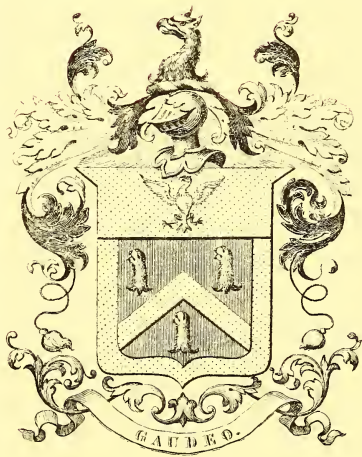

EAUDEO

W. D. P.
L. A. B.

John Carter Groton.

Nieuwe en seer Nauwkeurige
Reijse
door de Spaensche ^{van} Westindien
THOMAS GAGE
met verscheide Curianse plaeten
voorsien overgeset door
H. V. O.

t' Utrecht bij IOHANNES RIBBIUS. A^o 1682

RPJCB

Nieuwe ende seer naeuwkeurige

REYSE

Door de Spaensche WEST-INDIEN

V A N

THOMAS GAGE;

Met seer curieuse soo Land-kaerten als Historische Figuren verciert ende met twee Registers voorsien.

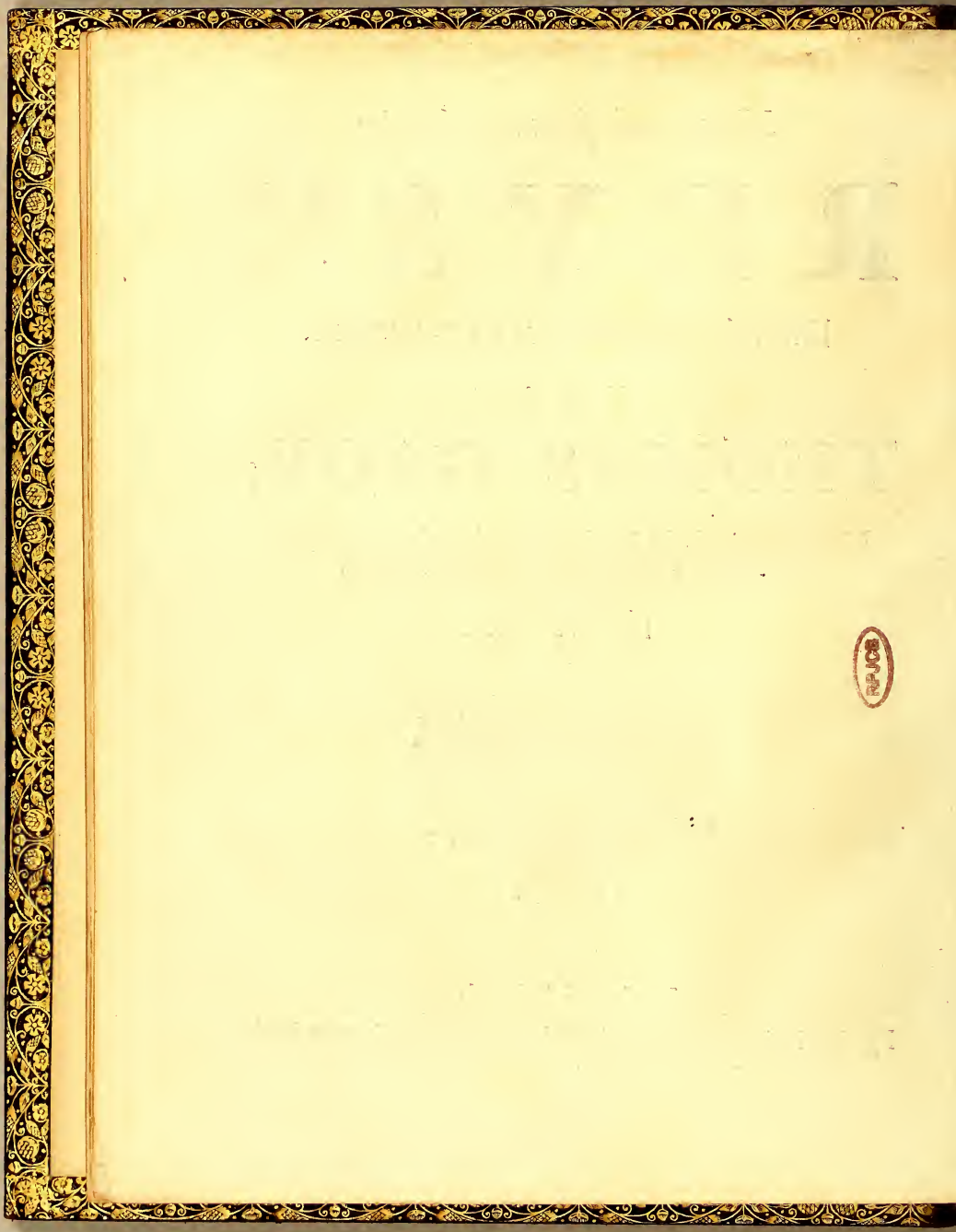
Overgeset door

H. V. Q.

Tot UTRECHT,

By JOHANNES RIBBIUS, Boeckverkooper in de
korte St. Ians-straet. M. DC. LXXXII.

REFUGE

Edele ende Mogende Heeren Gedeputeerde

S T A T E N

s'Lands van UTRECHT.

Edele ende Mogende Heeren,

MYNE HEEREN.

Et daegelyksche werck van die geene, welke haer verstand in de goede letteren oeffenen, bestaet of in het aen den dagh brengen, wytleggen ende verklaeren van oude ende vremde Autheuren, of in deselve in andere Taelen over te setten, of oock eyndelijck in het maecken van nieuwe Boecken.

De Heer Lomeier, in sijn Boeck de Bibliothecis, geeft de Oversetters de tweede rangh, seggende daer by, dat haer werck swaer, heerlijk ende voordeeligh is; Swaer, soo om de kennisse der Taelen, welke grondigh moet wesen, als om den arbeydt die het klaer uyt-drucken ende betraghten van eens anders concepten altoos mede-brenghet; Heerlijck, om dat door die oversettingen den luyster der Taelen vermeerdert, ende de bepaelinghe der selver wijder uytgebreyd werd, ende voordeeligh, om dat,

O P D R A G H T.

daer door , het geene eene Natie ende Tael als eygen was , ten beste ende nutte van het geheele menschelijcke Geslaghte kan komen te gedyen.

Hier om is het , dat het oock selve de Maghtighste Koningen niet verdrooten heeft , veel wercks van dese soorte van Studie te maecten ; Het is door ordre en sorge van Ptolomæus Philadelphus , dat wy de beroemde Translatie des Bijbels , van de twee-ende-seventigh Oversetters , hebben , ende de geleerdste Liedten in alle Eeuwen , die , nae de verlossinge der Israëlitent uit de Babylonische Gevangnisse , verlopen sijn , hebben sich hier in geoeffent , gelyck als sulcks blijkt uit de Targumim , zijnde de oudste Chaldeeusche beknopte uytbreydningen welcke de Jooden hebben , ende de Geleerde besluyten uit Nehem. viii. 9. dat sulcks al ten tijde Esræ sijn aenvangh heeft genomen.

Het Getal is seer groot , van die geene , welcke onder de eerste Christenen de Heylige Schriften in verscheydene Taelen hebben overgeset ; Augustinus seght hier van in sijn II. Boeck van de Christelijcke Leere op het elfde Capittel ; Men kan die geene , welcke de Schriftuere uit de Hebreusche in de Griecksche Taelen hebben overgebraght , tellen , maer dat is niet mogelijk ten opsighte van de Latijnsche Oversetters. Onder de Oud-vaders heeft sich Hyeronimus seer in dit slaghe van Studie vermaect , hebbende hy een Boeck aen Pammachus geschreven , in het welcke hy de rechte wijze van over te setten aenwijst , oock betuyght hy , dat hy het leven van Antonius uit de Griecksche in de Latijnsche spraecke gebraght heeft , soo wel als het Boeck van Dydimus van den H. Geest , ende veele dingen uit Origenes. Hilarius heeft oock het selve gedaen ten opsighte van eenige uyt-leggingen over het Boeck Jobs , ende over eenige Psalmen.

Wanneer nu , nae die schrickelijcke verwoestinghe der Gotten , de goede letteren als op een nieuw , in Italien , Duytsland ende andere gedeelten van Europa , herboren wierden , hebben sich de geleerdste Liedten dier Eeuwe , als om strijd , tot het over-setten

van

O P D R A G H T.

van Boecken begeven. Haeren meesten arbeyd besteedden sy ontrent de Grieksche Schrijvers; Gregorius Typhernas gaf doe, aen die geene, die de Tael in dewelcke Strabo heeft geschreven, niet verstonen, sijne beschrijvinge van Africa ende Asia in het Latijn. Marcilius Ficinus settede de Wercken van Plato over, gelijk oock die van Plotinus, Jamblichus, Syhesius ende Psellus, waer over hy door Julius Cæsar Scaliger in het getal der Helden ofte als Vergode-Zielen gesteld werd door dese Verssen.

Sancta anima & cælum tibi tu quæ sæpe fuisti,
 Spira in me rari flamina pura boni.
 Ter cæli focia es; ter magni civis Olympi;
 Ter comes, in gremium pulchra recepta, Dei.
 Cum fluis ex astris; Divi Monumenta Platonis,
 Cum capis; & nunc te cum Jovis aula Capis.

Veele hebben getraght Aristoteles een andere dan sijne natuerlijcke Tael te doen spreekken, selve de Arabiers hebben hem in de haere willen sien; Onder die geene die hem in het Latijn hebben gesoght te brengen, heeft onder de oude Boërthius de voor-rangh, onder die geene, die laeter gekomen zijn, werd deselve betwist tusschen Guilielmus Budæus, den Cardinael Bessarion, Nicenus, Theodorus Gaza, ende andere. Georgius Trapezuntius heeft het Boeck van Eusebius van de Euangelische voorbereydinge overgeset, ende het selve aen Nicolaus V. Paus van Roomen opgedragen, van dewelcke hy nevens Laurentius Valla, Petrus Candidus December, Georgius Castellanus ende Demetrius, alleen om de oversettinge, seer bemind ende geaght wierd. Nicolaus Perrotus Bisschop van Sipontus heeft Polybius Getranslateert, ende de Turckische Keyser Selym Soone van Bajaseth, heeft de Commentaria van Julius Cæsar in sijne Tael doen brengen.

De voorgemelde Paus Nicolaus V. een Voorstander van alle Geleerde van sijnentijd, was seer begeerigh om Homerus in de
oude

O P D R A G H T.

oude Romeynsche Tael te sien; Veele stelden haere kraghten, te sijnentijde, daer over te werck, dogh maer een, te weten Horatius Romanus, wierd'er gevonden, die sijn geslepen verstand konde voldoen, ende door het Klerck-Ampt van de, soo genaemde, Apostolische Kaemer, ende verdere groote beloften bewogen zijnde, heeft by de Ilias begonnen ende eenige Boecken van deselve overgeset. Laurentius Valla ende Angelus Politianus hebben aen het selve werck mede haere daegen ende naghten te kost gehangen; Nicolaus Valla heeft deselve Ilias van Homerus ende oock Hesiodus in Latijnsche Helden-verssen aen de wereld doen sien, doch die geene, welke haer alle, hier in, heeft overtroffen, was een Hooghduytscher Helius Eobanus nyt het Landt van Hessen, welcker arbeyd Jacobus Mycillus met de volgende verssen heeft gepresen.

Mæonidem Latia memorantem prælia voce,
 Versaque in Ausonios Dorica verba modos,
 Castraque cum castris Danaum mutata Latinis,
 Et cum Romanis pallia Græca togis;
 Rem toties cœptam, sed nulli rite peractam,
 Senior en ætas attamen ista dedit.
 Hanc laudem multi Vatum petiêre priorum,
 Sed propriam solus quam ferat Hæssus habet.

Laurentius Valla, te Napels gekomen zijnde, om den Coningh Alphonfus te begroeten, heeft, ten sijne versoecke, Herodotus overgeset, doch door eene ontijdige dood wegh geruckt zijnde, heeft by de laetste hand aen sijn werck niet konnen leggen; De Coningh evenwel, beval dat men sijne Schriften, soo als sy waeren, van Roomen te Napels soude brengen, en deede die met sorge in sijne Boeck-kaemer op-slyuten; dese oversettinge heeft Henricus Stephanus naemaels gesuyvert ende in het net gebracht, soo wel als die van Herodianus, welke Politianus de Latijnsche Tael hadde doen spreeken, boewel sijne Benyders seggen sulcks het werck van

O P D R A G H T.

van Gregorius Typhernas te wesen, ende dat hem dat door Politianus op sijn dood-bedde ontnomen was.

Leonhardus Aretinus heeft eenige Tractaeten van Xenophon, Plutarchus, Aristoteles ende Plato overgeset, ende in het vertaelen van geseyden Plutarchus hebben mede gearbeyd Leonhardus Justinianus, Guarinus Veronensis, en Donatus Acciaiolus. Twee Duytschers hebben bestaen alle de Wercken van den geseyden Autheur te translateren, te weten, Guiljelmus Xylander, ende Hermannus Crusenius van Campen, welke laetste de Hertogen van Gelder, Carel van Egmond, ende Willem van Cleve als Raedt gedient heeft; te vooren hadde hy in de Medicynen gestudeert, ende eenige Wercken van Galenus in staet gebracht, om verstaen te werden van die geene, welke in de Griekische Tael niet geoeffent waeren. Jacobus Amiot, Leer-meester van Caerl IX, ende Henrick III. Koningen van Vranckrijck, heeft den selven Autheur niet alleen Fransch doen spreekken, maer daer toe noch de Poëmenica van Longus, de Æthiopica van Heliodorus ende Diodorus Siculus vertaelt; selve onsen Erasmus heeft enige dingen uyt de Moralia van Plutarchus ende veele uyt de Wercken van Lucianus overgeset. Johannes Leland van London geboren, floreeerde in het Jaer 1546. onder Henrick VIII. Koningh van Engeland, hy was sijn Biliothecaris, de plaetsen en saecken, welke in dat Rijk, door verloop van Jaren, niet bekend waeren, wees hy, uyt de beste Autheuren, weder aen, ende, op dat sy, van eenyder, des te beter souden verstaen werden, settede hy deselve, in de doenmaels gebruycklijcke Tael, over. Thomas Morus, Philippus Melancthon, Urfinus Velius, Johannes Sleydanus, Jacobus Micyllus, hebben daer over mede gearbeyd. Sigismundus Geseenius wendde veele moeyten aen in het Translateren der Griekische Schrijvers, hy stierf in het Jaer 1554. altoos tegens te armoede geworsfeld hebbende, Erasmus oordeelde dat hy beter Fortuyne waardigh was, volgens het getuygenisse van Thuan. Hist. lib. 13. Maer, om hier af te scheyden, men soude kunnen bewijssen dat Apollonius, Aristarchus,

O P D R A G H T.

starchus, Didymus, Herodianus, Eratostenes, Callimachus, Varro, Julius Cæsar, ende meer dan twee-honderd andere, soo oude Griecken als Romeynen, hier van haer werck gemaectt, ofte ten minsten geschreven hebben; ende soo werd jegenwoordigh het oude Grieeckenland ende Latium in Vranckrijck, als verplaetst, door de sorgen van de Heer van Ablancourt en andere, om te swijgen van die geene, welcke sich in ons Vaderland, hier in, met lofende voordeel laeten gebruycken.

M. Adam. Verhaeld in het leven van Bugenhaegen, hoe dat hy alle Jaren, op dien dagh, op dewelcke Lutherus nevens sijne Mede-arbeyders, de oversettinge des Bijbels, in het Hooghduytsch, hadde voleyndicht, sijne Vrienden op een heerlijck Gastmael gewoon was te onthaelen, ende soo, als het Feest van die Translatie te vieren.

Ick hebbe dit voor af laeten gaen, ED. MOG. HEEREN, om de onkundige den mondt te stoppen, welcke dickmaelen den naem van een Tranflateur, als by manier van verwijtinge, gebruycken, niet wetende wat arbeyd ende kennisse daer toe vereyscht, ende wat nut, daer door, aen het Gemeene-beste werd toegebracht.

Den Autheur deses Boecks, droegh het selve op, aen die geene, welcke, te sijnen tijde, het hooghste Gebied in Engeland voerde, ende ick, hebbende sedert het Jaer 1654. in U ED: MOG: Provintie gewoont, ende mijne geringe kennisse alleen verkregen door de goede sorge, welcke door U ED: MOG: Ordre, in ende omtrent U ED: MOG: Laege ende Hooge Schoolen werd onderhouden, vinde my verplight, het selve aen U ED: MOG: op te offeren, bestaende mijn hooghste geluck daer in, dat ick kan seggen, a Vobis principium, waer by my de danckbaerbeydt dwinght te voegen, Vobis desinet,

Priolus seght, in de Voor-reeden van sijn Boeck de Rebus Gallicis; Inter domesticas ærumnas fœtus hic natus est, quem linturus eram, silicuiisset; ick kan dit ED: MOG: HEEREN mede met groote redenen seggen, maer ben evenwel verseeckert dat

O P D R A G H T.

dat men geene sin-fouten in dese mijne Translatie sal vinden; Ick vrees meer dat de onkundige, vremd sullen aghten, dat ick U ED: MOG: een Reyfiger-opdræge, maer dat die weten, dat naest Luyden van letteren, de goede Reyfigers, de eerste rangh onder de Onderdaenen van een Republijcke houden, ende dat die geene, welcke de eerste, nae Ferdinandus Magellanes, ende François Draeck, den Aerd-klood beseylt heeft, Olivier van Noordt was, zijnde in dese Stad van Utrecht geboren, waer by komt, dat de grootste Vloote, die oyt of oyt, dese lve Reyse ge daen heeft, gecommandeert wierde door den Amersfoortfchen Jaques l'Hermite.

Men kan hier by doen, dat den yver in onse Religions-genooten verkouwende, ende de bitterheyd der Weder-partyders toemende, het met veele van onse Gemeente, helaes! soo gesteld is, datmen, even als de Doctoren de bittere Pillen vergulden, het geene tot sfightinge streckt, met een weereldlick kleet moet omhangen, wilmen het van alle de weereld gelesfen hebben; ende ick kan niet twijffelen ofte den Heerlijcken naem van U ED: MOG: welke dit Boeck de eere heeft van in sijn voor-hoofd te dragen, sal het selve doen doorblaederen, van soodaenige onser Geloofs ende Land-Genooten, die het anders niet souden aensien; Oock is dit de oorspronck der Dedicatien; dese reedenen bewogen Cicero ende andere, haere Boecken aen, aen de Weereld voor Geleerde, Voester-Heeren ende Aenqueeckers der Geleerde bekent zijnde Personen, op te draegen, soodaenige dan sullen hier op pag. 304. 306. 308. 310. en 311. sien dat alle wat of een Bisschop van Condom (welckers kraghtighste wederlegginge Preservativ genaemt wy nu onder handen hebben, ende binnen aght dagen, GODT de voorste, het licht sullen doen sien) ofte yemand anders der Roomsgefinden moge schrijven, haer alleen werd afgeperst door onse tegenspreckingge, ende, dat de Luyden van die Gemeente, daer sy geene partye vinden, altoos ten verderve snellen, altoos de oude kneghten blijven, ende altoos de, in haer onuyt-wisselijcke teekenen van het Geestelijcke Babel behouden. Ende hier mede bidde ick de goede GODT U ED: MOG:

O P D R A G H T.

*nae ziele ende licchaem te segenen, ende ons alle de genae te doen,
van, onder U ED: MOG: Regeeringe, soodaenigh ons leven, soodanig
ons doen en laten aen te stellen, dat wy dese Provintie, welke,
om onser sonden wil, soo deerlijck is verwoest geworden, weder mogen
in den ouden staet hersteld sien, tot het welke, soo het aen ons
niet gebreeckt, U ED: MOG: aengewende sorgen ende arbeyd
ons groote hoope geven; blijvende ick onderwijlen*

ED: MOG: HEEREN

U ED: MOG:

*Verplichten ende Getrouwen
Onderdaen ende Dienaer.*

H. V. QUELLENBURGH.

VOOR-

VOOR-REDEN
TOT DEN
LEESER.

HEt schein, nae wy een oneyndigh getal Historien van de eerste Spaensche Conquesten in America hadden gesien, dat wy niet meer hadden te wenschen, om onse curieusheyd op dat subjeet te voldoen, als een beschrijvinge van de jegenwoordige toestant van haere Colonien in die quartieren.

Maer nae dat haer haere Staet-kunde, hadde, by verloop van tijdt, doen verbieden, het geene de ydelheyd ende de snorke-rye van sommige, in den beginne, nopende die ontdeckinge, hadde gemeen gemaekt, soo schein het dat wy naeulijcks anders, dan by wege van een Miracul, fouden konnen kennisse krijgen, van dat geene, dat sy, met soo veele forge, nu meer dan een eeuwe voor ons hebben verborgen gehouden.

Inder waerheydt, de rigoureuse Wetten die sy nopende de Indiën gemaect hebben, betuygen genoeg, tot hoe verre, haere yversught is uytgeborsten, aengesien sy haer niet ver- noeght hebben, met het verbod aen alle Vremden gedaen, van, op verbeurte des levens, daer in te komen; maer oock gewilt, dat het selve sigh soude uytstrecken, over hare eygene Onderdaen- nen, uytgesondert alleen de natuerlijcke inboorlingen van de Koninckrijcken van *Leon* ende *Castilien*, gelijck wy sulcks sien

V O O R R E D E N

uyt het boeck van *el Padre Frey Pedro Simon Provincial de San Francisco*, een van haer beste Autheuren; welke seght, dat Caerl de vijfde, door een particulier privilegie, het Gouvernement van *Guyana*, gaf aen *Dom Hieronimo de Ortal*, en dat ten opfichte van sijne groote diensten ende extraordinaire merites, hoewel hy van *Saragossa*, Hooft-stadt van *Arragon*, geboortigh was.

Sy hebben dat selve beleyd naeukeurighlijck tot op desen dagh toe in *America* gevolght; en door dien de Provincie van Nieuw Spaignien een van de rijckste is die sy daer besitten, hebbende sy, tot gerijf van de Commercie van deselve, een bysondere Vloote, welke Jaerlijcks een reyse nae *Vera-Cruz* met een ongeloovelijck profijt doet, soo sijn oock daer door soo wel de Gouverneurs als de Viceroy selve, veel exacter, om het inkomen van deselve aen Vremde te beletten, als men in *Peru* wel doet, om dat die Provincie op de Zuyd-Zee gelegen is.

Dat is de reden, om dewelcke wy het verhael, dat *Thomas Gage* ons daer van heeft geschreven, niet genoegh konnen agh-ten, soo ten aensien van de seltsaemheyt ende naeukeurigheyt met dewelcke hy aenteckent alle het geene hy aenmerckenswaardigh heeft gerentreert, geduerende sijn verblijf, soo te *Mexico*, als in de andere principaelste Steden van Nieuw-Spaignien, als ten opfichte van de verscheydene wegen, die hy, soo te Zee, als te Lande, gebruyckt heeft.

Hy en heeft sich niet vernoeght (om soo te sprecken) met alleen in te treden in het Heylige der Heyligen der Spaigniaerden, maer selve leght hy ons de verborgentheden (welcke sy met groote vlijt voor ons verberghden) daer van uyt; en men kan seggen, dat die Natie niet heeft opgehouden ondoorgron- delijck te zijn, dan nae dat onsen Autheur ons daer van de se- creten geopenbaert heeft, en een stil-swijgen, van bynae twee eeuwen, gebroocken, uytgevende eene beschrijvinge, die de
aen-

T O T D E N L E S E R .

aengenaemste is, van alle die geene, die in langen tijdt het light beschouwt hebben.

Daer zijn'er weynige die met soo rechtvaerdigen titul als de dese mogen singulier genoemt werden, en soomen hedensdaeghs in het algemeen smaeck vint in wercken van dese soorte, soo behoortmen dit voor een oneyndelijck getal van andere te stellen, om de seltsaeme dingen die het beschrijft.

Het kan oock een groot voordeel toebrenghen soo aen de Geographie en Navigatie, als aen de Commerce, behalven de bysondere kennisse die het ons geeft van de sterckte ende swackheydt soo der Zee-plaetsen, als van die geene, die dieper landwaert in leggen; van den verouderden haet die de naturelle Spaigniaerden toe-dragen aen die geene die in die nieuwe werelt geboren worden; van den af-keer die haere Slaeven selve van haer hebben, en van die van veele Indiaensche Natien die sijn noyt aen haere overheerschingen hebben konnen onderwerpen, en die haer jock, om dat sy dat onverdraeghlijck vondden, hebben afgeworpen.

Behalven de onderreghtingen die hy geeft, kanmen nogh veele andere trecken uyt die dingen die hem overkomen zijn, en hy beschrijft ons deselve soo wel, datmen, sonder het te voelen, deel neemt aen alle het geene hem gebeurt.

De bysondere beschrijvingen, die in het meeste gedeelte van de vrende Historien verveelen, zijn in dese t'eenemaal nootfaeckelijck, om de stoffen, daer in verhandelt, te verstaen.

Ick hoope, dat, nae het geene ick nu geseght hebbe, den Leser het niet voor onaengenaem sal hebben, dat ick hem segge, dat onsen Schrijver was een Man van aensien, van een Roomsgefinde ende seer illustre familie in Engelandt, en dat sijn outste Broeder Gouverneur van *Oxford* was, wanneer wijlen den Koningh van Groot-Britannien, geduerende de Inlantfche troublen van sijn Rijck, sijn aldaer in het Jaer van 1645. met sijne Armée

V O O R - R E D E N

retireerde. Hy wierde, noch seer jongh zijnde, nae Spaignien; om sijne studien te voltrecken, gesonden; hy begaf sich daer in de Ordré van de Dominicaenen, en weynigh tijds daer nae tot een Reyse nae de Philippijnen, in de qualiteyt van Missionaris ofte Sendelingh.

Hy embarqueerde sich te *Cadix* op die Scheepen welcke men gemeenlijk de Vloot noemt, en dat om onderscheyt tusschen haer ende de Gallioenen te maecken, dat die Scheepen zijn die nae *Terra-Firma* gaen, en te *Cartagena* ende *Porto-Velo* havenen, en sich daer van daen nae de *Havana* begeven, om weder nae Spaignien te keeren. Maer de Vloot van *Cadix* seylende, steeckt recht over nae Nieuw-Spaignien, en landt in de Haven van *Vera-Cruz*, welcke de naefte aen *Mexico*, (de Hooft-stadt van het Rijck ende de gewoonlijcke verblijf-plaetse van den Vice-roy) is; en nae dat sy aldaer haere vraght heeft ingenomen, seylt sy nae de *Havana*, van waer de Vloot ende de Gallioenen, wanneer sy op een ende deselve tijdt klaer zijn, dickmaels in compagnie nae Spaignien oversteecken.

Ick remarquere dit hier alleen om onderscheyt te te maecken tusschen die twee Vlooten, welcke veele confunderen.

Onse Missionaris dan, zijnde te *Mexico* gekomen, ende sich aldaer eenigen tijdt uytgeruft hebbende, was genootsaeckt op een Landt-huys, het welcke de Jacobijnen dichtte by die Hooft-stadt hebben, te gaen, en in het selve, een tijdt langh, een soorte van een beproevinge uyt te staen, om sich, met sijne Confraters, (voor en al eer sich nae *Acapulco*, een Haven op de Zuyd-Zee, alwaer men sich embarqueert om nae *Manilla*, Hooft-stadt van de Philippijnen te gaen, te begeven) des te bequaemer tot dat employ te maecken.

Hy vont daer soo veel smaeck in de soetigheden van het leven der Monicken in Nieuw-Spaignien, en ontvingh daer soo grooten af-keer, door het verhael datmen hem dede van de Philippijnen

T O T D E N L E S E R .

pijnen , dat hy , met twee van sijne Confraters , refolveerde een andere wegh te lande te nemen , om figh tot een min gevaerlijcke Miffie ofte Sendinge te begeven.

Eer hy van *Mexico* af-fcheyt , foo geeft hy ons eene befchrijvinge van die Hooft-ftadt , ons niet alleen haere tegenwoordige maer oock haere voorledene toefant voor oogen ftellende , gelijk hy oock doet van hare omleggende Plaetsen ende Landeryen , van de manieren der Volckeren die daer in woonen , foo Euro-pers , als *Criolen* , ingeborenen van het Landt , Mulatten , en fwarte Slaeven , als oock van haere verfcheydene intereften , van haere Kerckelijcke en Wereltlijcke Regeeringe , van haren Koop-handel , ende generalijck van alle het geene dat hem aenmerc-kens-waerdigh heeft gefchenen , foo binnen als buyten die groo-te , en voor defen foo vermaerde , Stadt , welcke fulcks , door ha-re rijckdommen , grootte en bovengewoonlijcke gelegentheydt , oock noch is , fullende dit de Stoffe zijn van het eerfte boeck.

De befchrijvinge die hy daer op voorftelt van de remarcabelfte Plaetsen rontomme *Mexico* , ende van verfcheydene Provin-cien welcke hy door-reyft , federt fijn vertreck van die Stadt tot aen *Guatimala* , en is niet minder naeukeurigh , obferverende hy in defelve alles wat hy aenteekenens-waerdigh ontmoet , en dat fal de materie van het tweede boeck zijn.

Hy vervolght , befchrijvende ons het Gouvernement , de Rijckdommen ende de grootte van de Stadt van *Guatimala* , en van de onderhorige Landen ende Steden , en verfcheydene hem overgekome ne voorvallen.

Hy leerde aldaer de Taelen van verfcheyde Volckeren , die hem niet alleen dienden om defelve te catechiferen ende te onderwijfen , maer oock om figh van veele particulariteyten te informeren , van dewelcke hy ons , sonder dat , geene kenniffe soude hebben konnen geven.

Het Ampt van Prieftter , het welcke hy in veele , figh feet
wijdte

V O O R - R E D E N

wijdt uytftreckende Parochien , waer nam , gaf hem een grondige kenniffe van het herte van die Volckeren , en hy drongh door dat middel door , tot hare grootfte geheymeniffen , geduerende den tijdt van thien a twaelf jaeren , welke hy haren Paftoor was.

Het verhael van het geene hy in soo veele jaeren remarcabels gefien heeft , de Geographifche befchrijvinge van dat Landt , den handel die aldaer omgaet , met de befchrijvinge van de Chocolate , de verfcheydene manieren om die te bereyden , en die van andere drancken , fullen die dingen zijn , uyt dewelcke het derde boeck fal beftaen.

Het vierde fal behelfen fijne Reyfe van het Vleck *Petapa* tot aen de Stad van *Grenada* , welke de Hooft-ftad van *Nicaragua* is , nevens eene naeukeurige befchrijvinge van alle de tuffchen beyden leggende Landen , met haere costuymen ende des Autheurs voorvallen.

Oock fijn eerste embarquement op de Noord-Zee om nae *Porto-Velo* te feylen , het nemen van het Schip in het welke hy was door een Slaef die de Spaigniaerden ontlopen zijnde nu een Hollantsche Caper commandeerde , fijn debarquement nae dat hy gepilleert was , fijne Reyfe te Lande tot aen de Haven van *de Salinas* gelegen op de Zuyd-Zee , fijne verfcheydene avanturen op die Zee eer hy te *Pannama* (dat hy feer particulier befchrijft) quam , fijne wederkomfte te *Porto-velo* , met eene naeukeurige befchrijvinge van die Plaetfe , soo wel als van het geene dat er omgaet soo op het aenkomen als vertrecken der Gallioenen , als oock op de voornaemfte Merckt des Aertbodems , welke aldaer geduerende haer verblijf wert gehouden , fijn embarquement op de Gallioenen om nae *Carthagena* (het welke hy mede nevens de *Havana* befchrijft) te reysen , en fijne wederkomfte in Spaignien ende van daer in Engelandt , fullen het selve befluyten.

In wat eftime ende geloof defen Autheur geweest heeft , blijktt daer uyt , dat het Parlement ende den Raed van Engelandt in het Jaer

T O T D E N L E S E R .

Jaer van 1648. alleen op sijne Memorien, een feer groot deſſein op Nieuw-Spaignien formeerde, waer van het innemen van *St. Domingo* het voorſpel moeſte zijn. Maer het wierde geſtaeckt door de groote revolution, diemen aenſtonts daer op, in Engeland ſagh ontſtaen, doch *Cromwel* fette het ſelve, op de inſtancien van den Autheur, die oock mede op die Reyſe was, voort, in het Jaer van 1655. maer door dien ſijne ordres, door de Generalen *Pen* ende *Venables*, qualijck gevolght wierden, ſoo en conqueſteerden ſy voor dat mael niet, dan het Eyland *Jamaica*.

De Heer *Colbert* (in wiens handen den Koningh van Vranckrijck, om de geſignaleerde dienſten door hem aen den de Kroon bewezen, het maniemment van alle Buytenlandtſche ſaecten geſtelt heeft) heeft dit werck van ſoo groot een importantie geoordeelt, dat hy aen de Heer *De Beaulieu Huës O Neijl* heeft belaft nu in het Jaer van 1672. het ſelve in de Franſche Tael te tranſlateren; ende die Tranſlateur heeft niet konnen naelaten, bewogen ſijnde door de opreghte maniere, op dewelcke hy het godtloſe leven der Geeltelijcke in die Landen beſchrijft; ende door andere dingen, van op de kant te doen drucken, datmen reden heeft om te geloven dat den Autheur niet altoos in het Catholijcke gelove volhart heeft, het welke hem dan mede aen onſe Landgenoten niet te onſmaeckelijcker behoort te maecten, ten miñſten voor een waeraghtigh Schrijver moet doen aghten.

Den Leſer ſal oock weten dat die Plaetſe, die wy in onſe Voorreden *Porte-Velo* noemen, door den Autheur in het werck doorgaens *Porto-Bello* wert genaemt, wy hebben dit evenwel gedaen om te doen ſien dat wy weten dat die Plaetſe in alle de Caerten van die Contreyen dus bekent is, voor de reſte ſullen de Caerten die wy hier by hebben doen voegen geen kleyn light aen dit werk geven, wy derven den Leſer verſeeckeren dat ſy de naeukeurighſte ſijn die tot noch ſijn in het light gekomen, ſijnde het die van den ſoo vermaerden *Geographus Sanſon*, wiens ervaerentheydt

wy,

VOOR-REDEN TOT DEN LESER.

wy des te meer, estimeeren moeten, door dien wy sien dat sijne werken soo wel met het schrijven van onsen Autheur accorderen.

En hoewel *Thomas Gage* ons die Landen, soo als sy jegenwoordigh zijn, beschreven heeft, ende daer van aen den dagh gebraght alles watmen van een naekensigh ende seer bequaem Reyfiger soude kunnen verwaghten, soo soude doch onse Natie van de kennisse, van alle die saecken, die hy ons leerd, versteecken zijn gebleven, soo den Drucker deses boecks de goetheyt niet hadde gehad van het selve te doen oversetten.

Den Oversetter heeft goet gedaght den Titul te laeten soo die was, om niet te manqueren aen de plicht van een getrouw Oversetter, hy heeft oock, om deselve reden, van het licchaem van dit werck niet willen afnemen veele digressien, welke, hoewel sy niet veel doen tot het voornaemste dessein van den Autheur, doch evenwel daer in, ende inde in de volkomene kennisse van die Landen, eenigh light geven.

Het geene hy in den Autheur niet gevolgt heeft, is alleen de verdeelinghe der Capittelen, die hy, tot soulaes van den Leser, wat verkort heeft.

Doch om den bescheyden Leser niet langer op op te houden, sullen wy hier van de Voor-reden een eynde maecken, ende hem tot het werck selve senden, hem alleen seggende dat het selve, in den tijdt van twee jaeren, tweemaelen te Parijs herdruckt is, van een ende deselve Boeckverkoper, die daer, by Privilegie, alleen toegerechtight was.

Nieuwe en seer Naeuwkeurige

R E Y S E

Door de Spaensche WEST-INDIEN

V A N

T H O M A S G A G E.

HET EERSTE BOECK.

HET I. CAPITTEL.

Hoe en in wat Oost ende West-Indische Provintien behorende onder de Kroon van spaignien men de Religieusen sendt.

Gelijck alle de Koninkrijcken van *America*, welke door de Koningen van Spaignien over-heert zijn, wat het weerdlijcke belanghd, verdeeld zijn in verscheyde Gouvernemenen, even alsoo zijn sy oock, omtrent het Geestelijke, in veele Jurisdiction, onder den naem van Provintien, onderscheyden, welke aen verscheyde Religieuse Ordren en aen haere Provincialen behoren, die, hoewel sy soo verre van *Europa* zijn afgescheyden, niet te min alle leven onder de dependentie ende de subordinatie van het Roomsche Hof, oock zijn sy stricktlijck verbonden, Jaerlijcks, aen het selve, een naeuwkeurigh verhael, van de aenmerckelijckste dingen, die in die Landen voorvallen, te senden, nevens een Lijste van de Predickers die yder Provintie van nooden heeft, om daer op aldaer een suttisant getal van Kerckelijcken te stueren, wiens werck het is, te arbeeyden, tot de bekeeringh van die blinde Volckeren, het welck dan op de volgende wijze toegaet.

Bestiering
ge der
Geestelij-
cke in *Ame-
rica*.

Verkie-
finge der
Genera-
len.

Yder van de Religieuſe Ordren, kiest, van ſes tot ſes jaeren, een principa-
len Gouverneur, welcke ſy haeren Generael noemen, en ſijne maght ſtreckt
ſich uyt over alle die profefſie van ſijne Ordre doen. Daer en zijn geene Or-
dren, dan die van de Jeſuiten ende Jacobijnen, welckers Generalen haer Ampt
tot aen haer ſterf-daghtoe bekleeden, ten zy dat ſy met een Cardinaels hoede
vereert worden, en, door dat middel, tot een hooger trap komen op te ſtey-
geren.

De Religieuſen, welcke dien Generael onderworpen, ende in Italien,
Duytſchland, Vranckrijck, Vlaenderen, Spaignien, Ooſt ende Weſt-Indi-
en, &c. verſpreyt zijn, zijn verdeelt in verſcheydene Provintien.

Dus heeftmen in Spaignien de Provintien van *Andaluſia*, die van Oud ende
Nieuw-Caſtilien, die van *Valence* ende *Aragon*, die van *Murcia* ende *Cata-
loignien*.

Op deſelve wiſje zijn in *America* de Provintien van *Mexico*, van *Mechoacan*,
van *Chiapa* en *Guatemala*, van *Comayagua*, van *Nicaragua* ende andere dier-
gelijcke.

En der
Provin-
cialen.

Yder van die Provintien, heeft weder een particulier Hoofd ofte Regent,
welcke men den Provinciael noemt, en die, door de voornaemſte van ſijne Pro-
vintie, alle drie Jaeren werd gekoſen, en dat in eene vergaderinge, welcke ſy
het Provinciael Capittel noemen, even als het voorgenoemde, den naam van
het Generale Capittel draecht.

Generael
en Provin-
ciael Ca-
pittel.
Procu-
reurs en
Defini-
teurs en
haer
Ampt.

Het Generale Capittel werd gewoonlijk gehouden in een van de voornaem-
ſte Steden van Italien, Vranckrijck ofte Spaignien.

Alsmen het Provinciael Capittel houdt, ſoo verkieſtmen door een algeme-
ne toeftemminge, van alle die geene, die ſich in het ſelve bevinden, een Pro-
cureur of Definiteur, welcke ſich uyt den naam van de geheele Provintie moet
voegen op de aenſtaende verkieſinge van een nieuwen Generael, alwaer hy den
ſtaer en de gelegenheyd van de Provintie, van dewelcke hy gefonden is, vertoo-
nen, ende de ſaecten, welcke hem bevolen zijn, verſoecken moet.

Op die wiſje dan ſendtmen Procureurs uyt de Weſt-Indiën, die veeltijds
den beſten buyt by haer hebben, die de Hollandiſche Schepen nemen, om dat
ſy groote rijkdommen met haer voeren, om deſelve aen de Generalen, aen
den Paus, Cardinalen en groote Heeren van Spaignien te vereeren, op dat ſy
des te lichter ſouden, het geene ſy aen haer te verſoecken hebben, mogen ver-
krijgen.

Onder andere dinghen brengt haer laſt mede, te moeten vertoonen, het
groot gebreck dat'er van arbeyders is, in die groote en vruchtbare Ooghſt van
de Indiën (alhoewel alle de Provintien geen Spaenſche Predickers verſoek-
ken, ſoo alsick hier nae ſal aenwijſen) en te bidden, om dertigh a veertigh
jonge Prieſters, bequaem om de Taalen, diemen in de Indiën ſpreect, te lee-
ren, en in de oude haer plaetſe te treden.

Vicaris

Wanneer nu deſe Provinciael Ordre voor de Generael ofte ſijne Capittel ge-
leefen.

leesen is, soo verguntmen uyt den naem des Generaels, aen desen Procureur, Generael, en hoe die
 opene brieven; in dewelcke hy hem sijnen Vicaris-Generael, van soodaenige sulcks ver-
 Provincie noemt, vertoonende te gelijk sijne bequaemheyd, de goede hoe- klaerdt
 daenigheden met dewelcke hy begaeft is, den arbeyd die hy in die nieuwe Indiaensche Kercke heeft aangewend, en darmen hem weerdig geoordeelt heeft, werd.
 om in die Landen een Sendinge te beleyden, van soodaenige Religieusen, als
 sich vrywillighlyck sullen komen aen te bieden, om het Christendom aldaer,
 onder de Barbarische Natien, te gaen voort-setten.

Desen uyt Indiën gekomen Religieus, sich met die brieven gewapent vin-
 dende, gaet deselve aen den Paus vertoonon, ingevolge van het welcke sijne
 H. hem een Bulle laet expediëren, door dewelcke hy hem maght geeft, om te mogen, in de qualiteyt van Apostolischen Commissaris, gaen in alle de Con- Apostoli-
 venten, welcke van sijne Ordre in Spaignien zijn, en in deselve soecken, de der- sche Com-
 tigh ofte veertigh jonge Predickers, die hy van nooden heeft, welcke, om haer missaris,
 des te beeter moed te geven, van de eerste dagh af, dat sy sich tot die Sendinge
 verbinden, uyt kracht van de Pauffelijcke maghr, aen die Commissaris gege- Zijn magt
 ven, ontslaegen zijn van de, door haere sonden verdiende, schuld en straffe, en bevel.
 door eene volkomene quytsheldinge, en die geene, die hem eenigh belet of-
 te tegenstand doen, of oock maer selfs aen die geene, die haer hier toe verbon-
 den hebben, werden verklaert, vervallen te zijn in de poene des Bans, van
 dewelcke sy niet kunnen geabsolveert worden, dan door die Commissaris of-
 te door sijne H. selve.

In alle de Staten nu, die aen den Koningh van Spaignien in *America* beho- Tweeder-
 ren, zijn twee soorten van Spaensche Inwoonders, welcke meer tegens mal- hande
 kanderen ingenomen zijn, dan in *Europa* de Spaigniaerden ende de Franssen. Spai-
 jaerden in

Desse twee soorten, bestaen uyt die geene, die in Spaignien geboren zijnde America
 aldaer komen woonen, en uyt die, welcke aldaer van Spaensche Ouders ofte Naturelle
 Voor-Ouders geteelt zijn, en die, de Natuerelle Spaigniaerden, *Criolen* noe- en Crio-
 men, om deselve soo van haer te onderscheyden, beduydende door dat woord, len.
 die geene, die daer te Lande geboren zijn.

Die haet is soo groot, dat ick derve seggen, dat'er niets is, dat soo seer kan Haer on-
 contribuëren tot de overmeesteringe van *America*, als die twiift, en het is seer derlinge
 gemakkelijck om haer op sijne zijde te krijgen, ende te bewegen om sich mede haet ende
 tegens haere Vyanden te voegen, ten eynde sy van de slavernye, onder dewel- strijdig-
 ke sy gebracht zijn, mochten verlost worden, en dat door de rigoureuse wijze, heyd.
 op dewelcke men haer handeld, en door de eenzijdigheyd, met dewelcke men
 haer recht doet, werdende die geene, die uyt Spaignien komen, altoos tot
 haer naedeel begonsticht.

Sulcks valt die arme *Criolen* soo hard ende verdrietigh om te verdragen, dat Criolen
 ick haer dickmaelen hebbe horen seggen, dat sy liever, aen wat Vorst het oock door de
 soude mogen zijn, wilden onderdaenigh wesen; dan aen de Spaigniaerden, Spai-
 mits dat sy de vryheyd ende de oefeninge van haere Religie souden mogen ge- gnaerden
 nieten,

onder-
druckt.

nieten; andere seyden, dat sy wenschten, dat de Hollanders, wanneer sy *Triuxillo* ingenomen hadden, aldaer verbleven waeren, zijnde sy daer wel onthaelt geweest, en dat de Religie; die sy onder soo harden slavernye genooten, haer gantsch niet aengenaem was, en geene troost ter weerd gaf.

Door die doodelijcke haet was het, dat de *Criolen* sich soo lichtelijck tegens den *Marquis de Gelves*, *Viceroy* van *Mexico*, stelden, en sich voeghden aen de zijde van *Don Alfonso de Zerna*, haeren Aerts-Bisschop, welke den *Viceroy* dede vluchten, ten tijde dat den oploop in die Stad voorviel, oock souden sy aldaer het gheheel Spaensche Gouvernement hebben geruineert, soo eenige Priesters haer sulcks niet ontraeden hadden, doch hier van sal ick naermaels wijsloopiger handelen.

De oorfaecke van dese groote vyandschap, spruyt uyt de jaloufie, welke de *Spaigniaerden* tegens de *Criolen* hebben opgevat, vreesfende, dat de sy het juck fillen willen afwerpen, en de Spaensche Gouverneurs, die haer buyten alle Ampten ende Staets employen sluyten, niet meer erkennen.

Voorbeel-
den daer
van.

Men heeft noyt gesien, dat een van de *Criolen*, is verheven geweest tot het Ampt van *Viceroy* van *Mexico*, of van *Peru*, of tot het Presidentschap van *Guatimala*, van *Santa Fe*, *Sant Domingo*, of tot de Gouverneurs-plaets van *Jucatan*, van *Carthagena*, en van de *Havana*, of tot *Alcalde Major* van *Socouisco*, van *Chiapa*, van *Sant Salvador*, of oock eenige andere diergelijcke importante Charges.

Selve de bedieninge van de Cancellaryen, als die van *St. Domingo*, van *Mexico*, van *Guatimala*, van *Lima*, ende andere, in dewelcke ghemeenlijck ses Raeds-Heeren, welke men Auditeurs noemt, nevens de Procureur-Fiscael zijn, werden noyt aen de *Criolen* gegeven, hoewel men onder haer noch soodaenige vind, die afkoomstich zijn van de eerste Innemers van dat Land.

Nakome-
lingen van
de eerste
innemers
van *Ame-
rica*.

Soo heeffmen in *Lima* ende *Peru* noch de *Pizzaro's*, te *Mexico* ende te *Guaxaca* het Huys van den *Marquis de la Vallé*, ofte de naekomelingen van *Ferdinand Cortez*, sommige andere van de Huysen van *Giron*, van *Alvarado*, van de *Guzmans*, eyndelijck, van de voornaemste Geslachten van *Spaignien*, sonder dat een van deselve, tot de publijcque Ampten ofte waerdigheden, verheven is.

Den haet
tusschen
de andere
*Spaigni-
erden* en-
de de *Cri-
olen* streckt
fig uyt tot
in het Ker-
kelijcke.
Voor-

Oock zijn sy niet alleen van die bedieningen versteecken, maer de naturelle *Spaigniaerden* doen haer daeghlijcks alle kleynigheden aen, als zijnde luyden, welke sy houden, dat onbequaem om andere te regeeren, en halve *Indiaengen*, dat is *Barbaren*, zijn.

Die algemeene verachtinge, heeft sich oock tot de Kereke verspreyt, in dewelcke men noyt een *Criolisch* Priester siet, die met een *Bisdom* begaeft is, of oock wel met een *Canonisie* in eene *Cathedrale Kercke*, welke men nier en geeft, dan aen die geene, die in *Spaignien* geboren zijn.

Soo hebben sy oock, veele jaeren herwaerts, in de *Ordren* van de *Religieu-
sen*, in het werck gestelt, al wat sy vermoght hebben, om te vernederen ende

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. I. CAP. 5

te verdrucken alle de *Criolen*, welck in yder Ordre aengenomen waeren, uyt beelden vreesse, dat sy in getal, die geene die uyt Spaignien quamen, souden mogen daer van overwinnen.

Hoewel sy sich somwijlen hebben verplicht ghevonden eenige van de in dat Land geboorene, te ontfangen, soo sijn doch altoos de Provincialen, de Prieurs, en alle de Superieurs, geboorene Spaigniaerden geweest, ten sy sedert weynige jaeren, in dewelcke dat sommige Provincien, de Spaigniaerden overstemt hebbende, soodaenigh haere Conventen met *Criolen* hebben vervult, dat sy afsoluytelijck geweygert hebben, de Spaensche Sendingen, welcke men gewoon was haer toe te laeten komen, en diemen noch hedenstaeghs aen de andere stuert, te ontfangen.

In de Provincien van *Mexico*, vindmen de naevolgende Monicken, te weten, Jacobijnen, Cordeliers, Augustijnen, Carmeliten, Paters de *la Merced*, ende Jesuiten, maer onder alle die Ordren, sijn'er niet van de Jesuiten en de Carmeliten, onder dewelcke de geborene Spaigniaerden stercker sijn dan de *Criolen*, doende jaerlijcks, twee a drie Sendingen, van de haere uyt Spaignien komen.

De laetste Sendinge diemen aen de Paters de *la Merced* liet toekomen, arriveerde in het Jaer 1625. en alsdoen ontfont, in de volgende verkiesinge van haere Provinciael, soodaenigen twist in het Convent van *Mexico*, dat sy hare messen tegens malkanderen trocken, en reede waeren, om malkanderen te dooden, indien den *Viceroy* niet in Persoon in het Klooster waere gekomen, en eenige van haer hadde doen gevangen setten.

Des niet tegenstaende haelden het de *Criolen* by meerderheyd van stemmen over, en sy hebben haer tot op den hedigen dagh toe weten te ontslaen van de Sendingen uyt *Europa*, bybrengende dat sy genoegh Religieusen in haere Conventen hebben, en dat het niet noodigh is, datmen haer eenige uyt Spaignien toefendt, voor de reeste sich selven, soo wel als eenige andere, aen den Paus onderwerpende, en aen hem alsoo groote geschencken gevende als de Spaigniaerden oyt gedaen hebben.

In de Provincie van *Guaxaca* ontfanghtmen gantsch geene Missionarissen of Sendelingen uyt Spaignien, doch het is waer, dat sedert weynige tijd herwaerts, onder de Ordre van *St. Dominicus* de Spaensche partye is door de *Criolen* overstemt geworden, en dat sy noch te Romen pleyren om Religieusen uyt Spaignien te mogen ontfangen, seggende dat de eere ende het aensien van de Religie feer vermindert is, sedert men de hulpe van haere mede-broeders uyt *Europa* niet heeft willen aenneemen.

In de Provincie van *Guatimala*, die sich feer verre uytstreckt, als begripen de *Guatimala*, *Chiapa*, de *Zoques*, een gedeelte van *Tabasco*, de *Zeldales*, het *Sacapula*, *Vera Paz*, de geheele Kuste die sich aen de Zuyd-Zee uytstreckt, *Suchutepeck*, *Soconusco*, *Comajagua*, de *Honduras*, *Sant Salvador* en *Nicaragua*, sijn de Ordren die hier volgen, te weten, die van *St. Dominicus*, van *St. Francis*.

ciscus, de Augustijnen die van *Mexico* dependeren, hebbende sy niet dan een arm Convent binnen *Guatimala*, de Jesuiten, mede onderhorighen *Mexico*, ende de Paters *de la Merced*.

Maer onder die alle zijn'er geen dan de Jacobijnen, de Cordeliers ende de Paters *de la Merced*, die het recht hebben om te predicken ende om Pastoors-Ampten inde Parochiale Kercken te bedienen.

In die geheele Provincie hebben die drie Ordren altoos de partye van de *Criolen* seer laegh gehouden, en hebben noyt toegestaen dat een van deselve soude het Ampt van Provinciael bekleeden, doende ten minsten van twee tot twee jaeren Religieusen van hare Ordre uyt Spaignien komen, om hare factie tegens die van de *Criolen* staende te houden.

De Provincien van *Peru*, die veel wijder van Spaignien af-gelegen zijn, en veel moeyelijcker om ter Zee aen te komen, dan die geene daer wy nu reede af-geproocken hebben, ontfangen gantsch geene Sendingen, maer men stuert haer Religieusen uyt de naebueringe Provincien toe, en daer zijn'er, gelijk elders, van alle soorten, onder dewelcke de Jacobijnen de machtighste zijn, maer sy alle, oock geene uytgefondert, hebben daer overvloed van vryheyd, rijckdommen ende van alle de gemacken ende leckerheden des levens, niet tegensstaende hare gelofte van armoede het tegendeel behelst.

In het Koningrijk van Nieuw *Grenada*, van *Carthagen*, van *Sante Fe*, *Barinas*, *Popayan*, en in het Gouvernement van *Santa Martha*, sijn Jacobijnen, Jesuiten, Cordeliers, Carmeliten, Augustijnen ende Paters *de la Merced*, onder de welcke de Jacobijnen, de Jesuiten ende de Cordeliers noch op den hedigen dagh Sendingen uyt Spaignien ontfangen.

De Eylanden van *Cuba*, *Jamaica*, *Marguerita* en *Porto Rico* zijn alle onderhorigh aen de Provinciael van *St. Domingo*, ende de Religieusen die sich aldaer vastelijck hebben neder geslagen, zijn alle van de Ordren van *St. Dominicus*, van de Jesuiten of van *St. Franciscus*, die alle van tijd tot tijd nieuwe Sendingen uyt Spaignien onrbieden.

In de Provincie van *Jucatan* zijn niet dan Religieusen van *St. Franciscus*, welke seer rijck zijn, en krachtighlijck de Spaensche factie ophouden door de Missionarissen die sy uyt *Europa* krijgen.

De Provincie van *Mechoacan*, behorende aen de Religieusen van *Mexico*, werd oock op deselve wijze als de voorgaende geregeert.

In *Mechoacan*, Ick hebbe nu, op de wijze als men boven ghesien heeft, gantsch *America*, voor soo veel het aen de Kroon van Spaignien behoort, doorloopen, en vertoont hoe en wat Religieusen sich daer hebben neder geslagen.

War belanght *Brasil* ende de Oost-Indiën, deselve zijn aen de Kroone van Portugal, om dat die Natie deselve eerst ontdeckt heeft, en die dependeren jegenwoordigh aen *Don Juan* Koningh van Portugal.

In de Philippijnen Des niet tegensstaende gehoorsamen de Philippijnsche Eylanden aen den Koningh van Spaignien, en aldaer sijn Jacobijnen, Cordeliers, Augustijnen ende Jesuiten,

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. I. CAP. 7

Jesuïten, die sich alle in *Manilla*, de Hoofd-Stadt van die Eylanden, onthouden, en verwaghten aldaer de bequaeme gelegentheyd van Schepen om haer nae *Manilla*, *Japan* over te voeren, arbeydende sy aldaer aen de bekeeringh van dat Koninghrijk.

Maer hoewel sy onder haer eenige *Criolen* aennemen, en bysonderlijk van die geene die sy in *China* ende *Japan* bekeert hebben, soo bestaet doch het meeste getal uyt Spaensche-Missionarissen, die men daer meer overvoert dan in de gedeelten van *America* die ick hier boven genoemt hebbe.

Maer eerstelijck soo sentmen die met de Schepen die nae Nieuw Spaignien gaen, en nae dat sy twee a drie jaeren in de Hoofd-Stadt van *Mexico* gewoont hebben, doetmen haer vertrecken nae *Acapulco*, het welcke op de Zuyd-Zee gelegen is, alvaermen haer scheept op groote Gallioenen, die nae *Manilla* gaen, en die jaerlijcks daer weder van daen komen, rijckelijck gelaeden zijnde met *Japansche*, *Chineesche* ende andere Oost-Indische waren.

Men voerdt daer nae die Coopmanschappen van *Acapulco* nae de Stadt van *Mexico*, welcke, buyten alle vergelijkinge, daer door veel meer rijckommen ontfanght, danmen haer door de Noord-Zee toevoert.

HET II. CAPITTEL.

Den Auctheur verbindt sich om nae de *Philippijnen* te gaen, en verhaelt alle het geene dat er voorviel tot aen sijn vertreck van *Cadix* nae *Nieuw-Spaignien*.

Soo als ick in het jaer van 1625. onder de Monicken van de Ordre van *St. Dominicus*, in de Stadt *Xeres*, geleghen in het Rijk van *Andalusien*, woonde, scheeptemen vier Sendingen af, als een van de Ordre van *St. Franciscus* nae *Jucatan*, de tweede van de *Paters de la Merced* nae *Mexico*, ende de twee andere, welcke uyt *Jacobijnen* ende *Jesuïten* bestonden, moestten overtrecken tot in de *Philippijnen* toe.

De Commissaris, door den Paus tot die sendinge genomineert, was genaemt, *Frater Matthio de la Villa*, hebbende sijn H. aen hem maght gegeven om dertigh Religieusen mede te nemen, en door dien hy'er nu al omtrent vier ende twintigh, in *Castilien* en in de Plaersen omtrent *Madrid* gelegen, gevonden hadde, soo sondt hy deselve, de eene voor ende de andere nae, wel van gelt voorfien zijnde, nae *Cadix*; om aldaer in seecker Huys, het welcke hy voor hem en voor die van sijn gevolgh gehuert hadde, te blijven, ten tijde toe dat de Vloetsoude vertrecken om nae de *Indiën* toe te gaen.

Die Commissaris hadde weder een ander Religieus, genaemt *Antonio Calvo*, geno-

Vier Sendingen nae *Indiën* gevonden. Hoe die daer komen.

genomineert, om de Conventen die hy in *Andalusia* op sijnen wegh soude vinden, te bezoeken, te weten, die van *Cordova*, van *Sevillen*, van *St. Lucar* en van *Xeres*, om uyt deselve het getal van dertigh Missionarissen, soo als sijne Commissie mede braght, te vervullen.

Hy arriveerde te *Xeres* in het laetste van Mey, hebbende in sijn geselschap een ander Religieus uyt het Collegie van *St. Gregorius* van *Valladolid*, genaemt *Antonio Melendez*, mer de welcke ick langen tijdt seer familiaer verkeert en een seer nauwe vrientschap aengegaen hadde.

Soo drae als hy my sagh wierdt hy soo verheught dat hy my badt dien avondt in sijne Kamer te willen komen eeten, en door dien hy de ruymte van Patacons hadde, soo dede hy alles wat hy konde om my wel te onthaelen.

De goede Wijn van *Xeres*, die geduerende de maeltijdt niet gespaert wierde, verwarmde foodaenigh de hitte van sijnen yver, dat hy dien gehelen avont niet dede dan te sprecken van her bekeeren der Japponnesen, discourendere van die Landen, welcke hy noyt gesien hadde, en die ses duyfent Spaensche mijlen van ons afgelegen waeren, even eens of hy sijn gantsche leven in deselve hadde doorgebracht, in het korte, ick kan seggen dat *Bacchus* hem van een Theologant in een Orateur verandert hadde, en hem als een tweede *Cicero*, alle de deelen van de wel-spreekentheyd geleerd. Hy vergat niet van alles dat hy witte by te brengen om my te bewegen om nevens hem die Apostolische bedieninge te aenvaerden, en, onder andere dingen, stelde hy my voor ooggen, dat geen Propheet in sijn eygen Landt geächt is, en datmen dat verlaten moest, om goet en aensien te verkrijgen.

Maer als hy bespeurde, dat die soorte van wel-spreekentheyd, my niet genoeghsaem bewoogh, om sijnen voorflagh toe te staen, soo tragtede hy my te winnen door aenlockelijcker bedenckingen.

Aenleydinge doorde welke den Aetheur bewogen wierd om nae *America* te gaen. Aengeaenheten van Indiën cierlijck tentoon gesteldt.

Hy stelde my de Indiën voor ooggen even als ofsy mer goudt ende silver gevloert hadden geweest, dat de straet-steenen, Peerlen, Robijnen ende Diamanten waeren, dat de Bomen niet dan geheele Bossen van Muscaet-noten droegen, dat de Velden met suycker-rieten vervult waeren, dat de Chineefche sijde daer soo gemeen was, dat de Zeylen van Schepen niet dan van Taf of van Satijn waeren, in het korte, dat het een Landt was, in het welcke men in der daet en waerheyd vand, alle het geene soo wel de Historien als de Fabulen van de rijckdommen van *Mydas* ende *Craesus* geseght hadden.

By gevolge, vertoonde hy my, dat de *Philippijnen* waeren als een Aerts-Paradijs, in het welcke men over alle overvloedt van alles vondt, in het selve niets ontbreckende, van het geene tot vermaeck des levens behoort.

En door dien hy sich inbeelde alreede op die plaetfen te wesen, soo beschreef hy my sijne Reyfen in die Provintien, verselt sijnde door de Indianen, met haere Trompetten ende Schalmeyen, sijne intreden in die Steden, passerende door wegen die met Bloemen bestroyt waeren en vergiert met Triumphbogen, en dat alles onder het geluy der Klocken, ontfangende onderwijlen de eerbiedige onderwerpingen van alle de Inwoonders. Ge-

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. II. CAP. 9

Gelijk nu de Mensch, selve van de Nature, gedreven word, om altoos yets te willen leeren, soo vertoonde hy my het genoeg dat wy in die Landen fouden hebben, siende hoe dat het Gout ende het Silver in de ingewanden der aerde geformeert wierden; hoe dat de Peper, de Muscaet-noren, ende de Kruid-nagelen, op hare behoorlijcke tijd rijp wierden, en hoe dat de Caneel niet anders is als de bast van een Boom.

Dat wy daer fouden sien, hoemen de voghticheyd uyt het ried trock, om daer uyt de stoffe te vinden, van dewelcke men de Suycker-brooden maeckt; de wonderlijcke veranderinge van de *Cochénille*, werdende van een worm, die kostelijcke Schar-laeckensche verwe ghemaect; de verwisselinghe, van het kruid *Timia*, in *Indigo*; en eyndelijck, dat wy sonder moeyte ende studie, aldaer, duysent schoone dinghen fouden leeren, die niet alleen capabel fouden zijn, om onse nieuwsgierigheyd te voldoen, maer oock om onse kennisse te vermeerderen en ons verstand te volmaecken.

Enal-hoe-wel het sap van de Druyven van *Xeres* hem dese wel-spreekentheyd t'eenemael hadde ingeblasen, soo liet hy daerom niet nae, het selve veel minder te achten, dan de *Philippijnsche* Wijn, welke men uyt de groote Cocos-boomen tiffert, waer van ons de Historie Schrijvers, sulcke wonderlijcke dingen vertellen, en hy wenste daer al te wesen, om deselve, in mijn geselschap, op de gesontheyd van onse vrienden, te drincken.

Melendez wilde, na dat wy ons avontmael gehouden hadden, weten, wat genegentheyd ick tot de Reyse hadde, en hy swoer, dat hy noyt ruste soude hebben, voor ick beloofte hadde, hem te versellen; om my des te meer daer toe te verplichten, presenteerde hy my een half douzain Pistoletten, my verseeckerende dat my niets ontbreken soude, en dat des anderen daeghs s' morgens, *Calvo* my gelt soude geven, om alle dingen, my tot die lange Reyse nodich, te kopen.

Ick antwoorde hem, dat een al te haestigh genomen besluyt, dickmael niet dan berouw en droefheyd baerdde, dat ick die saecke, den gantchen naght, wilde overleggen, dat ick veel uyt genegentheyd t'hemwaerts wilde doen, maer dat, indien ick vast stelde, daer heenen te Reyssen; ick oock een van mijne vrienden, zijnde een Religieus in Yrlandt gebooren, genaemt *Frater Thomas van Leon*, mer my wilde neemen.

Daer op nam ick af-scheyd van *Melendez*, en vertrock my in mijne Celle, in dewelcke ick de gewoonlijcke ruste niet vond, niet soo seer, om dat sijn discours my bewogen hadde, als wel, om dat my in gedachten quam dat ick een bequame gelegentheyd gevonden hadde, om my aen het gesichte van mijne bloed-vrienden te ontrecken, en aen hare kennisse, te ontduyfteren.

Want ick hadde, sedert weynige dagen, een brief van mijn Vader ontfangen, in dewelke hy my, seer verstoort zijnde, schreef, dat alle mijne bloed-vrienden seer op my vergramt waren, en hy alleen, noch meer dan sy alle, om dat ick, nae dat hy so veel hadde te koste gevangen om my te laten studeren, niet alleen hadde geweygert in de Societeyt der Jesuiten, soo als hy gehoopt hadde, te treden, maer

ende de
reden daer
van.

maer dat ick, in alle dingen, een doodelijcken haedt, tegens haer betuygt hadde, en dar hy my liever soude gesien hebben, als de minste Keucken-jonghen in het Collegie der Jesuiten; dar Generael van de gantsche Ordre van *St. Dominicus*; dat ick noyt behoefde te hoopen aengenaem by een van mijne Broeders te zijn, alsoo weynigh als by hem; dat ick niet moeste dencken dat ick hem oyt weder sien soude, selfs als ick al weder in Engeland quam; dat, soo ick my daer oyt weder vertoonde, hy de Jesuiten, die ick verlaeten hadde, soude aenhitsen, om my, uyt mijn Land, te verdrijven, en dat hy, met kennisse ende bewillighing van mijn oüfsten Broeder, welke jegenwoordigh Gouverneur van *Oxford* is, ons *Slor Hailing* soude verkopen, en my uytfluyten, van alle het geene ick, van sijn goet, soude konnen pretenderen.

Het voorneemen dat ick hadde, om mijne studien te volbrengen, versagte een weynigh den onlust, welke die brief in my verweckt hadde, ick hadde wel gewilt weder in Engeland te moogen keeren, en oock noch eenigen tijd in Spagnien blijven, om mijne studien ten eynde te brengen, maer ick bedaght oock, dat, nae dat ick die soude volbraght hebben, de Jacobijnen, door een Mandement van den Paus, aenstonts mijn nae mijn Land, in qualiteyt van *Missionaris*, souden senden.

Redenen
die den
Autheur
bewogen
dese reyse
te aen-
vaerden.

Oock vertoonden sich voor my alle de gevolgen van de gramschap van mijn Vader, en van de raersnye van mijn Broeder den Collonel, nevens alle het geene, dat de haet en listigheyt van de Jesuiten, hare Vrienden, soude konnen uyt vinden, om my uyt Engeland te doen verdrijven.

ICK overleyde oock by my selven, alle het geene dat *Melendez* my hadde geseght, nopende de middelen om kennisse van de natuerlijke dingen te verkrijgen, door het besien van de rijckdommen van *America*, ende de schoonheden van *Asia*, en om my te volmaecken in het geestelijke, door het besien van die nieuwe Kercke, en door den omganch met de grond-leggers van deselve.

Hebbende dan den gantschen nacht, in die ongerustigheden en aenvegttingen doorgebracht, soo nam ick eyndlijck voor, *America* te gaen besien, en aldaer te verblijven, ten tijde toe, dat mijn Vader soude gestorven zijn, en tot dat ick soo veel soude gewonnen hebben, dat ick daer mede het verlies van mijnne Erf-portie, van dewelcke my mijn Vader, in faveur van de Jesuiten, versteecken hadde, soude konnen boeten.

Den Au-
theur ver-
bind sich
met seeck-
keren sijn-
nen vriend
tot dese
reyse.

In dit voorneemen, ghing ick *Antonio Melendez* vinden, en hem hebbende betuygt, het besluyt dat ick genomen hadde, van hem, op sijne lange Reyse, te versellen, soo bespeurde ick seeckerlijck, dat hy daer ten minsten soo veel vreughe uyt schepte, dan of ick hem een diergelijck Avondmael, als het geene, waer op hy my daeghs te voren getraecteert hadde, hadde gegeven, en die wierde op het Middagh-mael noch vermeerderd, wanneer ick hem mijn Yrschen vriend *Frater Thomas* van *Leon* aanbod, om mede in ons Geselschap te gaen.

Hy werd

Nae de Maectijd wierden wy aen onsen Superieur *Calvo* voorgefeld, die ons met

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. II. CAP. II

met een groote tederheyd omhelsde, ons alle foorte van vrientschap, geduerende de reyse, belovende.

Hy las ons voor een groote Lijste, van alle het geene hy tot onsen leefstoght, regens dat wy op de Zee souden zijn, gekoght hadde; soo van visch als vleesch, als Schapen, gefoute Varckens, Hammen, Hoenderen, tonnen met witte Biscuyt, vaertjens Wijn van *Casalla*, baelen Rijs, Vijgen, Olijven, Cappers, Rasijnen, Citroenen, soete ende suere Orangie-appelen, Granaet-appelen, Suycker-werck, Conferven, Marmeladen, ende alderhande foorten van Portugaelsche Confituren.

Hy dede ons hopen, dat hy ons voor Meefters in de vrije-konsten, en Doctoren in de Theologie, te *Manilla* soude doen aennemem, en hy gaf ons geld, om dien dagh, te *Xeres*, vrolijk te wesen, en om te kopen, het geene wy meede na *Cadix* souden willen nemen, boven het geene ons tot de onkosten van de reyse nodigh was, en streckende eyndelijck beyde sijne handen uyt, gaf hy ons den seggen van sijne H. om dat ons geen ongeluck, op den wegh, soude overkomen.

Onse voornaemste vrienden, onder de Religieusen van *Xeres*, deden alle wat sy konden, om ons de lust tot die reyse te benemen, maer de vryheydt, welke wy dien dagh, in het geselschap van *Melendez*, genoten hadden, verdreef uyt ons gemoet, alle de droefheydt, welke een soo spoedigh vertreck, daer in soude hebben mogen verwecken.

Calvo, vresende, dat de genegentheyd tot eenige Religieuse Dochters, welke gemeenlijck seer veel maght op de Spaensche Geestelijcken heeft, onse reyse moghte komen te veraghteren, gaf ons listelijck den raet, om des volgenden daeghs, op den morgen, van *Xeres* te vertrecken, her welke wy deden, in het geselschap van *Melendez*, en van een ander Spaensche Religieux, die van die Stadt geboortigh was, laerende in handen van *Calvo* onse Coffers en onse Boecken, op dat hy soude besorgen, dat die ons te *Cadix* nae gefonden wierden.

Die dagh vervolghden wy onse reyse nae *Porto de santa Maria*, zijnde, als Spaensche Cavalliers, geseten op onse kleyne Paerden, en rijdende op den wegh, voor by het praghtige Clooster van de Chartroisen, en langhs de Reviere van *Guadalebe*, welke de oude Reviere der vergelheydt van de Poeten is, waer ontrent wy van de vrughten, van die Eliseesche Velden, aeten, en daer op een dronck van de Christelijne Beecken, die uyt de *Guadalebe* spruyten, naemen, om, voor altoos, de geheugenisse van de beminnelijcke voorwerpen, die wy te *Xeres* ende in gantsch Spaignien lieten, nevens alles, dat ons moghte tot het aerselen porren, te verdrijven.

Op den avondt quaemen wy aen die Stadt, welke vermaert is geworden om dat sy tot een schuyt-plaets dient aen de voornaemste Galeyen van de Krone van Spaignien, en *Don Fredrick de Toledo*, die daer doen Gouverneur van was, hebbende verstaen, de aenkomste van vier Indiaensche Apostolen, ende die gelegentheydt, welke hy als een groot geluk voor hem aghte, niet willende verliesen, nodighde ons, op dien avondt, om de maeltijd met hem, te sijnen huys, te houden.

den Superieur *Calvo* voorgesteld. Voorraede tot de reyse.

Sijn vertreck van *Xeres*.

Komste te *Porto St. Maria*.

Goed ont-
hael van
den Gou-
verneur,
ende eerbiedigheyt
der In-
woon-
ders.

Alle de Inwoonders achteden hare Stad gefegent, daer door, dat wy door hare Straeten gingen, sy faegen ons aen, als Luyden, die gefchikt waren, om den name van *Jesus Christus* gemartyriseert te worden, wenschen te alreede om van onse Reliquien te hebben, en de Galei-boeven, deden yder haer beste, om haere Trompetten ende Schalmeyen op het helderste te doen klücken.

Vertreck
van daer.

Dom Frederick, en spaerde niets, om ons wel te tracteren, en na de Maeltijd, dede hy ons, door sijne Edelluyden, in het Convent van de Minimen brengen, alwaer hy ordre gegeven hadde, om ons te logeren, werdende wy aldaer, met soo veel goetheyd, van de Religieusen ontfangen, dat sy ons, dien avoat, de voeten wilden wasschen, om ons, hare Broederlijcke genegentheyd, te betuygen, en by gevolge, als wy slaepen gingen, wensden sy ons eene goede en vreedige nacht-ruste.

Komste te
Cadix.

Des anderen daeghs s' morgens, na dat die arme Religieusen, ons den ontbijd hadden voorgefet, vonden wy een Schip, dat *Dom Frederick* hadde doen bestellen, voor ons soo wel als voor de Edelluyden, die hy belast hadde om ons te versellen, en, tot aen *Cadix* toe, te begeleyden, gereet leggen.

Vermaeckelijck
verblijfsal
daer.

Aldaer gekomen zijnde, vonden wy onse andere gefellen, nevens *Frater Mattheo de la Villa*, Commissaris van den Paus, welcke ons ontfingh, ende het middaghmael gaf.

De Apostolische
Commissaris
scheyd uyt
de Reyse
en geeft
haer een
ander in
sijne
plaetse.

Wy verbleven te *Cadix*, geert zijnde van alle de weereld, ende genietende her schoone uyt-sicht, dat die Plaetse, soo op de Zee als op het Landt heeft, tot de tijd, van het vertreck van de Vloete, toe.

Ongenoegen
hier
over.

Als deselve begonde te naederen, quam *Frater Mattheo de la Villa*, welcke wy alle geloofden, dat van yver tot het Martelaerschap brande, sijn afscheyd van ons nemen, en hebbende ons seeckere Commissie, die hy van den Paus ontfangen hadde, om foodaenigh een, als hy soude goet vinden, in sijne plaetse te mogen neemen, vertoont, soo stelde hy *Calvo* tot onsen Superieur, en keerde weder nae Spaignien.

Hoedaenigheden
van den
nieuwen
Commissaris.

Sijn vertreck baerde ongenoegen onder ons, en het verkoelde foodanigh den yver van twee van onse Missionarissen, dat sy ons heymelijck verlieten.

De andere evenwel, consenteerden om met *Calvo* te gaen, te meer, om dat hy een goed out Man was, maer seer qualijck voorsien, van de talenten, door welke het respect, dat men aen sijn Character verschuldigt was, verweckt word.

Voor de reste was hy soo weynigh findelijck, ende sijne Klederen ende Handen waren soo morsigh, door het gedurig handelen van sijne Hammen, dat hy beter een Keucken jongen, dan een Apostolisch Commissaris geleek; maer, hoedanigh hy oock moghte wesen, soo wierde hy doch evenwel geschickt, tot de directie ende het beleyt van dese Sendinge van Spaignien tot *Mexico*, welcke drie duysent Spaensche mijlen van malkanderen leggen, en dan noch soo veel weeghs aen geene zijnde, van *Mexico* tot aen *Manilla*, welcke Plaets de Hoofstadt van de *Philippynen* is, houdende de *Vice-Roy* aldaer sijn Hof.

HET III. CAPITTEL.

Van het vertreck van de Vloote van Indiën van Cadix, en van de gedenckwaerdigste saecken, welcke geduerende die Reyse zijn voorgewallen.

Dom Carlos d'Ybarra, Admiraal van de Gallioenen die in de Baye van Cadix waren, dede op den eersten Julij des achter-middaghs een stuck Geschut afschieten, welcke schoot de Zee-luyden gemeenlijk de Zeynschoot noemen, streckende deselve om allefoo Passagiers, Soldaten als Bootsgesellen, te waerschouwen dat sy haer des anderen daeghs des morgens, een yder aen zijn bescheyden boort, sullen hebben te begeven.

Voorbereytselen tot het vertreck.

Op den tweeden July des morgens seyde men ons, dat seecker Engelfch Religieus, genaemt *Frater Paulus van London* die te *St. Lucar* woonachtigh was, een brief van den Hertogh van *Medina* hadde werten te verkrijgen, welcke hy oock aen den Gouverneur van *Cadix* hadde gefonden, door dewelcke hy hem belaste onderzoek na mijn Persoon te doen, en, op wat plaetse ick oock gevonden wierde, my te arresteren, om dat de Coningh van Spaignien hadde verboden dat geen Engelsman, onder wat pretext het soude mogen wesen, nae de Indiën soude passeren.

Onderzoek op den Persoon des Auteurs gedaen.

Die ouden Man dede dat expresselijck om mijne Reyse te heletten, hebbende te vooren, ten selven eynde, al verscheydene brieven aen my geschreven, ende selfs eene van den Pater de *la Fuente* Provinciael van *Castilien*, die met den Graeve van *Gondemar* in Engeland geweest hadde, roefonden, welcke beloofde sijn beste te doen tot mijne bevorderinge, mits dat ick van mijne Reyse soude afstaen, en met hem nae *Castilien* keeren.

Waer door versoerfaect.

Maer niereene van die brieven konde my daer toe bewegen, oock belette alle het onderzoek, dat den Gouverneur konde doen, my niet mijne Reyse voort te setten, want, soo drae als wy gewaerschout waren, wierde ick alleen aen ons boord gevoert, ende heymelijck in een Tonne, uyt dewelcke men ten dien eynde de beschuyt nam, versteecken.

Den Auteurs werte verstecken.

Soodanigh dat, wanneer den Gouverneur aen boord quam, om te onderzoeken of niet eenigh Engelsman in ons Schip was, de Pater *Calvo* resolutelijck van neen antwoordde, wel wetende datmen my noyt in de holligheyt van een Ton soude gaen soecken, en dat het daer door niet mogelijck was my te ontdekken; waer door, nae dat de Gouverneur te rugge was gekeert, sonder my gevonden te hebben, dat voorval den geheelen dagh voor een praetje om den tijd te verdrijven aen ons geselschap verstreckte.

Hier op vertrocken alle onse Schepen, de eene voor ende de andere na, uyt de Haven, haer afscheyd van die van de Stadt nemende, en dese laetste haer weder een geluckige Reyse toewenshende.

En raecht in Zee.

Soo dat alsly alle in de ruyme Zee waeren, en dat de hoope van weder aen Land te mogen komen, om de vryheyd en het vermaeck dat wy te *Cadix* ghehad hadden, te mogen genieten, verlooren was, soo begonden onse jonghe Monicken te wenschen om weder aen de Wal te mogen geraecken, sommige lieten haere gedachten gaen over de delicate Gerichten die men haer hadde aengeditscht, en andere weder verwonderden sich over het groot getal van soo veel heerlijcke Schepen uyt het welke onse Vloote bestond, welke met de acht Gallioenen, die ons tot aen de *Canarische* Eylanden toe moesten Convoeyren, bestond uyt een ende veertigh Schepen in het geheel, zijnde deselve nae verscheydene Havenen van de Indiën gedefineert.

Getal der Schepen van de Vloot.

Plaetsen op dewelcke sy het gemunt heeft.

Laedinge van deselve.

Wat Grooten op de Vloot waren.

Twee van deselve hadden het op *Porto Rico* gemunt, drie op *St. Domingo*, twee op *Jamaica*, en op het Eyland *Margarita*, twee op de *Havana*, drie op *Carthagena*, twee op *Campeche*, noch twee op de *Honduras* ende *Truxillo*, ende seffshien leydden het aen op *St. Jan d'Ulhua* ofte *Vera Cruz*.

Sy waeren alle gelaeden met Wijnen, Vijgen, Rasijnen, Olyven, Olie, Lijwaeren, Laeckenen, Yser ende Quick-silver, het welke laetste men gebruyckt om her loutere silver van de Mijnen van *Sacatecas*, te scheidyn van de yserachtige klompen aerde met het welke het vermenght is.

De aenfenlijckste Persoonen die dat Jaer met dese Schepen overvoeren, waeren de Marquis de *Seralvo* met sijn Huys-vrouwe, gaende hy om het Ampt van Viceroy van *Mexico* waer te neemen, in plaetse van de Marquis de *Gelves*, die sich, uyt vreesse van het gemeene Volck, het welke dat Jaer tegens hem was opgestaen, in een Klooster opgesloten hadde.

Die Marquis van *Seralvo* hadde sich-begeven aen het Boord van het Schip genaemt *St. Andries*, hebbende by hem den Priester ende Inquisiteur van *Valladolid* *Dom Martin Carillo*, die in de qualiteyt van Inquisiteur-Generael nae *Mexico* wierden gesonden, om sich te informeren van het different, het welke tusschen de Marquis van *Gelves* ende den Aerts-Bisschop ontstaen was, als mede wegens den oproer die daer op om haerent wille was gevolgt, hebbeade hy mede volle maght ende auctoriteyt om te mogen in de gevanckenisse werpen, ende doen straffen die geene, die hy soude schuldigh vinden.

Met het Schip genaemt *St. Geertruyd* voer over *Dom Juan Nino de Toledo*, welke gesonden wierde om President in *Manilla*, gelegen in de Philippijnsche Eylanden, te wesen, oock was in het selve Schip de gantsche Sendinge der Jesuiten, die, dertigh sterck zijnde, daer nae toe trocken.

Sy hadden sich alreede in sijne goede gonste weren in te boefemen, en ona sich, geduerende de Reyse, des te meer daer in te bevestigen, hadden sy her, op een aerdige wijze, soo weeten te besteecken, dat sy op een ende het selve Schip met hem geplaestf wierden; want die Luyden, op wat plaetse des Aerdbodems sy haer oock bevinden, trachten altoos omtrent de Persoonen van Koningen ende Vorsten, en van die geene, die de Volckeren gebieden, te wesen.

Onse Sendinge van de Ordre van *St. Dominicus*, welke uyt seven-ende-

twin-

Aert der Jesuiten.

I. BOECK. *Door de spaensche West-Indiën.* III. CAP. 15

twintigh Religieusen bestond, was geëmarqueert op het Schip St. Anthony, en op het geene dat onse Vrouwe van den Regul genaemt was, waeren vijf-ende-twintigh Monicken van de Paters *de la Merced*, gaende nae *Mexico*, onder dewelcke eenige waeren van het getal van die geene, die naemaels haere messen tegens de *Criolen* van deselve Ordre ende Professie trocken, soo hier vorens is aengeraeck.

Onse Vloot begaff sich dan in Zee onder het Convoy van die acht Gallioenen, om haer te beschermen tegens de Turcken ende de Hollanders, welcke de Spaensche seer vreesen op haeren wegh te ontmoeten.

Wy seyden met een aenghenaeme ende voorspoedige Wind, zijnde de Zee seer calm ende stil, tot dat wy quamen aen de Golfe *de las Yeguas*, ofte der Merriën, alwaer de opgefvollene en bulderende Baeren soo sterck achter tegens onse Cajuyt stoegen, dat wy yder oogenblick vreesden, dat sy het Beeld van St. Anthony, dat achter aen ons Schip stond, soudent ter needer werpen, en dat alle onse Galerijen door de woede des Zee'es soudent afgesmeten ende verbrijfelt zijn geworden.

Als wy de periculen ende het gevaer van dese Golfe waeren te boven gekoomen, naemen de acht Gallioenen haer afscheyd van ons, en verlieten onse Coopvaardij-Schepen om een yder voor sich selve te sorgen.

Het scheyden van die twee Vlooten geschiede wederzijds met een grooten toestel, nae dat men het Geschut aen beyde kanten veelmaelen geloft hadde, om malkanderen te groeten, soo besochten de eene de andere met haere Chaloupen, ende den Admiraël van onse Vloot gaf aen sijn Boord een heerlijck Middagh-mael aen die van de Gallioenen, gelijk oock de andere Capiteynen op haere Schepen deeden, een yder aen de Bediende ende voornaemste van de Koninghlijck Vloote die van haer Maeghschap ofte kennisse waren.

Het was een aenmerckens-waerdige saecke te sien het geene dien dach onder ons Indiaensche Apostolen voorviel; sommige sichten op yder oogenblick, en wenschten met de Gallioenen weder nae Spaignien te mogen keeren; andere, dogh te vergeefs, spanden alle haere krachten in, om sulcks van onsen Superieur *Calvo* te mogen verkrijgen, en de derde waeren seer besigh om brieven aen haere Suffers ende andere Vrienden, die sy te *Cadix* gelaeften hadden, te schrijven.

Het Middagh-mael voleyndicht zijnde, ende beyde de Admiralen van malkanderen affcheyt genomen hebbende, wierde van de kandt der Gallioenen de seyn-schoor gheloft, die sich daer op, tot de wederom-reyse, by malkanderen gevoeght hebbende, naemen wy ons affcheyd, de eene den andere goede reyse toewenshende, waer op sy haer Cours nae Spaignien stelden, en wy vervolgden de onse nae *America*, hebbende, tot dat wy aldaer gekomen waeren, altoos voor de wind.

Het is een aenmercklijcke saecke, dat, soo drae men op de hooghte van de *Passaet-Canarische* Eylanden is gekomen, men altoos een en deselve wind, die van het

Oosten

Convoy.

Holle Zee.

Het Convoy scheyt van de Vloote.

Berouwen besigheid van eenige Monicken.

Oosten nae het Westen schiet, ontmoet; oock is dierwind soo voorpoedigh tot die Reyse, dat, soo deselve niet somwijlen door de calmten ende stilten wierde opgehouden, het seecker is, datmen die wegh in minder dan een maend soude af leggen.

Groote stilten. Wy voor ons wierden soo dickmaelen door de gemelte calmten en stilten belopen, dat wy, voor den twintichften Augusti, gantsch geen Land ontdekten, en by-nae ses weecken voeren in foodaenighe gerustigheyd als of wy op een soete binne-landsche Riviere hadden gheweest, ons onderwijlen vermaeckende met het vanghen van verscheydene soorten van Visschen, van de welcke eene was die de Spaignaerden *Dorado* noemen, en die wy met reeden den naem van Goud-visch souden mogen geven, om dat, soo lange hy onderwater is, sijne schubben niet dan Goud schijnen te zijn.

Dorado. Wy vonden soo groote meenighte van die Visschen, dat den haeck niet soo drae in het water was, of wy hadden een *Dorado* gevangen, foodaenigh dat wij'er veele meer uyt vermaeck, dat om dat wy die nodigh hadden, vongen, oock smeten wy deselve, nae dat wy die binnen Scheeps-boord hadden gehaelt, weder in Zee, om dat, dat slag van visch bequaemer is om versch dan om gesouten gegeten te worden.

De Vloote veel eerlijcke vermaecklijckheden, tot dat wy het eerste Land, zijnde het Eyland *Desirado*, ontdekten.

Op den laetsten Julij, zijnde deselve den dagh op dewelcke men het Feest van der H. Ignatius, Patroon en Grond-legger van de Jesuiten, vierd, saeten wy, des daeghs te vooren, de Zeylen van het Schip St. Geertruyd, op het welcke, soo als ick boven geseght hebbe, dertich Gefellen van die Ordre waeten, t'eenemaal met wit Lijwaet bekleed; de Vlagghen ende de Wimpels van het selve verbeeldden sommige eenige sin-spreucken waepenen en cijffers van de Jesuiten, en andere het Beeld van St. Ignatius; alle de Masten ende de ree'en waeren behangen met papiere Lanteernen in dewelcke brandende Keerssen staecten die den gantschen nacht over light gaven, geduerende dewelcke de Spaignaerden niet aflieten van singen en met Fluyten ende Schalmeyen te speelen, boven datmen ten minsten vijftich Canon-schooten uyt het Schip loste, en meer dan vijf-hondert vyer-pijlen aenstack, die een wonderlijcke schoone uytwerkinge deden, door dien het seer stil en helder wee'er was.

De Feest-dagh selve wierde met noch veel meer luyfter geviert, de Jesuiten deden een Generaale Processie in haer Schip, singende heylige Lof-sangen ende Tegen-sangen ter eeren van haren Heyligen Voortander ende Instelder van haere Ordre, die gevolgt wierden door een meenighvuldich aflossen van het Geschut van haer Schip, vergetende onderwijlen de Spaensche Matrosen niets, van haere kand, van het geene dat de heerlijcke Praght van dien dagh ende de gemeene vreughde konde vermeerderen.

I. BOECK. *Door de spaensche West-Indiën.* IV. CAP. 17

Op den vierden dagh van Augustus, die aen St. Dominicus, Grondtlegger van de Ordre der Jacobijnen ofte der Predick-Heeren, is toe-gewyet, wilde het Schip St. Antony, in het welke ick was, het Schip St. Geertruydt in dese be- roonde praght overtreffen, en dat door de mede-hulpe van seven ende twintigh Religieusen van die Ordre die daer in waeren, steeckende het selve boven haer niet alleen uyt door het meenighvuldigh afschieten van het Geschut, door het ten hemelwaerts senden van meer vyer-pijlen, door het aensteecken van Fac- kelen, door het geluydt van Musijcq-Instrumenren en andere oppronckingen van het Schip, maer oock door een heerlijcke Maeltijd, welkers Gerichten uyt Vleesch en Visch bestonden, waer mede sy alle de Jesuiten onthaelden ne- vens *Don Juan Nimo de Toledo*. President van *Manilla* ende den Capiteyn van het Schip St. Geertruyd; nae de Maeltijdt gaven sy haer eene Comedie, die uyt de Wercken van *Lopez de Vega* getrocken was, en die vertoond wierde door sommige Soldaten, Passagiers en jonge Religieusen, met soo grooten luyfter en een soo wel verciert Toneel, als het op het beste Schouburgh van het Hof te *Madrid* soude hebben kunnen geschieden, en dat alle in het naeuw ende engh-begrip van ons Schip.

Als oock de Jaco- bijnen.

Een Co- medie binnen Scheeps- boord — vertoont.

Om te aengenaemer de vreughde van dien dagh te besluuten wierde nae de Comedie aangereghet een seer lecker Banquet, bestaende uyt allerhande soorten van Confituren, waer nae onse Chaloupe met die van St. Geertruyd onse Vrien- den weder aen haer Boort voerde, nemende wy ons afscheydt van malkanderen onder het geluydt van Schalmeyen ende Trompetten ende onder het donderen van verscheyden Canon-schoten, die, soo als sy van ons Schip af-staecten, geloft wierden.

Op dese wijze vervolghden wy onse reyse met een voorspoedige windt, hebbende onderwijlen veel stilten, geducende dewelcke wy onsen tijdt met allerhande soorten van spelen ende vermaecklijckheden doorbraghten, tot op den twintighften dagh van de Maendt Augustus, als wanneer wy het eerste Landt, zijnde het Eylandt *Desirado*, soo als ick bevorens geseght hebbe, ontdekten.

Sien het Eylandt *Desirado*.

HET IV. CAPITTEL.

Van de Eylanden die wy ontdekten en van de dingen die ons in deselve gebeurden.

DE Admiraal van onse Vlore sich verwonderende daer over dat wy soo weynigh vorderden, hebbende wy federt den tweeden Julii tot op den negentienden Augusti geen Land gesien of ontdekt, dan alleen de Canari- sche

fche Eylanden, soo deede hy, op den ochtend van gefeyden dagh, alle de Stuer-luyden van de andere Schepen ontrent fijn Boord komen, om haer gevoelen te weten wegens de plaetfe ontrent welcke wy ons doen bevonden, en hoe verre wy noch van Land moghten wesen.

Verfcheydene gif- Ten dien eynde naederden alle de Schepen, het eene voor ende het andere fingen der nae, aen onfen Admirael, op dat soo, een yder Stuer-man, in het voor-by Stier- vaeren, hem fijne meeninge moghten feggen. lieden.

De verfcheydene ghevoelens van alle die Stuer-lieden gaven groote stoffe tot lacchen aen alle de Paffagiers, welcke daer door befeurdden hoe feer fy van malkander verfchilden, en hoe weynigh over-een komt onder-desele was.

De eene feyde, wy waeren noch drie-hondert mijlen van Landt, de andere twee-hondert, een derde hondert, de vierde vijftich, de eene meer, de andere min, giffende fy alle buyten de waerheyd, soo als dat by gevolgh' bleeck ende door de uytkomfte befeurt wierdde; alleen was'er een oud Man, Stuer-man op het kleynfte Schip van de gantfche Vloote, die voor vast staende hielt, dat wy, met de flappe koelte die wy doen hadden, des anderen daeghs 'smorgens aen het Eyland *Guadeloupa* fouden komen.

Alle de andere befpotten hem, maer hy hadde veel meer reden om om hare onwetenheyd te lacchen, want den volgenden dagh, met het opgaen der Sonne, faegen wy vlack voor ons leggen het Eyland dat de Spaigniaerts *Desirado*, ofte het Begeerde; Gewenfchte, noemden, om dat in den beginne van de ontdeckinge der Indiën, het felve het eerfte Landt was dat fy vonden; begeerende ende wenshende fy doen, soo wel als wy nu, eenigh Landt op te doen, na dat fy soo lange op Zee hadden gefworven.

Sien *Marigalante* en *St. Dominique*;

Na dat faegen wy aenftonts een andere *Marigalante*, genaemt, doe noch een, *Dominique* geheeten, en eyndelijck dat van *Guadeloupe*, het welcke het geene was dat wy fochten soo om ons te ververfchen als om ons Lijwaed te wasschen, en om vers Waeter in te neemen, dat wy ten hooghten van nooden hadden.

Ankerende voor *Guadeloupa*.

Tuffchen twee ende drie uren nae de middagh quaemen wy op een feer veylige Reede, die vlack voor het Eylandt leght, alwaer wy de Anckers lieten vallen, sonder eenige vrees te hebben voor de naeckte Wilden, soo van dat als van de omleggende Eylanden, als dewelcke met groote vreughde Jaerlijcks de komfte van de Spaensche verwachten. Sy reeckenen haer Jaren by de Maenen, en door dat middel weten fy den tijd op dewelcke fy komen moeten.

Enige tijd van te vooren vergaederen fy een partye Suycker-riedt, als mede de Vruchten die fy *Ammanas* noemen, Schild-padden ende andere diergelijcke eet-waeren, welcke fy, aen de Spaensche, voor haere Cramerijen en Koopmanschappen verreylen, als Yfer, Messen ende andere dingen van dewelcke fy fich konnen bedienen in de Oorlogen, die fy gemeenlijck tegens de Inwoonders van eenige naebueringe Eylanden, zijn voerende.

De Wil-

Eer wy het Ancker in de grond geworpen hadden, quaemen ons verfcheyde van

I. BOECK. *Door de spaensche West-Indiën.* IV. CAP. 19

van die Indiaenen in *Canoas* aen Boord, van dewelcke sommige aen haer achtersteyen door de Engelsche, Hollanders ofte Fransche beschildert waeren, ge-lijck sulcks bleeck door de verscheydenheyd van hare waepens, zijnde die Reede, voor alle Natien, die nae *America* seylen, gemeen.

den ko-
men aen
Boort.

Sy brachten ons dan; volgens haere gewoonte, veele Indiaensche vruchten, maer onder veele andere was de *Annanas* die geene welcke ons de aengenaemte in het oogh schein, die wy oock wat de smaack belanght voor de beste keurden.

Annanas.

Wy konden in den beginne niet naelaeten ons te verwonderen siende die Menschen t'eenmael naeck, met haer langh Hoofst-hayr dat tor op het midden van haeren rugge af-hingh, sijnde in haere aengesichten de figuren van verscheyden soorten van Bloemen gesneden; en draegende sy kleyne dunne plaetjens aen het tipje van haer neus, even als de ringen die men in snuyten der Varkens steeckt, om haer het vroeten in de aerde te beletten.

Ciera et
der Wil-
den.

Sy vleydden ons even als de Kinderen, sommige in haere Tael, die wy niet verstonden, tot ons spreekende, andere weder, maecten seeckere teekenen om ons te kennen te geven, het geene sy begeerden te hebben, doch onder alle die teekenen was'er geen dat van ons Volck beter begreepen wierde, dan dat door het welcke sy Spaenschen Wijn vorderden; om haer te vermaecken, gaeven sy haer deselve oock, en nae datmen haer daer een goet glas vol van hadde doen drincken, vielen sy, smoor-droncken zijnde, op den Overloop ter needer, en wentelden sich om als jonge Varkens.

Haeren
treckt tot
de Wijn.

Door dien het nu hier mede seer aen den avond begonde te naederen, soo beslooten onse Religieusen dien nacht aen Boord te blijven, en des volgenden daeghs, om het binnenste des Eylands te besien, aen Landt te gaen, waer nae toe veele Passagiers ende Matrosen noch dien avondt gingen, van dewelcke noch sommige voor den nacht weder aen Boord quaemen, maer andere verbleven den geheelen nacht onder de Indianen.

Des anderen daeghs des morgens voer ick met de meeste andere Religieusen aen Land, en hebbende aen eenige Spaigniaerden het wasschen van ons Lijwaert aenbesteet, soo verspreyden wy ons hier en daer van malkanderen, gaende somwijlen twee en twee, altemet weder alle met malkanderen, en op andere tijden weder een ygelijck alléen; ontmoetende op onsen wegh veele Indiaenen die ons gantsch geen quaet dedden; maer in tegendeel ons streelden ende careseerden even als de Kinderen en ons haere vruchten aanboden, daer tegens van ons vorderende eenige Spelden, Nestelingen ofte ondeugende Handschoenen die sy ons saegen draegen; het welcke ons dan de vrymoedigheyd dede neemen van tot eenige van haere Hutten ofte Huysen te naederen; in dewelcke sy ons seer vriendelijck onthaelden, zijnde deselve gebouwt by een seer schoone Riviere; sy gaeven ons onder andere van haeren Visc en Geyten-vleesch te eeten.

Den Au-
theur
treckt te
Landt op
*Guadalou-
pa.*

Minfaem-
heyd der
Inwoon-
ders.

Op den Middagh ontmoetten ons op het midden van den Bergh eenige Je-

suiten van het Schip St. Geertruyd, welcke seer aendaghtelijck ende met groote opmerckinge met seecker *Mulat* ofte Half-slagh spraecken, gaende deselve gantfich naeckt, even al eens als de andere Indianen.

HET V. CAPPITTEL.

Aenmerckelijcke Historie van seecker Mulat ofte Half-slagh zijnde in Spaignien een Christen gebooren, welcke by-geval door de Jesuiten in Guadaloupa ontmoet wierde.

Dese *Mulat* was een Christen, gebooren binnen de Stadt van *Sevillen* in Spaignien, alwaer hy de Slaeve hadde geweest van seecker rijk Coopman, hy was *Louis* genaemt en sprack de Spaensche Tael volkomentlijck wel.

Aenmerckelijcke Historie van een *Mulat*.

Het was doen omtrent twaelf jaeren geleden dat hy sijn Meester ontlopen was, ter oorfaecke van het harde onthael dat hy hem aendeede, en zijnde te *Cadix* gekomen, begaf hy sich in den dienst van een Edelman die nae *America* voer, welcke hem met hem deede Scheep gaen, niet gelovende dat sijn Meester oyt eenige tijdinge van hem soude konnen verneemen, als hy in die nieuwe Weereld soude sijn gekomen.

Deze *Mulat*, noch in verscher geheugenisse hebbende, hoe veele slaegen hy van sijnen eersten Meester hadde ontfangen, oock vreesende dat hy moghte te weten komen dat hy in *America* was, en hem van daer weder nae Spaignien doen voeren, of oock dat sijn nieuwen Meester de wreedheyd van de oude moghte komen nae te volgen, hebbende hy daer toe groote redenen, ter oorfaecke van de slaegen die hy t'Scheep van hem ontfangen hadde, nam voor, daer quaeme dan van wat het wilde, liever onder de Indianen te willen sterven, dan langer onder de slavernijse der Spaigniaerden te leven.

Stellende dan op die wijze sijn leven in handen van het goede ofte quaede geluck, verstack hy sich achter het geboomte dat op het geberghte wascht, tot die tijd toe dat de Schepen vertrocken waren, waer nae sich by de Indianen begeben, en onder deselve eenige vodderijen, die hy sijn Meester ontmoeten hadde, uytgedeeld hebbende, wierdt hy van haer seer vriendelijck ontfangen, foodanigh, dat hy sich voor haer en sy sich voor hem behaeghlijck aentellende, sy met malkanderen leefden even als of hy van haeren Land-aert hadde geweest.

Hy nam van tijd tot tijd acht om sich seer forghvuldelijck te verberghen als de Spaensche Vloten aenquaemen, en hebbende op die wijze twaelf jaeren onder de Wilden geleest, hadde hy onderwijlen haere Tale geleerd, en sich

aen een van haere Vrouw-luyden vertrouwt, by dewelcke hy doemaels drie levendige Kinderen hadde.

Deſe Jeſuiten, hebbende hem dan nu by gevalle ontmoet, en bemerckende eer door ſijn kort gekrulde Hoofd-hair dat hy een *Mulat* was dan door ſijn ſalwe ende geele Couleur, om dat alle de Indianen ſich de geheele huyl met een roode verwe beſtrijcken, ſoo viel haer aenſtonts in op wat wiſſe hy daer mogh- te geraeckt, ende aldaer niet anders gekoomen zijn dan door middel van eenige Spaenſche Scheepen, ſoodaenigh dat ſy hem aenſpreekende, en bevin- dende dat hy de Spaenſche Tale verſtond, uyt hem de waerheyd van ſijne ge- ſchiedeniſſe vernaemen.

Als wy nu by haer gekomen waeren, ſoo begonden wy gefamentlijk deſen armen Chriſten te vermaenen tot het verlaeten van dat ellendigh leven, in het welke hy doch ſijne Saeligheyd niet vinden konde, belovende hem ſijne vry- heyd ſoo hy met ons wilde gaen.

Die arme Menſche, die tſedert twaelf Jaeren niet een woordt van den waer- godt gehoordt hadde, en die nevens die blinde Heydenen Hou en Steen aanbadt, ſchreyde evenwel heete traenen ſoo drae hy weder van JESUS CHRISTUS van de verdoemeniſſe der Helle, en van de eeuwige vreugde van het Paradijs, hoorde ſpreecken, ons verſeeckerende dat hy ſeer gaerne met ons ſoude gaen, ten waere hy hier in wederhouden wierde door ſijne Vrouwe ende Kin- deren, die hy tederlijk beminde en niet konde verlaeten.

Waer op wy hem antwoorden, dat, ſoo hy deſelve oock met hem wilde ley- den, hy door dat middel haere Zielen ſoude konnen behouden, en dat wy hem verſeeckerden dat wy ordre fouden ſtellen en ſorge draegen, dat noch hy, noch ſijne Vrouwe, noch ſijne Kinderen, het noyt aen middelen, tot haer onder- houd nodigh, ſoude ontbrecken.

Deſe Half-ſlagh luylterde nae dit alles ſeer neerſtelijck, maer hy wierde terſtont door ſeeckerẽ ſchrick bevangen, door dien hy eenige Indiaenen ſagh paſſeren, die bemerckt hadden dat hy ſoo een lange wiſje met ons hadde ſtaen praeten, dat was de reden waerom die arme Menſche gantsch bevreeft tot ons ſeyde, dat hy in gevaer van ſijn leven was, om dat wy hem gekend hadden, en dat hy vreeſde van de Indianen gedood te worden, die in achter-doght waeren, van dat wy hem met ons wilden voeren, dat, ſoo wy dat deden, gelijk men in het Dorp ſeyde, wy haere vriendſchap wel haeft in op-lopentheyd ende raefernijẽ tegens ons fouden ſien veranderen.

Maer wy antwoorden hem dat hy geene vreeſe moeſte hebben wegens het geene dat ſy tegens ons fouden willen onderſtaen, dat wy ſeer wel van Soldaeten ende Gheſchut voorſien waeren, om ſoo wel ons als ſija leven te beſchermen, dat hy maer ſorghe ſoude draeghen om ſijn Vrouwe ende Kin- deren aen het Strand te brenghen, ter plaetſe daer ons Volck haer Lijwaet drooghden, welke hem dan wel fouden beſchermen tegens alle die gee- ne die hem eenigh leet fouden willen aendoen, en dat'er een barque

soude gereed leggen om hem in te neemen, ende nevens sijn Vrouw en Kinderen aen het eene ofte ander Schip te brengen.

De *Mulat* beloofde het geene wy hem geraeden hadden in het werck te stellen, en dat hy door een aerdigheyt sijn Vrouw ende Kinderen aen het Straudt soude brengen, onder voorwendinge van haere waeren aen de onse te verkopen, mits dat sich doe oock eenige Jesuiten, die hy lichtelijck aen hare swarte Tabbaerden soude konnen kennen, moesten bevinden, om hem in een Barque te ontfangen, en by gevolge aen de Schepen te voeren.

Hier op scheidde hy dan van ons, t'eenemael voorgenomen hebbende, immers soo het ons scheen, te doen het geene hy ons beloofd hadde.

Onse vreugde was groot, in de hoope die wy geschept hadden, van vijf zielen uyt de duyfternissen van de Heydensche Afgoderije te sullen trecken, om haer het light van het Christendom te doen genieten.

Voor al staek die vreughe onder de Jesuiten uyt, die den *Mulat* eerst aengesproocken hadden, hoopende dat die saecke, soo sy gheluckelijck quame uyt vallen, haer niet weynigh eere, aensien ende geloof soude toebrenghen, in den voortganck van hare Sendinge.

Nae dat sy haer afscheyd van ons genomen hadden, haesteden sy sich om weder aen de Zee te komen, ende den Admirael kennisse te geven van het geene sy gedaen hadden, en te bestellen dat de Boor van haer Schip vaerdigh soude sijn om de *Mulat* Louis mer sijn gantsche Huys-gesin in te nemen.

Wy keerdden oock weder nae het strand, som te sien of onse Hembden ende andere Kleederen droogh waeren, en deselve gereed ende onse Bood aen Land gevonden hebbende, soo begaf sich het meeste gedeelte van ons Geselschap, nevens my, aen Boort van ons Schip, laetende twee ofte drie van de onse aen Land, nevens veele van de andere Schepen, en bysonderlijck van de Jesuiten, die haere proye verwaghteden.

Soo drae als wy aen ons Schip waeren gekomen, bevond sich het meeste gedeelte van onse Religieusen soo brandende van yver, ter oorsaecke van de vrientchap die ons die Wilden betuyght hadden, dat sy wilden vastelijck voorneemen om in dat Eylant te verblijven, en haer aldaer needer te slaen, om haer tot het Christendom te bekeeren, sich inbeeldende dat die saecke seer ghemackelijck om te doen soude vallen, zijnde dat Volck van een seer soeten aert, oock was'er gantsch geen gevaer om onder haer te blijven wonen, ter oorsaeck van de Spaensche Vloren, welke Jaerlijcks aldaer passerende, seer lichtelijck souden konnen verneemen nae het onthael datmen haer aendeede.

Oock waeren'er andere die door den yver soo seer niet verhit waeren, en die haer voorwierpen dat sulcks eene ruyckeloosheyt soude sijn, ende een groote sotternye, sijn leven op soodaenigen wijze onder die woeste ende barbarische Menschen te willen waegen, levende sy veel eer als de wilde Beesten dan als reedelijcke Schepselen.

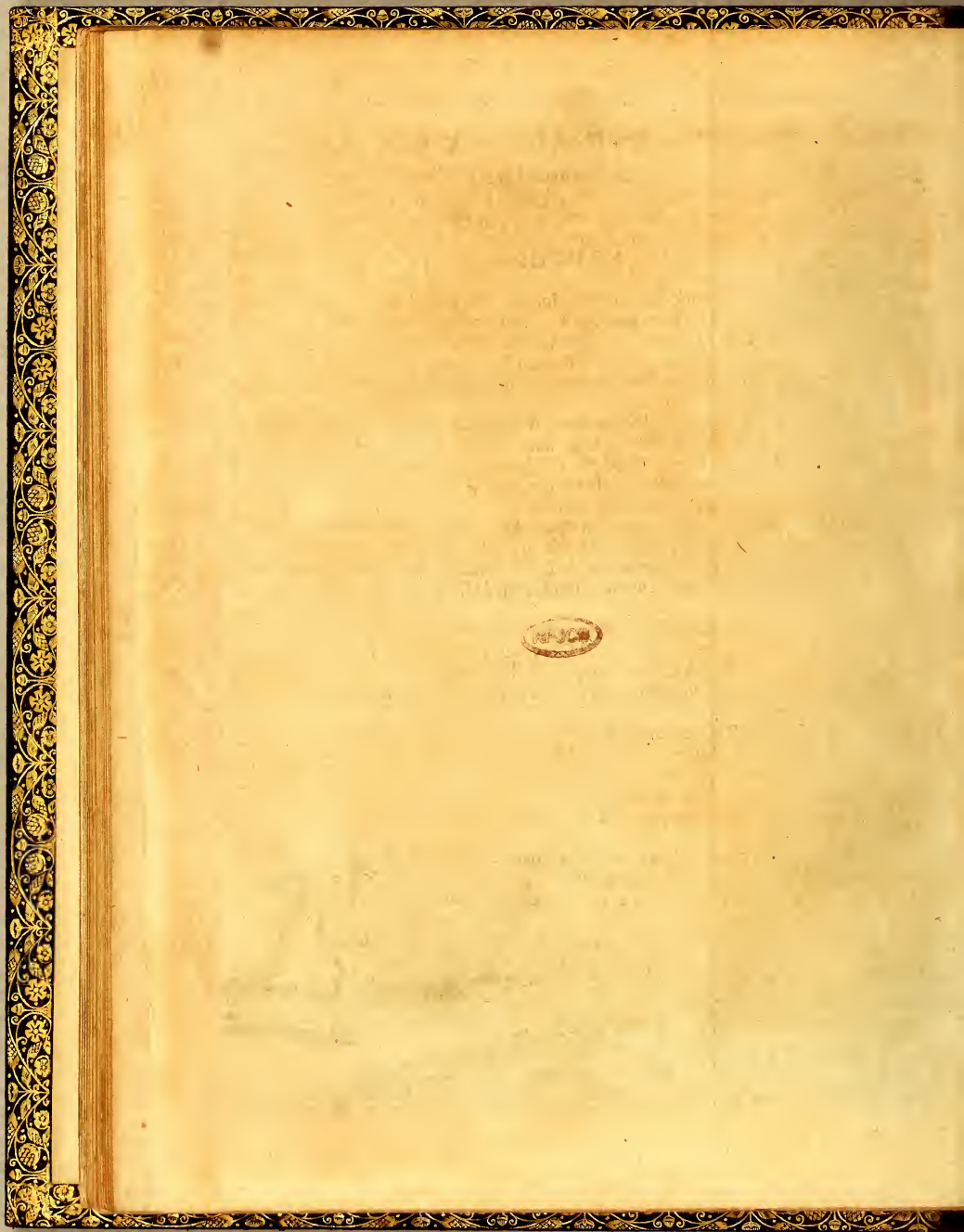
Doch die geene, die het meeste ontflecken waeren, vrachteden alle die reede-

Blinden
yver der
Monic-
ken.

Opstand der Wilden in Guadeloupe

J. Doefburgh sc.

reedenen, seggende, dat het arghste, dat haer soude konnen overkoomen, was door die Wilden vermoord, opgeëffert ende geëeten te worden, en dat het alleen om sulcks was dat sy uyt Spaignien getrocken waren, ten eynde sy mer de Kroone van het Martelaerschap fouden mogen verciert worden, ende te mogen sterven den naeme van JESUS CHRISTUS belijdende, en sijn Euan-gelium onder de Heydenen predickende.

Terwijl wy nu over dit stuck malkanderen lustigh met woorden te keere gingen, saegen wy seer schielijck een groot gewoel en tumulte op het Strand, vluchtende ons Volck gints en herwaerts, haer Lijwaer verlaetende, en loopende met grooten haest nae de Sloepen ende Booten, die sy soo veerdigh en haestigh vervulden, dat eenige van deselve foncken, nevens alle die geene die daer in waeren.

Maer het geene ons het meeste dede erbarmen, was het deerlijck geroep van de arme Vrouwen, van dewelcke sich veele te water begaven, willende dar liever doen in hoope van door eenigh Bood ofte Chaloupe gevist te worden, of, op het erghste, te verdrincken, als sich ghevangen te geven, ende daer nae wreedelijck door de Indiaenen vermoord te worden.

In het midden van de verwonderinge, in dewelcke ons die schielijcke veranderinge, van dewelcke wy de oorfaeck niet wisten, gebraght hadde, saegen wy een groote meenigte Pijlen van achter de Boomen van het Bosch komen vliegen, en daer door bemerkten wy voor seecker dat de Wilden tegens ons Volck opgestaen waeren.

Dit woelen en duerde geen halfuer, want onsen Admirael deede aenstonts twee a drie stucken Geschut lossen, en sont een Compagnie Soldaten aen Land, om het strand nevens ons Volck te bevrijden, het welcke dan aenstonts uytgevoerd wierde, ende de Indianen verstroyden sich, ten eersten haer op de vlught begevende.

Onse Sloep bragt drie Religieusen aen Boord, die aen Land gebleven waeren, en veele van onse andere Passagiers; onder onse Monicken was' er een genaemt Frater *Juan de la Cueva* die gevaerlijck in de schouder gewond was. Hy hadde my seer gebeden om nevens hem aen Land te blijven, maer ick konde daer toe niet verstaen, en daer door ontquam ick die dulle en wreede aenval der Indianen.

Boven die geene die verdroncken, welcke naemaels aen het strand wierden gehaelt, ten getalle van vijftihien, vontmen drie Jesuiten op het sant uytgestreckt leggen, en noch drie andere die gevaerlijck gequeft waeren, oock waeren drie Passagiers gedood en thien verwond, boven noch drie andere diemen noyt levendigh of dood konde vinden, waer door men oordeelde dat de Indianen deselve in het Bosch ontmoet ende vermoord hadden.

Onse *Mulat Louis*, was, tegens sijne belofte, niet gekomen, maer wel in sijne plaetse een geheel Leger van Indiaensche Verraders; sulcks deede ons geloven, of dat hy selve ontdeckt hadde het voorneemen van de Jesuiten, om hem

Tumult
op het
Strant.

Loffelijke
resolurie
van eeni-
ge Vrou-
wen.

De Wild-
en be-
veghen
de Spai-
gniaer-
den.
Dogh
werden
verdre-
ven.

Een Jaco-
bijner
Monick
gequeft.

Drie Je-
suiten ge-
dood ende
drie ge-
queft.

hem met Vrouw en Kinderen meede te voeren, of dat de Indianen, het selve, door de lange samenpraeck die hy met ons gehouden hadde, vermoedende, het hem hadden uytgeperst en doen belijden.

Oorfacke
van dien
op-loop.

Het is seer waerschijnlijk dat dat de oorfaecke van haeren opstand was, want, gelijk Louis gefeght hadde, dat hy haer aen haere swarte Tabbaerden soude bekennen, soo schijnd het, dat hy haer daer door beter, dan de andere, aen de Indianen hadde konnen af-beelden, want men bemerkte dat hare Pijlen het meest op die swarte Couleur hadden gemunt gehad, en dat, in minder dan een vieren-deelers, vijf van haer soo ghedoodt als ghequetst waeren gheweest.

Waght te-
gens de
Indianen.

Onse Soldaeten hielden die geheele naght waght op het strand, haere Musketten dickmaelen lossende, om daer door de Indianen te vervaeren, welke ons nae-maels oock oock niet meer verscheenen.

Wy die aen Boort waeren rusteden niet veel meer dan zy, want wy waren den gantschen naght op onse hoede, uyt vrees dat de Indianen, des naghts met den duyfter, onse Schepen fouden komen aentaften, hopende ons, gedurende de naght-ruste, te overvallen.

Sommige hadden meedelijden met de gedoodde ende de verdronckene, andere weder beklaegden onsen gequetsten Frater *Juan de la Cueva*, die dien geheelen naght groote pijn in sijnen verwonden schouder leed, en de derde spotteden met onse yverige Monicken, welke in dat Eyland hadden willen gaen woonen, om die woeste Menschen te bekeeren, haer seggende, dat sy middel fouden gevonden hebben, om haer van het Martelaerschap te verfaedigen, want hadden sy maer tot aen den avont toe aen Land gebleven, soo fouden sy haer tot de Maeltijd hebben bereyd ende gaer gemaect.

Doch nae die daet saegen wy dat haeren yver ende lust seer was verkoelt, en dat sy geen lust meer hadden om by soo Barbarisch een Volck te woonen, maer in tegendeel wensten sy nergens meer om, dan dat den Admirael wel haest de Seyn-schoot soude schieten, om daer op de Anckers te lighten, ende van soo gevaerlijk een plaetse te vertrecken.

De Vloot
versiet
sigh van
waeter.

Des morgens deden alle de Schepen haer beste om het water aen Boord te krijgen, dat haer tot het volbrengen van haere Reyse nodigh was, en men besette het Strand ende de Rieviers met goede waght, tot bescherminge van ons Volck dat met die dingen besich was.

Vertreck
van Guada-
loupa.

Wy saegen die gantsche uchtent gantsch geene Indianen, oock vernaemen wy geene tijdinge van die drie Mannen die ons noch ontbraecken, soodaenigh dat wy, nae dat wy ons volkomenlijk ververst hadden, tegens den middagh onse Anckers opwonden en onse Reyse, mer een gontige ende voorspoedige wind, die ons met vreughe de Reede van het Eyland van *Guadaloupa* deede verlaeten, nae *Terra Firma* ofte het vaste Land vervolghden.

HET VI. CAPITTEL.

Vervolgh van onse Reyse tot aen St. Juan d'Ulhua, anders genaemt Vera Cruz, en hoe wy aldaer aenquamen.

WY seyldden op den twee-en-twintighsten dagh van Augustus soo voorpoedelyk dat wy die Eylanden wel haest uyt het gesicht verlooren.

Den ooploep der Indianen gaf ons stoffe tot een langh discours, en maecte dat eenige van onse Religieusen begonden berouw te krijgen van dat sy aengenomen hadden de Indianen te gaen bekeeren, en sy fouden, hadde het in haere maght geweest, sich daer van wel hebben willen ontflaen.

Droef-
heyd der
Monicken

Doch onse Superieur *Calvo* deede alles wat hy konde om ons den moet weder in te sprecken, ons veele Historien van den goeden inborst van de Indianen van de Philippijnfche Eylanden, nae dewelcke wy gingen, vertellende van dewelcke het meeste gedeelte al Christenen waeren, die een uytneemende eerbiedigheyd aen haere Priesters bewefen, seggende oock dat die geene, welke noch tot het Christendom niet bekeert waeren, soodaenigh door de maght van de Spaensche wierden in room gehouden, dat sy niet tegens ons foudenerven onderstaen.

Werd
door *Calvo*
gematigt.

De voornaemste forgh die wy gheduerende de twee eerste daegen hadden, was om onse *Annassen*, die wy van de Indiaenen gereuyld hadden wel te beforghen. Die vrucht behaeghde ons alle wonderlijcken wel, en daer was niemand onder ons die deselve niet alsoo goed ofte beeter achte, dan alle de vruchten van Spaignien. Men en pluckt die niet rijp, maer terwijl sy noch groen is, men hangt die dan noch eenige daegen aen de folder, alwaer sy volmaeckelijck rijp ende geel wordt, soodaenigh dat yder stuckjen van deselve soeter dan Honigh bevonden werd.

Beschrij-
vingh van
de *Annas*

Ons Suycker-ried was ons niet minder aengenaem, wanneer wy uyt het selve de soete voghtigheyd fogen om ons den mont te ververschen.

Suycker-
riedt.

De eerste weecke en acten wy by nae anders niet dan Schilt-padden, die ons als Zee-monsters voor-quaemen om dat wy die te vooren noyt hadden gesien, hebbende sommige van deselve meer dan een elle in de breedte; haer schild ofte schulpe was soo hard, dat het radt van een gelaedene Karre daer over konde rollen, sonder deselve te breecken.

Schild-
padden.

Wy waeren seer verwondert als men deselve voor de eerstmael voor ons opende, siende het groot getal van de Eyeren die sy in het lijf hadden, door dien'er in de kleynste meer dan duysent waeren. Onse Spaigniaerden maecten goet Candeel van deselve, mengende specerijen daer onder. Het geene wy van het lichaem aeten scheen veel eer Vlesch dan Zee-visch te zijn, het welc-

Hare be-
schrijvin-
ge ende
nuttig-
heyd.

ke een weynigh met sout bestroyt zijnde, ende twee of drie daegen in de lucht gehangen hebbende; teertemael van smaek was als het Kalfs-vleesch, soo dat wy geduerende eenige daegen onse Hoenderen ende Schaepen, als oock ons gesouten Ossen-vleesch ende onse Hammen niet wilden aensien, dewijl wy die tijdt geduerende den overvloed van Zee-kalfs-vleesch hadden, om de graegheyd van onse maegen te verfaeden.

**Een ge-
quetste
Jacobij-
ner Mo-
nick sterft.** Nae vier daegen seylens, stierf onsen Religieus *Juan de la Cueva* die door de Indianen was gequetst gheweest, sijn gheheele licchaem was gefwoilen, hetwelcke ons deede geloven dat de Pijle, met dewelcke hy in de borst was ghetrossen geworden, vergifticht hadde geweest.

**Sijne uyt-
vaert.** Sijne uytvaert wierde gehouden met soo veele pleghelijckheden als wy daer toe in ons Schip konden by-brengen, en hy hadde de grooten Oceaan tot sijn graf.

Wy bonden twee seer swaere steenen aen sijne voeten, soo veel aen sijne schouderen, en een op sijn borst, en nae dat wy den Dienst der overledenen over hem gesongen hadden, soo wierde sijn licchaem, dat aen twee rouwen gehegt was, buyten het Schip gehijst, en met liet het ter selver tijdt in de Zee vallen, terwijlen alle het Scheeps-volk goede Reyse riep, en men het Geschut van het Schip loste om dat licchaem de laetste eere aen te doen, hetwelcke, door de swaerte der steenen, ten eersten te gronde giuck, en, voor altoos, uyt het gesichte der Menschen verdween.

**Oock
sterft een
Jesuit.** Wy saegen in het Schip St. Geertruyd deselve Ceremonien plegen, wegens het Lijck van een Jesuit, die een van de drie, die door de Indianen van *Guadalupa* gequetst waeren, was, en die even als onsen Religieus, was overleden, zijnde meede sijn gantsche licchaem, door de kracht des vergifs, geswollen.

**Sy sien
Porto Rico
ende St.
Domingo.** Nae die tijdt begonde onse Scheeps-vaert vermaeckelijcker dan te vooren te worden, want wy liepen het Land van *Porto-Rico* in het gesicht voorby, ghelijck oock nae dat, het groote Eyland *St. Domingo*.

Ons Geselschap begonde op die plaetse te verminderen, eenige van onse Schepen seylden na *Porto-Rico* en nae *St. Domingo*, ende andere weder setten haer Cours op *Carthagena*, op de *Havana*, op *Jamaica*, op de *Honduras* ende op *Yucatan*.

**De Vloot-
schoeyd
van een.** Daer en bleef dan van onse Vloote niet by ons dan de Schepen die nae *Mexico* moesten, waer nae toe wy geduerichlijck onsen Cours voort setten, tot dat wy quaemen ter plaetse welcke de Spaigniaerden het diep-loot van *Mexico* noemen, want op die plaetse moesten wy het loot dickmaelen uyt werpen, om den grond te peylen, zijnde ondertusschen de Zee soo calm ende de wind soo stille, dat wy daer door, by-nae den tijdt van gheheele acht daeghen, niet van plaetse veranderden.

**Vis-
vanghijst.** Geduerende den selven tijdt schepten wy groot vermaeck in de Visserye, en voor al vongen wy veele *Dorados*, met dewelcke wy ons vrolijck maecten, spaerende met eenen door dat middel den leefst-roght die wy uyt Spaignien hadden meede gebraght.

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VI. CAP. 27

Doch de hette was soo boven gewoonlijk groot, dat wy t y daege gantich Onlijde-
geen vermaeck konden scheppen, want de weerfchijn van de stralen der Son- lijcke
ne, die den geheelen dagh in het water of op het peck van onse Schepen scheen, hitte.
verweckte in de lught eene soo brandende hitte, dat wy, soo lange den dagh
derde, door het sweeren altoos door-nat waren; het welcke ons dwongh om
het meeste gedeelte van onse Kleederen te verlaten.

De avond-stonden ende de nachten vielen wat verdraeghlijcker, niet te min
was de hitte, die de Sonne, des daeghs, in de sijden ende in de plancken van
ons Schip hadde ingedruckt, soo groot, dat het ons niet mogelijk was onder
den Overloop ofte in onse Koyen te slaepen, maer wy waeren genootsaeckt de
nachten in onse Hembden, al wandelende ofte praetende op den Overloop,
door te brengen.

De Matrosen begaeven sich, vermaecks halven, tot het baeden ende het
swemmen in de Zee, doch de ongeluckige dood van haere meede-macker,
daer ick aenstonts, van dencke te sprecken, dede haer wel haest dat slagh van
tijdkortinge verlaeten.

Hoemen meer na *Terra Firma* naedert hoemen oock meer bevind dat de Zee Hayen.
vervult is met seeckere van *Monstreuse* en seer groote Visschen; die de Spaen-
sche *Tiburons*, de Françoysen van *Normandyen Requens*, en de Hollanders
Hayen noemen.

Sommige Lieden bedriegen sich, wanneer sy desen Viscb voor de *Cayman* Verschil
ofte *Crocodil* houden, achtende deselve eene ende deselve saecke te zijn, en tusschen
geloovende dat'er in Zee niet is dan de *Crocodil* ofte *Cayman*, welke men de *Hayen*
door een misgriep *Tiburon* noemt, die Menschen-vleesch eet, en die met een- ende de
nen beet hem een geheel Lid af-scheurt, jae selve met hem te gronde gaet. *Crocodil-*
len.

Doch sy vergriepen haer seer grovelijk, want de *Crocodil* heeft het geheele
Lijf met schubben bedeckt, daer de *Haye* niet eene eenige schubbe heeft,
zijnde gantich sijn Licchaem alleen met een seer dicke huylt bedeckt, even als
meest alle andere groote Zee-visschen.

Hoewel de Indiaenen den *Cayman* eten, soo willen haer doch de Spaigniaer-
den daer in niet naevolgen, maer wel nuttigen sy van de *Hayen*.

Wy vingen'er een met een ysere drie-tandige Harpoen, en als hy die in de *Een Haey*
Huyd hadde, haeldemen hem een Cabel-rouw onder het Licchaem door, en gevangen.
soo wierde hy in het Schip gehijft.

Hy was soo groot dat vijftien Mannen moeyte genoegh hadden om hem *Sijne*
binnen Boord te krijgen; het was een schrickelijck Gedierte om aen te sien, *Wonder-*
zijnde ten minsten twaelf ellen langh; men deedde het in het sout leggen, en wy lijcke
bevonden dat het eer de smaeck van Vleesch dan van Viscb hadde, even soo als groote.
ick van de Schild-padden gesegt hebbe. *Desse* *Hayen* sijn alsoo seer verleckert op
het Menschen-vleesch als de *Crocodillen*, en wy saegen een groot getal van de-
selve in dese quartieren van de *Mexicaensche* Zee.

Door dien de Spaigniaerden sich nu geduerichlijk baededen op de zijde van *Een Boots-*
haere

gefel door
een Haey
verfkon-
den.

haere Schepen, alwaer het gevaer van de Hayen niet soo groot is, om dat sy gemeenlijck niet nae aen het Boord van deselve koomen, soo ghebeurde het dat een Matroos van het Schip St. Franciscus, wat kloeckmoediger zijnde dan wel de andere, en willende het waegen van sijn Schip aen een ander, dat dicht by het selve was, te swimmen, om aldaer eenige van sijne Vrienden te gaen besoecken, ellendelijck de proye ende het Aes van een dese Visschen wierdt, en cermen een Bood, om hem te hulpe te komen, in Zee konde setten, soosagen wy hem driemaelen door dat gedroght onder het water trecken, het welcke hem een been, een arm, ende een gedeelte van een schouder af-beet, men vond daer nae de rest van het Licchaem, het welcke uyt het water getrocken ende aen Boord van het Schip St. Franciscus gebraght wierde, alwaer men sijne uytvaerd hield, op deselve wijze als men aen Frater *Juan de la Cueva* gedaen hadde.

De Koninghlijcke Propheet seght in den hondert en sevenden Psalm, dat die geene, die met Schepen op de Zee varen, de wercken des Heeren sien, en sijne Wonderen in de diepten der wateren; want sy sien daer niet alleen de Walvisschen, maer oock veele andere gedrochten, welke als Monsters de stercke ende kloecke Mannen vermeerteren, door de herhaelde aanvallen van haere lange en scherpe tanden, geheele Leeden van deselve met vleesch en been inslickende.

Dat ongeluck bedroefde onse geheele Vloote drie daegen langh geduerende, nae dewelcke het Godt de Heer beliefde de onmaetige hitte, die wy geleden hadden, te maetigen, door een frisschen ende voorspoedigen windt, die ons tot ons geluck van die stilte verlosste, door dewelcke wy noodsaeckelijck hadden moeten sieck worden, indien die langer ons hadde by-gebleven.

Sien het
vaste
Land.

Nae dat wy nu drie daegen hadden gefeylt, gebeurde het op een Maendagh des mergers ten seven uren, dat, soo als een van onse Religieusen doende was, om de Misse te seggen, een Matroos sich over-eynde begaf, roepende met luyder stemme tot drie maelen toe, Land! Land! Land!

Groote
vreughde
daer over.

Dit roepen verweckte soodaenige vreugde in ons Schip, dat alle het Scheepsvolk sich op de beenen begaf om het vaste Landt van *America* te sien, en sy waeren soo verruckt door de blijdschap, die sy hadden van sich te sien aengekomen ter plaetse daer sy soo lange nae verlanght hadden, darfy den Prierster den Dienst aen het Altaer alleen lieten vol-brenghen.

Men was dien geheelen dagh op de Schepen uyttermaeten vrolijck, en onsen Superieur *Calvo* reghte een groote moord aen onder ons Pluym-gedierte, onse sijne Monicken dien dagh wel te onthaelen; hebbende hy te vooren eenighsints spaerfaem met het selve geweest.

Ten thien uren saegen wy het Land vlack voor ons leggen, en wy setten alles by wat wy konden om het selve te beseylen.

Gevaer in
het Land

Doch onsen Admirael, die een verstandigh Man was, kennende de gevaeren diemen op die kuste loopr, en voor al in het in-seylen van de Haven, door de

de menigthe van de onder het water leggende Klippen, welcke men kent door de Baeckens ende teekenen, die men op deselve gestelt heeft om de Schippers te waerschouwen, en bemerckende dat wy met de windt die doen woey niet in de Haven souden konnen komen dan op den avondt, vreesde daer noch by dat den Noorden windt, die seer gevaerlijck is op die Kuste, en die gemeenlijck in September waeydt, moghte komen sigh te verheffen, en alsoo onse Schepen in gevaer brengen van op die Klippen te stranden, derhalven beriep hy den Raedt van alle de Stuer luyden van onse Vlore, om met haer te overleggen of het beter was dus met volle Seylen, soo als wy deden, voort te vaeren, in hope van noch goedt tijts in de Haven te komen; dan wel het Land met onse Mars-seylen maer wat te naederen, om des anderen daeghs des morgens de Haeven met meer veyligheyt aen te doen, door het behulp van de Boten die men ons van Land soude toefenden.

aen te doen.

Den Raed daer over beroepen.

Het beslyt van den Raedt was dien avondt het Landt niet al te veel te naederen, en dat uyt vrese van door den naght overvallen te worden, en dat wy alle onse Seylen, uytrfondert de Voor-mars-seylen, souden in-nemen; doch de Windt wat gemindert zijnde, soo naederden wy het Land langhsaem genoegh, laetende daeromme de Seylen tot op den avondt toe bystaen.

Desselfs beslyt.

Dien avond bevalmen op ons Schip dat twee quartier Volx waecken souden, selds de Stuer-man wilde veel forghvuldiger oppassen dan hy tot noch toe gedaen hadde, maer wy Religieusen gingen onse gewoonlijcke naght-ruft nemen, dewelcke niet seer lange en duerde; want noch voor midder-naght keerde sich de Windt nae het Noorden, het welcke een schielijck ende algemeen geroep verweckte, nevens een vrent gewoel en gerier, niet alleen in ons Schip, maer oock in alle de andere.

Aengewende voorforge. Noorder Storm.

De Matrosen begaven sich ondertuffchen by ons Religeusen, willende dat wy de hulpe des Hemels over ons souden af-bidden; haer schrick was groter door vrees van het gevaer daer die Windt ons in brengen konde dan door het gene sy doen voor oogen sagen, want de Windt was noch sterck noch onstuymigh.

Anghst der Matrosen.

Doch het was dan soo het oock was, wy Monicken staecten onse gewijde Wasch-Kaerffen aen, en deden onse Gebeden aen de Maget Maria, songen de Litaniën ende andere Lof-sangen ende Gebeden tot haerder eere, tot op het aenkomen des dageraets, als wanneer door Godts genade, den Noorden windt gestilt zijnde, onse gewoonlijcke Kouw weder begonde door te blaesen, roepende onse Matrosen daer op aenstonts Miracul! Miracul! sich vastelijck inbeeldende dat dat geluck haer door de voorbiddinge van de H. Maget was toegekomen.

Sorte bygeloovigheyd.

Ontrent ten acht uren des morgens quaemen wy in het gesicht der Huyfen en wy deden een teekenen op datmen ons Boren en Volck van Landt soude senden om ons binnen te loofen in de Haven, het welcke aenstonts met een grote vreughde gedaen wierde, lootsfende die Boten onse Schepen, de een voor de andere midden door de Klippen, maeckende deselve die Haven een van de gevaerlijckste van alle die geene, die ick in mijne reyfen, soo op de Noordt als Zuyder-Zee, gesien hebbe.

De Vloote word binnen gelootst.

Onse Trompetters lieten sich seer aengenaemlijck in dit inkomen hooren, en wy groeten, volgens gewoonte, met ons Gelchut, de Stadt ende het Casteel, dat vlack voor deselve leght, zijnde ten hooghten verheught ons ter goeder Haven geland te sien.

En an-
kert in de
Haven.

Wy lieten onse Anckers in de Haven in de grond vallen, maer door dien die alleen niet bestant waeren om ons Schip in soo een gevaerlijck een plaetse te verseeckeren, soo bonden wy het selve noch vast aen verscheydene Cabels, die wy aen swaere yfere ringen, vast knoopten, zijnde deselve expreffelijck ten dien eynde in de mueren van het Casteel geheght, om door dat middel de Schepen voor de kraght van den Noorden wind te bevrijden.

Nae dat wy malkanderen veel gelucks hadden gewenst over onse soo geluckige aankomste in die nieuwe Weereld, soo bereydden wy ons met groote vreughde om in de Booten, die ons, om ons aen het vaste Land van *America* te brengen, quaemen haelen, te klimmen.

HET VII. CAPPITTEL.

*Hoe wy te Vera Cruz, anders genaemt St. Juan d'Ulhua
ontscheepten ende aldaer onthaeld wierden.*

Den Au-
theur
treed aen
het vaste
Land van
America.
Edelmoe-
digh be-
sluyt van
Cortez.

OP den twaelfden dagh van September landden wy seer geluckighlijck in *America*, en quaemen in de Stad *St. Juan d'Ulhua*, welcke men anders *Vera Cruz* noemt, ende seer vermaert is, als zijnde de eerste plaetse, welcke den soo beroemden Conquerant *Ferdinand Cortez* in-nam.

Het was aldaer dat hy dat edel ende kloeckmoedigh besluyt nam, van, door een, voor die tijd, ongehoorde maniere van doen, in de grond te hacken alle de Schepen die de Spaigniaerden aen dat vaste Land hadden gebraght, het welke veel grooter is dan een van de andere drie deelen des Aerbodems, op dat sy op geen andere dingen souden kunnen denken, dan om het selve in te nemen ende te overmeesteren, het welke op die sijne daed oock ghevolght is, siende sy sich verseecken van oyt weder in het Eyland *Cuba*, *Jucatan* ofte eenige andere van de plaetsen, uyt dewelcke sy vertrocken waeren, te kunnen komen.

Oock was het ter selver plaetse, dat de eerste vijf-hondert Spaigniaerden, die daer aen Land quaemen, sich versterkten tegens Millioenen van haere Vyanden, en tegens het grootste van de vier gedeelten des Weerelds.

Eyndelijck, was her oock aldaer, dat de Christenen de eerste Overigheden, Rechters, Schepenen en andere bediende van de Justitie aenstelden.

Oor-
spronck

De eygene naem van de Stad is *St. Juan d'Ulhua*, anders genaemt *Vera Cruz*,
ter

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VII. CAP. 31

ter oorfaccke van de oude Haven van *Vera Cruz*, welke ses mijlen daer van daen leght, en die soo genaemt wierde om dat sy op den heyligen Vrydagh, op dewelcke men het ware Cruys aenbid, ontdeekt wierde.

Doch die Haven van het oude *Vera Cruz* wierde v'eenmael verlaten van de Spaignaerden, om dat sy deselve al te gevaerlijck voor de Schepen bevonden door het woeden des Noorden winds, en sy sloegen sich te *St. Juan d'Ulhua* neder, alwaer hare Schepen een beetere Reede vonden, door dien aldaer seckere Rotse leght, die haer veel tegens die winden beschermt, en ten eynde dat sy de geheugenisse, van dat geluckigh voorval, dat haer op den goeden vrydagh bejegende, fouden eeuwig-hduerende maecken, soo voegden sy by den naeme van *St. Juan d'Ulhua* die van *Vera Cruz*, deselve neemende van die Haven, die sy op den goeden-vrydragh ontdeekt hadden.

Soo als wy aen Land traeden, vonden wy dat alle de Inwoonders sich op her Strant begeben hadden, soo wel als alle de Ordren van de Religieusen, welke in die Stad waeren, te weten, die van *St. Dominicus*, van *St. Franciscus*, de *Paters de la Merced* ende de *Jesuiten*, welke het Cruys ende de Banieren voor haer deeden draegen, om de nieuwe Viceroy van *Mexico* in Proecessie, ofte Omgancks-gewijse, in de Cathedrale ofte Hooft-Kercke te brengen.

De Monicken ende de *Jesuiten* waren veel eer reede om aen Land te vaeren, dan de *Marquis de Seralva* ende sijn Huys-vrouwe; eenige van deselve kusten deaerde, deselve heyligh achtende door de bekeeringh van de Indiaenen tot het Christendom, hebbende deselve te voren de Afgooden aengebenede ende den Duyvelen geöffert; en andere wierpen sich op hare kny'en ter neder, sich alsoo ten gebede begevende, sommige tot de *Mager Maria*, ende andere weder tot andere van de Heyligen, tot dewelcke sy de meeste devotie hadden, en ingevolge van dat, gingen sy hare plaetse ende rangh neemen, onder die geene, die van hare belijdenisse ende Ordre zijnde, aldaer stonden.

Aenstonts daer op begondemen alle het Geschut van de Schepen ende van het Casteel te lossen, om den Viceroy te begroeten, welke met sijn Vrouw nevens alle sijn gevolg aen Land quam, verfeld zijnde van *Dom Martin de Carrillo*, welke voor *Visiteur* Generael was gefonden, in het different dat tusschen den *Marquis de Gelves*, voorgaende Viceroy, ende den Aerts-Bisschop van *Mexico* onttaen was.

De Viceroy wierde nevens sijn Huys-vronwe onder een verheemselfel gheplaetst, en daer op songhmen het *Te Deum laudamus*, onder het geluydt van veele Musicale Instrumeten, en ondertusschen ginghmen Proecessie's gewijse nae de Cathedrale Kercke, alwaer men het Heylige Sacrament op het groot Altaer hadde ten toon ghestelt. Op het intreeden van deselve wierp sich een yder op sijn kny'en, en na dat seecker Priester alle het Volek met Wy-water hadde besprenght, songhmen een Lof-sangh tor danckbaerheyt, en cyndelijck wierde de Missse seer pleghelijck gedaen, door een Priester, verfeld door twee Medehulpers.

van den
naem van
Vera Cruz.

De Monicken werden pleghelijck te Lande ontfangen.

En een yder by die van sijn Ordre gelaest.

De Viceroy komt te Lande.

En werd heerlijck ingehaelt.

Als

Als dese Ceremonie geeëndight was, wierde de Vice-Roy nae sijn verblif-
plaetse gebracht, begeleydt zijnde door de President ofte Voorfitter van het
Hof van Justitie, die sy aldaer den *Alcalde Major* noemen, door de Bediende ofte
Officieren der Stadt, ende door eenige Reghters, welcke, ten dien eynde, van
Mexico waeren gekomen, oock waeren daer by alle de Soldaten van de Schepen,
nevens het gantche Guarnisoen ofte de geheele Bepettinge van de Stadt.

De Religieusen wierden mede in Proceffie geleydt, werdende het Kruys en-
de de Baniere voor haer gedraegen, een ygelijck van haer totaen de Kloosters
van haere Ordre toe.

Frater Juan Calvo stelde de Jacobijnen voor de Prieur van het Convent van
de Ordre van St. Dominicus, welcke ons seer minnelijck ontfingh, met een-
enige Confituieren onthaelde, en, aen een yder een glas van de Indiaensche
dranck ghenaeamt *Chocolate*, van dewelcke ick hier naemaels sprecken sal,
deed geven.

Dat kleynе onthael diende maer tot een voorspel van een beeter, het wel-
ke bestont uyt een heerlijk Middagh-mael, in het welcke Visch ende Vleesch
wierde aengedisch, oock spaerdemen op het selve het Wild-braed alsof wey-
nigh als de Kalckoenen, Kapoenen en jonge Hoenderen, om ons daer door den
overvloed van dat Land te doen bespeuren.

De Persoon van de Prieur van dat Convent was noch oud noch aensien-
lijck, hoedaenigemen andersints wel gewoon is te verkielen, om het Ampt
van Superieur over de jonge Geestelijcke waer te neemen, maer het was een
aerdigh Jonghman, die, soomen ons seyde, dat Ampt van den Pater Pro-
vinciael verkregen hadde, door dien hy hem duysent Ducaten hadde gefchon-
ken.

Na de Maeltijd ontbood hy eenige van ons Gefelschap in sijne Kamer, al-
waer wy de ware blijcken van sijne lichtveerdigheyt ende kleynе verneederinge
en doodinge des vleeschs bespeurden.

Wy geloofden, daer na toe gaende, dat wy daer een schoone Boeckerye
ofte Bibliotheeck souden vinden, uyt dewelcke wy souden hebben bemerckt
sijne wijsheyt ende genegentheyt tot de letteren, doch wy vonden daer niet
dan omtrent een douzain oude Boecken, die in een hoek, t'eenemaal met
stof ende spinne-webben bedeckt laegen, even ende al-eens of sy beschaemt
hadden geweest, dat de Schatten die sy behel'den, soo weynigh geacht wier-
den, datmen een Guitarre, welcke daer boven op-lagh, voor haer stelde.

Die Kamer was rijckelijcken behangen met Catoene Taepijten en met Ver-
der-werck van *Mexicoacan*, oock was sy vergiert met een meenighte van schoone
Schilderijen, de Taeffelen zijnde bedeckt met fracye Zijde Tapijten, en
de Buffetten vol van verscheydene Porceleyne Vaten, in dewelcke men niet
vont dan allerhande slag van uytneemende Confituieren ende Conferven.

Dese toetsel scheen aen ons arme yverige Religieusen vol ydelheyt ende
seer onbetaemlijck te wesen voor een arme Bedelende Monick, maer wat die
geene

De Mo-
nicken
werden in
Kloosters
gebracht.
Den
Prieur
voorge-
steldt.

En heer-
lijck ont-
haelt.

Beschrij-
vinge van
den
Prieur.

Sijne ydel-
heyt.

Praght en
leckernye.

die geene belanght, welcke uyt Spaignien niet verrocken waren, dan in voorneemen van een vrygeestigh ende ongebonden leven te leyden en rijkdommen te vergaederen, aen deselve behaegde het gesichte dier dingen wonderlijk wel, en het verweckte in haer een grooten lust om dieper in een Landt te trecken, in het welcke men in een korten tijd soo rijk ende maghtigh konde worden.

Her gespreck met het welcke die jonge Prieur ons onderhieldt, en behelste niet dan sijnen eygenen Lof, sijne hooge geboorte, sijne goede gaeven, hoedanigheden of qualiteyten, ook sprack hy van de gonste die de Pater Superieur van de Provincie, ofte den Provinciael, hem toedroegh, van de liefde welcke de voornaemste Dames of Mevrouwen, ende Huys-vrouwen van de rijkste Kooplieden van de Stadt tot hem hadden, van sijne schoone stemme, van sijne uytneemtheyd in de Musijcq ofte Sangh-konst, welcke hy ons oock op staende voet verroonde, sich tot singen ende te gelijk tot het speelen op de Guitarre begevende, en ons doende hooren eenige veerskens, die hy tot lof van de eene ofte de andere schoone *Amarillis* gemaect hadde, gevende door dien aen ons goede Religieusen de eene ergernisse op de andere, door dien wy in onsen geest moeyelijk wierden, wegens de ongebondenheyd van desen Superieur, welckers plighet het was door sijne woorden ende manieren ons tot een voorbeeld van neederigheyt ende van de doodinge van de begeerlijckheyden des vleeschs te verstrecken.

Ons gehoor was soo drae niet voldaan door het vermaeck, dat de sangh ende de speelkonste geeft, noch ons gesichte door soo veelschoone behanghselen ende deck-kleeden van Catoen, zijde ende pluym-werck, of onse Prieur deede ons uyt sijne voor-raet-kamers een ongelooftelijcke meenighte van allerhande slag van leckernyen voor-setten, om mede onse smaeck te vernoegen.

Soodaenigh, dat, gelijk wy inder daed van *Europa* in *America* waren gekomen, het ons oock schein dat de Weereld t'eenmael verandert was, en dat onse sinnen van eene gantsch andere natuere waren, dan sy de voorige nacht geweest hadden, in dewelcke wy het vervaerlijck geschreeuw van de Matroosen, in het waer-neemen van den Scheeps-dienst gehoord, de afgronden des Zee's met hare wanschepfelen gesien, het stinckende water gedroncken, en niet dan peck ende teer geroocken hadden, daer wy nu een aengename en suyvere stemme, met het speel-tuygh wel over-een-komende, hoorden, niet dan rijkdommen ende schatten saegen, Confitueren ende Conserveren aeten, ende onder alle die soetigheden roocken wy den Muscus ende Ambre-gris, met de welcke die wellustighen Prieur sijne Suycker-wercken ende Confituren hadde doen smaeckelijcker maecken.

Ongebondenheyd.

Overdaet.

Groote veranderingh.

HET VIII. CAPITTEL.

Beschrijvinge van de Haven ende Stad van St. Juan d'Uihua, ende van een Aerdbewinge en andere saecken die den Authêur daer sagh, tot aen de tijd van sijn vertreck nae Mexico.

Onge-
zempert
heydes
Lughts te
Vera Cruz
ende de
reden daer
van.
Getal van
de In-
woon-
ders en
haer rijck-
dom.
houte
Huysen,
veelvul-
dige brand
daer door

WY maecken een eynde van dat onderhoud om wat te gaen wandelen ende de Stadt te besien, te meer om dat wy niet dan die enden volgenden dagh daer fouden verblijven. Wy gingen op die namiddagh ront omme deselve, en vonden dat sy op een sandige grond gebouwt was, uyt-gefondert aen de Zuyd-zijde, daer het Land moerassigh ende vol water-poelen is, het welck, gevoeght zijnde by de groote hitte van dat Climaet, veroorsaect dat de lught daer seer ongefont is.

Het getal van de Inwoonders magh ontrent drie duysent wesen, onder dewelcke veele rijcke Coopliden zijn, van de welcke sommige twee, andere drie, en weder andere vier-mael hondert-duysent guldens hebben.

Wy hielden ons sonderlingh niet op met het besien van de gebouwen, want sy alle van hour zijn, soo wel de Kercken als de Cloosters, ende de Wooningen der by-sondere Lieden, zijnde de Wanden van het Huys van de rijckste Inwoonders niet dan van Plancken, het welke nevens de kragt van de Noorde winden, dickmaelen heeft veroorsaect, dat de gheheele Stadt gelijcks de grond is af-gebrand.

De groote Koophandel, die gedreven werd van Spaignien op *Mexico*, en door *Mexico* op de Oost-Indiën, nevens die van *Cuba*, van *St. Domingo*, van *Yucatan*, van *Porto-Bello*, van *Cartagena*, van *Peru* op *Porto-Bello*, van alle de Eylanden welke in de Noord-Zee leggen, ende de Riviere van *Atoarado* opvaerende nae de *Zapotecas*, *St. Alphonsoen* nae *Guaxaca*, ende de Riviere van *Grijalva* opwaerts nae *Tabasco*, de *Zoques* en het Indiaensche *Chiapa*, maeckt dese kleynen Stad seer rijck, en veroorsaect dat in deselve een wonderlijcke overvloed is van alle de kostelijcke Waren ende Koopmanschappen van het vastste Land van *America* ende van de Oost-Indiën.

Onge-
fontheyd
des Lughts.

De ongefontheyd des lughts is oorfaecte dat die plaetse niet meer bewoont is, en het kleynen getal van deselve gevoeght by den grooten handel die daer gedreven werd, maeckt dat de Coopliden daer boven gewoonlijck rijck zijn, en noch fouden sy meerder middelen hebben, ten waere de groote verliefen, die sy komen te lijden, door het meenighvuldigh af-branden der Stadt.

Serecte
der Stadt,

Alle de sterckte van die Stadt, bestaet eerstelijck daer in, dat de inkomste van de Haven ten hoogsten moeyelijck, ende seer gevaerlijck is; en ten tweeden

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VIII. CAP. 35

in eene Rotse, die een Musket-schoor van de Stadt af-geleghenis, op dewelcke men een Casteel gebouwt heeft, waer in een kleyne Besettingh wert gehouden, maer de Stadt selve is niet gesterckt, en gantschelijk ontbloomt van Soldaeten. Geseeyde Rotse ende Casteel, strecken voor een Muer, Wal ende Besluytinge van de Haven, welcke, sonder dat, t'eenemaal open soude leggen, ende de Noorde winden onderworpen zijn.

De Schepen derven het Ancker in de Haven niet uyt-werpen, ten zy dicht onder de Klippe, op dewelcke het Casteel gebouwt is, en noch zijn sy daer niet in seeckerheyd ten zy sy met Cabels, aen de yfere ringen, tot dien eynde in de Klippe gehegt, versorgt zijn. Daer door komt her, dat het dickmaelen gebeurt is, dat de Schepen, door de Vloed gedreven zijnde, aen de eene kant van de Klippe, tegens de andere Klippen zijn aengeslaegen, of wel weder in de volle Zee gedreven, door dien de Cabels, met dewelcke sy aen het Casteel vast-gemaect waren, door de kragt der winden, wierden verbroocken.

Diergelijk voorval quam een Schip van onse Vloote over des nachts nae dat wy ontcheept waeren, oock waeren wy seer geluckigh dat wy doen niet op de Zee waeren, want daer ontfont foodaenighen onweder ende storm uyt het Noorden, dat daer door de Cabels van het Schip wierden gebroocken, ende het selve in de volle Zee gedreven.

Wat ons, die aen Land waren, belanght, wy daghten yder ooghenblyck dan die storm ons van onse bedden soude lighten, want die lighte houtene Huyfen schuddeden foodaenigh, dat wy anders niet verwaghten dan dat deselve op onse Hoofden fouden nederstorten.

Onse rust was die nacht seer kleyn, en daer door bevonden wy genoeghaem hoedaenigh de gelegentheyd van de Stadt van *St. Juan d'Ulhua* was, want hoe-wel onse Prieur, ons des avonts, al soo wel als des middaghs, hadde onthaelt, en dat ons avontmael al immer soo wel als ons middaghmael hadde geweest, hebbende hy selve ons de voeten laeten wasschen voor ende al-eer wy te ruste gingen, op dat wy daer door gemakelijcker op sijne goede Bedden fouden konnen slaepen, dan wy in twee Maenden in onse Koyen hadden konnen doen, soo was doch het geduerige gehuyt van de winden sookragtigh, en het noyt op-houdende bewegen van onse Kamers viel ons soolastigh, dat wy, niet langer kennende verdragen op die wijse gewieght te worden, ons gedwongen saegen des middernachts onse Bedden te verlaten, en met de blote voeten op de plaetse te vlughten, om aldaer een veyligh verblyf te soecken, vreesende gedurighlijck dat het Huys het onderste boven soude gesmeten worden.

Als het dagh was geworden, soe deden de Religieufen van het Convent, welke dese stormen gewent waren, niet dan met ons ende de vreesse die wy gehad hadden, te sporten, en sy seyden ons dat sy noyt beeter sliepen dan wanneer hare Bed-steden, foodanigh, door dat soorte van Aertbevingen beweegt wierden.

De vreesse die wy die nacht gehad hadden dede ons van het goet onthael, t'welcke men ons dede, walgen, ende verlanghen de Zee-kand wel heeft te

waer in die be-
staet.

Gevaer-
lijke uyt-
werckfe-
len van
den Noor-
den wind.

Harde
storm.

Wonder-
lijke
kragt van
deselve.

De nieuw
aengeko-
mene Mo-
nicken
vlieden
uyt haere
Bedden.

Werden
daer over
bespot.

Gevaer-
lijke on-
mogen

maetig-
heyd in
het ge-
bruyck der
Land
vrughten.

mogen verlaeten, het welke onsen Superieur *Carvo* meede voor seer goetd keurde, niet soo seer om de vreesse in dewelcke wy geweest hadden, als wel om de bekommeringe in dewelcke hy selve was, dat wy door het eeten van de vrughten des Lands, en door het al te graetigh water daer op te drincken, sieck souden worden, ende daer ter plaerse sterven, gelijk sulcks aen veele andere, nae ons vertreck, over quam, door dien sy de maetigheyd, in het gebruyck van die vrughten, welke sy te voren noyt hadden gegeten, hadden te boven gegaen, waer by noch komt, dat het water van die Plaerse, gemeenlyck een seer gevaerlijcke buyckloop verweckt, in die geene, welke eerst uyt Spaignien komende, daer veel van drincken.

Daer waeren dertich Muyl-efels welke men expresselijck voor ons van *Mexico* nae *St. Juan d'Ulhua* hadde gesonden, alwaer sy op ons al ses dagen voor de aankomste der Vloete hadden gewaght.

Besigheyd
van *Calvo*
regens het
vertreck.

Den Superieur *Calvo* hield sich dien dagh besigh, met aen het Boort van ons Schip, te doen ontscheepen onse Koffers, soo wel als de mond-kofft, die noch overig was, welke bestont in Wijn, Biscuyt, Hammen, gefouren Ossen-vleesch, een douzain Hennen mer drie Schaepen, waer over een yder seer verwondert was, siende dat wy noch soo veel leef-togt, na soo lang een Reyse, overig hadden.

Come-
die in de
Kercke
vertoont.

Terwijl hy besich was met sulcks te verrichten, gingen wy onse goede Vrienden, om ons afscheyd van haer te nemen, besoecken, het welke wy dan voor de Maeltijd verricht hebbende, soo deede men nae de middagh Stoelen voor onsin de Cathedrale Kercke plaesten, om eene Comedie te sien vertoonen, die de Inwoonders van de Stadt, tot onthaelinge van de nieuwe Viceroy hadden doen aenstellen ende gereed maecten.

Soodanigh dat, nae dat wy maer twee dagen te *St. Juan d'Ulhua* verbleven hadden, wy daer weder van dan vertrocken, om onse Reyse nae de Stadt van *Mexico* te vervolgen.

HET IX. CAPITTEL.

Van de Reyse die wy van de stadt van St. Juan d'Ulhua tot aen Mexico toe deeden, en van de Vlecken ende de vornaemste Dorpen diemen op den wegh ontmoet.

Vertreck
van *St.*
Juan d'Ul-
hua.

DEn veerthienden September vertrocken wy uyt de Stadt van *St. Juan d'Ulhua* en sloegen de wegh op van *Mexico*, welke wy de eerste drie a vier mijlen seer sandigh vonden, zijnde deselve soo breed ende open als die van *London* na *St. Albans*.

Komste

De eerste Indianen die wy ontmoeten waren die van het oude *Veracruz* welke

ke Stadt op de Zee-kand gelegen is, alwaer de Spaigniaerden, die dat Land eerst aen het in-namen, voorgenomen hadden sich neder te slaen, doch naderhand, verlieten sy deselve, ter oorfsake van de kleynre beschuttinge die'er voor de Schepen tegens de Noorde winden is, en sy gingen te *St. Juan d'Ulhua*, alwaer sy nog zijn, woonen.

Aldaer was het dat wy eerst begonden te bemercken, de groote maght, welke de Priesters ende de Monicken, over de arme Indianen, sijn hebbende, hoe sy deselve sich aen haer onderworpen houden, en wat gehoorfaemheyd die aen haer betoonen.

De Prieur van *St. Juan d'Ulhua* hadde haer des daeghs te vooren een brief geschreven om haer onse komste bekent te maecken, haer bevelende ons op den wegh te gaen ontmoeten, en ons in die plaetsen wel te ontfangen.

Dit wierde door dese arme Indianen seer stiptelijck naegekomen, want soo als wy omtrent noch een mijle van de Stadt waren, quaemen ons twintigh van deselve, alle te Paerde gefeten ende de voornaemste van de Stadt zijnde, ontmoeten en booden ons yder een bondelken of bouquetjen bloemen aen.

Daer op reden sy voor ons heenen omtrent een Boogh-schoot verre, tot dat wy weder andere, die te voet waren, en die Trompetten ende Schalmeyen by haer hadden, ontmoeteden, spelende sy voor ons seer aengenaem op de gefeyde speel-tuygen.

Onder dese waren de bediende van de Kercken, van de Kloosters ende de Meesters van de Gebroederschapen, welke ons oock yder een bondelken bloemen aenboden. Sy waren vergeselschap door de Choor-Kinderen ende andere Persoonen, welke, langhsamelijck voor ons tredende, het *Te Deum laudamus* songen, tot dat wy midden in de Stad, ende op de plaetse daermen de Merckt houd, gekomen waren, staende aldaer twee seer schoone ende groote Olm-bomen.

Men hadde aldaer een langh Priëel gemaect, in het welcke eene Tafel stond die voorfen was met veele doosen vol Conserven ende andere soorten van Confituren, oock waren'er Biscuyten, en dit alles om tot de *Chocolate* te gebruycken. Terwijl men nu doende was om deselve met warm water ende Suycker toe te maecken, soo deden de voornaemste Indianen ende Bediende van de Stadt een aenspraecke tot ons, nae dat sy haer alvorens op de kny'en geworpen, ende ons een voor een de handen gekust hadden.

Sy seyden tot ons dat wy in haer Land seer welkom waren, dat sy ons duytfentfouf bedancten om dat wy uyt Liefde tot haer, ons eygen Vaderland, hadden verlaten, soo wel als onse Maegen ende Vrienden, om op soo verre af-gelegene Plaetsen te komen arbeiden tot de faeligheyd van hare Zielen, en eyndlijck, dat sy ons eerden als Goden op der aerde, ende als Apostelen van CHRISTUS JESUS, en sy volharden in die verplightende woorden tot de tijd toe datmen ons de *Chocolate* braght.

Wy ververstten ons aldaer een uere tijds, en bedancten dese Indianen voor soo veele teekenen die sy ons van hare goedheyd hadden betoont, haer verseeckerende, dat'er niets in de Weerelt was, dat wy meerder behartighden, dan hare

haere faligheyd, en dat, om defelve uyt te wercken, wy niet gevreesd hadden, ons aen allerhande soorten van gevaeren te onderwerpen, foot de Zee, als te Lande, selve niet aen de onmenschelijcke woede der andere Indiaenen, welke noch geene kennisse van den waeren GOD T hadden, om welcks dienst, wy hadden voorgenomen, selfs ons leven niet te spaeren.

Het goede onthael betalen sy mer voderen. Daer op naemen wy ons af-scheydt van haer, vereerende aen de voornaemste *Pater-noster* Kettingen, gewijde Penningen, kopere Kruyskens, *Agnus Dei*, en eenige uyt Spaignien mede gebrachte Reliquien, en wy gaven aen een yge-lijck van haer veertigh Jaeren Af-laet, volgens de maght die wy van den Paus hadden ontfangen, om defelve te mogen uytdeelen, op wat tijdt dat het oock moghte zijn, op alle de Plaetsen die wy fouden mogen door-trecken, en aen alle die geene welke het ons soude goe-der duncken.

Onderwerpinge der Indiaenen, ende de arrogantie der Monicken. Soo als wy uyt het Priëel traeden, om op onse Muyl-Efels te klimmen, bemerkten wy dat de geheele Merckt vol Indiaenen, soo Mannen als Vrouwen, was, zijnde die alle op haere kny'en geseten, onby nae aanbiddende, en om onsen segen of benedictie verfoeckende; wy gaven haer defelve, in het door-rijden, het teecken des Kruyces met opgehevene handen over haer maeckende.

De onderwerpinge van dit arme Volck, de ydelheyd van soo plechtelijck onthaeld te worden, ende die openbare eer-bewijzingen, hadden het herte van sommige van onse jonge Religieusen foodaenigh opgeblaesen, dat sy als opgetoogen, en buyten haer selven, waren, siende dat sy meer scheenen te zijn dan de Bisschoppen in Spaignien, die, hoewel sy niet dan te veel Hovaerdye hebben, evenwel noyt soo veel openbare toe-juygingen in hare Reyfen hebben ontfangen, als men ons daer in die plaetse betoonde en gaf.

Vertreck van het oude Vera Cruz. De Schalmeyen ende de Tromperten lieten haer geluyd nochmaels voor ons hooren, ende de voornaemste van de Stadt begeleyden ons wederom een halve mijle, waer na sy haer weder na haer woon-plaetsen begaven.

's Landts overvloed. De twee eerste daegen, nae dat wy van die plaetse vertrocken waeren, en wierden wy niet gehuyft vest, ende en vonden geen verblijf dan in arme kleyne vleckjens van de Indiaenen, in dewelcke wy evenwel altoos groote beleeftheyt ontfingen, nevens een groote overvloed van mond-kost, en voornaemtelijck, Hoenderen, Capuynen, Calckhoenen ende verscheide soorten van vruchten.

Komste te Xalappa de la Vera Cruz. Den derden dagh quaemen wy tegens den avondt in een groot Vleck ofte Stadt, in dewelcke wel by nae twee-duysent Inwoonders waren, zijnde sommige Spaigniaerden, ende andere Indiaenen, dese Plaetse is genaemt *Xalappa de la vera Cruz*.

Inkomsste van den Bisschop. In het Jaer 1634. wierde dese Stad tot een Bisdom verheven, door de verdeeling die men maecte van het Diocese ofte onderhorige Landt van het Bisdom van *la Puebla de los Angeles* ofte de Stadt der Engelen, en hoe-wel aen dit nieuwe Bisdom, maer de derde part van het selve te beurte viel, soo werdt het

I. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* IX. CAP. 39

het evenwel geschat op tien-duysend Ducaten aen jaerlijcksche Inkomste, om dat dese Plaets gelegen is in een landt-streecke, die seer vruchtbaer is in *Mais*, of Indiaensche Tarwe, ende in Spaensche Weyr.

Ront-om deselve zijn veele Indiaensche Vlecken gelegen, maer het geene deselve boven al verrijckt, zijn de Hoeven, op de welke men de Suycker teelt, en noch eenige andere Hof-steden, die sy *Estancias* noemen, op dewelcke men een groot getal Muyl-Esels ende ander gedierte queect en opvoedt, en noch is'er een derde soorte op dewelcke men de *Cochinille* wint.

In dese Stadt is niet dan een groote Kercke ende eene Capelle, welke de eene soo wel als de andere onderhorigh zijn aen het Clooster van St. Franciscus, in het welke wy die avondt ons verblijf naemen, soo wel als den volgenden dagh, welke een Sondagh was.

Het inkomen van dat Clooster is seer groot, evenwel werden daer maer een half douzain Religieusen onderhouden, hoewel'er genoegh is om'er meer dan twintigh seer gemackelijck ende lecker de kost te geven.

De Superieur ofte Gardiaen van dat Clooster was niet minder ydel dan die van *St. Juan de d'Ulhua*, en hoewel hy van onse Ordre niet was, soo liet hy doch daerom niet nae ons wel te ontfangen ende heerlijck te onthaelen.

Wy bespeurden niet alleen in die Plaetsen, maer oock in alle de andere door dewelcke wy in onse reyse trocken, een groote verdorventheydt van leven en manieren, en wy sagen in haer foodaenige wijsen van doen, die te eenemael strijdigh waeren, met haere geloften ende haere belijdenissen.

Die geene, welke van de Ordre van S. Franciscus zijn, doen boven de geloften van kuisheydt ende ghehoorsaemheydt, noch eene andere, die mede brenghet, dat sy, die van de armoede, veel strickter ende nauwer moeten onderhouden, dan eenige van de andere Biddende of Bedelende Ordren, want haere kleedinge moet uyt grof grijs Laecken ofte Pij bestaen, haere Gordels moeten van hennippe seelen gemaect worden, hare Hembden van wolle, sy mogen noyt kouffen aen hare beenen hebben, en noyt andere schoeyinge aen hare voeten, dan alleen houtene soolen. Het is haer niet alleen verboden geld te hebben, maer selver mogen sy het niet aen-raecken, of yets anders in eygendom besitten. Wanneer sy op reyse zijn, en mogen sy, om haer gemacks halven, of om haer te soulageren, noyt te Paerde stijgen, maer sy moeten altoos met pijn en arbeyd te voet gaen, achtende, dat het overtreeden, van het minste van de geseyde dingen, een doodelijcke sonde is, waerdigh om met den Ban ende eeuwige verdoemenisse gestraft te worden.

Doch niet tegenstaende alle dese verplichtingen, die haer soo naeuw tot het onderhouden van de regulen van haere belijdenisse verbinden, soo leven die geene, welke men in dat Landt heeft overgebracht, op foodaenige wijsen, dat het schijnt, dat sy noyt eenige gelofte aen GOD hebben gedaen, en sy doen, door haer ongereldt leven, sien, dat sy gelooft hebben het geene sy niet kunnen, ofte niet willen nae-komen.

Wy

Waer uyt den rijkdom der Stadt bestaat.

Cordeliers te *Xalappa*.

Rijkdom van haer Clooster.

Ydelheydt van haeren Gardiaen.

Verdorventheydt der Geestelijcke in *America*.

Beschrijge van de geloften der Franciscaenen.

Die van de Mönicken niet onderhouden worden.

Uytftec-
kende
praght en-
de kledin-
ge van een
Cordelier.

Wy faegen niet alleen vreemt toe, maer wy ergerden ons oock ten hooghten, als wy faegen, dat een Religieus van het Clooster te *Xalappa*, te Paerde steegh, met sy Lackey achter hem, en dar alleen om aen het andere eynde van de Stadt te gaen de Bieghte hooren van een Mensch die op sijn verscheyden lagh, hebbende ondertusschen sijn lange Kleedt voor ende achter opgelicht, ende aen sijn Gordel weder ingestoocken, op datmen sijne orangie Sijde Koufen, sijne welgemaecte Spaens-leere Schoenen, sijn Onder-broeck van sijn Hollandisch Lijwaet, en een Passement van vier Vingeren breedt, dat hem voor een Kouffe-bandt verstreckte, soude konnen sien.

En van sijn-
ne Con-
fraters.

Dit siende, begonden wy met wat meer opficht, op het leven, soo van dese, als van de andere Monicken te letten, die van onder haere wijde Mouwen haere gepicqueerde Sijde Wambaysen ende Hembden van Hollandisch Lijwaet, met Kandt aen de Handen geboordt, vertoonden, soo dat wy in haere kledinge, soo wel als in haer onderhoudt, gantsch geene doodinge des Vleesches konden bespeuren; maer in tegendeel, al immers soo veelydelheydt, als in de wereltse Menschen.

De Monic-
ken rac-
ken aen
het dob-
belen.

Nae het avontmael, begonden sommige van haer te sprecken, om met de Kaerte en Dobbel-steenen te speelen, en sy nodighden ons eerst aengekomene om een partijje *à la prime* met haer aen te vangen, het welcke het grootste gedeelte van ons weygerde, sommige by gebréck van Geldt, en andere om dat sy het Spel niet verstonden, evenwel, nae veele moeyten, maeckten sy soo veel, dat twee van de onse sigh met twee van de haere aen de Kaert begaeven.

Wanneer de party nu gemaect was, begonden sy de Kaerten, met een seer goeden swier, te verschieren, men wedde op enkeldt ende dubbeldt, het verlies dreef de eene aen, ende de winst de andere, foodaenigh dat het Clooster, die nacht, in een Dobbel-huys verandert wierde, ende de Geestelijcke armoede, in wereltse ontheyligingen.

Proph-
natie daer
in ge-
pleeght.

Door dien wy nu niet dan toekijckers van het Spel waeren, soo hadden wy tijdt ende gelegentheydt, om een groot gedeelte van den nacht, geduerigh ons aendaght te laeten gaen over die wijse van leven, want hoe het Spel langer duerde, hoe de ergernisse meer toenam, soo door het drincken, vloecken en sweeren, als door de lacchernyen en sporternyen met dewelcke sy van haere gelofte van armoede spraecken.

Als oock
bespottin-
ge van ha-
re gelof-
ten.

Een van de Cordeliers, hoewel hy alrede Geldt gehandelt hadde, en met sijne Vingers op de Taefel geteldt, wanneer het hem evenwel gebeurde, dat hy een aenmerckelijcke somme won (want dickmaelen stonden'er meer dan twintigh Rijcxdaelders in) opende hy, om het gefelschap te doen lachen, een van sijne Mouwen, en daer op streck hy, met het eynde van de andere, het Gelt dat ingestaen hadde, in die openinge, seggende, dat hy gelofte gedaen hadde, van geen Geldt aen te raecken, ofte te behouden, maer dat sijn Mouw, sulcks niet gedaen hebbende, het een ende het ander wel vermoghte te doen.

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. IX. CAP. 41

Ick en konde niet langer alle het vloecken ende sweeren verdraegen, en ick De Monicken speelde my gedreven om haer daer omtrent mijn gevoelen te seggen, en haer ken eenen daer over door te nemen; doch ick overleyde dat ick daer maer als een door- len een treckendt vromdelingh was, en dat alle het geene dat ick soude konnen seggen donkerij over. onnut soude zijn, foodaenigh dat ick, sonder gerughte te maecken, my ver- trock om te rusten, verlaetende die Dobbelaers die in het Spel tot aen den an- deren dagh toe volhardten.

Des volgenden daeghs hoordemen van die Monick, die soo de spotter ge- speelt hadde, die eer een lightmis dan een Religieus van de Ordre van St. Franciscus scheen te zijn, en die bequaemer was in het School van eenen *Sardanapalus* en van een *Epicurus* dan in een Clooster, dat hy, segge ick, meer dan taghtrigh Rijxdaelders hadde verlooren; het scheen dat sijn Mouwe weygerde te bewaeren en binnen te houden, het geene hy door gelofte niet moghte besiften.

Het was op die tijdt, dat ick begonde te bemercken, uyt de manieren van leven van die Cordeliers, dat het veel eer is de vryheyt des daeghelijcksen wan- dels en omgancks, welke Jaerlijcks soo veele Monicken ende Jesuiten uyt Spaignien nae die gedeelten des Aertbodems doet vertrecken, als den yver, die sy tot de voortsettinge des Euangeliums, ende tot de bekeeringe der zielen, zijn hebbende; het welck gelijk het een uytwerckinge van de grootste liefde is, soo hebben sy oock geen ongelijck, wanneer sy dat stellen, voor een van de voornaemste teekenen, van de waerheydt des Godts-diensts.

Maer de gemakelijckheydt, leuyheydt, ledigheydt ende leckerheydt haers levens, doet klaerlijck blijcken, dat veel meer de liefde tot het Gelt, tot de ydele eere, tot de maght ende autoriteyt, die sy sich over de arme Indiaenen hebben verkregen, het eynde ende het wit is dat sy be-oogen, als de liefde ende de voortsettinge van Gods eere.

Van *Xalappa* trocken wy op eene andere plaetse welke de Spaigniaerden *Vertreck van Xalappa.* *la Rinconada* noemen, welke noch Dorp noch Vleck is, ende niet weer- digh soude zijn dat ick daer hier ghewagh van maecte, ten waere, dat sy gedenckwaardigh was, door twee dingen, die haer bysonderlijck doen aghten.

Het eerste is, dat sy soo verre van alle andere Plaetsen is afgelegen, dat het Beschrij- vinghe van *la Rinconada.* als onmogelijck is, dat die geene, die daer reysen, ter selver plaetse, niet des middaghs, ofte des avonts, haer verblijf moeten nemen, ten zy dat sy, ten minsten, twee a drie mijlen, van den wegh willen wijcken, om eenigh Indi- aensch Vleck te vinden.

En is niet dan een eenigh Huys, van dat slaghe welke de Spaigniaer- den *Vena* noemen, gelijk de Herbergen in Engelandt zijn, die alleen op den wegh staen, het is gelegen aen het eynde van eene Valleey, op de heetste plaetste, die'er, tusschen *St. Juan d'Ulba* ende *Mexico*, is.

F

Doch

Doch het geene haer noch aensienlijk maect, is, dat daer de beste Fonteynen ende Water-bronnen zijn, diemen op dien gheheelen wegh vint, hoewel, ter oorsaecke van de hitte der Sonne, het waeter van deselve laeuw is.

Middel
om het
waterte
koelen.

Die geene, die in de geseyde *Venta*, Herberge houden, wel wetende, dat de hitte, welke men in het Reyfen lijd, door eenigen koelen dranck, behoort gemaectight ende verkoelt te werden, draegen forge, dat sy altoos groote aerde Vaten, met water vervult, in fant, dat sy geduerighlyck met water doen bevoghtrigen, begraven hebben, waer door het water, dat in de potten is, soo kout als Ys wert.

De aengenaeme koelte ende de soetigheydt van dat water, in een soo heete ende brandende Land-streecke, gaf ons soo veel reden van verwonderinge, al vermaect en genoegen, om dat wy middel gevonden hadden, om onsen boven-gewoonen brand te verkoelen.

Daer-en-boven, distemen ons ter dier plaetse, soo groote meenighte van Offen Schaepen en Geyten-vleesch, als oock van Hoenderen, Calckhoenen, Conijnen, wilt Pluym-gedierde, en voornaementlyck Waghtelen; aen, dat wy daer over t'eenemaal verbaest stonden.

Die Valeye nevens de omleggende Landerijen zijn seer rijk en vrughtbaer, en vervult met Hoeven ofte Hof-steden, omtrent dewelcke de Spaignaerden Suycker, *Cochenville*, Tarwe ende *Mais* doen winnen.

Doch, het geene my bysonderlyck aen die *Venta*, ofte eenfaeme Herberge, doet gedencken, is, dat hoewel de Menschelijcke vindinge de Reyfigers heeft weten te gerieven met soo koel een dranck op soo heet een plaetse, ende die plaetse te voorsien met soo groot een overvloed van Leest-toght, dat sulcks alles, segge ick, maer gedurende den dagh aengenaem is, want des nachts noemen het de Spaignaerden helse Confituren.

Groote
hitte des
nachts.

Meenighte
van Mug-
gen.

Niet alleen is'er als dan de hitte soo uytneemende groot, dat het niet mogelijck is te eeten sonder geduerigh het sweet, dat van het voorhooff op de ooghen druypt, af te veggen, maer oock verveelen de Muggen soodanigh, dat'er gantsch geen middel, het zy in het waecken ofte in het slaepen, is, om sich daer van te bevrijden, en hoewel, het meeste gedeelte van ons Geselschap, Tenten hadde, soo waren sy evenwel niet bequaem, om ons voor dit ongedierde te beschermen, die, even als de Vorfchen van Egypten, ons, tot in onse Bedden toe, quaemen bespringen.

Sy en verschijnen niet, soo lange als den dagh duert, maer wanneer de Sonne onder gaet, soo beginnen zy, in troupen, by malkanderen te versaemelen, en sy verdwijnen weder met Sons opganck.

Vertreck
van de
Rinconada.

Wy, nae een lange ende moeyelijcke nacht, fiende dat de Sonne haer hadde verdreven, oordeelden mede, dat het beste voor ons was van die plaetse te vlieden, soodaenigh, dat wy daer, des morgens vroegh, van daen trocken, om aen een Vleck te komen, dat al immers soo overvloeyende van leest-toght,

toght, ende aengenaem is, als dese *Rinconada*, en bevrijd van die gesten, welke ons de laest voorledene nacht, soo moeyelijck een geselschap hadden gehouden.

HET X. CAPITTEL.

Comste van den Aultheur tot Segura de la Frontera, een Stad door Cortez gebouwt, newens de beschrijvinge van hare oorspronck en opbouwinge.

WY quaemen des avonts aen een andere Vleck ofte kleyne Stadt genaemt *Segura*, welke bewoont is door Indianen ende Spaigniaerden, die te samen, omtrent het getal van duyfent Inwoonders, uytmaken. Komste te *Segura de la Frontera*.

Wy wierden onthaelt, door Religieusen van de Ordre van St. Franciscus, die al immer soo wereldsich, en vol van ydelheyd, als die van *Xalappa*, waren.

De grond-slagh van dese Stadt wierde door *Ferdinand Cortez* geleght, en hy noemde deselve *Segura de la Frontera*, dat is geseght, veyligheyd van de Grensen en boude deselve om daer door de Spaigniaerden, die van *St. Juan d'Ulhua* nae *Mexico* Reylden, te beschermen, tegens de *Culhuacanen* ende die van *Tepeacac*, die, Geallieerde van de Mexicanen zijnde, de Spaigniaerden veel spels maectken. Oorsaek van des selfs bouwinge.

Doch, het gene *Cortez* het meest vergramde, was dat, na dat hy op de eerste Reyse van *Mexico* was af-gedreven, de Indianen op hem ende de reste der Spaigniaerden aenvallende, en te vooren verstaen hebbende, dat sy gevaerlijck gewond waren, en sich nae *Tlaxcallan*, om haer te ververschen ende uyt te rusten, begeven hadden, de Inwoonders van de twee Vlecken van *Culhua* en *Tepeacac*, die sich doe met de Mexicanen tegens *Cortez* ende die van *Tlaxcallan* geallieert hadden, sich in een hinderlaege, om de Spaigniaerden te ver-rasschen, hadden geleght, en twaelf van deselve gevangen, die sy levendigh, aen hare Afgoden, op-offerden, ende daer na op-aeten. De Indianen offeren ende eeten twaelf Spaigniaerden.

Dit maecte dat *Cortez Maximica*, een van de voornaemste Capiteynen van *Tlaxcallan*, ende verscheydene andere Edelluyden van de Stadt, badt, hem tracht dit te willen versellen, ende helpen wraecke neemen over die van *Tepeacac*, wengens de wreedheyd die sy tegens die twaelf Spaigniaerden hadden geoeffent, en het quaet dat sy daegelijcks aen de Inwoonders van *Tlaxcallan*, mer de hulpe van de *Culhuacanen* ende de Mexicanen, hare geallieerde, deeden. *Cortez* tracht dit te wrecken.

Maximica ende de voornaemste van *Tlaxcallan*, hebbende met de Magistraet ende de Inwoonders van de Stadt beraetslaeght, stelde, met een gemeene toestemminge, vast, hem met veertigh-duyfent strijdbare Mannen by te staen, boven de *Tamemex*, het welke Kneghten zijn, om de Bagagie ende de andere noodige dingen te draegen. En verkrijgt hulpe van die van *Tlaxcallan*.

Hy treckt
op tegens
die van
Tepeacac.

Cortez trock met dit getal van de Inwoonders van *Tlaxcallan* ende met sijne Spaigniaerden nae *Tepeacac*, haer laetende aefseggen, dat zy, in vergoedinge van de dood der twaelf Christenen sich fouden hebben over te geven in handen van den Keyfer ende den Koningh van Spaignien sijn Meester, en dat sy voortaan, in hare Stadt niet fouden mogen ontfangen, eenige Mexicanen, ofte eenige Inwoonders van de Provintie van *Culhua*.

Eyscht
haer op.

Die van *Tepeacac* antwoorden dat sy die twaelf Spaigniaerden uyt een goede ende rechtvaardighe oorfaecke ghedoodt hadde, om dat zy, in tijden van Oorloghe, hadden met gheweldt door haer Landt willen trekken, en dat tegens haeren wille, ende sonder haer daer toe om verlof te vraegen.

Haer ant-
woort.

Dat oock de Mexicanen ende Culhuacanen hare Geallieerde ende hare Heeren ende Meesters zijnde, sy die altoos vriendelijck in hare Stadt ende Huyfingen fouden ontfangen, vorders het voorstel dat sy haer deden afwijfende ende protesterende dat sy aen een Volck, dat sy niet kenden, niet wilden gehoorfaemen, haer biddende weder nae *Tlaxcallan* te willen keeren, soo sy hare dagen niet in het korte wilden eyndigen, en, even als hare twaelf Vrienden, geoffert ende gegeten worden.

Dit niet tegenstaende versoght haer *Cortez* verscheyde maelen na den Vreedden te willen luysteren, en siende dat sulcks niet en hielp, begonde hy haer met goeden ernst den Oorlogh aen te doen.

Cortez
overwint
die van
Tepeacac.

Die van *Tepeacac*, die door haer selven, en door hulpe van Culhuacanen, sterck van Volck ende wel ghewapent waeren, stelden haer in staet om de inganghen en aankomsten van haere Stadt tegens de Spaigniaerden te beschermen, en door dien onder haer veele Helden waeren, reghten sy verscheyde schermutfelen aen, doch eyndelijck wierden sy geslaegen en veele van haer wierden gedood, sonder dat'er een eenigh Spaigniaert bleef, maer wel veele van die van *Tlaxcallan*.

De overige
geven
sich over.

De Heeren ende de voornaemste van *Tepeacac*, siende dat sy de nederlagen hadden gekregen, en dat sy niet sterck genoegh waeren om wederstant te bieden, gaeven sich in handen van *Cortez* als Onderdaenen van den Keyfer, onder bedingh van voor altoos hare Vrienden de Culhuacanen uyt haer gebied te bannen, en dat *Cortez*, die geene, die oorfaecke hadden geweest van de dood der twaelf Spaigniaerden, nae sijne wille soude mogen straffen, welcke, ter oorfaecke van hare wreethed ende hardneckigheyd, beval, dat de Inwoonders, van alle de Vlecken die in die moord hadden toegestemt, nevens hare naekomelingen, voor eeuwich fouden Slaeven zijn.

Straffe
over de
moord der
12. Spai-
gniaer-
den.

Daer sijn andere die seggen dat hy haer sonder eenigh verdragh te maecken overmeesterde, en dat hy haer om haere ongehoorfaemheyd, en om dat sy tot een spiegel aen het gantche Land fouden strecken, castijde, zijnde sy Sodomitien, At-goden-dienaers ende eeters van Menschen-vleesch.

Hoer het zy, de overgeblene wierden met hare nakomelingen tot slaverey

ver-

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. X. CAP. 45

verwelen, en hy bevredighde in twintigh dagen, welcké die Oorlogh duerde, die geheele Provintie, die seer groot is, hy dede de Cullhuacanen uyt deselve vertrecken, hy wierp de Af-goden onder de voet, ende de voornaemste be- toonden hem hare gehoorfaemheyd.

Tot meerder seckerheyd dede hy daer die Stadt bouwen, deselve *Segura de la Frontera*, ofte veyligheyd der Grens-plaetsen, noemende, hebbende de no- dige bediende aengestelt, om forge te dragen dat de Christenen en de Vreem- delingen in seckerheyd van *Vera-Cruz* nae *Mexico* souden kunnen Reylen.

Deze Stadt, soo wel als alle de andere welcke men op den wegh van *Sr. Juan Sapotes* ende *Chico-Sapotes*, *d'Uhuu*, tot aen *Mexico* toe, ontmoet, heeft seer grooten overvloed van leef-togt ende vrughten, en voor al van die geene welcke men *Ananas Sapotes* ende *Chico-Sapotes* noemt; de *Sapotes* hebben binnen in een swarte Kerne soo groot als een Pruym, en de vrught, op-gesneden zijnde, is soo als root Schar-laecken, en soo root en andere bruyn-root, en soo vol van Sap, datmen die eetende, de voghtig- heyd daer uytloopt, als of het droppelen Honigh waren, en haere reucke is by nae als die van een gebraden Peer.

Men bood ons aldaer oock bossen Druyven, al soo schoon als die in Spaignien vallen, aen, die wy met groote vreughe aenvaerden, om dat wy die, op de ge- heele Reyse niet hadden gesien.

Dat dede ons oordeelen dat het omleggende Land seer bequaem soude zijn om Wijn-gaerden te planten, soo den Koningh van Spaignien wilde toelaten, datmen daer Wijn persen soude, het welcke hy, des versoght zijnde, verschey- demaelen heeft af-geslaegen, uyt vreesse dat het selve den handel, die tusschen sijne andere Rijcken ende dat Land is, bederven soude.

Deze Stadt leght in eene gemaetighder Climæet dan eenige andere tusschen *Vera-Cruz* en *Mexico*, ende de Inwoonders, die te vooren Menschen-vleesch aten zijn jegenwoordigh soo beleeft en vriendelijck als eenige andere op geheel dien wegh.

Wy begaven ons hier een weynigh van onsen streck nae het Westen af, den gewoonlijcken wegh Noord-west streckende, en dat om dat wy de vermaerde Stadt *Tlaxcallan* souden besien, welcks Inwoonders sich by *Cortez* voeghden ende altoos seer getrouw waren, soodanigh datmen met waerheyd kan seggen, dat sy tot de voornaemste hulp-middelen van het in-neemen van dat Land gedient hebben, en daeromme is het oock dat de Coningen van Spaignien haer hebben vry-gehouden van alle soorten van Schattingen tot op desen hedigen dagh, en dat sy voor het jaerlijcksche Hoofd-gelt, t'welcke op alle de Indianen geltel is, niet betalen dan een ayr *Mais*, het welcke hare Indiaensche Tarwe is.

Beschrij- vingh daer van.

Druyven.

Wijn te persen in *America* verboden ende waerom.

Trouwe van die van *Tlax- callan* aen de Spai- gniaerden die haer daer voor- loonen.

HET XI. CAPITTEL.

Beschrijvinge van de groote Stadt Tlaxcallan ende het Land dat aen deselve onderhoorigh is.

Oor-
spronck
van de
naeme
van Tlax-
callan.

DE naem van dese groote Stadt *Tlaxcallan* beduyd eygentlijk in de In-
diaensche Tael een welgemaect brood, om dat omtrent die plaetse
meer van dat Graen datmen *Cemili* noemt werd gewonnen, dan in enige
van de omleggende Provintien.

In voorige tijden was die Stadt *Texcallan* genaemt, het welcke een Dal tus-
schen twee Bergen beduydt.

Gelegent-
heyd van
Tlaxcallan.

Sy is gelegen op de kant van een Riviere die uyt het Geberghte *Atlancapen-*
teck haer oorspronck heeft, en die het meeste gedeelte van die Provintie be-
voghticht, stortende sich eyndelijk in de Zee door het Landt van *Zaca-*
tullan.

Straeten
daerin.

Daer sijn in die Stadt vier seer schoone straeten, genaemt *Tepetiepac*, *Oco-*
telulco, *Tizatlan*, en *Quiahutzlan*.

Beschrij-
vinge van
deselve.

De eerste van de voorgenaemde straeten is op een Heuvel gelegen, omtrent
een halve mijle weghs van de Reviere af, en, om dese gelegentheyd, heeftmen
deselve *Tepetiepac*, dat Bergh ofte Heuvel beteekent, genaemt, en aldaer
was het, datmen eerst begonde te bouwen, door dien men de hooghte, ter
oorsaecke van de Oorlogen, soghte.

De andere Straet leght in het hängen van den Bergh nae de Revier-kandt toe,
en om dat, ten tijde datmen deselve betimmerde, daer ter plaetse veele mast-
boomen stonden, soo noemdenmen deselve *Ocotelulco*, dat een perck met mast-
boomen beplant beduydt.

Xicotencal
was Op-
per-Bevel-
hebber
over die
van Tlax-
callan, als
Ferdinand
Cortez en-
de de Spai-
gniaerden
deselve
overwon-
nen, ende
Maxixca

Dese Straet was seer schoon ende de meest bewoonde van de gantsche Stadt,
in deselve was de voornaemste merckt-plaetse, op dewelcke men allerhande
soorten van Waeren verkoghte ende koghte, die plaetse was *Tianquitzli* ge-
naemt, oock was in die Straete het Huys in het welcke *Maxixca* woonde.

In de valleye op de Revier-kant was noch een andere Straete genaemt *Tiza-*
lan, om dat aldaer veel Kalck en Krijt was, in deselve woonde *Xicotencal*,
Oppper-Bevelhebber van alle de troupes van dat Gemeene beste.

Daer was noch een Straete *Quiahutzlan* genaemt, ter oorsaecke van de
soute Wateren die daer waeren, doch sedert de Spaigniaerden daer gekomen
zijn, sijn alle de oude gebouwen van dese voorverhaelde Straeten verandert
ende van Steen opgebouwd.

Her Stadt-huys ende sommige andere gemeene gebouwen sijn in de valleye
op de kandt van de Revier getimmerd, by nae soo als die van *Venetien*.

De Stadt wierde door de Edelste ende rijkste Inwoonders geregeert; sy
hielden

hielden de regeeringe van een eenigh hooft voor dwinghlandye, en daerom was het dat sy *Montezuma* als een Tyrän haeteden.

In tijden van Oorloge hadden sy vier Bevelhebbers, welcke yder een van de Straeten bestierde, uyt het getal van die vier kosen sy haeren Opper-Bevelhebber, onder dewelcke noch andere Edelluyden, als Onder-Bevelhebbers, doch in kleyn getal, waeren.

In het Oorlogen deden sy haere Standaert aen het eynde van het Leger draegen, doch als de uere des strijdens gekomen was, soo setteden sy deselve op een plaetse die van alle de Wereldt konde gesien werden, en die geene die sich daer op niet aenfontons omtrent sijn Bevelhebber vervoeghde, wierde in de boete, daer toe staende, verwesen.

Boven op de stock van die Standaert waeren twee Pijlen, die sy als Reliquien van haere voor-ouders eerbiedelijck eerden. Die geene die last hadden om dese Pijlen te gebruycken, moesten twee oude ende kloeckmoedige Soldaten wesen, uyt het getal van de voornaemste Bevelhebbers. Hier in bestondt onder haer een soorte van voorbediedinge en bygelooft, voorszende sy daer door het winnen ofte verliesen van den Veldt-slagh. Sy losten dese Pijlen op de eerste van haere vyanden die sy ontinoetedén, en wanneer sy dan den selven daer mede doodden ofte quetsten, soo was dat voor haer een seecker teecken van de overwittinge, maer soo die Pijlen, die geene op dewelcke sy gelost waren, noch doodden noch quetsten, soo stelden sy voor valt, dat sy de Slagh verliesen souden, ofte ten minsten de sleghste kans hebben.

Dese Heerlijckheydt ofte Provincie van *Tlaxcallan* hadde onder haer aght ende twintigh Dorpen ende Vlecken, in dewelcke hondert ende vijftigh duy-sent hoofden van huysgesinnen waeren.

Het zijn alle welgemaecte Mannen ende de beste Krijghs-luyden die onder alle de Indiaenen zijn.

Sy zijn seer arm en hebben niet dan het graen dat sy *Cenli* noemen, en door verkopinge van het selve weten sy haere Kléderen ende andere nodige dingen te krijgen, bestaende allen haeren rijkdom daer in.

Sy hebben veele plaetsen op dewelcke sy Merckt houden, maer de aenssenlijckste, en die daer het meeste op verhandeldt werdt, is in de Straet van *Ocozelulco*, die voor desen soo beroemt was datmen daer, dickmaelen, meer dan twintigh-duysent Persoonen sagh, om te kopen ende te verkopen, dat al reuy-lende toegingh, malkander het eene voor het andere gevende, doordien sy het gebruyck, van het gemunte Silver ofte Goudt, niet hadden.

Daer was eertijds, en is oock noch op heden, een seer goede ordre in die Stadt, als oock veele soorten van handtwercks-lieden.

Daer zijn Goudt-smeden, Plumverkopers, Barbiere, Badt-stoov-houders ende Potte-backers, welcke soo goeden Aerde-werck maecten als het geene dat uyt Spaignien komt.

Het Aertrijck is daer vet ende vruchtbaer en seer bequaein voor het Koor, vruch-

was sijn Stede-houder ende een van de Hopluyden van de vier Straeten.

Wonder by-gelooft.

Groote van de Provincie van *Tlaxcallan*.

Haere armoede.

Haere Handt-wercken ende goede ordre.

Des grondts vruchtbaerheit. vruchten ende Wey-landen, want daer waft soo schonen Gras tusschen de Mast-boomen, dat de Spaigniaerden aldaer haere Beesten laeten weyden, het welke men in Spaignien niet soude kunnen doen.

Water-Godt. Twee Mijlen van de Stadt is een ronden Bergh, die ses-duyftent schreden hoogh, ende hondert ende veertigh Mijlen rond is, en jegenwoordigh den Bergh van St. Barthomeus genaemt wert, zijnde de kruyn van deselve altoos met Sneeuw bedeckt; in den voorigen tijdt noemden sy deselve *Matcaculcie*, welck den naem van den Godt des Waters waters was.

Wijn-Godt. Sy hadden oock een Godt van den Wijn, die sy *Ametochili* heetten, oock waeren sy seer tot droncken drincken gegenen.

800. Menschen jaerlijcks aen een Godt geöffert. Haer voornaemste Godt was genaemt *Camaxilo* ofte *Mixcovaatl*, wiens Tempel in de Straet van *Ocotellulco* stondt, in dewelcke ten minsten aghthondert Menschen jaerlijcks geöffert wierden.

Men spreeckt drie vericheydene Taelen in de Stadt, de eerste is genaemt *Nabuabl*, het welke de Tael der Hovelingen is, ende der aensienlykste in het gantsche Rijk van *Mexico*.

De tweede werdt *Otoncir* geheeten, welke men het meest op alle de Dorpen hoordt spreucken, en daer is niet dan eene Straet, in dewelcke men die geene die *Pinover* genaemt is, spreeckt, zijnde die de plompste en grofste van alle.

Daer was voor desen een gemeene gevanckenisse, alwaer men opfloot ende kastijdde die geene die eenige misdact begaen hadden.

Chololla een grote Stadt. Ten tijde dat *Cortez* daer was, gebeurde het, dat een Inwoonder van de Stadt, seekere kleyne partye Goudts, van een Spaigniaert, stal, waer over als *Cortez* sijne klaghte aen *Maxixca* dede, deselve op staende voet, daer soo neerstighlijck nae dede verneemen, dat den schuldigen, te *Chololla*, gevonden wierdt, zijnde dat een andere groote Stadt, vijf Mijlen van daer gelegen.

De gevangen dan zijnde te rugge gebraght, met het Goudt dat hy hadde genomen, wierde aen *Cortez*, om met hem nae sijn begeren te leven, ter hande gesteldt, maer hy gaf hem weder aen *Maxixca*, hem bedanckende, voor de moeyte die hy genomen hadde, om hem te laeten opsoecken.

Harde straf over diefte. Doch *Maxixca*, die hem, ten spiegel van andere, straffen wilde, dede hem door de Straeten van de Stadt omleyden, gaende een Roeper voor hem, die met luyder stemme, het geene dat hy bedreven hadde, uytriep; en zijnde hy dus op de Merckt-pleetse gekomen, dede men hem op een Schavot klimmen, alwaer men hem de voegingen van Armen ende Been en met een yere hand-boom aen stucken sloegh.

De Spaigniaerden verwonderden sich over soo gestrenghe rechts-pleginge, en besloren daer uyt, dat, gelijk de Inwoonders haer in dit stuck hadden willen doeninge geven, sy haer, op deselve wijze, in het toekomende oock gereer ende willigh souden vinden, om alles wat in haere maght was te doen, tot het innemen van *Mexico*, en tot het onderbrengen van *Momezuma*.

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XI. CAP. 49

Ocotelulco ende Tizatlan zijn de twee Straeten die op heden het meeste be-
woont zijn. In die van Ocotelulco is een Clooster van de Religieusen van St.
Franciscus, die de Predickers van die Stadt zijn en een schoone Kercke heb-
ben die aen haer Clooster gebouwt is, en aen dewelcke omtrent vijftigh In-
diaenen onderhoorigh zijn, zijnde die alle Sangers, Organiffen, Speelders op
Musijcq Instrumenten, op Trompetten en Schalmeyen, en sich daegelijks
by de gewoonlijcke Misse voegende, alwaer sy een yder, door haere wonder-
lijcke over-eenstemminge, doen verbaest staen, soodaenigh dat'er niets is dat
het herte meer trefte.

In de Straeten van Tepetipac ende Quiahuzlan zijn niet dan twee Capel-
len, in dewelcke op de Sondaegen ende by andere nodige voorvallen de Reli-
gieusen van dat Convent de Misse gaen seggen.

Wy bleven in het Convent een dagh met twee nachten, en wy wierden'er
feer wel onthaelt, daer was feer grooten overvloed van Spijse, en voor al van
Visch, die daer in groote meenighre, ter oorfaccke der naebueryghydt der
Reviere, is.

De Stadt heeft twaelf Indiaenen aen de Religieusen gegeven om Visch voor
haer te vangen, en daerom zijn die Indiaenen oock bevrijdt van alle andere
plichten.

Sy gaen niet alle te gelijk op eene tijdt vifchen, maer alleenlijck vier in
yder weecke, dat sy by beurten doen, ten zy by eenigh boven gewoonlijck
voorval, want sulcks voorkomende, soo zijn sy gehouden alle andere dingen
te laeten staen, en alle te gelijk voor het Clooster te gaen vifchen.

De Stadt is tegenwoordigh door Spaigniaerden ende Indiaenen onder mal-
kanderen gemenght bewoont, en sy is de Sit-plaetse van een President ofte
voornaem Bediende van de Justitie, die van drie tot drie Jaeren uyt Spaignien
gefondent, ende *Alcalde Major* genaemt werdt, streckende sijne maght sich
uyt over alle de Steden en Vlecken, die binnen twintigh Mijlen, daer om-
trent, gelegen zijn.

Boven desen Bediende, zijn'er noch andere onder de Indiaenen, die sy
Alcaldes, *Regidors* ende *Alguazils* noemen, welcke de meer en mindere Bedien-
den, tot de administratie der Justitie nodigh, zijn, en die jaerlijcks door den
Alcalde Major werden aengesteldt, die haer alle in ontsagh houdt, en, soo
veel van haer, in sijnen dienst gebruyckt, als het hem wel gevalt, sonder haer
de minste vergeldinge, voor haer moeyten, te geven.

Het quaer onthael dat die *Alcalde Major* ende de andere Spaigniaerden de
Indiaenen aendoen, heeft die Stadt, die te vooren feer Volck-rijck was, ten
hooghsten doen vervallen, hoewel sy deselve saghter dan de andere behoorden
te handelen, zijnde sy de voornaemste oorfaccke, van het innemen ende
overwinnen, van het geheele Landt, geweest.

Kercken
ende Ca-
pellen in
Tlaxcallan.

th. al. h. a. t.
- sp. a. t. v. e. l.
- 1611

Vissers
voor het
Clooster.

*Alcalde
Major*

Sijne be-
diende.

HET XII. CAPITTEL.

Vervolg van onse Reyse van Tlaxcallan nae Mexico door Puebla de los Angeles, ofte der Engelen Stadt, en Guacocingo.

Puebla de los Angeles.

DE aenmercklijkste Stadt welke men nae Tlaxcallan, op den wegh die wy reyfden ontmoet, is de Stad die de Spaensche *la Puebla de los Angeles* ofte de Stadt der Engelen, noemen; wy hadden groot verlangen om daer te komen, om dat wy wisten dat daer een Klooster van de Ordre van St. Dominicus was, van dewelcke wy meede zijnde, hadden wij'er noch geen, sedert ons vertreck van *St. Juan d'Ulva*, ontmoet.

Wy ververstten ons drie dagen met gemack op die Plaetse, in dewelcke wy feer welkom waeren, onder onse Mede-Broeders, die niets nae-lieten, noch spaerden, om ons wel te onthaelen.

Wy gingen door de gantsche Stadt wandelen, foodaenigh dat wy gelegentheyd hadden van te bemerken alle het geene haere Standt betreft. Wy bespeurden in deselve een groote overvloet en rijkdom, niet alleen door den stercken handel die daer werd gedreven, maer oock door het groot getal soo van Mannen als Vrouwen-Kloosters, die ter dier plaetse gesticht zijn ende onderhouden worden.

Beschrijvinge daer van.

Dus heeft men dan in dese Stadt een groot Klooster van St. Dominicus Ordre, in het welcke ten minsten vijftigh a seftigh Geestelijken zijn, en noch andere van Cordeliers, Augustijnen, Paters de *la Merced*, ontschoeyde Carmeliten ende Jesuiten, boven noch vier Conventen van Geestelijcke Dochters.

Haer opkomst.

De Stadt is in een aengenaeme Valleje gelegen, zijnde omtrent ses mijlen verscheyden van een hoogen Bergh, die altoos met sneeuw bedeck't is. Men reekent van dese Stadt tot aen Mexico noch twintigh mijlen, ende sy wierde in het jaer van 1530. ghebouwt, door bevel van *Don Antonio de Mendoza* Viceroy van Mexico, en door toelatinge van Sebastiaen Ramirez doemaels Bishop, doch hy hadde te vooren President tot *St. Domingo* geweest, en oeffende dat jaer het Ampt van President van de Cancelarije van Mexico in plaetse van *Nunio de Guzman*, die de Spaigniaerden ende de Indianen feer qualijck geregeert hadde, hebbende tot sijne by-fitters dese vier Reghters ofte Raeds-Heeren, te weten den Licentiaer *Juan de Salmeron*, *Gasco Quirogá*, *Francisco Ceynos* ende *Alonso Maldonado*.

Die Rechsters bestierden het Land veel beter dan te vooren *Nunio de Guzman* gedaen hadde, ende onder andere aenmerckens-waerdige dingen die sy deden, bevolkten sy dese Stadt, en stelden de Indianen die daer te vooren woonden in vry.

vyheyd, zijnde deselve meest gevlycht, ter oorfaecke van het quaet onthael, dar de Spaigniaerden haer deden, en sy waren gaen wooten sommige te *Xalisco*, andere in de *Honduras*, te *Guatimala* ende in andere plaetsen, in dewelcke de Indiaenen tegens de Spaigniaerden Oorloghden.

Deze Stadt wierd voor desen door de Indianen *Cuetlaxcoapan* geheeten, het welke een Slanghe in het waeter bediedt, door dien'er twee Fonteynen zijn, zijnde het waeter van de eene goet' oit' te drincken, maer van de andere ondtugende.

Tegenwoordigh houd aldaer een Bisschop sijn Stoel, wiens inkomen, sedert men *Xalappa de la Vera-Cruz* daer af heeft genomen, noch meer dan twintigh duysent Ducaten jaerlijcks waerdigh is.

De lught is daer soo goet, dat het getal van de Inwoonders gedue'ighlijck toe-neemt, door den grooten toeloop van het Volck, dat daer van verscheydenere andere quartieren komt. In het jaer van 1634. quam'er seer veel Volcks, door dien men vreesse hadde dat de Stadt *Mexico*, door het overstromen des Meers, soude verdroncken hebben. Daer waeren aldoen veele Menschen die daer uyt trocken, en die alle het geene sy hadden met haer voerden, komende met haere gantsche Huys-geinnen in de *Puebla de los Angeles* wooten, en men acht dat'er jegenwoordigh wel thien duysent Inwoonders zijn.

Sy is seer vermaert door de Laeckenen die'er gemaect worden, en diemen nae verscheydenere andere Landen vervoert, men hout deselve oock soo goed als die van *Segovia* in welke Plaetse men de beste van gantsch Spaignien maect; doch zy sijn seer in prijs gemindert, om datmen'er niet soo veel, als wel voor desen, nae *America* voert; ter oorfaecke van de groote meenigte, die'er jaerlijcks in dese *Puebla de los Angeles* gemaect wert.

De Hoeden die daer gemaect werden sijn de beste van de geheele Provincie. Daer is mede een Glas-blaeserye, wat seldsaems, door dien'er in het geheele Land noch geene dan die is.

Doch het geene die Stadt het meeste verrijckt is de Munte, in dewelcke de helfte van her silver dat uyt de Mijnen van de *Sacatecas* komt ghemunt wert, het welke haer als een tweede *Mexico* maect, en oorfaecke sal zijn, dat zy, door verloop van tijden, al immers soo Volck-rijck als die Stadt sal worden.

Buyten de Stadt sijn veele Hoven, die de Merckten met Groente ende Kruyden vervullen; het omliggende Landt geeft overvloed van Tarwe; daer sijn Paght-hoeven in groote meenigte, in dewelcke men de Suycker teelt en vergaert; onder andere is'er eene, die niet verre van de Stadt gelegen is, welke aen de Religieusen van St. Dominicus behoort, en sich soo verre uyt-streckt, datmen op deselve meer dan twee hondert Negers, soo Mans als Vrouwen, sonder haere Kinderen te tellen, onderhielt.

De aenienlijckste Stad die tusschen *Puebla de los Angeles* ende *Mexico* leght is *Guaco-*

Oude
naem van
die Stad.

Des Bis-
schops in-
komen.

Grooten
toe-vloet
van In-
woon-
ders.

Hare ma-
nufactu-
ren.

Munte.

Suycker
Molens.

ingo.

Guacocingo ghe-naemt, in deselve zijn omtrent vijf-hondert Indiaenen ende hondert Spaigniaerden met de woon nedergeslaeghen: daer is oock een Klooster van Cordeliers die ons seer wel ontfinghen, en de aerdigheyt van haere Indianen deden sien, soo in het Musijcq singhen als in het speelen op instrumenten.

Kinderen die aerdig danssen.

Desse Religieusen, hadden alsoo weynigh gebreck, van alle het geene tot het leven nodigh is, dan alle de andere; maer het geene daer sy het meeste op roemden, was de opvoedinge van enige, daer ter Plaetse geborene, Kinderen, en voor al van die geene die in haer Klooster dienden, welcke sy op de Spaensche wijze, op het geluyt van de *Guitarra*, hadden leeren danssen.

Wy sagen daer des avonts een proef af van twaelf Kinderen, welcker outste geen veerthien jaren tellen konde, en die sy om ons te vermaecken hadden ontboden, die tot de middernacht toe Spaensche ende Indiaensche Liedekens songen, dansende ende springende ondertusschen, en handelende de Castagnetten, met soo veel bequaemheyt, dat sy ons niet alleen vermaeckten, maer oock deden verwondert ende verbaest staen.

Ydele befigheden der Monicken.

Het is waer, dat terwijl wy sulcks sagen, ons in gedaghten quam, dat die Religieusen beter souden gedaen hebben, soo sy den tijd, die sy in het onderwijfen van die Kinderen verquist hadden, hadden in haer Koor, volgens hare belijdenisse, door gebracht; doch hoe wy verder trocken, hoe wy meer bevonden, dat de plighen van de Godts-dienst veraght en versuymt, ende de ydelheden op den Throon gestelt wierden, en dat door die geene, die de Weerelt moesten verfaect ende alle de vermaecken van deselve verlaeten hebben.

Vryheden van die van *Guacocingo*.

Desse Stadt van *Guacocingo* heeft door de Koningen van Spaignien by-nae soo veele vryheden als die van *Tlaxcallan* gekregen, om dat sy haer nevens deselve tegens de Mexicanen by *Ferdinand Cortez* ende de andere Spaigniaerden voegde, die de eerste innemers van dat Land waren.

Waer door vercregen.

De Inwoonders van *Guacocingo*, zijnde Land-genoten van die van *Tlaxcallan*, *Chololla* ende *Huacacolla*, beschermden kloeckmoedelijck die van *Chalco*, welcke aen *Cortez* om bystant hadden gesonden, om dat sy door de Mexicanen, die alreede veele schaede aen hare Landen hadden gedaen, wierden aengetaft.

Doch door dien *Cortez* haer de versoghte bystant niet konde toefenden, om dat hy doen besigh was met het verveerdigen van sijne Roey-barken, om *Mexico* te Water ende te Lande te belegeren, soo badt hy die van *Tlaxcallan*, en die van *Guacocingo*, nevens die van *Chololla* ende *Huacacolla*, haer te willen bystaen, dat sy met soo veele edelmoedigheyt ende dapperheyt deden, dat de geheugenisse daer van tot op desen dagh is overgebleven, hebbende sy die van *Chalco* uyt de verdruckinge van *Montezuma* gered, niet tegenstaende de groote maght met dewelcke hy uyt *Mexico* getrocken was, om aen de Spaigniaerden het naederen aen sijne Stadt te beletten.

Desse daed was oorfaeke, dat dese Stad, gelijk oock de andere voorverhaelde, veele voor-regten van de Spaigniaerden verkreegh, zijnde die noch seer onder haer ge-acht.

Van

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XII. CAP. 53

Van daer deden wy onse laetste dagh-reys tot aen de Stadt van *Mexico* rey- fende aen geene zijde van die hoogen Bergh, die wy al te *Puebla de los Angelos* ge- sien hadden, en die dertigh mijlen daer van daen gelegen is.

Sy is veel hoger dan de *Alpes*, oock is het daer kouder, door dien het sneeuw daer op altoos blijft leggen.

Sedert ons vertreck uyt *Spaignien*, hadden wy de koude noyt soo streng, als in die plaetse, gevoelt, het welcke de *Spaignaerden* seer dede verwonderen, die uyt de warmte van haer *Climaat* quaemen, ende deselve noch veel grooter op de *Zee* hadden vernomen.

Op die laetste dagh-reys van *Guacocingo* op *Mexico* reeckenden wy dat wy om- trent dertigh *Engelsche* mijlen hadden afgeleght, van dewelcke wy ten minsten de helft hadden verlieten in het klimmen en daelen van die Bergh.

Doe wy op het hooghste, daer onsen wegh viel, waren, ontdekten wy de Stadt van *Mexico* nevens het Meer dat daer om is, welcke ons seer nae by schee- nen, hoewel sy thien mijlen weeghs in de vlackte en van den voer van dien Bergh af- leggen.

Koude op
het ge-
berghte.

HET XIII. CAPITTEL.

In het welcke den Aetheur, vervolgende de beschrijvinghe van het aenmerckelijckste dat hy op den wegh siet, gelegent- heyd neemt om verscheydene naekeurige omstandigheden, het innemen van dat Land door de Spaigniaerden betreffende, te verhaelen.

Als *Ferdinand Cortez* voor de tweede reyse van *Tlaxcallan* vertrock om *Mexico* te Water ende te Lande te gaen belegeren, met de *Rocy-barquen* ofte *Scheepen* die hy daer toe expreffelijck hadden laten maecken, soo laegen sijne *Troupen* gelegert aen de zijde van het geberghte, alwaer sy van kou- de souden vergaen hebben, soo sy haer niet hadden bedient van het hout dat sy daer met groote meenigte vonden.

Optoght
van *Cortez*
regens
Mexico.

Doch des anderen daeghs klom hy hoger op het geberghte, en sy sond vier *Ruyters* ende vier *Voer-kneghten* om den wegh te ontdekken, die deselve ge- sloten vonden, door de groote *Bomen*, die de *Mexicanen*, sedert weynige da- gen, hadden omghehackt, en dwarfch over den wegh geleght.

Die van
Mexico
stoppen
den wegh.

Doch door dien sy haer inbeeldden, dat het mooghelijck op alle *Plaet- sen* soo niet soude ghesteit weesen, soo trocken sy vorder soo verre sy konden, tot dat sy eyndelijck een grooten hoop af-ghehackte *Ceder-bomen* von- den, die foodaenigh op malkanderen gheslaepeldt laeghen, dat het haer niet

G 3

mogelijck was vorder te konnen door geraecken, het welcke haer dan dede weder nae *Cortez* keeren, en hem verseeckeren dat het niet mogelijck was met de Paerden die wegh te konnen passeren.

Cortez vraeghde haer, of sy geen Menschen ontmoet hadden, doch door dien sy hem van neen antwoorden, soo vertrock hy aenstonts mer alle sijne Ruyterye ende duyfent Voer-kneghten, belastende dat de reste van sijn Leger hem soude hebben, mer alle mogelijcke spoet, te volgen.

Welcke de Spaigniaerden openen. Soodaenigh dat hy sich, door het Volck dat hy mer hem genomen hadde, een wegh dede baenen, de Boomen, diemen in den wegh hadde geleght, om sijne door-toght te verhinderen, doende verdragen, en op die wijse trock sijn Leger voort, buyten gevaer en sonder eenige de minsteschaede te lijden, hoewel het niet was sonder veel te arbeiden.

Verfuymer der Mexicanen. Her is seecker, dat, soo de Indianen haer daer hadden neder geslaegen, om die door-toght te bewaeren, de Spaigniaerden die noyt fouden hebben konnen gebruycken, om dat die wegh doenmaels seer quaer en moeyelijck om te passeren was, daer sy nu op heden redelijcken wijdt en breedt is, tot soo verre dat de Muyl-Efels, welcke mer haere vrachten van *St. Juan d'Ulhua* ende van de omleggende Suyccker-molens komen, die gemeenlijck gebruycken.

Doch de *Mexicanen* geloofden dat die wegh genoeghaem verseeckert was door de Bomen welcke sy op en over deselve gehackt hadden, ende hebbende, in dat verrouwen, deselve verwaerlooft te bewaeren, verwaghteden sy de Spaigniaerden in het vlacke veldt.

Want daer zijn drie wegen welcke men van *Tlaxcallan* nae *Mexico* kan gebruycken, van dewelcke *Cortez* de moeyelijckste uyt koos, sich inbeeldende of gissende het geene by vervolgh geschiede, of wel door ymandt onderricht zijnde, dat aen die sijde, geene vyanden waeren, om hem den door-toght te verhinderen.

Cortez ontdeckt het Leger der Mexicanen. *Cortez* die hield stille op het nederdaelen van dien Bergh, om soo lange tot dat sijn gantsche Leger soude vergadert zijn te rusten, en als dan gesaementlijck in de vlackte neder te trecken. Van dese plaetse ontdekten sy de Vyanden die de vyanden op verscheyden plaetsen aengestecken hadden, oock bemerkten sy, hoe dat alle die geene, welcke haer op de twee andere wegen gewaght hadden, sich hadden by den anderen gevoeght, om haer, tusschen sommige Bruggen, welcke men, tot gemak der Reyligers, over de Stroomen en Beeken, die uyt het Meer spruyten, gemaect heeft, aen te tasten.

En slaet herselfelve. Doch *Cortez*, hebbende aen twintigh Ruyteren bevolen op haer in te vallen, soo sloegen die, door het gantsche Heyr gevölght zijnde, dwarfch door de *Mexicanen*, veele van deselve doodende, sonder eenige schaede van haer te lijden.

Her gesichte van die Bergh en van de vlackte die aen de voer van deselve begint, dede ons gedencken aen alle het geene daer doenmaels voor viel, en gaf ons stoffe tot een onderhoudt, het welcke maeckte, dat ons desen door-toght min moeyelijck, ende telghter viel.

De

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XII. CAP. 55

De eerste Stad aen dewelcke wy, nae het af-klimmen van den Bergh, qua- *Quahutitec.*
men, was *Quahutitec*, behorende deselve onder *Texcuco*, dit braght ons oock
in gedachten dat het dichte daer omtrent hadde geweest, dat het Leger van de
Indiaenen van *Culbna*, bestaende uyt hondert-duysent Mannen, die de Heereri
van *Texcuco* gefonden hadden om *Cortez* te bestrijden, hadde gelegert geweest,
doch dit alle was te vergeefs, want sijne Ruyterye reedt door en door haer Le-
ger, en zijn geschiet, dede soodaenigen moordt onder haer, dat sy sich wel
haest op de vlucht begaeven.

Drie Mijlen van daer, ontdekten wy aen de rechter handt, soo als wy on- *Texcuco,*
sen wegh vervorderden, de Stadt *Texcuco*, leggende buyten onsen wegh op
de kandt van her Meer, het welcke evenwel ons stoffe gaf tot een groot discours
over het geene daer ten tijde van *Cortez* ende van de eerste inneemers des
Lands was voorgevallen, die doenmaels bevonden dat het een groote Stadt
was, en by nae soo maghtigh als *Mexico*, hoewel *Cortez* daer gantsch geene
tegenstandt vondt.

Soo als hy tot deselve naederde, quaemen vier van de voornaemste Inwoon- *Hoe die*
ders in sijn Leger, draegende, tot een teecken van de Vreede, Goudene Staec- *Stadt sich*
ven, aen dewelcke Vaendelkens geheght waeren, in haere Handen, en seg- *aen de*
gende dat sy door haeren Heer *Солнцесудин* waeren gefonden, om hem te *Spaigni-*
verfoecken geene schaede aen haere Stadt ende omliggende Plaecten te willen *aerden*
doen, en om hem sijne vrientfchap te komen aanbieden, hem met eenen bid- *over gaf.*
dende met sijn gantsche Leger, in de Stadt *Texcuco*, in dewelcke hy wel soude
ontfangen worden; te willen komen.

Cortez verstondt dese tijdinge met seer groote blijdschap, doch evenwel be-
dught zijnde of hier eenigh verraet moght onder schuylen, ende de Inwoon-
ders van *Texcuco*, van dewelcke hy niet lange te vooren een gedeelte gevoeght
by de *Mexicanen* ende *Culhuacanen* ontmoet hadde, wantrouwende, ver-
volghde sijnen wegh, en sloegh sich neder te *Quahutichan* ende te *Huaxuta*,
dat doenmaels Voor-steden van de groote Stadt *Texcuco* waeren, doch nu maer
kleyne daer van afgescheydene Dorpen zijn, en aldaer gaf men aen sijn Volck
een seer grooten overvloedt van Lijs-voorraedt.

Hy dede de Af-goden ter aerden werpen, en daer op troeck hy binnen de Stad, *Cortez*
alwaer men voor hem een groot Huys hadde vaerdigh gemaect, het welcke *treckt*
bequaem was om hem nevens alle sijne Spaigniaerden, ende een gedeelte van *daer bin-*
de Indianen, die hy met hem hadde, te Huys-vesten. *nen.*

Doch door dien hy in het intrecken geene Vrouwen nochte Kinderen be-
spuurde, twijffelde hy of 'er eenigh verraet moghte onderschuylen, en daerom
deede hy aen alle sijn Volck, op verbeurte des levens, verbieden uyt het Huys
te gaen.

Als nu op den avond de Spaigniaerden op de Galerijen van het Huys ghe- *De In-*
klommen waeren, om de Stadt van deselve te beschouwen, soo bemerkten *wonders*
sy dat een seer groot getal der Inwoonders met haeren Huys-raet vluchtede, *vlughten.*
som-

formigge nae het Geberght ende andere nae de Waeter-kandt om haer te Scheepe te begeven; en dat met foodaenigen haeft; dat daer lichtelijck uyt af te meten was; dat in haere manieren van doen iets boven gewoonlycks schuyilde.

Daer waeren ten minsten twintigh-duysent kleyne Schuytjens, welke men *Canoas* noemt; vervult met Huysraet ende met Volck dat wegh-vlughte. *Cortez* hadde sulcks wel willen beletten, maer de nacht was soo dicht op de handt, dat hem niet mogelijck was sulcks in het werck te stellen, en noch minder konde hy den Heer van de Stadt dwingen te blijven, welke onder de eerste mede nae *Moxito* geweecken was.

De Stadt *Texcoco* is noch op heden by de Spaigniaerden beroemt, om dat sy eene van de eerste, ende, mogelijck de aller-eerste, is die door een Christen Koningh is beheerst geworden.

Cortez stelt een Christen tot Koningh over *Texcoco*.

Want *Cortez* hebbende verstaen dat *Coacnacayocin*, die doenmaels Koningh van die Stadt en van de omliggende Plaetsen ende Landeryen was, sich op de vlught hadde begeven, dede een groot gedeelte van de aldaer geblevene Inwoonders voor hem komen; seggende tot haer dat hy begeerde dat seecker jong Edelman, die hem verfeldt hadde en uyt een Edele Stamme des Lands gefproten was, en die naederhandt gedoopt zijnde *Ferdinand*, even als hy, die sijn Peter was, wierdt genaemt, zijnde hy oock een Soone van *Nizawalpicumeli*, welken sy soo bemindt hadden, haeren Koningh soude zijn, door dien dat *Coacnacayocin* sich by de Vyanden hadde begeven, nae dat hy sijn eygen Broeder, om sijne schatten te besitten, hadde gedoodt; ten verfoecke van *Quabutimocin* der Spaigniaerden doodt-vyandr.

Desen nieuwen Christen *Don Ferdinando* wierde op die wijse tot Koningh verkoren, ende als het gerught daer van sich wijds ende sijds hadde uytgebreydt, soo quaemen veele van de Inwoonders weder in haere Stadt ende Huysen, om desen haeren nieuwen Vorst ende Koningh te sien, foodaenigh; dat binnen weynigh tijds, de Stadt al immers soo wel bevolckt was als te voren, en door dien de Inwoonders door de Spaigniaerden wel gehandelt wierden, soo waeren sy haer oock, in alle dat sy haer bevaelen, onderdaenigh.

Sijne trouwe aen de Spaigniaerden.

Don Ferdinando was oock nae die tijdt aen de Spaigniaerden in alles getrouw, en voor al in de Oorlogen die sy tegens die van *Mexico* voerden, oock leerde hy in kortentijdt de Spaensche Tael.

Weynigh tijds hier nae quaemen de Inwoonders van *Quabutichan*, *Huacuta* ende *Autenca* sich selven aen *Cortez* onderwerpen, en met eenen vergiffenisse bidden, soo sy hem ergens in moghten beledight hebben.

Twee daegen nae dat *Don Ferdinando* Koningh van dese groote Stadt was geworden, soo wel als van het onderhoorige Landt, het welke sich uytstrekt tot op de Grensen van *Tlaxcallan*, soo quaemen hem eenige

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIII. CAP. 57

eenige Edelluyden van *Huaxuta* ende *Quabutichan* verfoeckeren dat alle de maght van de *Mexicanen* tegens hem aen-trock; oock verfoeghten sy van hem te weten of het hem soude aengenaem zijn dat sy haere Vrouwen, Kinderen ende Huysraet op het gebergh te vlughteden; of dat sy die souden brengen ter plaetse daer hy sich onthieldt, om dat sy vreesden in der Vyanden handen te vallen.

Cortez antwoordde haer uyt den naeme des Koninghs, welckers Gevaeder hy was; zijnde die mer eenen oock sijn Gonselingh, seggende, dat sy goeden moedt moesten houden, ende gantsch geene vreesfcheppen; en dat sy aen haere Vrouwen souden bevelen in de Stadt te blijven ende deselve niet te verlaeten, dat sy maer gerustelijck in haere Huysen souden blijven, daer by voetgende dat hy verheught was wegens het aen-naederen der Vyanden, en dat hy haer soude doen sien hoe hy met deselve, soo sy hem verwaghteden, soude omspringen.

Die van *Mexico* en quaemen te *Huaxuta* niet, soo als men wel geloofft hadde dat sy doen souden; doch *Cortez*, hebbende vernomen waer sy haer onthielden, trock uyt om haer Slagh te leveren met twee stucken Geschuts, twaelf Ruyters, twee-hondert Spaigniaerden, ende veele Indiaenen van *Tlaxcallan*.

Hebbende de Vyanden gevonden, raste hy die rouwelijck aen, maer daer wierden'er weynige gedoodt, door dien sy sich nae de waeter-kant begaeven, en sich door behulp van haere *Canoas*, het gevaer onttrocken.

Als nu *Cortez*, op de voorverhaelde wijze, in de Stadt van *Texcuco* gekomen was, soo beschermden hy sich selven en sijne Bontgenoten tegens de maght der *Mexicanen*, die, alles wat sy konden, in het werck stelden, om haer over hem te wreecken, soo wel als over den nieuwen Christen Koningh, die hy bevestight hadde.

Doch *Cortez*, oordeelende die Plaetse de bequaemste te zijn, om sijne Roey-barquen te Waeter te brengen, en hebbende verstaen dat deselve te *Tlaxcallan* gemaect waeren, soo sondt hy *Gonsalez de Zandoual* daer heen, om die aldaer te doen brengen; maer soo als hy op de Grensen van de Provintie gekomen was, soo ontmoete hy acht-duysent Mannen, die deselve aen stucken op haere schouderen droegen, nevens alle het geene dat tot haere uyt-rustinghe behoorde.

Sy waeren verseldt met twintigh-duysent Krijghs-kneghten, ende met duysent *Tamemex* om den voor-raedt te draegen.

Chichimecatl, een kloekmoedigh en strijdtbaer Indiaen, die Hooft was over duysent Mannen, verforghde de achter-hoede, ende *Tupitl* ende *Ten-tecatl*, die Edellieden van groot aensien waeren, leydden de voor-toght, met tien-duysent Mannen.

De *Tamemex* waeren in het midden geplactt, nevens die geene die de toerustinghe van de Roey-barquen droegen.

De *Mexicanen* trecten tegens desen Koningh op.

Cortez begeeft sich tegens haer te velde.

Cortez brengt sijne Roey-barquen te *Texcuco*.

Wijse op dewelcke sulcks geschiedde.

Voor dese twee Capiteynen trocken hondert Spaigniaerden ende acht Ruyters, *Gonzalez de Zandoual* volghde daer op met seven Ruyters ende de reste van het Leger.

In foodaenigen gestalte trocken sy recht op *Tezcucio* aen, met een wonderlijck geluyt van veele vereenighde stemmen, die geduerighlijck riepen Christenen! Christenen! *Tlaxcallan!* *Tlaxcallan!* en Spaignien! Spaignien!

Als sy te *Tezcucio* quaemen trocken sy in seer goede ordre daer binnen, op het geluydt van Trommelen, hoornen ende andere diergelijcke Instrumenten, hebbende sich te vooren verciert met haere beste Klederen ende boucquetten Pluymen, het welcke wel befiens waerdigh was, geduerende haere intrede in die Stadt ses ueren.

Veele Indiaenen geven sich aende Spaensche over.

Op het gerughte van de aenkomste van die Troupen en van de Roey-barquen, quaemen veele Provincien haer selve onderwerpen, en haeren dienst aen *Cortez* aanbieden, de eene door vreesse van geruineert te worden, ende de andere uyt haet die sy de *Mexicaenen* toe-droegen, foodaenigh dat *Cortez* sich seer sterck bevondt, niet alleen door de Spaigniaerden die hy hadde, maer oock door de Indiaenen die sich by deselve voeghden, en sijn Hof was niet veel minder te *Tezcucio*, dan dat van *Montezuma* te vooren te *Mexico* plaghte te wesen.

Cortez bereydt sich tot het belegh van *Mexico*.

Her was dan in die Stadt dat hy alles, tot het belegh van *Mexico* noodigh, met groote neersigheydt, gereedt maecte, hy versagh sich aldaer van Ladders die bequaem tot stormen waeren, als oock van alle andere dingen die hy tot sijn voornemen nodigh hadde.

Als sijn Roey-barquen nu opgemaect waeren, liet hy eene graft van eene halve Mijle langh graeven, zijnde meer dan twaelf voeten breedt en twee ellen diep.

Men was vijftigh daegen besigh om dat werck te voltoeyen, hoewel daer daeghlijcks viermael hondert-duyfent Mannen aen arbeeydden.

Dat beroemde werck heeft de gedaghtedisse van de Stadt *Tezcucio* tot op den hedigen dagh doen bewaeren ende in geheugenisse behouden, hoewel het getal van de Inwoonders seer vermindert is, en het deselve nu veel kleynder dan te vooren.

Roey-barquen met Menschen Vet geroet.

Als dese Graght nu volmaect was soo dreefmen de Roey-barquen en men stopte de naeden met Werck ende Cattoen, en sy vonden sich genootsaeckt, door gebreck van Roet ende Olie, haer van Menschen Vet te bedienen, niet dat *Cortez* haer troeliet, ten dien eynde, de Menschen te dooden, doch sy gebruyckten alleen het Vet van die geene die in den Oorlogh waeren omgekomen, en diemen versloegh in de geduerige uytvallen die die van *Mexico*, om dat werck te belerten, deden, want de Indiaenen, die gewoon waeren de Menschen te offeren, sineden deselve op, en trocken het Vet, nae haere doot, daer uyt.

Als de Roey-barquen nu te water waeren gebracht, dede *Cortez* alle sijn Volck

I. BOECK. Door de spaensche West-Indiën. XIII. CAP. 59

Volck monstren, ende hy bevondt dat hy negen-hondert Spaigniaerden hadde, onder dewelcke ses ende taghtigh Ruyters waeren, hondert en achtien die met Roers en Bogen gewaepent waeren, ende alle de overige hadden Degens, Poigniaerden; Piecken ende Hellebaerden, nevens Borst-harnassen ende gemalyde Colders.

Sy hadden noch drie groote yfere Stucken, en vijftien kleyne van metael, acht-hondert ponden Buskruyt, een groote meenightre van Kogels, boven hondert-duysent Indiaenen, die alle Luyden van Oorloge, en seer tot haer genegen waeren.

Op den eersten dagh van Pinxteren begaeven sich alle de Spaigniaerden te velde, in die groote vlackte, die aen den voet van den Bergh, van dewelcke ick hier voorens gesproocken hebbe; gelegen is, in dewelcke Cortez sijn Leger in drie deelen scheidde, gevende aen yder van deselve een Hoofi.

Aen *Pietro d'Alvarado*, die sijn eerste Onder-Hopman was, gaf hy dertigh Ruyters, hondert ende seventigh Spaensche Voet-kneghten, twee stucken Geschut, en dertigh-duysent Indiaenen, nevens last om sich te *Tlacopan* neder te slaen.

Aen *Christophoro d'Alido*, sijn tweede Onder-Hopman, gaf hy drie ende dertigh Ruyters, hondert ende achtien Spaensche Voet-kneghten, twee stucken Geschut, dertigh duysent Indiaenen, en last om te *Culhuacan* post te vatten.

Aen *Gonzalez de Zandoual*, die sijn derde Onder-Hopman was, gaf hy drie ende twintigh Ruyters, hondert ende fectigh Spaensche Voet-kneghten, twee stucken Geschut, en veertigh duysent Indiaenen, nevens last om sich ter plaetse, die hy de bequaemste soude oordeelen, te legeren.

Hy braght op yder Roey-barque een stuck Geschut, ses Musquetiers, drie ende-twintigh, daer toe bysonderlijck uygekorene, Spaigniaerden, en een Hopman over yder van deselve, en daer over stelde hy sich tot Oppergebieder.

Hier door gebeurde het, dat sommige van sijn Leger, die te Landt trocken, begonden te muynieren, meenende dat het gevaer grooter was ter plaetse daer sy sich bevonden, en daerom baeden sy hem sich by het gros des Legers te willen verwoegen, en niet te water te gaen.

Doch Cortez sloegh geen acht op het geenesy hem seyden, want hoewel'er meer gevaer te Lande dan te Water was, soo vereyichte de saecke doch evenwel, datmen naeuwer opficht, op den Oorlogh te Water, dan te Lande nam; om dat sijn Volck tot de laetste gewoon was, en tot de eerste niet.

Daer-en-boven hooptrehy, dat hy sich door middel van sijne Scheepen meester van *Mexico* soude maecten, oock bediende hy sich van deselve om het grootste gedeelte van de *Canoes* te verbranden, die aen die van de Stadt behoorden, en hy hielde de reste daer door soo beslooten, dat sy de *Mexicanen* geen

Getal van de Spaigniaerden die *Mexico* belegerden.

Sy trecken te veldt.

Haere verdeelinge.

Cortez begeeft sich op de Vloot.

Het welck hem door sijn Volck werd ont-raden.

Doch haeren raed door hem veracht.

Sijn reddenen daertoe.

geen dienst konden doen, tot soo verre, dat hy, met twaelf Roey-barquen sijne vyanden soo veel, jae meer, overlaft ende ongelegentheyd aen-dede, als dereste van sijn Leger, te Lande konde doen.

Alle dese bereytselen tot het beleg van *Mexico* soo te Waeter als te Lande, met meer dan hondert duyfent Indiaenen, boven de Spaigniaerden ende de twaelf Roey-barquen, wierden vervaerdicht ende te famen gebraght in dese Stad van *Tezcuco*, het welcke genoeghaem te kennen geeft, hoe groot en maghtigh deselve, in die tijden, was, zijnde sy bequaem, om alles, wat tot soo groote meenighte van Menschen nodigh was, uyt te leveren.

Oock leverde sy ons stoffe genoeg om ons te onderhouden terwijl wy op de groote wegh van *Mexico* Reyfden.

Want, nae dat wy overlegh hadden, hoe groot sy te vooren geweest, ende hoe verre sy sich uytghebreydt hadde, soo waeren wy verwonderdt te sien, dat sy niet dan een kleyn Gouvernement was, in het welcke ghe woonlijck een Spaensck Gouverneur, welke men ten dien eynde uyt Spaignien sendt, sijne woonplaetse houdt, wiens maght sich uytstreckt tot op de Grensen van *Tlaxcallan* ende *Guacocingo*, als meede over het meeste ghedeelte van de Vlecken en Dorpen van de Vlacte, welke, hoewel sy voor desen onder een Koningh stonden, jegenwoordigh alle te facmen, niet meer dan duyfent Ducaten, voor den Gouverneur, konnen opbrengen.

In *Tezcuco* selve zijn nu niet meer dan honderdt Spaigniaerden, nevens drie hondert Indiaenen die daer wonen, welckers rijckdommen bestaen in de Kruyden en Saladen die haere Tuynen uytleveren, en die sy daegelijcks met haere *Canoas* te Mercktsenden nae *Mexico*, om aldaer gesleten te werden.

Sy trecken oock eenigh geldt van haere Ceder-boomen die sy daer meede, om tot de gebouwen te dienen, heenen voeren, doch die zijn door de Spaigniaerden seer geruincert gheworden, welke veele van deselve vernielt hebben, om daer mede haere prachtige en groote Huysen te timmeren, tot soo verre, dat alleen *Cortez*; door *Pambilio de Narvaez*; beschuldight wierde, van seven duyfent Cedere balcken, in het timmeren van sijn Huys, verbesight te hebben.

Voor desen waeren'er te *Tezcuco* Boomgaerden, in dewelcke meer dan duyfent Ceder-boomen waeren, staende die ront omme deselve geplant, om tot een hegge te dienen, en tot beschuttinge voor de winden, van die waeren sommige, hondert ende twintigh voeten hoogh, en twaelf dick; doch jegenwoordigh en sietmen niet meer dan vijftigh Ceder-boomen in de beste ende aensienlijckste Boomgaerden.

Aen het eynde van die vlacte trocken wy door *Alexicalcingo*, dat meede in de voorighe tijden een groote Stadt was, doch nu zijn daer niet meer dan hondert Inwoonders, en daer van daen quamen wy te *Guelacac*, het welke

Heden-
daeghsche
Staet van
Tezcuco.

Ceder-bo-
men om
Tezcuco.

*Alexical-
cingo*
voortijds

I. BOECK. *Door de spaensche West-Indiën.* XIII. CAP. 61

een kleyn, doch seer vermaeckelijck, Dorp is, ter oorsaecke van de aenge-
naeme schaduwe der vrucht-draegende Bomen, en van de uytfteekende Huy-
sen, welcke de Inwoonders van *Mexico*, aldaer, tot haer vermaeck, hebben
doen bouwen; het is gelegen aen het eynde van den dijk, die sich van daer,
dwarfch door het Meer, tot omtrent twee ende een halve mijle van *Mexico*,
uytfstreckt.

een grote
Stadt.

Guilacac
een seer
schoon
Dorp.

Op dese wijze quaemen wy in die schoone ende vermaerde Stadt op den
derden dagh van Oetober sin het Jaer 1625. rijdende dwarfch door deselve,
tot dat wy aen een seer vermaeckelijck Huys quaemen, dat tusschen de Tuy-
nen geleghen is, op den wegh die nae *Chapultepec* toefstreckt, en *St. Jacyntho*
genaemt is, toekomende aen de Jacobijnen van *Manilla*; wy wierden in het
selve seer heerlijk onthaelt, en bleven aldaer tot nae Kers-tijdt, het welcke
het satsoen was, daer in wy ons voor de tweedemaal, te *Acapulco*, moesten Scheep
begeven, het welcke taghtigh mijlen van *Mexico*, op de Zuydt-Zee, gele-
gen is, en van daer souden wy nae *Manilla*, de Hoofd-stadt der *Philippijnen*,
vaeren.

Komfte te
Mexico.

HET XIV. CAPITTEL.

*Beschrijvinghe van de groote ende vermaerde Stadt van
Mexico, oock hoe sy in voorige tijden was, en hoe sy sich
nu bevind, en voor al van haeren toestandt in het Jaer
1625.*

HEt is mër een groote voor ende omsigtigheyt geweest, dat de Reli-
gieusen ende de Jesuiten van *Manilla* ende van de *Philippijnen*, Huysen
ende Tuynen omtrent *Mexico* hebben weten te verkrijgen, om aldaer
de Sendelingen, welcke jaerlijcks uyt Spaignien, nae die gedeelten des Wee-
reldts trecken, te ontfangen.

Voorsigh-
tigheyt
der Gee-
stelijcken.

Want by alden sy aldaer geene bequaeme plaetse om uyt te rusten von-
den, en om haer te verfrischen van de moeyelijckheden van soo langhe
Reyse, en datmen haer aenstonts in de Kloofsters van *Mexico* opfloot, om
de strengheyt van haere Ordren te betragten, het is seecker, dat sy
wel haest leetwefen, van haer eerste voorneemen, souden hebben, en het sou-
de niet dan niet groote moeyte zijn dat dat sy vorder souden willen trecken om
noch een tweede Reyse op de Zuyd-Zee te wagen, en sy souden liever weder
nae Spaignien willen keeren, of in eenigh gedeelte van *America* verblijven,

gelijckick en vijf van mijne Gefellen heymelijck deden, hoewel het in weerwil van onsen Overfte *Calvo*, soo wel als van die geene, die de forge voor onse beleydinge daer heenen hadden gehad, was.

Daerom is het, op dat alle die geene die uyt Spaignien komen, om daer nae verder te *Acapulco* Scheep te gaen, en van daer nae de *Philippijnen* te vaeren, souden de aen haere Ordre nodige ende betaemlijcke ruste ende ververschinge kunnen genieten, geduerende den tijdt die sy in *America* verblijuen, en op dat die geene, die in de Stadt van *Mexico* woonen, en die altoos die geene die nae *Asia* overvaeren benijden, haer den moet en lust niet souden doen verliezen, dat de Religieusen ende de Jesuiten, soodaenige vermaeckelijcke Huysen voor haere Sendelingen hebben weten te verkrijgen, welcke niet staen onder de Overigheden van haere Ordre van *Mexico*, maer alleen onder de Provincialen van de *Philippijnen*, die aldaer haere Vicarisen senden om de Religieusen te bestieren, ende die Huysen te doen onderhouden.

Vermaeckelijckheden van het Huys *St. Jacyntho*. Dit Huys dan, *St. Jacyntho* genaemt, behoorde aen die van de Ordre van *St. Dominicus*, en wy, in het selve gebraght zijnde, bleuen aldaer vijf Maenden, welken tijdt geduerende, ons niets ontbrack van het geene tot onse ververschinge ende vermaeck konde dienen, soo wel als om ons lust ende moet te geven, om noch een tweede Reyse, over de Zee aen te vangen.

De Tuynen die aen dit Huys behoorden besloegen omtrent vijftien Gemeeten Lands, welcke verdeelt waeren in schoone wandelwegen, overschaduwt zijnde van Citroenen ende Orangie-appelen Bomen, oock hadden wy aldaer grooten overvloet van Granaer-appelen en Druyven, nevens *Amnanas*, *Sapotees*, *Chico-sapottes*, en van alle andere vrughren die in *Mexico* ghevonden worden.

De Kruyden, Saladen ende de Spaensche Cardonsen welcke daegelijcks verkost wierden, braghten jaetlijcks een groot inkomen aen; want alle daeghen wierde eene vollaedene Karre daer van nae *Mexico* ter Merckt gefonden, niet in eenige getijden des Jaers, even als in Engeland ende in andere gedeelten van *Europa*, maer altoos, en in alle de Saisoenen desselfen, zijnde de winter aldaer van de Somer niet onderscheyden dan door den regen ende niet door de strengheyd der koude.

Onderfcheyd omtrent het voedsel in *Europa* en *America*.

Wy genoten dese vermaeckelijckheden buytens Huys, en binnen het selve wierden wy onthaelt met alle leckernijen van Vleesch ende Visch, en daer wy ons het meeste over verwonderden, was de groote meensichte van Confituren, en voor al van Conserven, welcke men voor ons bereyd hadde; want geduerende den tijdt dat wy daer bleuen soo braghtmen alle maendaegen des morgens aen een yder van ons, ses doosen met Quee-vleesch ende Conserven van andere vrughren, boven de Biscuyten, om onse maegen des uchtens ende geduerende den gantfchen dagh te verstercken, want wy bevonden dat het met onse maegen aldaer geheel anders als in Spaignien gestelt was, aengesien wy aldaer ende in de andere gedeelten van *Europa* niet nodigh hadden tusschen ge-
woon-

I. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XIV. CAP. 63

woonlijcke Maeltijden te eeten, selve niet in vier ende twintigh ueren, nae datmen eens te degen goede ciere gemaect hadde.

Doch wy bevonden in *Mexica*, ende in veele andere gedeelten van *America*, dat, twee a drie ueren, nae dat wy een goede Maeltijd gedaen hadden, in de welcke men ons drie a vier schotelen van Schaepen, Ossen, Kalfs ende Geyten- vleesch nevens Kalck-hoenen ende ander Pluym-gedierte, als oock Wilt-braed hadde voorgeset, onse maeghe door swackheyd ons schein te sullen begeven, foodaenigh dat wy ons verplight vonden deselve te onderhouden, ende te verstercken door een copje *Chocolate*, ofte door een mont-vol Conserv ofte Biscuyt, en daeromme gaffmen ons deselve in soo groot een overvloed.

Dit quam my vreemt voor, te meer om dat alle het Vleesch, uytgesondert dat van de Ossen, my immers soo vet en voetsaem schein als dat van *Europa*; waerover, om de reden hier van te weten, ick my begaf by een Doctor in de Medicijnen, die, om my uyt den twijffel, in dewelcke ick was, te trekken, my antwoordde, dat, hoewel het Vleesch dat wy aeten, alsoo schoon en goet in het ooghe schein, als dat van Spaignien, het doch evenwel seer veel verscheelde dat her selve soo goeden voetsel niet en gaf; als dat van *Europa*, ter oorsaecke dat de weyden hier veel drooger waeren, ende de verfrischinghe van het voor-jaer niet hebben, als die van *Europa*, het welcke dan oorsaecke is, dat het gras van deselve kort is, en seer drae verwelckt.

Ten tweeden, dat de Lucht-streecke ofte het Climaet van dit gedeelte des Aert-bodems de eygenschap hadde van dingen van seer schoonen uyterlijcken schijn voort te brengen, maer dat het seer weynige stoffe, tot voetsel bequaem; aen deselve gaf; dat, even als men sulcks bespeurde in het Vleesch dat wy aeten, wy het selve oock souden ondervinden in de vrughten, die alle seer schoon aen het gesichte, ende seer aengenaem voor de smaek waeren, maer weynigh kragt en voetsel in sich selven hadden, soo datmen uyt deselve de helfte niet trock van de *Camusa'es* van Spaignien ofte van de Pippelingen van de Provincie van Kent in Engelandt.

Gelijckmen daer door de uyterlijke schijn van het Vleesch ende de vrughten wort bedrogen, even alsoo gaet het daer mer de Menschen die aldaer geboren ende opgevoet worden, die van buyten een seer schoon gelaet betonen, doch voor de reste van binnen vol bedrogh ende veynlinge zijn.

Oock hebbe ick dickmaelen van de Spaigniaerden hooren seggen, dat dat her antwoord was dat wijlen onse Koninginne Elisabeth gaf aen die geene die haer een geschenck van *Americaensche* vrughten hadden gegeven, dat seeckerlijck in die Plaetsen, in dewelcke foodaenige vrughten groeyden, de Vrouwen lighvaerdigh ende wispeltuerigh, ende de Mannen geveynst ende achterhoudende moesten zijn.

Maer ick laere het ondersoecken, van de andere redenen, welcke men over dit voorwerp soude kunnen uytvinden, aen een ander, en ick sal my vernoe- gen te beschrijven, het geene ick door ervarentheyd ondervonden hebbe, te weten,

Swack-
heyd des
maeghs in
America.

Redenen
daer van.

Bedriege-
lijke
Menschen
in *Ame-
rica*.

Aerdigh
seggen
van de
Koningin-
ne Elisa-
beth.

weten; datmen weynigh kragt vindt, in de groote verscheydenheydt der Spijsen, met dewelcke men in die Landen gevoedt wordt, als alwaer onse maegen gestaedigh nae het eene ofte het andere voedsel verlangden, om in kragt te blijven ende niet te verflaauen.

Daeromme was het oock, datmen ons soo veele Conserven, ende andere leckernyen gaf, en men weygerde ons geene gelegentheydt om in de Stadt van *Mexico* te gaen wandelen, die niet meer dan eene mijle van ons Huys gelegen was.

Het was een seer groot vermaeck voor ons als wy des morgens daer van daen gingen, ende den gantschen dagh in de Stadt door-braghten, gaende des avonds weder daer uyt, wandelende geduerigh onder Steene Boogen, welcke eene Waeter-leydinge, van dric mijlen langh, onderstutten, die het Waeter van *Chapultepec*; tot in de Stad van *Mexico* brenght, welcke ick hier nu wil gaen beschrijven, en daeromme bidde ick den Leser, in het goede te willen nemen, het geene ick in vijf Maenden tijds van mijn verblijfaldaer vernomen hebbe, soo van den staet in dewelcke sy sich in voorige tijden bevondt, als van haeren hedensdaeghschen toestandt.

Situatie
van *Mexi-
co*.

De Stadt is by nae op deselve wijze gelegen als Venetien, en daer is anders geen onderscheydt dan dat Venetien op de Zee ende *Mexico* op een Meer gebouwt is, het welcke wel maer een Meer schijnt te wesen, hoe wel'er in der daedt twee zijn, van dewelcke het eene een stil-staende en onbewogen Waeter voerdt, en het ander heeft sijn stroom ende weder-stroom, al naer dat de windt komt te waeyen.

HET XV. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Meer van Mexico, en van de verscheydenen Waeteren uyt dewelcke het selve bestaet, nevens andere aenmerckens-waerdige omstandigheden daer toe behoorende.

Beschrij-
vinge van
het Meer
van *Mexi-
co*.

HEt gedeelte van het Meer, dat stille is, bestaet uyt een soet waeter, dat bequaem ende goedt om te drincken zijnde, een groote meenighe kleyne Visschen uytlevet, maer dat geene, het welcke stroomt ende her-stroomt, is bitter-aghtigh-foudt, en leverdt gantsch geene Visschen, 't sy kleyne 't sy groote, uyt.

Het soute Meer behelst seven mijlen in de lenghte, en oock soo veele in de breedte, en heeft meer dan twee ende twintigh mijlen in den omganck, het soute Meer is al immer soo groot, soodaenigh dat het geheele Lack meer dan vijftigh mijlen, in het ronde, groot is.

De

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XV. CAP. 65.

De Spaignaerden gevoelen seer verscheydentlyck wegens dese soete ende Deseffs
soute Waeteren, en wegens haeren oorspronck. Sommige meenen dat sy oor-
maer uyt eene Bronne spruyten, dewelcke op borrelde uyt een groot ende spronck.
hoogh geberghte, aen het Zuydt-westen in het gesichte van Mexico gelegen,
en dat dat gedeelte van het Meer, het welcke sout is, die hoedaenig-
heydt bekومت door de grond ofte de aerde, die onder het waeter is, welke
four soude zijn.

Doch of die meeninge valsch ofte waeraghtigh sy, soo is het doch seecker, Sout daer
ende ick kan beruygen, door dien ick dat dickmaelen by ondervindinge bepeurt
hebbe, datmen alle daegen veel Sout uyt het selve maectt, het welke in de an-
dere gedeelten van de Provincie verhandeldt wordt, ja selve tot in de Philip-
pijnen toe, alwaer jaerlijcks veel nae toe werdt gevoerd.

Sommige andere seggen dat dit Meer sijnen oorspronck uyt twee Bron-
nen heeft, dat het soete waeter uyt dat geberghte spruyt, datmen in het
Zuydt-westen van Mexico siet, en dat het soute waeter uyt seeckere seer
hooge Bergen komt, die in het Noordt-westen leggen; doch sy en geven
gantich geene redenen van de soutigheydt des waeters, ten sy dan de bewe-
ginge die het heeft door het heenen ende weder-stroomen, dewelcke niet
geschiedende nae de gewoonte van Ebbe ende Vloedt, even als in de Zee,
maer alleenlijck door het waeyen der winden, die dit Meer dickmaelen soo
hevigh bewegen en bestormen, als de Zee selve, ende alsoo een soute hoedaen-
igheydt in die waeteren souden brengen. Doch als dit waer was, waerom-
me souden die winden niet deselve uytwerckinge in het soete waeter voort-
brengen? soo geloove ick dan veel eer, soo het soedaenigh is, dat het soute
waeter uyt een andere Bronne dan het soete sijnen oorspronck heeft, dat het
sijne siltigheydt ontfanght, door sommige mineraele ende soute landt-streec-
ken, welke men in de geberghten vindt, dwarfsch door de welke dese wa-
teren komen af-vlieten, ende het soudt, dat sy in haeren door-loop hebben
doen smelten, mede sleeten.

Want ick hebbe deselve saecke by ondervindinge in de Provincie van Guati- Branden-
mala gesien, in dewelcke, dicht by seeckere Stadt, Amariilan genaemt, een de Bergh
Meer is dat niet eenemael soet, maer soutaghtigh is, het welke uyt seeckeren in Guati-
Vulcanus ofte brandende Bergh spruyt, welckers vyer ontstaet uyt de Swaewel- mala.
mijnen die daer in zijn, uyt dewelcke oock, dicht by deselve Stadt, drie a vier
Fonteynen van seer heet waeter stroomen, waer in sich seer veele Personen kom-
men baeden, hebbende die Baeden de naem ende aghtinghe verkregen, dat sy
seer gesondt zijn voor Lieden die swaewelaghtige Baeden van nooden hebben,
komende dese Fonteynen door een Swaewel-mijne vlieten, en des niet te min
heeft het Meer, dat uyt het selve geberghte spruyt, soedaenige eygenschap, dat
het het Landt siltaghtigh maectt, aen alle de sijden waer het selve sich uyt-
streckt, het welke maectt dat alle morgens, het Volck het Sout, datmen op
de kant van het waeter vindt, gaet vergaederen, vertoonende sich het selve als
wit Ys.

Doch ten derden zijn'er andere, welke geloven dat dat gedeelte van het Meer het welke fout is, uyt de Noord-Zee komt, ende dwarfch door de aerde vliedt, en dat, hoewel de Beecken die uyt de Zee ontfaan haere foutingheyd door het froomen door de aerde verliesen, dese nochtans daer van een gedeelte konnen behouden, ter oorfaecke van de groote meenighe van minerale Land-ftreucken, die in die quartieren zijn, of van de groote holligheden van die geberghen, die van binnen feer uytgehoold ende diep zijn, het welke de ondervindinge bewijft door de meenighvuldige Aert-bevingen, die aldaer veel meer dan in *Europa* voorvallen, door de winden die in die holligheden befloten liggen, en die door haer uyt-berften de aerde doen beven, foodanigh, dat die groote openingen, het water geen plaetfe noch tijd geven, om fich te verfoeten, terwijlen het door de felve paffeert, en foo behoudt het altoos de foutingheyd welke het uyt de Zee heeft mede gebraght.

Meenigh-
vuldige
aert-be-
vingen in
America.

Sout ende
foet wa-
ter in een
Meer.

Doch wat daer van oock de reden moghe wesen, foo is het evenwel-feecker, dat'er, by Menschen weten, geen Meer is, het welke dit hier in gelijkjt, beftaende ten deele uyt fout, ende ten deele uyt foet water, en brengende het eene gedeelte Viffchen voort, ende het andere niet.

Voor defen waeren'er omtrent taghtigh Steden ront om dit Meer geleghen, sommige van vijf duysent Huys-gefinnen, ende andere weder van meer dan tien duysent, onder dewelcke oock *Tezcuco* was, het welke, foo ick boven hebbe gefeght, niet veel voor de Stadt van *Mexico* behoefde te wijcken.

Doch ten tijden dat ick daer was, moghten'er omtrent dertigh foo Vlecken als Dorpen zijn, welckers grootfte ten hooghten niet boven vijf-hondert Huysen telde, foo van Spaigniaerden als van Indianen, hebbende de gefeyde Spaigniaerden, haer foo qualijck gehandelt, dat sy die arme Natie half als vernieticht en uyt-geroeyt hebben.

Wreet-
heyd der
Spaigni-
aerden
over de
Indianen.

Tot foo verre datmen my, omtrént twee jaeren eer ick uyt dat Landt ver-trock, te weten in de jaeren 1635. en 1636. verfeeckerde, dat'er meer dan thien maelen hondert duysent Indiaenen omgekomen waeren, in een werck, dat de Spaigniaerden hadden doen maecken, om het waeter van het Meer van de Stadt af te leyden, maekkende een wegh dwarfch door het gebergh-te, op dat het waeter, daer fijnen loop doornemende, defelve vry voor het overvloeyen van het Meer soude zijn, en bysonderlijck, om dat in het jaer 1634. het water foo hoogh vloeyde, dat het grootfte gedeelte van de Stadt verdorf, en felve tor in de Kercken, die op de hooghte plaetfen ghebouwdt waeren, quam, tot foo verre, dat de Inwoonders, fich van haere *Canoas* moesten bedienen, om van het eene Huys in het andere te komen.

Het Meer
van *Mexico*
van de
Stadt af-
geleyd.

Het grootfte gedeelte van de Indianen, die ront om het Meer woonden, wierden te wercke gheselt, om fich tegens dit Element te fetten, het welke verre de meeste Vlecken ende Dorpen, die aldaer gelegen waeren, in de grond hielp, en by middel van defen fwaeren arbeyd is dit Meer nu wat van de

de Stadt en haere Huysen verwijdert, neemende het sijnen loop door een andere, hoewel men geloofde dat sulcks niet lange soude dueren, maer en wegh sich weder nae de Stadt van *Mexico* begeven.

HET XVI. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Paleys van Montezuma, van sijne Wapenen, Meubilen, Vrouwen, Bediende ende haere verscheydene Ampten, veele soorten van gedierten door hem onderhouden, sijne Tuynen, Magasijnen ende andere bysonderbeden.

MEn geloof dat, doen *Cortez*, voor de eerstmael, in de Stadt van *Mexico* quam, daer wel taghtigh duysent Huysen in waeren.

Her Paleys van *Montezuma* was seer groot en heerlijck, her wierde in de Indiaensche Tael *Tepac* genaemt, en in her selve waren twintigh Poorten, die op de straeten der Stadt uytquaemen.

Daer waren oock drie groote opene plaetsen, en een seer schoone Fonteyne in her midden van de Saelen, en hondert Kamers van drie ende twintig ende der tigh voeten langh, hondert Baeden ende Badt-stoven, en hoewel in alle dese wercken geene spijkers waeren, soo lieten sy daeromme niet nae, sterck, stevigh en wel gelloren te zijn.

De mueren waren van Metzel-werck, met Marber, Japis, en met een andere slag van swarte Steen, die roode aeders hadde, van Couleur even als de Rubijnen, bekleedt, her welcke een seer schoone glans van sich gaf.

De Solders, van plancken gemaect zijnde, waren cierlijck verdeelt ende beschoten met Cedere, Cypressse ende Dennen-houte deelen; de Kameren waeren behangen met Tapijten, sommige van Catoen, andere van Conijnen-hair of van Veeren, of de mueren van deselve waren beschildert.

Men sagh in her geheele Paleys, niet dan de Bedden, dar met dese groote Magnificentie niet over-een-quam, want sy waren niet veel bysonders en foodanigh als de rijckste Indianen die noch heden gebruycken; want her waren niet dan Deeckens over matten uytgepreyd, of wel oock over Hoy, en somtijts oock wel Deeckens alleen.

In dar Paleys woonden duysent Vrouwen, selve seggen eenige dar'er drie duysent waren, als men de Juffrouwen, Dienst-maeghden ende Slavinnen te samen reeckende; doch her meeste gedeelte bestont uyt de Dochteren van de voornaemste Indianen, van dewelcke *Montezuma* die gene, welcke hem her meeste behaeghden, voor sich selven nam, gevende de andere aen de voornaemste Edelluyden die hem dienden.

Beschrijvinge van het oude *Mexico*.

Paleys des Konings.

Praghtigheidt van her selve.

Indiaensche Bedden.

Vrouwen daer in.

Worden
opgeslo-
ten.

De Spaigniaerden seggen dat hy op eene tijd te gelijk hondert ende vijftigh swangere Vrouwen hadde, die gemeenlijk door af-drijvende drancken, hare vrucht verdierven, om dat sy wisten dat deselve geene Erf-genaemen van de Kroone konden zijn; oock waren'er veel oude Wijven, om dese Vrouwen te bewaren, en het was aen geen Man ge-oorloft haer te sien.

Ander Pa-
leys.

Vijvers
voor Vo-
gelen.

Behalven dese *Tepac*, het welke een Paleys beduydt, hadde *Montezuma*, in de Stadt van *Mexico*, noch een ander Huys, in het welke veele schoone vertrecken, en aenghenaeme ende ghemackelijcke Galerijen, op Pilaeren van Jaspis ghebouwdt; waeren, hebbende die haer uytzicht op een schoonen Tuyn, in dewelcke ten minsten twaelf Vijvers waeren, sommighe met four waeter, voor het Zee-gevogelte gevult, en andere met soet waeter voor de Rivier ende Meer-vogels, hebbende yder Vijver sijne Sluyfen, om die af te tappen, ende te laeten vol loopen, wannermen sulcks, tot het onderhouden der suyverheyd van der Vogelen Vederen noodigh oordeelde, werdende deselve door de ververschinge van het waeter meest onderhouden.

Meenighte
van de-
selve.

Die Voghelen waeren'er in soo groote meenighte, dat de Vijvers deselve nauwlijcks bergen konden, oock saghmen'er soo veelderhande slaghe, en die alle soo verscheyden van Vederen, dat de Spaigniaerden deselve, voor het meeste gedeelte, niet konden bekennen, hebbende noyt diergelijcke, op andere plaetsen, gesien.

Daer waren meer dan drie hondert Persoonen, die niet deden dan op dit Huys te passen, hebbende sy een ygelijck yets omtrent dese Vogelen te verrichten, eenige droegen forge om de Vijvers schoon te houden, anderen moesten de Vleesch vangen die men haer te eeten gaf, de derde gaven aen andere Vogelen weder Vleesch, en aen een yder soorte gafmen deselve spijs die sy in het Veld, Zee ofte Rivieren, waren gewoon te nuttigen.

Oock hielden sommighe hare Vederen schoon, andere droegen forge voor hare Eyeren, en setten haer te broeyen, doch haer voornaemste werck was, deselve, op haer tijd, te plucken, en die Vederen te bewaren, want men maecte van deselve kostelijcke Deeckens, Taepijten, Bouquetten van Pluymen, en veele andere wercken, met Goud en Silver gemenght.

Derde Pa-
leys.

Beschrij-
vinge daer
van.

Barbari-
sche Ou-
ders.

Roof-

Noch hadde *Montezuma*, in de Stadt van *Mexico*, een derde Huys, alleen voor Vogelen die van den roof leven.

In dat Huys waren veele hooge Kameran in dewelcke men Dwergen gebochelde ende diergelijcke mismaeckte Menschen onderhielt, soo Mannen als Vrouwen, out of jonghe, oock waren'er die geene die wit gebooren wierden, het welke aldaer seer selden gebeurde; men vond selve Ouders die hare Kinderen lam of kreupel sloeghen, of haer, soo als sy eerst gebooren wierden, mismaeckten, op dat sy in des Konings Huys moghten gebraght worden, en aldaer sijne heerlijckheyd, door hare mismaecktheydt, doen uytblincken.

In de benede Kameran van dat Huys waeren de Vogelen die van den roof leven,

I. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XV. CAP. 69

leven, zijnde sy opgesloten in verscheydene Koyen, een yder nae sinen aert, gelijk als Valcken, Sperwers, Havicken, ende andere diergelijcke Vogelen, en alleen onder de Valcken ende de Sperwers, waren meer dan twaelfderhande verscheydene soorten.

Behalven drie hondert Persoonen, die in dat Huys dienden, waren'er noch ten minsten duysent Valckeniers ende Jagers, aen dewelcke men alle dagen vijf hondert Kalck-hoenen, tot hare spijsje, gaf.

De Jagers wierden daer onderhouden, om datmen, in de Kelders van het selve Huys, wilde Beesten, in groote houtte Kotten, bewaerde, onder de welke waren Leeuwen, Tygers, Beeren, ende Wolven.

In het korte daer was allerhande slagh van vier-voetigh Gedierte, op dat *Montezuma* soude kunnen seggen dat hem niets in sijn Huys ontbrack, en men voedde deselve dagelijks met Kalck-hoenen, Dassen, Honden ende diergelijcke Dieren.

Noch saghmen in een andere Kelder, groote aerde Vaten, sommige met waeter ende andere met aerde gevult, in dewelcke Slanghen soo dick als een Mansdhye waeren, oock Adderen, Crocodillen, die sy *Caymann* noemen van de lenghte van twintigh voeten, behalven veelderhande soorten van Agediffen, ende andere Gedierten, diemen soo in het Water als op het Landt vind.

Sy voedden die Slangen ende de andere venijnige Gedierten met het bloed van de Menschen diemen ge-offert hadde; andere seggen datmen haer Menschen-vleesch te eeten gaf, van het welke de groote Agediffen ende de Caymannen veele houden.

Doch het geene een afschuwelijck schouw-spel was, was het sien van het werck, dat dese Dienaers, omtrent die Beesten, pleegden, het uytgestorte en als Ys bestremde bloet op de vloeren van dese Kelders, die benaeuwder lught van haer gaven dan de plaetsen in dewelcke de Vleesch-houwers haere Beesten zijn gewoon te slagten; het hooren van het Brullen der Leeuwen, van het blaesen der Slanghen ende Adderen, het geduerigh huylen der Beeren, Tygeren ende Wolven, wanneer sy honger hadden, en daer door hare spijsje eyschften.

Het was niet te min in dese plaetse, welke, geduerende de nacht, een Hellescheen te zijn, soo wel als een woonplaetse der Duyvelen, daer desen Heydenschen Vorst sijne Godtvrughtigheyt pleegde, en dagelijks sijne gebeden voor sijne Goden ginck storten.

Want niet verre van dese laetste Kelder, was noch een andere, die hondert ende vijftigh voeten langh, ende dertigh breedt was, in deselve was eene Capelle, welkers verwelsel met Goud ende Silver lof-werck bedeckt was, verciert zijnde met een groot getal van Peerlen ende kostelijcke Geskeenten, als Agaten, Cornalijnen, Emerauden, Rubijnen, ende verscheydene andere Juwelen.

Vogelen.

Wild Gedierte.

Slangen Agediffen, &c.

Met Menschen bloed gevoed.

Tempel onder de aerde.

Sijne Schatten.

Dit was de plaetse in dewelcke *Montezuma* altoos, geduerende de nacht, sijne Gebeden stortte, oock gaf hem aldaer de Duyvel sijne antwoorden, welke waardigh waeren om uytgeproocken te worden, onder het verschrikkelijck gehuyt van soo veele afschouwlijcke Beesten, welke, te dier plaetse, eene waeraghtige vertooninge van de Helle af-beelden.

Magazijn des Konincks. Noch hadde hy sijn Oorloghs-Magazijn, het welke versien was met een ongeloovelijck getal van Wapenen daer sy sich in den Krijgh van bedienen, gelijck als Bogen, Pijlen, Slingers; Piecken, Schichten, Moord-haemers, Schilden ende Rondassen die van houdt, en met verguldt Leder overdeekt, waeren.

Vergiftigh Geweer. Het houdt, van het welke sy haere Waepenen ende Schilden maecken, was seer hardt, en sy voeghden aen het eynde van haere Pijlen een kleyn punt-aghtigh stuckjen, van een seer harde Key-steen, of wel yets van een graet van een Visch *Libosa* genaemt, welke soo vergiftigh was, dat, soo ymandt daer door gequetst was, ende maer het minste stuckjen daer van in het Lijf behielde, de Wonde daer door als ongeneeffelijck wierde.

Swaerden van Houdt ende Steen. Haere Degens ende Swaerden waeren van hout, en het scherpe daer van van Key-steen, welke aen het houdt gevoeght was; hier mede door-korven sy de Piecken, en hackten het hoofd van een Paert, met eenen slag, af, oock, hoewel het onmogelijck ende ongelovelijck schijnt, verbraecken sy het Yser door deselve.

Wonderlijcke Lijm. Dese Key-steen waeren aen het Houdt door secker Lijm geheght, die van een wortel, *Zaolt* genaemt, gemaect wierde, als mede van *Tuxalli*, het welke een soorte van grof Sant is, van het welke sy een menghsel maecken, dat sy met het Bloedt van Vledermuyfen ende andere diergelijcke Dieren kneeden, en dat maeckte soo heghte ende vasthoudende Lijm, dat die by nae noyt los gingh, als sy eens welgevoeght was.

Doch het is een seer verwonderens-waerdige saecke te hooren, hoe veele Huyfen hy; boven de voor-verhaelde, hadde, en dat alleen tot sijn vermaeck, ende om sich daer te gaen verlustigen, welke door Tuynen, die met Medicinale kruyden, bloemen ende vrughtdraegende Boomen, bepoot ende besaeydt waeren, waeren verciert.

Beelden van Bloemen ende Kruyden gemaect. Onder andere was'eren; in dewelcke meer dan duyfent Personen waeren, konstelijck van bloemen ende blaederen gemaect; ende *Montezuma* die hadde verboden, dat'er gantsch geene pottagie-kruyden, welke men op de Merckt soude konnen verkopen, in gesaeydt souden werden, om dat, seyde hy, het aen Koningen ende Princen onbetaemelijck was, onder haer vermaeck eenige dingen, van dewelcke men profijt konde trecken, te hebben, zijnde sulcks het werck van Koopluyden.

Landt-huyfen des Konincks. Hy hadde evenwel Boomgaerden buyten de Stadt, die met vrught-boomen beplant waeren, oock hadde hy Huyfen van vermaeck, in de Bosschen, die met water omringht waeren, ende verciert met Fonteynen, Graghten ende

AUDIENCIA DE MEXICO
 Par N. Sanson d'Abbeville
 Geogr ordin du Roy

G O L F O
 D E
 M E X I C O

AUDIENCIA DE

GUADALAJARA

AUDIENCIA DE

ENSENADA

MECHICO

ACANME

CHIAPALA

LOS ANGELES

ANTIQUEIRA

GUATEMALA

SOCONUSCO

FLORIDA

PANUCO

CHIQUILA

MEXICO

ANGUILLA

LOS ANGELES

ANTIQUEIRA

GUATEMALA

SOCONUSCO

VERACRUZ

GUATEMALA

TIMALA

MARE SURVE MARE

PACIFICUM

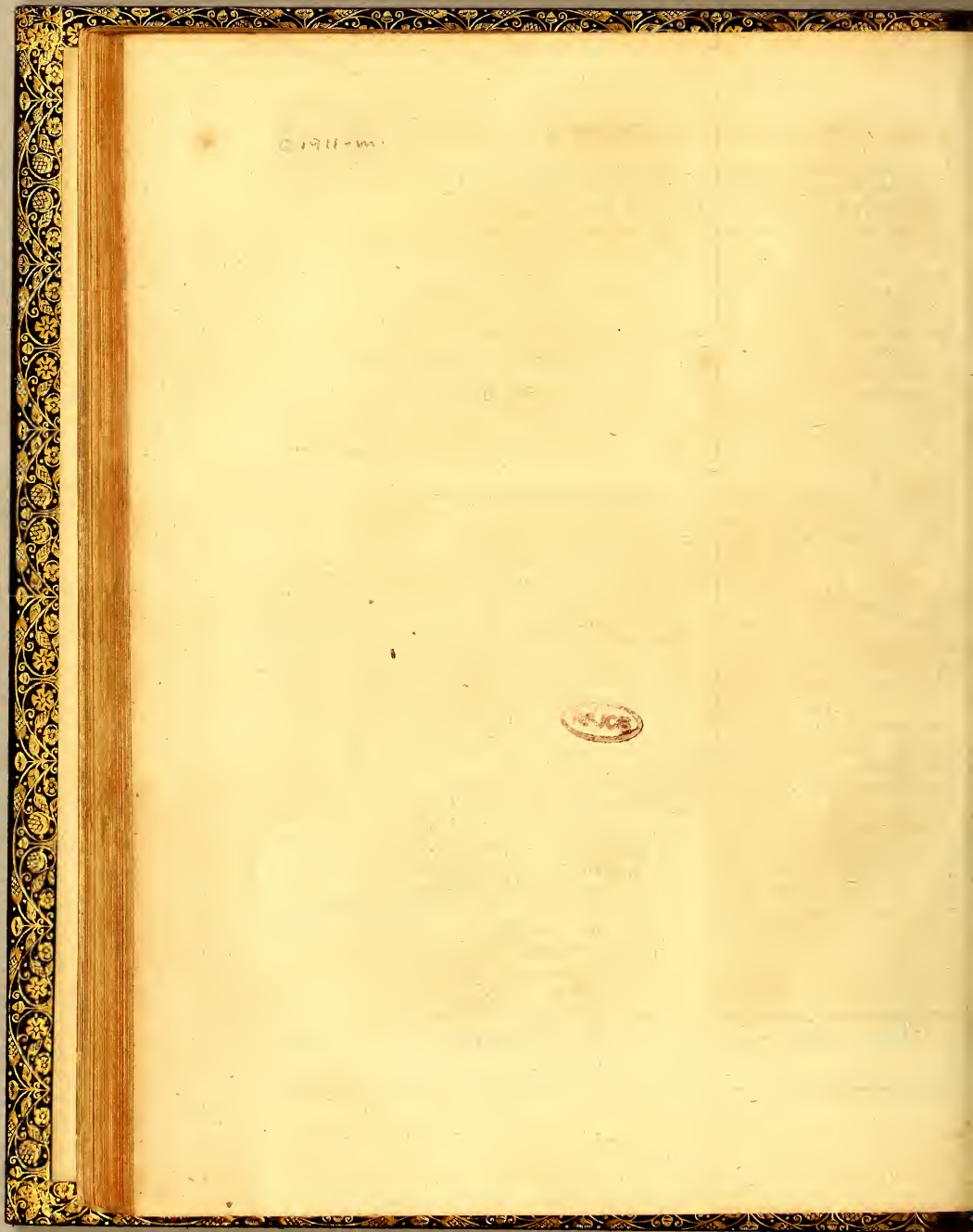
AUDIENCIA DE GUATEMALA

DE GUATEMALA

HONDURAS

TIMALA

A. d'Wintor fau

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVI. CAP. 71

ende Vyvers met allerhande slag van Visschen vervult; oock waeren'er Bof-
schen vol van Hertten, Dassen, Haesen, Vossen, Wolven en diergelijck Ge-
dierte; hier ginck hy somwijlen sijn vermacek nemen, nevens de voornaemste
Heeren van *Mexico*. Hy hadde soo groote meenighte van dat slag van Huys-
sen, dat'er weynigh Koningen op den Aert-bodem zijn die'er soo veele
hebben.

Sijne gewoonlijcke Lijf-waght bestont uyt ses hondert Edellyden, welke
yder drie a vier Dienaeren hadden, jaer, die van de sommige, waren, nae haren
staet, noch in grooter getal, foodaenigh dat'er altoos drie duysent Mannen
waeren die sijn Hof volghden, aen her welke men haer spijfde, met her eten
dat van sijne Taefel quam.

Ten dien tijde waeren in het Rijck drie-duysent Heeren, die over Steden te
ghebieden, ende yder verscheydene Vassaelen hadden, welke haere
Landen van haer te Lheen hielden, maer boven die waeren'er noch der-
tigh, die yder wel een Leger van hondert-duysent Koppen konden op de been
brengen.

Alle die Heeren quaemen voor een gedeelte van het Jaer binnen de Stadt
van *Mexico* woonen, oock dorsten sy, buyten de toelaeringe des Keyfers,
uyt deselve niet vertrecken, selfs moesten sy, op haer vertreck, eene van
haere Kinderen ofte Broeders, tot onderpandt van haere trouwe, laeren, en
daeromme, waren sy genootfaeckt om yder een Huys binnen *Mexico* hebben,
het welke het Hof van *Montezuma* seer aensienlijck maecte.

Daer en boven schoot hy geen Geldt uyt voor het bouwen ende onderhou-
den van alle sijne Huysen ende Paleysen, want daer waeren seetkere Sre-
den, welke in plaetse van een gestelde Scharthinge, gelijk de andere deden,
op te brengen, verplicht waeren, sijne Huysen te bouwen ende te repareren,
en dat op haere eygene kosten, en voor haer Geldt, ende tot dien eynde alle
de noodige werck-lieden op te leveren, welke op haere Ruggen ofte op Sleen-
den, de Steenen, Kalck, Houdt, Waeter ende de vordere nodige materi-
aelen aenbraghten.

Noch moesten sy alle het brant-hout, dat aen het Hof van noden was be-
schicken, het welke daegelijcks vijf-hondert Mans-draghten, en somtijds
in de Winter, noch meer beliep.

Maer sy braghten, om Vuer in de Schoorsteenen van het Paleys van den
Keyfer te maecken, niet dan Basten van Eycken-bomen, welke men hoogh
achte, om dat sy een schoonder ende helderder vlamme van haer gaeven
dan het Hout selve.

Daer waeren oock in de Stadt van *Mexico* drie soorten van Straeten welke
seer breedt ende schoon waeren, de eerste soorte bestondt uyt Waeter-graghten
die met Bruggen beleght waeren, de tweede waren op de Aerde ofte vaste
Grondt, ende van de derde soorte was de eene helft vast Landt, over het welke
men gaen konde, ende de andere bestondt uyt Waeter, ten dienste der Schuy-
ten

Haeren
toestel.

Waran-
den met
Wildt.

Lijf-
waght des
Koningshs.

Maght van
het Rijke
van *Mexi-
co*.

Waer toe
de Groo-
ten ver-
plicht
waeren.

Hoe des
Koningshs
Huysen
gebouwt
ende on-
derhou-
den wier-
den.

Brandt-
hout voor
het Pa-
leys-

Drie'erley
Straeten
in *Mexico*.

ten ende *Canoa's*, welke de leef-tocht in de Stadt braghten.

Het meeste gedeelte der Huysen hadde twee poorten ofte uitgangen, de eene aen de landt-sijde ende de andere aen de water-kandtr, en aldaer begaeven sy haer sloop, om te vaeren ter plaetse daer sy wesen wilden.

Water-
leydinge
tot den
dranck.

Doch hoewel dit waeter soo naeby de Huysen is, om dat het doch evenwel niet goetd is om te drincken, soo heeftmen foer waeter binnen *Mexico*, door pijpen ende waeter-leydingen doen komen, en dat van een Plaetse die *Cbapulpepeck* genaemt wordt, zijnde deselve drie mijlen van de Stadt gelegen; dit waeter spruyt uyt secker geberghre, aen de voet van het welcke twee beelden ofte statuen van steen gemaect stonden, het eene van deselve verbeelde *Montezuma*, ende het andere sijn Vaeder *Axiaca*.

Noch op heden doetmen het waeter van die plaetse in de Stadt komen, door twee pijpen ofte buyfen die op bogen van gebackene steenen rusten, welke brughs-gewijse gemaect zijn, en wanneer een van die buyfen vervuylt is, doetmen alle het waeter door de andere loopen, tot'er tijdt toe dat die weder is schoon gemaect.

Die Fonteyne versorgt de gantsche Stadt van waeter, ende de waeter-draegers gaen het selve langhs de straeten verkopen, sommige veylen het in vaekens ende oxhoofden, ende andere in aerde kruycken ofte ledere sacken, welke sy op Muylen ofte Efels laeden.

HET XVII. CAPITTEL.

*Oorspronck van den naem ende de antiquiteyten van Mexico;
Afkomsse van de Grondleggers daer van, met eene ver-
korte verhaelinge van de Koningen van die Stadt tot op
Montezuma.*

Naems-
oorspronk
van de
Stadt
Mexico.

Onde
naem van
deselve.

WAnneer de Spaigniaerden sich meester van die Stadt maecten, was sy in twee groote Straeten verdeeldt, van dewelcke de eene *Tlaxculco*, het welke een kleyn Eylandt gefeght is, genaemt was, ende de andere *Mexico*, dat een Fonteyne of Bron in de Indiaensche Taelc beduydt, en door dien des Konincks Paleys aldaer gelegen was, soo wierde cyn-delijck de gantsche Stadt *Mexico* genaemt.

Doch de outste naem van deselve was *Tenuchtitlan*, het welke een vrucht uyt een steen voortkomende beteekent, zijnde die naem te saemen gestelt uyt het woerden *Teit*, dat een steen gefeght is, en het woerd *Neugheli*, het welke een seer schoone vrucht is, die de Spaigniaerden, door gantsch *America*, *Tumas* noemen, ende de Boom, die deselve voortbrenght, *Nopal*.

De

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVII. CAP. 73

De eerste fundamenten van dese Stadt wierden dichte by een grooten Waepen Steen ofte Rotse, midden in het Meer leggende, geleght, en aen de voet van de Rotse was een van dese Nepal Boomen, daer van daen is het gekoniën dat de Stadt van Mexico eene van die Boomen, uyt een Rotse spruytende, in haer Waepen voerdt, volgens de eerste naem van die Stadt *Tenughitlan*.

Eenighe andere seggen dat sy haeren naem voerdt van haeren eersten Grondt-legger *Tenugh* ghepaemt, middelste Soon van *Iztacmixcoatl*, wiens Kinderen ende Naekomelingen de eerste waeren die de gheheele streecke van *America* bewoonden, welke nu Nieuw-Spaignien werdt genaemt.

Ander weder houden staende dat de naem van de Stadt van Mexico een veel oder oorspronck heeft, te weten van de *Mexiti*, die de eerste Stighers daer van fouden zijn geweest; want noch tot op desen huydigen dagh, werden de Indiaenen, die in eene van de Straeten van deselve woonen, *Mexica* genaemt, hebbende dese *Mexiti* den naem van haeren voornaemsten Afgodt *Mexiti* ontfangen, welke sy alsoo grootte eere aendeden als aen *Vitzilopachtli*, die haeren Krijghs-Godt was.

Doch het gevoelen, het welke onder de Spaigniaerden voor het geloofwaardighste werdt aengenomen, is dat de *Mexicanen* eerst in Nieuw-Galicien woonden, van waer sy, in het Jaer ons Heeren 720. een inval deden, ende sich in verschedene Plaetsen uytbreyddden, tot in het Jaer van 920. als wanneer sy onder haeren Oversten *Mexi* dese Stadt bouden, die sy om sijnt wille *Mexico* noemden.

Sy waeren in seven Stammen ofte Geslaghten verdeeldt, die sich lange door de voornaemste ende de aensienlijckste onder haer lieten regeren, tot dat de maghtighste van die Stammen, welke *Navatalcas* genaemt was, een Koningh verkoos, aen dewelcke sy sich alle onderwierpen.

De eerste Koningh, die op die wijze verkooren wierde, was *Vitzilovisli* genaemt, de tweede *Acanopitzli*, de derde *Chinalpapocar*, de vierde *Izchoaldt*, de vijfde *Montezuma* de eerste, desesde *Acacia*, de sevende *Axijaca*, de aghste *Anzlol*, de negende *Montezuma* de tweede, welke regeerde ten tijde dat *Cortez* daer quam, de tiende *Qualbutimoc*, die de Stadt van Mexico verloor, en door dewelcke het Rijk een eynde nam.

Izchoaldt was de geluckighste van alle dese Koningen, als die door sijnen Neve *Tlacaltec* alle de andere ses Stammen sich onderwierp, ende aen de Koningen van Mexico dede onderdaenigh wesen.

Nae de doodt van *Izchoaldt* verkoren de Keur-vorsten, die ten gaele van ses waeren, *Tlacaltec* tot haeren Koningh, als hebbende sijne deught ende kloeckmoedighydt alrede beproeft, maer hy weygerde die waerdighydt seer edelmoedelijck, seggende dat het nutter en voordeeliger voor het gemeenebeste soude zijn datmen een ander dan hem verkoos, dat, wat hem belanghde

Verschey-
dene ge-
voelens
over des
naems
oors-
pronck.

Het ge-
meene ge-
voelen
daer over.

Optellin-
ge van
haere Ko-
ningen.

Edelmoe-
dige daedt
van *Tla-
caltec*.

hy altoos soude vaerdigh zijn om uyt te voeren het geene tot het wel-wesen van den Staet soude strecken, en dat hy, schoon hy geen Koningh was, niet soude naelaeten voor het Gemeene-beste te arbeiden, soo als hy altoos ghedaen hadde, soodaenigh dat zy, op sijne weygeringhe, *Montezuma* verkoeren.

HET XVIII. CAPITTEL.

Verkort Historisch verbael van het innemen van Mexico door de Spaigniaerden.

DE twee laetste Koningen waeren de ongeluckighste van dese Natie, te weten *Montezuma* de tweede ende *Quabutimoc*, die beyde door *Cortez* overwonnen zijn, welke *Montezuma* in sijn Paleys gevanghen nam, waer uyt hy hem met list in sijn Huys lockte, alwaer hy hem de boeyen aen de handen sloot, ende alsoo behielt tot dat hy *Qualpapoca* hadde doen reghen, die Heere van *Nabutlan*, datmen jegenwoordigh *Almeria* noemt, was, ende levendigh verbrant wierde, om dat hy neghen Spaigniaerden ghedoodt hadde.

Montezuma
gevangen
en *Qualpa-*
poca ge-
straff.

Doch de gevanckenisse van dien Keyser, dede alle de *Mexicanen*, tegens *Cortez* ende de Spaigniaerden op-staen, tegens dewelcke zy, twee of drie daeghen langh geduerende, kloeckmoedelijcken streden, dreygende alle de Spaigniaerden wreedelijcken te doen sterven, soo sy haer haeren Keyser niet weder-leverden.

Strijd van
2 a 3 da-
gen.

Montezuma
raeckt el-
lendigh
aen sijn
eynde.

Dit werckte soo veel uyt dat *Cortez* *Montezuma* badt, op het hooghste van het Huys, dat de Indianen ruwelijck met steenen bestormden, te willen klimmen, om sijne Onderdaenen te gebieden, dat sy sich geruust souden houden, het welcke hy deede, doch, soo als hy sich op de muer voor over hadde geboghen, ende tot haer begonde te spreecken, wierpen sy soo veele steenen soo van de straet als van het bovenste der Huysen, dat'er onder anderē eene hem soo swaerlijck in den slagh sijns Hoodfs trof, dat hy dood ter aerden neder-viel, eyndighende sijn leven door de handt van sijne eygene Onderdaenen, hoewel tegens haeren wille, in het midden van sijne Hooft-stadt, en onder de maght van eene vremde Natie.

De Indiaenen segghen dat hy van het Edelste Huys van gheheel sijne Stamme was, ende de Magnifijcksten der Koninghen die voor hem geweest waeren.

Histori-
sche aen-

Hier uyt kunnen aenmercken, dat, wanneer de Rijcken op het mee-ste bloeyen, sy dan het naeste zijn, om of te gronde te gaen, ofte van Heere

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVIII. CAP. 75

te veranderen, gelijk blijkt door dese geschiedenisse van Montezuma, wiens glorie en heerlijckheyd het verderf van sijne Stadt ende haere Inwoonders voor- spelde.

merkinge.

Sy verkofen, nae de dood van Montezuma, Quabutimoc tot haeren Koningh, ende sy volhardten het Huys van Cortez met foodaenighen gheweldt te be- stormen, dat sy hem dwonghen, nevens alle de Spaigniaerden, uyt Mexico te vlughten.

Quabui- moc werd tot Koningh ge- kofen.

Als dese dan nu gewecken waren, soo versterckten sy sich weder te Tlaxcal- lan; ende hebbende seftien, ofte, soo andere seggen, achtien, Roey-barquen doen maecken, om sich van deselve op het Meer te bedienen, soo belegerden sy Mexico korts daer aen weder, soo wel te Water als te Lande, tot soo verre dat de Inwoonders in foodanigh gebreck van leeft-tocht ende mond-kosten ver- vielen, dat sy ten soo grooten getaele van hongre en sieckte stierven, soo dat de Huyfden vol doode Licchaemen lagen, stapelende sy van deselve de eene op de an- dere, om den ellendighen staet, tot dewelcke sy haer gebraght fagen, te ver- bergen.

De Spaen- sche vlug- ten uyt Mexico.

Belegere het weder- om.

Doch, hoewel sy her Paleys van haeren Koningh Quabutimoc saeghen in Brengn lighen vlamme staen; en dat het meeste gedeelte van haere Stadt verbrandt het in ende in alle geleght was, soo beschermden sy doch haer evenwel, haer de eene straat voor de andere, ende alle de plaetsen, uyt dewelcke sy eenighe fegenweer konden doen, bedisputerende; doch de Spaigniaerden, hebbende eyndelijck, nae veelde bloedige geveghen, die soo te Water als te Lande voorvielen, de Merck- plaets ingenomen, soo wel als het grootste gedeelte van de Stadt, vonden en Huyfden en Graghten vervult met groote stapelen der In- van doode Licchaemen, zijnde die geene, die noch in het leven waren, en die alle soorte van voedsel, selve tot de basten der Boomen toe, hadden ge- geten, soo bleeck ende ongedaen, dat het een seer deerlijcke saecke was sulcks te aenschouwen.

Herdnec- kigheyd der In- woonders.

Desperact voore- men.

Hoewel sy soo swack ende mager waren, darmen met reden moghte seggen, dat maer alleen het Herte in haer leefde, soo lieten sy daeromme niet nae, de aanbiedingen, welcke Cortez, nae dat hy haer tot de overgaeve gesommeert hadde, haer hadde laten doen, afte slaen.

Groote el- lende en hongre in de Stadt.

Sy seyden hem kloeckmoedelijck dat hy niet moefte hopen sich nevens de sijne door haeren beuydt te verrijcken, en dat zy, soo het geluck volhardde haer den ruggē toe te keeren, besloten hadden alle haere rijkdommen te ver- branden ofte in het Meer te werpen, en daer op tot den laetsten Man toe moedighlijcken te strijden, om alsoo met het Swaerd in de handt te ster- ven.

Cortez hier op, willende weten hoe veel hy van de Stadt noch in te nee- men hadde, begaf sich op een hooghden Toorn, van dewelcke hy de ghe- heele Stadt konde ontdecken, en oordeelde van daer, dat omtrent het achste gheedeelte noch teghenstandt deede, soo dat hy dat hebbende doen

bestormen, ende de arme Inwoonders, welcke de door het noot-lot aen haere Stadt beschorene onderganck te gemoet sagen, sich niet meer verweeren konnende, baeden sy de Spaigniaerden dat sy haer doch alle, om haere ellenden te eyndigen, wilden uytroeyen, en dat hoe eer hoe liever.

Daer waren'er andere, die haer op de kand van het water dighte by een opklaende otie val-brugge hielden, welcke *Cortez* toeriepen, dat, aengesien hy de Soone van de Sonne was, hy sijn Vader soude bidden, dat hy haer alle wilde vernielen, en sich daer op tot Sonne selve keerende, soo verfochten sy hem dat hy haer haer ellendige leven wilde doen eyndigen ende haer doen vertrecken om de ruste te gaen genieten die sy by haren Godt *Quetzcoatl* hoopten te vinden.

Cortez
sijnmeert
de Stadt
voor het
laetste.

Gram-
schap des
Konighs.

Cortez siende de uytterste verlegentheyd in dewelcke die ellendige menschen waren, en gelovende dat sy het eyndelijck souden opgeven, sondt aen *Quabutinoc* om hem den deerlijcken toefant van sijne Onderdaenen voor oogten te stellen, welcke hy hem deede aenwijst dat noch stond te vermeederen, soo hy den Vreede niet wilde omhellen.

Doch wanneer desen ongeluckigen Konigh die voorstellinge hoorde, wierde hy soodaenigh door de gramschap vervoerd, dat hy beval datmen den Gesandt van *Cortez* aenstonts levendigh soude offeren, en tot antwoord, deede hy aen de andere Spaigniaerden, die hem verseld hadden, stock-slaegen geven, ende hy liet veele pijlen naer haer schieten, oock steenen op haer werpen, seggende, dat sy de Dood, en niet den Vreede quamen aanbieden.

Als nu *Cortez* de hardneckigheyd van die Vorst sagh, selve nae soo veele strijdens, nae soo grooten verlies van sijne Onderdaenen, en nae dat by naer de gantsche Stadt was ingenoomen, belaste hy *Sandoual* aen de eene zijde met sijne Roey-Barquen aen te vallen, en hy begaf sich nae de andere kant, en dat alken om te bestrijden die geene, welcke noch in de Huyfen en in de stercke plaetsen der Stadt gebleven waren, doch hy vondt daer soo geringen tegenstandt, dat het hem seer gemakelijck viel te doen het geene hy wilde.

Men soude gemeent hebben dat in de gantsche Stadt niet boven vijf duysent Menschen souden zijn geweest, voor al, als men sijne gedaghten liet gaen over het getal van de dooden, welcke men op de Straeten ende in de Huyfen hadde gevonden, en doch wierden evenwel in desen laetsten strijdt meer dan twintigh duysent Persoonen soo gevangen als gedood.

Het hooren van het krijten ende sughten der Kinderen was een seer beklagelijcke saecke, ende de stanck van de Lijcken was niet minder moeyelijck ende lastigh om te verdraegen.

Voorne-
men om te
stormen.

Cortez nam van zijne sijde voor, desen Oorlogh, door een laetste poginge, in die dagh te eyndigen, ende *Quabutinoc* maeckte sijne reekeninge om sich door de vlught te salveren, en tot dien eynde scheeppe hy sich in een Canoa, in dewelcke hy twintigh Roeyers hadde gheseldt, om des te beeter wegh te spoeyen.

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVIII. CAP. 77

Soo drae den dagh begon te naderen, begaf sich *Cortez* met al sijn Volck ende vier stukken Gefchuts nae dat gedeelte van de Stadt, in het welke de overige Inwoonders, als ingedrevene Schaeppen, opgesloten waeren, even als in een Dier-gaerde, gevende aen *Sadoual* ende *Alvarado*, die op de Roey-barquen waren, last, om op alle de Canoas van de Stadt, die achter de Huysen verborgen laggen, te passen, en vooral, dat sy fouden trachten den Koningh, sonder hem te dooden, ofte te quetsen, te bemaghtigen, en haer beste doen, om hem levendigh te vangen.

Voor de reste beval hy aen de sijne, dat sy de Schuyten uyt *Mexico* fouden doen verdrijven, en hy begaf sich in Persoon, om den Koningh te verspieden, op een Toorn, alwaer hy *Xihuacca*, Gouverneur ende Capiteyn van de Stadt vondt, welke groote swaerighedy maecte om sich gevangen te geven.

Hier op saghmen een grootē meenighte van oude Mannen Vrouwen ende Kinderen te voorschijn komen, welke sich, met soo grooten haest, nomen. Scheep begaven, dat veele Schuyten te gronde gingen, waer door oock veele Menschen quamen te verdrincken.

Cortez verbood aen sijn Volck die arme ende ellendige Menschen te dooden, doch het was hem niet mogelijck, die van *Tlaxcallan* hier in te wederhouden, welke van deselve ten minsten vijftien duysent doodden ende op-offerden; ondertusschen hield sich de reste van die geene die Waepenen konden dragen op de Galerijen ende Daecken der Huysen, van dewelcke sy den onderganck van haer Vaderland aenschouden, terwijlen geheel den Adel ende de Koningh door de vlught, te Scheepe, sich traghteden te salveren.

Hier op deede *Cortez* tot een reecken een Carabijn lossen, op dat, soo als bevorens besproocken was, sijne Officierē sich daer op fouden gereed houden, ende in weynigh tijds maecte hy sich meester van die groote Stadt, voor soo veel sy noch weder-standt boodt.

De Roey-Barquen passeerden oock dwarfch door de geheele Vloote der Schuyten ende Canoas, sonder daer haer eenige tegenstandt gedaen wierde, en het eerste dat sy deeden, was dat sy de Koninghlijcke Vlagge van *Quabutimoc* deeden strijcken.

Als *Garcia Holquin*, die op eene van de Roey-barquen het gebied hadde, een groote Canoa met twintigh Roeyers voorien, en vol Volck, bespeurt hadde, ende door de Gevangenen verstaen, dat de Koningh daer in was, joegh hy hem aenstonts na, en onderhaelden hem in korten tijt. De Koninghgevangē.

Doe nu *Quabutimoc*, die op her achterste van sijne Canoa strijdvaerdigh stond, de Bogen der Spaignaerden gereed op hem te schieten, en hare, tegens hem getrockene, Swaerden sagh, soogaf hy sich, bekennde den Koningh te zijn, aen haer over. *Garcia Holquin*, verheught zijnde, soodaenigen gevangen te hebben, verseeckerde sich van hem, ende braght hem by *Cortez*, die hem met groote beleefftheyt ontfingh.

Doch als *Quabutimoc* by *Cortez* quam, leydde hy de handt op sijn Poigniaert.

Verfoeckt gedoot te worden. niaert, feggende dat hy al wat in fijne maght was geweest, hadde, tot befcherminge van fich felven ende de fijne, in het werck gefieldt, op dat hy en fy uyt dien ftaet moghten blijven in dewelcke fy nu gefaementlijck geraeckt waeren; doch aengefen het, nu in fijne maght ftond om met hem het geene fy wilde te doen, foo badt hy hem hem van het leven, het welcke hem, nae het verlies van fijn Rijk, niet dan tot een laft konde zijn, te willen berooven.

Wert van Cortez getrooft, en hy belaft de fijne het Geveer neder te leggen. Cortez troofte hem op de beste wijfe die hem mögelijck was, hem belovende dat hy hem niet foude doen fterven, en daer op bragte hy hem op een Gaelerye, hem verfoeckende dat hy aen fijne, noch wederftandt biedende Onderdaenen, wilde beveelen fich over te geven; het welcke als *Quabutimoc* gedaen hadde, leydden fy aenftonts de wapenen neder, hoewel fy noch, boven het groote getal der dooden ende gevangenen, meer dan feventigh-duyſent ſterck waeren.

Op defe wijfe was het dat *Ferdinand Cortez* de foo vermaerde ende beroemde Stadt van *Mexico* op den derthienden Auguſti in het Jaer duyſent vijf-hondert ende een ende twintigh in-nam; tot gedaghteniſſe van het welcke men noch jaerlijcks dien dagh vierdt, en men doet daer eene openbaere proceſſie, in dewelcke men den Koninghlijcken Standaert, mer dewelcke de Stad gewonnen is, omdraecht; oock kanmen feggen dat defe Overwinnige foo aenſienlijck was als eenige andere van dewelcke ons de Outheydt magh verhaelen, door dien in defelve een van de grootſte Keyfers van *America* gedoot, en een foo kloecken Veldt-Overfte, als men oyt gefien heeft, gevangen wierde.

Maght van Cortez. Het beleigh duerde drie maenden nae dat de Roey-barquen van *Tlaxcallan* waeren gebracht, omtrent tweemaal hondert-duyſent Indiaenen waeren aen Cortez te hulpe gekomen, daer toe hadde hy negen-hondert Spagniaerden, aghtien ſtucken Gefchut, foo veel Roey-barquen, en, ten minften, ſes-duyſent *Canoas*.

Getal der dooden aen beyde de ſijden. Daer bleven vijftigh Spagniaerden, ſes Paerden, en van de Geallieerde van Cortez omtrent agh-duyſent Indiaenen doodt; doch van de *Mexicanen* waeren'er meer dan hondert ende twintigh-duyſent doot geſlaegen, ſonder te reekenen die door honger ende peſte geſtorven zijn, en door dien het meeſte gedeelte van den Adel toegevloeyt was tot befcherminge van de Stadt, foo bleven'er oock veel van defelve.

Peft in de Stadt. Daer was foo veel volcks in de Stadt dat fy eyndelijck leeft-roghet gebreck kregen, oock waeren fy genootſaecht fout waerer te drinken en by de dooden reſlaepen, welckelijcken foo een affchouwelijcken ſtanck gaeven, dat daer uyt onder haer de peſt ontſtond, welcke een ſeer groot getal van haer wegh ſleepte.

Stantvaſtigheydt der Inwoonders. De kloeckmoedigheydt ende de reſolutie deſer Indiaenen is waerdigh datmen daer opmerkinge over neme; want hoewel fy fich genootſaecht vonden van tacken ende baſten van Boomen te moeten leven, en daer fout water

I. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XVIII. CAP. 79

toe te drinken, soo wilden sy het doch evenwel niet opgeven.

Mē moer oock aenmercken dat, hoewel de *Mexicaenen* Menschen-vleesch *Americaenen* eeten niet dan haere vyanden. want soo sy malkanderen gegeten hadden, of wel haere Kinderen, soo hadden sy niet behoeven, soo als sy deden, van honger te sterven.

De Vrouwen van *Mexico* leydden in dat belegg groote eere in en verworven groote reputatie, niet alleen om dat sy haere Mannen ende haere Vaeders niet verlieten, maer oock door de sojgē die sy voor de siecken ende de gequetsten droegen, door het maecken van Slingers, en door het vergaederen van Steenen, welke sy selve in soo groote meenichte van de Daeken ende de Gaelryen der Huyfē wierpen, dat sy by nae soo veel tegenstandt als de Mannen deden.

De Stadt wierde ten proye gegeven, de Spaigniaerden maeckten sich meerster van het Goudt, Silver ende veder-werck, ende de Indiaenen haere bondtgenoten naemen de Catoene Lijwaeten, ende de andere Meubilen die sy uyt den brandt konden salveren, en alsoo wierde dese groote Stadt met alle haere maght en rijkkommen de Spaigniaerden onderworpen.

Nae dat *Cortez* bemerkct hadde dat de lught van de Stadt seer gemaeticht en seer gefont was en haere standt seer kommodieus, soo nam hy voor deselve weder op te bouwen, en den voornaemsten Serel van Justitie des gantschen Landts daer te vestigen.

Maer eer ick my begeve tot het beschrijven van haeren jegenwoordigen bloeyenden toestandt, soo moet ick tot het geene ick van den staet van *Montezuma* ende sijne Paleysen geseght hebbe, noch voegen de beschrijvinge van de groote Merckt-plaetsē en van den Tempel, soo als die waeren wanneer *Cortez* deselve ruineerde.

Americaenen eeten niet dan haere vyanden.

Kloeckmoedigheidt der Vrouwen.

Mexico wert geplondert, verbrant, en weder herbout.

HET XIX. CAPITTEL.

Beschrijvinge van den staet van Montezuma, van sijne Paleysen, van den Tempel en van de Merckt, even soo als die waeren doen de Spaigniaerden de Stadt vermeersterden.

DE bequaemheydt van het Meer het welke als ront omme die Stadt Beschrijvloedt, dede de *Mexicaenen* voornemen van een groote plaetsē voor vinge van de Merckr af te baekenen, op dewelcke alle de Inwoonders van de de Merckr. naest aen-leggende Plaetsen souden kunnen komen om haere waeren soo te kunnen koopen, verkoopen als verreuylen, het welke haer des te lighter viel om dat sy een groot getal van de, tot dien handel noodige, vaertuygen hadden.

Men.

Groot getal van Canoas. Men geloof dat'er ten dien tijde meer dan tweemaal hondert-duyft van dat fflagh van Schuytjens, die de Indiaenen *Alcaldas* ende de Spaigniaerden *Canoas* noemen, waeren, zijnde die Vaertuygen gemaect op defelve wijfe als de Troggen in dewelcke de Backers het Broodt kneeden, beftaende die uyt een fluck Houts, her eene grooter het andere kleynder, al nae de fwaerte van de Boom-ftammen, uyt dewelcke fy gemaect worden.

Het is genoeghaem feecker dat'er ten minften dat getal moefte wesen, want in de Stadt van *Mexico* alleen waeren'er meer dan vijftigh-duyft, welcke ghemeenlijck daer leeftoght inbraghten, en verre overtroffen wierden van die geene die af en aen de Stadt voeren, foodaenigh dat op de Merckt-daegen alle de Graghten met dat fflagh van Vaertuygen vervult waeren.

Dorp-Merckten. De Merckt werdt in de Indiaensche Taelc *Tlanquitzli* ghenaemt, en een ygelijck Dorp of Vlecke hadde de sijne in het bysonder om op defelve te koop en te verkoopen; doch die van *Mexico* ende van *Tlatelulco*, welcke de twee voornaemfte Steden waeren, waeren van meer aenfen dan alle de andere.

Wat de plaetfe op dewelcke de Merckt tot *Mexico* van vier tot vier daegen gehouden, ende die met Poorten af-geloten wierde, belangt, fy was soo groot dat op defelve meer dan hondert-duyftent Menfchen konden zijn, welke haer daer op begaeven om te handelen ende haere Waeren te verruylen.

Verdeeling van de Merckt van *Mexico*. Yder handt-werck ende ydere soorte van Koopmanschap hadde sijne bysondere daer toe gefchickte plaetfe, welke het andere niet geoorloft was te beflaen.

Daer was oock eene plaetfe die alleen gehouden wierde voer de Koopmanschappen die veel plaetfe beflaen, als soo gebackene als gehoude Steenen, Hout, Kalck en diergelijcke, tot het timmeren en bouwen bequaeme stoffen.

Daer waeren, onder andere foorten van Waeren welke men gemeenlijck daer vondt, verscheyde flagh van grove ende fijne Marten, Houts-kool, Brant-houdt, ende allerhande foorten van verscheiden Aert-werck feer aerdigh vernift en beschildert, Harte-vellen die met en sonder Hayr bereydt waren, en die noch van verscheidene Couleuren, zijnde bequaem om Schoenen, Rondaffen en Schilden te maecken, en om in haere Houde Borst-harnaffen gevoedert te worden, of wel om defelve daer mede te overtrecken. Men vondt daer oock de Huyden van verscheidene andere Gedierten, selve oock van Vogelen en allerhande Pluym-gedierte, en die van soo veel verscheidene Couleuren, datmen niet schoonders noch meer verwonders-waerdigh sien konde.

Doch onder de kostelijckfte Koopmanschappen was het Sout ende de gevolve Catoenen, van verscheidene Couleuren en grootte, dienende de eene om de Bedden te bedecken of om daer op te leggen, en de andere om tot Kledingen ofte Mantels gebruyckt te worden, en om daer mede de Vertrecken van de Huyfen te behangen ende te verciëren.

Daer

I. BOECK. Door de spaensche West-Indiën. XIX. CAP. 81

Daer waren oock andere soorten van Catoenen Lij-waten, van dewelcke sich de Indiaenen noch op desen hedigen dagh bedienen, om slaep-laeckenen, hembden, taeffelaeckenen, ferverten ende diergelijcke lijwaer-werck van te maecken.

Men vond daer oock deeckens, die sy van de bladeren van seeckeren Boom, by haer *Mel* genaemt, maecken, als oock van die van de Palm-boomen, van Conijns-hair, welke seer geacht wierden om dat sy seer warm waren, maer de deeckens die van Pluymen of Veder-werck waren gemaect, bevontmen de beste van alle.

Men verkocht daer oock gaeren dat van Conijnen-hair gemaect was, oock groote bondelen van ander gaeren van allerhande couleuren.

Het was een niet min verwonderens waerdige dan aengenaeme saecke te sien, de groote meenichte van Pluym-gedierte en Vogelen die men aldaer braghte, soo wel als het genur dat sy daer van hadden, het geene waer toe sy die gebruyckten, en de reedenen waerom sy deselve kochten: Want hoewel het vleesch van die Vogelen haer tot spijs verstreckte, soo dienden haer doch evenwel de veederen om kleederen te maecken, mengende en voegende sy die onder malkanderen op een aenghenaeme en wonderlijcke wijze.

Kleederen van veederen.

Doch het geene op de schoonste en rijkelijckste wijze het ooghe op die merckt vermaecte, was de plaetse op dewelcke men het gout en Pluym-werck verkocht; want men vondt aldaer wat men bedencken konde nae het leven-door Veederen af-ghebeeldt, en dat alles met sijne natuerlijcke verwien.

Wondere konften der Indiaenen om alles van veederen te maken.

De Indiaenen waren soo volmaect in die Konste, en beeldden soo wel een Capelle, Schoelapper, ofte eenige ander Gedierte, als meede Boomen, Roofen, Bloemen, Kruiden, Wortelen, nevens wat andere dingen dat het wesen moghten, af, dat sulcks een Menschete gelijck deede verwonderen en daer over verbaest staen.

Het geene haer soo uytnemende Meesters in dese soorte van wercken maecte, was de groote geduerfaemheydt die sy daer toe by-brachten, want dickmaelen verleer een Ambaghts-man een geheelen dagh sonder eeten, alleen om eene Veeder ter bequaemer plaetse te brengen, deselve verscheyde maelen keerende ende herkeerende, nu in de Sonne-schijn en dan in de Schaduw om de plaetse daer sy het beste pareerde uyt te vinden. Oock vindtmen in de Weereldt weynigh Natien, die soo veel ghedult hebben als de dese.

Haere groote geduerfaemheyte ende uytnemende gedult.

Sy waren oock seer uytsteeckende in het Gout ende Silver-smeeden, en sy maecten verwonderens-waerdige dingen die sy in vormen gooren, en met steene graveer-messen besneden.

Sy maecten schootelen met acht verdelinghen, zijnde yder verdelinghe van een verscheyden Metael, de eene van Gout, en de andere

Konstige Gout-smeeden van

den onder van Silver, sonder datmen eenige saemenvoeging door soudeersel konde bespeuren.

Sy gooten de Keerels te gelijk met haere hand-vatselen, even als men de Klocken in Europa doet.

Aerdige
gegote
werken.

Oock hadden sy vormen in dewelcke sy Visschen gooten, welckers schubben beurte om beurte de eene van Gout ende de andere van Silver waeren, oock maeckten sy op deselve wijze Papegayen die het Hooft de Tonghe ende de Vleugelen beweeghden, en Aepen die verscheydene maenieren van doen vertoonden, gelijk spinnen, Appelen eeten, en diergelijcke nae-geboofte actien.

Sy konden oock seer net emailleren ende allerhande kostelijcke Gesteenten in Gout en Silver setten.

Vervolgh
van de
Koop-
man-
schappen
die op de
Merckt
gebracht
wierden.

Doch om weder te komen tot het geene wy van de Merckt geseght hebben, men verkoght daer Gour, Silver, Kooper, Loot, Latoen en Tin, maer seer weynigh van de drie laest-genoemde Metaelen.

Men verkoght daer oock Peerlen, dierbaere Gesteenten, verscheyde slagh van Schulpen, Beenen, Spongien, en veelerhande andere soorte van kramersrijen en Waren.

Medicijn-
konste.

Daer was oock groot verschiet en uytnemenden overvloed van Kruyden, Wortelen, Greynen, soo tot voedsel als tot de genees en heel-konsten noodigh: want sy alle hadden een seer groote kennisse van de Kruyden, selfs tot de Vrouwen ende Kinderen toe; hebbende de noot haer gedrongen om die geene op te soecken welke sy meenden haer te kunnen hulpe toe-brengen, en welke men door de ervaerentheyd hadde bevonden tot het geneesen van hare quaelen bequaem te zijn.

Apotheec-
kers.

Sy verdeeden niet veel gelts aen Doctoren, hoewel'er eenige waren die haer met die konste bemoeeyden; oock hadden sy veele Apotheeckers ofte Dranck ende Kruyden-bereyders, welke voor de siecken Salven, Syropen, gedistilleerde wateren ende ander drogen te Merckt braghten.

Sy genaefden by-nae allerhande slagh van siekten met Kruyden, hebbende eene volmaecte kennisse van die geene die tot elke quaele bequaem waren. tot soo verre dat sy de Luyfen wisten te verdriyven met het Sap van een Kruyd daer bysonderlijck dienstigh toe was.

Wonder-
lijke
Koop-
manschap.

Men verkoght daer oock een oneyndigh getal van allerhande soorten van spijfsen, selve Slangen; welke men het Hooft ende de steerte af-gesneeden hadde; kleyne gelubde ofte gesneden Honden, Ratten, Muysen, lange Wormen, als oock seeckere bysondere soorte van Aerde.

Want sy schiepten op seeckere tijd des jaers, met dicht gebreyde Netjens, een stof-achtigh slijm, dat sich selven op het water van her Mexicaensche Meer vertoont, ende seer nae het Zee-schuym gelijckt, het welke sy dan in groote Koppen versamelden, en daer nae Koecken, op de wijze van de gebackene steenen, daer af maeckten.

I. BOECK. Door de spaensche West-Indiën. XIX. CAP. 83.

Deſe Koopmanſchap en wierde niet alleen op die Merckt geveylt, maer ſy wierde oock ſeer verre, in de afgelegene Plaetſen, verſonden; en ſy aeten die, niet ſoo goeden ſmaeck; als wy de beſte Kaes van Europa ſouden mogen doen; ſy geloofden oock dat door dit ſchuym ſoo veele Vogelen op het Meer gelockt wierden, en voor al in de Winter, als wannermen een oneyndigh getal van deſelve daer op ſagh.

Oock verkoffimen noch op deſelve Merckt allerley Wilde-braedt het zy geheel ofte by gedeelten, als Geyten, Haefen, Conijnen, wilde Honden ende andere diergelijcke Gedierten die ſy ter Jaght vingen.

Her was oock wat ſeldſaems te ſien, het groote getal van de Freuyten die ſy aldaer ſoo rauw als rijp en gaer verkofften.

Onder andere vontmen daer oock de *Cacao* die ſoo groot als een Amandel is; en van dewelcke men den dranck genaemt *Chocolate* maeckt, welcke jegenwoordigh genoegh in Europa bekend is, en welcke haer niet alleen tot voedsel diende, maer oock voor een ſpecie van geldt door het geheele Landt verſtreckte.

Voor als nu werden hondert en twintigh ofte hondert en veertigh van de grootſte van die Amandelen ofte twee-hondert van de kleynſte voor een Reael van vijf ſtuyvers uytgegeven, kopende de Indianen met deſelve alles wat ſy van noden hebben, want voor vier a vijf *Cacaos* konnen ſy vrughten en diergelijcke waeren bekomen.

Daer waren oock te koop allerhande ſoorten van Verwen ende ſchoone Couleuren die ſy van Roofen, Bloemen, Vrughten, baſten van Bomen, hout ende andere diergelijcke dingen maeckten.

Alle deſe Koopmanſchappen en noch veele andere waren op deſe groote Merckt te koop, ſoo wel als op alle de andere kleynder Merckten, welcke noch in verſcheydene gedeelten van de Stadt waren, op dewelcke alle de Winckeliers een ſeecker recht aen den Koningh voor hare Kraemen ende Winckelen betaelden, die haer daeromme oock moſte beſchutten ende bewaren voor Dieven ende Rovers; hebbende hy tot dien eynde ſeeckere bediende ende Officieren, die gedurighlijck over de Merckten heen ende weder gingen, om die gene, die yets moghten geſtolen hebben, te ontdekken.

Daer was op het midden van die Merckt ſeecker Huys, uyt het welcke men de gantſche Plaetſe konde overſien, waer in ſich gemeenlijck twaelf oude Mannen onthielden, om over alle ſoorten van Proceſſen, verſchillen ende quaestien te oordelen.

Haren handel wierde gedreven met het reuylen ofte verwiſſelen van de eene ſaecke tegens de andere, de eene gafeen Henne voor een bondel Maiz, andere gaven deck-kleden voor Sout, of oock wel *Cacaos* die haer tot Munte verſtreckten.

Sy hadden Maeten om haere Tarwe ende Graenen te meeten die van hout waeren, andere weder van acde voor de Olie, Honigh ende Wijnen; die

die sy uyt de Palm-bomen taptten, ofte van andere Boomen ende Wortelen maecken.

Straffen
voor die
valsche
maeten
hadden.

Byaldien yemant met een valsche maete verkofst, die wierde aenstonts gestraft, en men verbrack sijne maeten, onderhoudende alsoo de natuerlijke billijkheyd ende reghmaetigheyd in haeren Koop-handel, hoewel sy noch Heydenen waeren; ende geene kennisse van den waeren Godt hadden, maer in tegendeel de Af-goden ende de Duyvelen aenbaeden, aen dewelcke sy Tempelen ende Altaren toe-gewijt hadden; waer in en op zy, even soo als de Prophete David in den 106. Psalm seghet, aen de Duyvelen haere Soonen ende Dochteren op-offerden.

Tempelen.

Een Tempel wêrt in de Mexicaensche Tael *Teucalli* genaemt, het welcke een woord is, gemaect uyt twee andere, het eerste *Teul* dat Godt beteeckenent, ende het andere *Calli* dat een Huys geseghet is, soo dat dat woord eygentlijk een Huys Gods beduyt.

Daer waeren verscheydene Tempelen in de Stadt van *Mexico*, verciert met Toornen ende Klock-huyfen, soo wel als met Capellen ende Altaeren, op dewelcke haere Af-goden geplactst werden.

Op wat
wijse ge-
maect.

Alle haere Tempelen waeren op eene ende deselve wijze gebouwt, welker gelijcke men nergens anders sagh, en daeromme soo geloove ick, dat om kennisse van die alle te hebben, het genoeg sal wesen de grootste te beschrijven.

Beschrij-
vinge des
Tempels.

Desê Tempel was in het vierkant gebouwt, zijnde yder zijde ómtrent soo langh als een Boogh-schoot reycken kan, oock was in ygelijcke zijde eene Poorte, van dewelcke drie op de door de Konst en Menschen handen gemaecte hooghten uytquamten, doch de vierde hadde zijn uytganck reghet tegens over een groote ende schoone Strate, en aldaer en was foodanigh een hooghte niet.

In het midden van dese beslotene vierkante plaetse, was een door de konst gemaecten Bergh, van binnen van aerde, doch van buyten met een steene Muer omringht, zijnde de gedaente van deselve mede vierkantigh; yder zijde was vijftigh ellen hoogh ende sy liep Naeldts ofte Pyramidische wijze op, uytgefondert dat het bovenste niet spits, maer vlak was, bestaende het selve uyt een vierkante plaetse, yder zijde van thien ellen.

Aen de West-zijde was van onderen tot bovenen een opganck, bestaende uyt hondert en veerthien steene Trappen, waer op men gedurighlijk de Priesteren, met groote pleghetlijckheden, sagh klimmen ende nederdaelen, met haer leydende de Menschen die sy gingen op-offeren.

Altaren.

Op het hooghte van dien Tempel, of van dese Pyramide stonden twee Altaeren, war van malkanderen af-gescheyden, doch soo dicht aen het hangen van de mueren, datmen groote moeyte hadde, om daer ront-omme te gaen.

De eene van dese Altaren stont aen de reghte de andere aen de lincker zijde, zijnde sy beyde vijfvoeten hoogh, ende de rugge van deselve, was met een steenen muer, op dewelcke veel afsgrijfselijcke ende selijcke Beelden ende figuren geschildert waren, bekleedt.

I. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XIX. CAP. 85

De Capellen die beneden dese Pyramide, binnen ende buyten het gefeyde vierkant ront-omme stonden, waren van hout ende metsel-werck gemaect, ende seer aerdigh en nae de konste gebouwt, sy hadden alle drie verdiepingen boven malkanderen, die met Pylaeren onderschraecht waeren, soodanigh, dat zy, door haere hooghte, wel Toornen scheenen te wesen, en een groot cieraet aen de Stadt toe-braghten.

Van het opperite van die Capellen konde men alle de Steden, Dorpen ende Vlecken, die ront-omme het Meer gebouwt waeren, beschouwen, soo datmen van daer een van de schoonste nyt-sichten des Weerelts hadde.

Montezuma verfoght Cortez ende de anderen Spaigniaerden daer op te willen klimmen, en dat alleen door storckerijde ende grootsheyd, op dat sy alsoo de grootte van sijne Stadt souden kunnen beschouwen, oock wees hy haer aen, met wat ordredatmen in den Tempel, van boven tot beneden, te wercke gingh.

Daer was oock een seeckere plaetse, in dewelcke de Priesters haere Godsdienstighedyd verrichteden, sonder dat zy, daer in, door yemand konden belettert worden. In deselve deden sy haere gebeden, hebbende altoos haer aengesigten naer den opganck der Sonne, ofte het Oosten, geright, en dat aen de voet van een Altaer, op het welcke een groote Af-godt was, gelijk oock diergelijck op de andere Altaren waeren.

Boven de voornaemste Capellen die op dese Pyramide stont, waeren'er noch veertigh andere, soo groote als kleyne, welcke behoorden tot de andere kleynere Tempelen, die in dit vierkante begrip beslooten waeren, welcke, hoewel sy op eene ende deselve wijze gebouwt waeren, doch evenwel niet nae het Westen en stonden, maer nae de andere gedeelten des Aert-Bodems, om alsoo een onderscheyd tusschen deselve, ende den grooten Tempel, ofte de groote Capelle, te maecken.

Die Tempelen ofte Capellen waeren niet alle op eene ende deselve wijze gebouwt, want de eene waeren grooter dan de andere, en een yder was aen eene bysonderen Godt toegewijet.

Onder andere was'er eene in het ronde getimmerd, welcke aen den Godt des Lughts *Quetzavatl* was geconsecreert, en die was aldus ghemaect, om met de beweginge des Lughts, welcke in het ronde gheschiet, over-een te komen.

Aen den inganck van die Tempel ofte Capelle, hadde men eene Poorte gesteld, gemaect zijnde even als de opgesperde muyl van een Serpent, vertoonende alle de Tandē, die, soo wel als het Tand-vleesch, met natuerlijke verwen beschildert waeren, soodanigh dat het een seer gruwelijke saecke om te sien was, en voor al voor de Christenen, aen de welcke, dese deure, als een inganck van de Helle voor-quam.

Daer waeren in de Stadt noch andere *Tencallis*, welcke meede haere trappen hadden, door de welcke men aen drie zijden tot deselve opklom, en een

Gebede-
plaats der
Priesters
ren.

Godt des
Lughts.

Vervaer-
lijke
Poorte.

ygelijk van die Tempelen hadde een bysonder Huysaen haer behoorende, soo wel als een bysonderen Godt, nevens Priesters, ende alle nodige dingen tot den dienst van deselve specterende.

Huyfen
der Prie-
steren.

Doch dichtre by den grooten Tempel, waeren veele Huyfen, in dewelcke een groot getal van Priesters woonden, welke alle, haere renten ende inkomsten, tot haer onderhoudt noodigh, ontvingen.

Magazijn-
nen.

Daer en boven was by yder Poorte van den grooten Tempel een seer groot vertreck, met verscheyde andere Kaemeren daer ront-omme ende daer boven, welke tot een Magazijn ofte Kriighs-tuygh-huysaen de Stadt verstrecken, zijnde sy van dat gevoelen, dat de kragt ende de bescherminge van een Landt ende Stadt, van het Huys Gods af-hanght; ende daeromme hadden sy haere Ammunitione-huyfen aen deselve geheght.

Menschen
bloedt een
voet dick
op de aer-
de bestalt.

Sy hadden mede verscheydene seer duystere Huyfen, vervult met veele Afgoden soo groote als kleyne, alle van verscheydene metaelen gegoten, die alle oock met bloedt bestreecken waeren, het welke dan een morsigh ende vuyl aensien gaf, om datmen die daeglijcks, wanneer ymandt ge-offert wierde, met het bloedt besmeerde. Selve waeren'er Tempelen in dewelcke men het bloedt meer dan een vinger dichte op de mueren, en meer dan een voet op de aerde bestalt ende bestremt vondt, het welke die plaetsen verfoeyelijck en vol van een duyvelsche stanck maecte.

Wijse van
Menschen
te offeren.

De Priesters, die dese bede-plaetsen in acht naemen, lieten niet toe dat ymandt daer in quam, ten sy hy een Persoon van aensien was, en dat noch onder bedingh dat hy een Mensch, om op-ge-offert te worden moeste geven, welcken dese Duyvels-dienaers den hals af-ineden, en nae dat sy haere handen in sijn bloedt gewaschen hadden, soo besprengden sy met het overschot het Huys ende de Beelden van haere Afgoden.

Tot gerief van haere Keucken hadden sy een grooten waeter-back, welke jaerlijcks eenmael gevuld wierde, door eene Buysse, die het selve, ynt de groote Stads Fonteyne, daer in leydde.

Op seekere andere plaetsen van dit bestorene parck, hadden sy haere hocken en af-geschotene Kaemerkens in dewelcke men pluym-gedierte voor haer aen-queeckte, in andere weder hadden sy Tuynen ende Hoven, die met schoone vrucht-draegende Bomen beplant waeren, oock onderhieldt men in deselve een groote meenighte van kruyden ende bloemen, tot vercieringe van de Altaeren.

HET XX. CAPITTEL.

Naerder beschrijvinge van den Tempel en van de verwondrens-waerdige schatten die men daer in sagh.

Desen Tempel hadde soo groot een inkomen, dat meer dan vijf-duysent Menschen daegelijks in den selven dienden, die daer in niet alleen aeten ende droncken, maer oock selve woonden.

Des Tempels inkomsten.

Veelē Vlecken ende Dorpen waeren verplight tot onderhoudt soo van den Tempel als van die geene die daer in dienden, broodt, vleesch, vis ende alle andere dingen, die sy noodigh hadden, te leveren, doch voor al wierden sy van brandt-houdt besorght, om dat sy van het selve veel meer verbesighden, dan men in des Konings Hof dede.

Alle dese Priesters leefden seer lekkerlijck en op haer gemak, en waeren nergens mede besigh dan met den dienst van haere valsche Goden, welke in seer grooten getal waeren, ende niet alleen ygelijck op een bysondere wijze gediendt wierden, maer oock eene particuliere Ordre van Priesters ende dienaers hadden.

Binnen de Stadt van Mexico waeren meer dan twee-duysent Goden; de twee voornaemste wierden *Vixilopucheli* ende *Tezcaculipuca* genaemt, welckers steene beelden boven in den Tempel op de Altaeren geplaest waeren.

2000. Goden in Mexico.

Sy waeren soo groot als Reusen, geheel met Peerlen bedeckt, als oock met dierbaere gesteenten en massive goudene vogelen, beesten, visschen ende bloemen, welke met Emerauden, Turcoisen, Sapphyren ende andere sijne Juweelen verciert waeren; alle dese kostelijckheydt wierde met een sijn Lijwaert, by haer *Necar* genaemt, bedeckt, foodaenigh dat, wanneer dat opgelicht wierde, dese beelden een wonderlijcke glants van haer gaeven, ende alle de geene die haer aenschouden, deden verbaest staen.

Kostelijcke Afgoden.

Beyde dese Afgoden waeren mer een grootē goude gordel, op de wijze van een Slange gemaect, om-gordt, en hadden om haeren hals een snoer waer aen tien Harten, mede van massiv goudt gemaect hingen, voor het aengesicht hadde een yder van haer een maske ofte mom-aensicht, waer in glaese oogen geset waeren, en op haere borst, onder aen de keel, was het beeldt des doodts geschildert.

Beschrijvinge daer van.

Van dese twee Afgoden geloofden sy dat die gebroeders waeren, dat *Tezcaculipuca* de Godt van de voorsienigheydt was, en *Vixilopucheli* die van den Oorlogh, welcken sy, daeromme, boven alle de andere, eerden, vreesden ende dienden.

Daer was noch een ander Godt, welckers beeldt boven op den top van de Capelle der Afgoden geset was, sy hadden deselve oock in seer grootē

grootē

grootte achtunge, en bewefen daer feer grootte eerbiedigheydt aen.

Wonder-
lijck Af-
goden
Beeldt.

Defen Godt was gemaect van allerhande foorten van Graenen, welcke in dese Landen groeyen, die fy, tot Meel gemaect zijnde, met Bloedt van Kinderen ende maeghdelijcke Dochters kneedden, welcke men, ten dien eynde, de Borst met Scheer-messen opende, treckende daer op voorts het Hart uyt deselve, her welke fy aen haere Af-goden, als eerftelingen op-offerden.

Defen Af-godt wijdden en confacreerden fy bysonderlijck, met grootte roestel, heerlijckheydt ende veel pleghthelijckheden ende Ceremonien, en dat in tegenwoordigheydt van alle de Inwoonders, die in feer grooten getaele daer nae toe vloeyden, en, als de inwijdinge ofte de confacratie gedaen was, plackten de Godt-vrughtige kostelijcke Gefteenten, klompen Goudts en andere diergelijcke Kleynodien aen den felven.

Nae dat dese Ceremonie volbraght was, en moghte geen Menfche desen Af-godt meer anraecken, noch zelfs in sijne Capelle komen, dan alleen die geene, die *Tlmacatzli*, dat is Priefteren van sijne Ordre, waeren.

Sy verbraecken dit Beeldt, en maecten van tijdt tot tijdt weder een ander, van deselve foorte van Deegh, ende op deselve wijfe gekneedt, oock deelden fy het oude aen kleyne brockjens onder het Volck, ende aghte sich een yder, die daer maer een weynigh af hebben moghte, feer geluckigh, en voor al de Krijghs-lieden, hopende dat het haer in den Oorlogh feer soude helpen ende te kloeckmoediger ende voorspoediger maecten.

Gewijdt
Waeter.

Als men dit Beeldt in-wijdde, was'er oock een feer groot Vat, dat, met Waeter vervult zijnde, mede geheylight ende geconfacreert wierde, door verscheydene woorden ende pleghthelijckheden; men bewaerde dit Waeter met feer grootte forge aen den voet van den Altaer, om daer mede, den Koninck; als hy gekroont wierde, te wasschen, ende om de Overste der Krijghs-heyren, in den aenvanck des Oorloghs, daer mede te segenen, gevende aen deselve een weynigh daer van te drinken.

Wonder-
lijck Scha-
vot.

Omtrent soo verre buyten desen Tempel als men met een Steen kan werpen, ende recht tegens over de voornaemste Poorte, was als een foorte van een Tonneel ofte Schavor, zijnde her selve langer dan breedt; alle van Steen gemaect, soo wel als de Trappen door dewelcke men op het selve klom, en men hadde tusschen yder Steen van her Metfel-werck een Doors-hooft, met de Tandén nae buyten gekeert, geplaeft.

Toorens
van
Doods-
hoofden.

Daer waeren twee Toornen soo wel aen het eene als aen het andere eynde van dit Theater, welcke niet dan uyt Kalck ende Doodts-hoofden bestonden, alle, als de andere, met de Tandén nae buyten gekeert, het welke een afgrijpselijcke saecke voor het gesichte was.

Boven op dit Tonneel saght men seventigh Staecten, staende deselve vijf a ses voeten van malkanderen; en hebbende deselve verscheydene tacken, die van onderen nae boven toe gaende, door klampen ende schooren onderfchraeght wierden, en aen yder van dese tacken waeren vijf Doodts-hoofden door de slagh ofte slaep des hoofts gegeren.

Wan-

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XX. CAP. 89

Wanneer de Spaigniaerden voor de eerstemaal, als Vrienden, in de Stadt *Mexico* quamen, ende voor de doot van *Montezuma*, besaeghen sy alle dese plaetsen; en als doen bevonden twee van deselve, die haeren tijdt, met het tellen van die doots-hoofden, versleten, zijnde dese twee *Andrea de Tapca* ende *Gonsalvez de Ombria* genaemt, dat het getal van deselve tot hondert ende dertigh duysent toe beliep.

Alle de andere Toornen waeren daer oock meede vervuldt, soodaenigh dat het getal van deselve by-nae oneyndigh was, oock waeren'er Lieden besteldt; welcke niet deden dan deselve op te raepen ende weder op haere plaetse te stellen, wanneer het quam te ghebeuren dat'er een af-viel, of wel een ander in haere plaetse te setten; op dat het getal altoos volkoomen soude blijven.

Doch het geene het aenmerkelijkste was, ende een Mensch het meeste deede verwonderen, was, dat alle die doots-hoofden waeren gekomen van haere vyanden, die zy, in den Oorlogh gevanghen hebbende, in die Tempel op-goeffert hadden, welcke met alle dese Toornen ende andere verfoeylijckheden door het vuer vernielt wierde, wanneer de Spaigniaerden de Stadt innaemen.

Ter selver tijdt wierden mede alle die schoone Huysen van *Montezuma*, die ick hier bevorens beschreven hebbe, nevens alle sijne Tuynen, de andere Tempelen van de Stadt, de groote Merck-plaetse, en alle andere praghtighe gebouwen, het onderste boven gefineten ende verbrant, soodaenigh dat'er niet overigh bleef van alle het geene dat soude hebben konnen dienen, om de gedaghtenisse van den Heerlijcken ende Florisanten staet van de Stadt van *Mexico* te konnen bewaeren.

Doch als *Cortez* het aensien ende de maght welcke dese Stadt, over ende onder de naeylegghende Natien, ghehadt hadde, overdaght, ende daer toe bespeurde de schoone situatie van deselve, soo deede hy deselve op nieuw op-bouwen, verdeelende die onder de Inneemers, nae dat hy de plaetsen voor de Kercken, Merckten, het Stadt-huys, en andere tot het gemeene beste noodige gebouwen, hadde af-gebaeckent.

Door het
vyer ver-
brand.

Mexico
wert her-
bouwt.

M

HET

HET XX. CAPITTEL.

Van de verdeelinghe die Cortez deede onder de in-nemers over de voornaemste Quartieren ende Paleysen van Mexico, en wat plaetsen hy voor het Stadt-huys ende de Kercken aen wees, als oock voor de andere publijcke gebouwen, nevens den jegenwoordigen staet van die groote Stadt, en de omgelegene Landerijen ende Dorpen.

Verdeelinghe van Mexico.

Voorregten voor de opbouwers.

Groote toe-vloedt van Inwoonders.

Sterfte daer on-der.

HY scheidde de woonplaetse der Spaigniaerden van die van de Indianen af, soodanigh dat noch, op desen hedigen dagh, een water tusschen beyden door-stroomt en de eene van de andere af-sondert.

Hy beloofde, soo aen alle die gene die van de Stadt geboortigh waren, als aen alle andere, die daer wilden komen woonen, Erven tot het bouwen van Huysen uyt te deelen, welcke erven ende Huysen op haeren Kinderen nae haren dood souden versterven, en sy die als eygen goet besiften, gevende haer daer-en-boven noch veele andere Privilegien ende Voor-reghten, om door dat middel des te grooter getal Menschén, om de Stadt te bevolcken, aen te locken.

Xitipaco, Generael van de Mexicaensche benden, wierde oock door hem op vrije voeten gestelt, hy schonck hem daer toe noch een geheele Straet, ende stelde hem tot Opper-hoofst aen over alle de Indianen van de Stadt.

Hy gaf noch een andere Straete aen *Dom Petro Montezuma*, die een Soone was van den laest overledenen Koningh *Montezuma*, om soo de vriendschap ende de genegentheyd des Volcks door die mildaedigheden te winnen.

Noch deelde hy onder sommige Edellieden van het Land eenige Straeten ende kleyné Eylandkens uyt, om die te betimmeren ende te bewoonen; soo dat door dat middel alle de ledige plaetsen verdeelt wierden, ende een yder begonde met groote vreughde ende vermaeck, en met een ongelovelijcke neerfligheyd ende yver, te bouwen ende te timmeren.

Soo drae als het gerughte, van het weder op-bouwen van Mexico, sich ver-spreyt hadde, quam daer soo groote meenichte van Volck, om de vryheden, Voor-reghten ende Privilegien, welcke Cortez aen de Inwoonders hadde gegeven, te genieten, dat het een verwonderens-waerdige saecke was, te sien den grooten toe-vloed die van alle kanten quam af-sacken, en her getal soo van Mannen als Vrouwen was soo groot, dat sy vry meer dan drie mijlen Lands in het ronde besloegen.

Veele evenwel van deselve wierden sieck, door dien sy swaeren arbeyd deden, ende daer toe weynigh aeten, oock quam de Peste onder haer, soo dat'er by-nae

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XX. CAP. 91

by-nae een oneyndigh ghetal door de doot wierde wegh-ghesleept.

Want haren arbeyd viel seer swaer ende hart, om dat sy op hare schouderen moesten draegen ofte wel andersints voort-trecken, de gehoudene ende gebackene steenen, de Aerde, Hout, Kalck, ende alle de andere tot het timmeren ende meselen noodige stoffen.

Eyndelijck wierde de Stadt van Mexico allenxkens weder opgebouwdt, bestaende deselve uyt meer dan hondert duysent Huysen, veelschoonder ende beter dan de voorige.

De Spaigniaerden bouwden hare Huysen even als men in Spaignien gewoon is te doen, ende Cortez timmerde het sijne op de fundamenten van dar van den Koningh *Montezuma*; her doet noch op heden vier duysent Ducaten jaerlijcks van huer, en men noemt her het Paleys van den Marquis *del Valle*, om dat de Koningh van Spaignien aen Cortez en sijne Erfgenaemen de groote Stad *Guaxaca* nevens de omleggende Valeye schonck.

Dit Paleys is soo heerlijck, datmen, soo als ick hier voorens gefeght hebbe, en duysent Cedere balcken tot het timmer-werck verbesicht heeft.

Sy maecften oock schoone Graghten, welke sy met steene bogen overwelden, om onder deselve de Roey-barquen, door dewelcke sy de Stadt te Water belegerden, te bewaren. Men siet noch op den hedigen dagh die Graghten, welke sy seer forghvuldigh onderhouden, om de geheugenisse van dat groote werck te bewaeren.

Sy dempten de Graghten, welke te vooren door de Stadt gelopen hadden, toe en vulden die daer nae, en men heeft daer nu een groot meenigte schoone Huysen op gerimmert; soodaenigh dat Mexico nu niet op deselve wise als te vooren gebouwd is; ende het scheelt seer veel, voor al sedert het Jaer 1634. dat het water niet soo nae aen de Stadt komt, als her wel te vooren dede.

Het Meer geeft somwijlen een seer stinckenden damp van sich, doch buyten dat is het een seer gefonde ende gemaerighde Plaetse, en dat ter oorfaecke van het geberghte met het welke her als omringht is; sy is oock seer wel voor-sien ende heeft een grooten over-vloed van alle de, tot her onderhoud des levens noodige, dingen, soo door des Landts vrughtbaerheyd, als door het geries des Meers.

Mexico is jegenwoordigh eene van de grootste Steden des Aerds-bodems, ter oorfaecke van de groote plaetse welke door de Huysen, soo der Spaigniaerden als der Indianen, beslagen is.

Jaefelve eenige jaeren nae de inneeminge was het de schoonste Stadt van alle de Indiën, bloeyende de Waepenhandelinghe ende de Werten in haer meer dan in eenige andere Plaetse.

Voor desen waren'er ten minsten meer dan twee duysent Inwoonders, welke yder haer Paerd op stal hadden, en daer toe haere Wapenen, ende een seer aerdige toerustinghe.

Doch jegenwoordigh, nu alle de Indiaenen, van de omgelegene Landen, haer

Swaeren
arbeyd.

Gifte des
Koninghe
van Spai-
gnien aen
Cortez.

Heerlijck
Paleys.

Damp des
Meers.

Florisan-
ten staet
van Mexi-
co.

onderworpen zijn, jaefelve, voor het grootſte gedeelte, uyt-geroeyt, voor al omtrent *Mexico*, alwaer men niet vreesť dat sy tegens de Spaigniaerden sullen opstaen, soo heeftmen het oeffenen der Waepenen ende des Oorloghs t'eenemael versuynt.

Seecker-
heydt der
Spaensche
te *Mexico*.

De Spaigniaerden leven in die Stadt met soo veele sorgeloosheydt ende seeckerheydt, datmen daer noch Poorten, noch Mueren, noch Bolwercken siet tot haere bescherminge, alsoo weynigh als Toornen, Tuygh-huyſen, Geschut en Ammunitie van Oorlogh, want sy vreesen aldaer noch binnen noch buyten-lantsche vyanden, gelovende dat *St. Juan d'Ulhua* sterck genoegh is om haer voor de laetst-genoemde te beschermen.

Koop-
handel
van *Mexico*.

Doch, wat den Koop-handel aengaet, is het een van de rijkſte Steden des Wereldts, om dat, aen de sijde van de Noord-Zee, jaerlijcks, meer dan twintigh groote Schepen te *St. Juan d'Ulhua* aenkomen, zijnde bevraght niet alleen met de beste Waeren van Spaignien, maer oock van de reste van geheel het Christenrijck, welcke dan van daer te lande nae *Mexico* gevoerd worden.

Door de Zuydt-Zee drijft dese Stadt haeren handel op alle de Plaetsen van *Peru*, doch voor al is haeren Koop-handel seer groot ende aensienlijck op alle de Steden ende Eylanden van geheel Oost-Indiën, uyt het welke sy Koopmanschappen treckt, niet alleen van die Plaetsen die door de Portugeesen bewoont ofte beset zijn, doch daer en boven noch uyt *Japan* ende *China*, en dat door het ghebruyck dat sy van de Philippijnſche Eylanden zijn hebbende, nae dewelcke men jaerlijcks twee Gallioenen nevens twee mindere Schepen sendt, en ter selver tijdt komt'er een ghelijck getal soo van Gallioenen als Schepen te *Acapulco* aen, alwaer sy haere Koopmanschappen ontladen, om van daer te lande nae *Mexico* ghebraght te werden, even als men met die genee doet die te *St. Juan d'Ulhua* ontscheept worden.

Munte te
Mexico.

Men heeft oock in de Stadt een Munte, in dewelcke het Silver, dat aldaer in klompen ende baeren uyt de Mijnen van *St. Louis de Sacatecar*, het welke omtrent taghtigh mijlen benoorden *Mexico* gelegen is, gebraght werdt, werdt in Silvere Penningen ende specien, van verscheydene waerdye gemunt.

Nieuw
Mexico.

De Spaigniaerden zijn meer dan hondert mijlen aen genee sijde de *Sacatecar* doorgedrongen, aen-welcken oordt sy sich veele Indiaenen onderdaenigh gemaectt ende verscheydene Mijnen ontdeckt hebben, het welke dan aen haer heeft oorfaeck gegeven tot het bouwen van een Stadt, welcke sy het nieuwe *Mexico* hebben genaemt.

De Indiaenen van die quartieren zijn seer strijdtbaer ende kloeckmoedigh, foodaenigh dat sy de Spaigniaerden aldaer soo veel spels maecken, dat sy moeyte hebben om het Landt in te houden.

Men ghelooft evenwel dat sy noch verder sullen doordringen, tot sy dat gheheele Landt sich sullen onderdaenigh gemaectt hebben, grensēde het selve buy-

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXI. CAP. 93

buyten twijffel aen onse Colonien ofte voort-plantingen in *Virginia*, ende aen de omleggende Plaerfen die men op dat selve vaste Landt vindt.

Daer en boven is'er te *Mexico* een seer schoone Univerfiteyt ofte hooge Schoole, welcke den Viceroy *Dom Antonio de Mendozza* heeft doen stichten.

Univerfiteyt.

Doenmen dese Stadt weder op-timmerde, was'er een groot onderscheyt tuschen een Inwoonder ende een In-nemer van deselve; want die laetste naem was een eer-titul, welcke niemant, dan die geene die het Landt hadden helpen overwinnen, moghte voeren, aen dewelcke de Koninck van Spaignien Landeryen ende inkoopsten, soo voor haer, als voor haere Naekomelingen heeft gegeven, in plaetse dat in tegendeel, die geene, welcke maer enkele Inwoonders waeren, jaerlijcks yets moesten geven, voor de grondt van het Huys, het welcke sy in de Stadt bewoonden, dat dan tot profijte van des Koninghs Kasse gedijde.

Onderscheyt der Inwoonders.

Hier door komt het, dat geheel *America* vervult is, met Persoonen, die den naem van Edel-luyden aen-nemen; want een-yder van haer houdt noch op heden staende, dat hy van een In-nemer des Landt gesproten sy, hoewel sy selver soo arm als Job zijn; en sy antwoorden, wanneer men haer vraeght waer haer goetd vervaeren sy, dat de Fortuyne het haer ontnomen heeft, doch dat die haer haere eere niet benemen kan, alsoo weynigh als de staet van Edellieden.

Men siet selve arme Schoen-lappers ofte Karre-voerders, die, mereen half douzain Muyl-esels haere kost langhs het Landt gaen winnen, welcke seggen dat sy uyt die eerste Helden haeren oorspronck hebben genomen, en soo sy dat by gevalle *Mendozza* ofte *Guzman* genaemt zijn, soo sullen sy met eede verkläeren, dat sy af-setselen zijn van die Huysen welcke als Hertogen ende Princen die naem in Spaignien voeren, van waer haer Groot-vaeder, nae haer seggen, was vertrocken tot in-neminge van *America*; welcke oock geheele Landtschappen aen de Kroone van Spaignien heeft onderdaenigh gemaect, hoewel haer als nu de Fortuyne den rugge heeft gekeert, en sy genootsaeckt zijn haere gescheurde Klederen met een kaelen ende gantsch versterenen Mantel te bedecken.

Arme hoeders.

Doen de Stadt van *Mexico* herbouwt wierde, ende men aldaer Reghters ende Magistraeten hadde aengefeld, nevens alle de andere noodige Bediende, soo verspreyde sich het gerughre van *Cortez* en van die Stadt aenstonts door alle de, vetre-af-ghelegene Provintien, soodaenigh dat sy in korten tijdt bevolckt wierde, door de Indiaenen soo wel als door de Spaigniaerden, welcke laetste een weynigh daer nae meer dan vier-hondert mijlen Lands vermeersterden, het welcke alle aen den Konincklijcken Setel van *Mexico* oerworpen wierde.

Spoedige aengroeyinge van *Mexico*.

Doch ick kan in der waerheydt seggen, dat die Stadt, nae die tijdt, noch eens voor de tweede-mael her-bouwt is, en dat door de Spaigniaerden, welcke het meeste ghedeefte van de Indiaenen vernieticht hebben, want ick doon

Indiaenen door de

Spaensche niet derven seggen dat'er jegenwoordigh hondert duysent Huyfen zijn, die'er vernietigt. wel waeren, weynigh tijds, nae de in-neeminge van die Plaetse, van de welcke het meeste gedeelte door de Indianen bewoont wierde.

Woon- De Indianen die daer als nu zijn, woonen in eene van des Stadts Voor- plaetse den *Guadaloupa* genaemt, welcke, doen ick aldaer in het Jaer van 1625, was niet meer dan omtrent vijf duysent Inwoonders hadde, maer, nae die tijd, is het meeste gedeelte van deselve vergaen, door het quaede onthael en harde tractament dat de Spaigniaerden haer hebben aengedaen, en door den arbeyd, tot de welckemen haer gedwongen heeft, om het waeter van het Meer een anderen loop te doen neemen.

Getal der Indianen in Mexico. Tot soo verre datmen voor als nu niet meer dan twee duysent natuurlijke Indianen soude konnen vinden, en omtrent duysent andere, welke sy *Mestisco* noemen, zijnde die gesprooten van de Spaigniaerden ende de Indianen, want daer zijn vele arme Spaigniaerden, die sich met Indiaensche Vrouwen-perfoonen in den Echten staet begheven, als oock andere, welke, hoewel sy haer met deselve niet komen te verhylicken, doch evenwel middelen genoegh weten te vinden om haer te verleyden, ende tot haeren vuylen wille te krijgen.

Sy trecken van dagh tot dagh, den kleynen gront, welcke de Huyfen der Indianen beslaen, aen sich, en op het Erf van drie a vier Indiaensche Huyfen, serten sy een groot, dat nae de Spaensche wijze getimmert is, met sijne Hoven ende Boomgaerden, tot soo verre, dat de Stadt van *Mexico* jegenwoordigh op nieuws hertimmert is, en voorsien van schoone ende groote Huyfen, welke, tot vermaeck van haere Inwoonders, yder haeren Tuyn hebben.

Manier van bouwen. Hare gebouwen zijn van gehoude ende goede gebackene steen gemaect, doch zy sijn niet seer hoogh opgetrocken, door dien'er veeltijds swaere Aerdbevingen voor vallen, welke hare gebouwen souden doen in-storten, soosy meer dan drie verdiepinghen hadden.

Straten. De Straeten zijn aldaer seer wijdt ende breedt, soodaenigh, dat in de nauwste, drie Carossen nevens malkander konnen rijden, ende in de breedste ten minsten ses, het welke de Stadt veel grooter doet schijnen dan sy in sich selyen is.

Carossen. Doen ick daer was seydemem dat'er omtrent dertigh a veertigh duysent Spaensche Inwoonders waeren, die hooghmoedigh trots ende oock soo rijck zijn, dat meer dan de helfte van deselve eene Carosse honden, tot soo verre datmen voor secker geloofde, dat'er doemaels meer dan vyfthien duysent Carossen in de Stadt waren.

Her is oock een gemeen spreec-woord in dat Landt, dat'er te *Mexico* vier schoone dingen zijn, de Vrouwen, de Kleederen, de Paerden ende de Straten.

Doch ick kan daer de schoonheyd van de Carossen van den Adel noch by voegen, welke veel kostelijcker zijn dan die van het Hof te *Madrid*, en dan die

I. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XXI. CAP. 95

die van alle de Hoven van *Europa*, want om deselve op te proncken werdt noch het Goudt, noch het Silver, noch de kostelijke gesteenten, noch het Goude Laecken, noch de beste Chineesche Sijde gespaert.

Daer en boven voegen sy daer noch by de schoonheyd van hare Paerden, welke met Toomen, die met Goudt ende edele gesteenten verciert zijn, proncken, en welke de Voeten met Silver in plaetse van Yser beslaegen hebben, om des te praghtiger en heerlijcker voor den dagh te komen.

Toefel
der Paer-
den.

De Straeten van de Steden in het Christenryck komen in sundelijckheyd ende nertigheydt by dese niet in vergelijckinge, en noch veel minder de Europische Winkelen by die geene welke men aen weder-sijden van de Straeten fiet; doch voor al zijn die van de Goudt-smeden verwonderens waerdigh, ter oorfaecke van de groote rijkdommen ende schatten die men in deselve fiet ten toon staen.

Netheydt
der Strae-
ten.

De Indiaenen ende de Chineesen, welke de Christelijke Religie hebben aengenomen ende jaerlijcks aldaer komen, hebben de Spaigniaerden soo volmaeckte Meesters in dat handwerck gemaect, dat sy jegenwoordigh seer uyt-muntende ende konstige wercken maecten.

Die geene die in het Jaer 1625. in dat Landt voor Viceroy over ginck, liet van Goudt ende Silver een Papegay (het welck een Vogel is van de grootte van een Phaylant) maecten, en hy deede die met kostelijke gesteenten opproncken, welke alle mer soo veel konst ende aerdigheydt in ordre wierden gebracht, om de natuerlijke gestalte van de vederen van die Vogel af te beelden, dat die op vijftien mael hondert duyfent Ducaten geschat wierde, oock was dit een present dat hy den Koningh van Spaignien wilde vereeren.

Kostelijk
Juwel.

Daer is een Silver Lampe in de Kercke van het Convent der Jacobijnen welke drie-hondert tacken ofte armen met blaeckers daer aen heeft, op dewelcke men yder een Wasch-kaerfse kan setten, en daer en boven noch tweehondert kleyne lampen die'er als aengevoeght ende bequaem zijn om olye in te laeten branden, wensende die alle op eene verscheydene wijze gefatsoeneert, ende van soo seldsaeme ende schoone uytvindinge, dat die Kroone op viermael hondert-duyfent Ducaten geschat werdt.

Praght en
uytsteec-
kentheydt
der Kerck-
Cieraden.

De groote menighte, welke men van dese schoone wercken, in de Straeten der Goudt-smeden, fiet, maectt dat deselve niet alleen kostelijk, maer oock schoon ende vermaeckelijck, schijnen.

Boven het geene men van de schoonheyd van de Vrouwen van *Mexico* seght, soo kan ick daer by voegen de groote vryheydt die sy hebben om te spelen, welke sodanigh is dat noch nacht noch dagh langh genoegh zijn om een par-tye *à la prime* te volvoeren wanneer sy die eens begonnen hebben, tot soo verre dat sy de Mannen op de volle Straet publijcquelijck bidden tot harent te willen in-treden om te spelen.

Vryheydt
der Vrou-
wen in
het spelen.

Her gebeurde my op seeckeren dagh dat ick langhs de Straeten wandelende mer een ander Religieus welke dat Jaer met my uyt Spaignien in dat Landt

Geva
daer door
was

aen den
Auteur
bejegt.

was over gekomen, seckere Jouffrouw van seer hooghe geboorte bemerkte dat wy *Chapetons* waeren (dit is de naem welke sy aen de nieuwelingen geuen) sy riep ons daer op door haer Venster, en nae dat sy ons drie of vier kleyne vraegh-stucken, nopende het geene wy nieuws uyt Spaignien braghten, hadde voorgeselt, soo vraeghde sy ons of wy wilden binnen komen ende een Partijtjen *a la Prime* spelen.

Praecht in
Klederen.

De Mannen soo wel als de Vrouwen doen extraordinaire onkosten in haere kleedinge, welke meest uyt zijde Laeckenen bestaet, bedienende sy sich daer toe niet van wolle Laeckenen Greynen ofte diergelycke stoffen.

Over-
vloet van
Juwelen.

De kostelycke Gesteenten ende de Peerlen zijn aldaer seer gemeen, ende haere ydelheyd is daer om trent soo groot, darmen op de Hoeden der Edellieden niet siet dan Hoed-banden ende Roofen van Diamanten, en van Peerlen op die van de Ambaghts ende Werck-lieden.

Jaselve dragen de Negerinnen ende de geelle Slaevinnen Peerlen om den hals ende armen, ende Ringen in de ooren, in dewelcke altoos eenigh kostelyck Gesteente is.

Kleedinge
der Nege-
rinnen.

De kleedinge ende de oppronckinge van die Negerinnen ende half slaghsche Vrouw-luyden is soo lightrvaerdigh, ende haere manieren van doen zijn soo aenlockende, dat'er veele Spaignaerden zijn, selve onder de voornaemste, welke haere Vrouwen, ter liefde van deselve, vermaeden.

Sy draeghen gemeenlyck een Tabbaert van zijde stoffe ofte van Caroen, dat met Silver ofte Goude Passamenten geboort is, nevens een groot zijde Lint van een levendige Couleur, het welke met Goude franje omser is, en welcks eynden voor en achter tot aen de boorden van haeren Tabbaerden afhangen.

Haere lijtkens zijn gemaect als de lijven van de Tabbaerden, met bragoen sonder mouwen, ende met Silvere ofte Goudene snoeren toe-geregen.

Die geene welke wat van aensien zijn, dragen oock Goudene gordels, die met Peerlen ende dierbaere Gesteenten zijn verciert.

Haere mouwen zijn van Hollantsch ofte Chineesch Lijwaet, seer wijdt ende aen de eynden open, zysijn oock rijckelijcken geborduert, sommige met veel-verwige zijde, ende andere met Gout ende Silver, oock hangen sy bynae tot op de aerde.

Sy bedecken haere Hooft-hairen met eene met de Naeld gewerckte Kappe, en sy setten over deselve noch een andere, die van doorschijnende zijde stoffe gemaect is, welke sy met een schoon Lint van zijde ofte van Gout ende zijde vast maecken, het welke cruycelinge over het bovenste van het voorhoofd wert geleght, en waer op altoos eenige Letteren geborduert zijn, welke een veerskens ofte eenige amoureuse spreucke behelsen.

Haere boesem is met een sijn Lijwaet bedeckt, het welke op de wijze van een Nachthalsdoeck ofte Neerlick om haeren hals afhanght; en als sy uyt den Huys gaen so dragen sy een Mantel van Catoen ofte Camerijks doek, ront-
omme

omme het welke een seer breed passement genaeyt is, welke Mantel eenige boven op het hoofd setten, soodaenigh dat deselye niet laeger dan haer middel komt af te hangen, op datmen haere Gordels ende Linten soude kunnen sien, doch de twee voorste eynden reycken altoos tot dighe aen de aerde.

Daer sijn'er sommige welke hare Mantelen maer op eene schouder dragen, en die onder de rechter arm door-slaende, werpen sy het eynde op de lincker schouder, om soo de rechter arm vry te hebben, en met eenen hare schoone mouwen, over de straet gaende, te konnen vertonen, doch sijn'er oock andere, welke in plaetse van dese Mantel, haer bedienen van een kostelijcke zijde Casacq ofte omhangende Rock, waer van sy een gedeelte op de lincker schouder hangen, en het andere dragen sy in de rechte handt, schijnende daer door veel eer lichtveerge Jongelingen, dan eerlijcke Dochters te zijn.

Is seer lichtveerdigh.

Hare schoenen sijn seer hoogh ende hebben veele soolen, welke van buyten op de zijden met een silvere plaete beslaeghen zijn, die met silvere spijckers, welke seer breede hoofden hebben, daer aen sijn gehegt.

Het grootste gedeelte bestaat uyt Slavinnen, ofte uyt soodaenige die te voren sulcks geweest zijn, hebbende de liefde haer de vryheydt gegeven, om de zielen aen de sondē ende aen den Duyvel te konnen onderwerpen.

Daer is in de Stadt een oneyndigh getal van die Negers, *Mullatten* ende halfslaghten, soo van Mannen als Vrouwen, welke soo hovaerdigh ende uytgelaeten zijn geworden, dat de Spaigniaerden dickmaelen in vreesē sijn geweest, dat sy haer tegens haer souden aenstellen ende op-staen.

Oock hebbe ick eenige Spaigniaerden, welke meer Godvruchtigheyt ende yver tot de Religie, dan wel de andere, hadden, hooren seggen, dat sy vreesden dat Godt de Stadt vernielen soude, ende het Landt aen eene andere Natie overgeven, ter oorfaecke van het ergerlijcke leven van die Lieden, ende van de misdaden die de voornaemste Spaigniaerden met haer bedrijven.

ICK vreesē dat ick het gedult van de Leefers soude uyt-putten ende hare kuysche vooren verveelen, soo ick mijne penne wilde besteeden met het beschrijven van de bysonderheden van haren boosen handel en omganch, ick sal alleen seggen dat Godt de Heere ten hooghten in dat tweede *Sodoma* veracht werd, en dat hoewel de Inwoonders van het selve voer als nu in voorpoet leven, ende den overvloed van rijkdommen ende weereltsche vermaeckelijckheden hebben, sy doch evenwel te harer tijd als het gras sullen afgemaeyt worden, ende als hoy verdrogen, soo als den Psalmit segt in sijnen 38. Psalm.

Onkuyscheyt van deselve.

Tot soo verre dat ick niet twijffele, of (even als den bloeyenden staet van de Stadt van *Mexico*, welke vermaert is door hare Carossen, Paerden, Straten ende Vrouwen, een seer gevaerlijcken ende ten val neygenden staet is) Godt sal haer de eene dagh ofte de andere, onder de Heerschappye van eenig ander Vorst van dese weerd brengen, ende in de aenstaende Eeuwe onder de handen van een strenge REGHTER, welke KONINGH der KONINGEN ende HEERE der HEEREN is.

Doch hoewel de Inwoonders van dese Stad t'eenmael aen haer vermaeck

Liefde tot
de Kercke
ende de
Kercke-
lijke Per-
foonen.

zijn overgegeven, soo is'er doch evenwel geene Plaetse in de gantsche Weerelt, in dewelcke de Liedten meer zijn genegen, om geschencken aen de Kercke ende de Kerckelijke Persoonen te doen.

Sy doen alle, om strijd, haer beste; om de Conventen van de Religieusen, soo van Mannen als Vrouwen, te begifigen.

Voorbeeld
daer van

Sommige doen Praghtrige Altaren maecten in de Capellen van de Sancten ende Sanctinnen, tot dewelcke sy eene bysondere devotie hebben; andere weder offeren Goude Kroonen aen de Beelden van de Maeghet Maria; de derde schencken aen deselve Goudene Kettingen ende Lampen; en eyndelijk daer zijn'er die Kloosteren doen timmeren ofte her-timmeren op haere eygene kosten, en die haer drie a vier duysent Ducaten aen jaerlijcks inkomen geven, sich inbeeldende, dat zy, door de gaven, die sy aen de Kercke doen, de straffe; welcke sy door haere misdaden verdienen, fullen ontgaen.

*Alonso
Cuellar*, sij-
nen rijk-
dom,

Ick soude dit verhael te kort doen, by aldien ick onder dese Goed-doenders der Kercke, vergat mentie te maecten van seecker Persoon, welcke als ick daer was, noch leefde, ende de naem, van *Alonso Cuellar*, voerde; men seyde dat hy een Cabinet hadde, dat van vierkante goudene klompen; in plaetse van steenen, gemaect was; doch dat seggen streckte maer om aen de Menschen te doen begrijpen de on-meettelijcke rijckdommen die hy besat, hebbende hy in sijn Cabinet twee Coffers, waer van het eene met Goudene plaeten, ende het andere met Silvere slaeven, vervult was.

Mildae-
digheyt
aen de
Kercke.

Dese deede een Klooster voor de Geestelijke Dochters van de Ordre van St. Franciscus stighen, het welcke hem meer dan dertigh duysent Ducaten kostte, tot het welcke hy twee duysent Ducaten aen jaerlijcks inkomen gaf, soo tot onderhoud van de Religieuse Dochters, als om een seecker getal van Missen na sijn dood tot ruste sijnder Ziele te seggen.

Onkuys-
heyt.

Ondertusschen leydde die Persoon soo ergelijck een leven, dat hy, by-nae alle naghten, gewoon was, de Vrouw-luyden, die wy te vooren beschreven hebben, met twee Knechten verselt zijnde, te gaen besoeken, dragende sijn *Pater Noster* Kettingh in de hand, laetende aen yder deur die hy ingingh een Corael van de selve vallen, leggende een knoop in plaetse van yder Corael, op dat hy, met het kriecken van den dagh, te Huys komende, soude mogén weten, hoe veel van dese sondige viftes hy gedaen hadde.

Sijne ge-
veynst-
heyd wert
ontdeckt.

Maer die wercken der duyfsternisse quaemen eyndelijk aen het light, ende een yder wifte daer van te spreeken, door seecker toe-val dat hem overquam soo als ick te *Mexico* was, want hebbende by naght, in eene van de Huysen, in dewelcke hy gewoon was te verkeeren, seecker Edelman, die jaloutrich op hem was, ontmoet, soo sloegen sy beyde de hand aen den Degen, doch het Vrouwensch wierde door dien Edelman, welcke beter verselt was als *Alonso Cuellar*, zijnde die maer een Koopman, alvorens gepoingiardeert; en hy selve soodaenigh gequetst, datmen hem soo goet als dood achtede, hoewel hy noch naederhand genesen wierde.

In het korte men siet gewoonlijk in die groote Stadt, dat Perfoonen welcke een onkuys, ongebonden ende ergerlijk leyen leyden, nyfsteekende Aelmoessen ende groote gaeven aen de Kercken ende Huysen der Geestelijcke geven; gelovende de Inwoonders aldaer, welcke sich tot alle soorten van vermaeckelijckheden begeben, dat haere sonden genoegh bedeckt ende verborgen blijven, door de mildaedigheden die sy dagelijcks aen de Kerckelijcken betoonen; daer uyt spruyt het oock, dat de Kercken aldaer soo rijckelijck opgemaect ende praghtigh gebouwt zijn, tot soo verre datmen sich niet grooters ofte heerlijckers kan inbeelden.

Daer zijn niet meer dan vijftigh Parochiale Kercken ende Conventen van Geestelijcke soo Mannen als Vrouwen; doch zy sijn seeckerlijk weder de schoonste die ick oyt gesien hebbe, zijnde de overwelselen ende de balcken t'eenemaal vergult, het meeste gedeelte van de Altaeren verciert met Marmore veelverwige Pijlaeren, ende de Trappen van deselve van Braslien-hout, met soo rijckelijcke verhemeltfels, datmen de geringste op twintigh duysent Ducaten schat.

Behalven de praght ende schoonheyd van dese gebouwen, soo zijn de opgesloten rijckdommen, welcke tot de Altaeren behooren, oneyndigh, gelijk de Kappen ende de Casuyffelen der Priesteren, de Schilderijen, de Taepijten, het cieraet van de Altaeren, de Kandelaers, de Juweelen daer men de Beelden, ende de Reliquie-Kassen der Heyligen mede op-pronckt, de Goudene ende Silvere Kroonen, ende de Monstrantien van Gout ende Crystal, welcke alle te saemen wel een goede Gout-mijne waerdigh zijn, ende de Natie die deselve vermeersterde soude konnen verrijcken.

Ick sal niet veel van de Religieuse Mannen ende Vrouwen van die Stadt seggen, als alleen dat sy daer veel meer vryheyd dan in eenigh gedeelte van Europa hebben, ende dat de ergenissen die sy dagelijcks begaen, wel verdienen dat den Hemel haer straffe.

Ten tijde dat ick daer was, gebeurde het, dat de Paters de la Merced, haer Capittel tot yerkiesinge van een nieuwen Provinciael hielden, ende als alle de Prieurs ende de Superieurs van de Provincie daer gekomen waeren, soo saghtmen soo veel verdeeltheden ende rwijsen omtrent dese electie, dat in een oogenblick tijds hergeheele Convent in Oproer geraeckte, ende hare Canonijcke vergaderinge in Muysterije verandert wierde; tot soo verre, dat de eene Partije de Messen regens de andere troock, ende ten beyde zijden veele gequetst wierden, ende de Viceroy vondt sich genootsaeckt, in Persoon daer heenen te gaen, ende wagh't aen het Klooster te laeten, tot dat sy het over de verkiefsinge van den Provinciael eens waeren.

Het is aldaer een seer gewoone saecke onder de Religieusen, dat de Mansperfoonen de Geestelijcke Dochteren van haere Ordre gaen besoecken, en dat sy een gedeelte van den dagh door-brenghen, met herlysterten nae haer Muisijcq, ende het eeten van haere Confitueren.

Hoe God-lofer Volk hoe liberaelder aen de Kercken!

Getal der Kloosters ende Kercken in Mexico.

Haer praghtigh gebouwsel,

En innerlijke rijckdom.

Het leven der Religieusen.

Twist onder de Paters de la Merced.

Ongebondenheyden der Nonnen ende Monicken!

Ten dien eynde zijnder veele Kamers ofte spreek-plaetsen, welcke met houten tralien tusschen haer ende de Religieuse Dochters zijn afgeschoten, oock sijn'er Taefelen in om de Monicken daer te doen eeten, welcke, gedurende de maeltijd, door het singen en musiceren van de Nonnen, gediverteert worden.

De Edellieden ende de rijcke Borgers doen hare Dochters in die Conventen op-brengen, en men leerd haer in deselve allerhande slaghen van Constitueren maecken, gelijk oock naelde-werck, oock onderwijstmen deselve in de Musijc-konste, die in die Stadt soo uytneemende is, dat icke derve seggen, dat de Liederen meer in de Kercken komen om de Musijc te hooren, dan om den Gods-dienst te plegen.

Ydele be-
figheden
der Gee-
telijcke.

Daer-en-boven leerdmen die Kinderen noch het vertoonen van Comedien, en, om des te meer Volck nae hare Kercken te locken, soo bekleedmen deselve seer rijckelijck, en men doet haer Saemen-spraecken, om voor het Volck gehouden te worden, van buyten leeren, voornaemlijck op het Feest van St. Johannes ende van Kers-tijd; het welcke met soo grooten drift ende suight geschiet, dat'er dickmaelen veele dispuuten voor-vallen tusschen die geene, welke het eene ofte het andere Convent, tot naedeel van de andere, hier in den prijs van kledinge ende oproyng van die Kinderen, en van de Musijc, toefschrijven.

Misbruyck
van de
Kercken.

Endelijck alles wat eenigh vermaeck kan by-brengen, werd overvloedigh in die Stadt gevonden, en selve in de Kercken, die veel eer tot den Gods-dienst behoorden gebruyckt te werden, dan tot het verlustigen van de uytterlijcke sinnen.

De aensienlijckste plaetse van de gantsche Stadt is de Merckt, welke, hoewel sy soo groot niet is als ten tijde van *Montezuma*, evenwel noch hedensdaegs seer groot ende ruym is.

Beschrij-
vinge van
de Merckt.

Eene van de zijden van deselve is geheel beslaegen met overdeckte wandel-wegen ofte Gaeleryen, die alle, booghs-wijse, overwelft zijn, onder dewelcke men gaen ende komen kan sonder door de Sonne-schijn ofte den regen geincommodeert te worden, oock sijn onder deselve de winckelen van de Cooplieden die in allerhande soorten van zijde handelen.

Galeryen
daer op.
Paleys
van den
Viceroy.

Vlack voor die winckelen ende Gaeleryen, plaetsen sich die Vrouwen die allerleye slaghen van vrughten verkoopen.
Recht over dese wandel-weghen is het Paleys van de Viceroy, het welke by-nae de geheele lenghte van de merckt beslaet, te weten, met de mueren ende de Tuynen die daer aen behooren.

*La Plate-
ria.*

Aen het eynde van het Paleys van den Onder-Koningh, is het voor-naemste Gevangen-huys van de Stad, sijnde dat gebout van gehoudene steenen en met-sel-werck.

St. Augu-

Dighte daer by is die schoone straet, welck men *la Plateria* noemt, ofte anders de Goudt-smeden-stramet, in de welke men in minder dan een uere tijds de waerdije van veele Millioenen kan sien, soo aen gout, silver, Peerlen, als aen dierbaer gesteente.

De straet van St. Augustijn is mede seer heerlijk ende vermaeckelijck, want in deselve

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXI. CAP. 101

deselve woont het meeste gedeelte van die Kooplieden, die in zijde handelen; stijns doch eene van de langste ende breedste straten van de Stad is die geene die *Tabuca* genaemt wort, in dewelcke meest alle de Winckelen zijn van die geene die *Yfer*, *Stael* ende *Kooper-werck* verkopen, ende sy eyndicht aen de water-leydinge die het water in de Stad brengt, oock voert sy die naem, om datmen door deselve moet passeren als men nae een *Vleck*, *Tabuca* genaemt, wil gaen.

Doch het geene die straete vermaert maect, is niet soo seer hare lenghte ende breedte, als wel de groote meenigte van *Naelden*, die in deselve gemaect, en die voor de beste van geheel het Land gehouden werden.

Hoewel dese straet schoon is, soo is'er doch noch een andere welcke men beter dan die hout, ter oorfaecke van de heerlijcke *Huysen* met dewelcke sy beset is; men noemt die de *Arent*-straet, en dat om een ouden *Af-goden* *Beelt* het welke een steenen *Arent* is, zijnde die twee-maelen soo groot als de steen van *London*; Dit *Beelt* staet op den hoek van die straet, en is, sedert het innemen van *Mexico*, daer altoos gebleven.

Arent-straet.

In die straet woonen de meeste *Edellieden*, de *Hovelingen*, ende de *Bepaleys* van diende van de *Cancellarye*, met siet daer oock het *Paleys* van den *Marquis Del Valle*, welke een van de *Naekomelingen* van *Ferdinand Cortez* is, die die Stad overwon ende aen de *Kroone* van *Spainien* onderwierp.

La Alameda.

De ongetrouwde *Jonghmans* van die *Stadt* gaen alle avonden ten vier ueren haer vermaeck nemen, sommige te *Paerde* en andere in *Carossen*, in een seer schoone *Pleyn*, *la Alameda* genaemt, daer in zijn veele met *Boomen* besette *Wandel-wegen*, onder dewelcke men, in de *schaduwe*, sonder van de *Sonne* geincommodert te worden, spanderen kan.

Men siet daer gewoonlijk omtrent twee-duysent *Carossen*, vervult soo met *Edellieden* ende *Dames*, als met *Borgers* van de *Stadt*, die daer soo punctuelijk verschijnen als onse *Kooplieden* op de *Beurse*.

Praght der Edellingen.

De *Edellieden* verschijnen daer om de *Dames* te sien, zijnde met een douzain *Moorsche* *Slaeven*, de eene min de andere meer, gevolgt, welke alle praghtige *Leyreyen* aen hebben, die gantsch met *Passamenten* van *Gout* ende *Silver* bedeckt zijn, oock dragen sy zijde *Hoosen*, *Roosen* op de *Schoenen*, ende den *Degen* op de zijde.

Als oock der Dames.

De *Dames* laten oock op de zijden van hare *Carossen*, haer gevolgt, het welke uyt die *aerdige* *Dochters*, welke wy boven beschreven hebben, bestaet, gaen, die met alle hare schoone *Kleederen*, ende hare wits *Mantelen*, even als het *Spaensche* spreek-woort seght, wel vliegen in *Melck* gelijcken.

Het gevolg van den *Onder-Koningh*, die daer mede dickmalen verschijnt, is niet minder heerlijck ende uyt-muntende als dat van den *Koningh* sijn *Mee-ster*.

En des Viceroy's.

Men vint daer oock veele *Lieden* die *Confitueren* ende *Suycker-werck* verkopen, oock andere die *koel water* hebben, het welke sy in seer schoone *Cristalijne* *Glaefen* de *passanten* aanbieden.

Doch het gebeurt dickmaelen dat dese vergaedingen, welke door de Confituren ende andere foerigheden soo aengenaem werdegemaeckt, evenwel een bitteren uytganck hebben.

Min-
yver
der Spaen-
sche.

Die geene die jaloufich van haere Matreffen zijn, niet konnende verdraegen dat andere dan sy in haere tegenwoordigheyt tot haer spreekken ofte naderen, slaen dickmaelen de handen aen den Degen ofte Poigniaert, aen-tastende die geene welke sy haere Mede-vryers dencken te zijn, en soo fietmen in een oogeblick meer dan duysent bloote Degens, de eene om den dooden ofte gequetste te wreacken, en de andere om die geene, die den steeck heeftgegeven, te beschermen, welke sy daer nae, met het bloote Geweer in de vuyst, in de naest by-staende Kercke brengen, alwaer hy in vryheyd is, ende alle de maght van den Onder-Koningh, is niet bequaem, om hem, totvoldinginge van sijn Proces, daer tyt te haelen.

Kercke-
lijke vry-
heyd.

Daer geschiedden veele diergelijke dingen terwijl ick dighte by *Mexico* was, en altoos was'er ymandt die teeckenen van de raesernye ofte jaloufye van sijn Mede-vryer moeste draegen.

Men soude een gantsch Boeck van die Stadt konnen beschrijven, doch door dien andere Autheuren sulcks gedaen hebben, sal ick niet dan het aenmerckelijckste in dese mijne Historie verhaelen.

Lossen
gront van
Mexico.

Daeromme moet ick niet vergeten te seggen, dat, door dien dese Stadt op een Meer gebouwt is, het oock seecker is dat het Waeter sijnen loop onder alle de Straeten van deselve heeft, en ick kan verseeckeren, datmen, aen de sijde van de St. Augustijns Straete, ende in de laeghste gedeelten der Stadt, eer het Waeter van het Meer afgeleydet wierde, de Lijcken eer in het Waeter dan in de Aerde begroef; want men konde geen Graf op de behoerlijke diepte delven, of men vant Waeter, her welke ick te meer segge om dat ick daer een ooghetuyge van ben, hebbende selve gesien darmen veele Licchaemen in Graeven lagh, die vol Waeters waeren.

Voor-
beeldt
daer van.

Dit is soo waeraghtigh, dat soo het Convent van de Augustijnen niet dickmaelen gerepareert ende als her-bouwt was, het tegenwoordigh onder Waeter soude leggen.

Wegen
om tot
Mexico te
komen.

Doen ick te *Mexico* was, maeckte men het selve weder op een nieuw, en ick bespeurde dat de oude Pylheren soo diep waeren in-gesoncken, darmen daer nieuwe Fundamenten op timmerde, en men verseeckerde my dat het doemaels de derde reyse was darmen nieuwe Pylaeren geset hadde op de oude, die t'eenemaal onder het Waeter gefackt waeren. Dese Stadt heeft niet dan drie wegen door dewelcke men tot deselve naederen kan, waer van de eerste aen het Westen, ende omtrent ander-halve mijle langh is, de tweede aen het Noorden, ende beslaet omtrent drie mijlen; aen het Oosten is'er geen, doch de derde die aen het Zuyden is, magh omtrent vijf mijlen langh zijn, en die was het welke *Cortez* gebruyckte als hy sich Meester van de Stadt maeckte.

HET XXII. CAPITTEL.

Van de vrughten diemen gemeenlijckte Mexico eet, en die daer omtrent wassen.

DE vrught welcke *Nughli* genaemt werdt, en van dewelcke sommige seggen dat dese Stadr *Tenughitlan* genaemt wierde, is by nae door geheel *America* bekent, men vindt die selve in Spaignien, doch daer is geene Plaetse in dewelcke men soo veele van deselve vindt als te *Mexico*, oock is het een van de beste vrughten die'er zijn.

Beschrijvinge van de vrught *Nughli*.

Sy heeft eenige over-een-komste met de *Vijge*, en men siet in deselve veele Saedekens, doch wat swaerder als die van de *Vijgen*, en boven is sy gekroont als de *Mispelen*.

Men siet'er van verscheydene Couleuren, sommige zijn groen van buyten, ende incarnaet van binnen, die een seer goede smaeck hebben; oock zijn'er geele ende gesprickelde, doch de wirse zijn de beste.

Het onderscheyt,

Het is een vrught welcke lange bewaert kan worden, ende die seer verkoelende is, daerom aghmen deselve des Somers ten hooghsten, eenige hebben de smaeck van *Peeren*, ende andere van *Druyven*.

En smaek van deselve.

De *Spaigniaerden* beminnen deselve veel meer dan de *Indiaenen*, en hoe de aerde waer in men deselve sayt, meer bebouwt is, hoemen de vrught beter vint.

Men vint noch een andere soorte van die vrught, welcke root is, doch in vergelijckinge van de andere is sy niet veel ge-aght, hoewel de smaeck daer van niet onaengenaem is, doch dat komt door dien het nuttigen van deselve niet alleenden *Mont*, van die geene die die eet, bloedt-roodt maectt, maer oock sijn *Lijwaedt* ende *Pisse*.

Wonder uytwercksel van een soorte van deselve.

Als de *Spaigniaerden* eerst in *Indiën* gekomen waeren, stonden'er veele van haer, als sy van dese vrughten hadden gegeten, seer verbaest, en wisten niet wat sy dencken souden, meenende dat sy al haer *Bloedt* door de waeter-losfinge quijt wierden.

Onkunde der Doctoren.

Selve eenige van de *Doctoren* waeren in den beginne van het selve gevoelen, tot soo verre dat sy bloedt-stoppende remedien ordonneerden, aen alle die geene welcke haer *Waeter* aen haer om te besien souden, noch niet wetende waer die groote roodigheydt uyt sproot, het welcke belacchens-waerdigh was, siende dat de *Medicijns* soo dickmaelen bedrogen waeren, alleen om dat sy die vrught niet kenden.

De buytenste bast daer van is dick en vol van kleyne steekende puntjens, doch als men de vrught tot op de kernen toe geklieft heeft, kanmen die lighreljck van de bast, sonder die te breecken, af-scheyden, en de vrught, om die te eten, daer af lighen.

Maniere om die te nuttigen.

De

Bedrogh daer door gepleeght. De Spaigniaerden bedienen sich van dese vruchten om den Vreemdelingen te bedriegen, want sy nemen vijf ofte ses van deselve ende vrijwen die in een Servette, foodaenigh dat die kleyne puntjens; welcke men naeuwlijcks sien kan, daer in blijven sitten, sonder datmen deselve bemerckt, en op die wijze, werden die geene, die daer geen kennisse van hebben, wanneer sy haer lippen met die Servetten reynigen, foodanigh daer van geplaeght, dat sy naeuwlijcks kunnen sprecken, als nae dat sy door veel wassen ende vrijwen deselve allenxkens zijn quyt-geraeck.

Wassende blanc-manger. Daer is noch een andere vrucht, twee-maelen soo groot als een Winterpeer, welcke sy het wassende *blanc-manger* noemen, om dat sy met de smaeck van het *blanc-manger* over een komt, het welcke sy van spieren van Capuynen, van Room, Rijst, Suycker ende Rocse-water maecten.

Beschrijvinge daer van. Dese is soo soet als honigh, ende sy verandert in de mont in een seer aangename voghtgheyd; van binnen is sy vervult met kleyne swarte steentjens ofte kernen, die seer bitter van smaeck zijn, ende niet by malkanderen gevoeght, doch de eene van de andere gescheyden, hebbende een yder sijne bysondere bast die haer afscheyd, foodanigh, dat, als men die vrucht midden door-snijt, deselve een schaeck ofte Dam-bort vertoont, men eet ofte suyghet het witte daer uyt, ende werpt de kernen wegh.

Pinna's. Doch ick moete de vrucht die sy *Pinna's* noemen niet met stilswijgen voorby gaen, dit zijn Pijn-appelen, doch niet van dat soorte die op die groote Mast-boomen groeyen, maer van een ander slag het welcke op struycken, even als de Artichocken wast, steeckende de blaeden van die struycken gelijk als distelen; als die vrucht tot sijne behoerlijcke rijpigheyd is gekomen, is sy soo groot als de grootste Meloenen, sy is geel soo wel van buyten als van binnen, hebbende de baste met een soorte van schellen overdeekt, ende het binnenste vervult met een sap dat soo verkoelende is, datmen gevaer loopt als men daer te veel van eet. Het is deselve vrucht welcke men in de *Antilles*, in *Bresil*, op de kuste van *Africa*, in de Oost-Indiën, en meest op alle plaetsen daer die gevonden wert, tegenwoordigh *Annanas* noemt.

Hoemen deselve nuttigh. Men snijdt deselve aen schijven eermen die nuttigh, welcke men omtrent den tijd van een half uer in water weyckt, oock doetmen daer wat Sout by, om haere koude ende raeuwigheyd te maetigen, daer naeleghtmen die in ander versich water om die te eeren.

Doch de beste wijze op dewelcke men deselve kan toe-maecten, is datmen die in Suycker confijt, oock bestaen uyt deselve de beste Confitueren die sy in dat Landt hebben.

Druyven, &c. Men vind daer oock Druyven (hoewel men van deselve geen Wijn perst) Peeren, Appelen, Quee'en, Persicken, Abricosen, Granaet-Appelen, Meloenen, Vygen, Noren, Castanien, Orangie-Appelen, soete ende suere Citroenen, ende meest alle de vruchten in Europa bekend, boven een groot getal van die geene welcke by ons niet gesien werden.

Oock groeyt omtrent *Mexico* een seer uytnemende Boom, die sy *Mel Meel*, een noemen, en sy heeft daer veel beter tier dan op andere plaetsen, men plant Boom. ende onderhoudt de selve, even als de Wijngaerden in *Europa*.

Sy draeght omtrent veertigh verscheydene soorten van blaederen, welcke tot Gebruycck diversche gebruyken zijn streckende; want als sy noch teer ende jongh zijn, maken sy van deselve Confituren, Papier, Gaeren, Deeckens, Matten, Schoenen, Gordels ende Touw-werck. daer van.

Uyt de wortel van die Boom treckten sekere vogtrigheyt, welke de gedaente van fyroop heeft, en die gekoockt sijnde, suycker werd; men kan daer oock Afsijn ende Wijn afmaken, waer in sigh de Indiaenen dickmalen droncken drincken.

Als men de basten van die Boom verbrandt, is de asse goet om wonden ende quetsuren te genesen; ende de gomme die uyt de tacken vloeydt, welke in den top van den Boom staen, is een uytnemende tegen-gift tegens alle soorten van venijn.

Eyndelijck daer en onbreeckt te *Mexico* niet van alles dat eene Stadt geluckigh kan maecken; ende by aldien die Schrijvers, welke haere penne geleent hebben, om de Provincien van *Grenada* in Spaignien, ende van *Lombardien* ende *Toscaenen* in *Italien*, van dewelcke sy aertsche Paradijsen gemaect hebben, te prijsen, dese nieuwe wereld gesien hadden, en daer in de Stadt *Mexico*. *Mexico*. van *Mexico*, sy souden wel haest alle de woorden, die sy tot voordeel van andere Landen geseght hebben, in haeren halve haelen.

HET XXIII. CAPITTEL.

Van de Kerkelijke, Politicque ende Militaire staet van Mexico.

IN dese Stadt heeft den Aerts-Bisschop sijnen stoel bevestigt, ende de Viceroy, die gemeenlijck een groot Heer uyt Spaignien is, houdt aldaer sijn verblijf; hy heeft maght om selve Wetten ende Ordonnantien te maecken, om alle de noodige ordres te stellen, ende om alle de Processen ende differenten, welke in dat Landt voorvallen, te termineren, uyt gefondert alleen die faecken, welke van soo swaeren gewigte zijn, datmen oordeelt dat het de pijnige waerdt is om die voor den Raedt in Spaignien te brenghen.

Hoewel in dat Landt veele Gouvernemenen ende Gouverneurs zijn, soo zijn sy dog alle desen Viceroy onderhorig; soodaenig dat'er meer dan vier-honderd mijlen Lands aen den Konincklijcken Setel van *Mexico* onderworpen zijn.

Gelijck nu het meeste gedeelte van die Gouverneurs aen den Viceroy haere Ampten verschuldicht en hem daer voor verplicht zijn, soo geven sy hem oock groote geschenken om in haere Chargien gecontinueert te worden, oock ontfanght hy'er noch van die geene, welke zijne gonste van nooden hebben in het stuck van Appel, door dien men van alle de Sententien voor hem kan appelleren.

De Koningh van Spaignien laet hem jaerlijcks y gedurende sijne Gouvernemenent hondert-duyſent Ducaten, uyt ſijne ſpaer-kifte, trecken, en dat Gouvernemenent duert gemeenlijck den tijd van vijf jaeren.

Doch ſy weten door giften ende gaven, die ſy aen de Hovelingen in Spaignien doen, ſoo wel als aen de Heeren van den Raede van de Indiën, ſoo veel uyt te wercken, dat ſy in dat haer Ampt mogen continueren, ſelve vijf jae thien jaren boven den tijd door haere Commiſſie beſtent.

Liſten van de Onder-Koningin om gelt te trecken. Boven deſe hondert duyſent Ducaten, welke den Onder-Koningh jaerlijcks uyt des Konings ſpaer-kifte treckt, heeft hy noch ſoo veele profijten dat het niet mogelijk is deſelve nae te reecken, en voor al ſoo hy gierigh, ofte tot den Koophandel genegen is, ſoo als de meeſte doen; want ſy weten foodanige Koopmanſchap, als ſy ſelve begeeren, alleen in haere maght te krijgen, en als dan magh niemant dan zy, of die geene welke ſy het toelaeten, diergelijcke verkopen; dit was het dat de Marquis *de Serralvo* te mijnen tijde dede, die meer ſchatting op het Sout ſtelde als oyt eenigh Onder-Koningh voor hem gedaen hadde.

Winſten van den Marquis *de Serralvo*. Men geloofft dat hy jaerlijcks uyt dat Land meer dan een Millioen Ducaten trock, ſoo aen de geſchencken die hy ontſingh, als aen de winſte, die hy met den handel, ſoo op Spaignien, als op de Philippijnen dede.

Sijn geſchenck aen den Koningh. Hy regeerde dat Land thien jaren langh gedurende, ende onderwijlen ſont hy aen de Koningh van Spaignien een Papegay, welke vijfthienmael hondert duyſent guldens waerdigh was, ende meer dan een Millioen aen den Graeve van *Olivarez* ende aen de andere Hovelingen, om den tijd van ſijn Gouvernemenent noch met vijf jaeren te mogen verlenght ſien.

Rechtsbeſtellinge in Mexico. Daer zijn boven den Viceroy noch ſes Reghters, ende een Procureur Generael, welke yder twaelf-duyſent Ducaten's jaers hebben, ende twee Preſidenten ofte Voorſitters, welke met den Viceroy over alle Civile ende Criminele ſaecken vonniſſen.

Groote maght van de Viceroy. Doch hoewel deſe gemeenlijck met den Viceroy in goede harmonie leyen, ſoo hebben ſy doch evenwel de maght, om ſich tegens ſijne voornemens te oppoſeren, ende ſy behoeven niet te dulden, dat hy yets tegens de Werken in het werck ſtelle, doch het meeſte gedeelte van deſelve, derven ſich niet tegens hem kanten, tot ſoo verre dat hy doet het geene hem laſt, ende het is genoegh dat hy het ſoo begeert.

Deſe onbepaelde maght, gevoegt by de gierigheyd van den Grave van *Gelves*, welke in het jaer van 1624. Viceroy was, ende de hooghmoer van *Dom Alonzo de Zerna* Aerts-biſſchop van *Mexico*, die een inkomen van ſeftigh-duyſent Ducaten jaerlijcks genoot, braghten die groote Stad in het uytterſte gevaer, ende veroorſaecten een oloop van het gemeene Volck, het welke het Paleys van den Onder-Koningh ende het Gevangen-huys, dat daer daer nevens ſtaet, in brand ſtack.

HET XXIV. CAPITTEL.

*Gedenckwaerdige Historie van seecker verskil ontstaen tus-
schen den Aerts-bisschop ende den Viceroy van Mexico, en-
de van den oploop die het selve in de Stad veroorsaecte.*

Door dien dit verhael gedenckwaerdigh is, ende tot een voorbeeld aen andere Natien kan verstrecken, op dat sy geene baetsfugtige ende gierige Gouverneurs, noghte hooghmoedighe en met ydelheyd vervulde Prelaten souden komen uyt te senden, om buytens Lands het gebiet te voeren, soo hebbe ick geoordeelt dat het noodigh is sulcks te verhaelen; de saecke viel dan voor op de volgende wijze.

Men kan seggen, dat den Grave van *Gelves* in eenige dingen, een van de beste **Deughden** Onder-Koningen ende Gouverneurs was, welcke het Hof van Spaignien oyt in **van den** *America* gefonden heeft; de Spaigniaerden noemden hem den gestrengen Ragh- **Grave van** **Gelves.** ter, ende het vyer dat alle de Rovers verteerde.

Hy maecte alle de wegen suyver van Straet-schenders, welcke hy sonder eenige genaede dede ophangen soo drae als sy gevangen wierden, hebbende hy altoos sijne bediende ende eenige Ruyterye te Velde, om haer te vervolgen, soodanigh datmen seght, dat'er, geduerende den tijd van sijne Regeeringh, meer **Sijne** Rovers gestraft zijn, als oyt sedert het in-nemen van het Land gecestijd, **exacte** **Justitie.** toonende hy sich op eene deselve wijze gestreng, ende onverzettelijck in alle saeken die de Justitie betroffen.

Doch sijne gierigheyd hadde soo veele maght op hem, dat sy hem seer veele **Sijne** **grote** **gierig-** **heyd.** mis-slaegen dede begaen, welcke hy niet bespeuren konde, dan nae dat sy den opstant van geheel het Rijck ende de Stad van *Mexico* veroorsaecht hadden.

Het geene hy selve niet wilde doen, dede hy door andere Persoonen verrigh- ten, onder andere koos hy uyt seeckeren *Dom Pietro Mexia*, die de rijckste Persoon van geheel de Stadt was, om alle de *Mais* ende de Tarwe op te koopen, om deselve soo alleen in sijne handen te krijgen.

Dom Pietro Mexia kost alle de *Mais* van de Indianen, tot soodaenighen prijse als hy selve wilde; doch, war de Tarwe van de Spaigniaerden belanght, die kost hy volgens den prijs, die, door de Werpen van het Land, daer toe gestelt is, te weten, ten tijde van hongers-noot tegens veerthien Realen het **Voorbeeld** **daer van.** *Mudde*, het welke niet veel is, ten opsichte van de groote meenighte van Gout ende Silver diemen daer vint; soodanigh dat de Land-bouwers ende de Paghters wel in haer schick waren daer soo veel gelts van te maecken, hebbende sy groote hoope van een toekomende vrucht-baer jaer; oock souden sy het niet hebben derven weygeren, wetende dat hy een Gonstelingh van den Onder-Koningh was, en zijnde sy onkundigh van de oorsaecke die hem soo veel Koorn dede kopen.

Op dese wijze vervulde hy met Koorn alle de Schueren ende Solders die hy door geheel het Land gehuert hadde, ende hy nevens den Onder-Coningh kreegen het in haer gewelt.

Hy hadde oock Volck op sijn handt, welcke door sijne last, het Koorn te Merckt braghten, het welcke sy niet deeden dan als'er maer een weynigh was van het geene hy niet hadde konnen krijgen ende maghtigh werden, en als nu de prijs daer van al gesteygert was.

Als hy nu sagh datmen by-nae geen Koorn meer te Merckt braghte, soo verhoogde hy de prijs van het zijne, ende hy verkoght het omtrent eens soo dier als het hem te staen quam.

Dit verweckte dat de arme begonden te klaegen, de rijke te murmureren, ende dat sy gesaementlijk een Request aen het Hof van de Cancelarye ende aen den Viceroy presenteerden, door het selve verfoeckende, dat het Koorn, weder op dien prijs moghte gestelt werden, waer op het door de Wetten was geset.

Doch door dien hy in dit werck sijn eygen belangh be-oogde, sooleydde hy dese Wet nae sijnen sin uyt, seggende, dat die in tijden van hongers-noot plaetse hadde, doch niet in soodaenige als die sy nu beleefden, zijnde het jaer soo vruchtbaer als eenigh ander datmen daer te vooren gesien hadde, ende de Merckten met Koorn vervult, soodaenigh dar'er niet alleen genoegh voor de Stadr, maer oock voor geheel het platte Landt was, en daer door continueerde *Dom Pedro Mexia* in dese Monopolie, niet tegenstaende alle de klaghen van het geheele Volck, en dat de Wetten sulcks verboden, deelende hy ende den Viceroy den beuyt te saemen.

Doch het Volck, siende dat den Onder-Koningh haer weygerde te beschermen ende recht te doen, het welcke hy haer als Vader schuldigh was, begaf sich tot de Kercke als tot sijne Moeder, ende adresseerde sich aen den Aerts-bisshop, den welcken sy het ongelijck datmen haer aendeede vertoonden, door de Tyrannye van *Dom Pedro Mexia*, die de gonste des Onder-Konings misbruyckte, ende daer door de arme Liedten te gronde hielp, hem biddende daer een *Casus Conscientiae* van te willen maecten, ende sulcks, door Kerckelijcke Censuren, te willen voorkomen.

Dom Alonzo de Zerna, welcke, om des Volcks genegentheyt te winnen, altoos den Viceroy ende *Dom Pedro Mexia* in het ongelijck gestelt hadde, beloofde hem in den Kerckelijcken ban te doen, ende deede de Copyen van sijne Excommunicatie aen alle de deuren der Kercken affigeren.

Doch *Dom Pedro Mexia*, met die verbanninge spottende, onthielt sich in sijn Huys, gaende voort met sijn Koorn te doen verkopen ende verhoogende dagelijks den prijs van het selve; het welcke dan eyndelijck den Aerts-bisshop bewoogh sijne Kerckelijcke Censuren te verswaren, ende daer toe het plegen van allen Godts-dienst te verbieden.

Dese straffe wert van soo grooten gewichte onder haer gehouden, datmen deselve noyt in het werck stelt dan tegens eenigh Persoon van groot aensien, welcke hertneckigh blijvende de Kerckelijcke autoriteyt veracht.

Men sluyt de deuren van alle de Kercken soo drae als soodaenige Interdictie gepubliceert is, ende men doet daer geene Misse meer, oock sijne alle soorten van gebeden ende van Godts-dienst verboden.

Dese

Het Volk,
door den
Viceroy
mishand-
delt,
Klaeght
aen den
Aerts-
bisshop.
Welcke
*Pedro Me-
xia* in den
ban doet.
Die daer
mede spot.

Stilstant
van Gods-
dienst.

Dese Interdictie is daer om noch te swaerder, door dien'er meer dan duysent Priesters in de Kercken ende in de Conventen zijn, welke geene Subsistentie hebben; dan het geene sy met het doen van de Missen winnen, die sy voor een Rijcks-daelder het stuck seggen, ende die geene welke in dese Censure vervallen zijn; sijn gehouden deselve hier van schadeloos te houden ende te indennieren; het welke meer dan duysent Rijcks-daelders des daeghs beloopt.

Den Aerts-bisschop en wilde niet alleen *Dom Pedro Mexia* verbinden tot het betalen van die somme, maer hy hadde daer-en-boven voorgenomen, om hem t'eenemaal gehaet van het Volck te maecken, het welke sich, ter oorfaecke van hem, van alle den Godts-dienst versteecken sagh.

Dom Pedro, welke het voornemen van den Bisschop wel bespeurde, ende hoorende hoe het Volck tegen hem op de straeten riep ende klaeghde, verstack sich heimelijck in het Paleys van den Viceroy, biddende dat hy hem in sijne bescherminge wilde nemen, ende defenderen tegens den opstant des Volcks, sijnde hy niet vervolght dan ter oorfaecke van hem.

De Onder-Coningh zijnde dan op dese wijze onderricht van alle het gene dat den Aerts-bisschop gedaen hadde, beval aen sijn Volck dat sy de Interdictie soo wel als de Excommunicatie van alle de deuren der Kercken souden gaen afscheuren, ende hy ordonneerde aen alle de Superieuren van de Conventen; dat sy hare Kercken souden hebben te openen, ende de Misse in deselve te doen celebreren, even als te vooren.

Doch sy weygerden dese sijne ordres ter executie te stellen, gelovende dat sy meer verplicht waren om haren Aerts-bisschop te gehoorfamen dan wel den Onder-Koningh, welke hare weygeringe siende, aen die Prelaet beval, sijne Censuren in te trecken.

Doch hy antwoordde dat hy redenen hadde gehad om te doen het geene hy gedaen hadde, tegens een Persoon welke een onderdrucker der Armen was, welcker klagten hem bewogen hadden medelijden met hare ellende te hebben; ende dat de verachtinge, met dewelcke de schuldige de eerste Censuren ontfangen hadde, hem hadde tot de tweede doen komen, en dat hy die geen van beyden herooepen konde ten sy *Dom Pedro Mexia* sich alvorens aen de Kerke onderworpen hadde, om openbaerlijck van sijne misdaed geabfolveert te werden, dat hy oock alle de Kerkelijcke Persoonen, die ter sijner oorfaecke schaede hadden geleden moeste voldoen, ende leerwesen hebben ende boete doen over den Godtlofen Koophandel met dewelcke hy het Gemeene Beste ende voor al den Armen benaedeelt hadde.

Op dese wijze was het dat die Prelaet sich stelde tegens de autoriteyt van sijnen Koningh in de Persoon van sijn Dienaer; weygerende sijne bevelen te gehoorfamen, en sig achtende gelukkig te zijn van te mogen de stantvastigheyt van *St. Ambrosius* navolgen die hy tegens den Keyser *Theodosius* betoonde, sich verlatende op de magt der Sleutelen, welke hem was toevertrouwt, ende op sijne Kerkelijcke ende Geestelijcke Persoonen, welke hy dogte met het gemeene Volck

Kost den
Gecensu-
reerde
1000.
Rijcks-
daelders
daeghs.

Dom Pedro
vlught by
den Viceroy.

Die sich
tegens den
Aerts-bis-
schop
stelt.

Ende die
weder te-
gens den
Onder-
Koningh.

Sijne re-
denen.

een verbondt te doen aengaen, om alsoo den Wereltlijcken Arm ende de Overigheydt te wederstaen.

De Vice-roy geeft last om hem te vangen.

Doch den Onder-Coningh, kennende die harde antwoordt niet verdragen; voor al van een Kerckelijck Heer, beval datmen sich van sijn Persoon verseeckeren soude, ende hem nae *St. Juan d'Ulhua* brenghen, om hem aldaer te bewaeren tot de tijdt toe datmen hem nae Spaignien soude konnen afschepen.

Hy vlught uyt de Stadt.

Als den Aerts-Bisschop dese resolutie des Onder-Konings tegens hem verstaen hadde, begaf hy sich uyt de Stadt, ende verrock sich in eene van de Voor-Steden, *Guadalupa* genaemt, leydende veele Canonicken ende Kerckelijcke Personen met sich, nae dat hy aen de Deure van de voornaemste Kercke eene Excommunicatie tegens den Onder-Konigh selve hadde doen aenflaen, zijnde hy van voornemen om heymelijck nae Spaignien te vertrecken, en aldaer reeckenschap van al sijn doen te geven.

Doch te vergeefs.

Doch hy konde sich uyt de handen des Viceroy's niet reddden, welke verstaen hebbende dat hy in de Voor-Stadt van *Guadalupa* was, daer aenfontse de Gerechts-dienaers heenen sondt om hem te vatten.

HET XXV. CAPITTEL.

Vervolgh van dat different ende de verscheydene uytwerckingen die het voortbraght.

Hy vlught in de Kercke.

Soo drae hy daer van kennisse hadde, begaf hy sich in de Kercke als in eene heylige ende veylige vry-plaetse, hy deede daer de Wasch-kaerffen aen brandt steecken, hy kleeede sich met sijn Pontificaal Habijt, hy sette de Mijter op het hoofd, vattede het Heylige Sacrament in de eene handt, ende sijn Aerts-Bisschops Staf in de andere, gelovende dat, hy in foodaenigen staet voor het Altaer staende, ende door sijne Geestelijckheydt omringht zijnde, de Officieren en de Gerechts-dienaers, uyt eerbiedigheydt souden te rugge keeren, ende niet op sijn Persoon derven onderstaen.

Als dese Bediende nu in de Kercke gekomen waeren, soo begaeven sy sich nae het Altaer, ende nae dat sy sich op haere kny'en begevende, Godt hadden aengebeneden, soo stelden sy op een seer beleefde wijze aen den Aerts-Bisschop de oorsaecke van haere komste voor ooggen, hem biddende het Heylige Sacrament op het Altaer te willen neder-setten, ende te aenhooren het lesen van de ordre, die sy hem uyt den naem des Konincks braghten.

Hy antwoordde haer, dat haer Meester ge-excommunicert was, en dat hy hem niet meer als een Lidt van de Kercke konde aghten, maer veel eer als een afgesneden ende verrot Lidt, t welcke gantsch geene magt hadde hem iets in de Kercke Gods beveelen, en dat hy by gevolge, soo sy aght op de saligheydt haer'er zielen wilden nemen, haer seer vriendelijcken badt, te willen in alle

silte

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXV. CAP. III

silte vertrecken, sonder de voor-reghen der Kercke te schenden, stellende in deselve ter executie de Ordonnantien van den werelijcken arm; daer by voegende dat hy niet uyt de Kercke soude gaen, ten zy dan het Heylige Sacrament mede-nemende.

Die geene welcke dese Gereghs-Dienaers commandeerde, ende Tyrol genaemt was, deede hem verstaen de ordre die hy uyt des Konincks naeme was hebbende, om sich van sijn Persoon te versekeren waer ter plaetse hy hem oock moghte vinden; en om hem nae *St. Juan d'Ulbuca* te brengen, alwaer hy soude werden in handen ghestelt van die geene die sulcks aldaer soude aenbevolen zijn, om by gevolghe op een Schip ghebraght ende nae Spaignien over-gevoert te worden, als een Perturbateur van de gemeene ruste ende schuldigh aen het *Crimen Lesæ Majestatis*.

Doch den Aertz-Bisshop Tyrol aensende, seyde hem dat de injurieuse termen van dewelcke sijn Meester sich bediende, veel meer op den selven sijner Meester, dan wel op hem, den Aerts-Bisshop, pasten, ende voor al op sijn Gunstelingh *Petro Mexia*, welcke beyde de gemeene ruste gebroocken hadden ende de Arme onderdruckt; voor de reste soo vermaende hy hem geen geweld in het Huys Gods te plegen, op dat hy, even als *Jeroboam*, niet gestraft soude werden, welcke sijne handt, regens den Propheet, over den Altaer uyt-streckte, hem voor-houdende dat dat exempel hem moeste beletten eenigh geweldt in de Kercke te plegen.

Maer Tyrol, geen tijdt willende verliesen, belaste, sonder hem tijdt te geven om meer remonstrantien te doen, aen seecker Priester, welcke hy niet opset ten dien eynde hadde mede-gebraght, uyt den naeme des Konincks, dat hy het Heylige Sacrament uyt de handen van den Aerts-Bisshop soude nemen ende op het Altaer plaetsen; het welcke gedaen zijnde troock die Prelaet sijne Pontificale Klederen uyt, ende nae veele protestatien gedaen te hebben, van datmen de Kerckelijcke privilegiën verkrachte ende geweldt aen deede, soo begaf hy sich in handen van Tyrol, nae dat hy sijn af-scheydt van sijne Geetelijckheydt hadde genomen, welcke hy oock badt kennisse te willen draegen van het geweldt datmen aen hem pleeghe.

In gevolge van het voorgaende wierde hy gevangen, te *St. Juan d'Ulbuca* gebraght, in de bewaeringe van den Gouverneur van het Kasteel gestelt, ende weynigh tijdts daer nae nae Spaignien af-gescheept, in een Schip datmen daer nae expres bereydt hadde, om aldaer reeckenschap voor den Koningh ende sijn Raedt te geven van sijn quaet comportement.

Eenige tijdt daer nae begonden veele van de voornaemste Inwoonders van *Mexico*, in het heymelijck wonderlijcke discoursen te voeren, over dit geangen nemen van haeren Prelaet, ende sy lasterden het beleydt van haeren Onder-Koningh, en hier door quaemen sy eyndelijck soo verre, dat sy haer niet konden onthouden veele lasterlijcke dingen regens *Dom Pedro Mexia* ende haeren Onder-Coningh te seggen.

Hy werdt gevangen.

En nae Spaignien gesonden.

De Gemeente beweeght sich.

En werd door de Kerckelijcke daer oock toe gedreven, welcke, soo het schijnt, een blinde gehoofsamenheit aen haren Aerts-Bisshop belooft hebbende, geloofden dat sy met een vry gemoet sich konden ontslaen van die geene, die sy de Magistraet schuldigh waren.

Haer middel daer toe. Dese stoockebranden lieten in veerthien daeghen niet nae, het vyer van twist ende oneenigheyd in de herren der Volckeren in te blasen, en voor al in die van de geringste soorte. Men maecte de *Criolen*, de Indianen ende de *Mulatten* oock gaende, welcke men wiste dat, ten haren ondanke, de strenge Justitie des Onder-Koninghs verdroegen, soo wel als de autoriteyt van alle de Gouverneurs, die men haer uyt Spaignien font.

Het Volk begint te muytineren. Als *Tyrol* nu van *St. Juan d'Ulhua*, vijftien daghen na sijn vertreck, was te rugge gekomen, soo verspreyde sich dat gerugte soo drae niet, of dese misnoeghe- de begonden opentlijck haer gevoelen daer over te toonen, ende het vyer van oneenigheyd ontslack sich soodanigh, datmen daer uyt niet minder dan den onderganck van die groote Stad, tot in den gront, te gemoet sagh.

Door dien nu *Tyrol* niet onkundigh was van het quaede herte dat hem het gemeene Volck toedroegh, soo hielt hy sich in sijn Huys opgeslooten, niet der- vende op de straeten komen, en altoos vreesende dat hem eenigh ongemack soude overkomen.

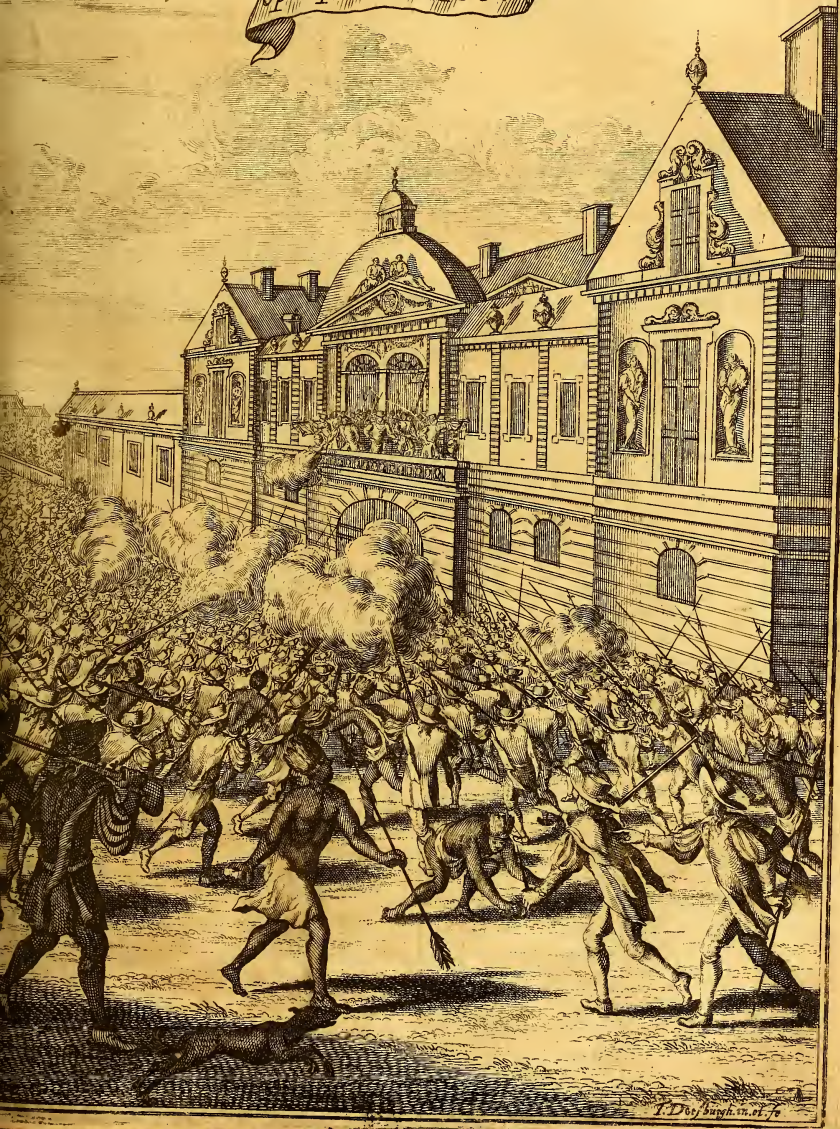
Begin van den op- loop. Maer als eyndelijcke seer noodige affaires hem drongen om in het Paleys van den Onder-Koningh te gaen, soo waeghde hy het ten laetsten, ende ginck in eené Carosse sitten, van dewelcke hy het Portier deede toedoen, om alsoo niet gesien te werden; doch sulcks belerte niet, dat alle dese misnoeghde het selve te weten quaemen, door die geene, welcke sijn Huys, door haer last, verspieden, soodaenigh dat, eer hy op de Merck- plaetse quam, vijf ofte ses kleyne Jongens achter sijne Carosse liepen, roepende over luyde; Hier is de Verraeder Judas, die sijne handen heeft gelaegen aen den Stadt-houder van JESUS CHRISTUS.

By dese voeghden sich veele andere, en sommighe van die seyden datmen hem behoорde op te hanghen, andere, datmen hem moeste doodt steenigen, dat hy een Verraeder, hondt ende een verbannene ofte ge-excom- muniiceerde was.

Als de Coetsier desen oplloop gewaer wierde, dreef hy sijne Paerden aen, om sijnen Meester daer uyt te redden, doch het Canailje begaf sich met een vollen ren achter nae de Carosse; een oneyndigh getal steenen weipende, ende altoos in haer roepen ende schreeuwen volhardende; soodaenigh dat *Tyrol*, eer hy door twee fraeten gepasseert was, sagh dat hy door meer dan twee- duy- sent Kinderen, soo van Spaigniaerts, Indianen, Negers als Mulatten, ver- volght wierde.

Eyndelijck evenwel nae groote moeyte, en nae dat sijne Paerden, om hem het leven te salveren, wel gegaloppeert hadden, quam hy in het Paleys van

Oploop te MEXICO

RFJC

I. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXV. CAP. 113

den Onder-Koning, die aenstonts alle de Poorten ende Deuren deeden sluyten, als voor eenen generaelen op-loop, welcke oock haeft daer aen volghde, vreesfende.

Want hy was nauwlijcks in het Paleys getreeden, ende de Poorten van het selve waren noch niet te deegen geflooten, of men sagh meer dan twee-duysent menschen van allerhande soorte ende Conditie op de Merckt-plaetse, en het getal van deselve nam wel tot ses a seven-duysent toe, welcke alle om Tyrol rieden, hem Verraeder ende Judas noemende, en met slijck ende steenen tegens de vensteren van Paleys werpende.

Den Onder-Koningh sondt en liet haer bidden, dat sy alle nae haere Huysen wilden gaen, haer verseeckerende dat Tyrol niet in sijn Paleys was, en dat hy door een achter-poorte sich gefalveert hadde.

Dit streckte nergens toe, dan om desen op-loopende hoop noch meer gaende te maecten, die oock aen de andere kant door twee a drie Priesters, welcke sich by haer gevoeght hadden, wierde aengehitst, foodaenigh dat sy de mueren ende de deuren van het Paleys begonden te bestormen, zijnde sy voor het meeste gedeelte met Piecken, Helbaerden ende Poocken gewapent, sommige oock met Pistoolen ende Snap-haenen, waer mede sy sonder eenigh aensien schooten, selve niet lertende of sy yemand in het Paleys konden quetsen.

Doch het gene meest te verwonderen was, was dat niemant van de voornaemste Inwoonders noch van de Officieren ofte bediende des Konincks, dorste ofte wilde uyt sijn Huys gaen, om of desen op-loopenden hoop te stillen, ofte den Onder-Koningh, in den gevaerlijcken staet in dewelcke hy sich bevond, te hulpe te komen.

In tegendeel hebbe ick veele Kooplieden, die hare winckelen op de Merckt-plaetse hadden, horen seggen, dat sy daer mede spotteden, dat die geene, die over de plaetse passeerden, al lacchende voor-by gingen, seggende datmen die jeught moeste laten geworden, welcke haer, wegens het haer aengedaene ongelijk wilde wreecken, en dat die, eer sy quamen op te houden, Tyrol, Mexia, ende die geene welcke haer in sijne bescherminge nam, wel soude vinden: verstaende sy door dese laetste woorden den Onder-Koningh selve.

Men bemerkte dat onder die geene, die het meeste verhit waren, seecker Priester, genaemt Zalazar, was, welcke niet te vreedden zijnde met het schieten van verscheydene schooten uyt een Snap-haen op het Paleys, sich gedueriglijck aen alle kanten begaf, soeckende eenige plaetsen in de muer, die swacker ende dunder dan de andere mogten zijn, oock beproefde hy alle de Poorten, om te onderseecken, welcke het gemakelijckste op te loopen soude zijn.

Hebbende eyndelijck ondervonden, dat de Poorte van de Gevanckenisse de swackste was, soo openden sy die met geweld, of oock hielpen die van binnen haer deselve op-doen; hoe het oock zy, sy geraeckten daer binnen, ende sy stelden alle die geene, welcke aldaer om hare misdaden opgestoren waren, in vryheyt, die haer aenstonts, om het Paleys aen te raften, by haer voeghden.

Als

Het Paleys
bestormt.

Den On-
der-Ko-
ningh van
de voor-
naemste
van de
Stadt ver-
laeten.

De Onder-Koningh plant den Koninghlijcken Standaert.

Dogh te vergeefs.

Als nu den Onder-Coningh sagh dat niemant van de Overigheyd, ofte van sijne Vrienden hem te hulpe quam, soo begaf hy sich op de uytsteekende Galeryen van sijn Paleys, verfelt zijnde door sijn Lijf-waghten ende Dienaren, doende aldaer den Koninghlijcken Standaert planten, ende de Trompetten steeken, om alsoo de Inwooders tot des Coninghs (wiens Persoon hy daer verbeelde) hulpe te roepen.

Doch dat doen diende hem nergens toe, want niemant vertoonde sich om hem te secoureren, ende alle de aensienlijkste van de Stadt hielden haer by Huys, sonder een voet over den dorpel te setten, en sich om sijnent wille te wagen in handen van de Gemeente.

Soo drae als de Gemuytineerde den Koninghlijcken Standaert sagen planten, ende name des Koninghs van boven de Galeryen hoorden noemen, soo begon den sy alle tot verscheydene reyen te roepen: *Leve de Koningh*, en dat het quaede Gouvernement sterve, en dat alle die ge-excommunicert zijn mede vergaen.

Die woorden bewaerden'er veele van de Galge, wanneer *Dom Martin de Carrillo* de informatien quam beleggen van alle het geene in die faecke was voorgevallen.

Hier op moetmen bemerken dat in allen desen handel niet een Canon-schoot geloft wierde, want den Onder-Coningh hadde niet een stuck Geschuts in sijn Paleys, oock is'er, tot bescherminge van de Stad, niet een in deselve te vinden, door dien de Spaigniaerden niet vreefen, dat de Indianen revolteren fullen, en veel minder dat eenige vreemde Natie haer daer ter Plaetse sal attaqueren.

Dooden in dese recontre.

In den tijd van omtrent ses ueren, welcke dese tumulte duerde, wierden'er vijf ofte ses van dese Mutins, door die geene die op de Galeryen van het Paleys waren, dood-geschooten, en op die Galeryen wierde oock een Lijf-waght ende Pagie van den Onder-Coningh gedoodt.

Het Paleys in brant gestooken.

Als nu de naght begonde te naederen, kregen dese Oproerige peck ende vyer by de hand ende sy verbrandden de Gevanckenisse, ende een gedeelte van het Paleys nevens de voornaemste Poorte van het selve.

De voornaemste der Stadt stellen sich tusschen beyde.

Dit veroorsaecte dat eenige van de voornaemste Inwooders, van den Adel, ende van die van de Magistraet, en van het Geregte voor den dagh quamien, om te beletten dat den brant sich niet door de Stad soude verspreyden, ende om de Gemeente te bewegen tot het lesschen van het vyer en om na Huys toe te gaen.

Terwijl men den brant blufte, gingen'er veele in het Paleys, sommige traden in de Stallen van den Onder-Coningh, namen een gedeelte van de rijke Tuygen van de Paerden ende Muyl-efels van den Viceroy mede, andere plonderden de Coffers, staelen de Tapijten ende andere Meubilen, ende sy fouden meer gerooft hebben, soo de voornaemste haer sulcks niet hadden belet, haer voor oogen stellende dat sulcks het rechte middel was om ontdeckt te werden, en aen de Galge te geraecken.

Deschuldige vlugten uyt het Paleys.

Andere begaven haer tot het soecken van *Dom Pedro Mexia*, van *Tyrol* ende van den Viceroy selve, doch sy konden die noyt vinden om dat sy her in vormde Kleederen ontkomen waren.

Mca

I. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XXV. CAP. II 5

Men konde in langen tijd niet weeten waer de twee eerste gevluht waren, doch her is secker dat den Onder-Koningh, het kleet van een Cordelier aengedaen hebbende, met een Religieus van die selve Ordre uyt het Paleys gingh, ende dwars door die meenigte passeerde, sich in het Clooster van de Geestelijcke van St. Franciscus retirerende, in het welke hy dat geheele Jaer verbleef, ook sag ick'er hem noch in het volgende, dervende daer niet buyten komen, voor ende al-eer hy aen den Koningh van Spaignien ende aen sijn Raedt hadden laeten werten, alle het geene in die saecke was voor-gevallen, ende bekent gemaect het gevaer, in het welke hy ende de groote Stadt souden zijn geweest, soo men daer niet ter goeder ueren in voorzien hadde.

Sijne Carholijcke Majestejt, hebbende dese saecke, in sijnen Raede, wijselijck overwogen, sagh ende bespeurde seer wel, dat die van een seer gevaerlijck gevolg was, ende tot een seer ergerlijck exempel soude strecken aen alle de deelen van *America*, in dewelcke men altoos genoegh oproerige soude vinden, in gevalle men dese niet kastijde.

Daerom was het, dat hy in het volgende Jaer, te weten 1625. den Marquis van *Serraboo*, in plaetse van den Grave van *Gelves* tot Viceroy sond, omme nevens *Dom Martin de Carillo* Priester ende Inquisiteur van *Valladolid* te assisteren in het ondersoecken van desen geheelen op-loop, hebbende die magt om alle de schuldige te straffen, ende die geene, welcke het verdient hadden, te doen op-hangen.

Ick bevond my te *Mexico* als men het meeste arbejdde om dit Proces te instruieren ende te volmaecken, en ick verstont de meeste omstandigheden van het selve, door secker Cordelier mijnen Vriend, welcke de Bieght-vader van *Dom Martin de Carillo* was, die my oock seyde, dat, soo men dese sake na de gestrengheyt der Wetten hadden willen af-handelen, alle de voornaemste van *Mexico* souden gestraft zijn geworden, om dat sy sich niet by den Koninglijcken Standaert hadden gevoeght, wanneer sy door het iteecken der Trompetten daer toe geroepen wierden.

Men genoeghe sich met alleen de Ampten aen eenige van de Rechters af te neemen, hoe wel sy tot hare verschooninghe by braghten, dat sy uyt hare huysen niet hadden derven komen, wetende ende verseeckert zijnde dat de geheele Stad tegens haer soude hebben opgestaen, so sy haer in het openbaer vertoont hadden.

Men bevond dat die geene, welcke het meeste deel in die Muysterie hadden gehad, *Criolen* ofte van de daer in het Landt geboorene waren, welcke een afkeer van het Gouvernement van Spaignien, ende van alle die daer van daen komen, hebben, om dat sy haer, soo als ick boven geseght hebbe, mishandelen, en daer door is het, dat sy niet dan een goede gelegentheyt, om het Spaensche jock of te schudden, soecken.

Doch men bespeurde oock dat de Kerckelijcke, welcke het met haren Aertr-Bisschop hieldden, bysonderlijck dese rebellije hadden aengeset, tot soo verre, dat, soo *Zalazar* ende drie andere Priesters niet hadden gevluht geweest, sy buyten twijffel nae Spaignien, om op de Galejen geset te worden, souden zijn

De Onder-Koningh retireert in het Clooster der Franciscanen.

Ordre van het Hof van Spaignien in dese saeke gestelt.

Straffe daer over geoeffent.

Afkeerigheyt van de *Criolen* tegens de Spaensche.

Sententie tegens *Zalazar*.

gefonden geweest, volgens de Sententie, welke in haer af-wefen tegens haer wierde uytgefproocken.

3. a 4. wer-
den g2-
hangen.

Onder soo veele fchuldige wierden'er maer drie of vier gehangen, en noch was dat om het geenefy uyt het Paleys des Onder-Konings gestolen hadden.

En door dien, als men dese faecken nae der Rechten strengheyt hadde willen af-doen, men tegens het grootfte gedeelte der Inwoonders foude hebben moeten ageren, die men bevond dat of met raedt of met daedt, ofte oock wel door andere heymelijcke wegen onder desen op-roer gespeelt hadden, wierde den Koningh geraeden haer liever alle een algemeene vergiffenisse te vergonnen, als nae rigeur der Wetten te straffen.

Politique
straffe aen
den Aerts-
biffchop
geoeffent.

Men nam het doen van den Aerts-Biffchop in Spaignien veel erger op dan dat van den Onder-Koningh; oock bleef hy langhe buyten bedieninghe, tot dat men eyndelijck, om sijne gonstelingen niet t'eenemaal te vergrammen ende een af-keer van de Regeringe te doen hebben, ende om het vyer, dat noch onder de affsmeulde, niet weder te doen op-vlammen, goedt vondt in den Raed van Spaignien, hem een eerlijck employ in het Landt van sijne geboorte te geven, ende men maecte hem Biffchop van *Zamara*, het welke een kleyn Bifdom in Castilien is, ende daer door korte men hem de wiecken, en belette hem met eene op een ander tijdt soo hoogh te vlieghe. Van Aerts-Biffchop wierde hy Biffchop, ende in plaetse van fectich-duyftent Rijcks-daelders die hy te voren aen inkomen hadde, moeste hy sigh nu genooghen met vijf a ses-duyftent Rijcks-daelders.

Beloninge
van den
Viceroy.

De Grave van *Gelves* wierde oock in Spaignien op-ontboden, dogh seer wel aen het Hof onthaelt, ende sijne Catholijcke Majesteit verhief hem tot het Ampt van Groot-stalmeeftter, het welke eene van de aensienlijckste waerdigheden van geheel het Rijk is.

Politique
aenmer-
kinge.

Ick hebbe geloof, door dien dese Historie diende, om te vertoonen de staet, waer in sich de Stadt van *Mexico* bevond, doen ick daer was, dat ick deselve niet en moeste vergeeten, op dat den Leefer daer foodaenige gevolgen, als hem goed sullen denken, sal kunnen uyt-trecken, ende in het voor-by-gaen bemerken, hoe schaedelijck een faecke de gierigheyt voor Vorsten en Princen, en voor die geene, welke Landen regeeren, is, soo wel als de ydelheyt ende blinde drift in die geene, welke maght in het Kerckelijcke zijn hebbende.

Na dat ick nu in her breede den staet van de Stadt van *Mexico* ten tijde van *Montezuma*, den hedensdaegschen toefant van deselve, ende de onruste, in dewelcke, die ten tijden van mijne aankomste was, beschreven hebbe, soo is her tijd dat ick uyt deselve trecke, om u voor ooggen te stellen alle de voornaemste plaetsen die men daer ront-omme fiet, ende by-gevolge de andere Provinntien van *America*, voor ende al-eer dat ick sal spreeken van mijne Reyse na *Guatemala*, het welke meer als drie-hondert mijlen van *Mexico* na her Zuyden gelegen is, en van die van *Guatemala* na *Costa-Rica* ende *Nicoya*, die mede meer dan drie andere hondert mijlen van *Guatemala* leggen, geduerigh al Zuyd-waerts optreckende.

Eynde van het eerste Boeck.

01911-2

RPJCS

Nieuwe en seer Naeuwkerige

R E Y S E

Door de Spaensche WEST-INDIEN

V A N

T H O M A S G A G E.

HET TWEEDE BOECK.

I. C A P I T T E L.

Voorneemen van den Autheur om America te beschrijven. Verdeeling daer van in het Mexicaensche ende Peruviaensche. Humeur der Spaigniaerden. Provintien in het Peruviaensche America. Beschrijvinge van de Provintie van Mexico. Brandende Bergen. Grensen van de Provintie van Mexico. Spaensche wreedheydt. Beschrijvinge van Capultepec. Tacuba. Beschrijvinge van Guastacan, Porta-Ricca, Mechoacan, Valladolid. Wreedheydt van Nunnio de Guzman.

Hoewel de Voyagien die ick in *America* gedaen hebbe, sich niet veel verder hebben uytgestreckt, dan op duysent ofte twaelfhondert mijlen, die naeuwlijcks het vijfde gedeelte van het selven Auyt-maecten, soo hebbe ick dogh evenwel geloofst, dat het niet weynig, tot de volmaeckinge van mijn werck, soude by-brengen, dat ick dit mijn geschrift wat verder uyt-breydde, dan wel mijne gescheelt *America* te beschrijven. Voorneemen van den Autheur om geheel *America* te beschrijven.

Reylen gestrekt hebben, gevende hier eerst eene Generale beschrijvinge van dat ganstche vasteland, en daer na een bysondere van de Plaetsen daer ik twaelf jaren gewoont

gewoont hebbe, en van het geene ick, in het Reyfen, nauwkeurighlyck hebbe aangemerckt.

Verdeeling van
America.

Het gedeelte dan des Weereldts, datmen gemeenlyck *America*, nae den naem van fijnen eerften Ontdecker *Americus Vesputius*, noemt, wert weder in twee Hooft-deelen onderscheyden, te weten, het Mexicaenſche ende het Peruviaenſche, welcke weder veele groote Landen ende Provintien behelſen, waer van sommige al ſoo groot zijn als geheel het Koninghryck van Engeland.

Doch om dat het Mexicaenſche gedeelte, dat fijnen naem aen de helfte van *America* mede-deelt, tegenwoordigh het nieuwe Spaignien genaemt wert, ſoo is dat de reden waerom de Princen daer van onder haere andere Titulen, die van de Hiſpaniën ſetten.

Verdeeling van
het Mexicaenſche
America.

Het Mexicaenſche gedeelte dan behelſt byſonderlyck alle de Landen, die nae het Noorden gelegen zijn, ende alle de Provintien, die aen die zijde, tot nu toe zijn ontdeekt, te weten, *Mexico*, *Quivira*, *Nicaragua*, *Yucatan*, *la Florida*, *Virginia*, *Norumbegua*, *Nova Francia*, het Landt van *Corre-Real*, en *Eſtotilandia*, welcke alle te ſaemen, in de ronte, omtrent vier-duyſent driehondert mijlen beſlaen.

En van het
Peruviaenſche.

Het Peruviaenſche gedeelte, begrijpt in ſich alle het geene nae het Zuyden is gelegen, ende wert aen het Mexicaenſche gevoeght, door de enge ſtreecke Lands ofte den *Iſtmus van Darien*, die ſoo sommige ſeggen twaelf, en ſoo andere, ſeventhien mijlen breed is, zijnde dat de nauwite paſſagie ende ſcheydinge tuſſchen de Noord ende de Zuyd-Zee'en.

Men heeft in den Raedt van Spaignien dickmaelen voorgelſt, om dwarſch door die enchte een navigabile Vaert te graeven, tot communicatie van beyde die Zee'en, ende om den wegh nae de *Moluccas* ende *Philippijnen* te verkorten.

Doch de Koningen van Spaignien hebben ſulks tot noch toe niet onderſtaen, het zy dat ſy gevreesht hebben dat de, noch overgeblevene, Indianen, in dat werck ſouden vergaen, en voort om-komen, of wel dat die Zee'en, wanneer men de gewoonlijcken wegh voor-by de *Cabo de boa Esperança*, verliet, een ſchuyt-plaetſe ende toevlught voor de Zee-Rovers ſouden werden.

Humeur
der Spaigniaerden.

Hoe het oock zy, men heeft ſulcks tot noch toe niet in het werck geſtelt, ende de Spaigniaerden geven daer van geene andere redenen, dan die geene die ick reets geſeght hebbe; boven dat het gemak ende voordeel dat men gefamentlijck daer van ſoude trecken, door het vervoeren van de Coopmanſchappen door de Noord in de Zuyd Zee, en dat reciproquelyck, geene ſuffſante reden is om haer eenige boven gewoonlijcke onkoſten te doen aenvangen, komende dat ſeer weynigh over een met het humeur van eene Natie, welcke traegh in het arbeeyden, en ſeer begeerigh tot het tegenwoordige gewin is.

Provintien
in het Peruviaenſche
America.

In het gedeelte dan van *America*, datmen het Peruviaenſche noemt, heeffmen de Provintien van *Caſtillo d'Oro*, *la Guiana*, *Peru*, *Chili*, *Paraguay* ende *Breſil*, die meer dan vijf-duyſent mijlen in de ronte hebben.

Ick

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. I. CAP. 119

Ick sal geene byfondere beschrijvinge van alle die Provincien maecten, om dat'er andere Autheuren zijn, welcke betere kennisse, dan ick, daer van hebende, deselve wijdlopigh hebben beschreven; en noch te meer, om dat een groot gedeelte van deselve door de Spaigniaerden niet beseten wordende, die geene, onder dewelcke ick geleef hebbe, my daer in seer soberlijck onderrigten; soo dat ick niet wil schrijven dan het geene dat ick in mijne Reyfen waerlijck verstaen, ondervonden ende gesien hebbe.

Daerom is het dat my weder tot het Noordelijcke deel begevende, ick sal gaen spreecken van de voornaemste Provincie van deselve, te weten *Mexico*.

In die Provincie sijn veele Revieren, welckers sandt met stof van Gout gemengt is, en in dewelcke men veele Crocodillen vind, doch niet soo groot als die van Egypten; de Indianen eeten deselve voor een leckere spijs.

Sy is vermaert door de Geberghen van *Popochampeche* en *Popocatepec*, zijnde die van deselve naeture als de Berghen *Aetna* ende *Vesuvius*; met vint oock, als men meer Zuyd-waerts aengaet, op den wegh nae de Stadt van *Leon*, in de Provincie van *Nicaragua*, veele van die vyer-braeckende Geberghen.

Doch *Popocatepec* is eene van de voornaemste, beduydende die naem een roock-bergh, om dat sy dickmaelen vyer ende roock te gelijk uyt-werpt, zy is acht mijlen van *Chololla* gheleghen, ende de wegh om daer op te klimmen is seer ongemackelijck, ter oorfaecke van de steenen die men op deselve vint.

Eer dat *Cortez* die wegh, om nae *Mexico* te gaen, gebruyckte, sont hy thien Spaigniaerden uyt om deselve te ontdekken, hy gaf haer veele Indiaenen mede om haer voor Leydts-lieden te dienen, om haere spijs te dragen, en om haer ten dienste te staen.

Als dese nu aen het bovenste van dese Bergh naderden, hoorden sy een groot geluyt van het selve komen, soo dat sy niet dorsten verder gaen, door dien de aerde onder haere voeten beefde, ende sy oock soo veel asse vonden, dat sy niet, dan met groote moeyte, gaen konden.

Doch onder haer waeren'er twee die stouter, kloeckmoediger ende nieuwsgieriger dan wel de andere zijnde, tot boven toe opklommen, laetende de andere beneden blijven; sy passeerden door dese woestijne van asse, ende quamen cyndelijck op eene plaetse in dewelcke sy een seer swaere ende dicke roock sagen, en als sy daer eenige tijd waeren blijven staen, soo verdween de duysternisse voor een gedeelte, ende de mont van het brandende Hol vertoonde sich klaerlijck aen haer gesichte, zijnde deselve omtrent een half mijl in de ronden groot, ende seer wel aen een Glas-blaefers Oven gelijckende, de lught quam met soo groote ende geweldige kragt daer uyt, dat den gantschen Bergh daer van beefde.

De kragt van den roock ende van het vyer was foodaenigh dat sy daer niet lange konden blijven, ende sy sich genootsaecht vonden, in grooten haest, weder

Beschrijvinge van de Provincie van *Mexico*.

Brandende Berghen.

der te vertrecken door den wegh die sy gekomen waeren, doch sy waren noch niet seer verre gegaen, of desen vyerigen mont begonde vyer, vlammen, asse, koolen en eyndelijck brandende ende gloeyende steenen uyt te braecken, soodaenigh dat, soo sy door geluck niet by een Rotse geweest waeren, achter dewelcke sy schuylen konden, het seecker is, dat sy noyt souden hebben konnen wederkeeren, maer daer verbrant zijn geworden.

Desen Bergh gelijckt seer wel aen den Bergh *Aethna* in Sicilien, sy is hoogh ende rondt, en boven op den top leght, geduerende het geheele Jaer, veel sneeuws.

Voor de komste van *Cortez* in die Gewesten, hadde sy in thien Jaeren tijds gantsch geene roock ofte damp van sich gegeven, doch sy begonde in het Jaer 1540. weder te branden, ende sy gaf soo grooten geluyt van sich, dat die geene, welke vier mijlen daer van daen woonden, daer van geheel verbaest ende ontfet wierden, selve verspreyde sich de asse tot *Tlaxcallan*, het welke twaelf mijlen daer van daen is, roe, sommige seggen dat deselve tot vijftien mijlen verre sich verspreyde, alwaer daer door, de Kruyden in de Tuynen, het Koorn op het veldt, ende de Lijwaten die men om te drooghen ende te bleecken hadde uytgespreyt, verbrant wierden.

Grensen
van de
Provintie
van *Me-
xico*.

Desse Provintie is aen het Oosten door *Yucatan* bepaelt, soo wel als door de Golphe van *Mexico*, aen het Westen door *California*, ende aen het Zuyden door dat gedeelte van *America* welke men het Peruviaensche noemt.

De Grensen van deselve aen het Noorden zijn noch onbekent, soodaenigh dat wy noch niet voor de waerheyd kunnen verklaeren, of dat gedeelte van de nieuwe Weerelt een Eylandt, of met het vaste Landt gevoeght is.

Spaensche
vreed-
heyt.

Voor de komste der Spaigniaerden was dese Provintie seer Volck-rijck; sy braghten in seventhien Jaeren meer dan ses Milloenen Menschen om hals, sy branden de sommige, andere staecten sy de ooghen uyt, en wierpen die voor de wilde Beesten, om daer van vernielt te worden.

Dit Hooft-gedeelte van *America* datmen *Mexico* noemt, wert weder in vier andere Provintien onderscheyden, welke zijn *Themistitan*, nieuw *Galicien*, *Mexicoacan* ende *Guastacan*.

Themistitan is de grootste ende aensienlijkste van alle die Provintien, door dien sy ses Steden begrijpt, van dewelcke *Mexico*, het welke sijn naem aen de helfte van *America* mede-deelt, ende den Setel van den Aerts-bisschop soo wel als de woonplaetse des Onder-Koninghs is, eene is, hier vorens hebben wy haere grootte ende rijkdom beschreven.

De tweede is *la Puebla de los Angeles*, de derde *Villa-rica*, de vierde *Antequera*, de vijfde *Mexicoa*, de sesde *Ottopan*.

Doch dese vier laetste zijn van seer weynigh aensien, ende dat sy de naem van Steden gekregen hebben, is gekomen door dien de Spaigniaerden voorge-
noomen hadden in yder van deselve een Bisschop te stellen, doch sy hebben dat
haer dresse niet konnen volvoeren, om dat de Steden van *Mexico* en *Puebla de*
los

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. I. CAP. 121

las Angelas, het grootste gedeelte van de Coophandel ende Inwoonders van die vier Steden aen haer getrocken hebben.

Voor al is'er soo grooten toevloed van Menschen te *Mexico*, dat de meeste Dorpen ende Vlecken die daer by sijn geleegeen ende eerst aen de Indiaenen behoort hebben, jegenwoordigh door Spaigniaerden ofte Mestisen bewoont werden.

Ick kan te deser plaetse, op dewelcke ick van die geene die omtrent *Mexico* Beschrij-gelegen sijn spreekte, niet nae-laten van *Capultepec* gewagh te maecten; dit vinge van Dorp was vermaert, om dat de Heydenen in haren tijd aldaer hare Keyfers be-*Capultepec*groeven, ende de Spaigniaerden hebben'er nu het *Escorial* van *America* afge-maect, men begract daer oock de Onder-Koningen die in dat Land sterven.

Men siet daer een seer heerlijk Paleys, versien zijnde met seer schoone Tuynen, welke hare Fonteynen ende Visc-vyvers hebben, de Onder-Koningen ende den Adel van *Mexico* gaen sijn daer ter plaetse dickmaelen verlustigen, men gelooft oock dat de Capelle die den Viceroy daer heeft meer dan een Millioen gouds waardigh is.

Tacuba is een ander seer vermaeckelijck Vleck, men siet daer veele Tuynen *Tacuba* ende Boomgaerden, het leght op den wegh van *Capultepec*.

Toluco is aen het Zuyden gelegen, men drijft daer grooten handel, ende voor *Toluco* al in Hammen ende gefouten Verckens-vleesch, men vervoert die op verscheyden plaetsen, om dat die dingen daer beter sijn, dan in eenige andere van die quartieren.

Aen het Westen is een Vleck, het welke men *la Pietta* noemt, het leght *La Pietta* aen het eynde van een van de Dijcken, de Inwoonders van *Mexico* komen daer hare devotie plegen voor seecker Vrouwen-beeldt, het welke sy met een on-eyndigh getal van kostelijckheden en guldene Kroonen ende Keetenen hebben op-gepronckt.

Doch de aengenaemste plaetse omtrent *Mexico* is die geene welke sy de *Aengena-*Woestijne noemen, leggende deselve drie mijlen van de Stadt aen het Noord-*me Woe-*Westen, en soo alle de Woestijnen even als de dese waren, men soude liever *stijne* in deselve dan in de Steden wonen.

Dese plaetse is door de ontschoeyde Carmeliten getimmert, die sich in deselve, als in eene eenfaemheyd ofte Eremitagie begaeven, ende boudden aldaer een praghtigh Clooster, het welke des te meer verwonderens waardigh is, om dat het op een Bergh leght, ende aen alle zijden met Rotfen omringht is.

Sy hebben omtrent thien Kelders ofte overwelfde Vertrecken tusschen de Rotfen rond-om haer Convent doen maecten, op de wijze van de Cellekens die men voor de Eremijten maect, oock sijn daer Capellekens van devotie by, welke verciert sijn met Schilderyen ende Beelden, daer hangen oock Roeden van yser-draedt, yfere Staeven, haire Kleederen, Gordelen die met yfere prickelen voorsien sijn, om die over de naecte huydt aen te doen, ende meer andere dierghelijcke Instrumenten van doodinghe des vleeschs, welke voor het ooghe van een yder in die Capellen ten roon

laen, omdatmen sich over de gestrengheyd ende austeriteyt van haer leven soude verwonderen.

Alle die Capellen staen te midden in Boomgaerden ende in Hoven, welcke met vrucht-boomen ende bloemen vervult zijn; dit perck is soo groot datmen het in geen uer kan omgaen, ende op veele plaetsen sietmen de Fonteynen uyt de Rotfen spruyten, zijnde het water van deselve seer goet om tot dranck te gebruycken, ende het selve, nevens de schaduwe die de Palmitten komen te geven, maecken die Plaetse eene van de vermaeckelijckste des Aertbodems.

Men siet daer veele Roosen ende Jasmijn bloemen, oock alle die geene welke in dat Landt te vinden zijn; soodaenigh, dat in dese Woestijne niets en manqueert van het geene het gesichte, den reuck, ende de andere ytterlijckse sinnen vernoegen kan.

Alle acht dagen sientmen andere Eremijten om dese Cellen te bewoonen, ende die geene welke het aldaer haere weecke hebben uyt-gehouden, keeren weder tot het Klooster, ende men sient andere in haere plaetse, die Flesschen met Wijn, Confitueren ende andere spijs medebrenghen, want, wat de vrughten belanght, van deselve vinden sy den overvloed in de Eremitagie selve.

Het is eene seer verwonderens-waerdige saecke te sien de schoone Fonteynen ende de op-borrelende waeter-sraelen, die omtrent die Tuynen zijn, ende haere verscheydenheyd maeckt haer noch te aengenaemer; en brénghet het groot getal van Caroffen, die met Heeren ende Dames van Mexico vervuld zijn; noch meer vermaeck by, komende deselve daegelijcks aldaer met groote meenichte, om dese Eremijten, die sy als Heylighen eeren, te besoecken.

Niemant komt by haer ofte hy vereert haer eenige Confitueren, ofte yets anders van deselve naetuere, om deel aen haere gebeden te hebben; men doet haer oock groote Aelmoessen aen gelt geven, op dat sy Missen souden doen segghen; maer voor al krijgen sy groote Offerhanden in Diamanten, Peerlen; Goudene Kroonen, Keetenen ende Rocken, ende Tabbaerden van Silvere ende Goudene Laeckenen voor een Beelt van de Maget Maria, het welke sy onse L. Vrouwe van den Bergh *Carmel* noemen, en waer voor meer dan vier-hondert Goude Lampen hanghen, van dewelcke de geringste meer dan vier hondert Rijcks-daelders waardigh is.

Op den wegh nae die Eremitagie is noch een ander vleck, het welke men *Tacubaya* noemt, in het selve is een rijck Klooster van Religieusen van St. Franciscus, oock sietmen daer veele schoone Hoven.

Dese plaetse wert seer veel besoght ter oorfaecke van de schoone Musicque die die geene van dat Convent hebben, in welke konste de Religieusen van dat Klooster de Indianen soo wel onder wesen hebben, dat hare Sangh ende Speelkonst in geen minder achtinge is, dan die van de Cathedrale Kercke van Mexico.

De fe

Rijcke
Offerhan-
den aen
een L.
Vrouwen
Beelt,
&c.

Tacubaya.

Deze boven-verhaelde plaetsen zijn de voornaemste van die genee, welke ick gesien hebbe, oock hadde ick dickmaels, met mijne Vrienden, in deselve gaen wandelen; terwijlen ick te Mexico was, ende daerom hebbe ick geoordeelt dat het noodigh was daer van te sprecken, voor ende al-eer te komen tot de beschrijvinge van de andere Provintien.

De Provintie van *Guafiacan* is gelegen op den wegh van *St. Juan d'Ulhua* nae Mexico, deselve is soo behoefdig nochte arm niet als *Heylin* daer wel van schrijft, want men siet jegenwoordigh in deselve veele braeve Hoeven ende Hofsteden, op-dewelcke men de Suyccker ende *Cochenille* wint; oock streckt sy sich uyt tot aen de Valleye van *Guaxaca*, dat eenfeer vrughtbaere Contreye is.

Beschrijvinge van *Guafiacan.*

De Stadt van *Thaxoallan*, van dewelcke ick bevorens hebbe gesproocken, was voor desen de Hoofft-stadt daer van, doch nu zijn hier de Steden van *Guaxaca* ende *Xalappa*, in dewelcke men twee Bisdommen heeft bevestight.

Van *Villa-Rica.*

Sy is oock seer vermaert door seckere Zee-haeven *Villa-Rica*, dat is, Rijkke stad, genaemt, dese Stadt heeft de daed nevens haere naem, om dat alle den handel, welke tusschen het oude ende nieuwe Spaignien geschiet, door deselve wert gedreven.

De Spaigniaerden hebben aldaer twee aensienlijcke Colonien, de eene genaemt *Ponuco*, ende de andere *St. Jacob* van der Valeyen.

De derde Provintie van Mexico is *Mecoacan* genaemt, ende heeft taghtigh mijlen in haeren omganck.

Van *Mecoacan.*

Het is eene seer rijke Landts-douwe, ende overvloeyende van alle dingen die tot des levens noodt-drufft behooren; men vint in deselve veel Moerbeseboomen, gelijk oock Zijde, Honigh, Wasch ende swarte Amber; men maect aldaer oock veel Veder-werck, dat, om sijne schoonheyd, seer geacht is, oock vintmen daer soo grooten overvloet van seckere foorte van uyt-nemende Visschen, dat dese Provintie daer door den naem van *Mecoacan*, dat een Visscherye beduyt, daer door heeft gekregen, andersints bereeckent die naem oock eene plaetse die tot den Vis-vanght bequaem is.

De Tael van de Indianen in dese Provintie is seer aerdigh ende vloeyende, sy hebben oock seer veele manieren om yers seer eygentlijck uyt te drucken; de inwoonders van deselve zijn van een aengenaeme gestalte, kloeck, sterck, altoos besigh ende kloeck van Geeste, van het welke haere manufacturen selve getuygenisse geven, doch voor al die van Veder-werck gemaect zijn, wesende deselve soo uytnemende, datmen die stelt onder de aengenaemste presenten, welke men aen den Coningh van Spaignien, ofte sijne voornaemste Hovelingen, doen kan.

De voornaemste Stadt van dese Provintie is *Valladolid*, in dewelcke een bisschop sijn Serel heeft; daer nae volghet *Sinonne*, daer voor desen de Coninghen plaghten te wonen, ende op die *Pascuar* ende *Coloma*, het welke groote Vlecken zijn, die door Spaigniaerden ende Indianen bewoont werden.

Valladolid.
Sinonne.
Pascuar, Co-
loma, &c.

Daer zijn oock twee goede Havens ofte zee-plaetsen, de eene genaemt *St. Antonio* ende de andere *St. Iago*.

Dit Landt van *Mechoacan* was by-nae soo groot als het Rijke van *Mexico* doe *Cortez* her selve vermeerderde.

De Koningh welke te dier tijden regeerde, genaemt *Cocouzin*, was een vati de voornaemste Vrienden van *Cortez* ende van sijne Spaigniaerden, oock onderwierp hy sich vry-willighlijck, als Vassal, aen de Kroone van Spaignien.

Barbari-
sche
wreetheyt
van *Dom*
Nunio de
Guzman.

Des niet tegenstaende was de wreetheyt van *Dom Nunio de Guzman*, eerste President van de Cancellarye van *Mexico*, soo groot, dat hy, hebbende verstaen dat hy sijn Ampt soude quyt raecken, voor-nam den Oorlogh aen de *Teuchichimeques* aen te doen; ten dien eynde nam hy met sich vijf-hondert Spaigniaerden ende ses duysent Indiaenen, die hy met geweld uyt *Mechoacan* voerde, ende met deselve nam hy *Xalisco* in, datmen nu Nieuw-Gallicien noemt.

Soo als hy door *Mechoacan* trock, nam hy den Koningh *Cocouzin* gevangen, hoewel hy niets tegens hem misdaen hadde; hy ontnam hem thien duysent marcken silvers, veel gouts ende andere dingen; eyndelijck deede hy hem verbranden nevens de voornaemste van sijn Rijk, vreefende dat sy tegens hem klaghtigh souden vallen, ende seggende dat een dooden Hond niet blaft.

HET II. CAPITTEL.

Solemnisatie van het Huwelijck der Mechoacanen. Begraevinge der Koninghen. Giften aen den nieuwen Koningh. Ceremonien omtrent het Lyck van den overleden Koningh. Menschen om den dooden Koningh te dienen gedoodt. Vreemt by-geloof. Schatten met den Koningh begraven. Rouwe over de dood des Koninghs betoont. Overspel met de dood gestraft. Hoeren toegelaeten. Beschrijvinge van nieuw Gallicien.

DE Volckeren van dat Koninghrijk waeren al immer soo by-gelovigh ende soo groote Af-Goden-Dienaers, als alle de andere van *America*. De Huwelijcks-scheydinge was onder haer niet geoorloft, ten sy dat eenē van beyde de Partijen met eede verklaerde, dat hy ten tijde van het solemniseren van het Huwelijck; de andere niet sterck onder de oogen hadde gesien, het welke het teeken was van hare weder-sijdtche toestemminge.

Hare Af-Goderye ende wreetheyt bleeck oock in het begraven van haere Konin-

Koningen, want als een van deselve sagh dat het met sijn leven ten eynde liep, ende dat'er gantsch geene hoope van genesinge was, soo noemde hy die geene van sijne Kinderen welcke hy begeerde dat de Kroone soude erven, welcke, soo drae hy tot die weerdigheyt genomineert was, alle de Gouverneurs ende Bediende van het Koninghrijck deede nodigen, om op de uytvaert van sijn Vader te komen, ende die geene, welcke sich daer op niet liet vinden, wierde gestraft even alsof hy het *Crimen lese Majestatis* hadde begaen.

Soo drae als men van des Coninghs dood verseeckert was, soo braghte een yder, van wat Conditie die oock zijn moghte, sijne geschencken aen sijnen naevolger, om daer door te kennen te geven, dat hy sijne komfte tot de Kroone voor goet-keurde.

Doch soo de Koningh niet t'eenemaal dood was, ende maer alleenlijck lagh en ziel-ooghde, soo hieldmen maer de Poorten van het Paleys gesloten, ende het en was aen niemant ge-oorloft om daer in te komen; doch soo drae hy overleden was staecten sy sich alle in den rouwe, ende een ygelijck moghte in de Kamer, waer in het Lijck ten toon gestelt was, komen, ende het selve met sijne handen betasten.

Nae dat dit gedaen was wiesch-men het Licchaem met rieckende waeteren, ende men bekleedde het met een sijn Hembde, men dede aen de voeten Schoenen van Harts-leder, goude schellekens aen het onderste van de beenen, men voeghde guldene arm-ringen aen sijne armen, welcke met Turkoisen verciert waren, men deede eenen hals-bandt van deselve stoffe, ende die met kostelijcke gesteenten was opgepronckt, om sijnen hals, ende goude Ringen in sijne ooren, nevens een groote Turkoise op sijne onderste lippe.

Het Licchaem wierde hier op op een bedde in een groote doot-kiste gheleght, aen sijne eene zijde saghmen een bondel Pijlen, ende aen de andere een beeldt van deselve grootte als het Lijck was, gemaect zijnde van wasch, hebbende een groote bondel Pluymen op het Hooft, Schoenen aen de voeten, arm-ringhen boven de handen, ende een gouden bandt aen den hals.

En door dien'er veel soo Mans als Vrouwen-perfoonen geschickt ende gedestineert waren tot de dood, om hem in de andere Weerelt te dienen ende te versellen, soo wiesch-men oock seer forghvuldelijck hare Licchaemen, ende men volde die lustigh mer eeten ende drincken op, selve tot di onckenschap toe, op dat sy te minder vreefe voor de dood fouden hebben.

Den nieuwen Koningh koos die geene, welcke sterven fouden om zijn Vader ten dienste te staen, uyt, ende het meeste gedeelte van die ellendighen, achtete dat sulcks her grootste geluck was, dat haer overkomen konde, ende dat sy nae haeren dood een oneyndighe vreughde met haeren Coningh fouden genieten.

Voor eerst dan koos men ses Dochters, van seer goeden Huysen, uyt; de eerste om de Juweelen, welcke hy, tot sijn's Licchaems cieraet, gewoon was te dragen,

ge der Koningen.

Giften aen den nieuwen Coningh.

Ceremonien omtrent het Lijck van den overleden Coningh.

Menschen om den dooden Coningh te dienen gedoodt.

Vremt by-geloof.

te bewaeren, de tweede om hem het eeten voor te flijden; de derde om hem hant-waeter in een Lampetaen te brengen, ende op sijne handen te fchencken; de vierde om hem de waeter-por toe te reycken; de vijfde om sijne spijfe te bereyden; de fefde om fijn Lijwaet te wafchen.

Men deede noch veele andere Vrouwen, foo vry-geboorene als Slavinnen, fterven, om defe Juffrouwen te dienen, nevens een Perfoon uyt yder van de Ambaghten, die in de Stadt waeren.

Nae darmen alle die geene welcke fouden gedoodt werden, wel gewaffchen hadde, en nae darmen defelve wel hadde doen onthaelen, foo befchilderde men haere aengefighten met een geele verwe, en men fette Bloem-kranffen op haere Hoofden.

Hier op gingen fy als in Proceffie achter de dood-kifte van den overleden Koningh, fomnige fpeelden op Kinck-hoornen diemen aen de Zee-kant vint, andere op Tromperten die van de fchilden der Schild-padden gemaect waeren, ende andere weder fpeelden op Fleuyten, maer het meefte gedeelte van de andere Liederen die ter begraveniffe gingen volghden al krijtende, ende betuyghden daer door haere droefheyd over het verlies van haeren Vorft.

De kifte in dewelcke het Licck lagh wierde gedraeghen van de Soonen van den overleden Koningh ende van andere Edel-lieden, welcke feer faghtelijck voort-gingen tot in den Tempel van haeren Godt *Cupicaveri*, de andere Bloet-vrienden gingen ter zijde de kifte, finghende op een feer bedroefde wijfe een Liedeken ofte een foorte van een gebed voor den afgestorvenen.

De Bediende van des Koninghs Huys ende de Overgheden der Stadt droegen de Standaerden, Vaendelen ende Waepenen des dooden.

In defe ordre trocken fy ontreyt ter middernacht uyt het Paleys des Koninghs, werdende door veele Fackelen gelight; en maeckende een vervaerlijck geluyt met haere Trommelen ende Tromperten, hebbende de Inwoonders groote forge gedraegen, om de ftraeten, door dewelcke men paffieren moefte, te deegen fchoon te maecken.

Nae dat fy in den Tempel gekomen waeren, gingen fy driemaelen om een groote hoop Dennen-hour, welcke men aldaer om het Licchaem te verbranden hadde op een geftaepelt, ende fy floeghen, mer eene knodfe, alle die geene, welcke Bloem-kranffen droeghen, dood, ende fy begroeven defelve, mer alle haere Cieraeden, vier aen vier, in een graf achter den Tempel.

Op den volgenden dagh wierde de afte ende het gebeente van het Licchaem, nevens het geene noch van het Gout, ende de Gefteenen overgebleven was, forghvuldlijck vergaedert, ende in eene kottelijcken Deecken geleght, welcke men aen de Poorte des Tempels braghte, alwaer het de Priefters ontfinghen; en nae dat fy de afte gelegent hadden, kneedden fy defelve tot deegh, van dewelcke fy een Beeldt maeckten, datmen als een Menfche bekleedde, ftellende een maske voor het aengefighte, ende men pronckte het op mer
alle

Illegitimate trade among the Medusae

A. D. 1788

PRICE

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. II. CAP. 127

alle de Gesteenten van dewelcke sich den overleden Koningh plaghte te bedienen.

Men hadde onder aen den voer van de trappen des Tempels expresselijck een graf bereyt, het welke seer wijd ende groot was, hebbende de diepte van vier ende twintigh voeten, het was aen alle zijden met sijne matten behangen ende bespreyt, men sagh daer een schoon bedde in, op het welke een van de Priesters, het Beelt datmen van dese afse gemaect hadde, neder leydde, keerende her selve met de oogen nae het Oosten, ende men behingh de wanden ofste zijden des grafs met Silvere ende Goudene Schilden, Bogen, Pijlen, ende een groot getal Plum-bossen; men voeghde daer noch veel Aert-werck by, als Potten, Schotelen, Taefelborden, en eyndelijck men vervulde geheel het graf met Huys-raet, Koffers, Kleederen, Gesteenten, Spijse, Dranck ende Wapenen.

Als dit gedaen was decktemen het graf met balcken ende plancken, waer op men de aerde wierp, ende daer op gingen de Edellieden, welke yets, dat tot dese begravenisse behoorde, hadden aengeraeckt, sich wasschen, ende het mid-daghmael houden in eene opene plaetse van her Hof, sy moesten op de aerde sonder Taeffel eeten, ende als dat gedaen was veeghden sy hare handen aen eenige vlocken Cattoon, welke sy op het Hoofd hadden, af, zijnde in een groote siltre terwijlen dat dit alles geschiede, ende sy spraecken niet ten sy dan om drinken te eysschen.

Dese plegtelijckheyd duerde vijf dagen, ende geduerende deselve was het niet geoorloft vyer aen te steecken ofte te hebben, dan alleen in den Tempelen ende in her Paleys; men sloot de Winkelen toe, ende niemant gingh uyt sijn Huys, doende haer beste om den rouwe, die sy over de dood des Koninghs hadden, te betoonen.

Het Overspel was eenē sonde welke onder haer met de dood gestraft wierde, ende sy deeden, sonder eenige verschooninge, soo wel de Man als de Vrouwe, die het selve begaen hadden, straffen; soo den Overspeelder een Edelman was; soo sette men hem Plum-bossen op sijn Hoofd, ende dus verciert zijnde wierde hy gehangen, daer nae verbrandde men het Licchaem.

Doch om de Hoererye te beletten, stonden sy toe dat'er gemeene Vrouw-lieden waeren, welke men in het heymelijck konde gaen besoecken, maer daer waeren geene openbaere Hoer-huyfen ofte Bordeelen.

Jegwoordigh zijn de Indianen van *Mechoacan* seer yverigh in de Roomsch-Catholijcke Religie, ende sy beleven deselve al immer soo wel als eenige andere Inwoonders van *America*.

De vierde ende laetste Provincie van het Rijk van *Mexico*, is die van het nieuwe *Gallicien*, dese wert door twee groote Rivieren bevoeghtighr, zijnde de eene van deselve *Piafle* ende andere *St. Sebastiaen* genaemt.

Dese Provincie is seer aensienlijck ter oorfaecke van veele Indiaensche Steden, doch voor al zijn'er ses die door Spaignaerden ende Indianen bewoont worden.

Schatten met den Koningh begraven.

Rouwe over den dood des Koninghs betoont.

Overspel met de dood gestraft.

Hoeren toegelaten.

Beschrijvinge van nieuw Gallicien.

HET III. CAPITTEL.

Xalisco. Guadalajara. Coarum, &c. *Kloecke Indiaenen. Hare vaerdigheyt. Haer rijckdom. Meenighte van silver. Vreesse der Spaigniaerden. Haer voorneemen. Beschrijving van Quivira. Over-een-komste van de Inwoonders met de Tartaren. Mensch-eeters. Layden die alle haere nootdrust van de Ossen en Koeyen trecken. Cibola. Torontaa. Tinguez. Het nieuwe Albion. Beschrijvinge daer van. Jucatan. Beschrijvinge daer van. Guatimala. Nicaragua. Beschrijvinge daer van. Hare Wetten. Overvloed van leef-toght. Leon. Grenada.*

Xalisco.

DE eerste ende de confiderabelste is *Xalisco*, welke door *Numio de Guzman* wierde ingenoomen, zijnde hy met een vergramt gemoet ten dien eynde uyt *Mexico* vertrocken, hy nam als doen den Koningh van *Mechoacan* gevangen, ende deede hem daer na levendigh verbranden.

Guadalajara.
Coarum,
&c.

De tweede is *Guadalajara*, de derde *Coarum*, de vierde *Compostella*, de vijfde *Spirito Sancto*, ende de sesde *Capala*, datmen nu her nieuwe *Mexico* noemt.

Kloecke
Indiae-
nen.

In dese laetste is het dat de Spaigniaerden noch geduerigh met de Indiaenen in Oorloge zijn, sy woonen na her Noorden toe, ende de Spaigniaerden hebben die noch noyt kunnen overheerschen.

Haere
vaerdig-
heyt.

Dese Indiaenen zijn seer kloeckmoedigh, ende sy geven de Spaigniaerden veel wercks, ter oorfaecke van de Rotfen ende het Geberghte in het welke sy woonen, ende sy hebben deselve dickmaelen ter needer gemaect, als sy haer in hare Posten quaemen besoecken.

Haer
rijckdom.

Ick hebbe verscheydene Spaigniaerden hooren seggen, dat sy, als men tot haer naedert, als Geyten, op het Geberghte ende de Rotfen, loopen, dat sy een vervaerlijck geluyt maecken, als sy hare Boogen afschieten, ende daer op met soo groote vaerdigheyt haer retireren, datmen haer ten eersten op eene andere Rotf sieet.

Meenighte
van silver.

Her is om de goude ende silvere mijnen dat de Spaigniaerden veel meer traghten dese Indiaenen te vermeersteren, dan wel sommige andere, want daer sijn'er seer veel in haer Landt.

Sy besitten alreede een gedeelte van die rijckdommen, door het geene sy uyt de Mijnen van *St. Louis de Sacatecas* trecken, want daer van komt alle het silver

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. IV. CAP. 129

silver dat in de Munte van *Mexico* ende in die van *Puebla de los Angeles* geslagen werdt, boven het geene jaerlijcks in Baeren nae Spaignien werdt gevonden, het welke meer dan ses Millioenen bedraecht.

Hoe de Spaigniaerden meer nae het Noorden door-dringen, hoefy oock meer rijkdommen ontdekken, hier door is het dat sy voorgenoomen hebben alle die Provintien te gaen vermeersteren, gelijk sy my dickmaelen gesegt hebben, ende dat uyt vreesse dat de Engelsche, welke in *Virginia* ende in andere van hare Colonien zijn, deselve eer dan sy souden kunnen in-neemen.

Ick hebbe haer dickmaelen hooren verhaelen, dat sy haer seer verwonderden, dat de Engelsche niet dieper in het Landt trocken, en dat sy nootfaeckelijck vreesse voor de Indiaenen moesten hebben, ofte anders seer leuy zijn, om om dat sy een stil ende geruft leven, nevens het Taback planten prefereerden voor het conqueteren van een Landt dat vol gout ende silver was.

Het is seecker dat het voorneemen der Spaigniaerden is, niet alleen onder te brengen ende te overmeersteren die Indiaenen welke dichte by haer wonen, maer dat sy, altoos dieper doordringende, willen te Lande penetreren tot in *Florida* ende *Virginia* toe, oock sullen sy het doen, soosy niet eenige Natie van uyt het Noorden van *Europa* ontmoeten, die haer wat meer wederstand biede, dan die arme Indiaenen doen.

Hebbende nu breedelijck gesproken van de vier Provintien van *Mexico*, het welck het eerste gedeelte van *America* is, als men het selve in het Peruviaensche ende het Mexicaensche verdeeldt, soo moet ick evenwel noch yets van de andere drie Provintien seggen, welke aen het Noorder-gedeelte van het Mexicaensche behooren, zijnde gelegen recht tegens over het Peruviaensche, ende ende ick sal niet spreecken van *Florida*, *Virginia*, *Norumbegua*, *Nova Francia* ende *Estvilandia*, om dat ick, als wel veele andere doen, niet begeere te schrijven op de Rapporten ofte het hooren seggen van andere, maer alleen het geene ick gesien ende door mijne eygene ondervindinge ontdeekt hebbe.

Ick hebbe, in de eerste verdeelinghe, die ick van het Noorder-gedeelte gemaect hebbe, nae *Mexico* gesteld de Provintien van *Quivira*, *Jucatan* ende *Nicaragua*, welke de drie Provintien zijn van dewelcke ick nu wil gaen spreecken, ende daer na sal ick oock yets seggen van het Peruviaensche ofte het Zuyder-Gedeelte van *America*.

Het Landt van *Quivira* is het Oostelijckste van geheel *America*, ende by na recht over Tartaryen, van het welke het soo weynigh afgescheyden is, dat sommige gelooven dat de eerste Inwoonders van *America* daer zijn van daen gekomen.

Het is oock inder daedt sulcks, dat de Volckeren van *America* in veele dingen aende Tartaryen gelijk zijn; ende door dien *Quivira* ende het geheele Westersche gedeelte, welck na *Asia* toe-streckt, veel Volck-rijcker is dan het Oostersehe gedeelte dat na *Europa* toe-loopt, soo kanmen daer uyt bespeuren dat die quartieren veel eer dan de andere bewoont zijn geweest.

Vreesse der Spaigniaerden.

Haer voornemen.

Beschrijvinge van *Quivira*.

Over-een] Ten tweeden soo sietmen door haere ongeschicktheyd ende barbaerische ma-
komfte nieren, dat sy meer over-een-komfte met de Tartaren dan met eenige andere
van de In- Natie hebben.

woonders] Ten derden is het sulcks, dat, soo het Landt van Tartaryen ende *America*
met de niet aen malkanderen vast zijn, het daer van niet kan afgescheyden zijn, dan
Tartaren. door een kleyns Enghte.

Ten laetsten, het Volck van *Quivira*, dat het dichtste aen Tartaryen woond,
volght de wijze der Tartaren in het weyden van hare Beesten, ende in het op-
foecken ende verwisselen van Landt-streucken die tot de weyde bequaem zijn.

Mensch- Geheel die Kuste van *America* is seer gras-rijck, ende sy geniët een seer ge-
eeters. temperde Lught; de Inwoonders aghten het glas meer als het gout, ende op
sommige plaecten vintmen'er noch, die Menschen- vleesch eeten.

De voornaemste rijkdommen van dat Landt zijn de Ossen ende de Koeyen,
van dese trecken de Inwoonders hare spijsse, dranck, kleederen, ende by nae al-
les dat sy van nooden hebben.

Lieden] Want van de Huyden van de gefeyde Beesten maecken sy haere Huysen ofte
die alle Hutten, ten minsten decken sy die daer mede, sy maecken van de beenen haere
hare noot- messen, gaeren van haar hair, touwen van haere senuwen, vaeten om uyt
druft van te eeten ende te drincken van hare hoornen ende blaesen, vyer van haren dreck,
de Ossen emmers om waeter mede te putten van het veld der Kalveren, in het korte, sy
en Koeyen eeten het vleesch ende drincken het bloedt, ende de melck daer van.
trecken. Men geloofst dat'er eenige Negocie werd gedreven tusschen dese streecke van

America, in dewelcke de Spaigniaerden noch noyt zijn geweest, ende tusschen
het Landt van *China* eude *Catbay*, want als *Vasquez de Coronado* door een gedeel-
te van het selve trock, soo bemerkte hy in de Zee seeckere Scheepen, wel-
cke van geen *Europisch* maeckfel waeren, sy scheenen met Coopmanschappen
gelaeden te zijn, ende voor aen haere stevens hadden sy Beelden die wel nae
Pellicaenen geleecken, soo dat men niet konde dencken waer deselve moght-
en van daen gekomen zijn, ten sy dan uyt eene van die twee Koninghrijcken.

Men heeft noch maer twee Provintien in het Landt van *Quivira* ondeckt, te
weten, *Cibola*, ende het nieuwe *Albion*.

Cibola. *Cibola* is aen de Oost-kant gelegen, ende treckt sijn naem van de Hooft-Stad
van die Provintie, welcke mede soo genaemt is.

Totomaa. De tweede Stadt nae dese is *Totomaa* genaemt, sy is seer vermaeckelijck
ende gelegen aen de kant van eene Riviere, in een getempert Climaer.

Tinguez. De derde Stadt, welcke verdient datmen haerder gedencke, is *Tinguez*, de-
se vierde van de Spaigniaerden verbrand onder het beleyd van *Vasquez de Coro-
nado*, sy braghten die onder de gehoorsaemheydt van den Koningh van Spai-
gnien in het Jaer 1540. de Spaigniaerden hebben deselve nae die tijdt herbout
ende bewoont.

Daer is een Collegie van Jesuiten, die niet doen dan predicken, ende de Lie-
den van het Landt in de Christelijcke Religie onderwijfen.

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. III. CAP. 131

Het nieuwe *Albion* leght aen de West-zijde nae Tartaryen toe, daer sijn feer Het nieu- we Albion. weynigh Spaigniaerden, om dat sy daer weynigh gout ende andere rijckdommen gevonden hebben.

Den soo vermaerden Engelsen Capiteyn *Françoy*; *Draeck* ontdeckte het selve, hy sette daer de voer aen Landt, ende noemde het het nieuwe *Albion*; om dat de Koningh die daer doenmaels regeerde, sich vrywillighlijck aen de Koninginne *Elisabeth* onderwierp. Beschrijvinge daer van.

Het Landt heeft overvloed van vruchten, die te gelijk aengenaem aen het oog en aen de mondt sijn, de Inwoonders sijn feer beleefte ende lief-tallighe tegens de Vreemdelingen, doch genegen tot de Toverye ende her aenbidden der Duyvelen.

De Roodé-zee ofte de Zee van *California* bepaelt dit Landt van *Quivira* soo wel als dat van *Mexico*.

Het derde Koninghrijck dat aen het Mexicaensche ofte het Noorderlijcke Jucatan. Gedeelte van *America* behoord, is dat van *Jucatan*, het welke in het Jaer 1517. van *Ferdinand Cortez* ontdeckt wierde.

Men noemt het *Jucatan*, niet nae *Jochtan*, de Soone van *Heber*, soo als eenige verkeerdelijck gemeent hebben, welke gelooven dat hy uyt het Oosten, alwaer de Heylige Schriftuere sijne woonplaatse, in het twaelfde Capitrel van *Genesis*, steld, trock, om in dit Landt te koomen woonen, maer nae het Indiaensche woordt *Jucatan*, het welke in die Taelé, wat seght ghy? beteekent; en dat door dien de Spaigniaerden, als sy daer eerst aenquaemen, aen de Inwoonders nae den Name van dat Landt vraeghden, ende de Indiaenen, welke haer niet verstaende, antwoordden daer op *Jucatan*? het welke, soo als wy boven geseght hebben, wat seght ghy? beduydt, daer door dan noemden her de Spaigniaerden *Jucatan*, en sy hebben die naem oock altoos behouden.

Dit Landt heeft de gedaente van een hangende Eylandt, en is ten minsten drie-hondert mijlen in het ronde groot.

Het is recht over het Eylandt *Cuba* gelegen, en in drie deelen onderscheyden. Beschrijvinge daer van.

Het eerste is het regte *Jucatan*, welckers voornaemste Steden sijn, *Campeche*, *Valladolid*, *Merida* ende *Simancas*; noch is'er eene andere, welke sy *Cairo*, om haer groote ende schoonheyd noemen.

De Spaigniaerden achten dit Landt voor arm, om dat'er geene silver-mijnen sijn, ende om datmen daer geene *Cochenille* nochte *Indigo* vindt.

De voornaemste Coopmanschappen die men aldaer vindt, sijn Honigh, Wasch, Huyden, Suycker, eenige drogen voor de Apotheeckers, *Cassia fistula*, *Salsaparilla*, nevens een groote meenichte *Maiz*.

Daer is oock veel hout tot den Schip-bouw bequaem, waer van de Spaigniaerden Scheepen maecten, mer dewelcke sy heen ende weder nae Spaignien vaeren.

In het Jaer van 1632. stonden de Inwoonders op het poinct om tegens den Gouverneur te rebellieren, door dien hy haer dwongh dat sy haere Kalck-hoenen, haer ander Pluym-gedierte, haeren Honigh ende haer Wasch by hem moesten brengen; het welke hy dan selve op foodaenighen waerdye, als hy wilde, stelde, ende daer nae verkoght hy het ten foodaenighen prijs dat hy daer veel aen won, sich aldus, tot haeren kosten, verrijkende.

Als sy nu dit tractement, het welke haer tot de uytterste armoede braghte, niet langer konden verdraegen, soo resolveerden sy op te staen ende in de Boffchen en op het Geberghte te vlughten; sy stelden sulcks te werck en verbleven aldaer eenigen tijdt, tor dat de Religieusen van de Ordre van St. Franciscus, welckē veel op haer vermoghen, haer bewoghen om weder in haere Huyen te keeren; ende de Gouverneur, vreesende dat geheel het Landt rebellieren soude, accordeerde haer niet alleen een generaele Amnities, maer beloofde haer oock in het toekomende saghter te handelen.

Guatimala.

Her tweede gedeelte van dat Landt is *Guatimala* genaemt, in het welke ick twaelfjaeren gewoon hebbe, het selve is een van de meest bevolckte Oorden van *America*, ende men vint in het selve de meeste Indiaensche Steden ende Vlecken, hoewel de Spaigniaerden, door haere harde tractamenten, daer van meer dan vijftiaelen hondert duysent hebben doen sterven.

Sy sijn seer aen de Religieusen verplight, want sy beschutten ende beschermen haer tegens de Spaigniaerden, hoewel sy het om haer eyghen belangh doen, want hoe de Indiaenen meer voordeel doen, hoe oock de Religieusen rijcker worden.

Dit Landt is wel gemaetight, ende overvloeyende van alles dat tot het leven nodigh is, de voornaemste Steden sijn *Guatimala*, *Cassuca*, ende *Chiapa*, van de welke ick hier nae breeder sal sprecken.

Acajumul.

Het derde gedeelte van *Yucatan* wort *Acajumul* genaemt, het is een Eylandt recht over *Guatimala* gelegen, het welke de Spaigniaerden *Santa Cruz* noemen, door dien de voornaemste Stadt die daer op legh *Santa Cruz* heet.

Nicaragua.

De vierde ofte de laetste Provintie van het Mexicaensche ofte Noorderlijke *America*, het welke aen de Spaigniaerden, nae mijne beste kennisse, behoort, is *Nicaragua*, het legh in het Zuyd-Oosten van *Mexico*, ende niet meer van het selve verscheyden dan omtrent vier-hondert ende vijftigh mijlen, het welke veroorsaecht dat de gront ende de Inwoonders van het selve veele overeenkomfte met die van *Mexico* hebben.

De Inwoonders sijn van een seer goede stature ende redelijck blanck van aengesichte ende Licchaem.

Beschrijvinge daer van.

Eer sy de Christelijke Religie hadden aengenomen, soo hadden sy doch evenwel een Politicq Gouvernement, ende sy wierden door Werten geregeert; doch, even als *Solon* geene Werten tegens de Vadermoorders maecte, sich niet konnende inbeelden dat'er soo boose Kinderen souden kon-

II. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* III. CAP. 133

nen zijn, die haere Ouders souden dooden, soo hadden oock die Volckeren geene Werten tegens de Konings-Moorders gemaect, niet konnende gelooven dat'er yemandt soude konnen gevonden werden, die yets, op het leven der Koningen, soude willen onderstaen.

Haere
Wetten.

Sy straffen de diefte met de dood niet, maer de Dieven moesten die geene, welke sy bestoolen hadden, als Slaeven, tot die tijdt toe, dat sy door haere slaevernye, het geene sy gestoolen hadden, hadden verdient, dienen; het welke eene saghtere, ende met de Natuere van de sonde beter over-een-komende, straffe is, dan het hangen, datmen op andere Plaetsen gebruyckt.

Dat Landt is soo aengenaem ende soo overvloeyende van alles dat tot onderhoudt des levens nodigh is, dat de Spagniaerden het selve *Mabomets* Paradijs noemen.

Overvloet
van leef-
toght.

Onder de Boomen welke bloemen draegen, is'er een, die soo teer van gevoelen is, dat sy verwelckt, soo drae als men die aenraect.

Daer zijn in dese Provintie soo veel Perroquiten als'er Exters in Engelandt zijn, ende de Kalck-hoenen, de Conijnen ende allerhande soorte van Wiltbraet, zijn daer in soo groote meenighte, dat die aen de Inwoonders voor hare ordinaris spijsje verstrecken.

In deselve zijn veele Steden van de Indianen, die seer wel bevolckt zijn, *Leon*, doch niet soo seer als wel omtrent *Guatimala*; oock heeftmen daer twee Plaetsen die door de Spagniaerden bewoont worden, zijnde de eene *Leon* genaemt, alwaer een Bisdom is geveflicht, ende de ander *Grenada*, welcke op eene Meer van soet waeter is gelegen, dat meer dan hondert mijlen in het ronde heeft, ende dat, hoewel het geene gemeenschap met de Zee heeft, evenwel Vloet ende Ebbe onderworpen is; doch ick sal van die Stadt ende Provintie wijdtlopiger spreekken, als ick sal handelen van de Reyfen die ick in dat Landt gedaen hebbe.

Grenada.

HET IV. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Peruviaensche America. Verdeeling daer van. Peru, rijkdom daervan. Mijnen van Potofi. Vrugtbaerheyd van Peru. Lima. Mis-slach der Hollanders omtrent het Callao. Rijkdom van Chili. Kloeckmoedigheyd der Inwoonders. Gierigheyd van Valdivia is oorsaecke van sijn ellendige dood. Beschrijvinge van Castillo d'Oro, Nombre de Dios ende Porto Bello. Brave actien van François Draeck en van Oxenham. Beschrijvinge van nieuw Andalusia, nieuw Grenada, Carthagena, Abuda, Sancta Martha, Venezuela, &c.

Beschrijvinge van het Peruviaensche America.

NAe dat wy dan aldus in het korte het Mexicaensche ofte Noorderlijke gedeelte van *America*, voor soo veel het aen den Koningh van Spaignien behoort, hebben beschreven, in voornemen van daer naeder af te handelen, als ick sal spreecken van de Plaetsen in dewelcke ick gewoont, ende van de Provintien die ick door-reyft hebbe, soo wil ick hier nu mede eene korte ende beknopte beschrijvinge van het Peruviaensche gedeelte stellen, ende aen den Leser daer van yets mede deelen.

Verdeeling van.

Het behelst voornaementlijck vijf groote Koninghrijcken, van dewelcke sommige geheel, sommige ten deele, aen de Kroone van Spaignien ende Portugael onderworpen zijn, de eerste is *Castillo d'Oro*, de tweede *Guajana*, de derde *Peru*, de vierde *Chili*, ende de laetste *Bresil*.

Doch ick wil mijne Historie niet vervullen met het geene andere van dese vier laetste Rijcken geschreven hebben, oock hebbe ick weynigh in deselve geryeft, maer ick sal alleen verhaelen het geene ick van *Peru* verstaen hebbe, ende daer nae sal ick van *Castillo d'Oro*, waer door ick geryeft hebbe, spreecken.

Peru.

Men hout dat *Peru* rijcker is dan *Mexico*, want hoewel het het voordeel van den handel door de Noord-Zee, soo wel als *Mexico* niet heeft, en datmen de aldaer vallende Koopmanschappen nae *Pannama* moer brengen, ende van daer te Lande ofte door de Reviere van *Chiagre* nae *Porto-Bello* op de Noord-Zee, soo is doch dat Landt veel rijcker dan dat van *Mexico*, door de groote meenighe van rijke Silver Mijnen die daer zijn.

Mijnea van *Potofi*.

Men geloofst dat het geheele Geberghthe van *Potofi* niet dan uyt Mijnen van dat Metael bestaet, doch de Koningh van Spaignien begeert niet datmen daer in graeven sal, voor ende al-eer men die geene, welcke reets ontdeckt zijn, sal

II. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* IV. CAP. 135

sal uyt-gegraeven hebben, welke, sedert de tijd dat de Spaigniaerden dat Landt ingenoomen hebben, aen haer rijckdommen genoeg hebben uitgelevert.

Het Landt is seer vruchtbaer, ende draeght alles watmen in Spaignien vint, de Olijven selve zijn daer veel swaerder, ende de Olie die daer van gemaect wert foeter en klaerder. Vruchtbaerheyd van Peru.

Door dien men daer niet lichtelijck Wijn konde brenghen, soo heeftmen'er Wijngaerden geplant, die veel Wijn geven, welke stercker dan de Spaensche is.

Het Koorn werdt daer oock in seer groote meenighte gewonnen, in die Landen die vlack aen het geberghte leggen; dit is het selfde geberghte dat de Indianen, die men noch niet heeft ondergebraght, van *Bresilscheyd*.

Dit geberghte streckt tot een groote nuttigheyd aen de vlackten, en dat door de waeren die daer uyt spruyten, want men moet weten, dat het in alle de Plaetsen die van de Spaigniaerden aen de Zuyd-Zee bewoont werden, noyt regent, tot soo verre dat de daecken van de Huysen niet dan met matten bedeckt zijn, om die voor het stof te beschutten, ende evenwel is dit Landt, het welke niet bevoghtigh wert, dan door de waeren die uyt het geberghte vlieten, ende door den dauw die des avonts ende des morgens valt, een van de vruchtbaerste Landen des Weerelds.

De Hooft-stadt is *Lima* genaemt, men heeft in deselve een Viceroy, eene Cancellarye, ende een Aerts-bisschop. *Lima.*

Twee mijlen van de Stadt is een Haeven diemen het *Callao* noemt, aldaer havenen de Schepen die jaerlijcks de rijckdommen nae *Pannama* brengen.

Daer zijn oock andere Schepen welke op de Oost-Indiën handelen ende de kuste van *Guatimala*, als oock op *Acapulco*, dat de Haven van *Mexico* op de Zuyd-Zee is.

De Haven *Callao* genaemt en is niet versterckt soo als dat wel behoorde, te meer om dat'er altoos veele kostelijcke Koopmanschappen zijn, soo wel als in de Stadt *Lima*.

Ick hebbe verscheydene Spaigniaerden hooren seggen dat in het Jaer 1620. Mis-slagh der Hollandfche, andere segghen Engelsche, Schepen sich omtrent die Haven onthielden, waghende dat de Schepen die des Konings Silver nae *Pannama* moesten brengen, soudn komen uyt te lopen, en hebbende door een valsch gerughte verstaen dat die al vertrocken waeren, volghden sy deselve aenstonts nae, houdende den selven Cours welke sy geloofden dat sy ingenoomen hadden; hier door verloren sy de gelegentheyd om het *Callao* te attaqueren, het welke zy, buyten twijffel, met den eersten aenval soudn vermeerstert hebben, ende alsoo den grootsten schar die'er doemaels in de Weerelt was in haer gewelt gekregen. omtrent het *Callao*.

Doch door dien de Spaigniaerden weynigh vreemde Schepen in die Zee'en sien, soo leven sy sonder vrees, ende sy versuymen hare kusten te verstercken.

Hoe

Hoewel nu *Peru* seer rijk is in sil ver-mijnen ende aerdt-vruchten, soo is doch *Rijkdom*
Chili veel rijcker ter oorfaecke van de goudt-mijnen welcke men daer vindt; dit *van Chili*.
heeft de Spaigniaerden in den Oorlogh, die sy de Inwoonders hebben aenge-
daen, doen volhardten, doch sy hebben altoos kloecke wederstandt gevon-
den.

Dit Volck, het welcke uyt de natuere vailland, sterck ende kloeckmoedigh *Kloeck-*
is, heeft het gebruyck van de *Europische* waepenen soo wel geleerd als de Spai- *moedig-*
gniaerden selfs, oock wijcken sy haer niet in het handelen van een Deegen ofte *heydt der*
in het afschieten van een Pistool of Musker. *Inwoon-*
ders.

Sy hebben veele soo Spaensche Mannen als Vrouwen gevangen genoomen,
dese zijn sy gewoon te houden ende onder de haere uyt te trouwen, ende de
Kinderen die daer uyt sijn gesprooten, ende Mestisen genaemt worden, sijn
soo couragieuse ende braeve Soldaeten, dat dat niet weynigh geholpen heeft
om hare maght te vermeerderen.

Sy maecken de Spaigniaerden soo veel spels, dat den Oorlogh die sy daer in
het Landt voeren een van de gevaerlijckste is die sy hebben, ende den Raedt
van Spaignien light ordinaris de beste Soldaeten uyt de Troupes van Vlaende-
ren ende Italien, om die daer heenen te doen gaen, ende de Officiere, wel-
ke langh in Vlaenderen gedient hebben, werden daer oock heenen gesonden,
ende dat by forme van recompens ofte belooninge, door dien sy sijn, door des
gouts overvloed in dat Landt, wel haest verrijcken.

De Spaigniaerden hebben daer drie schoone Steden, te weten; *la Conception*,
in het welcke een Bisschop woont, *San-Jago* ende *Valdivia*.

Dese laetste Plaetse is genaemt na seeckeren *Valdivia*, die Gouverneur van
Chili was, ende den eersten Autheur van desen Oorlogh.

Die Gouverneur was soo gierigh, ende sijne drift om goudt te versaeme- *Gierig-*
len soo groot, dat hy niet konde lijden dat de Indiaenen het selve besitten *heynt van*
fouden, hy deedese slaen ende mishandelen, selfs doode hy'er eenige, om dat *Valdivia*.
sy hem soo veel van dat metael, als hy begeerde, niet hadden gebraght, hy dede
haer in de Mijnen arbeiden, beveelende hem daeghlijcks een seeckere quan-
titeyt daer uyt te leveren.

Doch de Indiaenen die haer niet bequaem vonden om hem te voldoen, nae-
men voor, hem niet meer te gehoorfaemen, ende sijne gierigheyt eens voor al
te voldoen, om dat hy haer om het gout niet meer soude moeyelijck vallen.

Ten dien eynde voeghden sy haer by malkanderen, ende hebbende sijn ten *Is oorfae-*
strijde bereyd, naemen sy oock seeckere quantiteyt gouts mede; sy quaemen *cke van sijn*
aldus den Gouverneur besoeken, tot den welcken sy seyden: *Valdivia*, ghy *ellendige*
bent soodaenigh verhongert op ons gout, dat wy u tot nu toe niet hebben kon- *doodt.*
nen versaedigen; doch wy hebben eyndelijck een middel uytgevonden om de-
sen uwen lust te voldoen, siet hier hebben wy nu genoegh, maer gy moet daer
u bekomste van drincken. Dit gesegt hebbende, vielen sy daedelijck op hem aen,
ende hem gevangen genoomen hebbende, gooten sy gesmolten gout in sijn keel,
waer

II. BÖECK. Door de Spaensche West-Indiën. IV. CAP. 137

waer van hy ellendelijck stierf, laetende sijn naem aen die Stadt nae, doch nae dat hy een bloedighen Oorlogh ontfcecken hadde, welcke tot noch duert.

Ick sal oock van *Guajana* nochte van *Bresil* niet sprecken, door dien ick daer niet geweest hebbe. *Bresil* behoorde aen de Croone van Portugal, ende is onder de Spaigniaerden weynigh bekent; De Staeten van de vereenighde Provintien besitten jegenwoordigh daer een gedeelte van, soodaenigh dat haere Historie-schrijvers dat Landt, beeter dan ick, souden konnen beschrijven, ende alsoo de rijckdommen daer van aen *Europa* bekent maecken.

Ick begeve my dan weder na het eerste Gedeelte van het Peruviaensche *America*, te weten, *Castillo d'Oro*, dat is het goude Castilien, zijnde het selve soo genaemt door den grooten overvloedt van gout diemen daer vindt.

Het begrijpt het Noorderlijcke Gedeelte van het Peruviaensche *America*, ende een deel van de *Istmus* ofte smalle enchte Landts, welcke tusschen de Noordt en Zuydt-Zee'en is.

Boven de groote meenigte gouts die'er gevonden wordt, soo is het noch overvloeyende van silver, Speceryen, Peerlen ende Medicinale kruyden.

Het werdt in vier Provintien gedeelt, de eerste is bysondelijck *Castillo d'Oro* genaemt, de tweede het nieuwe *Andalusia*, de derde het nieuwe *Grenada*, de vierde *Carthagena*.

Castillo d'Oro is in de enchte selfs geleghen ende niet seer volck-rijck, om dat het Climaet daer niet seer gefont is, ende dat aldaer veele stilstaende waeteren zijn, die de lucht met quaede dampen vervullen.

De voornaemste plaetsen die de Spaigniaerden daer in besitten zijn voor eerst *Nombre de Dios*, dat den Naeme Godes gefeght is, het welke aen de Oost-zijde leght, de tweede plaetse leght ses mijlen daer van daen en is *Porto-bello* genaemt, dese plaetse werdt door Spaigniaerden Mulatten ende Negers bewoont, dogh *Nombre de Dios* is door de quaede lugt by nae verlaeten.

De Schepen welke voor *Nombre de Dios* plaghten ten ancker te komen, ende aldaer des Konings silver, datmen jaerlijcks van *Peru* nae *Pannama* brenghet, ende van daer na de Noord-Zee, te laeden, die setten het jegenwoordigh voor *Porto-bello*, dat een schoone Haeven gefegt is; het is oock inder daer een schoone Haeven, ende aen de mondt is die met drie Castelen, welke de eene de andere commanderen, versterckt.

De derde ende de laetste plaetse, welke de Spaigniaerden in het *Castillo d'Oro* besitten, is *Pannama*, het welke aen de West-zijde op de Zuydt-Zee leght, dese Stadt ende *Nombre de Dios* wierden daer *Diego de Niqueza* gebout.

De Stadt van *Nombre de Dios* wierde soo genaemt, om dat *Niqueza*, nae dat hy veele stormen op Zee hadden uyrgestaen, eyndelijck in die Haeven gekome zijnde, en verheught om dat hy sich buyten gevaer sagh, tegens zijn volck feyde dat sy in Godes naem konden nae Landt vaeren,

S

Maer

Beschrijvinge van
Castillo
d'Oro.

Nombre de
de Dios
ende Porto-
Bello.

Maer, soo als ick boven gefeght hebbe, de lught van die Plaetse is seer ongefont, ende in het Jaer van 1584. beval den Koningh van Spaignien dat men de Huyfen van *Nombre de Dios* onder de voet soude werpen, ende datmen, op een gefondere plaetse, weder andere soude timmeren, dit dan wierde door *Dom Pedro Arias* uitgevoert, welcke dit *Porto-Bello* stighte.

Doch ick soude mijn Vaderland te kort doen, soo ick, hier van *Nombre de Dios* spreekende, de gedenckwaardige daeden die de Engelsche in die Plaetse gedaen hebben, en over dewelcke de Spaigniaerden sich noch op heden verwonderen, mer stil-swijgen voortby ginck.

Braeve
Aftien
van Fran-
çois
Draeck.

Want sy gedencken mer alleen noch aen den naem van *François Draeck*, maer sy leeren selve haere Kinderen die te vreesen, deselve noemende om haer vrees aen te jagen; oock hebben sy niet vergeeten hoe hy *Carthagena* aentafte, nochte alle het genee hy daer op de Kulte dede, ende voor al te *Nombre de Dios*, alwaer hy Volck aen Landt sette, ende trock van daer tot op het geberghte van *St. Paulus*, op den wegh nae *Pamama*.

Oock weten sy noch den naem van een van sijne Capiteynen *John Oxenham* genaemt, en ick begeere dat dese mijne Historie sijnen naeme sal onsterflijke maecten, door het gedenckwaardigh verhael van het stoutte stuck wercks dat hy op die Kuste bestont.

En van
Oxenham.

Dese braeven Edelman zijnde mer seventigh wel geresolveerde Mannen een weynigh beneeden de Stadt van *Nombre de Dios* aengekomen, dede sijn Schip op her Landt trecken, ende hebbende het selve mer racken van Boomen doen bedecken, trock hy met sijn gefelschap te Landt, gebruyckende eenige Negers tot sijne Leydts-lieden; zijnde aen seeckere Reviere gekomen, dede hy hout hacken om een *Fregatte* te bouwen, mer dewelcke hy in de *Zuyd-Zee* ginck, hy quam aen het *Peerlen Eylandt*, bleef er thien daeghen legghen, nam'er twee Spaensche Schepen, in dewelcke sestig-duysent ponden Gout waeren, ende tweemaal hondert-duysent ponden aen Silver in klompen ofte Staeven, en daer mede keerde hy weder nae het vaste Landt.

Het is waer dar'er naederhandt muysterije onder sijn Volck ontfont, het welcke oorfaecke was dat hy noyt aen het Schip dat hy verborghen hadde geraecte, oock is hy in sijn Vaderlandt niet weder gekomen, doch sulcks maeckt dese saecke daer door niet te min gedenckwaardigh, door dien niemant oyt yets diergelijcks heeft ondernomen, oock spreekende de Spaigniaerden op heden daer niet van, dan met verwonderinge.

Daer is noch een groot gedeelte van *Castillo d'Oro*, het welcke noch door de Spaigniaerden niet is ingenomen, en buyten twiffel zijn daer groote Schatten verborghen, welcke staen te vallen in handen van die Natie, die den most ende couragie sal hebben van die te gaen soecken.

Barbari-
sche India-
nen willen

Als ick in het Jaer van 1637. te *Pamama* was, in voornemen van weder nae mijn Landt te keeren, quaemen daer omtrent twintigh Barbarische Indianen, om met den President van de Cancellarye te handelen, en om sich aen den

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. IV. CAP. 139

den Koningh van Spaignien te onderwerpen, doch, soo als ick naemaelste *Carthagena* verfont, daer wierde niets met haer beslooten, want de Spaigni-erden derven de Indianen niet vertrouwen, door dien sy dickmaelen tegens haer gerebelleert hebben, wanneer sy haer mishandelen.

Deze Indianen die ick doen te *Pannama* sagh, waeren alle wel-gemaecte Mannen, robuust ende van een braeve gestalte, onder andere was' er een welckers hayr al immer soo root was als men het op het Hooft van yemant in Engellandt soude kunnen vinden.

Sy hadden Goude Ringhen in haere Ooren, en kleynre stuckjens Gouts als halve Maenen in de onderste lip, hier uyt beslootmen dat'er veel van die stoffe in haer Landt was.

Het nieuwe *Andalusien* grenst ten Noorden aen *Castillo d'Oro* ende ten Zuyden aen *Peru*.

De beste Steden daer in zijn *Tocoio*, dat de Spaigniarden nu *Santa Margareta* noemen, ende eene andere genaemt *Spirito Sancto*.

Het nieuwe *Grenada* grenst ten Zuyden aen *Carthagena*, men heeft het desen naem gegeven om dat het in vruchtbaerheyd ende overvloed van alles seer groote over-een-komste heeft met het Koninghrijcke van *Grenada* in Spaignien.

Hier in legghen ses Considerabile Steden; de eerste *Tingia*, welcke men geloofst dat recht onder de Linie leght; de tweede *Tochamun*; de derde *Po-paian*, welcke de rijkste van alle is; de vierde *Santa Fé*, daer in woont den Aerts-bisschop, oock is'er eene Cancellarye ende een Kamer van Justitie even als te *Pannama* ende te *Guatimala*, met een eersten President, een Procureur-Generael, ende twee andere Presidenten, die yder ses duysent Ducaten Jaers voor haere Gagie, uyt des Konings spaer-kiste, trecken; de vijfde Stad heet *la Palma* ende de zesde *Meridan*.

De gewoone wegh, welcke men om van *Carthagena* nae *Lima* de Hooftstadt van *Peru* te gaen, gebruyckt, loopt dwarfch door dese Provintie van *Grenada*; oock moetmen die Reyse altoos te Lande nemen.

Dit Landt is door sijne gelegentheydt seer sterck, om dat het met Rotsen ende Geberghren omringht is, ende de doortoghten in deselve zijn seer engh ende moeyelijck; doch van binnen bestaet het uyt schoone Valleyen, welcke een groote meenighte vrughten voortbrengen, soo van Koorn als *Maij*, oock zijn'er eenige Silver Mijnen, ende Revieren, onder welckers sant men Gout vint.

Carthagena is de laetste Provintie van *Castillo d'Oro*, de gront daer van is mede seer vruchtbaer, doch daer groeyt seeckeren Boom welcke vergiftigh is, en soo men die maer even aenraeckt loopmen seer groot gevaer van te sterven.

De voornaemste Steden van deselve zijn eertelijck *Carthagena*, welcke den Ridder Draeck in het Jaer 1585. in-nam, hy verbrandte die voor een groot

sich onder de Spaensche begehven.

Haer Cieraet.

Nieuw Andalusia.

Nieuw Grenada.

Beschrijvinge daer van.

Carthagena.

Beschrijvinge daer van.

gedeelte, ende voerde twee hondert stucken Geschuts daer uyt, boven een oneyndige meenigte van gout en silver.

Ick soude niet derven seggen dat'er nu so veel Geschuts is als'er doen was, niet te min is de Stad redelijken wel sterck gemaect, doch niet soo seer als *Porto-Bello*.

Het is een seer schoone ende rijke Stadt, en dat ter oorfaecke van den Peerlhandel, men brenghet die daer van het Eylandt *Margarita*, oock komen aldaer alle de inkomsten van den Koningh uyt geheel het nieuwe *Grenada*.

Daer is een Bisschop en veel Kercken nevens seer rijke Conventen. Dese Stadt wert door geen Kamer van Justitie ende Cancellarye geregeert, gelijk *Sancta Fe*, maer door een Gouverneur, die aldaer een absolute magt voert,

Men heeft dickmaelen in den Raed van Spaignien voor-geslaeghen een seecker getal van Galeyen te onderhouden om dese Zee'en te door kruyffen, welcke haere retraitte te *Carthagena* souden hebben.

Het was door middel van die Stadt dat Engelandt het Eylandt, dat wy de Providentie, ende de Spaigniaerden *St. Catharina* noemen, verloor, het welcke, hoewel het kleyn is, evenwel aen ons Rijk seer voordeligh soude zijn gheweest, selve meer als eenige van onse andere Colonien van *America*; dit was het dat de Spaigniaerden wel wisten, ende daerom is het dat sy alle de magten van *Carthagena* te wercke stelden, om het weder te nemen; doch ick hoope dat de tijdt, in dewelcke het in onse handen vallen sal, noch eens sal komen, ende dat wy alsdan fullen genieten de voordeelen welcke het door sijne gelegentheyt geeft.

Men brenghet oock alle Jaeren in kleyne Fregatten te *Carthagena* alle de *Indigo* de *Cochenille* ende de *Suycker*, die in het Landt van *Guatimala* gewonnen wert, door dien de Spaigniaerden gelooven dat het seeckerder is die Waeren in kleyne Schuytjens over het Meer van *Grenada* nae *Nicaragua* te brenghen, ende van daer nae *Carthagena*, om op de groote Gallioenen, die van *Porto-Bello* met silver van *Peru* komen, gelaeden te worden, als deselve met de Scheepen van de *Honduras* te senden, welcke dickmaelen door de Hollanders genomen zijn, ende om dat die Fregatten oock dichte voor by het Eylandt de Providentie passeerden, soo hebben sy het selve aen ons ontnomen, tot haere verseeckeringe aen die kant.

Abuida.

*Sancta
Martha.*

*Venezuela,
etc.*

De tweede aensienlijke Stadt van het Landt van *Carthagena* is *Abuida*; de derde *Sancta Martha*, het welcke een rijk Gouvenement voor de Spaigniaerden is, en op die plaetse is men seer bange voor de aanvallen der Engelsche ende der Hollanders, welcke met haere Scheepen daer komen; sy is op de Riviere van *Abuida* gebouwt, anders *Rio-grande* ofte de groote Riviere genaemt.

Daer is oock *Venezuela* ende het nieuwe *Cadix*, welcke rijke ende stercke Steden zijn.

De Spaigniaerden noemen dese drie laest genoemde Provintien, te weten nieuwe *Andalusia*, nieuw *Grenada* ende *Carthagena*, *Tierra Firma*, ofte het vaste Landt, om dat sy aen het Landt van *Peru*, aen de Noorr-zijde als tot een Wal verstrecken, ende het fundament maecken van die omgekeerde Pyramide.

Op

II. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* IV. CAP. 141

Op dese wijze hebbe ick den Leser ront-om geheel *America* geleydt, ende aen hem het vaste Landt van dat groote gedeelte des Weerels vertoont; hier uyt kanmen de maght ende den rijckdom van den Koningh van Spaignien bespeuren, welke soo wijdt uytstreckende Landen onder sijn gebiet gebraght heeft, dat sy, soo sy alle aen malkanderen vast waeren, grooter dan geheel *Europa* souden zijn.

HET V. CAPITTEL.

Eylanden van America. Beschrijvinge van Margarita. Groote menighe van Peerlen. Maniere om deselve te visschen. Handel daer mede gedreven. Rencontre tusschen de Engelsche ende Hollanders salveert de Spaensche Peerl-vangh. Beschrijvinge van Jamaica. Spaensche wreetheydt. Beschrijvinge van Cuba, sijne vrughtbaerheydt. Aert van het Verckens Vleesch in Cuba. Beschrijvinge van de Havana, sterckte van de Haven daer van. De Hollanders nemen de silvere Vloote. Den Admirael van deselve w onthooft. Beschrijvinge van Espagnola, sijne vrughtbaerheydt ende rijckdom, overvloet van bestiael. Verdeelden onder de Spaigniaerden. Aerts-Bisddommen in America nevens de politieke regeringe daer van.

Het vaste Landt van *America* is niet alleen groot ende seer wijdt uytgebreyt, doch men vint oock in de *Americaensche Zee* een seer groote Eylanden, selve die de grootste des Weerelts zijn.

Het soude een al te verdrietige ende lanckwijlige saecke wesen die alle te willen op-tellen, oock soude sulcks swaerlijck, ja, by-na, niet, kunnen geschieden, om dar'er veele zijn welke men noch niet ontdeckt heeft, en die noch niet bewoont zijn, soo datmen van hare grootte ende vrughtbaerheyd weynigh kan seggen, want men seght dat alleen de *Lucayesche Eylanden*, meer dan vier hondert in getaele zijn.

Ick sal dan om dese reden, ende om den Leser niet te verveelen, alleen de voornaemste van dese Eylanden beschrijven, en dat kortelijck; wy sullen met die geene, welke het naeste aen *Carthagena* gelegen zijn, beginnen, om dat wy aldaer geeyndicht hebben met het spreecken van het vaste Landt.

Het eerste dan dat verdient datmen daer van melde, is het kostelijcke Eylant *Margarita*, het is in de Zee dicht by *Castillo d'Oro* gelegen, ende nae by twee andere Eylanden *Cubagua* ende *Trinidad* genaemt

Het is waer dat dat Eylandt van sommige mispresen is, om dat'er noch Koom, noch Boomen, noch eerbaere Kruiden, noch selfs geen water, tot den dranck bequaem; is, tot soo verre dat de Inwoonders voor desen een Tonne Wijn voor een Tonne waeter gaven.

Groote meenigh-
te van
Peerlen.

Doch de groote meenighe van Peerlen welke men daer vint, bedeckt ende vergelt dubbelt-fout alle dese feylen, ende daer van daen is het datmen het selve *Margareta* heeft genaemt, om datmen in de Latijnsche Tael die naem aen een Peerl geeft.

Daer zijn veel rijcke Kooplieden in dat Eylandt, welke veertigh a vijftigh Negers tot haere Slaeven hebben, en deselve werden van haer nergens toe gebruyckt, dan om tusschen de Rosfen de Oesters, in dewelcke men de Peerlen vint, te visschen.

Dese Kooplieden maecten groot werck van haere Negers, ende carefferen deselve seer, om dat sy verbonden zijn haer de schatten, welke onder het water leggen, toe te vertrouwen, oock bestaet alle haeren rijckdom in den goeden wille van dese Slaeven, dewelcke, als sy willen, niet mer alle konnen visschen, ofte de beste Oesters in de Zee laeten.

Maniere
om desel-
ve te vis-
schen.

Men laet haer met Korven in de Zee sincken, ende soo lange verblijven tot dat zy, door het schudden van het touw, met her welke men haer heeft neder-gelaeten, een teeken geven om weder opghaelt te worden.

Ick hebbe van sommighe, die sich met de Peerl-visserye bemoeyt hadden, hooren segghen, dat sy haere Negers niet dan gebræden Vleesch te eeten gaeven, op dat sy haeren Adem des te langher in het waeter souden konnen inhouden.

Men sent alle de Peerlen van *Margareta* nae *Carthagena* om door-boort te werden, ende daer is eene schoone straete, in alle welckers Winckelen men niet doet dan Peerlen handelen.

Jaerlijcks zijn'er gemeenlijck omtrent de Maent van July, een ofte twee Schepen aen dat Eylandt, om nae *Carthagena* het Inkomen des Coninghs te brengen, soo wel als de Peerlen der Kooplieden.

Handel
daer mede
gedreven.

Men schar de vracht van een van dese Schepen gemeenlijck op seftigh of taghtigh duysent Ducaten, oock dickmaelen noch hooger, hier om zijn sy wel voorsien ende met Volk dubbelt bemant, want de Spaigniaerden vreesen seer Engelsche ofte Hollantsche Schepen te sullen rencontreren.

Rencen-
tretuf-
chende
Engelsche
ende Hol-
landers
salveert de
Spaensche

In her Jaer als ick te *Carthagena* was, zijnde dat van 1637. wierd'er een van dese Schepen door een Schip van het doemaels Engelsche Eylant de *Providentia* vervolght, men seyde dat het de *Neptunus* genaemt was, ende het hadde nae een kort ende light geveght, de Spaigniaerden in noot van het op te geven gebragt, oock sonde hy her dat selve nevens alle de Schatten die daer in waeren, vermeerst hebben (soo als my seecker Spaigniaert die daer op was, doen men voght, vier dagen daer nae te *Carthagena* seyde) sonder de aankomste van twee andere Hollantsche Schepen, ende die pretendeerden den beuyt met de Engel-

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. V. CAP. 143

gelsche te deelen, by-brenghende haere Commissie, die sy van mijne Heeren Peerl. vanghst.

Maer terwilen dat dese regens malkanderen disputeerden, soo strandde het Spaensche Schip op een kleyn Eylandt, ende de Boots-gezellen ontlaedden, droeghen ende verborgen in het Bosch een gedeelte van de Schatten die daer in waeren, ende hebbende bespeurt dat de Hollanders haer kragtighlijck nae-fetten, soo staecten sy haer Schip in brant, foodaenigh dat de Engelsche ende de Hollanders van dien beuyt versteecken bleven; soo drae de tijdinge van dit voorval te *Carthagena* gekomen was, soo sondmen daer een Oorlogh Schip heenen, om de Peerlen, diemen in het Bosch verborgen hadde, te gaen haelen, doch die leverdden het derde gedeelte, van het geene in het Schip geweest hadde, niet uyt.

Jamaica is een ander Eylandt dat aen de Spaensche behoort, ende twee-hondert ende taghthigh mijlen langh ende veertigh breer is, en hoewel het dat van *Margareta* in Fonteynen ende schoone Beecken van soet waeter overtreft, soo moet het in rijkdom doch evenwel verre voor het selve wijcken, want alle de Koopmanschap diemen daer heeft bestaet in Leder ofte Huyden, Suycker ende Taback.

Daer zijn maer twee remarcabele Steden op dat Eylandt, de eene *Oriscan* ende de andere *Sivilien* geheten, men maect daer Schepen soo goet als die uyt Spaignien komen.

Het was eertijdis seer Volckrijk, doch jegenwoordigh zijn'er weynigh Indianen meer, want de Spaigniaerden hebben'er meer dan seltigh duyfent doen vergaen, soo dat de Vrouwen van dat Eylandt, soo wel als die van het vastelandt van *America*, haere vrucht door Kruyden af drevren, uyt vreesse dat haere Kinderen die wreede Natie fouden moeten dienen.

Aen geene zijde van die twee Eylanden is dat van *Cuba* gelegen, het welcke drie-hondert mijlen langh ende seventigh breedt is, het selve wierde die van *Europa* bekent als *Christophorus Columbens* sijne tweede Reyse nae *America* deede.

Het is vervult met Bosschen, Meeren ende Geberghten, het Climaet is seer gemaetigh, het Aert-rijk seer vruchtbaer, men vint'er uytnemende schoon Koper, en voor dese vontmen daer oock Gour.

Het brenght overvloedelijck *Cassia Fistula*, Gember, Mastick, Aloë, *alsaparilla* en Suycker voort.

Daer is oock Vleesch, Visch ende Wilt-braet in groote meenichte; doch ysonderlijck zijn'er soo veel Zee-Schildt Padden ende Verckens, dat de Schepen sulcks voor haere voornaemste Victualje mede nemen als sy weder nae Spaignien trecken.

Terwilen dat ick daer was, gebeurde het dat ick op seekere dagheene Argatie hadde moeten in-nemen, ende verwaghtende datmen my, nae dat selve geworckt hadde, een stuck van eenigh gebraeden Pluym-gedierde ofte Krens van

Beschrijvinge van *Jamaica*.

Spaensche wreedheydt.

Beschrijvinge van *Cuba*.

Sijne vruchtbaerheydt.

Aert van het Verckens

Vleesch in van een Conijn soude aendiffchen, soo was ick wel verwondert datmen my
Cuba. yets van een jongh gefoden Vercken voorfette, ende door dien ick daer van
 weygerde te eeten, als vreesende dat my sulcks qualijck bekomen moghte,
 soo verseeckerde my een yder, dat dat de beste spijsse was, welke de Doctoren
 van dat Landt gewoon waeren te ordonneren aen alle die geene welke ge-
 purgeert hadden.

Beschrij- De voornaemste Steden van dat Eylandt zijn *Sant Jago* ofte St. Jacob, aen
 ving van de Noord zijde, welke gebouwt wierde door *Jagues de Velasco*, daer is mede
 de *Havana*. een Bisdom; hier op volghet de *Havana*, mede op de Noort-kuste, aldaer is
 eene seer schoone Reede voor de Schepen, oock is 'er de generale Staepel van
 alle Koopmanschappen; de Spaigniaerden noemen dese plaetse de Sleutel van
 alle de Indiën.

Het is in dese Plaetse alwaer sich de Vlooten van den Koningh van Spaignien
 onthouden; alhier vergaederen mede de Koopvaerdy-Scheepen van alle de
 Plaetsen door ons hier boven aengeroert, soo van de Provincien van het vaste
 Landt, als van de Eylanden, soodaenigh datmen in de Maent van *September*
 seggen kan, dat alle de schatten van *America* aldaer vergaedert zijn, soo die
 geene welke uyt de Inkomsten van den Koningh van Spaignien voortkomen,
 als oock de Waeren ende Koopmanschappen die aen de Negotianten behoren,
 welke op dat Jaer dat ick daer was op dertigh Millioenen *Pezos* ofte Rijk-
 daelders begroot wierden.

Daer waeren dat Jaer drie ende vijftigh Scheepen; welke alle, op den 16.
September, een weynigh voor den gewoonlijcken tijdt, vertrocken, door dien
 de wind doenmaels seer goet was om haer de Straet van *Bahama* te doen passeren.

Door dien dan de *Havana* als het Pack-huys is, in het welke men alle de
 Schatten van *America* versaemelt, soo hebben de Spaigniaerden groote sorghe
 gedraegen om deselve te verstercken; sy geloven dat het eene Plaetse is die men
 niet kan in-nemen, ende sy hebben die in eene ende deselve achtunge als de
 Casteelen van Antwerpen, Milaenen ende Pampelone.

Daer zijn twee stercke Casteelen, het eene aen de mondt van de Haeven
 nae de Zee-kant, ende het andere wat meer binne-waerts aen de andere zijde
 des Oevers.

Sterckte
 van de
 Haven
 daer af.

De doortogt tusschen dese twee Casteelen, welke den inganck van de Ha-
 ven is, is soonaeuw, dat niet meer dan een Schip te gelijk, door deselve
 passeren kan, ende kan uyt die Casteelen soo wel bestreecken worden, dat eene
 Vloote van hondert Scheepen deselve niet soude kunnen vermeeften ende
 forceeren.

ICK ben in het grootste van die twee Casteelen geweest, ick vont het selve seer
 sterck; doch het soude soo wel ingenomen konnen worden, als veele andere
 stercke Plaetsen in *Europa*, soo men het niet een goet Legher te Lande aen-
 taite.

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VI. CAP. 145

Het Casteel is seer wel van Geschut voorzien, onder andere zijn'er twaelf Stucken welke sy de twaelf Apostolen noemen, sy sijn van een extraordinaire grootte.

Doch hoewel de *Havana* soo sterck is, soo konde sy doch evenwel de ses ofte seven Millioenen, welke des Konings Scheepen van *St. Juan d'Ulva* gebraght hadden, niet salveren, hoewel die haer onder de bescherminge van die Casteelen geretireert hadden.

Dit geschiede in het Jaer van 1629. als wanneer die vermaerde Hollander, welke de Spaignaerden *Piè de Palo* ofte Houte-been noemden, en welke sy soo seer vreesden als sy te vóoren François Draeck gedaen hadden, het Ancker aen de *Cabo Sant Antonio* in de bijt wierp, om aldaer de Vloote van nieuw Spaignien te verwaghten, welke op den behoorlijcken tijdt, die hy gegift hadde, niet manqueeerde te komen.

Hy hadde deselve soo drae niet ontdeckt, of hy ginck die kloeckmoedelijck mer het lossen van al sijn Geschut attaqueren, doch de Spaignaerden, welke geen lust om te veghten hadden, hebbende Krijghs-Raet gehouden, oordeelden dat het beter was sich in de Haven van *Matanzas*, aen het Eylandt *Cuba* te gaen salveren, en al retirerende te veghten, dan het gelt des Konings, dat haer toe-betrouwt was, te risiqueren.

Op die Spaensche Vloote waeren veele Edellieden, ende twee Reghters van de Cancellarye van *Mexico*, welke men, als schuldighe aen de Conspiratie, daer ick boven van ghesproocken hebbe, nae Spaignien sondt.

Daer op was oock een Jacobijner Religieus van mijne kennisse, genaemt *Frater Jacynthe de Hozis*, men hadde hem in nieuw Spaignien gesonden om alle de Conventen van de Ordre van *St. Dominicus* te visiteren, hy hadde ten minsten acht duysent Ducaten, door de geschencken die men hem gegeven hadde, by een geschraept, soo als my sijn Gesel in het volgende Jaer seyde, welken hy uyt de *Havana* nae *Guatimala* gesonden hadde, om onder sijne Vrienden eenige Penningen te vergaederen, op dat hy, door hulpe van deselve, soo weder nae Spaignien moghte geraecken.

Don Martin de Carillo was daer mede op, hy hadde gedeputeert geweest, om de schuldighe aen den Oproer van *Mexico* te doen straffen ende om haer Proces te maecken, men seyde dat hy daer door meer dan twintigh duysent Ducaten vergaedert hadde.

Boven dese Persoonen was'er noch een Bisschop en een groote menighte van rijke Kooplieden op dese Vloote, ende *Don Juan de Guzman de Torres* was'er Admirael van.

De Spaignaerden dan de vlucht genomen hebbende, liepen de Reviere van *Matanza* op, niet gelovende dat de Hollanders het fouden derven waeghen haer daer in te volgen, doch als sy nu deselve waeren ingeseylt, ende sy onder-vonden dat daer geen diepre genoegh voor haere groote Gallioenen was, deden sy die aen de Walstranden.

Abuys van den Aubeur.

Alles dat hier aen den Commandant Houte-been wort toege-schreven is het werck van den beroemden Pieter Pieterf. Heyn.

De Hol-
landers
nemen de
silvere
Vloote.

Dat gedaen zijnde trocken alle de aensienlijkste Lieden aen Landt, ende sy begeaven sich op de vlucht, het beste dat sy konden mede-draeghende, sommighe eenige Cabinetten ende andere Valiesen ende Maelen, in dewelcke sy haer beste goetd hadden opgesloten, dogh de Hollanders, haer neerstighlijck vervolght hebbende, schoten dapper met haer Canon, ende deeden haer alles verlaeten, uytgefondert alleen eenighe Cabinetten, welcke in het Bosch verborghen wierden, soodaenigh dat alle de reste in handen van de Officierien, Soldaeten ende Boots-gesellen van den Kloeckmoedighen Houde-been ge-raeckte.

De Religieus *Frater Horis* hadde sich in eenen Boote begeyen, draegende zijn kleyn Kofferken onder zijne kleedinghe, hier in hadde hy Goude Kettinghen, Diamanten, Peeren ende anderen kostelijcke Gestenten; dogh als ses Hollan-ders in die Boote waeren komen springhen, soo naemen sy hem alles wat hy hadde af, soo als zijnen Gefelle ons daer nae in de Stadt van *Guatemala* ver-telde.

Den Ad-
mirael
van desel-
ve wert
Onthooft.
Beschrij-
vinge van
Espagnola.

Als nu *Don Juan Guzman de Torres* in Spaignien was aengelant, soo deede men hem in de gevanckenisse gaen, alwaer hy voor eenighen tijdt buyten zijne sinnen was, dogh weder hersteldt zijnde, wierdt hy daer nae ont-hooft.

Dogh ick moete, voor ick dit Capittel eindighe, niet vergeten te spreecken, van het voornaemste van alle de Eylanden van die nieuwe Wereldt, zijnde dit her geene datmen *Espagnola* noemt, ende de vorige Inwoonders des Lands met den naem van *Haizu* beteekenden; het sught noch op heden wegens het ver-lies van meer dan drie Millioenen Menschen, welcke de Spaigniaerden, de nieu-we meesters daer van hebben gedoodt.

Dat Eylandt is een van de grootste des Werelds, het heeft vijftien-hondert mijlen inden omganck, het geniet een gemaetighe lught, de aerde is'er vrugt-baer, en daer zijn veele Mijnen.

Sijne
vrucht-
baerheyt
ende rijck-
dom.

Men drijft daer oock groote handel met Ambergrijs, Suycker, Huyden, Gember ende Wasch.

Dit Eylandt behoeft aen dat van *Cuba* nergens in te wijcken, doch het over-trest het selve verre in drie saecken; de eerste is de suyverheydt van het gout dat daer seer sijn ende sonder menginge van eenighe Metaelen wert gevonden; de tweede de goetheyt van het Suycker-rier, dat aldaer veel meer dan op andere plaetsen uytlevert; de derde de vrughtbaerheyt van het Aert-rijck, het welcke gemeenlijck hondert fout wederom geeft.

Deze groote vrughtbaerheyt wert door vier Rivieren veroorsaect, welcke groot zijn ende dit Eylandt in vier gedeelten scheidt ende bevooghren.

Deze vier Rivieren spruyten alle uyt een ende het selve Gebergte, het welcke te midden in het Landt gelegen is; de eerste van deselve wert *Yuma* genaemt, ende neemt sijnen loop Oost-waerts; de tweede *Arbitinnacus*, ende deselve vloeyt ten Westen; de derde *Yacclus*, die ten ten Noorden, ende de vierde *Nahur*, die nae het Zuiden streckt.

Over-

Dit Land is sodanigh vervult met Verckens ende oock van ander Bestiael, dat alle

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. V. CAP. I. 47

alle in de Boffen ende op het Geberghre is wilt geworden, dat de Scheepen welke dighte omtrent het selve haeren Cours nemen ende leef-tocht van nooden hebben, gemeenlijck op eene onbewoondē plaetse landen, ende met geveer op de Jaght gaende dooden sy daer soo veel wilde Verckens ende Ossē als sy van nooden hebben, sonder dat haer yemandt sulcks beler, door dien een groot gedeelte van dat Landt onbewoont is, ende alle de Indiaenen dood zijn.

De voornaemste Stadt die men daer op vint is *St. Domingo*, in deselve is een President ende Kamer van Justitie, bestaende uyt ses Raers-heeren ende de andere daer toe noodige Officierē; daer is oock de Setel van een Aerts-bisschop, en hoewel deselve soo veel Inkomen niet heeft dan wel de andere, en voor al die van *Lima* ende *Mexico*, soo heeft hy boven haer doch die eere, dat hy Pri-maet van alle de Indiën is.

Nae *Domingo* volgh *St. Isabella*, *St. Thomas*, *St. Juan*, *Maragna* ende *Porto*, alwaer stercken handel, met de Waeren van het Eylandt wert gedreven.

Op dese wijze hebbe ick nu te Zee ende te Lande, de Eylanden ende het vastte Landt, dar de Spaigniaerden in *America* besitten, doorlopen, om te doen sien den staet in dewelcke sich dat gedeelte des Weerelts nu bevint.

Boven de verdeeltheden van dewelcke ick boven hebbe gesproocken, die'er Verdeelt-zijn tusschen de Spaigniaerden die in dat Landt gebooren worden, ende die heden geene die uyt Spaignien ghesonden zijn, zijn'er noch andere, en voor al in onder de *Peru* is een doodelijcken haer tusschen de *Biscayers* ende de *Castiliaēnen*, Spai-welcke dickmaelen dat Landt beroert, ende tot aen sijne totale ruine gebraght gniaerden heeft.

Daer zijn vier Aerts-Bisdommen in *America*, te weten *St. Domingo*, *Mexico*, *Lima* ende *Santa Fé*, ende meer dan dertigh Bisdommen die daer onder hooren.

De Bedieninge ende het bewint van saecken soo van Staete als van Justitie, zijn in de handen van twee Onder-Koninghē; van dewelcke sich de eere te *Lima*, ende de andere te *Mexico* onthout; sy hebben andere Gouver-neurs ende Presidenten, die sy *Alcaldes Majores* noemen, onder haer; nytgefondert de Presidenten van *Guatimala* ende *St. Domingo*, welckers maght alsoo absolut is, als die van de Onder-Koninghen, hebbende sy Gouverneurs ende mindere Magistraeten onder haer, ende sy selve en staen onder niemant dan het Hof ende den Raed van Spaignien.

vloet van
Bestiael.

Aerts-Bif-
dommen
in *America*.

Politique
regeerin-
ge van
America.

HET VI. CAPITTEL.

Den Autheur werd de Reyse naer Manilla ontraeden. Verdorvenheyd in de Philippijnen. S'waerigheyd om uyt Manilla weder te komen. Boosheyd van de Geestelijcke aldaer. Den Autheur wanckelt in sijn eerste voorneemen. Hy openbaert sulcks aen een Mede-macker, die het met vreughde verstaet. Beraetslaeginge daer over met een Religieus van America; sijn oordeel. Den Autheur neemt met eenige van sijne Mackers voor in America te blijven. Een Monick vlugt. Gramschap van Calvo daer over. Hy mishandelt de Monicken. Een, van die blijven wilden, valt af. Grootte Consternatie onder de anderen. Stantvastigheyd des Autheurs werd door de andere gevolght. Beleyd van de Monicken in hare vlughte gehouden. Kleyne voor-raed van gelt tot de Reyse.

Den Autheur verhaeld de reedenen die hem bewogen om de Philippijnsche Reyse te staecten, en hoe hem sulcks door seecker Religieus, die eerst daer van daen was gekomen, ontraeden wierde, oock beschrijft hy ons de swaerigheden die hy vondt om uyt *Mexico* te geraecken, tegen den wille ende buyten het weten van sijnen Superieur.

NAe dat wy nu een keer ront-omme *America* gedaen, ende het selve in het generael beschreven hebben, soo is mijn voorneemen te vertoonen de plaetsen, in dewelcke ick gewoont en door dewelcke ick ghereyft hebbe, ende particulierlijk voor ooggen te stellen de staet, kracht ende rijkdom van die Provintien, die ten Zuyden van *Mexico* leggen.

Evenwel is mijn principaale voorneemen, een yder te doen verwondert staen over de voorienigheyd Godes, welcke my in mijne Reysen verfeldt heeft, ende beschermt voor een oneyndigh getal van periculen in die verre af-gelegene Landen, in dewelcke hy my als een tweede Joseph in Egypten hadde gefonden, en daer weder uyt verloft, als de Bespieters uyt het Landt *Canaan*, hebbende my weder in mijn Vaderland gebraght, om aldaer de rijkdommen van die

nieuwe

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VI. CAP. 149

nieuwe Weereld voor oogen te stellen, en de foodaenige saecken, welke mijns wetens, noyt Engellman, voor my, gesien heeft, aen de menschen te vertoonen.

Ick bleef in dat vermaeckelijcke Landt-Huys, *St. Iacynthe* genaemt, onder het opfight van onsen Superieur den Pater *Calvo*, van de Maendt van October tot aen die van Februarius daer aen volgende, nevens de andere Religieusen mijne Gefellen, ende uyt het selve kondeick, op mijn gemack, gaen beschouwen, de aenmerckens-waerdige dinghen, die om en in *Mexico* zijn.

Terwijl ick daer bleef, stelde ick groote vlijt te wercke om my te doen onderrichten van de gelegentheyd van de Philippijnfche Eylanden, nae de welke ick, op mijn vertreck uyt Spaignien, hadde voorgenoomen te reysen; en tot mijn groot geluck, vondt ick daer seecker Religieus, welke, goede kennisse aen een van mijne Vrienden hebbende, daer van daen eerst was gekomen, hebbende hy in *Manilla* gewoont.

Den Auteurs wert de Reyse nae *Manilla* ontraden.

Desen Religieus dan, in plaetse van ons tot die Reyse aen te moedighen, dede alles wat hy konde om ons deselve te ontraeden, seggende, dat, soo wy onse saeligheyt ende de ruste van onsen Zielen lief hadden, wy noyt moesten dencken om in die Landen te gaen, in dewelcke men niet vont dan stricken om de Zielen onder de maght des Duyvels te vangen, ende dat de gelegtheden om de Menschen tot versoekingte te brengen, daer niet alleen kragtigh ende meenighvuldigh waeren, doch dat sy daer nevens soo dickmaelen voor-vielen, dat het swaer viel deselve te ontvlieden.

Verdorventheyd van de Philippijnen.

Dat, soo hy sich niet heymelijck, om sijner Zielen saeligheydts halven, hadde wegh-gemaect, hy daer noyt weder van daen soude hebben kunnen komen, hebbende hy sich dickmaelen op de knyen voor sijne Superieurs neder-geworpen, om verlos om nae Spaignien te mogen keeren te verwerven, sonder stuckts oyt te hebben kunnen verwerven.

Swaerigheyt om uyt *Manilla* weder te komen.

Wy konden niet veele dingen uyt hem verstaen, ende noch minder de reden van sijn vertreck daer van daen, als alleen dat hy dickmaelen seyde dat de Religieusen die in die Landen woonden Duyvels waeren, wanneer sy sich in haer particulier en van de hant afbevonden, ter plaetse daer sy woonden om de Indiaenen te onderwijfen, hoewel sy in het publijck, en voor haere Superieurs Heyligen scheenen.

Boosheydt van de Geestelijcke aldaer.

Hier omme over laeghen wy mer malkanderen in het heymelijck wat ons te doen stonde, & sy om dat Jaer weder nae Spaignien te keeren, of, wel in *America* te verblijven, soo wy nae Spaignien niet konden geraecken.

Ons was niet onbewust dat, soo onsen Superieur *Calvo* de minste lught van ons voor-nemen kreegh, en dat hy vernam dat wy te raede waeren geworden om niet verder te gaen, hy ons op de straffe des bans beveelen soude hem te volgen, of dat hy ons in het gevangen Huys van eenigh Convent soude doen opfluyten, tot de tijd ende wijle toe datmen van *Mexico* soude moeten vertrecken.

Den Auteurs wanckelt in sijn eerste voornemen.

Hoewel wy het voornemen dat wy hadden van niet nae de Philippijnen

over

over te vaeren seer geheym hieldden, soo konde ick my doch niet onthouden van het selve aen een van mijne Confidentste Vrienden, zijnde een Religieus uyt Yrlandt van daen ende Frater Thomas van *Leon* ghenaemt, te openbaeren, ick hadde bemerckt dat hy dickmaelen met smerte den arbeyt van het reysen verdroegh, en dat het hem berouwde uyt Spaignien getrocken te zijn.

Soo drae ick hem het voornemen, dat wy om te blijven hadden genomen, hadde doen verstaen, nevens de wijse op dewelcke ick sulcks daghte aen te leggen, soo betuyghde hy een groote vreughde, ende hy beloofde dat hy my noyt verlaeten soude, maer in tegendeel met my gaen waer ick wilde.

Beraet flagingh daer over met een Religieus van *America*. Als nu den tijdt van ons vertreck naederde, ende wy saeghen dat wy niet adreffeerden wy ons onderwijlen aen seecker Religieus van *Mexico*, op dat hy ons in ons voornemen soude raed geven; wy leyden tot hem, dat wy, soo onsen Overste *Calvo* ons wilde consent geven om te blijven, seer verheught fouden zijn, soo wy in eenigh Convent van *Mexico* ofte daer omtrent, fouden mogen blijven, tot dat wy weder gelegenthey, om nae Spaignien te keeren, fouden hebben gevonden.

Sijn oordeel.

Doch door dien dit een Criool was, ende van die geene die in dat Land gebooren zijn, soo konde hy sich niet onthouden van aenstonts den onverfoenlijcken haet, welke sy die uyt Spaignien komen toedraegen, te vertoonen. Hy seyde ons dan vlack uyt dat de natuerlijke Spaigniaerden, ende die van sijnen Landt-aert, noyt wel met malkanderen hadden kunnen over-een-komen, en dat hy wel wiste dat de Superieurs ons niet dan met grooté moeyte fouden aennemen; doch dat hy geloofde, dat wy in de Provintie van *Guaxaca* seer wel fouden ontfangen worden, in dewelcke de helfte van de Religieusen naturelle Spaigniaerden waeren, zijnde de reste Criolen ofte daer in het Landt geboorene; ende dat in allen gevalle, soo het ons in dat Landt niet na onsen sin quaeme te gaen, hy ons verseeckerde dat wy in de Provintie van *Guatemala* seer welkom fouden zijn, als alwaer de meeste Religieusen naturelle Spaigniaerden waeren, houdende die geene die daer van daen geboortigh sijn seer onder.

Dit segghen mishaeghde ons seer als wy overwoeghen dat wy ten minsten drie hondert mijlen moesten reysen om te *Guatemala* te komen, dat wy onkundigh in de Mexicaensche Tael waeren, en dat wy geen gelt noch Paerden hadden om eene soo lange ende verdrietige Reyse aen te vangen.

Doch wy overleydden oock dat de Philippijnen noch veel verder afgeleghen waeren, en dat'er gantsch geene hoope was om van daer oyt weder in het Christenrijck te komen, ende het Vaderlandt te besien.

Den Auteurs neemt met eeni-

Hier door naemen wy eene resolutie om ons te eenemael in handen van de Goddelijcke voorsienigheyt over te geven, ende die Reyse van drie hondert mijlen, met de weynighe middelen die wy by de hant hadden te waeghen; ten dien eynde verkoghten wy onse Boecken ende eenighe Kleederen die

wy

II. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* VI. CAP. 151

wy noch hadden; en hier door kregghen wy middel om yder een Paert te ge van sij-
ne mac-
koopē.

Doch terwijlē wy ons dus in het heymelijc tot de Reyse nae *Guatimala* be- kers voor
in America
reydden, soo wierden wy niet weynigh ontrufft door het geene eene van onse
Gefellen om die selve saecke overquam, hebbende hy, buyten ons weten, te blijven,
mede sulcks voorgenomen.

Desen Religieus was Frater *Pedro Boralbo* ghenaeamt, die ons, sonder Een Mo-
zijn voornemen aen yemandt van sijne Vrienden te openbaeren, heyme- nick vlugt.
lijck verliet.

Sijne vlucht braght soo groote gramfchap in het herte van onsen Superieur Gram-
fchap van
Calvo *Calvo*, dat hy, nae dat hy hem aen alle Oorden hadde doen soecken, den
Onder-Koningh ghing vinden, ende hem bidden dat hy doch sijne authori-
teyt wilde te werck stellen om desen fugitiven Monick weder te bekomen,
ende op de plaetse van de Merckt sijne verbots-brieven te doen af-lesen, mer
dewelcke hy alle ende een yder soude bevelen den selven niet te verbergen
ofte te huys-vesten, maer hem gevonden hebbende ofte wetende, weder by
sijnen Superieur te brengen.

Hy vertoonde hem dat niemant moeste huys-vestinge geven ofte debauche-
ren foodaenige Perfoonen, welcke uyt Spaignien vertrocken waeren om het
Euangelium in de Philippijnfche Eylanden te gaen Predicken, om dat sy door
sijne Catholijcke Majesteit daer wierden gefonden ende op sijne kosten onder-
houden, en dat daer door, die Religieusen, welcke ten halver weege van voor-
nemen veranderden, ende haeren Superieur verlieten, gecastijdt moesten
worden, door dien sy sijne Majesteits intentie frustreerden ende daer-en-
boven sijn gelt staelen.

Deze redenen hadden soo veel maght op den Onder-Koningh, dat hy aen-
tonts seeckere Ordonnantie deede publiceeren, door dewelcke aen alle die
geene die wisten waer den voorvlughtigen Religieus *Pedro Boralbo* was, ofte wel
die hem huys-vesten, geboden wierde sulcks aen sijne Hoogheyt te komen aen-
orengen, op poene van gevanckenisse van haere Perfoonen, ende een boete
van vijf-hondert Ducaten voor den Koningh, nevens verbot, op deselve
boete, van eenigh Religieus van de Philippijnen ofte daer nae toe gedefti-
meert, te verbergen ofte te huys-vesten, tot de tijdt ende wijle toe dat des Ko-
ninghs Scheepen van *Acapulco* moesten vertrecken.

Als *Calvo* dese Ordonnantie hadde, begonde hy ons qualijck te handelen, Hy mis-
handelt de
Moniken.
hy seyde dat wy Slaeven van den Koningh waeren, ende aen sijn beleyt onder-
worpen; dat soo ymant soo stout was van hem te derven verlaeten (want hy
vreesde dat sy het meest alle fouden gedaen hebben) hy deselve mer de hulpe
des Onder-Koninghs wel soude weten te vinden, soo wel als *Pedro Boralbo*,
tot schande ende schaemte soo wel van de eene als van de andere.

Dit seggen braght groote droefheyt in ons herte, en deede mijnen Gefelle Een van
die blijve
a
Thomas van Le.n den moet verliefen, soo dat hy, in mijne tegenwoordig-
heyt, het voornemen van in dat Landt te blijven, veranderde, sich niet wilden
wil-
valt af.

willende heymelijck van zijnen Superieur begeben; hy betuyghde evenwel, dat, soo ick by mijn voornemen volherdde, hy my getrouw zijn ende niet ontdecken soude; dogh, door dien ick zijne swackheyt gesien hadde, dorste ick my niet meer op hem betrouwen, ende ick veynde my als of ick nevens hem van dat selve voornemen was.

Groote
confirma-
tie onder
de andere.

Dit maecte dat ick my by mijne drie andere vrienden begaf, van dewelcke *Antonio Melendez* een was, zijnde hy die geene die my de eerste hadde doen resolveren om uyt Spaignien-na *Asia* te gaen, ick vonde dat sy seer benauwt waren, ende in groote onseckerheydt van het geene sy in dese conjuncture souden aenvanghen.

Sy overleyden dat wy, als wy ons op de vlucht begaven, konden gevanghen worden, ende alsoo in heghtenisse te *Mexico* gebracht, en dan daer op regens onsen willen nae de Philippijnsche Eylanden af gescheept, het welke ons met schaemte ende confusie moeste over-storten, en verbieden het hoofd op te heffen ende onse vrienden te aenschouwen.

Sy maecten oock haere reflexie op de Ordonnantie van den Onder-Konigh, ende op de swaerigheyt die'er was om zijne handen te ontkomen, als wel wetende dat hy niet soude naelaeten alle zijne maght in het werck te stellen om ons te soecken ende te vinden.

Aende andere zijde sloegen sy haere ooghen op de kleyne aghtinghe die *Calvo* voor haer hadde, dat hy haer als slaeven ende voor-vlughtighe weghloopers handelde, en dat hy haer als foodaenighe op de volle merckt bekent maecte, ende eyndelijck de slaevernye ende de ellende tot dewelcke sy, in de Philippijnsche Eylanden gekomen zijnde, souden vervallen.

Doch onder alle dese quellingen hadden wy eenen troost, te weten, dat men ons verseeckert hadde dat 'er *Pedro Borralbo* ontkomen was, en datmen hem frisch en wel dispoost op den wegh nae *Guatemala* hadde ghesien, foodaenigh dat wy hoopten ons'er, soo wel als hy, door te reddden.

Stant-
vastigheyt
des Au-
theurs
wert door
de andere
gevolgt.

Dit maecte dat ick haer rondt uyt seyde, dat ick voor-genoomen hadde te blijven, al sou het dan alleen zijn, om, of na Spaignien te trecken, of nae *Guatemala* te gaen.

Sy betuyghden alle groote vreughde, siende my van foodaenighe resolutie, en verseeckerden my dat sy niet my het waegen ende een en het selve gevaer loopen wilden.

Soodaenigh dat wy besloten yder een Paerdt in *Mexico* gereet te houden, en dat wy den avont, voor den dagh, op dewelcke ons geselschap nae *Acapulco* vertrecken moeste, twee aen twee, van het Huys *St. Jacynthe* souden af gaen, om te *Mexico*, ter plaetse daer onse Paerden souden zijn, te komen, ende dat wy daer op uyt de Stadt souden trecken ende den geheelen nacht voort-reyfen, doende het selve twee a drie daeghen nae den anderen, nemende des daeghs onse ruste, tot dat wy dertigh a veertigh mijlen van de Stadt van *Mexico* souden gekomen zijn.

Want wy beelden ons selve in, dat *Calvo*, als hy soude ontwaeckt wesen, ende

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. V. CAP. 153

ende ons niet vinden, de Reyse van de reste van sijn Geselschap niet soude willen staecken, om ons te doen soecken; en dat, als hy sulcks al deedde, hersefve maer een dagh a twee soude dueren, nae dat hy ons door de Stadt van Mexico soude hebben doen opsoecken, soo wel als op de naefte weegen, alwaer wy verseeckert waeren dat hy ons niet vinden soude, ofte eenige tijdinge van ons verneemen, om dat wy voorgenomen hadden niet langhs de groote wegen noch de gewoonlijcke paeden te reysen, voor al in de twee alder-eerfte nachten haer ons vertreck uyt de Stadt van Mexico.

Dit besluyt wierdt alsoo wel beleght ende ter executie gestelt als het genoomen was, hoewel men reeden hadde, van te vreesen dat het moghte ontdeckt worden, door dien her aen vier Perfoonen bekent was; oock moghmen niet recht apprehenderen de swaerigheyt die wy souden ontmoeten, in het doen van een Reyse van drie-hondert mijlen, met het weynighe gelt dat wy hadden, en van het welcke evenwel vier Menschen ende Peerden eeten ende leven moesten.

Want wy maecten een gemeene Beurfe, nae dat wy onse Paerden gekoght hadden, wy gaven die aen een uyt her Geselschap te bewaeren, en wy bevonden dat wy in alles niet meer dan twintigh Ducaeren hadden, het welcke in een Landt soo rijck als dat, niet meer is dan twintigh Schellingen in Engelandt, of te vier Rijcksaelders in Vranckrijck.

Soodaenigh dat, hoewel die naeuwlijcks konden strecken om onse Peerden eenige dagen te voeden, soo lieten wy des niet te min, niet nae te vertrecken, onse hoope ende vertrouwen meer op de Goddelijcke voorzienigheyt, dan op de menschelijcke middelen stellende.

Wy maecten mede onse reeckeninghe, dat wy, als wy veertigh mijlen weeghs souden gereyft hebben, ende soo verre aen de andere zijde van Mexico zijn gekomen, wy in plaerse van twintigh Ducaeren meer dan veertigh souden hebben, om dat wy in de Conventen van de Religieusen, die ons niet kenden, souden gaen logeeren, of wel by de rijcke spaensche Pachters, die ons niet alleen tracteeren souden, maer oock selve op ons vertreck ons eenigh gelt geven, om ons een dagh a twee te voeden.

Siet dan hier, beminde Leefer, met hoe weynigh uytterlijcke middelen ende op hoe lossen voet wy her dorsten waegen, in een vreemt, en voor ons onbekent Landt, in het welcke wy selve de Tacle van den Landt-aert niet verstonden; van ons Geselschap af te scheidt; by her welcke wy den overvloed van alles hadden, ende dat om ons te werpen in de armen des gelucks, alleen in hoope van des te beter het Vaderlandt te konnen weder aenschouwen, ende om de gelegentheden van sondigen, welcke men ons gesegh hadde in de Manilla'es, soo meenighvuldigh te zijn, te ontgaen; hier door is her, dat ick geloove, dat het de Goede GODT geliefde onsen wegh voorspoedigh te maecken, ende ons deselve veel lighter te doen vallen, dan wy in den beginne hadden derven hopen, soo als by het vervolgh sal blijken.

Beleyt van de Monicken in hare vlucht gehouden.

Kleyne voorraet vangelt tot de Reyse.

HET VII. CAPITTEL.

Voorforge van den Onder-Koningh ende van Calvo. Doch te vergeefs aengewent. Sy raecken uyt Mexico. Valeye van Atlixco. Haere vrughtbaerheydt. Goedt onthael op den wegh genooten. Sy beginnen by daege te reysen. Valeye van St. Paulus. Dubbelden Ooght in deselve. Rijcke Boeren. Geluckige ontmoetinge. Praght van een Landt-Paghter. Sijne mildaedigheydt. Tasco. Chautla. Zumpango. Gebergte van Misteque. Kostelijcke Kercken ten platten Lande. Vrughtbaerheydt van het selve. Gout-mijnen. Silvermijnen. Iser-mijnen.

Voorfor-
ge van
den On-
der-Ko-
ende van
Calvo.

Dochte
vergeefs
gestelt.

Sy raec-
ken uyt
Mexico.

Valeye
van

HEt geene waer wy het meeste voor bekommert waeren, was hoe wy best uyt de Stadt van Mexico souden geraecken; want men hadde ons gewaerschourt, dat den Onder-Koningh, aen Calvo, waghers, om de wegen by dagh ende naght te beserren hadde toegestaen, hebbende aen deselve belast de groote wegen te bewaecken tot die tijdt toe dat wy nae *Acapulco* souden sijn vertrocken.

Doch wy vonden, niet tegenstaende de laest gemelde Ordonnantie van den Onder-Koningh, en dese Waghers, een seer goet ende getrouw Vriendt, welke sijn dienst aanboot, om ons uyt Mexico te brengen, en dat door een wegh op dewelcke wy gantsch geene reden hadden, om die geene, welke waecten, te vreesen.

Soodaenigh dat wy met die Vriendt, ende met een Landt-kaerte, die wy hadden mede-genomen, om ons voor Gidsen te dienen, als ons dese gemelte Vriend soude verlaeten hebben, met vreughde des avonts ten thien uren uyt Mexico vertrocken, zijnde het doen omtrent in her midden van Februarij, en wy, hebbende niet een Mensch omtrent de Voor-stadt van *Guadalupe* gevonden (want die wegh naemen wy expresselijk, hoewel die recht van *Guatemala* af-leyt, door de vrees die wy hadden dat wy op den rechten wegh de Waghers souden ontmoeten) marcheerden den geheelen naght geduerende tot aen den Morgen-sont, als wanneer wy aen een kleyn Vleck van Indianen quaemen; in her selve begonden wy ons kleyn Capitael aen te tasten, doende een Kalckhoen ende een Capuyn aendiffchen, om met onsen Leydtsman, voor sijn vertreck nae Mexico, te ontbijten.

Wy naemen ons af-scheydt van hem nae dat wy ontbeten hadden, ende wy begaven ons te ruste om in staete te wesen van tegens den volgenden nagt weder

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VII. CAP. 155

te konnen marcheeren, ende door het Landt nae *Alixco* te trecken, hetwelcke in eene *Valey*, van omtrent seven mijlen in de rondte, leght, die oock daerom de *Valey* van *Alixco* genaemt wert, zijnde ia die Landen seer vermaert, ter oorfaecke van de groote meenichte van Koorn die daer jaerlijcks verslaemt ende in-ge-oocht wert, waer van de Stadt van *Mexico*, nevens alle de omleggende, haere principaële subsistentie trecken.

Daer zijn oock in die *Valey* veele rijke Vlecken die door *Spaigniaerden* ende *Indiaenen* bewoont werden, doch wy derden in deselve niet komen, ende wy trocken van den grooten ende gemeenen wegh af, van de eene *Hoeve* op de andere, op dewelcke wy seer wel ontfangen wierden van de rijke *Paghters* ende *Boeren*, die sich geluckigh achteden te zijn, om dat sy ons in haere *Huyfen* saegen, ende om dat sy met onsen omganck ende conversatie vereert wierden.

Op dese plaetse begonden wy alle onse vreesse achter den rugge te stellen, tot soo verre dat wy voornaemen niet meer by duyter als *Nacht-uylen* te reysen, maer onse reyse by daege voort te setten, om des te beeter de vermaeckelijckheden van die *Valey* te konnen genieten ende bemercken, soo wel als van de andere *Plaetsen* die wy noch passeeren moesten, altoes dwarfch door het Land treckende.

Van dese *Valey* van *Alixco* quaemen wy in eene andere, de *Valey* van *St. Paulus* genaemt, die hoewel sy niet soo groot, doch evenwel veel rijcker is, om datmen daer jaerlijcks zweemaelen ooght.

Sy saeyen het *Koorn* voor de eerstemaal in de gewoonlijke *Regen-tijden*, ende voor de tweedemaal in de *Somer*, soo drae het eerste *Koorn* in de *Schueren* is gebracht ende de *Regen-saioenen* gepasseert zijn; sy bedienen sich aerdighlijck, om haer *Koorn* te bevochtigen, van de *Beeckjens* die van het *geberghte*, t welcke dese *Valey* omringht, komen af rollen, maeckende *kleyne Sloopjens*, door dewelcke sy het waeter op haere *Ackers* leyden, oock weten sy deselve, als het haer gelieft, te stoppen.

Daer zijn veele van die *Paghters*, welcke, hoewel sy niet doen dan haere *Landen* te bebouwen, evenwel voor soo rijk gehouden worden, dat sy de waerdye van derrigh jaer veertigh ende meer duyfent *Ducaten* besitten.

Her geluck wilde dat wy in eene van die *Plaetsen* een *Paghter* vonden, welke geboortigh was van eene ende deselve *Plaetse* met mijn *Vriendt Antonio Melendez*, zijnde sy beyde van *Segovia*, van daen, welke ons om sijnen halven drie daeghen in sijn *Huys* behielt, ende seer loffelijck onthaelde ende tracteerde.

Men dichte op sijne *Taessel*, even als op die van een *Perfoon* van groote qualiteyt, niet dan in *silver* aen. Hy sparde niets om ons wel te toeven, doende ons niet alleen de uyrgeliefste ende delicaetste *spijzen* die hy vinden konde aenreghen, maer selve deede hy onse *Kamers* *perflumeren*, ende gaf ons, door sijne *Dochters*, het vermaeck van de *Musijcq*, welke sy genotghsaem versonden, en dat soo dickmaelen wy aeten.

Alixco.

Haere
vrucht-
baerheyt.

Goet ont-
hael op
den wegh
genoten.

Sy begin-
nen by da-
ge te rey-
sen.

Valey
van *St.*
Paulus.

Dubbel-
den Oogft
in deselve.

Rijcke
Boeren.

Geluckige
ontmoe-
tingh.

Praght
van een
Paghter.

Als *Antonio Melendez* hem ons voornemen van nae *Guatemala* te gaen hadde bekent gemaeckt, soo gaf hy ons alle de noodige onderrichtinghen, om ons nae te regeeren, tot dat wy ter plaetse, daer wy niet te vreesen hadden, fouden zijn gekomen.

Sijne mil-
daedig-
heyd.

Te deser plaetse was het dat wy de bysondere voorfenigheydt Godes begonden te bemerken, welke ons soo geluckighlyck in het Huys van dien Vriendt gebragt hadde, ons segghé ick, die vremdelinghen in dat Landt waeren, want hy gaf ons, op ons vertreck, niet alleen een Gidde ofte wegh-wijser, maer hy schonck ons noch twintigh Ducaten, om ons op de Reyse van te bedienen.

Tasco.

Van dese *Valey* trocken wy na *Tasco*, in een halven Cirkel ront treckende, aldaer zijn omtrent vijf-hondert Inwoonders, welke met hare nae-bueren, ende de verre af-gelegene Landen, grooten handel in Catoen drijven.

-rigod
-abvaten

In dese plaetse ontmoetten wy een Spaensch Religieus, vande Ordre van *St. Franciscus*, welke, hebbende verstaen, dat wy uit Spaignien gekomen waren, ons met veele genegentheydt onthaelde, princelijck tracteerde, en beleefdelijck afscheydt gaf.

Chaula.

Daer van daen vertreckende, quaemen wy op de wegh van *Guaxaca*, ende arrivieerden te *Chaula*, het welke oock seer veel Catoen uyt-leverdt, maer wy vonden daer niemant die ons regaleerde, daeromme spraecten wy onse beurse aen.

Zumpango.

Nae dese plaetse kommen in een Stadt *Zumpango* genaemt, in deselve zijn ten minsten aghthondert Inwoonders; soo Spaigniaerden als Indiaenen, sy zijn voor een groot gedeelte seer rijck; de voornaemste Waeren die men daer vindt zijn Catoen, Suyccker en Cochenille.

Gebergh-
te van
Misque.

Dogh aen geene zijde van die Stadt vintmen het Geberghte van *Misque*, op het welke veele groote ende rijcke Indiaensche Vlecken leggen, welckers Inwoonders grooten handel met Zijde drijven, vallende aldaer de beste van alle die quartieren; oock is'er veel wasch ende honigh.

sy jben
-no

Veele van die Indiaenen handelen op *Mexico* ende op de omleggende plaetsen, men siet'er die met dertigh veertigh Muyl-Efels langhs het Landt gaen handelen, welke men aghd dat thien, twaelf jae vijftien-duysent Ducaten rijck zijn, het welke veel is voor een Indiaen die onder de Spaigniaerden woont, als dewelcke geloven dat alle de rijckdommen van *America* haer toekomen, ende dat alle de Indiaenen hare slaeven zijn.

Kostelijc-
ke Kerck-
ken ten
platten
Lande.

Wy vernamen niet aenmerkelycks tusschen dit Geberghte van *Misque* ende *Guaxaca*, als eenige Vlecken van twee a drie hondert Inwoonders, in dewelcke verscheyde wel-gebouwde Kercken zijn, verciert met silvere Lampen ende Kandelaers, ende met rijcke Kroonen op de Beelden der Heyligen, de reste van het Kerck-cieraet zijnde nae proportie.

Vrught-
baerheyd
van het
selve.

Doch wy bemerkten op den gantschen wegh, dat het Landt uytnemende vrughtbaer was, ende overvloeyende van Spaensche Tarwe, soo wel als van *Maij* ofte Indiaensche weyt, ende datmen daer een groote meenigte van

Suyt-

II. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* VIII. CAP. 157

Suycker, Catoen ende Honigh vont, oock op verscheydene plaetsen hier ende daer Cochenille, Palmiten ende verscheydene andere soorten van vrugh draeghende Boomen, doch boven al eengroote meenigte van Bestiael, van het welke men de Huyden bereyt, welke een van de voornaemste Koopmanschappen uyt maecten, die men van daer nae Spaignien, ende dan verder in *Europa* vervoert.

Sommige segghen datmen voortijds veel gout omtrent *Mistegue* vont, en dat de Indiaenen het selve in groote meenigte hadden, maer dat sy de Mijnen van het selve nu niet willen ontdekken, uyt vreesse van door de Spaignierdea geruineert, ende in een ende deselve staet, nevens haere Naebuereen, gebragt te worden.

Men seght oock dat'er Silver-mijnen zijn, hoewel de Spaigniaerden, tot op desen hedigen dagh, deselve niet hebben kunnen ontdekken.

Men vindt'er veele Yser-mijnen, doch de Spaigniaerden willen de moeyte niet doen van die te be-arbeyden, om dat sy het selve genoegh uyt Spaignien, en dat noch veel beeter koop, krijgen kunnen.

HET VIII. CAPITTEL.

Komste te Guaxaca. Geleghentheyd van die Plaetse. Soberen toefstant van alle Steden in America. Regeeringe van Guaxaca. Overvloed van vleesch. Schoone Paerden, en Confitueren. Schoone Kercke der Jacobijnen te Guaxaca. Chocolate ende Atolla. Hoe de Atolla ghemaectt werdt. Waer in de rijckdommen van Guaxaca bestaen. Sloffigheyt ende securiteyt der Spaigniaerden. Schoone gelegentheyd ende overvloed van Guaxaca. Haet van de Criolen tegens de Spaensche. Aenmerckelijcke voorbeelden daer van. Alle de Religiensen in America verbreecken haere Geloofte van Armoede.

VAn daer quaemen wy te *Guaxaca*, waer ter plaetse den Setel van de Bischop is; dese Stadt, hoewel niet van de grootste, is niet te min schoon ende vermaeckelijck te aenschouwen.

De Stadt dan is seltigh mijlen van *Mexico* gelegen, in een seer aenghenaeme vlackte, die door den Koningh van Spaignien aen *Cortez* geschoncken wierde, waer over hy den naem van *Marquis del Valle* aen-nam, welke sijn Naekomelingen noch voeren.

Sobere toefstandt van alle de Steden in *America*. Dese Stadt even als alle de andere van *America*, uytfondert de Zee Steden, is gantsch open, sonder Bol-wercken, sonder Casteel, Gescht ofte Amunitie van Oorlogh, om deselve te beschermen.

Daer in mogen ten hooghten omtrent twee-duysent Inwoonders zijn; de Stadt wert door een Spaensich Gouverneur geregeert, welke *Alcalde Major* Regeerin-ge van aen *Nixapa* toe, jae selve dichtte by *Tecoantepeque*, welke een Stadt is die op de Zuyd-Zee leght.

Dese Valeye heeft vijftien mijlen in de lenghte ende thien in de breedte, sy werdt door een schoone Reviere, ende die seer Visch-rijck is, bevoght-richt.

Overvloed van Vleesch. Men vint daer een groote meenigte van Schaepen ende van ander Bestiael, hier door leveren sy veele Wolle aen de Laecken-bereyders van *Puebla de los Angeles*, Huyden aen de Spaensche Koop-lieden, ende Vleesch aen de Stadt van *Guaxaca*, soo wel als aen alle de andere omleggende Plaetsen, welke nytmemende rijck zijn, ende veele Conventen van Religieusen onderhouden, hebbende oock veele Kercken mer praghtige Ciraeden.

Schoone Peerden, Doch dat daer-en-boven de Valeye van *Guaxaca* beroemt maectt, sijn de goede Peerden welke men daer aen-geectt, en die vóór de beste van dat gantsche Landt gehouden werden, werdende deselve seer gefoght ende diere verkoght.

En Confi-tueren. Daer zijn oock eenighe Hoeven op dewelcke men de Suycker teelt, en door dien daer uytmemende vrughten wassen, soo houtmen dat de Confitueren van *Guaxaca* de beste van geheel *America* zijn, en datmen nergensfoo goede vint.

Schoone Kercke der Jacobijnen in *Guaxaca*. In die Stadt zijn ses Conventen van Religieusenfoo Mannen als Vrouwen, welke alle seer rijck zijn, doch dat van de Ordre van St. Dominicus overtreft hier in alle de andere, want men meent dat her Tresoor ofte de Schat-kaemer daer van ten minsten twee drie Millioenen waerdigh is, oock is het timmer ende het metsel-werck van haere Kercke schoonder ende beeter, dan eenigh ander in gantsch dat Landt, ende de van steen ghebouwde mueren zijn soo breet, dat ick sagh, wanneer ick daer was, en doe de laertse handraen het werck gheleght wierde, dat de gelaedene Karren met haeren last van steenen ende andere bouw-stoffen, daer gemackelijck over-reedden.

Daer zijn oock twee Conventen van Religieuse Dochters, welke door geheel dat Landt vermaert zijn, wegens de kennisse die sy hebben, in het maecten van de twee soorten van dranck, welke men in dat Landt gebruyckt.

Chocolate en *Atolla*. De eene hier van is de *Chocolate* van dewelcke ick hier nae sal sprecken, ende de andere de *Atolla*, welke wel wat nae de Amandel-melck gelijekt diemen in *Europa* maectt, doch sy is veel dicker.

Hoe de *Atolla* gemaectt wert. Men maectt die van het sap van de *Maiz* ofte het Indiaensche Koorn, datmen, als het noch groen ende teder is, daer uyt parft; men kruydt het men Speceryen ende menght het met Muscus ende Suycker, foodaenigh dat die niet

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VIII. CAP. 159

niet alleen een aengenaeme reucke krijgth, maer oock seer voetsaem wert ende de maege versterckt.

Het en is geen dranc welcke men vervoeren kan, want men moet deselve drinken ter plaetse daer die gemaect is, doch wat de andere, te weren de *Chocolate* belanght, men doet die in Doofen, en men sent deselve niet alleen nae *Mexico* ende de omleggende Plaetsen, maer oock voertmen jaerlijcks een groote quanteyt van deselve nae Spaignien.

Het geene *Guaxaca* rijk maect is de veyligheyt met dewelcke men de Koopmanschappen van daer nae *St. Juan d'Ulhua* kan voeren, ende weder van *St. Juan d'Ulhua* nae die Stadt, en dat langhs de groote Reviere van *Atoarado*, die daer dichtre voorby stroomt, want hoewel de barquen niet tot aen *Guaxaca* toe komen konnen, soo vaeren sy tot op toeaen de *Zapotecas* ende *St. Alphonso* toe, dat niet verre van *Guaxaca* gelegen is.

Men heeft, als men hier ter plaetse komt, reden, om sigh te verwonderen over de sloffigheyt van de Spaigniaerden, door dien sy langhs dese Reviere, welke tot in het harte van het Landt toe door-dringht, noch niet eenigh Caeteel ofte sterckte hebben laeten bouwen, of ten minsten niet eenige Redoubtmer Geschut voorfien, en dat alleen om dat de groote Schepen soo hoogh niet konnen op-vaeren; even als of men geene Roey-Barquen ofte Fregatten konde doen maecten, gelijk als die geene zijn, van dewelcke sy sigh op die Reviere bedienen, ende haer daer mede be-orloghen.

Doch om niet meer van *Guaxaca* te sprecken, sal ick alleen seggen dat die Stadt een seer gemaetighde lught geniet, dat'er een soo groote overvloedt van alle de tot het leven noodige saecken is, en dat sy soo wonder wel tusschen de Noordt ende de Zuyd-Zee'en in leght, hebbende aen de eene zijde *St. Juan d'Ulhua*, ende aen de andere *Tecoantepeque*, het welcke een kleyne, dogh on-esterckte Haevenis, dat'er geen plaets in geheel *America* gevonden werdt, in dewelcke ick my liever met ter woon hadde willen ter neder setten als die Stadt; oock soude ick getraght hebben sulcks te doen, by aldien ick, soo als ick aer was, niet vernomen hadde, dat de Criolische Religieusen aldaer ten soo rooten getaele zijn, ende so grooten af-keer tegens die geene die uyt Spaignien omen zijn hebbende, als te *Mexico*.

Soo als wy daer waren deden sy den haet, die sy tegens alle de Spaigniaerden raeghen, blijcken, mishandelende een seer out ende Eerwaerdigh Religieus welcke Doctor in de Theologie was, en die in zijn leven, door zijne kenniffe ende geleertheydt als voor een Oracul van dat Landt was gehouden geweest.

Deze goede onde Man stierf soo als wy in de Stadt waeren; ende om dat sy, er wijlen hy leefde, zijne reputatie niet hadden konnen krencken, soo soghten y, nae zijne doodr, door zijne geheele Celle, om te sien, of sy niet yets souden onnen vinden, dat haer eenighen schijn soude konnen geven, om hem swart te maecten.

Sy vonden een Coffer in het welcke eenigh gelt was, dat hy in zijn leven aen Aermcercken Superieur niet hadde aengegeven, het welcke sy een misdaedr, die de verkelijck ban-

Waer in den rijkdom van *Guaxaca* bestaet.

Sloffigheyt ende securiteyt der Spaigniaerden.

Schoone gelegentheyte ende overvloedt van leef-toght in *Guaxaca*.

Haet van de Criolen tegens de Spaensche.

Voorbeeld daer van. banninge waardigh was, aghen te zijn, als hebbende hy gelt in eygendom beferen, en alsoo de gelofte van armoede geschondu, soodaenigh dat sy overal verbreydden, dat hy ge-excommunicceert gestorven was, ende dat hy in de gewyde aerde in de Kercke ofte in het Convent niet moghte begraven worden, tot soo verre, dat desen armen Theologant, met alle zijne reputatie, in een graf, dat sy in haren Tuyn maeckten, begraven wierde.

Alle Religieusen in *America* verbreecken hare gelofte van armoede. Dese daedt verweckte veel gherughe in de Stadt, en door het gantsche Landt, ende gaf ergernisse aen veele Persoonen, sy verschoonden sigh, seggende dat hy verbannen was, dogh het was in der waerheydt om dat hy uyt Spaignien gekomen zijnde, sy den haer, die sy hem in zijn leven hadden toegedraghen, nae zijne doot wilden voldoen.

Want sy konden het inder waerheydt niet doen om het verbreecken van sijne gelofte van armoede, welcke hy mogelijk geduerende sijn leven soude moghen geschonden hebben, door dien men dat aen haer alle soude hebben konnen reprocheren, zijnde het seecker, soo als wy met onse oogen hebben gesien, dat alle de Religieusen van *America*, de eene min, de andere meer, daer aen schuldigh zijn.

Soodaenigh datmen tot die Religieusen wel hadde konnen segghen, het geene onse HEERE tot de Joden, welcke hem de Vrouwe in Overtspel gevat, toe-braghten, seyde: *Dat die geene, die van u sondor schult is, de eerste steen werpe.*

Dit maeckte dan niet alleen dat ons de aenstaende Reyse minder moeyelijck viel, ende dat wy die met des te meer moer, couragie ende lust aenvingen, maer oock dat wy GODT danckten van de Philippijnsche Reyse ontkomen te zijn, want daer niet van daen konnende komen, fouden wy voor al ons leven, in die onrust hebben moeten blijven, daer wy, uyt *America*, als het al ten quaetsten ginck, altoos in Spaignien konden geraecken.

HET IX. CAPITTEL.

Vertreck van Guaxaca nae Chiapa. Charitative ordre wegens het onderhout der arme Reyfende Monicken ende andere Religieusen. Proeven daer van te Antequera. Wert in de kleyne Vlecken niet onderhouden. Nixapa. Rijke Monicken aldaer. Vrugtbaerheyd van die Plaetse. Aquatulco ende Capalita. Sandias. Tecoantepeque. Geleghentheyd daer van. Havenen op de Zuydt-Zee. Overvloedige Visscherye. Woestijne. Kraght des wints. Wilde Paerden. Den Autheur dwaelt in de Woestijne van sijn Geselschap, en vint sich gedwongen daer in te vernaghten. Vremt gerughte aldaer gehoort. Des Autheurs vreesse daer over, verdwijnt met het gerughte. Den Autheur komt by seecker Indiaen, ende eyndelijck by sijne Gesellen. Oorsaecke van het gerughte door hem gehoort. Gewaerlijcke passagie. Deliberatie wegens het nemen van den wegh, besluyt daer over. Goet onthael te Sanatepeque,

DEse daet van dewelcke wy Oogh-getuyghen waeren, nevens het gene wy te vooren al verstaen hadden van de twisten ende onlusten die'er tusschen haer waeren, veroorsaecten dat wy dese plaetse niet bequaem oordeelden om daer te blijven.

Drie daeghen nae dit voorval vertrocken wy uyt *Guaxaca* om nae *Chiapa* dat hondert mylen aen gene sijde legt te gaen; eer wy hier van daer Reyfden verston den wy dat in dar Landt in het meeste gedeelte van de Vlecken, welke op den wegh die wy houden moesten geleghen zijn, de Indiaenen van den President van *Guaxaca*, ordre hadden, om leef-toght ende Paerden van plaetse tot plaetse te verschaffen, aen de Religieusen die geen gelt hebben, mits dat deselve alleen in het Register van des Dorps Griffie fouden schrijven het gene sy aldaer verteert hadden, ende niet meer dan vier-ende-wintigh ueren op eene plaetse verblijven.

Op het eynde van het jaer zijn de Indiaenen gehouden dat Register aen de Spaensche Magistraet, onder dewelcke sy staen te brenghen, welke het selve gesien, ende alle de verteerighe, die daer in aentegeect is, geapprobeer hebbende, soo werden deselve in betaelinge gevalideert in de schattingen

Vertreck
van *Guaxaca*
nae
Chiapa.

Charitati-
ve ordre
wegens
het onder-
hout der
arme Rey-
fende

Monicken van de Stadt ofte het Dorp, daer defelve gevallen zijn; sommige Plaetsen ende andere Religioufen, ende de Penningen die daer van kómen, employeren fy tot het betaelen van die verteeringen, om met de Spaensche Magiftraet niet te doen te hebben, ende defelve daer in niet te kennien.

Defe Charitative Affittientien gáeuen ons reden om te hooopen dat wy onse langhe Reyfe fouden konnen voltrecken, selve met meer facilitéy als tot noch toe.

Wy fetten dan onse Reyfe met grooté vreughde voort, ende de eerste Plaetse in dewelcke wy quaemen was *Antequera*, een Stadt ofte groot Vleck der Indiaenen, in het selve begonden wy de eerste Proeuen van die Charitable Ordre te ontfangen.

Wy seyden aldaer stoutelyk datmen ons eeten, drincken ende andere nodige dingen brengen soude, ende des anderen daeghs als wy wilden vertrecken, ende het tijdt was om onse verteeringe te betaelen, soo deden wy het Stadts-Regifter by ons brengen, ende wy reeckenden in het selve aen alle het gene dat wy verteert hadden; daer op vertrocken wy om onsen wegh te vervolgen, lovende ende prijsfende de wijsheyt ende liefde van die Overhiden welke soo goede ordre voor de Reysigers, en voor al voor foodaenige, welke, even als wy, niet seer met gelt beladen waeren, hadden gestelt.

Wy quaemen evenwel in eenige kleyne Vlecken, in dewelcke wy de Indiaenen niet gedifponeert vonden om ons defelve liefde te bewijfen, sich verfoonnende op haere armoede, welke haer niet toeliet vier Menfchen ende vier Paerden de koft te geven; hier door was het, dat wy fomwijlen gedwongen waeren onse dagh-reyfen langer te maecten, om alfoo aen eenige goede Stadt ofte groot Vleck te geraecken.

Defelve wegh vervolgende soo kommen van *Antequera* te *Nixapa*, alwaeren minften acht hondert soo Spaensche als Indiaensche Inwoonders zijn, dese Plaets is op den Oever van eene Riviere gebouwt, welke, soo men ons seyde, een tack ofte arm van die van *Alvarado* was, het welke, soo boven gesien is, de grootste daer te Lande is.

In dese Stadt is een seer rijk Kloofter van de Religieufen van de Ordre van St. Dominicus; in het selve wierden wy seer wel onthaelt; men fiet daer een Beelt van de Maeger, het welke fy seggen dat Miraculen soude gedaen hebben, soo datmen tot het selve uyt devotie van veele Plaetsen komt, daer door zijn'er oock veele silvere Lampen en andere rijkdommen.

Men acht dese Plaetse voor een van de wel-vaerenste van het geheele Landt van *Guanaca*, door dien'er veel Indigo, Suycker ende Cochenille valt.

Daer zijn oock veele Boomen welke de *Cacao* ende de *Achiotte*, waer van men de *Chocolate* maect, draegen, dit is een Koopmanfchap met dewelcke men grooten handel in dat Landt drijft, hoewel de Hollanders ende de Engelsche, wanneer fy een Schip, dat daer mede gelaeden is, nemen, defelve niet veel achten, als onkundigh zijnde van de kraght die fy heeft om de maege te verstercken.

Proeuen
daer van
te *Antequera*
73.

Wert in
de kleyne
Vlecken
niet onder-
houden.

Nixapa.

Rijke
Monicken
aldaer.

Vrught-
baerheydt
van die
Plaetse.

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. IX. CAP. 163

Van daer quaemen wy te *Aquatulco* ende te *Capalita*, het welke mede twee redelijck groote Steden zijn; sy leggen in een vlak Landt, het welke met Schaeppen ende ander Bestiael vervult is, daer zijn oock veel yttnemende schoone vrughten, bysonderlijck van die geene welke men *Pinas* ofte *Amanas* noemt, ende *Sandias*, welke soo groot als Waeter-meloenen zijn, oock smelten sy als sneeuw in de mont, en sy dienen om den grooten dorst, die'er door de swaere herte is, te verlaen, want het is een laegh ende moerafligh Landt, zijnde dighte by de Zuyd-Zee gelegen.

De aensienlijkste Stadt nae *Capalita* is die van *Tecoantepeque*, dit is een Zee-stadt op den Oever van de Zuyd-Zee gebouwt; men heeft daer een goede Haven tot berginge van de kleyne Scheepen, gelijk als die geene sijn die van dese Plaetse op *Acapulco*, *Mexico*, *Realeyo*, *Guatemala* ende somwijlen op *Pannama*, handelen: De Scheepen die van *Peru* nae *Acapulco* vaeren, werpen aldaer dickmaelen het Ancker, als sy door contrarie wint belopen werden.

Dese Haven is gantsch niet versterckt, soodaenigh dat, soo de Engelsche ofte Hollantsche Scheepen daer wilden landen, sy daer geheel geen tegenstant fouden vinden maer een opene Reede, van dewelcke sy het geheele Land fouden kunnen af-lopen.

Langhs de geheele Kuste van de Zuyd-Zee van *Acapulco* af tot aen *Pannama* toe, welke meer dan ses hondert ende vijftigh mijlen van den anderen zijn gelegen, vintmen geene Havens, als dese van *Tecoantepeque* voor de Stadt van *Guaxaca*, die van *La Trinidad* voor *Guatemala*, *Realeyo* voor *Nicaragua*, ende de *Golphe de Salinas* voor de kleyne Scheepen die nae *Costa-Rica* ofte de rijke Kuste gaen, dese sijn alle ontbloot van Geschut, ende legghen open voor alle de Natien, welke, om sich te verrijcken, de Weerelt fouden willen om-vaeren.

Daer is in dit geheele Landt geen bequaemer nochte overvloediger Visscherye, als omtrent dese Haven van *Tecoantepeque*, selfs ontmoeten wy dickmaels op den wegh van taghtrigh tot hondert Muyl-Efels alle met gefouten Vifch voor *Guaxaca*, *Puebla de los Angeles* ende *Mexico* gelaeden.

Daer zijn rijke Koopheden welke op *Mexico*, *Peru* ende de Philippijnen handelen, op welke-plaetsen sy haere kleyne Scheepen van de eene Haevn in de andere senden, welke dan daer nae wederom keeren, rijckelijck gelaeden zijnde mer de Koopmanschappen, welke in alle de Provintien, die ten Oosten ende ten Zuyden gelegen zijn, vallen.

Van dese Plaetse af tot aen *Guatemala* toe, is de wegh gladt ende effen, te weten langhs de Kuste van de Zuyd-Zee ende dwarsch door de Provintien van *Zaconuzo* ende *Zuchutepeque*; doch om dat wy nae *Chiapa* wilden gaen, so naemen wy onsen wegh aen geene zijde het hooge geberghte van *Queleries*, treckende van *Tecoantepeque* op *Estepeque*, en van daer, door eene Woestijne die twee dagh-reysen groot is, in dewelcke wy eenen nacht by eene Fonteyne moesten overbrengen, en in het vlakke velt onder den blauwen Hemel slaen

pen, men fagh daer noch Dorpen noch Huysen, uytgefondert alleen eenighe Hutten, die men voor die geene, welcke daer reysen, gemaect heeft.

Kragt des wints.

Dese vlackte leght aen de zijde van de Zee foodaenigh open, dat de windt die daer van daen komt, foodanigh door-blaeft, dat de Reyfigers sigh nauwlijcks van haere Muylen ende Paerden konnen bedienen; ende de reeden waerom daer niemant woont, is, om dat de windt door sijne kragt de Huysen om veer werpt, ende dat de minste brandt die'er ontfaet deselve in een oogeblick in affe verkeert.

Wilde Paerden.

Dit belet evenwel niet, dat dese Woestijne niet vol Beestiael en is, nevens Henghten ende Merrien, van dewelcke sommige tam, en andere wilt zijn.

Wy trocken dwarfch door dit woeste Veldt met seer groote moeyte, ende ick daghte in het selve mijn leven te eyndigen, want so als wy den tweeden daght ons beste deden om in eenigh Vleck te komen, ende mijne Gefellen, die vry wat voor uyt waren, sigh inbeelden dat ick haer volghde, en sigh soo seer haesteden als sy konden, om aen Huysen te komen, te meer, om dat de naght naederde, soo begonde mijn Paert den steyl-oor te maecken, ende wilde door vermoethyd niet verder gaen, in tegendeel tragtede het geltaedigh sich onder my neder te werpen, ende op de aerde te gaen rusten.

Den Auteurs dwaelt in de Woestijne van sijn Geselschap.

Door dien ick nu geloofde dat het Vleck niet seer wijdt van daer konde zijn, soo begaf ick my van het Peert af, om het selve met den Toom te leyden, doch het wilde noyt een voet verzetten, en het ginck op de aerde legghen, sonder weder op te staen.

ICK vont my als doen seer verlegen, want ick bemerkte, dat, soo ick alleen het Vleck wilde gaen op-soecken, ende mijn Peert aldaer gesaedelt ende getoomt laeten, ick gevaer liep van het te verliezen, ende voor mijn Persoon selve te verdwaelen, en dat, als ick al soo geluckigh was dat ick het Vleck vont, ick des anderen daeghs's morgens mijn Peert komende soecken, in soo een woeste ende ruyme vlackte, het my niet mogelijk soude sijn het selve te vinden, wat moeyte ick daer toe oock moghte aanwenden, om dat in een mijle daer van daen, noch Boom noch struyck was om het selve aen te binden, ofte de plaetse te bekenen.

En vint sich genootsaekt daer in te vernaghen.

Dit dede my resolveren die naght nevens mijn Peert in dese Woestijne te slaepen, ende op te passen dat het in den duyfter niet van my quaeme af te dwaelen, waghende nae de komfte des daeghs, en dat mijne Vrienden souden senden om my te soecken, en om te vernemen wat my soude mogen overkomen zijn; sy deden het evenwel die daght niet, door dien sy geloofden dat ick mijn wegh nae een ander Vleck, dat daer niet seer verre van daen is, genomen hadde; oock lieten sy my aldaer des volghenden daeghs des morgenis soecken.

Nae dat ick een bequaeme plaetse om my neder te leggen hadde op-gefoght, en om sonder eeten, in het midden van dat woeste veldt, op de aerde te gaen rusten, soo nam ick den Sadel van mijn Paert, om my voor een Hooft-peuluwe

II. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* IX. CAP. 165

te dienen, het Paert selve liet ick nae sijn lust weyden, sijnde niet weynigh getrooft door dien ick bemerkte, dat sijne kraghten met het eeten toe-naemen, ende ick daer door konde hoopen, dat het des volgenden daeghs wel thien a twaelf mijlen soude konnen af-leggen.

ick hadde noch geen uer gelegen, blijvende evenwel altoos wacker, en houdende de oogen op mijn Paert gevesticht, uyt vreesē dat het moghte komen te verdwaelen, wanneer ick soo grooten gerughte van huylen ende blaffen hoorde, datmen soudē gefeght hebben, dathet uyt een troep Honden, welke daer in de Woestijne gekomen waeren, om op het krengh van eenigh Paerdt ofte Muyl-Esel te aesen, voortquam.

In den beginne schein dat gerughte verre genoegh van my te wesen, doch hoe ick daer meer naer huyfsterde, hoe het oock meer schein te naederen; ick bemerkte doen dat her geene Honden wesen konden, door dien ick eenighe gemenghde stemmen hoorde, even of die van Menschen ende wilde Beeften waeren gekomen.

Dit voorval, dat moeyelijck was, maer voor al aen een Mensche die sich by naghte alleen in eene Woestijne bevont, deede mijne hairen op mijn Hooft rijfen, ende vervulde mijn herte met eensoo groote vreesē, dat ick, geheel flauw werdende, bevond, dat mijn Licchaem met een doodelijck, klam ende koude sweet bedeckt was, verwaghtende op yder ogenblick mijne laetste ure.

Wetende dan niet wat her selve wesen moghte, soo beelde ick mijn selven somwijlen in dat her Toveners waeren, of wel Duyvelen ofte Indiaenen in Beeften verandert, gelijk sy somwijlen doen, of eenige wilde Beeften; soodanigh dat ick, soo wel van de eene als van de andere de dood verwaghtende, mijne Ziele aen GOD T beval, terwijlen ick geduerigh verwaghte dat mijn Licchaem het aes van een van die wilde Beeften soude werden, ofte wel in de klauwen vallen van die brieffchende Leeuw, waer van den Apostel seght, dat hy over al soeckt wat hy soude mogen verflinden.

In de vlught vont ick geene seeckerheyd, gelovende de dood niet te konnen ontgaen aen wat sijde ick my oock moghte komen te wenden, soo dat ick achtende dat het veylighste voor my soude sijn te blijven ter plaetse daer ick my bevondt, my sel hieldt; de uytkomst bewees dat ick wel gedaen hadde, want omtrent middernacht hieldt dat gerughte seer ichelijck op, waer door ick allenxkens in slaep viel, en zijnde soo door fatigues van het reysen als door moeyelijckheydt des Geefts af-geflooft, soo ontwaecte ick niet voor het door-breecken van den dageraet.

Ontwaeckt zijnde loofde ick Godt over de bescherminge aen my inder nagt beroont, in het gevaer waer in ick my bevonden hadde, ick saelde ende toomde mijn Peerdt op, dat niet verre van die plaetse, daer ick het des avonts te voren gelaeren hadde, gewecken was, en gingh op het selve sitten, in voornemen van soo drae mogelijck was uyt die Woestijne te scheidē, om mijne Gefellen

op te soecken, ende aen haer mijn wedervaeren van den nacht bekent te maeken.

Ick hadde noch geen mijle weegs gereden, of ick quam by seeckere Beecke, aende welcke ick twee wegen sagh, de eene dieper in de Woestijne streckende, ende op de selve sagh ick noch Vleck noch Huyfen noch eenigh geboomte, in meer dan drie a vier mijlen weeghs; de andere lagh aende lincker-handt; ende een mijle van de plaetse daer ick was bespeurde ick een Bosch, het welck my deede geloven, dat daer omtrent het Vleck, dat ick foghte, wel moghte gelegen zijn.

Den Autheur komt by een seecker Indiaen, die hem te regt helpt.

Ick volghde dan dese wegh, en nae omtrent twee-hondert ende vijftich schreden rijdens was ick weder ghenootsaecht af te sitten, ende mijn Peert by den room te leyden, en soo als ick verdrietigh wierde, siende my te voet op een onbekende wegh, soo bemerkte ick by geluck een Hutte aen de eene zijde van deselve, ende een Persoon te Peerde aen de andere, dese quam nae my toegereden, zijnde een Indiaen van dat Huys ofte Hutte, welcke aen seecker ander rijk Indiaen, Gouverneur van het nae-by gelegene Vleck, behoorde; Ick vraeghde de desen, of ick noch verre van het Dorp *Estepaque* was, hy antwoordde, my met eenen nae de Bomen wijfende, dat het een weynigh aen geene zijde deselve was, dogh dat ick het, voor ick daer dighte by was, niet soude kunnen sien, ter oorsaecke van het selve houdt.

Siende door dese geluckighe ontmoetinghe seer gesterckt ende getrooft, soo spongh ick wederom te Paerde, het selve soo kraghtighlijck met spoor aen drijvende, dat het my tot aen de Bomen, welcke ick van verre ghesien hadde, braght; hier bleef het weder staen en wilde niet een treede verder gaen.

Siende dan dat het my niet mogelijk was het selve voort te krijghen, nam ick het den Saedel af, die aghter een Boomtje verbergende; voor de reste liet ick het in volle vryheydt lopen, sonder te vreesen datmen my liet selve steelen soude.

En eyndelijck by sijne Gefellen.

Ick gingh te voet nae het Vleck, dat maer vijf-hondert passien van daer was, ende in het selve vondt ick mijne drie Gefellen my verwaghtende, die seer wegens my hadden bekommert geweest, als niet konnende dencken wat my mochte overkomen zijn, nae dat sy my in een nae-by geleghen Dorp hadden laeten soecken, sijn noyt hebbende kunnen in-beelden dat ick in de Woestijne vernaght hadde.

Oorsaecke van het erughe door den Autheur gehoort.

Als ick haer nu het geroep ende gehuyt, door my des nachts gehoort, verhaelde, soo seyden my de Indiaenen, dat sy dat geliybt by nae alle nachten gewoon waren te vernemen, en dat het selve door Wolven ende Tijgers gemaect wierde, hebbende sy gantsch geene vrees voor deselve; dat sy, die dickmaelen op den wegh ontmoeten, dogh lichtelijck met roepen ofte met het vertoonen van een stock wisten te verdrijven; en eydelijck dat sy geene schaede deeden, dan aen haer Pluym-gedierte, haere Vullens, Kalven en Geytjens.

Eenige uren daer nae gingh ick met een Indiaen mijn Saedel ende mijn Mexicaens

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. IX. CAP. 167

Méxicaens Peerdt soecken; het selve was soo vermóeyt dat het niet meer voortkonde, soo dat ick het in dat Vleck verkoght, een ander huerende om nae *Ecatepeque* te rijden, alwaer ick nevens mijne vier Gesellen seer wel aenquam.

Hier moet ick aenmercken, dat in dese vlackte van *Tecoantepeque* vijf schoone vleckten zijn, in deselve vintmen overvloed van allerhande schoon Vleesch ende uytsteekende vrughren.

De naemen van alle die Vleckten eyndighen met het wordeken *Tepeque*, gelijk als *Tecoantepeque*, *Estepeque*, *Ecatepeque*, *Sanatepeque* en *Tapanatepeque*.

Van dese Plaetse *Ecatepeque* konden wy het hooge geberghte van de *Quelnes* sien, het welke ons stofte genogh gaf, om ons te onderhouden, tot dat wy te *Sapanatepeque* ende van daer te *Tapanatepeque* gekomen waeren.

Veele Spaignaerden ende Reyfigers hadden ons op den wegh al verhaelt, dat dit de gevaerlijkste Berghen van geheel *America* waeren, zijnde de wegen op eenige plaetsen soo hoogh ende engh, ende daer toe soo open voor de winden, die uyt de Zuyd-Zee, welke daer vlack onder schijnt te leggen, komen, ende daer toe by die passagie soo veele diepe steylten tusschen de Rotsen in, dat het dickmaelen gebeurt is, dat door de kragt van de winden, Menschen met Peerden met al, ende gelaedene Muyl-Efels, zijn onder de voet geworpen, ende deerlijk in die steylten, tusschen de Rotsen verplettert.

Het verhael van alle die dingen, gevoeght by het gesichte van die hooghe Rotsen, verweckte in ons foodanige vreesse, dat wy langhs den wegh niet dedden dan overleggen, of wy onse Reyse nae *Guatimala* souden nemen, langhs de passagie, die onder het Geberghte, nevens de Zuyd-Zee, door het Landt van *Zoconuzco* leghet, van waer, hoewel uyt den wegh zijnde, wy, ter lincker hant af-gaende, te *Chiapa* konden komen, dan of wy recht toe recht aen op *Chiapa* souden gaen, passerende over dit Geberghte, soo als men ons gheseght hadde dat wy seeckerlijk doen konden, soo de wint maer niet te sterck door-blies.

Wy resolveerden eyndelijck dat wy, te *Tapanatepeque* gekomen zijnde, onse Reyse souden voortsetten, al nae dat de winden ons souden schijnen gonstigh te zijn, of wel mer gevaer te dreyghen; doch wy stelden te gelijk vast, het gingh dan soo het moghte, nae *Chiapa* te trecken, door dien wy verfontden dat den Superieur ende Provinciael van alle de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus, sich daer bevont, zijnde hy die geene aen dewelcke wy ons moesten aengeven; wy naemen dese resolutie te meer, om dat wy begeerigh waeren om dese Provincie van *Chiapa*, van dewelcke wy soo veel hadden hoorren seggen, te sien.

Wy vonden te *Sanatepeque* een Religieus die ons heerlijk onthaelde, oock gaf hy ons Indiaenen mede, om ons nae *Tapanatepeque* te brengen, en een brief aen den Oversten van die Plaetse, welke sijnen goeden Vriend was, hem daer door versoeckende, dat hy ons Indiaenen, om ons den wegh te wij-

Gevaer-
lijke pas-
sagie.

Kragt des
des wints

Delibera-
tie wegens
het nemen
van den
wegh.

Besluit
daer over.

Goet ont-
hael te Sa-
natepeque.

168 II. BOECK. *Voyagie van Thomas Gage IX. CAP.*
fen, soude beschicken, soo wel als Muyl-Efels om ons over dat hooge Gebergte te voeren.

Onse overighe Paerden begaaven ons, te dier plaetse, mede, dogh haere vermoeytheydt deede ons geene schaede, door dien de Indiaenen soo veel, of wel meer, dan sy ons gekoft hadden, dat voor gaaven, om dat het op-reghte Mexicaensche Peerden waren, wy hadden oock te minder verlies, om dat in het gantsche Landt van *Chiapa*, ende de geheele wegh over tot aen *Guatemala* toe, de Inwoonders van de Vlecken ende Dorpen gehouden waeren ons Muyl-Efels voor niet te beschicken.

HET X. CAPITTEL.

Komste te Tapanatepeque. Grootte meenigte van Ossen ende allerhande leef toght. Beleeftheyd der Inwoonders. Hoogte van het Gebergte. Maquilapa. Sy trecken op het Gebergte. Vernaghten daer op. Trecken verder. Werden door de windt weder-houden. Fabul van de Psylles. Vernaghten voor de tweede reyse op het Gebergte. Grootte hongers-noot. Vernaghten aldaer voor de derde reyse. Een van haer gaet den wegh ontdecken. Sijn raport. Slaepen voor de vierde reyse op het Gebergte. Sy verirecken eyndelijck opwaerts. Komen aen Maquilapa. Beschrijvinge daer van. Gevaerlijcke passagie. Gemackelijck middel om die te midden. Swackheyd door ongemack verweckt. Komste te Acapala.

Komste te
Tapanatepeque.

DEs Saturdaghs op den avont quaemen wy te *Tapanatepeque*, het selve leght aen den voet van de *Quelnes*, wy wierden aldaer door de Indiaenen seer wel onthaeldt ende getraecteert, en dat ter oorfaccke van den brief die wy hadden mede gebraght.

Dit Vleck was een van de aengenaemste welcke wy van *Guaxaca* af tot aen die plaetse toe gesien hadden, ende het schijnt dat Godt aen het selve in overvloedt heeft gegeven alle het geene dat de Reyfigers nodigh is, om op soo moeyelijcke ende gevaerlijcke Rotfen te klimmen.

Grootte
meenigte
te Ossen.

Men vindt daer seer groote overvloedt van Beeftiael, soodaenigh dat'er sommighe rijke Indiaenen zijn, welcke Hof-Steden, die sy *Estantias* noemen, hebben, op dewelcke drie jaer vier duysent Ossen zijn.

Her

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. X. CAP. 167

Het Plum-gedierde ende het wildt-braedt is'er mede in groote meenigte, en aller-
en wat de Visch belanght, vindtmen tusschen dit Vleck ende *Mexico* geene hande
plaetse, in dewelcke deselve soo goede ende overvloedigh is, soo om dat het leef-toght,
dicht aen de Zee legh, als om dat daer dighte by een kleyne Riviere stroomt,
welcke de ruymte van verscheydene foorten van Visschen uyt-leverdt.

Daer komen soo veele Beecken ende Fonteynen van dat Gebergte af-vlie-
ten, soo dat de Indiaenen haere Hoven daer door soo gemakkelijck bevogrigen,
dat sy altoos overvloedt van Kruyden ende Saladen hebben.

De Orangie-appelen, Citroen, Limoen, Vijgh ende andere vrucht-boo-
men geven aldaer schaduwe genoegh, om sich voor de hette, die men daer
her meeste heeft, te beschutten.

Als wy des Sondaghs op den morghen bemerckten dat het seer stil we'er
was, soo oordeelden wy dat wy die gelegentheyt niet behoorden te ver-
suymen, vreesende dat by onstentnisse van dien de wint ons aldaer moghte
op-houden, ofte den wegh nae *Zocomuzco* doen nemen.

Dogh de Indiaenen baeden ons ook daer het middag-mael te willen houden, Beleest-
ons te gelijck verseeckerende dat het goede we'er soude aenhouden, ende dat heyt van
sich onschone Muyl-Efels soudon doen hebben, nevens een goede provisie van de In-
vruchten, gefreyte Visch ende Plum-gedierde, ende dat alles tot onse woonders.
keure, foodaenigh dat wy, haere beleeftheyt niet konnende weder-streven,
die middagh by haer bleven.

Nae de maeltijt brachtmen Muyl-Efels voor ons, ende men gaf ons twee
Indiaenen, die voor Wegh-wijfers ofte Gidsen soudon dienen, soo wel als
om onse provisie te draegen, welcke bestonde uyt gefreyte Visch, een ge-
braden Capuyn, en eenighe vruchten, foodaenigh dat'er altoos genoegh was
om een etmael van te leven.

Oock hadden wy niet meer nodigh, door dien men niet meer dan seven Hooghte
mijlen weeghs op-klimt, ende een mijle aen geene syde de hooghte, is eene van het
de rijckste paght-hoeven van het Landt van *Chiapa*, men queect daer veel Gebergte.
Paerden, Muyl-Efels ende ander Bestiael aen, oock woont daer seeckeren *Don*
Juan de Toledo, by dewelcke wy verseeckert waeren seer wel onthaeldt te sullen
worden.

Hoewel men dese Bergen door haere scherpe spitsen ende uytsteekende
kruynen genoegh kan bekennen, en dar'er veele dighte by den andere staen, *Maquilapa.*
soo is'er dogh maer een van dewelcke de Reyfigers gewaeghen, dese noemt-
men *Maquilapa*, en het is over deselve datmen sijnen wegh, om nae *Chiapa* te
gaen, moet nemen.

Nae de maeltijt begonden wy dese hooghe ende oneffene *Maquilapa* te be-
klimmen; des avonts hielden wy stil in eene plaetse die vlack was, ende die Sy ver-
seer wel een weyde, in het hanghen van een bergh leggende, geleeck. trecken op
het Ge-
berghre.

De Indiaenen deden alles wat sy konden om ons moet te geven, ons ver-
toonende dat het geschaepen stontt schoon ende stil we'er te blijven, ende dat
wy, des anderen daeghs op de middagh, buyten twijffel, op de hoeve van *Don*
Juan de Toledo soudon zijn. Hier

Hier op schickten wy ons avontmael op het groene Tapijt des Aert-Rijcks, ende in die eerste maclijdt aeten wy onsen Capuynen met het grootste gedeelte van onse gefreyute Visch, laerende maer een weynigh, tot den ontbijt, tegens den anderen dagh, over.

Vernaghten daer op.

Onse Indiaenen hieldden oock met vreugde hare maeltijd, ende onse Muyl-Efels hadden weyde nae wensch, foodaenigh dat, de nacht gekomen zijnde, wy op een plaesigerige wijze in slaep geraeckten op het geruys der Fonteynen, ende op het soet geluyt dat haere waeteren, in het lopen door die Rorsen, maeckten.

Trecken vorder.

Des anderen daghs desmorgens, wanneer de lught al immer soo stil als des daeghs te vooren schein, soo gaf ons sulcks reden om te verrrecken, en vorden ontbijt op te eeten het geene ons van het avontmael was overgebleven, om soo onse Reyse met vreugde te volbrengen, ende de hoogte van *Maquilapa* te beklimmen.

Werden door de wint wederhouden.

Wy waeren geen duyfent schreeden al op-gaende gevordert, of wy begonden het geblaes des wints te hooren, en hoe wy hooger quaemen hoe deselve schein kragtiger te zijn, ende ons het opklimmen te verbieden.

Alrede hadden wy de helfte van den wegh, die tusschen het Dorp ende de hoogste top is, afgeleght, wanneer de schrick voor die wint ons in groote benaewthedyt braghte, als niet wetende of wy weder nae *Tapanatepeque* behoorden te keeren, ofte ter plaetse daer wy waeren verblijven, tot dat het we'er op den middagh ofte avont soude silder werden.

De Indianen, om ons tot het voort te trecken aen te moedigen, seyden dat omtrent duyfent schreeden hooger eene Fonteyne ende een Hutte onder de Boomen getimmert was, zijnde deselve daer alleen geset tot berginge van de Reyfigers, welcke of door de nacht, of door de winden belet wierden het hoogste des Berghs te passeeren.

Fabul van de *Pssilles*.

In hoope van dat de wint soude op-houden, klommen wy met grooten arbeyt tot aen die plaetse toe, van dewelcke de Indiaenen ons geseght hadden; doch in tegendeel vonden wy deselve hoe hooger hoe kragtiger, wacyende die vlack tegens ons aen, foodaenigh dat wy vreesden, dat het niet mogelijk met ons als met de *Pssilles*, van dewelcke *Herodotus* spreeckt, mogte vergaen, want dese, hebbende tegens den Godt *Aeolus* willende strijden, vonden, in plaetse van Victorie te beveghten, haer graf in de sandige vlackte, waer in sy tegens hem vergaedert waeren.

Wy vreesden, segge ick, op deselve wijze, dat wy, willende met gewelt den Bergh op-klimmen, den wint aldaer soo kraghtigh moghten vinden, dat hy ons ellendighlijck in die schrickelijcke steyten moghten werpen, welcke ons aen alle zijden met de dood dreyghden, en dat alsoo deselve, aen onse verpletterde en gebroockene Licchaemen tot graeven souden verstrecken.

Vernaghten voor

De Fonteyne was ons seer aengenaem, ende de Hutte noch meer, en dat door de Boomen die daer om geplant waeren, doch het blaesen van den wint

ende

II. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* X. CAP. 169

ende onse vreesse bleven geduerigh in eenen staet, soo dat, den dagh ten cynde de tweede lopende, wy gantsch geene hoope hadden van voor ofte achterwaerts te kon- reyse op nen gaen ofte keeren. het Ge-

Soo als wy nu bereydt waeren, om ons sonder eeten ter ruste te begeven, ende wy vast malkanderen aensaeghen, sonder te weten hoe wy den hongher die ons plaeghde souden stillen, soo bemerkten wy, te deghen omfiende, een Citroen-boom onder alle de andere, zijnde dese met suere Citroenen be- laeden.

Her en ginck doen met ons niet soo als het met *Tamalus* deede, welcke de vrughten die boven hem, ende de waeteren die onder hem waeren niet eeten nocte drincken konde, want met seer kleyne moeyte konden wy de Citroenen plucken ende het waeter van de Fonteyne scheppen; oock ginghen wy op deselve los als Menschen die niet dan dat tot haer avontmaeltijt hadden, heb- bende niet gemiddagh maelt, ende een soperen ontbijt gehouden.

Des volgenden daeghs was de wint in plaetse van te stillen, noch veel hevi- ger ontscecken, het welcke ons, even als des voorigen daeghs, deede resol- veren, op die plaetse te blijven, veel liever dan te rugge te keeren, ende den moet verloren te geven.

De Indiaenen waeren mede van dat ghevoelen, soodaenigh dat wy ons oock dien dagh met suere Citroenen ende Fonteyn-waeter behielpen, hoe- wel dat een voetsel was, aen het welcke onse maeghen niet seer gewent waeren.

Doch door dien wy saegen dat onse Indiaenen haer waeter menghden met Groote het stof van Koecken van *Maiz*, het welcke sy in kleyne sackjens hadden, gelijk hongers- sy gemeenlijck, op reyse zijnde, doen, soo koghten wy een kleyn sackjen van noot. haer voor de waerde van twintigh stuyvers, het welcke op eene andere plaetse als op dese *Maquilaga*, alwaer wy van hongre vreesden te sterven, geen stuy- ver sou waerdigh zijn gheweest; soodaenigh dat, hoewel dit soorte van voetsel seer geringh was, het ons doch evenwel beter bequam als het rau- we waeter met de suere Citroenen, ende aen de maeghe soo veel quaets niet deede.

Wy verbleven den geheelen dingsdagh in die staet, wagtende dat het wee' er Vernagh- soude bedaeren, ende de wint stiller worden, zijnde van voornemen des an- ten aldaer deren daeghs des morgens weder nae *Tapanasepeque* te keeren, ofte den Bergh voor de hooger op te klimmen. derde reysse.

Als nu des woensdags 's morgens de wint een weynigh scheen gefilt te zijn, fe. soo resolveerden wy tot op den middagh toe te waghden, in hoope dat het Een van wee' er dan bequam soude sijn om onse Reyse voort te setten; doch de windt haer gaet vermindere niet, in tegendeel nam hy een weynigh toe, het welcke aen een den wegh van ons Geselschap de resolutie deede nemen van een mijl a twee opwaerts aen ontdek- te wandelen, om alsoo de passagie ende het gevaer van de winden te ont- decken. decken, ende ons by gevolge, van alle het gene dat hy gesien hadde, rapport te doen; want wy geloofden datmen ons mogelijck het gevaer grooter maecte dan

dan het was, hebbende tot noch niet gezien het geene ons soo groote vreesse konde doen hebben.

Sijn rapport.

Als onse macker nu was weder gekomen, nae dat hy twee ueren op wegh hadde geweest, soo seyde hy ons dat wy in alle seeckerheyt na boven konden gaen, soo wy onse Muyl-efels by den toom wilden leyden; doch door dien die dagh passeerde in dispuyt en of wy souden passeren of niet, soo resolveerden wy eyndelijck des anderen daeghs op den morgen te vertrecken, ende de passagie te wagen soo de wint niet was toe-genomen; hier op vielen wy weder op onse Citroenen, ende wy hielden, soo als wy te vooren gedaen hadden, ons avontmael met deselve, drinckende het suyvere waeter met het stof van *Maiz*, dit verswackte ons in plaetse van te verstercken, ende soude ons eyndelijck hebben doen stercken soo wy langer daer ter plaetse hadden moeten blijven.

Sy ver-
trecken
eyndelijck
opwaerts.

Hier op stegen wy des donderdaeghs des morgens op onse Muyl-efels, om het Geberghte hooger op te rijden, zijnde de wint niet verandert ende alsoo sterck als des vorigen daeghs, nae dat wy ons hadden bevolen aen de genaede van die geene die de Zee ende de winden regeert, hebbende alvorens onse naemen op den bast van een grooten Boom gesneden, nevens het getal van de dagen, welke wy aldaer, sonder eeten, hadden gepasseert.

Wy waeren een geruymen tijdt sonder te mercken wat het geene was daer wy soo voor te vreesen hadden, doch wy waeren meest bange voor seeckere smalle in de Rotfen gehoudene wegen, ende daerom klommen wy van onse Paerden af, achtende dat wy seeckerder op onse twee beenen, dan op de vier van onse Beesten waeren.

Komen
aen *Ma-
quila*.

Doch als wy op het hoogste van *Maquilapa* gekomen waeren, beduydende dat woort in de Indiaensche Tael een Hooft sonder hair, soo bespeurden wy klaerlijck het gevaer van het welke men ons soo veel gefeght hadde, ende wy souden wel gewensht hebben weder by onse suere Citroenen, op den wegh van *Tapanatepeque*, te zijn.

Befchrij-
vinge daer
van.

Wy bevonden dan door onse eygene experientie dat het waerlijck een Hooft sonder hair was, ende eene hoogte sonder Boomen ofte beschuttinge voor de arme Reyfigers.

De wegh door de welke men passeert, en die aen de zijde van de Zuyd-Zee open leght, is niet meer dan twee-hondert ende vijftigh schreedden langh, doch daer toe soo hoogh ende smal dat yder die daer op klimt t'eenemaal de ooghen schemeren, en men daer door in groot gevaer geraeckt van te suyselen.

Gevaer-
lijcke
passagie.

Want soo men sijn gesicht aen de eene zijde laet gaen, soo valt het selve op de groote ende wijde Zuyd-Zee, welke soo diep is, ende soo digt daer onder schijnt te leggen, dat het beschouwen van deselve de ooghen in het hooft doet draeyen, en als men sijn ooghen aen de andere zijde werpt, soo siet men niet dan Rotfen ende steylten van twee a drie mijlen diep, ende het aensien van deselve is bequaem om het herte van de kloeckmoedigste te doen ysen ende verschriicken, soodaenig datmen aen de eene zijde de Zee heeft, welke als bereydt schijnt om u in te swelgen, ende aen de andere kant sietmen de Rotfen, bequaem om u op het minste struy-

Gevaarlycke Passagie

RFJCB

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. X. CAP. 171

struyckelen tot gruyts te vermorselen, zijnde ondertusschen de passagie ofte den wegh die men moet gebruycken, in het midden van dese gevaeren, niet breeder dan een elle op sommige plaetsen.

Wy hadden, om dese twee-hondert ende vijftigh schreedden weeghs af te leggen, al veel meer eenige hart-sterckende dranckjens van doen, als wanneer wy drie daegen niet dan suere Citroenen aeten, ende waeter daer toe droncken.

Wy dorsten dese wegh oock niet op onse Muyl-efels passeren, dieshalven begaven wy ons te voet, laetende deselve door de Indiaenen leyden, volgende haer de eene voor ende de andere nae, ende dat sonder recht op te derven gaen, uyt vreesse van door het uytstien aen de eene ofte de andere zijde een dracyinge in het Hooft te krijgen, ende daer door om hals te geraecken; wy gingen dan geheel gebogen ende op handen ende voeten, soo men segt, volgende soo veel wy konden de voet-stappen van de Reyfijgers ende Beesten die voor ons gegaen hadden.

Doe wy een weynigh aen geene zijde die enge passagie gekomen waren, ende dat de wegh sich wat begonde uyt te setten ende te verbreedden, ter welker plaetse wy oock Bomen vonden, welke ons dedden hopen van wel haest uyt alle gevaer te zijn, soo begonden wy stoutelijck achter ons uyt te kijcken, ende onselve van dwaesheyte te beschuldigen, soo wel als alle de andere Reyfijgers, welke geen drie a vier mijlen om willen rijden, om een andere wegh te nemen, ende alsoo de gevaeren die men op de dese, soo voor Menschen als Peerden vint, te ontgaen.

Gemackelijck middel om die te mijden.

Van daer begaven wy ons met groote vlijt ende vreughde ten huysse van *Dom Juan de Toledo*, die ons seer wel ontfingh, ons alleen wat Vleesch-nat doende nemen om onse maegen te verstercken, welke dat niet konden verdraegen, ende het selve aenstonts weder over-gaeven, hebbende deselve haere kraghten niet weder konnen krijgen, dan na dat wy verscheyde kopjens nat ende Wijn genomen hadden, en dat omtrent den avont, als wanneer wy een redelijck goet avondmael dedden.

Swackheyt door ongemack verweckt.

Te deser plaetse bleven wy twee dagen, van dewelcke, nae dat wy ons wel ververst hadden, wy vertrocken om nae *Acapala* te gaen, het welcke een groot Vleck van Indiaenen is, gelegen zijnde in de Provincie van *Chiapa*, op deselve Riviere die door dat *Chiapa* gaet, het welke men het Indiaensche noemt, om het alsoo te onderscheyden van een ander, het Koninghlijcke ofte Spaensche *Chiapa* gheten.

Komste te *Acapala*.

HET XI. CAPITTEL.

Komste in het Indiaensche Chiapa. Goet onthael aldaer. Ontmoetinge van Pedro Boralho, die seer wel ontfangen was. Vertreck van Chiapa. St. Christoffel. Sy komen by den Provinciael, die haer wel onthaeldt, en daer nae braef doorneemt, dat haer seer ontfelt, dogh den Autheur scheidt weder moet, welcke door de Geselle van den Provinciael werd vermeerdert, haer reedenen van het doen van den Provinciael gevende. Sy raecten met den Provinciael aen het spelen, welcken sy het spel af-winnen en daer door aengenoomen werden; sulcks werdt haer naeder verseeckert, waer door sy Godt loven ende sigh daer nae verbeugen.

Komste in
het Indi-
aensche
Chiapa.

WY quaemen van *Acapala* in het Indiaensche *Chiapa*, zijnde het selve gelegen in een plaetse, welcke alsoo laegh als *Maquilapa* hoogh is, ende gebout op een Riviere, omtrent so breed als den Teems voor Londen; deselve komt uyt het Geberghte van de *Cuchumatlanes*, leggende op den wegh tusschen het Koninghlijcke *Chiapa* ende *Guatimala*, ende neemt sijne loop dwarsch door het Landt van de *Zoques*, verliesende sijnen naem als hy in de Rivier van *Tabasco* komt.

Goet on-
thael al-
daer.

Ick sal van dat *Chiapa* breeder in het volgende Capittel spreecken, ende hier alleen seggen, dat wy daer seer wel door de Religieusen onthaeld wierden, welke ons aensaegen, als zijnde Leden van haere Provincie, ende met eenen verseeckerden, dat haere Provinciael, wegens onse komste, seer verblijdt soude zijn, door dien hy Spaensche Religieusen van nooden hadde, om sich te stellen regens de Criolen ende de Natuerellen van dat Landt, welcke alle hare kraghten in-spanden om de sterckste te worden, even als sy te *Mexico* ende *Guaxaca* gedaen hadden.

Ontmoe-
tingh van
*Pedro Bo-
ralho.*
Die seer
wel ontf-
angen
was.

Men seyde ons oock dat de Provinciael niet meer dan een dagh reyfe daer van daen was, ende wy vonden aldaer onsen vriend *Pedro Boralho*, welke, voor ons, daer alleen was gekomen, zijnde mede uyt *Mexico* wegh gelopen.

Hy verhaelde ons het goede onthael datmen hem te *Chiapa* hadde aengedaen, en hoe dat *Calvo*, met sijn Geselschap, van *Mexico*, nae *Acapulco* was verreyft, ende sich aldaer na de Philippijnen 't Scheep begeven hadde, doch dat hy oock, al-voorens te vertrecken, een brief aen de Superieurs van *Chiapa* ende *Guatimala* hadde geschreven, in dewelcke hy sich seer over hem *Boralho* ende ons andere vier beklaegde, haer biddende, dat sy, in plaetse van ons aen te neemen,

ons

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XI. CAP. 173

ons veel liever nae Mexico wilden senden, om het toekomende Jaer nae de Philippijnen ge-embarqueert ende af-gescheept werden, dogh dat de Provinciael sijn brief veragt, ende daer mede den spoor gedreven hadde.

Nae dat wy geduerende een weeck te Chiapa wel onthaeld hadden geweest, Vertreck soo geloofden wy dat het tijd wierde, om ons aen den Pater Provinciael, Pedro van Chiapa genaemt, te gaen vertoonen, om van hem te verstaen of wy in sijne Provincie souden kunnen blijven, of wel dat wy weder nae Spaignien souden moeten keeren, om dat wy in geen ander gedeelte van America, als alleen daer ter plaetse, konden aengenomen ende ingelijft werden.

Wy vonden den Provinciael in een kleyne Stadt die St. Christoffel genaemt St. Christoffel, gelegen tusschen het Koninghlijcke ende her Indiaensche Chiapa; hy stoffel. wandelde onder de Schadu-wrijcke boomen van die Plaetse, in dewelcke men oock den overvloed van Visch ende de ruymte van seer uyfsteekende vruchten heeft.

Hy ontfingh ons met groote vrientschap, onthaelde ons seer wel op het mid-dag ende avondmael, ende om sijne neederigheyt te toonen, wilde hy, voor Sy komen ende al-er wy te ruste gingen onse voeten wassen, even als JESUS CHRIS-TUS aen sijne Discipulen hadde gedaen. Provincie die haer wel onthaeldt.

Op den eersten dag en seyde hy ons by-nae niet, wegens onse komste in dat Landt, dogh den tweeden dag gaf hy ons sijne meenighe te kennen met veel aerdigheyt ende kennisse.

Hy las ons dan voor eerst voor, de brief die Calvo aen hem geschreven hadde, wegens onse saecke, ende deselve uytleggende, vertoonde hy ons het on-gelijck dat wy hadden gehad, in het verlaeten van onse eerste beroepinghe, door-welcke was om na de Philippijnen te gaen, waer ter plaetse veele Indiaenen ge-naem. vaer van haere saligheyt liepen, en dat door gebreck van onse onderrichtinge, door dien hy niet wilde twijffelen, of wy waeren bequaemer om haer te on-onderrichten ende te bekeeren, dan die geene, welke men in ons af-wesen daer soude senden.

Ten tweeden, vertoonde hy ons dat wy sijne Catholijcke Majesteyt, in de goede meeninge die hy van ons gescheept hadde, hadden bedrogen, hebbende deselve ons van Spaignien tot aen Mexico toe onderhouden, en dat in hoope van dat wy souden arbeyden tot de bekeeringe van de Indiaenen in de Philip-pijnsche Eylanden.

Eyndelijck, seyde hy ons, dat hy ons aensagh ende hielt als sijne Gevangene, door dien hy de maght hadde om ons te arresteren, ende ons nae Mexico aen den Viceroy te rugghe te senden, op dat die ons van daer na Manilla, volgens het verboeck van Calvo, soude senden, ende alsoo tot het eerste beroep dwin-ghen.

Hy voegde daer by, dat hy evenwel voor als noch ons sijn voornemen niet segghen wilde, ons alleen waerschouwende dat wy ons niet moesten bedroe-ven, maer veel eer wat vermaeck nemen; dat hy ons nae de middag-maeltijd meer

meer soude te kennen geven, als wanneer hy antwoordt op een brief soude krijghen, welke hy nae *Chiapa* geschreven hadde, om te weeten op wat wijze men met ons soude handelen.

Dat haer
seer ont-
stelt.

Dit discours van desen aensienlijcken ende ouden Provinciael trof ons tot aen het harte; want het geene hy ons geseght hadde van schuldigh te wesen aen het verlies der zielen, aen het gebreck van liefde, dat wy sijne Catholijcke Majesteit in sijne inrentie bedroghen hadden, en eyndelijck dat hy ons seyde sijne gevangene te wesen, viel ons wat swaer te herkouwen, soo dat wy wel konden segghen dat die ontbijt ons den lust tot het middagh-mael hadde benomen.

Nae dat wy desen Eerweerdighen Superieur hadden verlaeten, gingen wy in een alleé van Orangie-boomen wandelen, alwaer wy langh genoegh ons selven onderhielden, over het discours dat hy ons hadde voorgehouden, en dat wy niet al te verduwen konden, siende dat hy de interelsten des Koninck ende die van de Religie hadde by malkanderen gevoeght, soo dat wy vastelijck geloofden konde dwingen t'Scheep te gaen, om nae de Philippijnen te varen.

nom

Ick verloor als doen alle hoope van oyt weder in Engelandt te komen; *Antonio Melendez* beefde ende wenste noch op die kruyn van *Maquilapa* te staen, ende een ander van het Gefelschap hadde wel gewilt met den Ouden *Calvo* op de te Zuyd-Zee zijn, ende met hem nae *Manilla* varen.

Eenige stelden voor dat wy moesten vlughten; ende *Alvarez* verlaeten, op deselve wijze als wy *Calvo* gedaen hadden; doch men antwoorde daer op, dat wy, het Landt niet kennende, op wat plaetse wy oock gaen moghten, ondeckt souden zijn; datmen ons als dan wederom nae *Mexico* soude senden, ende dat sulcks onse saecke niet dan des te erger ende onverantwoordelijcker voor alle de Weerelt soude maecken.

Doch den
Auteur
schept
moet.

Doch ick seyde eyndelijck tegens de andere, dat ick my niet konde inbeelden dat wy van desen Provinciael qualijck souden gehandelt werden, hebbende hy ons met een vrolijck ende lacchend wesen toegesproocken, ende selfs sich tot soo verre vernedert, dat hy onse voeten gewasschen hadde.

Dat ick in tegendeel voor vast hielt dat hy groote affectie voor ons hadde, door dien wy van soo verre gekomen waren om onse dienst aen hem aen te bieden, ende nevens hem te arbeyden in die grooten Ooghst der Zielen, alwaer het aen Persoonen als wy, die eerst uyt Spaignien gekomen waren, ontbrack, om het tegens de factie der Criolen ende der naturellen van de Provintie staende te houden.

Ick vertoonde haer daer op het voorbeeld van onsen Vriendt *Pedro Boralbo*, welcken hy alrede nevens de andere Religieusen van die Provintie hadde in-gelijft, konnende hy daer door, ten onsen opsigte, mede niet anders doen, sonder groote eenzijdigheyt te roonen.

Ick voeghde daer eyndelijck by, dat, soo wy al in dese plaetse niet konden ver-blijven, den Provinciael ons niet weder na *Mexico* soude senden, om aldaer met schande ende schaemte bedeckt te worden, maer dat hy ons veel liever de be-
hulp

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XI. CAP. 175

hulpsaeme hant soude bieden, om weder na Spaignien te keeren, of wel na soodanige plaetse als wy souden willen verkiesen, ende dat hy ons selve met sijngelt, voor soo veel wy tot de Reyse noodigh hadden, soude adfisteren.

Het is gelovelijck dat, terwijl wy ons in onsen geeft dus heen ende weder gedreven vonden, niet wetende wat wy souden resolveren, den goeden *Alvarez* ons door sijn venster vast beschoude, en dat even als *Joseph* niet langer in sijn herte konde verbergen sijne tedere genegentheyt voor sijne Broederen, soo mede desen goeden Superieur, hebbende bemerkct dat sijn seggen ons bedroeft hadde, ons oock niet langer in die staet konde sien, maer ons sijn Gefelle, om ons te troosten, font, gelijk wy wel haelt door sijn seggen bemerkten.

Want soo drae als hy by ons quam vraeghde hy waerom wy so bedroeft ende meerflachtigh waren, daer by seggende, dat de Pater Provinciael selve bemerkct hadde dat wy seer ongeruift van geeste waren, doch dat wy niet moesten vreefen, dat den Provinciael ons beminde ende selfs van noden hadde, en dat, door dien wy onse toevlugt tot sijne Provincie hadden genomen, wy niet moesten denken dat hy sijne magt ten onsen opsichte mis-bruycken soude, maer dat hy met ons soude handelen even als een Soldaet met sijnen vyant, welke hem aen hem overgeeft, doet, die hy, door de Werten des Oorloghs, gehouden is te beschermen.

Om ons te vervrolijcken seyde hy noch veele diergelijcke dingen, daer by voegende dat den Provinciael door de Criolen seer geblameert was, om dat hy *Pedro Borralbo* hadde aengenomen, doch dat sy noch een veel groorer gerughte souden maecken, als sy souden sien dat wy alle vier waeren gekomen om haere factie te verfwacken, en daerom verfoght hy dat wy op foodaenige wijze wilden evenen, dat wy die Liederen niet chocqueerden, welke gewoon waeren sijne beste actien te lasteren.

Eyndelijck soo verseeckerde hy ons, dat de Provinciael ons noyt weder nae *Mexico* soude senden, ende dat, soo hy ons te *Chiapa* ofte te *Guatemala* niet konde doen aennemen, hy alle sijne magt nevens die van sijne Vrienden, in ons faeur soude te wercke stellen, en selve ons gelt geven om na Spaignien te keeren.

Desē woorden waeren als soo veele Cordiale dranckjens om ons het herte weder wat te verstercken, en sy verstrecken mede voor een remedie ende preparatif aen onse maegen tot het middagh-mael, tot het welke wy, door het luyden van een Klock, genoodicht wierden.

Als wy binnen gekomen waeren, was ons het lacchende aengesichte van den Provinciael veel aengenaemer dan alle de spijzen die hy voor ons hadde doen aendiffchen, om ons goede ciere aen te doen, hoewel sijne Taeffel, even als die van een groot Heer, voorsien was.

Wy naemen voor een goet voor-teecken datmen ons soo groote meenighte van Vleesch ende Visch voorfette, soo wel als van vrugten ende Confitueren, ende geduerende de maeltijdt, bemerkten wy aen de discoufflen van den goeden *Alvarez*, dat hy over onse komste verblijdt was.

Nae den eeten seyde hy ons, dat hy een Partijtje met ons in het Ticktackberdt wilde speelen, begerende dat wy sulcks met hem de een voor ende de

Z

andere

Die door de Gefelle van den Provinciael wert vermeerdert, haer reden van het doen van den Provinciael geene.

den Pro-
vintiael
aen het
peel en.

andere nae fouden doen, niet om ons gelt te winnen, door dien hy wel oordeelde, dat wy, nae het doen van soo langh een Reyfe, niet veel overigh hadden, maer hy wilde alleen als wy verlooren; dat een yder van ons vijf Pater Nofters ende foo veel Ave Maria 'es voor hem soude seggen, ende dat, foo wy het spel wonden, onder de Religieufen van sijne Provintie fouden ontfangen ende ingelijft werden.

Dit spel behaeghe ons wonderlijck wel, door dien wy als wy verlooren niet quyt geraeckten, ende alleen verplight wierden om te doen het geene wy, buyten dat, geerne fouden gedaen hebben uyt ons felve, daer in tegendeel als wy het wonden, die winfte ons veel nutter was dan groote fommen gelds.

Welcke fy
het spel
af-winnen
en daer
door aen-
genomen
werden.

Als nu de partye gemaect was, speelden wy beurte voor beurte een yder ons spel, ende de uytkomfte fcheen te bewijfen, dat wy het beeter, dan die goede oude Man verftonden; dogh wy bemerkten wel dat hy met voorbedagten raede verloor, doende het felve met lift ende oordeel, op dat wy door dit fijn verlies fouden befpeuren het geene hy ons mondelinge niet wilde seggen, te weten, dat hy ons voor ingelijfde in sijne Provintie hield.

Dogh het spel was soo drae niet ge-eyndight, of wy wierden daer van verfeekert door de weder-komfte van een Indiaen, welcke hy des wegens na *Chiapa* hadde gefonden, om van den Pater Prieur, ende van de voornaemfte van het Convent, te weten, hoe men met ons handelen en wat men ons doen foude.

De Prieur betuyghde door fijnen brief, dat hy, en alle de oudste van het Convent over onse komfte feer verblijd waeren, badt den Superieur feer ernstelijck, dat hy ons aen hem wilde fenden, wenshende dat wy sijne gasten moghten wesen, om dat hy over thien Jaeren figh in defelve ftaet daer wy nu in waeren, hadde bevonden.

Want hy hadde mede fijn Gefelſchap, dat nae de Philippijnen gingh, te *Mexico* verlaeten, ende hy was gevlught nae *Guatemala* toe, alwaer hy door de factie van de *Criolen* feer getraverveert wierde, en dat om sijne groote capaciteyt, wetenfchap ende geleertheyd; dit was de reden waerom hy soo groote vreughde betoonde, fiende dat jegenwoordigh hy konde hopen Religieufen genoegh aen sijne zijde te hebben, om figh te stellen tegens die geene, welcke hem te voren onderdruckt hadden.

Sulcks
werd haer
naerder
verfeec-
kert.

Den ouden *Alvarez*, zijnde feer door defen brief geraeckt, feyde ons, nae dat hy defelve gelefen hadde, dat hy figh genootfaeckt vondt om te betaelen het geene hy verlooren hadde, en dat hy ons des anderen daeghs nae *Chiapa* foud fenden; alwaer wy fouden verblijven ter tijde ende wijle dat hy gelegentheyd foude vinden, om ons op andere Plaerfen te verſenden, om de Taelen ten plat ten Lande te leeren, op dat wy voor de Indiaenen fouden konnen predicken.

Als dat onderhoud ge-eyndight was, gingen wy weder in den Hof wandelen, die ons veel aengenaemer, dan des mergens, fcheen te zijn, en dat door de trooft die wy van den Pater Provinciael ontfangen hadden.

Aldaer begonden wy, onder de alle een van die ſchoone Orangie bomen, van feer goeder herten GODT, welcke in onse grootſte droefheydt medelijden
me

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XII. CAP. 177

met ons hedden gehadt, te loven ende te danken; sonder den wijfen ende politiquen Provinciael te vergeten; oock was het niet reedelijck dat hy, die tot onse vertroostinghe sijn spel wel hadde willen verliefen, oock daer-en-boven onse gebeden soude moeten misfen, oock offerden wy deselve, te dier plaetse aen GOD T van goeder herten op, soo voor sijn welvaeren als voor sijne ghesondheydt.

Waer door sy Godt loven.

Wy bleven tot aen het avondmael toe in desen Hof, ons in selve op verscheyde wijfen diverteerende, dan aeten wy eens soete Citroenen ende Orangie-appelen, en dan pluckten wy de suere, die wy malkanderen nae het hooft wierpen, maer voor al nae die geene, die met *Calvo* op Zee hadde gewenscht te zijn, welcke wy door het smijten van Citroenen ende Orangie-appelen uyt den Hof joegen, plegende wy dit vermaeck met des te meer genoegen, om dat wy saegen dat onsen goeden Provinciael, die sich op een uytsteekende venster hadde geplaeft, sijn vermaeck daer in nam, ende een goedt genoegen hadde, siende dat wy dus vrolijck waren.

En sich daer naer verheugen.

HET XII. CAPITTEL.

Sy raecten wederom aen het spelen met den Provinciael. Bedingh van het spel. Sy alle verliefen hare vryheyd. List van van den Provinciael om haer te slaen ende te salven. Bereytselen tot haer vertreck. Vertreck van St. Christoffel. Komen in het gesichte van St. Philippo. Buyten het welcke sy van den Prieur werden ingehaeldt, en seer minsaem ontfangen.

NAe het avondmael seyde hy, dat hy ons des anderen daeghs des morgens nae *Chiapa* wilde senden, door dien de Prieur hem geschreven hadde, dat hy ons in het gemoer wilde komen, ende te ontbijten geven in secker Vleck *St. Philippo* genaemt; dit deede ons een goet gevoelen van ons selve vatten, siende dat de Provinciaelen ende de Prieurs selve de moeyte namen van ons wel te onthaelen.

Doch hy seyde ons evenwel daer by, dat hy, al-vorens wy souden gaen rueten, noch een partye in het *Tic-tack*-berd met ons wilde speelen, om te bevoecken of hy geen revengie van ons soude konnen krijgen.

Sy raecten weder aen het spelen met den Provinciael.

Doch door dien hy handigh, listigh ende arg was, en daer toe oock het spel uytneemende wel verfondt, en daer door verseeckert dat hy ons het spel soude af-winnen als hy wilde, soo veranderde hy de Conditie van het selve, en dat door eene verborgentheyd welcke wy niet dan den volgenden dagh konden be-

grijpen;

Bedingh van het spel. grijpen; want hy seyde dat wy onder dit volgende bedingh fouden speelen, te weten, dat, soo wy het quaemen te winnen, hy konde volstaen mits ons yder een doofe Chocolate gevende, doch dat wy, in cas van verlies, sijne Gevangenen fouden zijn.

Sy alle verliessen haere vryheydt. Wy begonden dan te speelen, in hope van, even soo als wy te vooren gedaen hadden, het selve te winnen, doch wy bevonden in tegendeel dat wy alle, de eene voor, de andere nae, het selve verloren, doch door dien wy niet konden begrijpen op wat wy sijne Gevangenen konden zijn, soo bekreunden wy ons niet seer wegens ons verlies.

List van den Provinciael om haer te slaen ende te salven. De Provinciael seyde evenwel dat hem ons verlies moeyde, doch dat hy wenste dat wy noyt in ergere Gevanckenisse dan de sijne moghten komen, oock dat hy, om ons te troosten, aen een ygelijck van ons een doofe met Chocolate wilde schencken, om op sijne gesontheyt te drincken ende vrolijk te wesen, als wy de smerte, wegens dit ons verlies, fouden draegen.

Wy konden noyt begrijpen wat hy seggen wilde, als des anderen daeghs des middaghs, ende wy daghten alle dat het maer laccherye ende boerten was, en dat hy alles wat hy seyde maer voort-braght om sich met ons te diverteren, soo als hy oock van te vooren hadde gedaen, foodaenigh dat dit seggen niet belette dat wy, nae dat wy ons af-scheyt van hem hadden genomen, ons alle met vreughe in onse Kameron begaven.

Bereyftelen tot het vertreck. Des anderen daeghs des morgens vonden wy twee Muyl-fels van den Provinciael, ende twee andere van sijn Gefelle r' eenemaal gesadelt ende getoomt staen, zijnde bereyt om maer beschreeden te worden, oock waeren'er twaelf Indiaenen te Paerde, die ons over een seer moeyelijcken Bergh moesten leyden, soo wel als dwarsch door het Bosch dat voor het Dorp *St. Philippo* leght.

Nae den ontbijt omhelsde ons den goeden Provinciael, sijn af-scheyt van ons nemende, en ons verfoeckende dat wy Godt voor hem wilden bidden, daer by voegende dat wy voor de reste niet bedroeft moesten sijn over het geene ons foudemogen overkomen, ons verfoeckerende dat hy ons beminde, ende dat hy alles wat hy konde, soude te werck stellen om ons dienst te doen, doch dat hy sich genootfaeckt sagh sulcks met aerdigheyt en, voorsightigheyt te moeten plegen om den mont aen de Criolen te stoppen, die ons soo wel als hem, grooten haet toe-droegen.

vertreck van St. Christoffel. Nae dat wy ons af-scheyt van hem hadden genomen, vertrocken wy van daer onder het geluydt van de Trompetten ende Schalmeyen die men voor ons droegh, ende die sich, door het wedergalmen van de Echo's den geheelerwegh langhs deeden hooren, van het bovenste van het Geberghte tot in de *Valey* toe, alwaer wy den goeden ouden Man *Alvarez* hadden gelaeten in een diep dal, dat aen alle zijden mer Bergen omringelt was.

Komen in het gesigte van *St. Philippo*. Wy waeren soo drae niet op het hooghte van het Geberghte gekomen, of wy ontdekten een kleyne *Valey*, ende in deselve de Stadt van het Koninglijcke *Chiapa*, nevens drie a vier kleyne Vlecken, van dewelcke *St. Philippo*, aen de voet van een Bergh, welcke wy noch moesten overklimmen, gelegen, een was.

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XII. CAP. 179

De Trompetten, welke altoos voor ons gingen, waerschonden de Inwoonders van *St. Philippo* genoegsaem van onse komste, op dat sy ons een tweeden ontbijt fouden konnen vaerdigh maecken, hebbende de koude lucht, welke wy op het Gebergte ghevoelt hadden, ons den appetijt weder ghecherpt.

Wy hadden geen vijf-hondert schreeden al nederdaelende voort-gereyft, of wy ontmoeten twintigh Indiaenen, alle te Paerde ende seer aerdigh opgepronckt, sy hadden haere steeckende Trompetten voor haer; achter haer quam op een rijckelijck vercierde Muyl-esel den Prieur van *Chiapa*, Pater *Juan Baptista* genaemt, die van een Joviael temperament, doch vet, gestopt ende vol-lijvigh was.

Hy was soo drae niet tot ons, en wy tot hem, genaedert, of hy, ons sijne voort-vlughtrige Broeders van de Philippijnen noemende, seyde dat wy seer welkom in dat Landt waeren, ende dat hy in sijn particulier seer over onse komste verheugt was, oock dat hy ons veel beeter tijdt-kortinge in dat *St. Philippo*, dat daer digte by was; soude geven, dan wy in het Philippijnche *St. Philippo* fouden gehadt hebben, soo wy daer waeren gekomen.

Aldus wierden wy meer ende meer geferckt in het gevoelen dat wy hadden, van daer te Lande, seer welkom te zijn, ende met opene armen ontfangen te worden, weynigh denckende, dat het ons daer nae, op foodaenige wijse, als het geschiedde, soude te passe zijn gebraght geweest, ende die ydelheydt in ons nam des te meer toe, denckende dat wy al mede Provinciaelen ende Prieurs waeren, doch den Leeser sal in het volgende Capittel sien, hoe wy hier omtrent wierden ge-disabuseert, en hoe het geene wy ons sinbeeldden op een traftament van waeter ende broot uytliep, wanneer wy sulcks het minste verwaghteden, doch alles schickte sich op het eynde ten besten.

Ick meene oock niet dat ick behoeve te seggen, wat vreughde dat dit in ons verweckte, en hoe wy Godt ende ons selven danckten, de Philippijnche Missie, ofte Sendinge, verlaeten te hebben, siende hoe wel het ons daer gingh, en met wat praght ende luyfter wy onthaelt wierden.

Buyten
het welc-
ke sy van
den Prieur
werden
ingehaelt.

En seer
minsaem
ontfan-
gen.

HET XIII. CAPITTEL.

Praghtighe intrede in het Dorp selve. Goet onthael met Apen-munte betaelt. Kostelijck ontbijt. Ongerustbeyd in onse vlugtelingen door het seggen van den Prieur verweckt. Tournoy-spel. Vertreck van St. Philippo, dat seer praghtig toegaat. Ordre van den Provinciael nopende de Rey-sigers, door dewelcke sy opgesloten ende te waeter ende te broodt verwesen worden, doch alleen door politie. Komste in het Convent te Chiapa. Begintsel van de penitentie, door den Autheur vrolijk overgebraght. Vermaeckelijck voorval tusschen den Autheur ende een Criool. Vermaeckelijcke gewanckenisse. Den Autheur werd Professor te Guatimala. En by provisie Meester van de Latijnsche Tael te Chiapa. Waer door hy seer gesien ende bemindt werd.

Praghtige
intrede in
het Dorp
selve.

Op dese wijze ons met den goeden Prieur onderhouden hebbende, reden wy met groote vreugde van het Gebergte nederwaerts; beneden gekomen sijnde vonden wy dat alle de Inwoonders van *St. Philippo* soo Mannen als Vrouwen ons verwagten; sommige presenteerden ons bondelkens Bloemen; andere smeten ons Roosen in het aengesichte, en de derde dansten ende sprongen voor ons uyt langhs de straete die wy passeeren moesten, die mede met kruyden ende blaeden van Orangie-boomen bestroyt, ende tot aen de Kercke met veele Triumph-bogen verciert was, die van seftonnen van Bloemen gemaect waeren.

In de Kercke gekomen zijnde wierden wy aldaer onthaelt, een half uer langh gedurende door de beste Musicanten van *Chiapa*, welke den goeden Prieur expresselijck gehuert hadde, om onse intrede te verheerlijcken onderhouden.

Goet onthael met Apen-munte betaelt.

Nae dat de Musicanten ge-cyndight hadden, deede den Pater *Jan Baptista*, sich over eynde begeven hebbende, eene Oratie tot de Indiaenen, haer bedankende dat sy ons soo wel onthaelt hadden, om dat wy sijne Vrienden waren, ende hy deelde hy aen haer uyt eene volkomene vergevinghe van alle haere voorledene sonden, het selve evenwel refringerende aen die geene, welke, op den volgenden Sondagh, des voor ofte nae de middaghs, de Kercke souden komen besoecken.

Kostelijck ontbijt.

Op dese wijze dan verlieten wy het Altaer, om ons tot den ontbijt aen seec-kere Taefel te begeven, welke wy met veele smaeckelijcke ende gefoutene spijzen

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIII. CAP. 181

spijfen beset vonden, en dat om ons den goeden Wijn van Xeres te beter te doen smaacken, welcke de Prieur, expres voor ons, daer hadde doen brengen.

Nae de gefoutene spijfen, sette men ons soo uytnemende Confitueren voor, welcke van de Religieuse Dochters van *Chiapa* gemaect waeren, dat wy noch diergelijcke niet hadden geproeft sedert wy van *St. Juan d'Ulba* vertrocken waeren tot aen die Plaetse toe; sy dienden ons om een glas Chocolate daer op te drincken, ende daer mede besloten wy den ontbijt.

Doch terwijle desen Prieur ons soo goede ciere deede aen doen, en lieten wy niet nae den Geest ontrufft te hebben, want wy konden niet wel begrijpen wat hy segghen wilde met eenige woorden welcke hy ons dickmaelen genoeg herhaelde, te weten, dat wy wel moesten ontbijten, om dat wy het soberste middagh-mael souden doen, dat wy noch oyt van ons leven gedaen hadden, en dat wy de soerigheyt van de vryheyt moesten genieten, welcke wy niet lange souden konnen gebruycken: wy sloegen wel acht op dese woorden, doch den gront van deselve konden wy niet wel verstaen, voor ende al eer dat wy des middags in het Convent gekomen waeren.

Nae dat wy ontbeten hadden wilden de Indianen ons oock eenigh vermaeck op de Merckt-plaetse aen doen, sy begaven sich dan op deselve aen het Tournoyen, lopende de eene regens de andere met groote Rondassen bedeckt zijnde, op dat sy haer Hoofst ende hare schouderen souden konnen bedecken voor de *Camas* ofte Rieden, welcke sy, met een verwonderens-waerdige aerdigheyt, malkanderen, in het voorby rijden, toe-smeten.

Als den goeuden Prieur van *Chiapa* ons op de voorverhaelde wijze geregalect hadde, liet hy ons dese vryheyt soo lange genieten, als naer alle apparen-tie hy ende den Provinciael, door haere brieven, te saemen hadden goet gevonden; dat duerde dan tot die tijdt toe, datmen in het Convent van *Chiapa* gewoon was het middagh-mael te houden, en wy moesten voor twaelf ueren daer maecten te wesen.

Als dan dese tijdt begonde te naederen, ende wy noch twee mijlen weeghs, van *St. Philippo* tot aen *Chiapa* toe, hadden af te leggen, soo beval onsen Prieur datmen de Muyl-Efels soude voor den dagh brengen, zijnde de Inwoonders door het geluydt der Schalmeyen ende Tromperten gewaerschoot, dat wy stonden om uyt haer Vleck te vertrecken: wy wierden al immers soo heerlijck uytgeleydt als wy ingehaelt waeren, men trock de Klocken, veele Indianen dansen voor ons heenen, andere verselden ons te Paerde, speelende op verscheyde instrumenten, soo als sy op onse aenkomsten hadden gedaen.

Nae dat wy omtrent vijf-hondert schreeden waeren voort-greden, soo bedanckte de Prieur de Indiaenen voor de tweedemaal, en font haer nae Huys toe, door dien het Convent niet seer verre van ons was af-gelegen, ende wy in het selve op eene andere wijze moesten onthaelt werden, oock om datmen in de Steden ende in de Conventen alle die praght ende static, welcke men wel ten platten lande toont; niet houden en magh.

Ongerust-
heyt in
onse vlug-
telingen
door het
seggen
van den
Prieur.

Tournoy-
spel.

Vertreck
*St. Philip-
po*.

Dat prag-
tigh is.

Als

De ordre van den Provinciael, nopende onse Reyfijgers;

Door dewelcke sy opgeflooten ende te waeter ende te broodt verwefen worden.

Doch alleen uyt Politie.

Als de Indiaenen haer af-fcheydt hadden genomen, vervolghden wy onse wegh, houdende alleen twee van de haere by ons, om ons voor Gifden ofte Wegh-wijfers te dienen.

Als wy nu tot op vijf-hondert schreden na aen de Stadt genaedert waren, soo hieldde de Prieur nevens een sijnen Compagnon stille, ende hy trock seeckere ordre van den Provinciael uyt zijn sack, welcke hy ons voor-las; deselve braght mede, dat, door dien wy onsen wettighen Superieur *Calvo* op den wegh vande Philippijnen hadden verlaeten, ende sonder sijne toe-laetinge in de Provincie van *Chiapa* gekomen waeren, hy ons in Conscientie niet voor Leden van sijn lichaem konde aennemen, ten sy hy ons altoos op de eene ofte de andere wijze, over onse begangene misdaedt, hadde gestraft.

Daer om was het dat hy aen den Prieur van *Chiapa* beval, dat hy, soo drae als wy in sijn Convent souden gekomen wesen, ons twee aen twee, in onse Kameron, als in eene gevanckennisse, geduerende den tijdt van drie daegen, soude op-sluuten; sonder ons toe te laeten daer uyt te gaen, dan alleen, om in de eersaele te komen, in dewelcke wy ons des middaghs voor de Religieusen moesten vertoonen, op der aerde gefeten zijnde, ende niet dan waeter ende broodt tot ons middaghmael hebbende; maer dat de Prieur, ons voor het avondtmael, soodaenighe spijse als hy goedt oordeelde soude mogen geven, en des avonts in onse Kamers, welcke ons voor gevanckenissen moesten verstrecken, laeten brengen.

Dit was dan de poenitentie, welcke die listige ende wijze Provinciael ons hadde op-gelegh; sy scheen ons evenwel swaer genoegh nae een soo goeden ontbijdt, ende het verveelde ons van vasten ende gevanckennisse te hooren spreecken, nae dat wy met soo veele uyterlijcke praght waeren ontfangen geworden.

Wy begonden als doen te dencken aen het spel dat de Provinciael des avonts te voren met ons hadde aengegaen, erkennende de hulpe ende troof die wy uyt sijne doofen met Chocolate souden ontfanghen ende genieten, nae dat wy ons middaghmael met waeter ende broodt hadden gedaen.

Wy gedaghten oock aen het middaghmael, dat de Prieur ons, te S. Philippo zijnde, gefeght hadde te sullen hebben, als oock dat hy ons waerfchouwde om onse vryheydt te gebruycken.

Dogh den goeden Prieur, welcke merckte dat ons uyterlijcke wesen in een oogenblick t'eenmael verandert was, en dat wy seer bedruckt scheenen te sijn, begonde saghtelijck te lacchen, om ons te kennen te geven, dat het voornemen soo van den Provinciael als van hem niet ten quaede streckte, dogh dat het geene sy deden allen uyt een politijcque streck sproot, en om den mond te aen de Criolen te stoppen, welcke noyt souden opgehouden hebben van te murmureren, soo men ons niet op de eene ofte de andere wijze hadde gestraft.

Hy verseeckerde ons daer-en-boven dat wy na onse gevanckennisse alle soorte van eere ende vorderinghe te verwaghten hadden; dat wy, soo langh als wy by hem souden sijn, niets souden gebreck hebben, en dat hy, na dat wy met waeter ende broot het middaghmael gehouden souden hebben, ons in onse Kamers een goede

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIII. CAP. 183

avontmael soude fenden, dat genoeg soude konnen strecken om vier-ende-wintigh ueren langh vrolijk te zijn.

Hier na begaeven wy ons na het Convent van *Chiapa*, in het welcke wy, door Komfte in het grootste gedeelte der Religieusen, mer veele vreughde ontfanghen wierden, het Con- wy bespeurden dogh evenwel, dat'er eenighe waeren, die ons met een quaet vent te herte ende boos oogh aensaegen. *Chiapa.*

Wy waeren soo drae niet in onse Kameren gebracht, of de klokke noodighde de andere Religieusen tot het middaghmael, ende ons te waeter ende te broodt.

Wy begaeven ons in de eet-saele, ende als het *Benedicite* gefegt was, ende Beginfel van de poenitentie. de Religieusen alle aen de Taefel waeren geseten, soo waeren wy vier Philippijnse Jonassen, soo als ons sommighe Criolen genoemt hadden, gedwonghen op de aerde, in het midden van de eet-saele neder te sitten, met de beenen cruys-wijse onder het lijf, even als de Cleermackers, om door die actie van nederigheyd te toonen het leetwefen dat wy hadden, wegens de ongehoorsaemheydt aen onse Superieur *Calvo* betoont.

Ten selven tijdt als men het eerste gerichte op de Taefel aendiste, soo gafmen aen yder van ons oock een redelijck broodt, met een pot met helder waeter, van het welcke wy met vreughde droncken, door dien wy, door de twee ontbijten, welke wy te voren gedaen hadden, genoegsaem verfaedight waren.

Evenwel hadden wy in het midden van dese actie, welke ons in het openbaer met schaemte bedeckte, en die dogh onder de Religieusen over minder fouten dan de onse geoeffent wierde, desen troost, dat den Prieur ende Provinciael onse Vrienden waren, dat die Castijdinge vaderlijck was, dat wy uyt de handen van die geene, die ons daer toe hadden verwesen, Chocolate om ons te versterken fouden hebben, en dat wy dien avont in onse Kamers beter fouden aengedischd werden, als veele andere, die maer twee a drie schotelen voor haer maeltijd fouden hebben. Hier quam by dat wy secker Criolisch Religieus tot een medemacker in onse poenitentie hadden, welke, soo wel als wy, op de aerde moefte sitten, ter oorfaecke van eenighe amoureuse brieven, door hem aen seekere Religieuse Doghter, over ende weder geschreven, welckers termen de paelen van de kuysheydt te buyten ginghen.

Dogh als ick bemerckte dat die Religieus ons met een wreveligh wesen aensagh, schickte ick my tot hem, soo dichtte als my mogelijck was, en horende dat hy binnens monts inompelde, ende ons omgehoorsaeme Jonassen van de Philippijnen noemde, foot beet ick hem oock, op een saghte wijze, de twee volgende Latijnsche veerskens in het oor, welke my soo in de hersenen op staende voet quaemen, wegens sijn quaet leven.

*Si monialis amor te scribere turpia fecit,
Ecce tibi gelidae praebent medicamina lymphæ.*

Dat is:

Soo vuyle nonne-min u deed' ontughtigh schrijven,
Suyp waeter in u bast, dat sal die brandt verdrijven.

Dog so als hy die veersien, welke ick op staende voet maekte, gehoort hadde, so betuygde hy noch meer misnoegt te sijn, sig van mijn afschickende, de ellebogen op Criool.

A a

Een aerdig voorval tuschen den Autheur ende een op Criool.

op-heffende, ende het Hooft schuddende, dit verplighte my nae hem toe te schicken, ende hem noch dit veers op een vriendelijcke wijse te seggen.

Solamen misero est, sociis verimere Pannettes.

Hy beelde sich in dat ick hem volghde om sijn broot af te nemen, ende dat het woort van *Panettes* hem by-nae soude hebben doen sticken, soo hyfich van het waeter dat voor hem front niet bedient, ende een goet glas van het selve gedroncken hadde, ick bemerkte hier door dat sijne gramschap gestilt was, en daer om seyde ick hem dat ick geloofde dat de kraght van sijne Liefde gemaeticht wierde.

Op dese wijse hielt ick te waeter ende te broode een vermaeckelijck middagh-mael met mijnen nae-buer den Criolischen Religieus, ende nae de maeltijdt leyde men ons weder in onse Kamers, in dewelcke wy de Chocolate, ons door den goeden *Alvarez* geschoncken, droncken.

De Spaensche Religieusen quaemen ons in groote meenichte in onse Kameren besoecken, sommige om sich met ons te onderhouden, ende andere om ons Confitueren ende andere leckernijen te brengen.

Mén sprack ook aenftonts in het Convent van de Veerffen die ick op het voorval van die Criolische Monick gemaect hadde, ende sy verstreecten tot onderhout, geduerende die nae de middagh, aen alle de andere Religieusen.

Die avont werden wy ter Taefel gedient volgens de belofte ende de genereu-fiteyt van den Prieur, die ons, nevens twee van sijn Gesellen, nogh met sijne tegenwoordigheyt wilde vereeren, ende sy naemen nevens ons het avont-mael in onse Kamer.

Gemac-
kelijcke
gevanck-
kenisse.

De drie dagen van onse gevanckenisse passeerden dus op eene vrolijcke wijse, ende wy wensten dat wy noyt in een ergere moghten komen, want wy hadden in deselve, behalven dat wy niet vryelijck moghten uytgaen, alle het geene wy andersints fouden hebben konnen wenschen, maeckende goede ciere, ende hebbende altoos eenighe van onse Vrienden, om ons te onderhouden, by ons.

Op soodaenige wijse dat wy konden seggen, dat onse gevanckenisse ons eer voor een noodigh hulp-middel dan voor een Castijdinge verstreckte, om dat wy, nae soo een lange Reyse, als wy van *Mexico* af, tot aen die Plaetse toe gedaen hadden, meer het rusten, dan het wandelen behoefden.

Werden
daer uyt
ontslagen
ende ver-
deelt.

Wy waeren soo drae niet in vryheydt gestelt, of wy bevonden dat de Provinciael ende de Prieur van voornemen waeren, om ons soo wel neder te setten, dat wy nae onse gevanckenisse eer ende aensien in dat Landt fouden konnen verwerven.

Men font twee Religieusen van ons Geselschap op het platte Landt, om aldaer de Taele te leeren, en voor de Indiaenen te konnen Predicken, ende daer nae met eenigh Beneficie te voorfien te werden.

Den Au-
theur wert
Professor

Sy gaven oock aen my, ende aen een van mijne Gesellen de permissie om nae *Guatemala* te gaen, ende aldaer in de Univerfiteyt de Jeught in de Theologie ende Philosophie te onderwijfen, doch men stelde ons vertreck tot aen

St. Mi-

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIII. CAP. 185

St. Michiels dagh toe uyt, om dat dat de tijdt was in de welcke men de Scholen ofte de Classen opende, ende de Regenten veranderde.

te Guatimala.

De Provinciael hebbende ook de veersën gehoort, die ick voor de vuyft op het werck van den Criolischen Religieus gemaecte hadde, ende daer door bemerkende dat de Latijnsche Tael in Engelandt gemeender was dan in Spaignien, slaende men aldaer door veele solocetinen den armen Priscianus deerlijck aen het oor, en wetende dat men een Persoon, die die Tael verstont van noden hadde, om in het Convent van *Chiapa*, aen her welcke het onderwijfen van de jeugt, jaerlijcks wel op-brenght, de *Gramatica* ende de *Syntaxis* aen de Kinderen te leeren, badt my die last te willen aenvaerden, tot die tijdt toe dat hy my nac *Guatimala* soude konnen senden; my belovende te aflisteren met alle het geene dat ick soude moghen van noden hebben, soo om boecken te koopen, als om my van andere noodtsaeckelijckheden te voorfien, segghende selve dat ick, soo als ick voorgenomen hadde, somwijlen evenwel op het platte Landt, om dat te besightighen, soude moghen gaen reysen, ende besien het geene daer omtrent het aenmerckens waerdighste was.

En by provisie Meester in de Latijnsche Tael te *Chiapa*.

ICK konde dese aenbiedinghe, welcke my soo voordeeligh was niet afwijfen, soo dat ick in die bediennighe te *Chiapa* verbleef, van de Maendr van April af tot aen het eynde van September; ick verkreegh daer veele reputatie ende aensien by den Bisschop ende den Gouverneur, dogh voor al by den Prieur, welcke noyt eenighe reyse op het Landt tot sijn vermaeck aenvingh sonder mijn mede te nemen; dit gaf mijn gelegentheyt om den Staet ende rijckdom van *Chiapa* wel te door-gronden, die ick dan getrouwelijck in het volgende Capittel sal gaen beschrijven.

Waer door hy seer gesien ende bemint wert.

Maer merckt alvorens aen, lieve Leeser, de wonderlijck barmhertigheyt ende bestieringe van den Almogenden Godt over my arme Sondaer, welcke het geliefde my niet alleen op de voorverhaelde wijze van die voorziel ende lichaem gevaerlijcke Philippijnische Reyse te verlossen, maer oock een seer honorabel, en, voor mijn staet, profitabel, employ te geven, waer voor sijnen naem dan eeuwigelijck gedanckt zy,

HET XIV. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Landt ende Provincie van Chiapa. Gelegentheydt daer af. Overvloet van Cochenille. Hoofgelt in Chiapa. Verdeeling van Chiapa. Kout Climaet en hette in de Valeyen van Chiapa. Capanabaflla. Izquintenango. Overvloet van Catoen, en van Visch, Vleesch, &c. Schaersheydt van gelt. Schaede door de Crocodillen. Begerigheydt der Jesuiten vertoont. Kaerigheydt van die van Chiapa. Haer Koophandel. Merckt. Haere frugaliteyt. Dertele Religieusen. Plompen Adel.

Beschrijvinge van het Landt ende Provincie van Chiapa.

HOe wel, nae het gevoelen der Spaigniaerden, de Provincie van *Chiapa* eene van de arniste van geheel *America* is, om datmen daer nogh geene Mijnen ontdeekt, nochte geen gout in het sandt van de Rivieren heeft gevonden, oock dat in deselve geen Haeven aen de zijde van de Zuyd-Zee is, tot vertieringe van de Koopmanschappen, en om te handelen met die van *Mexico*, van *Guaxaca* ende *Guatimala*, soo kan ick evenwel seggen, dat sy veele andere Provincien van *Mexico* overtreft, in grootte van Vlecken ende Steden, en dat sy aen niet eene hoeft toe te geven nochte daer voor te wijcken, als alleenlijck aen *Guatimala*; ick kan oock selfs verseeckeren, dat in alle de reste van *America* niet eene Indiaensche Stadt is, welke men soo groot, ende, door de Natuerellen van het Landt soo sterck bevolckt sal vinden, als het Indiaensche *Chiapa*.

Gelegentheydt daer af.

De Spaigniaerden hebben groot ongelijck van dit Geweste op sodaynige wijze, als sy doen, te verachten, want sy moesten bedencken dat het tusschen *Mexico* ende *Guatimala* is gelegen, en dat van de swackheyt ofte sterckte van het selve, de geheele kragt ende behoudenis van *America* hanght, om dat, wanneer het niet gesterckt is, het seer gemakelijck valt door de Riviere van *Tabasco* daer in te komen, en dat het oock grenst aen de Frontieren van *Yucatan*.

Overvloet van Coenille.

Dat meer is, de Inwoonders drijven niet alleen een genoegsaeme considerabilen handel onder malkanderen, door Coopmanschappen die in dese Provincie vallen, maer oock selve met de andere Provincien, ende daer en is geene Plaetse in *America*, uyt dewelcke de Spaigniaerden soo veel Cochenille trekken, als sy uyt eene eenige Provincie van *Chiapa* doen.

Hoofgelt in Chiapa.

Behalven dat de Vlecken, welke groot ende wel bevolckt zijn, het inkomen des Konincks merckelijck vermeerderen, door de Schattinge, welke alle de Inwoonders jaerlijcks, hoeft voor hoeft, aen de Spaensche moeten betaelen.

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIV. CAP. 187

Dit Landt is in drie Provintien verdeelt, te weten, die van *Chiapa*, die Verdee- van de *Zeldales*, ende de *Zoques*, van dewelcke die van *Chiapa* van het minste ver- linge daer mogen is.

De eerste behelst de groote Stadt van het Indiaensche *Chiapa*, ende alle de Vlecken ende Dorpen die om de Noordt nae *Maquilapa* gelegen zijn, ende beoosten de Prieurye van *Comitlan*, welke alleen thien onderhorige Dorpen heeft, ende veele Hoeven, op dewelcke men veel Bestiael, Peerden ende Muyl- efels aenqueect.

Digre by dese Prieurye van *Comitlan*, is de groote Valeye van *Capanabastla*, het welk mede een ander gedeelte is, dat sigh nae de kant van *Zocomuzco* uyt- streckt.

Dese Valeye is aenmerkens waerdigh, door seckere Riviere, welke uyt het Geberghte van de *Cuchimatlanes* spruyt, lopende door het Indiaensche *Chiapa*, ende daer na in de Riviere *Tabasco* stromende.

Sy is mede seer vermaerd door de groote meenighte Visch, welke in die Riviere gevangen werd, ende den overloed van Bestiael, welke daer omtrent geweydt werdt, en waer door niet alleen de Stadt van *Chiapa*, maer oock alle de omleggende Plaetsen gespijst ende voorssen worden.

Hoewel de Stadt *Chiapa* ende *Comitlan* in een koudt Climaet leggen, door dien sy op de Bergen gesticht zijn, soo is het in tegendeel seer heet in de Va- leyen, door dien sy seer laegh leggen, ende daer onstaen dickmaelen swaere on- weders, van de Maend van Mey af tot aen St. Michiels dagh toe, welke met de groote Donder-slaegen ende schrickelijcke Blixemen zijn verseld.

Het voornaemste Vleck, in het welcke mede de Prieurye is, werdt *Capanabastla* genaemt, in het selve woonen meer dan aght-hondert Indiaenen.

Dogh dat van *Izquimenango* is noch grooter, het leght aen het eynde van de Valeye, nae het Zuyden, ende aen den voet van het Geberghte van de *Cuchimatlanes*.

Het Vleck van St. Bartholomeus, het welcke aen het andere eynde van de Valeye leght aen de Noordt-zijde, is noch veel grooter dan de twee voor- gaende, en de Valeye is omtrent veertigh mijlen langh ende twaelf mijlen breedt.

Alle de andere Vlecken sijn aen zijde van *Zocomuzco* gelegen, nae welke kandt het gheduerigh heeter werdt, zijnde het Donder ende Blixemen daer oock veel kraghtiger, om datmen die wegh uyt, meeraen de Zuydt-Zee nae- dert.

Boven dat het Bestiael in soo groote een meenighte in die Valeye is, soo werdt in deselve oock soo veel Catoen vergaederdt, dat uyt het selve de voornaemste Coopmanschap van dat Landt bestaet, door dien men van het selve een groot ghetal Deeckens maect, met dewelcke sigh de Indi- aenen kleeden; oock koomen de Cooplieden, van verscheydene quartie- ren, deselve haelen, of wel werden sy door de Inwoonders verreyult voor

Koudt Climaet van *Chiapa* en hette in de Valeye.

Capanabastla.

Izquime- nango.

Overvloed van Ca- toen.

Cacao, aen die van *Zocoaruzco* ende *Suchutepeque*, foodaenigh dat sy, door dat middel, altoos genoegh voorsien zijn van die dranck welcke van die vrughd gemaect wert.

En van
Vifch,
Vleesch,
&c.

Sy hebben al immer soo weynigh gebreck aen Vifch, door dien de Reviere haer daer ten vollen van voorfiet, alsoo weynigh als van Vleesch, zijnde de Valeye vol van Beesten, noch oock van stoffe om sigh te kleeden, door dien sy die aen andere verkopen, nogh van broodt, door dien, niet tegenstaende daer geene tarwe waft, sy genoegh *Maiz* tor haer voedtsel verfaemelen.

Eyndelijck hebben sy oock overvloedt van wildt-braedt, van Pluym-gedierte, van Kalckhoenen, van vruchten, van Honigh, van Taback en van Suycker-Riedt.

Schaers-
door de
Crocodil-
len.

Dogh het gelt is'er soo gemeen niet als te *Mexico* ofte te *Guaxaca*, want in plaetse darmen in die twee plaetsen niet telt dan met Patacons ofte stukken van aghten, soo reeckentmen te *Chiapa* maer met Testoenen, die maer half soo veel doen.

Schaede
door de
Crocodil-
len.

Hoe wel dese Reviere boven maeten voordeligh ende nut aen dese Valeye is, ende veel tot den overvloedt van deselve toebrengh, soo is sy dogh evenwel oorfaecke van veele schaeden ende onghemacken die de Inwoonders overkomen, welckers Kinderen soo wel als Kalven ende Vullens, wanneer sy te dichte by de Reviere komen, van de Crocodillen werden verslonden, die daer in groote meenigte zijn, en seer gratigh nae het Vleesch, door dien sy het dickmaelen hebben gegeten.

De Stadt van her Konincklijcke *Chiapa*, is eene van de kleynste van geheel *America*, want daer sijn maer omtrent vier-hondert Hoofden van Spaensche Huys-gefinden, ende by-nae hondert Indiaensche Huysen, welke aen de Stadt gevoeght zijn, ende die plaetse werdt de Indiaensche Voor-stadt genaemt, oock hebben sy eene bysondere Capelle.

In de Stadt is anders geene Parochie-Kercke dan de Cathedrale, ende deselve is voor alle de Inwoonders.

Daer sijn oock twee Kloosters, het eene van de Religieusen van de Orde van St. Dominicus, ende het andere van die van St. Franciscus, nevens een arm Convent van Religieuse Doghters, welcke te saemen de Stadt lastigh genoegh vallen.

Begerig-
heyt der
Jesuiten
vertoont.

Dogh door dien de Jesuiten sigh daer niet hebben nedergeset, welke gedue-righlijck in de rijke Steeden wonen, soo kan men daer uyt wel besluyten dat dese plaetse foodaenigh niet weien moet, of ten minsten dat de Inwoonders die genereuse liberaliteyt niet hebben die de Jesuiten soecken, in het doen van groote aelmoessen ende boven gewoonlijke giften, door dewelcke sy haere Collegien, ter plaetse daer die sijn, onderhouden.

Kaerig-
heydt van
die van
chiapa.

Want te deser plaetse sijn de Cooplieden kaerigh, ende de Edellieden spaerfaem ende menagerende, oock hebben sy niet versant, nochte beleeftheydts genoegh om sulck slag van mildaedigheden te betoonen, foodaenigh dat het arme *Chiapa* geene bequaeme plaetse voor de Jesuiten is.

De

II. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XIV. CAP. 189

De voornaemste handel vande Coopliden van die Stadt bestaet in *Cacao*, Haer in Catoen, het welke sy op het omlegghende platte Landt gaen kopen, Koophan- in Craemeryen, in Suycker, die sy uyt het Indiaensche *Chiapa* trecken, en del. in een weynigh *Cochénille*; dogh door dien de Gouverneur groote winste uyt den handel van de *Cochénille* treckt, soo staet hy haer niet lichtelijck toe met die soorte van Coopmanschap te handelen.

Sy alle hebben haere winkelen op een kleyne plaetse, welke men voor de Merckt. Merckt houdt, dese is gelegghen recht voor de Cathedrale Kercke, in dewelcke wandelaryen ende galeryen sijn, onder dewelcke de Vrouwen van de arme Indiaenen gemeenlijck ten vijf ueren des avonts komen, aldaer kruyden ende drancken brengende, die sy voor een geringhe prijsaen de Criolen verkopen.

De rijkste van die Coopliden gaen dickmalen na *Tabasco* toe, of wel senden Frugali- sy andere daer heenen, om de waeren die uyt Spaignien komen, op te kopen, teyt gelijck daer sijn Wijnen, Lijwaten, Vijghen, Raesijnen, Olijven ende Yfers; van de In- dogh sy derven niet veel aen die waeren besteden, door dien'er weynigh Spai- woonders. gniaerden in het Landt sijn, ende om dat de meeste sich te vreden houden, wanneer sy alleen besittén het geene tot het leven van noden is.

Soodaenigh dat het meeste gedeelte van die Spaensche Coopmanschappen Dertele alleen voor de Religieusen sijn, sijnde sy die geene welke daer het lustighste Religieu- even. fen.

In dat Landt dienen de Edellieden gemeenlijck voor een spreeck-woordt, Plompen ende sy leveren veele stoffe tot spotten ende lacchen uyt, men noemt haer Adel. gemeenlijck als men wilt-fangers, wint-buylen, luyden die den grooten meeter ende den bequaemen, habilen siffisanten Man willen spelen, tracht af te beelden, hoewel sy in der daedt, niet dan Bottericken sijn.

Want sy segghen gemeenlijck dat sy gesprooten sijn uyt de Huysen van eenighe Spaensche Hertoghen, of van de eerste Conqueranten van dat Landt, hoewel sy in haere maentieren, handel ende omganck soo plomp ende ombeschaeft sijn als de Boeren, en dat het meeste gedeelte van haer noch kennisse noch verstandt heeft.

De voornaemste geslaghten van dese Stadt voeren oock de heerlijcke bynaemen van *Cortez*, *de Solis*, *Velasco*, *Toledo*, *Zerna* en *Mendoza*.

HET

HET XV. CAPITTEL.

Seer naeukeurige Conferentie tusschen den Auteurs, ende een Criolisch Edelman van de Stadt van Chiapa. Criolische frugaliteyt, ende arme hovaerdye ende ydelbeydt. Haere banteringe. Haere las-hertigheyd ende kleyne genegentheyd tot het reysen, ende tot de Wapenen. Maght des Gouverneurs. Onrechtvaerdigh gelt bedijdt niet.

Seer
naeuw-
keurige
Conferen-
tie tus-
schen den
Auteur,
en een
Criolisch
Edelman
van de
Stad van
Chiapa.

HEt gebeurde op seeckeren dagh, dat eene van dese Edellieden, zijnde hy een van de voornaemste onder haer, ende *Dan Melchior de Velasco* ghe-naemt, met my in discours gheraecte, nopende Engelandt ende de Engelsche Natie, en my met een seer grooten ernst af-vraeghde, of de Sonne ende de Maene oock van een ende deselve Couleur in Engelandt waeren als te *Chiapa*, of de Engelsche, even als de Indiaenen, met de voeten bloodt ginghen, ende of sy Menschen offerden, soo als de Heydenen voortijds in *America* hadden gedaen.

Dese alleen waeren alle de belachelijcke vraegh-stucken niet welke hy my voorstelde, want hy wilde oock weten of in Engelandt oock wel soo een leckere spijsse was, als de *Frixoles*, welke de arme Indiaenen eeten, ende anders niet zijn dan gekookte boontjens, in het Francoysche *Fazezilles* genaemt, welke sy met wat Americaensche Peper ende Loock toe maecten, ende laeren stoven, tot dat het sap soo swart als inct wert.

Criolische
frugali-
teyt.

Noch vraeghde hy of de Vrouwen in Engelandt haere vrucht soo lange droegen als de Spaensche, en eyndelijck of de Spaigniaerden niet kloeckmoediger ende aerdiger en lustiger dan de Engelsche waeren? Ick sal hondert sotternyen, die hem ontvielen, ende die mede alle van deselve natuere waeren, voor-by gaen, ende geene mentie van deselve maecten, om u, lieve Leefser, te seggen, dat het meeste gedeelte van haer niet gewent is, dan een Schootel van dese *Frixolen*, met swart nat, Peper en Loock toegemaect tot haer middagh-mael te hebben, oock seggen sy dat dat de beste spijsse van de Indiën is.

En arme
hovaerdye
ende ydel-
heydt.

Des niet tegenstaende fullen sy, nae soo heerlijck een middagh-mael, een half uer voor haere deure gaen wandelen, alleen om te doen sien, hoe sy de kruymen van haere Kleederen, Lobben, Knevels, &c. afschudden, en hoe sy met een Tande-stoocker sich de Tandn reynigen, even als of'er een beentjen van een Patrijs was in blijven stecken; oock, soo her gebeurt dat yemant van haere kennisse, by gevalle, voor by haer komt te passeren, soo fullen sy niet in gebreecke blijven van een kruymken op eene van haere Knevels te leggen, ende, de mine van dat daer af te lichten maeckende, te seggen! Ha, mijn Heer, wat hebbe ick daer een delicate Patrijs gegeten, ende dat alleen om te ken-

H. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XV. CAP. 191

kennen te geven dat sy een goede taeffel houden; hoewelfy in der daed niet dan de gefeyde *Frixolen* ofte gekookte boontjens gegeten hebben.

Hoe sy oock op haere geboorte stoffen ende pocchen, soo bestaet dogh alle haer hanteringe in het aenqueecken van *Bëfïael*, ende haere meeste rijckom bestaet in paght-hoeven, op dewelcke men *Ossen* ende *Muyl-Efels* aenqueeckt ende onderhoudt.

Het is waer, datmen sommige onder haer vindt, welcke *Vlecken* van de *Indiaenen* onder haer behorende besitten, van dewelcke sy *Commandeurs* genaemt worden, ende dat een yder van de *Inwoonders* deser *Vlecken* gehouden is, aen haer het jaerlijcksche reght in gelt ende in *Pluym-gedierte* te betaelen.

Sy hebben gantsch geene genegentheyt tor de wapenen, en hoewel sy sommigen seggen, dat sy wel genegentheyd hebben om *Spaignien* te gaen sien, soo is'er dogh niet een onder haer, welcke soude derven waegen, daerom de *Zee* te passeren, want sy houden het daer voor, dat'er niets ter weerelt beter is, als geruustelijck in sijn bedde te slaepen.

Hondert goede *Soldaeten* fouden seer lichtelijck alle dese *Doms* van *Chiapa* in route en op de vlucht slaen; en sigh te gelijk meesters van de *Stadt* maecten, welckers aen ende inkomsten soo open leggen, dat de *Efels* ende de *Muylen* daer geduerigh by nacht en dagh uyt gaen, om in het *Velt* te gaen weyden.

Men heeft evenwel in dese *Stadt* een *Gouverneur* met een *Bisschop*.

Her *Ampt* van den *Gouverneur* is seer aensienlijck, door dien sijne maght sigh seer wijd uytstrekt, aengegeven hy de *Spaigniaerden* ende de *Indiaenen* handelt, soo het hem gevalt, en door dien hy daer toe noch een grooten handel in *Cacao* ende *Cochennille* drijft.

Doch de quaelijck verkregene goederen bedy'en noyt ten goeden; hier van hadde *Dom Gabriel d'Orellana* een levendige proeve; hy was *Gouverneur* van die *Stadt* ende van dat *Landt*, ten tijde dat ick daer was, en wanneer hy voor aght-duysent stucken van aghten aen *Cochennille*, *Cacao*, *Suycker* ende *Huyden* langhs de *Réviere* van *Tabasco* hadde gesonden, om nae de *Havana* gevoert te werden, soo viel het alles in de handen der *Hollanders*.

Haere hanteringe.

Haere lasthertigheyt ende kleynegengentheyt tor reysen en tot de wapenen.

Maght des Gouverneurs.

Onrechtvaardigh goet bedijd niet.

HET XVI. CAPITTEL.

Inkomste des Bisschops van Chiapa. Waer in het befaet. Sotternye der Indiaenen. Den Autheur doet met den Bisschop de visite ten platten Lande. Humeur van den Bisschop. Mis-bruyck van de Chocolate door de Vrouwen. Ordre des Bisschops daer tegens, verbittert de Vrouwen. Onverzettelijckheyd des Bisschops. Herdneekigheyd der Vrouwen. Oploop daer uyt ontstaen. De vrouwen gaen in de Kloosterkercken. Verlaeten die eyndelijck oock. De Bisschop wert sieck, en geoordeelt vergeven te zijn. Hy sterft. Suspitie wegens syne dood. Lightveerdigheyd van de Vrouwen van Chiapa. Rencontre van den Autheur met een van deseke.

Inkomste
des Bisschops
van
Chiapa.

Het Bisdóm van dese Stadt is ten minsten acht duysent Ducaten jaerlijcks waerdigh; ende seecker den Bisschop verdient deselve wel, komende uyt soo een wijdt af-gelegen Landt, als Spaignien is, ende dar om in eene Stad te woonen, in dewelcke men soo scherpsinnige verstanten, als dat van *Don Melchior de Velasco* vint, en in dewelcke de Esels soo goede koop werden aengequzeckt.

Waerin
het be-
faet.

Het grootste gedeelte van het inkóten van den Bisschop, spruyt uyt de Offerhanden, welke hy jaerlijcks uyt de groote Indiaensche Vlecken treckt, in dewelcke hy eens's Jaer komt, om haere Kinderen het Vormsel te geven; want daer is niet een van die Kinderen; welke hem niet ten minsten een witte Wasch-keerse nevens een Lindt geeft, ende daer toe vier Realen aen geldt.

Sotternye
der India-
nen.

Ick hebbe selve gesien dat sommige van de rijkste hem Wasch-keerffen die tot ses ponden toe woegen, met twee ellen Lint van thien stuyvers yder elle, gaven, ende dese Keerffen waeren van onderen tot bovenen met enckele Realen beplackt, want de Indianen stellen, door een groote ydelheyt, haere roem in het geven van groote Offerhanden.

Den Au-
theur doet
met den
Bisschop
de visite
ten plat-
ten Lande.

Die geene die Bisschop van die Stadt was ten tijde dat ick my daer onthielt, was *Don Bernardo de Zalazar* genaemt, hy bad my dat ick hem voor den tijde van een Maent wilde versellen in het vifiteren van de Vlecken die omtrent *Chiapa* legghen; mijn werck was het becken te houden, in het welke de Spaigniaerden ende de Indianen haere Offerhanden leyden, terwijlen hy haere Kinderen Vormde; ende door dien ick nevens een ander Cappelaen forge droegen om het gelt, voor en al eer in des Bisschops Kamer te brengen, forghvul-

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVI. CAP. 193

delyck te tellen ,bevont ick, dat hy, ten eynde van de Maent, alleen aen dat slaghe van Offerhanden, seshien hondert Ducaten ontfangen hadde, sonder eens te reeckenen het geene hy troock voor het vifstieren van de Gebroederschappen, die, in dat Landt, seer rijkz zijn, en van dewelcke de Bisschoppen, in haere Dioecesen, een groot inkomen trecken.

Deze Bisschop was, even als alle de andere, welcke in Indiën zijn, een weynigh te gelt-gierigh, doch voor de reste was hy van goede manieren ende een vroom leven, oock spande hy alle sijne kraghten in, om de disordres ende onregeltheden, die in de Kercke, onder den Dienst, voorvielen, te remedieren ende wegh te nemen; doch sulcks koste hem het leven eer ick van *Chiapa* nae *Guatimala* troock.

De Vrouwen van die Stadt geven voor, dat sy foodaenigh met flauwigheden, welcke uyt de maeghe spruyten, gequelt zijn, dat sy geene leege Misse, en by gevolge veel minder een groote Misse nevens het Sermoen konnen hoo-ren, sonder ondertusschen een kop warme Chocolate te drincken, ende, tot versterckinge van de maeghe, wat Confitueren te eeten.

Ten dien eynde waeren haere Dienst-maeghden gewoon haer Chocolate in de Kercke, onder het doen van de Misse ofte het Sermoen te brengen; dit nu konde niet geschieden sonder confusie, ende sonder de Priesters ofte Predickers te interrumpieren.

Als den Bisschop nu met alle saghtigheyt dit abuys traghte te remedieren, soo vermaende hy haer dickmaelen om dit nae te laeten, oock liet hy haer sulcks door de andere Predickers verfoecken en af-bidden, doch eyndelijck bemerckende dat sulcks niet vorderde, en dat sy in dat werck, tot sijne veraghtinghe volhardden, soo deede hy eene excommunicatie aen de Kerck-deure aen-placken, tegens alle die geene, die geduerende den Godss-dienst, in deselve eeten ofte drincken souden.

Deze verbanninghe verweckte een grooten haet in alle de Vrouwen, doch voor al in die geene, die eenighsints van aensien waeren, welcke ront uyt seyden; dat, soo men haer niet wilde toelaeten in de Kercke te eeten ende te drincken, sy oock in deselve niet souden komen.

De voornaemste Juffrouwen, welcke kennisse hadden van de vrientschap welcke den Bisschop, Prieur ende ick onderhielden, quaemen ons beyde befoecken, ons biddende, dat wy soo veel wilden uytwercken, dat die Prelaet de geseyde excommunicatie moghte intrecken ende vernietigen.

De Prieur ende ick deeden beyde al wat wy konden, om den Bisschop te bewegen om haer satisfactie te geven, ende daer in te wille te zijn; wy braghten de gewoonte van her Landt by; de swackheyt van de Vrouwen ende hare maegen, den af-keer die sy van hem souden hebben, en het gevaer dat'er was dat sulcks niet eenige Oproer in de Stadt soude verwecken, het welcke wy gisten uyt het geene dat wy van veele Persoonen hadden verstaen.

Hy antwoordde dat hy sijn leven niet achte, wanneer het geene hy deede de eere Godts betrof, of wel die van sijn Huys, ende dat alles wat wy hem ge-

Humeur van den Bisschop.

Mis-bruyk van de Chocolate door de Vrouwen.

Ordre des Bisschops daer tegens.

Verbitterde Vrouwen.

Onver-
tel-
lijk-
heit des
Bifchops.
Herdne-
kigheit
der Vrou-
wen.
Oploop
daer uyt
ontfaen.

fecht hadden niet kraghtigh genoegh was, om hem de minste faecke tegens zijn plighr te doen aenvangen.

Wanneer de Vrouwen nu bemerkten dat hy voorgenomen hadde ftiptelijk by zijn ftuck te blijven, soo begonden sy hem niet alleen te veraghten, doch sy bespotten hem in het openbaer, ende sy toonden dat sy sijne excommunicatie niet aghteden, drinckende in de Kercke meer dan oyt, jae geduerighlijck aen, even als de Viffchen in het waeter doen.

Dit mis-bruyck was oorfaecke van dat'er eens op seeckeren dagh een groote oploop in de Cathedraele Kercke ontfont, ende dat veele Degens getrocken wierden tegens de Priefteren ende de Canonicken, welcke haer beste deeden, om aen de Dienft-maeghden de vaeten, in dewelcke sy de Chocolate aen haere Juffrouwen braghten, te ontnemen; welcke, als sy eyndelijck faegen, dat op den Bifchop, noch met geweld, noch met foetigheit, te winnen was, voor haer naemen uyt de Cathedraele Kercke te blijven, foodaenigh, dat men van die tijdt af aen, daer niemant in fagh verfcijnen, ende sy alle ginghen de Miffe ende het Sermoen in de Kercken van de Kloofsters hooren, in dewelcke de Monicken haer nae haere gewoonlijcke wijfe lieten leven, niet anders doende dan haer vriendelijck vermaenen, ende hier door gebeurde het dat de Monicken fich verrijckten ten kosten van de Canonicken, ende van de Priefters van de Cathedrale Kercke, door dien daer niemant quam om yets te geven.

De Vrou-
wen gaen
in de
Kloofter-
Kercken.

Dit werck en duerde niet lange, want de Bifchop fich tegens de Monicken vergrammende, deede een andere Excommunicatie aen placken, door dewelcke hy aen alle de Inwoonders van de Stad beval in de Cathedraele Kercke te verfcijnen, ende aldaer den Godts-dienft by te woonen; doch de Vrouwen, in plaetse van hier nae te luyfteren, hielden fich een gantsche Maent in haer Huys opgefloten, sonder te Kercke te gaen.

En verlae-
zen die
eyndelijck
oock.

Omtrent dese tijdt wierde de Bifchop gevaerlijck sieck; ende hy begaf fich in het Convent van de Jacobijnen, door dien hy sich voor vast inbeelde, dat'er niemant in de Stadt was, welcke geduerende sijne sieckte, forge voor sijne gefontheyt soude willen dragen, dan den Prieur van dat Kloofster, op dewelcke hy fich volkomentlijck vertrouwde.

De Bif-
fchop
wert
sieck.

Men font om Doctoren nae verfcheydene quartieren, doch sy alle verseeckerden dat den Bifchop vergeven was, hy selve seyde op zijn dood-bedde dat hy het oock foo gevoelde, ende badt Godt dat hy her aen die geene, welcke het hadden uyt-gewerckt, wilde vergeven, Hem oormoedelijck verfoeckende de Offerhande, welcke hy van zijn leven deede, voor aengenaem te willen houden; door dien hy dat vrywilliglijck over gaf tot bescherminge soo wel van Sijne eere als van die van Sijn Huys.

Hy sterft.

Sijne sieckte duerde in ons Convent maer aght dagen, ende soo drae hy overleden was swol geheel zijn lichaem nevens zijn Hooft ende aengesigte, foodaenigh, datmen nergens de huylt konde aenraecken, ofte deselve quam

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVI. CAP. 195

re bersten, ende wierp etter uyt, het welke dan een teecken was van een algemeene verdervinge in het lichaem.

In de Stadt was seeckere Juffrouw van mijne kennisse, deselve wierde beschuldigt dat sy, met een van de Pagien van gefeyden Prelaet, al re gemeensaem was, en dat sy aen hem, door middel van gefeyde Pagie, een kop vergiftighe Chocolate hadde doen geven.

Suspitie
wegens
sijne
dood.

Ick hebbe haer selve hooren seggen, dat weynigh lieden over den dood van den Bisschop bedroeft waeren, doch dat voor al de Vrouwen reden hadden om deselve niet te beweenen; sy voeghdé daer by, dat sy geloofde, dat, door dien hy soo veele af-keerigheyt betoont hadde, tegens de Chocolate, die men in de Kercken dronck, die geene, welke hy in sijn Huys hadden gedroncken, met sijne complexie niet wel hadde over-een konnen komen.

Dat gaf naedertant gelegentheyd tot het maecten van een spreek-woort, door het welke men seyde, datmen sich moeste wághten voor de Chocolate van Chiapa, en ick dorste selve die in geen Huys drincken, soo ick niet wel verseeckert was van de genegentheyd van geheel het Huys-gefin.

De Vrouwen van die Stadt sijn seer aen haer vermaeck overgegeven, ende de Duyvel heeft haer aenlockelijcke manieren van doen geleert, door dewelcke hy, even als met haecken, de zielen tot de sonde ende de verdoemenisse weet te trecken, ende by aldien men dese Vrouwen af-slaet soo weten sy het middel, om door een kop Chocolate ofte door een doofe met Confitueren, in dewelcke de dood beslooten leght, haere wraecke te nemen.

Ligtveerdigheyt
van de
Vrouwen
van Chia-
pa.

Dese Juffrouw welke men verdaght hieldé, ende die oock selve eenige swarigheyt, wegens den dood des Bisschops, hadde, sont my verscheyde maelen doofen met Chocolate ofte wel met Confitueren, ende ick nam deselve aen, om dat ick die bemerkte als voor een soorte van erkentenisse, wegens de moeyte die ick hadde gehad van aen haer wat Latijn te leerén.

Rencontre van
den Au-
theur met
een van
deselve.

Sy was van een seer aengename ende vermaeckelijcke omganck, oock konde ick daer in niet quaets bespeuren, tot dat zy my, op seeckeren dag, een seer schoone vrucht van een Palmitas sont, zijnde in een neusdoeck gewonden, ende geheel met Roosen ende met Jasmijn-bloemen bedeckt.

Ick daghte als ick de neus-doeck los maecte, dat ick onder de Bloemen eenigh rijckelijck geschenck, ofte een goedt getal van stucken van aghten soude vinden, ende ick stont seer verbaest dat'er niet dan die vrucht in befloren was, en noch te meer, als ick, deselve wel bekijckende, bevondt, dat men, met een mes, op deselve, een herdt, met twee pijlen door-boordt, gesneden hadde, waer door ick seer lichtelick, de meeninge van het herte, het welke my het gefonden hadde, ontdeckte.

Hier door vondt ick my verplicht in het toe-komende war voorsichtiger te zijn, ende war meer ingerogen in het ontfanghen van de geschencken van die Juffouwe, oock stont ick haer haere Palmitas wederom, nae dat ick daer de volghende woorden in-gesneden hadde: *Soo koudt een vrucht en wercke niet*

Haer voornemen ende mijn antwoordt wierden in die kleyne Stadt wel haelt rugtbaer, ende daer door wierde die Juffrouwe feer tegens my ingenomen, soodaenigh dat sy haer Soon, welke by my ter schoole ginck, van my nam, oock dreyghde sy, by veele voorvallen, dickmaelen, my een treck van de Vrouwen van *Chiapa* te speelen.

Hier door nam ick noch meer acht op mijn selve, als gedaghtigh sijnde aen de Chocolate van den Bisschop, oock bleef ick in die rampsaelige Stadt niet veel tijds nae dit voorval, ende is van deselve niet te seggen dan dat de Mannen aldaer reghte bot-muylen zijn, ende dat het beste werck der Vrouwen is, vergiftighde Chocolate te bereyden.

HET XVII. CAPITTEL.

Beschrijvinge van het Indiaensche Chiapa. Meenigte van Adel daer in. Moedigheyt van een Indiaensch Gouverneur. Bequaembeydt van de Indiaenen van Chiapa in waeter-vertooningen. Andere bequaembeden der Indiaenen. Onvoorsigtigheyt der Spaigniaerden. Comedien door de Indiaenen vertoont. Rijckdom der Stadt. Overvloed van leef-tocht. Grootte hette in Chiapa. Koele avondt-stonden. Ingenios. Muylen ende Paerden. Gebreck van Tarwe. Handel met Biscuyt ende overvloed van Catoen.

Beschrijvinge van het Indiaensche *Chiapa*.

Twaelf mijlen van dese Stadt af is een ander *Chiapa* gelegen, het welke vry meer lof verdient, dan het geene wy hier voren beschreven hebben. Het meeste gedeelte van de Inwoonders van het selve sijn Indiaenen, en het is een van de grootste Steden die sy in *America* hebben, want daer in zijn ten minsten, vier-duysent Huys-gefinnen van die Landt-Aerdr.

De Koninghen van Spaignen hebben veele Privilegien ende Voor-regheten aen de Stadt gegeven; hoewel sy evenwel door de Indiaenen geregeert wordt, soo is sy dogh onderhorigh aen den Gouverneur van het Spaenische *Chiapa*, welke soodanige Indiaen, als hy maer goet vindt, aensfelt, om de Stadt te beftieren, hy maect oock de ander e mindere Officers.

Dese Gouverneur magh, aldus gekolen sijnde, rappier ende poignaerde draeghen, oock geniet hy veele andere Privilegien boven de andere Indiaenen.

In geene Stadt van *America* sijn soo veele Indiaensche Edellieden als in dese. Als ick in dat Landt was, was seeckere *Dom Philippo de Guzman* aldaer Gouverneur, hy was een seer rijck Indiaen, ende hy hadde altoos twaelf sooschoone

Meenigte van Adel daer in.

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVII. CAP. 197

schone Handt-Paerden op sijn stal als enige Spaensc[h] Gouverneur in die Provincien moghte hebben, oock hadde hy niet minder moed[te] ende couragie dan sy, soo als hy dat betoonde in het Procès dat hy voor de Cancellarye van Guatimala, regens den Gouverneur van het Spaensche Chiapa uyt voerde tot voorstandt van de Privilegien ende de voor-rechten van sijne Stadt, sulcks koste hem veel gelt, en nae dat hy het selve gewonnen hadde, deede hy soo veele vreughde-teecken, soo op het Waeter, als te Landt, aen rechten, en dat op soo heerlijcken wijze, datmen niet meer aen het Hof te Madrid soude hebben konnen doen.

Oock is dese Stadt op de kant van eene groote Riviere gelegen, men heeft op deselve veel Scheepen; de Indianen sijn seer aerdigh om daer mede Zee-lagen te vertoonen, sy overtreffen daer in alle andere, oock verbeelden sy op een aengenaeme wijze, de Nymphen van den Bergh Parnassus, Neptunus, Aeolus ende andere Heydenische Goden, tot soo verre, dat sy, alle de geene, die naer aenschouwen, doen verbaest staen.

Sy formeren een Oorloghs-Vloote uyt haere Scheepen, met deselve Belegeren sy een Stadt op foodaenige wijze als dat behoort, sy taften deselve foodaenigh aen tot sy die tot de overgave dwingen, met soo veel couragie ende konste, dat sy schijnen in den Oorlogh ter Zee opgevoert te sijn.

Oock sijn sy seer geoefft in het dooden der Stieren, in het Tournoyen, in het Paerde berijden, in het nederlaen van een Leger, in de Musijc-konste in het Danssen, en sy wijcken de Spaigniaerden niet in alle andere oeffeningan des lichaems.

Sy maecten Steden ende Casteelen van hout, welcke sy daer nae met gchildert doeck bekleeden, sy belegren deselve met Scheepen, en veghren al-tus tegens malkanderen, met Vyer-pijlen, met Vyer-stocken ende met andere diergelijcke Vyer-wercken, met soo veel moets ende bequaemheyt, dat by alden het haer geoorloft was in der daet ende met ernst, in het werck te stellen, het geene sy maer speels-wijse doen; de Spaigniaerden ende de Geestelijcke wel haest leet-wesen souden hebben, daer over, dat sy haer, in dese vertooningen, soo bequaem hadden gemaect.

Sy vertoonen oock dickmaelen Comedien, oock bestaet haer gewoonlijk ermaeck daer in, sy doen dit met soo veel generositeyt, dat sy de onkosten niet ontsien van in deselve de Religieusen, ende de Inwoonders van haere om-elene Vlecken, wel te onthaelen met spijse ende dranck, en voornaemtelijck op de Feest ende de algemeene vrolijke daegen; men siet daer dan oock en grooten toe-loop van Volck.

De Stadt is seer rijk, door dien'er veele wel-hebbende Inwoonders sijn, welcke met die van het platte Landt, even als de Spaigniaerden doen, han-elena, oock vintmen onder haer Ambaghts-lieden van alle nootfaeckelijcke handt-wercken.

Aen Vleesch ofte Visch hebben sy gantsch geen gebreck, want van de laetste poorte werden sy overvloedigh voorsien door de Riviere welcke voorby de

Moedig-
heyt van
een India-
aensc[h]
Gouver-
neur.

Bequaem-
heyt van
de India-
nen van
Chiapa in
waeter-
vertoon-
ingen.

Andere
bequaem-
heden der
Indianen.

Onvoor-
sichtig-
heyt der
Spaen-
sche.

Comedien
door de
Indianen
vertoont.

Rijkdom
der Stadt.

Overvloed
van leef-
Stadt
tocht,

Stadts stroomt, oock hebben sy veel paght-hoeven, op dewelcke de ruymte van Bestiael is.

Onder alle de Religieusen, welcke sich in die Plaetse hebben neder gellagen, sijn die van de Ordre van St. Dominicus de aensienlijkste, sy hebben een seerschoon Convent, ende dan noch daer en boven een andere Kercke ofte Capelle die onder het selve staet.

Groote hette te Chiapa. De hette is aldaer soo groot, dat de Religieusen ende de Indiaenen genootsaeckt sijn, meest den tijd, een doeck om haren hals te draegen, om haer aengesichte van het sweert te droegen, hier door Blijven sy oock langer aen de raetsel dan sy anders wel doen souden, door dien sy niet een beete in de mondt konnen steecken, ofte de druppelen loopen haer langhs het aengesichte.

Koeltevondt stonden. De avond-stonden sijn daer evenwel koel ende aengenaem, en daer door sijn men oock gewoon deselve te besteden om sich te vermaecken, en om in de Alle'en en in de Tuynen, die op de kant van de Riviere sijn, te gaen wandelen.

Ingenios. Twee a drie mijlen van de Stadt heestmen twee *Ingenios*, ofte Paght-hoeven, op dewelcke men de Suycker teelt; eene van deselve behoort aen het Convent van de Jacobijnen van *Chiapa*, ende de andere mede aen de selve Religieusen van die Stadt, daer op sijn omtrent twee-hondert Negers, ende veele Indianen, welcke geduerigh in de Suycker arbeyden, waer mede sy geheel het Landt versorgen; in de Landt-streecke, omtrent de Stadt gelegen, teeltmen een groot getal van Muyl-esels en schoone Paerden.

Gebreck van Tarwe. Het manqueert de Stadt van het Indiaensche *Chiapa* ende de omlegghende Vlecken nergens aen, dan dat het Climaet niet wat meer getempert ende gemactight is, oock wil de Tarwe daer niet groeyen, doch die geente, welcke deselve niet konnen missen, ontbieden die uyt het Spaensche *Chiapa* ende uyt de Plaetsen die omtrent *Comiltan* gelegen sijn, hoewel dit gebreck daer seer weynigh geaght wert, om datmen daer een groote meenichte *Maiz* vint, van het welke de Spaigniaerden ende de Indianen broot doen backen, het welke sy niet al immer soo veel smaect, als dat van de Tarwe gebacken werdt eeten.

Handel met Biscuyt ende overvloet van Catoen. Des niet tegenstaende sijn'er eenige arme Spaigniaerden ende oock Indianen die de Koopmanschap wat verstaen, welcke een merckelijck profijt doen met de Tarwe Biscuyten die sy op de Dorpen ende Vlecken te koop brengen, want hoewel deselve hart ende droogh sijn, soo laeten doch de Indiaenen, voor de welke dit wat nieuws is, niet nae deselve te kopen, of wel reuylen sy die in regens Catoen, het welke men aldaer noch in grooter meenichte vint, als in de *Valley van Capanabastlan*.

HET

HET XVIII. CAPITTEL.

Beschrijvinghe van de Provintie van de Zoques. Haere swackheydt ende de vreesse der Spaigniaerden. Sloffigheydt der Engelsche ende Hollanders. Meenighe van Zijde ende Chochenille. Handel daer mede gedreven. Aert van de Inwoonders. Overvloet van leef-tocht. Beschrijvinge van de Zeldales. Wilde Indiaenen. Cacao ende Achiotte. Vrughtbaerheydt van de Zeldales. Geleghentheydt van Oco-tingo. Voornemen van den Auctheur om de Chocolate ende Atolla te beschrijven.

DE Provincie van de Zoques grenst aen die van *Chiapa*, het is de rijkste van alle de Provincien van het Landt van *Chiapa* in het algemeyn genomen, sy streckt sich aen de eene zijde uyt na *Tabasco*, van waer men de waeter, langhs de Riviere van *Gryalva*, de Koopmanschappen des Landts nae *St. Juan D'Ulhua* ofte *Vera Cruz* brengt.

Deze Provincie handelt oock met het Landt van *Yucatan* door de Haven, welke men *Porte Real* noemt, oock met die welke tusschen de mond van de Riviere *Gryalva* ende *Yucatan* in-leght.

Des niet tegenstaende, hoewel dese Riviere van *Tabasco* ofte van *Gryalva* ende oock *Porto Real* seer gelegen leggen tot den handel op de Provincie vande *Zoques*, soo sijn sy evenwel oorfaeke dat de Spaigniaerden daer in eene geduerige vreesse leven, om dat sy haere swackheydt bewust sijn, ende seer wel weten, dat, soo eenige vrende Natie het wilde waeghen, kloeckmoedelijck in het Landt, door een van dese Passagien te trecken, sy het gheheele Landt van *Chiapa* souden in nemen, ende van daer tot in de Provincie van *Guatemala* door-dringen.

Dogh door dien de Riviere van *Tabasco* niet seer diep is, ende het Climaet seer heet, zijnde de Vlecken oock seer geincommodeert van de Muggen, ende de voornaemste Koopmanschap van dit Landt niet dan *Cacao*, soo heeft sulcks de Hollanders, ende de Engelsche belet, nae dat sy de Rivieren opgevaeren waeren, dieper in het Landt te trecken, sy sijn te rugge ghekeert, men seer rijk Landt verlaetende, ende versuymende de middelen om haeren naeme onsterffelijck te maecken, ende dat uyt insighte van eenige consideracien ende beletselen welke seer weyningh te beduyden hadden.

De Vlecken ende Dorpen van dese Provincie van de *Zoques* sijn niet seer groot, Meenighe maer

Beschrijvinge van de Provincie van de *Zoques*.

Haere swackheydt ende de vreesse der Spaensche.

Sloffigheydt der Engelsche ende Hollanders.

van Zijde maer in tegendeel seer rijk, om dat'er seer veele Zijde valt, nevens de beste
en Coche- Cochenille van geheel *America*, oock vintmen nergens meer van dese laetste
nille. soorte dan aldaer

Daer en is niet een Indiaen welcke sijne Boomgaerden niet beplant heeft met die Boomen, die het voetsel aen die Wormen geven, welcke ons de Zijde verschaffen, niet dat sy die voor desen veel achteden, doch door dien sy sagen dat deselve by de Spaigniaerden in hooge estime was, en dat sy haer daer gelt voorboden, selve haer dwingende die te planten ter plaetsen daer sy beter dan in andere contreyen aerden wilden.

Handel daer mede gedreven.

Daer valt soo groote meenichte van zijde in dat Landt, dat de voornaemste handel van de Indiaenen bestaet in Tapijten, die daer van gemaect zijn; dese sijn veel-vervigh, ende werden door haere Vrouwen gewerckt, sy verhandelen deselve daer nae aen de Spaigniaerden, welcke die kopen om nae Spagnien te senden.

Her is een verwonderens waerdige faecke als men de verscheydenheydt siet van de werken van dese Indiaensche Vrouwen, welcke soo schoon ende wel gemaect zijn, dat sy tot Patronen souden konnen dienen aen de beste Engelsche Matressen.

Aert van de Inwoonders.

Het volck van dat Landt is aerdigh ende verstandigh, sijnde wel gemaect van lijfen leden. Aende kant van *Tabasco* is het Climaet heet, doch binnen in het Landt sijn plaetsen daer het seer kout is.

Overvloed van leef-tocht.

Daer is grooten overvloed van *Maiz* maer geene tarwe, oock valt'er soo veel Bestiael niet als aen de kant van *Chiapa*; wat het gevogelt aen gaet ende het Wildt-bradt nevens de Kalckoenen, men vindt dat daer in soo groote meenichte als op eenighe andere plaetsen, hoedaenigh die oock sy.

Beschrijvinge van de Zeldsamen.

De Provincie van de *Zeldales* is aghter die van de *Zoques* gelegen, sijn uytstreckende van de Noordt-Zee af binnen het vaste Landt tot aen *Chiapa* toe; oock grenst sy op sommighe plaetsen nae het Noord-Westen toe aen de Frontieren van *Comilan*; aen de Zuydt-West sijde raect sy aen het Landt van die Indiaenen die noch door de Spaigniaerden, niet sijn ondergebraght ende die dickmaelen in het Landt van de Christen Indiaenen komen stropen verbrandende haere Dorpen ende haere Haeve mede nemende.

Wilde Indianen.

De voornaemste Stadt van dat Landt is *Ocozingo* genaemt, deselve is een Frontier-plaets tegens die ongelovighe.

Cacao ende Achiotte.

Dese Provincie werdt onder de Spaigniaerden voor rijk gehouden, om dat'er groote meenichte van *Cacao* valt, die sy veel aghten, om dat sy haeren dranck, *Chocolate* genaemt, daer van maecken; oock vintmen daer een andere Coopmanschap, by haer *Achiotte* geheten, met deselve geven sy de couleur aen dien dranck; *Achiotte* is een greyn van het welke men de couleur maeckt, diemen in *Europa* *Rocou* noemt, men vindt die in alle de Eylanden ende het vaste Landt het welke tusschen de twee *Tropics* in leght.

Vrugtbaerheyt

Daer sijn oock veele Verckens, Wildt-braedt, Kalckoenen, Waghtels, Bestiael, Schaepen, *Maiz*, Honigh, en ten tijde dat ick my daer bevondt,

was

II. БОЕВСК. Door de Spaensche West-Indiën. XVIII. CAP. 201

was men doende om by *Ocozingo* een Suycker-molen te maecken, ende men geloofde dat het Suycker-riedt daer soo goeden tier hebben soude, als ontrent het Indiaensche *Chiapa*.

Het Landt is voor het meeste gedeelte hoogh ende berghaghtigh, maer de Stadt van *Ocozingo*, leght in een aengenaeme Valeye, in deselve sijn veele Stromen ende Beecken van soet waeter, hier om geloofmen dat die Plaetse seer bequaem sal sijn om Suycker te teelen.

De Religieusen hebben oock tarwe in die Valeye doen saeyen, sy is'er seer wel opgekomen, ende men heeft die uytmemende goet bevonden.

Nae dat wy nu geheel het Landt van *Chiapa* beschreven hebben, het welke aen de eene syde omringht is door *Zoconuxo*, ende van daer tot aen de Provincie van *Guatemala* door het Land van *Zucuepeque* sijn uytstreckt, ende aen de andere syde door *Tabasco* ende de *Zeldales*, in dewelcke men soo veel *Cacao* ende *Achiotte* vindt, welke de voornaemste ingredienten, van dewelcke sy de Chocolate maecken, sijn, soo wil ick, voor ende al eer ick uyt het Landt van *Chiapa*, om nae *Guatemala* te gaen, vertrecke, yets van die twee drancken seggen, welke in soo hooge aghtinge by de Spaigniaerden sijn, ende die, nae mijn gevoelen, niet behoorden versmaet te werden, maer veel eer aen alle Natien bekent gemaectt, om door middel van deselve hulpe te schicken tegens soo veele misbruycken, als'er door de Wijn ende andere drancken in *Europa* begaen werden.

Men sal ditte minder vreemt aghten, door dien wy daegelijcks sien, hoe veel moorden, doodt-slaegen, dieveryen, oock onkuyscheden ende andere sonden door den dranck voor-vallen, en datmen ter contrarie, ter plaetse, daer de Luyden soberder sijn, nergens nae soo veele van diergelijcke fouten hoort, zijnde de dronckenfchap, voor die gene, welke haeren dranck niet wel konnen draegen, niet dan een opene deure tot alle ongebondenheyd, jae selve tot de foodanige, aen dewelcke sy met ontnughterde sinnen noyt souden derven gedendencken, ende die haer daer nae heete, dogh niet te passé komende, traeneu doen storten.

Gelegent-
heyt van
Ocozingo.

Voorne-
men van
den Au-
theur om
de Choco-
late ende
de *Molla*
te be-
schrijven.

HET XIX. CAPITTEL.

Redenen die den Auteur bewegen de Chocolate te beschrijven. Naems oorspronck. Definitie. Beschrijvinge van de vrucht Cacao. Boter van de Cacao gemaectt. Hoedaenigheden van deselve. Galenus by-gebragt. Sotheyd der Spaen-Vrouwen. Tederheyd van de Cacaos boom. Hoe de vrucht groeyt: Is twee'erley. Maniere om de Chocolate te maecken. Chocolate van Antonio Colmenero. Hoedaenigheyd van de Caneel, en van de Achiotte. Hoe de laetste bereyd werd. Lange Peper en haere soorten. Bainilla. Hoedaenigheydt van de Chocolate. Hoe die gemaectt werd. Maniere om die te drincken. Tweede maniere. Derde maniere. Vierde maniere. Schaedelijckeyd daer van. Swackbeyd der maeghe in Indiën. Oorsaeck van de verstoppingen door de Chocolate verweckt. Vettigheyd door de Chocolate veroorsaectt. Middel om de Chocolate in Engeland te hebben. Onkunde der Engelsche ende Hollanders. Handel met de Cacao gedreven. Beschrijvinge van de Atolla. Hoe die verkoght werd. Gebruyck daer van.

Redenen
die den
Auteur
bewegen
de Choco-
late te be-
schrijven.

Naems-
oor-
spronck.

Door dien de Chocolate jegenwoordigh in het gebruyck is, niet alleer in alle de West-Indiën, maer ook in Spaignien, in Italiën ende in Vlaenderen, met een generaele approbatië van alle verstandige Doctoren in de Medicijne, onder dewelcke *Antonio Colmenero de Vedesma*, welke in de Indiën gewoon heeft, een uytsteekent Traetaet heeft geschreven, in het welcke hy geleerdelijck spreeckt van de maniere ende eygenschap van die dranck, soo hebbe ick geloofft dat ick, te deser plaetse, daer oock van moefte sprecken, ende voor oogen stellen het geene ick daer van op de plaetsen, daer sy waft, gesien hebbe, ende in twaelf Jaeren tijds, by eygen ondervindinge, vernomen.

Het woort Chocolate is eygentlijck een Indiaensche naem, bestaende, so eenige seggen, uyt het wordeken *Atte*, het welke in de Mexicaensche Tael waeter bereeckent, ende uyt het gerughte ofte geluydt dat het waeter van sich geeft wanneer her in het vat is daer men de Chocolate in doet, want het selve daer in beslooten zijnde, soo hoortmen het geruys van *Choco*, *Choco*, *Choco*, al men het met een houtje, Molens wijse gemaectt, omroert, tot dat het schuym en blaeskens van sich geeft ende op-werpt.

Ever

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIX. CAP. 203

Even als de naem uyt een t'samenstellinge van woorden beslaet, soo kunnen wy oock seggen, dat het een drank is, beslaende uyt een t'samen-menginge van veel ingredienten, welcke gemaecticht werd nae het temperament van die sijn daer van bedienen.

Definitie.

Doch het voornaemste ingredient van alle die in de Chocolate komen, ende sonder het welcke men deselve niet soude kunnen maken, is de *Cacao*, de selve is een soorte van een Noot grooter dan een Amandel, welcke op sekere Bomen, na de vrucht genaemt zijnde, waft, beslooten in een groote groene bast, in de welke men somwijlen dertigh a veertigh van dese Amandelen vindt.

Beschrijvinge van de vrucht *Cacao*.

Hoewel de *Cacao*, even als alle de andere simpele kruyden ende specien, aen de hoedaenigheden van alle vier de Elementen deelaghtigh is, soo is evenwel het meest aengenome gevoelen der Doctoren, dat sy droogh ende kout is, gelijk het Element der Aerde, en by gevolge van een t'saemen-treckende hoedaenigheyt.

Boter van de *Cacao* gemaect.

Doch door dien sy oock aen de andere Elementen ofte Hoofststoffen deelaghtigh is, voor al aen de Lught, welcke warm ende voghtigh bevonden werdt, soo is het dat het daer uyt spruyt, dat sy eenige Olie ende veraghtige deelen heeft, foodaenigh datmen daer een soorte van boter af kan maecken, met dewelcke ick de Criolische vrouwen het aengesichte hebben sien vrijven, om des te effender ende gladder vel te krijgen.

Hoedaenigheden van deselve,

Men moet het niet voor ongeloovelijck agten, datmen van de *Cacao* segt, dat sy kout ende droogh is, en daer nae warm ende voghtigh; want hoewel de ervarentheyd meer kragts heeft dan alle de Reden-kavelingen des Werelds, soo sulden dogh andere diergelijcke voorbeelden ons de waerheyd daer van, des te naeckter, ontdekken.

De Rhubarber dan voor eerst, hoewel sy heete ende suyverende ofte purgerende hoedaenigheden heeft, soo heeft sy doch oock andere die kout, droogh ende adstringerende ofte t'saemen-treckende zijn, ende daer toe bequaem om de te verstercken ende den buyck-loop te stillen.

Sulcks blyckt oock in het Stael, het welke hoe wel het de natuere der Aerde deelaghtigh is, door dien het swaer, gelloten en vast, droogh ende kout is, ende datmen soude aghten dat het strijdigh was met de verstoppingen van de Lever ende de Milte, soo besightmen doch het selve, als een seer bysonder remedie, om die wegh te nemen ende te genesen.

Galenus by gebraecht.

De authoriteyt van *Galenus* kan oock dienen om ons hier in te onderrichten, welke leerdt in het derde boeck van de hoedaenigheden der eenvoudige dingen, dat het grootste gedeelte der Medicamenten, welcke aen onse sinnen als eenvoudige voor-komen, uyt de natuere van verscheydene saecken bestaen, ende regenstrijdige hoedaenigheden in sijn behelsen, als by exempel een uyt-drijvende ende inhoudende hoedaenigheyt, een verdickende ende een verdunnen-de, een verydeldende ende bestremmende.

In het vijftiende Capittel van her selve boeck brenght hy by het voorbeeld van her sap, in het welke een Haen gekookt is, het welke den buyck weeck maect, daer het vleesch van dien selven Haen, deselve verstop.

En om deste meer te vertoonen dat die verscheydene qualiteyten, in veele partyen ofte gedeelten van de eenvoudige Medicamenten gevonden werden; soo verhaelt hy in het seventhiende Capittel van het eerste Boeck van de Eenvoudige Medicamenten, het voorbeeld van de Melck, in dewelcke men drie verscheydene substantien vindt, dewelcke men de eene van de andere kan scheidē, te weten, de Kaes-aghtige substantie, dewelcke de kragt heeft, om den buyck-loop op te stoppen, de Melck-aghtige, welke weder af drijft, ende de Boter-aghtige die pijn-stillende is.

Wy vinden oock drie substantien in den Most; te weten, de substantie van de Druif, welck wel de meeste ende aerd-aghtigh is, een andere, welck als de Bloem is, zijnde dat de heft of te wijn-moer, ende dan een derde, welke suyverder is, zijnde dat eygentlijk de Wijn; oock behelst een yder van die substantien verscheydene hoedaenigheden in sich, ende verscheydene eygenscapen, het sy in de couleur, het sy in de reuck, of oock wel in eenige andere toe-vallen.

Het komt oock met reden over-een, als wy willen aanmercken, dat het voedsel, het welke wy daeghlijcks nuttigen, hoe enkel ende eenvoudigh het oock moghe wesen, daerom dogh evenwel niet nae-laet in de Lever de vier humeuren of vogtigheden voort te brengen, welke niet alleen in gemaetigheyd, maer oock in substantie ofte self-standingheyd, verschillen, ende nae dat dat voedsel min ofte meer van een van die humeuren deelaghtigh is, soo salmen oock vinden, dat dat humeur min ofte meer sal de overhand hebben.

Hier uyt kunnen wy besluyten, dat, als de *Cacao* gemaelen ofte beweeght werdt, de verscheydene partyen die de naeture aen haer gegeven heeft, sich konstelijck ende innerlijck met malkanderen mengen, soodaenigh dat de heete, olie-aghtige ende voghtige partyen, sich vermenght bevindende met die geene, welke aerd-aghtigh zijn, deselve onderhouden ende maetigen, tot soo verre dat sy soo adstringerende, als te vooren, niet zijn, maer sy werden getempert, ende krijgen meerder over-een-komste met de heete ende voghtige gemaetigheyd des Lughts, als met de koude ende drooghte van de Aerde; dit blijkt als men deselve bequaem maect om gedroncken te worden, want nauwlijcks heeftmen het molentjen twee-maelen omgedraeyt, of men siet een vet schuym boven komen, waer uyt men bespeuren en bemercken kan, hoe groote gemeenschap sy met dat olie-aghtige gedeelte heeft.

Soodaenigh dat, door het geene hier voorens geseght is, men lichtelijck de dwaeling van die geene kan bespeuren, die, wanneer sy van de *Chocolate* spreekē, seggen, dat deselve verstoppinghen causeert, om dat de *Cacao* t'samen-treckende is, even of die adstringerende hoedaenigheyt niet verbeterd ende gemaeticht wierde, door de innerlijcke menginge van haere gedeelten, de eene mer de andere, als sy gemaelen wert, gelijk ick bereyds geseght hebbe; behalven dat'er soo veele andere ingredienten, uyt de nature heet wesende, zijn, dat het nootfaeckelijck is, dat sy de maght heeft om te openen ende te verdunnen, ende niet om te verstoppē.

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIX. CAP. 205

Doch alle dese redenen aen een zijde stellende, soo blijkt doch dese waerheyt klaerlijck in de *Cacao* selve, want soo deselve niet gemalen, bewogen, geroert ende gemenght wert soo als in de *Chocolate* geschiet, ende alleen soo als sy uyt de vrucht komt gegeten, even als veele *Criolische* ende *Indiaensche* Vrouwen doen, soo veroorsaect sy veele verstoppingen, ende maeckt haer bleeck en saluwe van couleur, even als die geene welcke *Por-aerde* ende plaeters van de mueren eeten, gelijk de *Spaensche* Vrouwen veeltijds doen om foodaenige couleur te bekomen, welcke sy boven alle andere achten, hoewel haer sulcks swaere verstoptheden veroorsaect, foodaenigh datmen daer door fiet dat de *Cacao* alleen ende rauw gegeten zijnde, die effecten voort-brengh, alleen om dat de verscheydene gedeelten in het eeten niet genoegh gemenght zijnde, die sy konstige maniere van mengen noodigh hebben, van dewelcke hier voorens is geseght.

Sotheyt
der Spaen-
sche
Vrouwen.

De *Boom* welcke dese vrucht draeght is sooteder, ende de gront daer die groeyt soo heet, dat de *Indiaenen*, om deselve voor het branden der *Sonne* te beschutten, andere *Boomen*, *Moeders* van de *Cacao* genaemt, eerst planten, ende als die tot een redelijcke hoogte gegroeyt zijn, ende dat sy de andere konnen overschaduwen, soo planten sy de *Cacaotals* ofte *Cacao* *Boomen* daer onder, op dat zy, soo drae sy uyt de aerde beginnen voort te spruyten, de beschuttinge van die andere *Boomen* souden genieten, ende daer door van deselve, als *Moeders*, beschermt, bedeckt ende gevoer werden.

Tederheyt
van de *Ca-
caos* *Boo-
men*.

De vrucht komt oock niet bloot voor den dagh, maer bedeckt ende besloten in een groote bast ofte schelle, soo als ick boven al geseght hebbe, oock is daer toe noch yder *Amandel* met een witte huyt overtrocken, welcke vol merg is, het geene de *Vrouwen* met smaeck nuttigen, om dat het verkoelende is, ende tot waeter in de mont smelt.

Hoe de
vrucht
groeyt.

Men vint twee soorten van de *Cacao*, de eene is de gemeene, en heeft een donckere couleur welcke op het roode treckt, dese is ront ende puntaghtigh aen het eynde; de andere is breeder, grooter, ende platter, sy noemen deselve *Paulaxe*, sy is wit ende meer verdrogende als de andere, oock is die veel beeter koop.

Is twee-
derley.

Dese belet oock de slaep veel meer dan de andere, daerom wert sy soo veel als de gemeene, niet gebesight, oock wert die niet dan van het geringe *Volck* genuttigh.

Maniere
om de
Chocolate
te maec-
ken.

Wat de andere ingredienten aengaet, welcke in het menghvel van de *Chocolate* komen, daer in is merckelijck onderscheyt: sommige doen daer swerte *Peper* in, dat de *Doctoren* niet voor goet achten, om dat die heet ende droogh is, ten sy dat het is voor die geene die een koude lever hebben ende verwarmt moeten werden.

Gemeenlijck doetmen daer in plaetse van dese *Peper*, roode ofte lange *Peper* in, *Cibili* ofte *Piment* genaemt, welcke, hoewel sy warm in de mont is, doch evenwel koude ende voghtige uytwerkingen doet.

Met doer'er oock witte *Suycker* in, als mede *Caneel*, *Kruyt-naegelen*,
Anijs,

Anijs, Amandelen, Haefel-noten, *Orejuela*, *Bainilla*, *Sapoyal*, waeter uyt Orangie-appelen-bloeffem gedistileert, Muscus, ende soo veel *Achiotte* als men van noden heeft om deselve de couleur van een gebackten siet te geven.

Doch het gewichte van dese ingredienten, welke met de *Cacao* gemenght werden, moet geproportioneert werden nae de gemaetigheyt van de Persoonen die deselve gebruycken.

Chocolate van Antonio Colmenero.

Het voor-schrift dat Antonio Colmenero hier omtrent gaf, was gemeenlijk datmen by hondert *Cacaos* twee stuyckjens *Chili* ofte lange Peper doen soude, een hant vol Anijs ende *Orejuela*, twee mer bloemen van *Mesacubul* ofte *Bainilla*, ofte in plaetse van dat ses Alexandrijnsche Roosen gepulveriseert, twee dragmen Caneel, twaelf Amandelen, soo veel Haefel-noten, een half pont witte Suycker, ende soo veel *Achiotte* als'er noodigh is om de couleur te geven.

Die Autheur keurde niet voor goet datmen daer Kruyt-nagelen ende Muscus onder mengen soude, noch oock eenige rieckende waeteren, hoewel men sulcks veel in de Indiën doet.

Andere sijn gewent daer *Maiz* in te mengen, welke windigh is, doch desulcke doen dat alleen om haer voordeel, en om de quantiteyt van haere Chocolate te vermeerderen, door dien een maete *Maiz*, welke anderhalve mudde groot is, voor vier guldens verkoft wert, ende het pont Chocolate gelt veertigh stuyvers, het welke de gewoonlijke prijs is.

Hoedaenigheyt van de Caneel.

De Caneel werdt voor het beste ingredient gehouden van alle die'er in komen ende niemandt verwerpt deselve, om dat sy warm ende droogh is in den derden graedt, sy drijft het waeter af, ende versterckt de nieren van die genee die met eenighe koude indispositie gequelt zijn, sy is goetd voor de oogen ende oock seer hert-stercken de; gelijk den Autheur van dese Veerften seght:

*Commoda urinae Cinnamonum & renibus affert.
Lumina clarificat; dira venena fugat.*

Van de *Achiotte*.

De *Achiotte* heeft een door dringende ende verdunnende hoedaenigheyt, soo als sulcks blijktt uyt de gewoonlijke practijcke van de Indiaensche Doctoren, die alle daeghen daer effecten van sien, ende deselve aen haere stecken voorschrijven om de vette ende grove humeuren te verbreecken, welke den aedem belerten ende het waeter ophouden, soodaenigh dat sy haer, in alle soorten van verstopheden, daer van dienen, oock ordonneren sy het voor de benaetheyt des borsts, voor de obstructien van de ingewanden, ende voor andere foodaenige quaelen.

Hoedie bereyt wert.

De *Achiotte* groeyt mede op de Boomen in ronde schellen, welke met roode greyntjens vervult zijn, van dewelcke men de *Achiotte* maect, men kneed deselve eerst tot deegh, en als men die heeft doen drogen, maectmen daer ronde ballen, koeckjens, ofte vierkante klompen van, welke aen een yder geveylt werden.

Wat de lange Peper belanght, van deselve vintmen vier soorten, de eerste werd *Chilcoas* genaemt, ende de tweede, welcke seer kleyn is, *Obilperstin*, dese beyde hebben de smaect seer sterck, scherp en bijtende; de derde is bekent onder den naem van *Tonalobiles*, welcke middelmaetigh heet is, ende de Indiaenen eeren deselve, nevens de andere vrughten, met broodt.

Doch die geene, welcke men gemeenlijck in de Chocolate gebruyckt; is *Chilpelaqua* genaemt, sy heeft een seer breede bast, ende sy is soo scherp als de eerste, nochte soo slap als de tweede niet.

De *Mesacbnjul* ofte *Bainilla*, die oock een van de ingredienten is, set afen- *Bainilla*.
de is purgerende.

Men gebruyckt gemeenlijck alle die ingredienten in de Chocolate; de eene meer, ende de andere min, een yder na sijn appetijd, die daer in doende.

Doch het gemeene Volck gelijk de Negers ende de Indiaenen, en maecten die gemeenlijck niet dan van *Cacao*, *Achiotte*, *Anijs*, *Maiç*, ende wat *Chili*.

Hoewel de *Cacao*, met dese kruyden, welcke soo heet zijn, gemenght is, soo Hoeda-
ls het nochtans sulcks, dat sy alle deselve verre in meenighe overtreffende, die nighed
oock door sijne koelte maetigh, die sy van hare kant mede temperen, foodae-
nigh dat daer door de compositie van de Chocolate niet soo kout is als de *Cacao*, van de
noch soo heet als de resterende ingredienten, doch uyt de uytwerkingen, die Chocola-
te. *te.*
sy op malkanderen doen, ontfaet een gemaetigh menghsel, het welcke te ge-
lyck goet is voor alle soorten van maegen; mits men het met maetighedyt ge-
bruycke.

Om dit menghsel te maecten, stampmen alle de ingredienten in een stee-
ne Mortier, of men breeckt die wel, even als de Indiaenen doen, op een gemaect
breede steen, welcke sy *Mezatte* noemen, zijnde sy daer expresselijck toe ge-
maeckt.

Doch men doet die, ermen deselve vernorselt, wel over het vyer dro-
gen, om die des te beter tot stof te krijgen, uytgefondert de *Achiotte*, men
roert die geduerigh om, uyt vrees dat sy verbrandt ofte swert sullen werden,
want wanneer sy te sterck gedrooght zijn, werden sy bitter ende verliesen haer
kraght.

De Caneel, de lange Peper, ende de Anijs moeten gestampt werden eer-
men die met de *Cacao* menght, men stampt die dan weder te saemen, tot dat
het alle tot een Poeder werdt, en in het stampen moetmen den stampen
drickmaelen om-keeren, op dat het wel onder malkander koome te men-
gen.

Een yder van de ingredienten moet eerst in het bysonder ghestooten wer-
den, en daer nae doctmen die alle in het Vat; in het welcke de *Cacao* is;
men roert die daer in onder den anderen met een lepel, ende men doet het
weder in een Mortier, onder het welcke een weynigh vyer is, om het sagh-
telijck te verwarmen, want de Olie-aghtigē partye verdrooght, als het te
heet is.

De *Achiote* moet daer oock in gedaen werden terwylen men die menght, op dat het des te beeter de couleur daer uyt magh trecken, ende alle de ingrediënten moeten geffst werden, uytgefondert de *Cacao*.

Als het nu alle te saemen wel gemengt ende door malkanderen gekneedt is, her welke men daer uyt bemerckt dat den deegh hart wert, soo neemtmen een gedeelte van den deegh die dun-aghtigh is, met een Lepel, en men maect daer Koekjens van, ofte wel doetmen die sonder Lepel in een doofe, in dewelcke sy hardt werdt, wanneer de hette van het vyer daer van afwijckt.

Die geene die Koekjens daer af maecten, leggen een Lepel vol van den deegh op een blad Papier, doch de Indiaenen leggen het selve op het blad van een Palmitas-boom, ende daer nae ferten sy her selve in de schaduwe om op te drogen, want het smelt ende wert dun in het schijnsel van de Sonne; als men daer nae het Palmitas-blad ofte her Papier omkeert, soo valt het Koekjen daer seer gemaecklijck af, door dien den deegh vet is, doch soo men die in eenigh aerde ofte houtte vat set, soo kleeft het daer soo sterck aen, datmen dat niet, dan met groote moeyte, daer uyt kan krijgen, het sy dan met het vat breecke ofte datmen het daer van afschrape.

Maniere om die te drincken. De maniere op dewelcke men deselve drinckt is mede verscheyden, want sommighe, als die van *Mexico*, drincken die seer heer, onder de *Aolla* gedaen zijnde, laetende een Koekken in warm waeter weycken ende smelten, ende dat selve dan daer nae met een Molenken in de kop, waer uytmen deselve drinckt, omgedraeyt hebbende, ter tijdt ende wijle toe dat her schuym boven komt, soo schenckten de kop voort vol heere *Aolla*, ende men drinckt die allenxkens uyt.

Tweede maniere. Daer is noch een andere maniere op dewelcke men deselve nuttigt, te weten dat, nae datmen de Chocolate in kout waeter heeft gesmolten, ende met her Molenken omgeroert, oock her schuym daer van geschept, ende in een ander vat gedaen, soo setmen de reste op het vyer, met soo veel Suycker, als om die soet genoegh te maecten, noodigh is, ende terwylen sy noch warm is, soo gietmen die op het schuym datmen daer af heeft geschept, ende daer nae drinckten die.

Doch de gemeenste wijze is, het waeter wel heet te maecten, ende daer toe de helfte van de kop uyt dewelcke men wil drincken, daer mede te vervullen, en dan daer twee a drie Koekken, tot dat het dick genoegh zy, in te smelten, daer op beweeghtmen het wel met een Molenken, ende genoegh zijnde, soedaenigh dat het niet dan schuym schijnt, vervultmen de kop voort met warm waeter, ende men drinckt het nae dat het door Suycker behoorlijck is soet gemaect, ende daer toe eetmen wat Conserve ofte Masselpain in de Chocolate gedopt zijnde.

Derde maniere. Daer is noch een derde maniere om die te nuttigen, welke voornaementlijck in her Eylant *St. Domingo* wert onderhouden, deselve bestaet daer in, datmen de Chocolate in een vat doet, waer in een craentjen steekt, in her

het selve doer men een weynigh waeter, ende men laet het koocken tot dat de Chocolate gesmolten is, men vervult het vat daer nae met waeter ende Suycker nae proportie van de Chocolate, men doet het daer nae weder koocken, tot daer een schuym op komt dat vetaghtigh is, ende alsdan werdt het gedroncken.

Noch is'er een andere wijze om de Chocolate kout te drincken, dese plegen Vierde der Indianen in haere maeltijden, ende als sy haer vervrolijcken, om haer te verkoelen, dit gaer op de volgende wijze toe.

Men neemt de Chocolate in dewelcke men geene ofte weynige ingrediënten heeft gedaen, en hebbende die in kout waeter met het Molenken doen breecken, soo neemt men daer de schuym ofte het vette gedeelte af, het welke met groote meenichte boven komt drijven, voor al, als de *Cacao* out is, ende begint te bederven.

Men leght het schuym in eene Schootel, ende men doet de Suycker in dat geene, daermen het schuym heeft af-geschept, het welke men daer nae van boven op het schuym giet, en als dan drinckten het selve gantsch kout.

Dese dranck is soo koel dat'er weynigh Persoonen zijn, die deselve konnen gebruycken, want men heeft door ondervindinge bevonden dat die schaede-lijckheit is, ter porfaecke van de pijn die men daer van in maegē krijght, en voor al komt die de Vrouwen over. Schade-lijckheit daer van.

De derde maniere die wy verhaelt hebben is het meeste van alle in het gebruyck, door dien sy op die wijze gantsch geen quaet veroorsaect, ende ick sie geen reden waerom men deselve niet soo wel in Engelandt als op alle andere plaetsen soude mogen gebruycken, zijnde van deselve sommige heer ende andere kout; want op alle de plaetsen daermen deselve het meeste besight, het sy in Indiën, het sy in Spaignien, in Italien, Vlaenderen, dat immers een kout Landt is, vintmen dat sy met het Temperament van een yder wel over een komt.

Het is waer dat die veel meer in Indiën, dan in *Europa* genutticht wert, om datmen in die Landen de swackheden der maegē veel meer is onderworpen dan in dese, en in deselve kommen die met een kop Chocolate te hulpe, ende men herstelt die daer mede. Swack-heydt der maegē in Indiën.

Ick kan in het bysonder, wat my belanght, seggen, dat ick my van deselve twaelf Jaeren langh, sonder ophouden, bedient hebbe, nemende des morgens daer van een kop, een tweede voor den eeten ten negen ofte thien uren, ende dan noch een derde een uer a twee nae het middagh-mael, ende eyndelijck de laetste ten vier a vijf uren nae de middagh.

Doch als ick in den sin hadde des avonts te studeren, soo nam ick noch een kop ten seven ofte acht uren, hier mede kon ick gemakelijck waecken tot midder-nacht toe.

In dien het voorviel dat ick by geval ofte naelaetigheyt deselve op die uren versuymde te nemen, soo vernam ick aenstonts swackheden in de maegē, ende als verflaewingen van mijn herte.

Soodaenigh dat ick my op die wijze daer van bedienende, twaelf jaren langh in dat Landt in een volle gefontheyt leefde, sonder eenige verstoppenge ofte benaeuwtheyt, ende sonder de koortse ofte eenigh ongemack te krijgen.

Ick sal alleen seggen dat sy aen fommige qualijck bekomen is, het sy om dat sy daer te veel Suycker in gedaen hadden, welke de maeghe verslapt, het sy dat sy te veel daer van hadden gedroncken.

Doch ick kan seggen dat het de Chocolate niet alleen is, maer dat oock alle andere drancken, in gevalle men daer te veel van neemt, hoewel sy anders seer goet zijn, schaedelijck werden.

Oorsaecken van de verstoppenge door de Chocolate verweckt.

En in ghevalle daer fommige verstoppenge van hebben gekregen, soo is het om dat sy te veel hebben genomen, even gelijck de Wijn, wanneer men die te veel drinkt, in plaerse van te verstercken ende te verwarmen, koude siekten veroorsaect, om dat de natuere deselve niet kan overwinnen, noch in soo groote meenichte verteeren, om die in een goet voetsel te doen verkeeren.

Even gaet het oock met die geene die te veel Chocolate drinkt, om dat daer vette ende Olie-aghtige gedeelten in gevonden werden, welke wanneer deselve in te groote meenichte zijn, niet wel aen alle kanten kunnen verdeelt werden, ende daer door moet nootfaeckelijck, het geene in de kleyne aderen van de lever blijft, aldaer obstructien ende verstoppenge verwecken.

Vetheyt door de Chocolate verweckt.

Ick sal hier eyndelijck, ende tot een besluyt by-voegen, het geene ick van dese Indiaensche drank hebbe hooren seggen van de Doctoren in de Medicijnen die in de Indiën zijn, en dat ick selve, door ondervindinge, oock in veele Persoonen bespeurt hebbe, hoewel ick het aen mijn selve niet hebbe bevonden, te weten dat die geene, die veel Chocolate drinken, vet ende vollijvigh werden, het welke swaer schijnt om te geloven, om dat alle de ingredienten uyt de welke deselve bestaet, uytgefondert alleen de *Cacao*, eer mager dan vet maecken, om dat sy warm ende droogh, in den derden graet, zijn.

Wy hebben mede geseht dat de qualiteyten welke de overhant in de *Cacao* hebben kout ende droogh zijn, welke gantsch niet bequaem zijn om te voeden ende de substantie des lichaems te vermeerderen.

Doch men kan daer op antwoorden dat de olie-aghtige partyen, die wy bewesen hebben in de *Cacao* te wesen, oock die geene zijn welke vet maecken, ende dat de andere ingredienten, welke warm zijn, haer doen door-dringen tot in de lever ende de andere partyen, tot dat sy aen de vlesfige gedeelten komen, alwaer sy een warme ende voghtige substantie vindende, soo als die olie-aghtige gedeelten zijn, soo werden sy in deselve substantie verandert, ende soo voeden sy her Vlesch ende maecken het lichaem vet.

Middel om de Chocolate in Engelandt te hebben.

Men sal my vraegen hoe wy *Cacao* in Engelandt sullen kunnen krijgen ende oock de andere ingredienten, welke in de menginge van de Chocolate komen: ick antwoorde daer op, dat sulcks seer gemackelijck is, mits maer handel op Spaignien drijvende, uyt het welke wy deselve, soo wel als de andere Koopmanschappen, kunnen trekken, oock moeten wy deselve soo seer niet

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIX. CAP. 2 II

verwerpen ende veraghten als wy tot noch toe gedaen hebben, ende de Hollan-
sy een Schip met *Cacao* geladen genomen hadden, ende daer niet anders in
vonden, sy van spijt alle die Coopmanschap in Zee wierpen, sonder op de
waardye offe de deught van deselve aght te slaen, noemende die in het quaet
Spaensch *Cagatua de Carnero*, dat Schaeps-dreck geseght is.

Her is een van de profitabelste ende noodighste Coopmanschappen der India-
nen, oock maect'er niets de Provincie van *Chiapa* rijcker dan die, men
voert daer nae toe uyt *Mexico* ende andere Plaetsen veele sacken mer *Patacons*,
alleen om van die *Cagatua de Carnero* te hebben.

De andere dranck diemen in Indiën gebruyckt wert *Atolla* genaemt, van de
welcke ick maer een woort sal seggen, door dien ick weete datmen die in dit
Landt niet gebruycken kan.

Her was de dranck van de oude Indianen, ende sy is als een dickaghtige pap,
gemaectt van de bloem van het meel van *Maiz*, nae dat de semelen daer van
zijn gescheyden, doch die dranck is wint-aghugh, ende verweckt swaermoe-
digh bloet.

De Indiaensche Vrouwen brengen die gemeenlijck heel warm in Porten op
de Merckt om te verkopen; de Criolische Scholieren gaen die daer in het open-
baer drincken, soo als men hier te Lande in de Herbergen om een glas Wijn
gaer, ende als die met een weynigh *Chili* ofte lange Peper is toegemaectt,
vinden sy deselve veel better.

Doch de Religiöse Doghters ende Dames van dat Land, hebben een middel
uytgevonden; van daer Caneel ende ruyckende waeteren onder te menghen,
als oock Amber ende Muscus, en een groote meenichte Suycker; daer door
wert die veel kraghtiger ende voetsaemer, ende de Doctoren schrijven die
voor aen die geene, die swack ende uytgereert zijn, soo als men de Amandel-
melck in *Europa* doet.

Doch door dien men die noyt in Engelandt gesien ofte geproeft heeft, sal
ick daer niet meer van seggen; ende om mijne Penne niet meer onnuttelijck te
oefsen, soo sal ick my nae *Guaimala* begeben, dat als mijn tweede Vader-
landt is geweest.

Onkunde
der Engel-
sche ende
der Hollar-
landers.

Handel
met de
Cacao ge-
dreyven.

Beschrij-
vinge van
de *Atolla*.

Hoe die
verkoght
wert.

Gebruyck
daer van.

HET XX CAPITTEL

Den Aubeur werd op zijn vertreck van Chiapa door sijne Vrienden beschoncken. Vertreck uyt Chiapa ende komste te Theopixca. Ontmoetinge van een Fransch Prieur, die hem veel eer ende vrientschap doet. Komste ende verblijfte Comitlan. Dertelheyd der Indiaenen. Komste te Izquintenango. Beschrijvinge daer van. Groote door-toght te Izquintenango. Praghtighe inbaelinge. Rijckdom van een Bedel-Monick ende Roomsche Simonie. Vertreck van Izquintenango. Maniere van reysen in dit Landt, die seer gemackelijck ende onkostelijck is. Melancolie des Aubeurs, die dogh verdreven werdt. Beschrijvinge van het Gebergte van de Cuchumatlanes. St. Martin. Gewoonte van de Indiaenen onder malkanderen. Koude op het Gebergte. Vertreck van St. Martin. Komste te Cuchumatlan. Goede onthael. aldaer. Vertreck van daer. Komste te Chiantla. Miraculeus Beeldt te Chiantla. Brenght groote rijckdom aen. Kostelijcke Kerck-cieraden. Vertreck van Chiantla, ende komste te Chautlan. Schoone druyven. Handel daer mede gedreven. Vertreck van Chautlan. Schoon gesight. Ontmoetinge van den Prieur van Sacapula. Ongefondt waeter, maect geswellen aen de keel. Eerlijcke presentatie van den Prieur van Sacapula. Beschrijvinge van het Dorp Sacapula. Schoone Dadelen. Vertreck van Sacapula, ende komste te St. Andrea. Vertreck van daer. Aengenaeme nacht-ruste. Gewaerlijcke passagie. Ontmoetinge van die van Zobaia.

Den Aubeur werd op zijn vertreck van

DE tijdt nu sijnde genaedert dat ick uyt de Stadt van Chiapa soude vertrecken, soo nam ick gelegentheyd om al ter goeder uren aen mijn beste Vrienden adieu te segghen, ende van haer mijn afscheydt te nemen, voor al van die geene, welckers kinderen ick onderwefen hadde, welcke alle my veel goetheydt ende vrientschap betuyghden, uytgefondert

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XX. CAP. 213

Donna Magdalena de Morales, van dewelcke ick geen geschenck vermaghte, *Chiapa*
oock ghing ick van haer geen afscheydt nemen. doot sijne

Onder andere betuyghde de Vrouwe van den Gouverneur een seer groote Vrienden
generositeyt te mijnen opsigte; sy sondt my verscheydene dosen met ge- beschone-
parfumeerde Chocolate, en dan noch een andere seer groote dose, in de ken.
welcke vierderhande soorten van Conserven waren, boven op verguldt,

behalven veele Massépaynen ende Biscuyten, nevens een neusdoeck, waer in
waelf Plasters ofte stucken van aghten geknoot waren; Dit was een présent
dat beter verdiende aen een persoon van qualiteyt, dan aen een Religieus van
een arme bedelende Ordre gegeven te werden.

Don Melchior de Velasco overtrof haer noch, dogh ick meene met woorden
ende Complimenten, want wat de daer belanght, noch hy, noch allé de
andere Criolen, hebben niets in haer, dat by de generositeyt der Naturelle
Spaigniaerden, te passe komt.

De eerste Stadt, aen dewelcke ick quam, was *Theopixca*, leggende ses mij- Vertreck
den van *Chiapa*, het is eene, schoone ende groote Indiaensche Stadt, de In- uyt *Chiapa*
voonders van deselve hourmen naest die van *Chiapa* voor de beste Ruyters ende komte te
ende Peerde-berijders. *Theopixca*.

Het aensienlijkste in die Stadt is de Kerck, welcke groot ende wel getim-
mert is, oock heeftmen daer in een seer schoone musijcq.

De Vicaris ofte Parochiaen van die plaetse was een Criolisch Religieus,
genaemt *Frater Pedro Martir*, welke my noghte den Prieur van *Chiapa* niet lij-
nen moghte; hy liet evenwel niet nae, my in uyerlijcken schijn, groote be-
eestheydt te toonen; oock onthaelde hy my, den tijdt van twee daeghen,
seer wel, wetende wat credit ick ontrent den geseyden Prieur hadde.

Door dien my nu sijne pligh-plegingen, welke ick wiste dat uyt geen goe- Ontmoe-
nerte sprooten, verveelden, sijnde die niet dan geveynstheydt, soo vertroek tinge van
ick den derden dagh, dogh hy wilde my niet verlaeten, ende tot aen *Comitlan* een
oepo versellen, alwaer ick door den Prieur van het Convent genodight was, Fransch
sijnde die een Franschman, genaemt *Broeder Thomas Rocolan*, die sich alleen Prieur.
van sijne Natic onder de Spaigniaerden bevindende, om dat'er anders geene
stremdelingen, in geheel dat Landt, dan hy ende ick waeren, kennisse ende
vrientschap met my traghte ende wenste te maecken.

Om deselve te beginnen, quam hy my ten halver wegh tegens rijden, verselt Die hem
sijnde met veele Indiaenen, welke te Peerde waeren geseten; hy hadde eene veel eer
bequaeme plaetse voor ons, om wat te rusten, doen bereyden, ende wy onder- en vrient-
sielden malkander een weynigh op deselve, terwijlen men voor ons de Choco- schap
late ende andere ververschingen bereyde. doet.

Doch den Criool *Pedro Martir* was niet weynigh jaloufich, siende datmen
my soo veel eere in dat Landt aendeede, soo als ick naederhandt in het Convent
hoorde, hoewel hy my veel meer Complimenten maecte als die goede
Franschman; oock wiste ick wel dat'er een groot onderscheyt was tusschen sijne
woorden, die vol weynighe waeren, ende de opreghte meeninghe van die
Vrient.

Ick

Komfte ende verblijfte *Comiltan*. Ick verbleef geheele acht-dagen te *Comiltan*, gedurende dewelcke ick met den Prieur in de om-leggende Vlecken reyde, zijnde deselve alle door Indiaenen bewoont, ende aen de voet van den Bergh in de Valeye van *Capanabasta* gelegen, ick vermaecte my aldaer op een aengename wijfe, soo met de Religieufen als met de Indiaenen, en ick kan seggen dat sy daer veel geleerder in de kennisse ende wijsheyt van Epicurus zijn, als in Engelandt ofte in eenigh ander deel van *Europa*; de Spaensche selve bekennen dat sy van de Indiaenen veele maenieren van spijzen te bereyden ende gasterijen aen te reghen, geleert hebben, welke sy te vooren niet wiffen, en waer van sy, voor het conqueren van de Indien, niet gehoordt hadden.

Dertelheyt der Indianen. Naedat gemelde acht-daeghen verstrecken waeren, braght den Fransche Prieur my te *Izquitenango*, om aldaer ordre te stellen, door dewelcke men my van alles, dat ick nodigh hadde, om het Geberghte van de *Cuchumatlanes* te passeren, soude te voorsien.

Komfte te *Izquitenango*. Het is een van de fraeyste Indiaensche Steden, welke in de geheele Provincie van *Chiapa* zijn, sy is mede seer rijk, soo ter oorfaecke van de groote meenigte van Caroen dat daer valt, als wel bysonderlijck door haere situacie, want door dien sy op den wegh van *Guatemala* leght, soo moeten alle de Kooplieden, die met haer Muyl-Efels, aen die zijde, in het Landt handelē, daer door passeren; sy verkopen al-hier eenige waeren, andere weder in-kopende, ende soo verrijcken sy dese Stadt, en met het gelt, en met de Koopmanschapen, welke sy uyt de verre-gelegenste Landen brengen.

Beschrijvinge daer van. Men vindt daer een groote meenigte van vrughten, en voor al van die geene, welke de Spaignaerden *Ananas* ofte *Pinas* noemen, om dat die wel nae een Pijn-appel gelijcken.

Groote door-togte te *Izquitenango*. Sy is gesticht op de kant van die groote Riviere, welke door het Indiaensche *Chiapa* stroomt, deselve neemt haeren oorspronck dighte by het Geberghte van de *Cuchumatlanes*, en evenwel is sy bereyts soo breedt ende diep voor dese Stadt, datmen deselve niet dan met een pont kan passeren.

En door dien dese wegh seer veel gebruyckt werdt, voor al, door die geene welke geheele troupen met Muyl-Efels drijven, zijnde yder van deselve gemeenlijck vijftigh a seftigh sterck, soo brenght dit passeren, het welke nacht ende dagh duert, een seer aenmerckelijck jaerlijcks in-komen aen de Stadt, om dat de Indiaenen boven de pont, welke dient om te passeren ende over te vaeren, noch veele andere kleynder gemaect hebben, om de Riviere mede op en af te vaeren.

Praghtige inhalinge. Als den Prieur van *Comiltan* my nu tot op dese plaetse begeleydt hadde, soo vonden wy daer de Vicaris mer de voornaemste Indiaenen van de Stadt, oock hadden sy het meeste gedeelte van haere *Camas* by een gebraght op de Riviere, in deselve waeren de Choor-Kinderen, welke voor ons heeren songhen, terwijl wy die passerden, en andere Persoonen speelden weder op Trompetten ende Schalmeyen.

De Religieus welke in dese Stadt woonde, was Frater *Jerónimo de Guevarra* genaemt.

enaemt, hy was kleyn van lichaem maer groots in sijne maeniere van leven, hy betoonde sulcks door de groote meenichte Visch ende Vleesch, welke hy, voor ons, hadde doen bereyden.

Hy deede oock eene foo gestrenge belijdenisse van de armoede, dat hy sedert twaelf jaeren, welke hy in die Stadt gewoont hadde, niet meer dan twaelf uyfent ducaten hadde kunnen vergaederen, welke hy aen het Hof te Madrid fondt om het Bisdom van *Chiapa* te verkrijgen; sulcks wilde evenwel doe niet gelucken, maer door dien hy rijk genoeg was, om noch een tweede ansse te waegen, soo verkreegh hy het selve doen ick van daer trock, soos men my doenmaels seyde.

Na dat hy ons twee daegen geduerende wel onthaelt hadde, gebruyckten hy ende de Prieur van *Comitan* haere autoriteyt, om my wel door de Indiaenen doen vergesellschaften ende convoyeren, tot aen het eerste Vleck ofte de eerste Stadt van de *Cuchumatlanes* toe.

Men versagh my van een Muyl-Esel, om mijn bedde te draegen, in die landen voerdtmen dat gemeenlijck in een lederen sack, met sigh, welke men *ataca* noemt; Een ander Indiaen droegh mijne *Potaquilla*, daer in doetmen de Chokolade ende alles wat nodigh is, om die te bereyden ende te drincken; drie andere Indiaenen dienden my voor gidfen ofte wegh-wijfers, en marneerden voor ende aghter my; aen deselve was ick niet gehouden yets te geven, dan een kop Chokolade op den wegh ofte des avontes, om dat het daer gewoonte is, haer niet te betaelen; dies-halven hadden sy de goetheydt van my sulcks te waerschouwen, ende daer omtrent te onderrichten, voor al, voor dien sy saegen dat ick aldaer noch een nieuwlingh was, ende de maenieren des Landts niet verstondde, sijnde daer in seer onkundigh.

Op dese plaetse was her, dat ick mijn afscheydt van die goeden Fransman nam, hy onderhieldt evenwel geduerighlijck, door meenighvuldigh verwiselen van brieven, een naeuwe vrientschap met my, soo lange ick in het Landt van *Guatemala* was; hier seyde ick oock vaer-wel aen den kleynen, doch grootmoedigen *Guevarra*, die my waerschoude dat ick niet behoefde te verwagten dat my yemant, als Vriendt, soude onthaelen, dan nae dat ick het Geberghte van de *Cuchumatlanes* gepasseert ende te *Sacapula* soude gekomen zijn, het welke vyer mijlen aen geene sijde van het selve legt; Evenwel konde ick van de Indiaenen, alles, wat ick van noden hadde, eysschen, en behoorlijcke spijse, onder te betaelen, laeten brengen, mits ick mijne verteringe in het publijkque register aenteeckende.

Op dese wijze verliet ick mijne Vrienden, eenighsints bedroeft zijnde, door Melancolien ick my alleen sagh, en dat in een vreemt Landt, hebbende voor alle geselschap, eenige aen my ombekende, Indiaenen, laetende een schoone ende angenaeme Valeye aghter my, ende voor-waerts uyt niet bespeurende, dan hooge Bergen, welke seer swaer om op te klimmen waeren, buyten alle hoop van, in vyer a vijf daegen, eenigh Religieus van mijne Ordre te sien. Sodanig dat ick wenste noch by *Melendez* ende mijn ander geselschap te wesen,

Ee

Rijckdom van een Bedel-Monick en Roomsche Simonie.

Vertreck van Ix-quinte-mango.

Maeniere van reysen in dat Landt die seer gemackelijck ende onkostelijck is.

Melancolie des

Autheurs.

als

verfet
werdt.

Befchrij-
vinge van
het Ge-
berghte
van de
*Cuchumai-
lanes.*

als wanneer wy malkanderen op het Geberghte ende de Rotfen van *Maquilapa* verthroosten; doch hebbende cyndelijck moet gefchept, foo bereyde ick my tot alles, wat my konde over-komen.

Hoewel nu dese Berghen my, van verre, feer hoogh fcheenen te zijn, foonvond ick doch evenwel, in het op-klimmen, den wegh feer goedt ende gemackelijck, oock quaemen my, van tijdt tot tijdt, eenighe troupen Muyl-Efels regens; Dit gaf my geen kleynen moet om mijne Reyfe voort te fetten, overlegghende in mijn felve, dat, by aldien die Muyl-Efels, welcke foo fwaere packen droeghen, die Berghen wel konden pafferen, het mijn Muyl-Efel, in alleen fchijn, deſte beter foude konnen doen, die anders geen laſt dan mijn Perfoon droegh, welcke, buyten alle vergelijkkinghe, veel ligh-ter was, dan haere vraghten; oock vondt ick Dorpen in dewelcke ick, alle avonden, ruſten konde.

Hoe ick meer voor-waerts trock, hoe ick oock den wegh breder ende gemackelijcker vondt; ick bevondt niet dat my yets verveelde, dan de regen ende miſt of nevel, doch fulcks konde ick niet ontgaen, om dat het in het eyndt van September was, in welcke tijdt de Winter aldaer ſijn af-fcheyd- neemt.

St. Martin.

Het eerſte Dorp, dat ick in dit Geberghte vondt, was *St. Martin* genaemt, het is kleyn, ſijnde daer niet meer dan twintigh Huuſen.

ICK tradt af in een Huys dat aen de Religieufen van *St. Franciſcus* behoort; hoewel ſy gewoon ſijn daer feer weynigh te komen, ick deede in het ſelve de Indiaenen roepen, welcker laſt het was de Reyſigers ende Paſſagiers te ver- ſellen.

Gewoon-
te van de
Indiaenen
onder
malkan-
deren.

ICK bevondt defelve feer handſaem ende beleeft, ſy ſeyden my dat ick welkom was, ende ſy braghten my aenſtonrs warm waeter, om de Chocolate gereedt te maecten; van defelve dronck ick van goeder herte op haere ge- ſontheydt; Ick gaf van defelve mede aen mijne Indiaenen van *Quintenanang* te drincken, welcke, nevens haere Muyl-Efels, feer wel onthaeldt wierden, ſonder dat het haer yets koſte, zijnde het de gewoonte in alle de Dorpen, die op deſen wegh leggen, dat de Indiaenen, welcke de Reyſigers convoyeren, weder-zijds feer wel onthaeldt werden.

Koude op
het Ge-
berghte.

ICK hadde de maght om voor mijn avontmael te eyſſchen het geene ick be- geerde, doch ick vorderde evenwel niet dan een jongh Hoen, om deſe arme Indiaenen niet te bewaeren; Het quam my doch evenwel feer wel dat ick een fleſſche wijn hadde mede genomen, want ick begonde gewaer te werden dat het Geberghte van de *Cuchumailanes* kouder was als wel de *Valey* van *Capanabaſta*.

Men bereyde mijn bedde in een kleyne hutte van ſtroy op-geſlaegen, ende eenige Indiaenſche Jongens ſliepen in een afgeſcheydene plaetſe van defelve, om op my te paſſen, in gevalle ick yets moghte van noden hebben.

Hier op dan hebbende des anderen daeghs des morgens, die geene uytgeko- ſen, welcke my tot het naeft-by-gelegene Dorp moeſten brengen, ende aen de

In

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XX. CAP. 217

Indianen, die my van *Izquitenango* af geconvoyeert hadden, haer afscheydt gegeven, begaf ick my te bedde, in het selve rustte ick soo wel, als of ick in het geselschap van mijne beste Vrienden hadde geweest.

Des anderen daeghs, zijnde verselt met twee Indiaenen, ende een derde die de Muyl-Etsel, welke mijne Bagagie droegh, begeleydde, verrock ick van die plaetse, om nae het naest-by-gelegene Vleck ofte Dorp te gaen, datmen het groote *Cuchumatlan* noemt, door dien het op het hooghte van dit Gebergte leght.

Onderwegen wesen my de Indiaenen den oorspronck, ofte de Fonteyne, uyt dewelcke de groote Riviere van het Indiaensche *Chiapa* spruyt; Dit is oock de eenigste aenmerckens-waerdige saecke op geheel die wegh.

Her groote *Cuchumatlan* is een Dorp dat wat grooter is dan van *St. Martin*, werdende door seer beleefde Indiaenen bewoont, welke gewoon zijnde, daeglijcks, Reyfigers te sien, deselve oock met alle mogelijcke beleeftheyt ontfangen, by-brennende alles, wat in hare maght is, om die wel te onthaelen.

ICK wierde op die Plaetse ontfangen op deselve wijze, als ick, des avonts tevoren in het andere onthaelt hadde geweest; Ick vond die arme Indiaenen seer willigh, ende bereyd om my te voor sien, van alles, dat my noodigh was, om my des volgenden daeghs te begeleyden, ende om my, sonder yets te betaelen, mijn byvondmael te verschaffen, schrijvende alleenlijk mijn naem, en mijne verteeuinge, nevens den dagh op dewelcke die was gevallen, in het publijcke Register.

Desē arme ellendige menschen sijn daer toe gehouden door de Ordre van de Magistraeten ende de Religieusen, hoewel sy nier dan een *Milpa*, ofte kleyn fluck Lands, met *Maij* hebben, met een weynigh *Chili*, om sich het geheele Jaer te onderhouden; boven het geene de Reyfigers ende Koophieden haer, uyt haren vryen wille, geven, het geene, gemeenlijck, seer weynigh is.

Daer van daen gaende, om aen het naeste Dorp te komen, soo wilde ick den gewoonlijcken wegh niet volgen, door dien men seven ofte acht mijlen moet afleggen, sonder yets onderwegen te eeten te vinden, ende oock door dien ick te *Chiapa* ende te *Capanabasta* verstaen hadde, dat'er een miraculeus Beeld van de Mager Maria in dat Geberghte was, in een kleyn Indiaensch Dorp *Chanila* genaemt, het welke ick dien dagh voor my nam te gaen besien, door dien ick, het selve al doende, niet meer, dan een mijle, van den reghten en naesten wegh weeck.

HOEWEL de wegen moeyelijck ende ruw waeren, door dien sy buyten den gewoonlijcken door-tocht leggen, soo quam ick doch evenwel op de middagh te *Chanila*; Het is een Dorp dat aen de *Paters de la Merced* behoort, welke, buyten allerwijffel, in ene soo arme Plaetse nier souden hebben konnen bestaan, soo sy dat Beeld van de Mager niet gehad hadden, sy verhaelen veele miraculen ende wonder-daeden van het selve, dit doet daer veele menschen van alle zijden na toe vloeyen, oock komen'er de Reyfigers, welckers wegh daer voor by valt, sy plegen daer hare Devotie, ende geven veele ende groote Aelmoessen aen de Religieusen, op dat sy Missen voor haer souden seggen, ende te gelijk G O D R voor haer bidden.

Vertreck van *St. Martin*.

Komste in het groote *Cuchumatlan*. Goet onthaelt daer.

Vertreck van daer.

Komste te *Chanila*.

Miraculeus Beeld te *Chanila*.

Defe Godtvrugtigheyt heeft dit arme Dorp soo verrijckt, dat de Religieufen middel hebben gevonden om daer een Convent te ftighen, in het welke fich altoos zes a feven van de haere bevinden, die daer leckerlijck leven.

Brenght
groote
rijckdom
aen.

De Kercke is feer rijckelijck verciert, ende voor al het Altaer, op het welke dit Beelt van de Maegēt onder een Tabernacul ſtaet; voor het ſelve hangen zes koſtelijcke gardijnen van Tafferat, Satijn ende Gout-laecken, met Goude Kanten voorſien.

Koſtelijke
Kercke-
cieraden.

Dit Beelt pronckt met een Goude Kroone, welke door Diamanten ende door andere koſtelijcke Geſteenten verrijckt is; voor het Altaer hangen ten minſten twaelf Silvere Lampen, ſonder de Silvere Kandelars, Wierooock-vaten, koſtelijcke Verhemeltfels, Kelcken, Prieſterlijcke gewaeden, Oppronckingen van het Altaer, ende de Tapyten, welke in de Sacriftye van de Kercke zijn, te reekenen, foodaenigh datmen wel magh ſeggen, dat te dier plaetſe een groote ſchat in het Geberghte verborgen is.

Ick wierde feer wel ontfangen door de Religieufen welke aldaer woonen, hoewel ſy met my niet van eene Ordre waeren, ſy deeden oock den geheelen dagh niet anders, dan my Miraculen van dat Beelt van de Maegēt te vertellen.

Vertreck
van *Chiant-
la*, en
komſte te
Chautlan.

Des anderen daeghs hervatte ick den gewoonlijcken wegh, welke ick verlaeten hadde, ende ick quām in het laetſe Dorp van de *Cuchumatlanes*, *Chautlan* genaemt; Ick verbleef aldaer het overige van die dagh, ende den volgenden nacht nam ick daer mijne ruſte; van hier ſchreef ick aen den Prieur van *Sacapula*, om hem te verwittigen dat ick, des volgenden daeghs, door ſijne Plaetſe, paſſeren ſoude.

Schoone
Druyven.

De Indianen van *Chautlan* onthaeldden my feer vriendelijck; ick at daer feer ſchoone Druyven; aldaer op haere Wijngaerden gegroeyt, het welke my deede oordeelen, dat, by aldien men daer Wijngaerden wilde plantē, die al immers ſoo goede Wijn, als die van Spaignien, ſouden geven.

Handel
daer mede
gedreven.

Men vervoert die Druyven tot aen *Guatimala* toe, het welke veertigh mijlen daer van daen is, aldaer werden die langhs de ſtraeten verkoft als yeters raers, ende ſeldſaems, ende dat met goede redenen, want men vindt tuſſchen *Mexico*, ende deſe Plaetſe, geene andere die daer by haelen moogen.

Vertreck
van *Chaut-
lan*.

Des anderen daeghs begaf ick my vroegh op wegh, om ſoo te goeder tijdt te *Sacapula* te komen; ick was verſeeckert, aldaer Religieufen van mijne Ordre te ſullen vinden, ende by deſelve konde ick, ſoo ick wilde, my een weecke op-houden.

Schon
geſighte.

Ick hadde geen drie mijlen af-gelegh, of ick ontdeckte in de laeghte een feer ſchoone Valeye, ſy ſcheen mede feer aengenaem, ende wierde door een Reviere in twee deelen geſneden; de Sonne ſcheen daer vlack in, ende de weerſchijn van ſijne ſtraelen, welke nae het Geberghte toe ſtreckte, maeckte, datmen, daer ter plaetſe, een van de vermaeckelijckſte uytſichten des Weerelts genoot.

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XX. CAP. 219

Sob als ick van het Geberghte was af geklommen, ontmoete ick de Prieur van *Sacapula*, hy bevondt sich op de kant van de Reviere, in een met groente bedeckte Wandelarye, hy hadde veele Indiaenen by sich, welke my ver wagteden, om my mer een kop Chocolate te traesteren.

In den beginne deede hy my verbaest staen, selve kreegh ick een af-grijfen van hem, siende dat hy soo groot een gefwel aen de kinne hadde, dat sulcks hem de geheele borst bedeckte tot aen het middelste des lichaems toe, soodaenigh dat hy het Hoofst niet konde bewegen, dan om de Hemel te beschouwen.

In het discours, dat ick, in gevolge, met hem voerde, seyde hy my, dat dat ongemack hem was overkomen sedert thien Jaeren, en dat door dien hy het waeter uyt de Reviere hadde gedroncken, ende dat meer andere Persoonen in het Dorp, nevens hem, met dat ongemack befocht waeren.

Dit deede my soo grooten af-grijfen van die Reviere krijgen, als sy my te vooren, als ick haer van het Geberghte beschoude, behaegt hadde; ick nam daerom voor niet soo lange in die plaetse te verblijven, als ick eerst wel hadde gedaght, vreesende door dit waeter te drincken, een teecken te krijgen, dat my, geduerende geheel mijn leven, soude by-blijven, ende dat het met my, even als mer den Prieur soude gaen, sijnen naem was *Frater Juan de la Cruz*; sijnde hy een Biscayer van Geboorte, hy was seer openhertigh ende nederigh, zijnde even seer van de Indianen ende Spaigniaerden bemint.

Als ick in dit Dorp quam, vernam ick veele Mans ende Vrouws-persoonen, welke even als den Prieur, geswellen aen de keel hadden; hier door verloor ick by-haeden lust om Chocolate te drincken, ick dorste oock niets eeten dat in het waeter van die Plaetse gekooct was, tot dat den Prieur my desen af-keer benam, seggende, dat het waeter niet schadelijck was, dan aen die geene, welke het selve kout nuttighden; hier door nam ick voor daer vier a vijf dagen te vertoeven, re meer om dat den ouden Prieur my daer geduerigh om aen was, oock hadde hy wel gewilt dat ick altoos by hem gebleven hadde, my belovende, in weynigh tijds, de Indiaensche Tael te leeren.

Doch door dien ick door wightiger affaires nae *Guatemala* beroepen wierde, soo verschoonden ick my dies-halven, ende ick bleef niet dan vijf daegen in die Plaetse, welke geduerende, ick my seer wel diverteerde.

Hoewel het Dorp niet seer rijck is; soo woonen doch in het selve eenige Indiaensche Kooplieden, welke binnen in het Landt haeren handel drijven, ende voor al na de kant van de *Sachutepeques*, het welke de plaetse is daer de meeste *Cacao* valt, ende door dien handel sijn eenige van haer rijck geworden.

Andere handelen met Aerde-werck, het welke daer ter plaetse gemaect wert, om darne aldaer, tot dat werck, seer bequame Aerde vint.

Doch de voornaemste Coopmanschap is het Sout, het welke men des morgens, op de kant van de Reviere vint.

Het is'er seer heer om dat het Vleck gebouwt is in een Dal, het welke; aen alle zijden, met hoogh Geberghte is om-fer.

Ontmoetinge van den Prieur van *Sacapula*.

Ongefond waeter.

Maeckt Geswellen aen de keel.

Heerlijcke presentatie van den Prieur van *Sacapula*.

Beschrijvinge van het Dorp van *Sacapula*.

Schoone
Daetelen.

Vertreck
van Sacapula.

Ende
komst te
St. Andrea.

Vertreck
van daer.
Aengena-
me nacht-
rust.

Gevaer-
lijcke pas-
sagie.

Ontmoe-
tingh van
die van
Zoiaba.

Onder verscheydene schoone vrughten die aldaer groeyen, vintmen'er uyt-
nemende Daedelen welke al immer soo goet zijn als die geene, die men ons
uyt Barbaryen, brenght.

Nae dat ick van de vermoeytheyt, welke het passeren van het Gebergte der
Cuchumatlanes in my veroorsaect hadde, was uytgerust, soo vertrock ick van
Sacapula om mijne wegh nae *Guatimala* te vervolgen.

Van *Sacapula* dan quam ick in een ander groot Dorp *St. Andrea* genaemt,
het en is niet meer dan ses a seven mijlen van het eerste genaemde gelegen, doch
men vint daer niet aenmerckens-weerdigh, dan een groote meenighte van Ca-
toen, Kalckhoenen, ende eenige Hoeven met Bestiael, die seer wel gelegen
zijn, om dat het een seer vlack ende effen Landt is, oock zijn sy seer rijk, en
evenwel is aen het eynde van die vlackte een Bergh gelegen, welke die geene,
die nae *Guatimala* trecken, veel spels maect.

Te *St. Andrea* bereyde ick my, om, op den volgenden dagh, een swaere
dagh-reyse, van negen groote mijlen te doen, om alsoo in secker groot Vleck
te komen, dat eenige *Sacualpa* noemen, ende andere weder *St. Maria de*
Zoiaba; te dier plaetse en konde ick niet komen, dan over dat Geberghte
treckende.

Ick schreef des voorigen daeghs nae *Zoiaba*, soo als men in die plaetse ge-
woon is te doen, op darmen Muyl-efels en Paerden, op het Geberghte, sou-
de senden, om my te ontmoeten, ende des avonts ginck ick in eene *Rancho*
slaepen; dit is een Hutte die expresselijck voor de Reyngers gemaect is, om,
als de dagh-reyse langh valt, in deselve te kunnen rusten, sy slaet een uer van
den Bergh af, op de kant van de Reviere, welckers foet ende aengenaem ge-
ruytsch, met eenfrischen wint verselt zijnde, my te dier plaetse een saghte ruste
verleende.

Des volgenden morgens, nae dat ick een kop Chocolate hadde genomen,
om my te verstercken, ende het selve mede aen mijne Indiaenen hadde ge-
schoncken; soo vertrock ick van daer, om dese hooghmoedige ende trotse
kruyn te beklimmen, die my evenwel soo moeyelijck niet scheen als ick wel in
den beginne geloofte hadde, als wanneer ick die eerst ontdeckte, door dien de
wegen al Slanghs-wijse op-gingen.

Hoe ick evenwel hooger op-klom, hoe ick verbaefder wierde, als ick mijne
oogen beneden op de Reviere wierp, siende de Rotfen bequaem om de kloeck-
ste herten te doen ysen.

De Indianen van *Zoiaba* quaemen my omtrent op het midden van den Bergh
te gemoete, sy braghten twee Muyl-efels, de eene voor my, ende de andere
om mijne Bagagie te draegen; de plaetse daer sy my by-quaemen was smal ge-
noegh, gaende de wegh daer, even als op andere plecken, al draeyende ende
Slanghs-wijse.

Ick begaf my te dier plaetse van mijn Muyl-efel af, ter wijlen de Indianen
malkanderen hielpen; om mijn andere Muyl-efel te onlaeden, ende den last
op de nieuwlings mede gebraghte, te leggen.

II. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XX. CAP. 221

De wegh is besjiden dese enge passagie uytnemende ruw, daer was eene afgrijsfelijke steylste, van omtrent een mijle weeghs diep, by-nae ontbloomt van alle geboomte, uytgefondert eenige weynige, die hier en daer, verre van den anderen, stonden.

Het was of het herte my seyde dat ick beter soude doen, gaende te voet, tot dat ick op een andere plaetse soude sijn gekomen; daer de wegh breet was; doch de Indianen; eenige vreesde in my bespeurende, seyden dat'er gantsch geen gevaer was, en voegden daer by, dat de Muyl-esel, welke sy voor my hadden mede-gebraght, seer vast op sijne beenen was, zijnde gewoon dat Geberghte te beklimmen.

HET XXI. CAPITTEL.

*Seer groot gevaer van den Autheur. Onnosselfheyd ende byge-
loof der Indiaenen. Volherdinge in deselve. Hoe het gevaer
des Autheurs was by gekomen. Andere Indiaenen al immer
foo onnosself als de eerste. Komste te Zoiaba. Goddeloose Po-
litie der Monicken, gods-lasterlijck te werck gestelt. Offer-
bande der Indiaenen. Somme van die Offerbanden. Be-
schrijvinge van Zoiaba. Beleefftheyd der Indiaenen. Ver-
treckuyt Zoiaba.*

Hebbende my dan daer toe door de Indianen laeten bewegen, foo begaf Seer groot ick my op de Muyl-esel, doch ick sat daer foo drae niet op, of deselve gevaer ve begonde Bocks-sprongen te maecten, buyten de wegh te loo- van den pen ende aghter uyt te slaen, vallende met my langhs dese Rotfen op den wegh Autheur. des doods, welke ick soude hebben bewandelt, foo my een kleynen Boom niet hadde beschut, ende my, nevens de Muyl-esel, op-gehouden in sijne blinden rasernye.

De Indianen begaven haer aenstonts tot het geroep van Miracul! Miracul! Onnosself- Een Heyligh! een Heyligh! en dat foo luyde, dat het scheen, dat sy haere hey-der stemme tot Romen toe, wilden doen door-dringen, om te maecten dat ick Indianen. gecanoniseert wierde.

Terwijl den Indianen my hielpen om weder op den wegh te komen, ende den Muyl-esel weder op deselve leydden en hijsten, noemden sy my geduerighlijck met den naem van den Heyligh; sy souden dit niet gedaen hebben, indien sy in my eene gramschap, die in een Heyligh niet behoortde te komen, hadden konnen bespeuren; doch door dien sy daer toe niet verstant's genoegh had-

hadden, dreyghde ick haer met stock-flaegen, om dat sy my een jongen Muyl-efel gegeven hadden, welcke den Saedel niet gewoon was te draegen, ende daer door ontfont die gevaerlijcken val door my gedaen, van dewelcke ick door een boom behouden wierde, en niet door miracul.

Volhardinge in deselve. Doch noch mijne woorden, noch oock mijn kijven ende schelden waeren bequaem om haer het gevoelen, dat sy van mijne Heyligheydt hadden op-gevat, te doen veranderen, om dat sy geloofden, dat de gramschapper eens Priesters, was als het gesnuyf van Godes neus-gaeten, foodaenigh dat sy, in dat dwaese ghevoelen, voor my op haere knyen vielen, ende mijne handen kufften.

Hoe het gevaer was bygekomen. Als men nu dese saecke hadde door-grondt, soo bekenden sy, dat sy haer in het uytkiefen van de Muyl-efels hadden misgrepen, hebbende sy den Saedel ghelegh't op die gheene, die mijne Bagagie moesten draeghen, welcke jongh was, en noyt yets anders als Packen droegh, en niet den Saedel, ende mijne Bagagie hadden sy gelegh't op die geene, welcke mijn Persoon moeste voeren.

Terwijlens sy nu dus met het lossen ende laeden van de Muyl-Efels besigh waeren, leydde ick omtrent een mijle weeghs, den Bergh op-klimmende, af, en als sy my weder onderhaeldt hadden, ginck ick oock op mijn Muyl-Efel sitten, en vervolghde mijnen wegh, tot dat ick ter plaetse quam, die men voor my, om te rusten, ende om Chocolate te drincken, bereydt hadde.

Andere Indianen alsoo onnosel als de eerste. Soo als ick daer quam, quamen my veele Indiaenen te gemoet, om my te ontfangen, ende door dien het gerughte sich aenfont ont onder haer verspreyde, dat ick een Heyligh was, ende dat ick op den wegh een Miracul gedaen hadde, soo vielen sy op haer knyen ende kufften my de handen, en by gevolge deeden sy geduerende den geheelen wegh, niet anders als sich van mijne Heyligheydt te onderhouden.

Haere eel-voudigheydt verveelde my ten hooghten, doch hoe sy meer faegen dat ick de eer, die sy my aendeeden af-wees, hoe sy noch meer tragen, my deselve te betoonen.

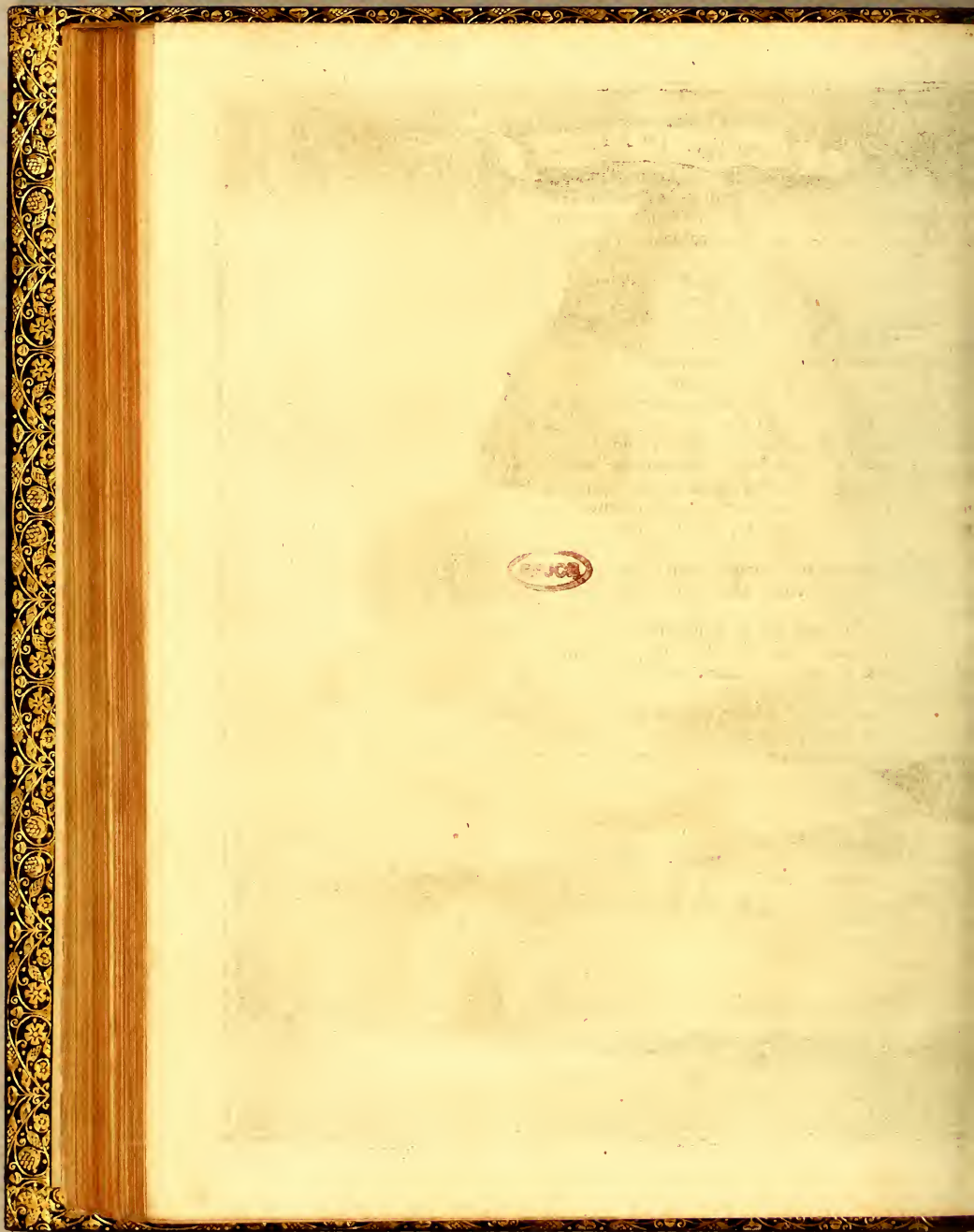
Komste te Zoibab. Als ick in het Dorp was gekomen, vertelde ick de Religieus het geene my gebeurt was, nevens de malle inbeeldinge der Indiaenen; hy begonde daer over te lacchen, ende seyde my, dat, soo ick eenige tijdt in het Vleck bleef, alle de Indiaenen, soo Mannen als Vrouwen, my de handen fouden komen kuffen ende geschencken geven.

Hy moeste haere genegentheyt daer omtrent wel weten, of mogelijk hadde hy haer die Superstitie gelseerd, want wy hadden soo drae ons mid-daghael niet gehouden, of verscheydene Indiaenen begaeven sich in de Kercke, om de Heyligh, die in het Dorp gekomen was, te sien, welcke een Miracul in het op-klimmen van den Bergh gedaen hadde.

Goddelose Politie der Moniken. Dit vergramde my noch meer dan te vooren, siende de eenvoudigheydt van dat onnosel Volck; ick bad hier over den Religieus dat hy haer wilde vertoonen

Ordnungsfelheit der Indianen

nen dat sy ongelijck hadden; ende dat sulcks niet wel gedaen was: maer hy wilde dit gantschelijck niet doen, seggende dat wy uyt Politie alle de eere moesten ontfangen die men ons aen deede, om dat soo lange als sy ons voor Heyligen versleten, wy altijdt in staer souden zijn om haer te overheerschen, ende om van haer goedt ende licchaemen; als van onse eygene, te disponeren.

Daer op begaf ick my met den Religieus nae de Kercke, ende ick ginck met hem op een stoel in her Choor sitten, vertoonende den Persoon van haeren ingebeelden Heyligh, hoewel ick in der waarheynt niet dan een arm ende ellendigh sondaer was.

Soo drae als wy plaetse genomen hadden, quaemen de Indiaenen soo Mannen als Vrouwen in het Choor, gaende drie aen drie en vier aen vier, somwijlen quaemen oock geheele Huys-gefinnen te gelijk, sich voor mijne voeten op haere knijen neder-werpen, om mijne Benedicctie te ontfangen, en als sy my daer op de handen gekuft hadden; soo begonden sy my Complimenten op haere wijze te maecken, seggende dat haer Dorp wel geluckigh was, ende buyten twijffel door den Hemel ghesegent, wegens mijne aankomste; en dat sy geloofden dat haere zielen nieuwe kraghten souden verkrijghen door mijn voor-bidden, soo ick dat voor haer wilde te wercke stellen.

Hier op gaeven my eenighe geldt, andere Honigh, Eyeren, kleyne Deeckens, Palmitas ende andere vrughten, nevens Pluym-gedierte, en Kalckhoerfen. Offerhanden der Indianen.

Ick bemerkte wel dat de Religieus welcke naest my sat, ten hooghten verblijdt was door het sien van dese dinghen, om dat hy wel wiste dat ick vertrecken moeste, ende die saecken aen hem soude gheven.

Ick bad hem dat hy de Indiaenen voor my wilde antwoorden, en my verchoonen daer over, dat ick onkundigh in haere Tael was, het welck hy deede, seggende dat ick noch eerst binnen korten tijdt in haer Landt was gekomen, en dat, hoewel ick een groot gedeelte verstont van het geene sy my in haere Tael seyden, evenwel, door dien ick die noch niet volmaeckelijck konde uyt-brenghen; hy haer mijnent halven bedanckte wegens de vrientchap, die sy aen my, als een Gesante Godts, betuyght hadden, door de verscheydenheydt van haere Offerhanden, het welcke dan hem ende my oock verpligte, om haer ende haere Kinderen aen Godt te beveelen, in de gebeden die wy hem dagelijcks hadden voorgenomen, tot haren beste, op te offeren.

Op dese wijze wierden de Indiaenen wegh-gefonden ende daer mede was de pleghelijckheydt voltrocken; hier nae gingen den Religieus ende ick op een boven-kamer, aldaer begonde hy sijn eyeren ende pluym-gedierte te tellen, om'er een gedeelte af voor ons avondtmael te bereyden.

Hy seyde my daer nae, dat hy die voor sijn selve wilde bewaeren, doch dat hy die my, op mijn vertreck, wilde betaelen; dat ick voor als nu het gelt, dat men my gegeven hadde, konde nae my neemen, dat ick tot sijnen welkoma was, alwaer ick hem niet tot een last konde verstrooken, maer veel eer groot nut toe brengen, nae dat ick soo veel leef-tocht vergaerdt hadde, dat wy te samen daer van, veele daegen, goede ciere konden maecken.

Somme van de Offerhanden. Het gelt dat ick ontfangen hadde beliep tot op veertigh realen, boven noch twintigh andere die hy my voor de reste van de Offerhanden gaf, welke wel het dubbelst waerdigh waeren, ende dit verkrægh ick alles om dat ick gevallen was ende door het selve den hals nier hadde gebrooken.

Ick was van vóór-neemen om den volgende[n] dagh te vertrecken, doch de Religieus, *Juan Vidal* genaemt, wilde sulcks niet toelaeten, om dat ick ten miusten noch thien mijlen moeste afleggen, ende hy wilde dat ick noch wat rusten soude.

Beschrijvinge van Zoiaba. Dit Vleck van *Zoiaba* ofte *Zacualpa*, is het schoonste ende het grootste van alle die geene welke onder de Priëurye van *Sacapula* behooren, de Indianen sijn'er rijk, ende maecken veele deekens van het Caroen dat sy placken.

Sy hebben oock groote meenichte Honigh, veele troupen Geyten, doch sy hebben geene Tarwe, ende en backen niet dan *Maiz*, en foo is het oock in de andere Vlecken, die op dit volgen, gelegen.

Des anderen daeghs hadde ick noch eenige kleyne Offerhanden, doch weynigh ten opsichte van den voorigen dagh, soo dat ick tot den Religieus seyde, dat ick, aengesien de devorie van het Volck begonde te verkouwen, des volgende[n] daeghs, voor het opstaen der Sonne, wilde vertrecken.

Beleeftheyt der Indianen. Dien avont quaemen de voornaemste van de Indianen van het Vleck, haeren dienst aanbieden, om my te geleyden tot een *Rancho* ofte *Hutte*, die te midden op den wegh staet, maer ick bedanckte haer, en bad'er met eenen my maer drie Mannen te geven van de geringhste van het Vleck, om my te geleyden ter plaetse daer de andere, tyt het naeste Vleck, my moesten te gemeor komen, welke ick hadde van mijne komste doen waersehouwen.

Vertreck wyt Zoiaba. Als de tijdt van mijn vertreck gekomen was, het welke was ten drie uren des morgens, riepmen my, na dat ick wat gerust hadde, en hebbende wat *Massapain* gegeten ende een kop *Chocolate* gedroncken, bereyde ick my om te vertrecken, vindende de Indianen te enemael op de plaets gereet, my met haere tacken van Pijn-boomen verwaghtende, die als sackelen branden, sy bedienen sich daer van, om, als men des nachts reyft, den wegh te vinden, ende die geene, die sy begeleyden, te lichten.

Een weynigh aen geene zijde het Vleck, vonden wy den wegh al vry wat onessen ende hobbeligh, hier hadden wy het licht van hooden; Hier nae quaemen wy in een vlack ende effen Landt, het welke sich nyf streckt tot aen de *Hutte* ofte *Cabane* toe, welke op het midden van den wegh is gelegen, en nae deselve moesten wy noch een ruwen Bergh op klimmen.

Door dien ick nu, in het uyt-geven van dese mijne Reyse, niet meer hebbe voor oogen gehadt, dan het bekent maecken van de sonderlinge voorfienigheyt Gods omtrent mijn Persoon, en dat soo om mijnne schuldigen plicht af te leggen, als om alle Reyfigers te bewaeren voor het vallen in wanhope, nopende deselve, ende te doen gedencken aen het geene den Koninghlijcken Procheer seght in sijn hondert ende seven ende veertighsten Psalm, dat de **HEERE** oock de Vremdelingen in sijne bewaeringe neemt, soo kan ick hier niet aftheiden voor den Leser voor oogen te stellen, hoe het my, die van mijn Vatter ende andere naeste Bloet-verwanten geabandonneert was, ende oock onttent van het geselschap der Spaigniaerden; die ick doenmaels als mijne Landts-genooten erkende, sonder des **HEEREN** sonderlinge voorfienigheyt, soude mogelijk zijn geweest, moest, couragie ende lust te hebben, om mijne Reyse te vervolgen, ende een goede uyt-komste van deselve te verhoopen, soo deselve onse **GODT** my niet wonderlijk hadde gesterckt, vindende ick ondervegen geene andere Persoonen dan vyanden van mijne Natie, welke een der bekent was, ofte Indianen, die meer Christenen in schijn dan in der daet waeren, en die my, alleen zijnde, ende onkundigh van haere laf-hartigheyt, voor haere meenichte altoos in groote vreesse moesten houden; doch dit alles niet tegenstaende, geliefde het de genaedige **GODT**, my soodaenigh te stercken, dat ick, onder haer, even als onder mijne beste Bloedt-vrienden, ende sonder eenige swaermoedigheyt, leefde, oock yont ick, op meest alle die Plaetsen, yemant, welke, door mijne aengeborene opreghigheyt bevoogen, my de handt, tegens alle benijders, boven hielt. Ick dan, die de **HEERE** hier noyt genoegh voor kan dancken, bidde alle ende een yder Reyfiger, welke de **HEERE** voor oogen heeft, noyt aen sijne hulpe te wanhopen, maer altoos in het goede voort-gaende, een geluckigh eynde van sijne genaedige handt te gemoet te sien. Den Leser vergeve my dese kleyne digressie, en hoore yorder nae het vervolg van mijne Reyse.

HET XXII. CAPITTEL.

Sorge der Indianen omtrent den last ende beveelen der Geestelijke. Vertreck nae St. Martin. Komste aldaer. Gelegentheyde ende vrugthbaerheyde van die Plaetse. Vertreck van St. Martin. Rijcke Indianen te Chimaltenango. Schoone Jaer-merckt. Vermaeckelijckheden op deselve aengestelt. Seecker verbastert Spaenscb Priester, is seer geveynst aghterdoghtigh, en qualijck-spreeckende; by driest bitterlijck den spot met den Autheur, die hem aerdighlijck beantwoort, weder bespot, ende den mont stopt, tot sijne groote vreughde. Vertreck van Chimaltenango. Beschrijvinge van Xocotenango, ende van de vrught Xocotte, waer mede men de Verckens vet mest. Hoven. Waeter-molens. Schoone Kerck-gevel ende Altaer. Komste te Guatimala.

Sorge der
Indiaenen
omtrent
den last
der Geestelijke.

HEt was des morgens ten seven uren als wy aen dese Hutte quaemen, wy vonden daer de andere Indiaenen welcke ons verwaghteden, sy waeren ter middernacht uyt haer Dorp getrocken, en hadden vyer gemaect, oock hadden sy warm waeter bereydt om de Chocolate te bereyden, waer uyt men bespeuren kan, met hoe veel forge ende wilvaerdigheyde die arme Indiaenen, de Ordren der Kerckelijke Persoonen gehoorfaemen ende nae-komen.

Vertreck
nae St.
Martin.

Terwijl den ick mijne Chocolate dronck, hadden de Indiaenen van *Zoiaba*, welcke my tot die Plaetse toe geconvoeyert hadden, die van *St. Martin*, het welcke de naem van het Dorp was, nae het welcke ick trock, wustigh gemaect van het Miracul dat ick gedaen hadde, op dat sy aen my, als aen een Heyligh, souden haere eerbiedigheyde bewijfen; als ick haer hier op yder een kop Chocolate hadde gegeven, liet ick haer van my trecken, neemende met eenen den wegh nae *St. Martin*.

Komste
aldaer.

Het grootste gedeelte van die wegh is Berghaghtigh ende vol Rotfen, tot aen twee mijlen van het Dorp toe, daer wy op den middagh arriveerden.

Gelegent-
heyde ende
vrugth-
baerheyde.

Het is in een kout Climaet, gelegen op een seer aengenaeme hooghte, van dewelcke men by nae tot aen *Guatimala* toe sien kan, aldaer omtrent valt seer goet Koorn in groote meenigte, gelijk oock in het meeste gedeelte van de om-leggende Dorpen.

De

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXII. CAP. 227

De honigh die daer valt is de beste van dat geheele Landt, doch voor al beforghen de Inwoonders van dese plaetse, die van *Guatemala*, van Waghtels Patrijfen ende Conynen.

Dit was het eerste Dorp, onder de Stadt van *Guatemala* behoorende, in het welke ick quam; Ick was daer over niet weynigh verheught, siende dat ick doen niet meer, dan noch eene goede dagh-reyfe hadde af te leggen, om soo grooten wegh te voleyndigen.

De Religieus die in dat Dorp woonde was Frater *Thomas de la Cruz*, genaemt, hy stontd onder de Jacobijnen van *Guatemala*, en hoewel hy een Criool was, soo liet hy doch niet nae my wel te ontfangen.

Ick bleef niet dan dien avondt by hem, en hoewel ick des anderen daeghs mijn middaghmael te *Guatemala* konde gaen houden, soo wilde ick doch mijnen wegh neemen door een van de grootste Dorpen ofte Vlecken van die Landen; men noemt het selve *Chimaltemango*, het leght in een Valeye drie mijlen van *Guatemala*, aldaer sijn ten minsten duyfent hoofden van Huysgefinnen, ende onder deselve verscheyde rijke Indiaenen die op het platte Landt handelen.

In mijn tijdt was daer een Indiaen die vijf-duysent Ducaeten aen de Kercke gaf, deselve behoeft voor niet eene van alle die geene die in de Stadt van *Guatemala* zijn, te wijcken, ende in haere Musijcque overtreft sy alle die geene van geheel dat Landt.

Het voornaemste Feest dat te *Chimaltemango* gevierdt werdt, valt voor op den sesen twintighen Julii, het is als dan den dagh van St. Anna; men heeft daer dan de schoonste Jaer-merckt die ick in die quartieren gesien hebbe, soo wat de Koopmanschappen aengaet die men daer brenghet, als oock wat betreft het groote getal van Kooplieden, welke aldaer, van verscheyde quartieren, komen.

Men siet daer als dan Stier-geveghen, wed-loopen te Paerde, Comedien, Masqueraeden, Dansen, Speelen op Instrumenten, ende andere divertisfimenten, waer mede de Inwoonders van die Plaetse den geheelen dagh doorbrengen.

De Parochiaen van dat Dorp was van de Ordre van St. Dominicus, hy was onderhorigh van het Convent van *Guatemala*, ende wierde genaemt *Alonso Hidalgo* hy hadde ter oorfaecke van sijnen ouderdom, altoos de bril op de neus: hy was wel in Spaignien geboren, doch van sijne tedere jeught aen, in dat Landt opgebraght, foodaenigh dat hy, hebbende het geestelijck kleedt te *Guatemala*, onder de Criolen, aengenomen, de liefde tot sijne Landt-aerdt reene mael hadde verlooren, ende een doodelijcken haet voerddé, tegens alle die geene die uyt Spaignien quaemen.

Hy was een gellaegen vyant van den Provinciael, door dien hy, door de gonste van de Criolen, nae sijn Amptstondt; oock leerddé ick hem kennen, alsoo hy met my in questie foght te geraecken, terwijl ick tot sijnent was.

Vertreck
van St.
Martin.

Rijke In-
dianen te
*Chimalte-
mango*.

Schoone
Jaer-
merckt.

Vermaec-
kelijckhe-
den op de-
selve aen-
gestelt.

Seecker
verbafter
Spaensch
Priester.

Is seer ge-
veynst en
aghter-
doghthigh.

Hy seyde my, doch tegens het gevoelen van sijn herte, dar ick seer welkom was; hy beeldde sich in, dat alle die geene, welke uyt Spaignien quaemen, de Reyse niet aenvingen, dan, om de naturelle van het Landt, den voet te ligheten, ende dat ick, als ick de Taelle van het Landt soude geleert hebben, sulcks moghte in het werck stellen, en hem uyt eene plaetse stoten, in dewelcke hy, by-nae van sijne Jaeren van discretie af, geleest hadde.

En qua-
lijck spre-
kende;

Hy seyde veel quaets van den Provinciael, als oock van *Frater Juan Baptista*, die Prieur van *Guatemala* was; en dat door dien hy wiste dat sy beyde mijne Vrienden waeren; doch op dit alles wilde ick niet een woort antwoorden, ontfagh aen sijne Jaeren ende aen sijn Brill toe-draegende.

Hy drijft
bitterlijck
den spot
met den
Autheur,

Eyndelijck seyde hy my, dat hy hadde hooren seggen, dat de Indianen van *Zoiba* my als een Heyligh hadden af-geschildert, het welcke hy niet konde geloven van yemant welke uyt Spaignien quam, ende noch veel minder van my, die uyt Engelandt, dat een Ketterisch Rijke was, was geboren; hy seyde oock dat hy veel eer geloofde dat ick een verspieder was, zijnde gekomen om de rijckdommen van dat Landt te ondersoecken, om van deselve, naemaels, rapport in Engelandt te doen.

Dar'er veele seer kostelijcke stucken in de Stadt van *Guatemala* waeren, ende onder andere in het Convent van de Jacobijnen een Beeldt van silver van de *Maget Maria*, ende een seer swaere Lampe, ende hy verseeckerde sich, dat ick deselve voor mijn deel van den beuyt soude kiesen.

Die hem
aerdigh-
lijck be-
antwoort,
weder be-
spot, ende
eyndelijck
den mont
sloopt;

Doch ick keerde dir alles in jock en sporternye, seggende dat het eerste werck, dat ick doen wilde, soude wesen, de schatten ende rijckdommen van sijne Kamer te inventariseren, in dewelcke veele schoone Schilderyen, Tapyten ende Cabinetten waeren, op dat, als de Engelsche quaemen, terwijl ick noch in dat Landt was, ick haer, in alle seeckerheyt van goeden beuyt te vinden, tot sijnt moghte brengen.

En dat, wat sijn Persoon belanghde, soo hy silver in plaetse van loode tanden (welcke in sijnen mont waeren door dien alle de natuerlijcke daer waeren uyt-gevallen) in sijnen mont wilde serten, ick hem dan mede aen de Engelsche wilde overgeven, en haer raeden sich meester van sijn Persoon te maeken, als sijnde hy mede yers kostelijcks, ter oorfaecke van sijne tanden, hem verseeckerende dat sy hem wel souden handelen, soo ter oorfaecke van de rijckdommen die in sijne Kamer waeren, als van die geene, die hy in sijn lichaem hadde.

Ick voeghde daer by, op dat mijn raet hem eenigh nut soude konnea toe-bringen, dat de Engelsche, wanneer sy in dat Landt quaemen, mogelijck souden willen weten, van wat stoffe sijne tanden waeren, als zightende dat sy van yets raers, in dat Landt vallende, moghten zijn gemaect; dat sy oock, om sulcks te ondersoecken, hem yets heets souden kunnen doen drincken, dat het loot daer door komende te smelten, ende in sijne keele schietende, hem eenigh
quaet

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXII. CAP. 229

quaet soude konnen veroorfaecken, het welcke hy alle ontgaen konde soo hy die van silver deede maecken.

Hy bemerkte wel dat ick den spot men hem dreef, en daerom seyde hy daer van niet meer, ende ick was seer verheught dat ick hem den mont hadde gestopt, op dat hy my niet meer beschempen soude.

Ick seyde hem oock, nae dat ick het middagh-mael hadde gehouden, dat ick nae het avondmael niet wilde waghten, maer een lachtigh kosje in het Convent van *Guatemala* gaen eeten, door die hy my soo hertighe spijse hadde te eeten gegeven, dat ick geloofde, dat ick deselve niet drae verteeren soude.

Ick badt hem dat hy my Indiaenen wilde geven om my tot aen *Guatemala* toe te geleyden, hy deede dit seer geerne, vreesende mogelijk dat soo ick des avonts by hem bleef, ick sijne Tandem, met het heete waeter van de Chocolate, die ick van *Chiapa* ghebraght hadde, soude doen smelten, ofte dat ick, gedurende den nacht, sijne kostlijcke schilderyen, ende fraeye Ebben-houe Cabinetten soude steelen.

Ick haeste my om te vertrecken, soo drae de Indiaenen gekomen waeren, op dat ick dit Beest met vier oogen niet meer soude sien, en oock om in de Stadt van *Guatemala* te kunnen rusten.

Alsmen een mijl van het Dorp van *Chimaltenango* af is, ende de *Valey*e, welke geheel open leght, heeft verlaeten, soo vintmen een kommerlijcke ende naeuwe wegh, tusschen de Bergen, welke die van beyde zijden beslyuten, tot die tijdt toe, datmen dighte by de Stadt van *Guatemala* komt, sonder datmen ter lincker ofte ter rechter hant van deselve kan afrijden, oock is sy, van de *Valey*e af, tot aen de Stadt toe, seer effen ende sandigh.

Men vint veele besiens waerdige dingen op die wegh, welke maer twee mijlen langh is, ende, soo geseght is, geheel met Bergen beslooten, want men siet'er een Dorp van Indiaenen, het welcke een groot gedeelte van den wegh besaet, ende alsoo *Volek*-rijck, jae meer, dan dat van *Chimaltenango* is, door dien de Huysen seer wijd zijn uytgebreyt, ende onder deselve sietmen seer veele Spaensche gebouwen, welke die van *Guatemala* aldaer, tot haer vermaeck, gebouwt hebben.

Dit Vleck wert *Xocotenango* ghenaemt, en dat ter oorfaecke van seekere vrucht *Xocotte* geheeten, van dewelcke men een groote meenighte aldaer, ende in de omleggende plaetfen vint.

Deselve is seer verkoelende, ende van een geele couleur als fry rijp is, daer werden'er van twee soorten gevonden, soete ende suere, ende de Indiaenen stoocken vyer van haere kernen.

Sy vallen in soo groote meenighte van het boomte, dat langhs den wegh staet, dat de Spaignaerden, om dat die niet geheel te loor souden gaen, daerom expreffelijck Verckens op-gekoght hebben, ende deselve langhs dese gefeyde wegh laeten drijven, alwaer zy, door het eeten van dese Pruymen, mest,

Tot sijne groote vreughde.

Vertreck van *Chimaltenango*.

Beschrijvinge van *Xocotenango*.

Beschrijvinge van de vrucht *Xocotte*.

Waer mest, de men de Verckens.

al

al immer soo ver werden, als dat selve foorte van Beesten, door het eeten van de Eyckelen, in Engelandt wert.

Hoven.

Men siet oock veele schoone Tuynen ende Hoven op desen wegh, tyt deselve brengt men het geheele Jaer geduerende, in de Stadt van *Guatemala*, kruyden, wortelen, vrughten ende bloemen.

Waeter-
molens-

Men vint oock op deselve passagie drie Waeter-molens, in dewelcke alle het Koorn van de Stadt gebroocken werdt, de beste van dese drie behoort aen de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus die in *Guatemala* zijn, die gemeenlijck, tot het opzicht van deselve, aldaer een Monick ende drie a vier Negers, onderhouden.

Schoone
Kerck-ge-
vel ende
Altaer.

De voor-gevel van de Kerck van dat Dorp werdt voor een van de schoonste werken van dat Landt gehouden, het groot Altaer van deselve, is mede seer heerlijk ende kostelijck, als sijnde geheel met gout bedeckt.

Ick hieldt my niet lange in dese plaetse op, door dien ick wel wiste dat ick, als ick my in de Stadt soude neder-gelagen hebben, daer dickmaelen genoegh soude konnen komen.

Komste te
Guatemala.

Op dese wijze vervolghde ick mijnen wegh tusschen het Geberghte, tot dat ick binnen *Guatemala* quam, welckers gelegentheydt, staet, rijkdom ende grootte ick bredelijck in het volgende boeck sal beschrijven.

Eynde van het tweede Boeck.

280

285 Septentrion

290

295

MER DE

MER

NORT

SUD, ou

PACIFICQUE.

AUDIENCA DE GUATEMALA
 Par N. Sanson, d'Abberville
 Geogr Ordre du Roi

280

285

290

295

0141-102

1774

Y

EDWARD

1774

APJCS

1774

Nieuwe en seer Naewkerige

R E Y S E

Door de Spaensche WEST-INDIEN
V A N

T H O M A S G A G E.

HET DERDE BOECK.

I. CAPITTEL.

*S*wackheydt van de Stadt van Guatimala. Haere sobere wy-
terhijck toe-stant. Die doch geheel binnen wat beter is.
Komste aen het Convent van Guatimala. Daer den Au-
theur seer wel wert ontfangen, tot sijne groote vreughde.
Den Autheur doet een publijck dispuyt. Voornaemste twist-
punt van het selvie. Gramschap der Jesuïten daer over,
onder dewelcke den Autheur sijn credit verliest, doch by
andere weder aenwint. Den Autheur wert Professor in
de Philosophie, het welcke hem benijt wert, dat hem aen-
moedicht om beter te doen, en naght ende dagh te stude-
ren. Den Autheur wert Ordinaris openbaer Predicker,
en verkrijght daer toe de permissie des Bisschops. Hoe lange
den Autheur in Guatimala verbleef. Beschrijvinge van de
Stadt van Guatimala, ende van de wegen om van en tot
die Plaetse te komen. Twee Vulcanussen ende abuys, der
Spaigniaerden daer omtrent: Waeter-Vulcanus. Spaensche
Historie. Schrickelijcké desperatie ende veraghtinge Godts.

Gg

Ver-

Vervaeerlijck ende rechtvaerdigh oordeel Godts. Vermaeckelijckheydt van de Waeter-Vulcanus. Af schuwelijckheydt van de andere. Gevaeerlijcke gelegentheydt. Schrickelijcke brant. Wonderlijcke kraght des vyers. Gewoonlijcke toestandt van de Vulcanus. Schrickelijcke Aerd-bevinge. Getempertheydt des Climaets. Overvloet van leef-tocht, en voor al van Ossen-vleesch. Oorsaecke daer van. Een Spaigniaert heeft 40000, Koe-beesten. Wijse op dewelcke de Steden ende Vlecken van Guatimala met Vleesch voorsien werden. Grootte toe-voer van Schaepen. Wonderlijcke geringe prijs van het Vleesch ende andere spijs. Getal van de Huysen in Guatimala. Merckt van die Stadt. Delicatessen der Criolen. Grootte Koophandel in Guatimala. Rijckdom der Stadt. Regeeringe van Guatimala ende het omgelegene Landt. Beschrijvinge van het Hof van Guatimala. Tractament des Presidents van Guatimala. Historie van Dom Juan de Guzman. Gierigheyt van Dom Gonzalvez de Paz de Lorenzana. Voorbeeldt daer van. Tractament der Raeden ende des Fiscaels. Groot profijt der Raeden. Ouade administratie der Justitie. Kerke van Guatimala. Kloosters. Inkomen der Jacobijnen. Hare Schatten. Beschrijvinge van haer Klooster. Beschrijvinge van het Convent de la Conception. Historie van Donna Juanna de Maldonado. Oploop door haer ontstaen, wert door den President gestift. Grootte praght ende rijckdom van een Nonne. Kostelijcke Capelle ofte Gebede-kamer. Verdorventheyt der Kloosteren. Ongebondenheyt ende Godloosheyt in de Stad.

ck en hadde noch geen duysent paffen aen geene zijde de Kerke van *Xocotenango* af-gelegt, of het schein dat de Heuvelen ende het Geberghte sich van malkanderen scheyde, om een doortoght ende passagie voor het gefighte te maecken, ende aen het selve middel te geven, om sich wijder in de Valeye uyt te breyden, ende te verlustigen.

III. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën. I. CAP. 233*

De reputatie welke die Stadt, in die quartier, hadde, ende de discouffsen die men, in mijne teghenwoordigheyt, van deselve, te *Mexico* ende te *Chiapa* hadde gehouden, hadden my doen geloven, dat sy met goede Mueren, Toornen, ende Bol-wercken gesterckt was, om te konnen tegenstant bieden, aen die geene, welke eenigh voor-nemen souden mogen hebben, om deselve te attaqueren.

Doch als ick vorder gereden was, ende het minste daer aen gedaghtē, vont ick dat ick al binnen deselve was gekomen, sonder eenige Mueren gesien te hebben, sonder eenige Poorten ofte Bruggen gepasseert te hebben, ende sonder eenige Waght, om my te vraegen wie ick was, ofte waer ick heenen wilde, ontmoet te hebben; ende soo als ick, dichte voor-by een nieuwlijcks gebouwde Kercke passeerde (om dewelcke eenige Huyfen stonden, waer van de eene met stroy ende de andere met pannen gedeckt waeren) vroegh ick wat naem die Plaetse hadde, ende men antwoordde my dat het de Stadt van *Guatemala* was, dat die Kercke de naem van St. Sebastiaen voerde, sijnde de eenige Parochiale Kercke van geheel de Stadt.

Dit vermindende in my seer de meeninge die ick van de grootte van dese Stad eerst hadde opgevat, soodaenigh dat ick geloofde dat ick wederom in een tweede *Chiapa* was gekomen, tot dat ick, een weynigh verder, ende in het midden van de Huyfen gekomen zijnde, welcker voor-gevels ick evenwel maer aen de rechter-handt, ende mest-hopen aen de linker-handt hadde, in een straete quam die wat breeder was, ende in dewelcke de Huyfen met haere voor-gevels ten beyde de zijden stonden, welke scheenen te beloven dat ick niet verre van de Stadt was.

Ick hadde mijne oogen soo drae niet in het ronde laeten gaen, of ick sagh een seer heerlijck ende praghtigh Convent, her welke de plaetse was, op dewelcke ick mijne Reyse moeste eyndigen, ende mijn selven, nae soo veele fatigues, wat uyt-rusten.

Ick tradt aen de achter-poorte, van het Klooster af van mijnen Muyl-esel, en hebbende nae de Prieur gevraeght, quam deselve nae my toe-treden; seggende dat ick van herten welkom was, ende dat ick, door het voorschrijven ende ten opsigte van den Provinciael, niets soude gebreck hebben, selve dat hy meer voor my soude doen, dan hem de Provinciael door sijne brieven geordonneert hadde.

Hy seyde my vorders dat hy in Spaignien, in de Provincie van *Asturia* was opgebracht; dat in deselve veele Engelsche Scheepen quaemen, soodaenigh dat hy daer veele Lieden van mijne Natie, niet alleen hadde gesien, maer oock groote genegentheyt voor haer gekregen, ende dat hy, door dien ick van die selve Landt-aert was, ende buyten mijn Vaderlandt my als een Vremdelingh ende Pelgrim in die Landen bevont, my, met alles wat in sijne maght was, soude te hulpe komen ende by-staen.

Ick laete den Leefer dencken hoe groote vreughde ick gevoelde in my selve, door het ontmoeten van een Man, wiens gedaghten soo vervremt waeren van die vreughde.

Swack-
heydt van
de Stadt
van *Guati-
mala*.

Haere so-
bere uyt-
terlijcke
toelstant.

Die doch
geheel
binnen
wat bee-
teris.

Komste
aen het
Convent
van *Guati-
mala*.

Daer hy
seer wel
wert ont-
fangen.

die van den Monick *Hidalgo*, ende die foo goeden gevoelen van onse Naeu hadde opgevat.

Doch deselve wierde noch seer vermeerderd door het vervullen van sijne be- loften; hy was Frater *Jacynbo de Cabannas* genaemt, ende de voornaemste Professor in de Theologie in die Univerfiteyt.

Den Au-
theur doet
een pub-
lijck di-
spuyt.

Door dien hy bespeurde dat ick lust hadde om mijne studien te vervorderen, ende voor al om eenige lessen in de Theologie onder hem te nemen, foo deede hy my de gonste, nae dat ick her eerste vierde-deel Jaers sijn toe-hoorder hadde geweest, van my publijcquelyck in de Theologie te doen disputeeren, in dit dispuyt presideerde hy, ende hy hielp my in de tegenwoordigheyt van de Do- ctoren ende Theologanten van die Univerfiteyt, tegens het gevoelen van *Scorus* ende *Suarez*.

Voor-
naemste
twist-
poinct van
het selve.

Doch het voornaemste Poinct dat betwist wierde, raecte de geboorte van de Maget Maria, welcke de Jesuiten, met *Suarez*, de Cordeliers ende de Scotisten, beweerden, dat sonder erf-sonde gebooren zy, ende sonder eenige schult ofte vleckc daer van behouden te hebben.

Ick hielde openbaerlijck tegens dese meeninge staende die van *Thomas Aquinas* ende van alle de Thomisten, welcke is, dat sy foo wel in erf-sonde ontfan- gen ende gebooren is, als alle de andere naekomelingen Adams.

Dit was een twist-poinct dat aen beyde de zijden foo wel beweert wierde, met argumenten foo voor als tegens, ende antwoorden ende solutien daer op, datmen in veele Jaeren, geen foo aenmerckelijck voorval, dan dat, gesien hadde.

Gram-
schap der
Jesuiter
daer over-

De Jesuiten stampten mer de voeten op de aerde ende sloegen met haere handen, om te kennen te geven dat sy niet konden lijden datmen dit staende hielt, sy noemden het Ketterye, ende voeghden daer by, datmen dat wel in Engelandt moghte staende houden, om dat dat Landt vol Keters stack, dat ick her oock aldaer wel soude mogen defenderen, door dien ick onder haer was op-gebraght; maer dat sy haer verwonderden dat den Doctor *Cabannas* my daer in de handt boodt, sijnde hy onder de Spaignaerden gebooren ende in haere Univerfiteyten op-gebraght, ende daer toe noch de eerste Professor in die vermaerde Academie.

Doch ick antwoorde haer met groote geduldigheyt, dat sy groot onge- lijck hadden, door dien sy haer hier over foo emporteerden, om dat'er niet alleen redenen van groote kragt ende sterckte waeren om dit staende te houden, maer dat ick oock op mijne sijde hadde de autoriteyt van verscheydene wijze ende geleerde Theologanten van de zijde van de Tho- misten.

Onder de-
welcke den
Auteur
sijn credit
verliest,

Nae die tijdt hadde ick weynigh credit onder de Jesuiten, maer het selve wierde grooter onder de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus, ende voor al by den Doctor *Cabannas*, tot foo verre, dat ick, door middel van hem, ende van Frater *Juan Baptista* Prieur van *Chiapa*, die her in her volghende Jaer oock van *Guatemala* wierde, foo veel eer ende aghtinghe in

dat

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. I. CAP. 235

dat Landt verkreegh, als oyt Vremdelingh onder de Spaigniaerden gehad heeft.

Soo als sy nu alle beyde sich op Vrouwen-lig-misse te *Chiapa* bevonden, over de verkiefsinge van een nieuwen Provinciael, soo geliefde het haer aen my, welke altoos te *Guatimala* bleef woonen, oock te gedencken, ende wetende dat in de Universteit, welke wel meest aen haer Convent dependeert, een Professor, die de Studenten in de Philosophie moest onderwijfen, soude van nooden zijn, sootfeldehy my aen den nieuwen Provinciael voor, wecke *Ximenez* genaemt was, ende daer-en-boven aen het Capittel van de Provincie, om my, tegens de aankomende St. Michiels dagh, in dat Ampt te doen bevestigen.

Sy werckten met soo veel kraghts in mijn faveur, behalven dat sy soo veel autoriteyt hadden, darmen haer, by-nae, niet konde weygeren, dat sy lichtelijck verkregen het geene sy begeerden, ende op haere overkomst braghten sy my opene brieven van den Provinciael mede, door dewelcke ick, onder den naem van Frater *Thomas de Santa Maria*, want deselve voerde ick doenmaels, tot Professor in de geseyde Facultheit genomineert wierde, werdende te gelijk den Prieur bevolen my in besit van dat Ampt te stellen.

Dese eer aen een Vremdelingh, en dewelcke eerst in de Provincie gekomen was, gedaen, maecte dat de Criolen, ende eenige andere, welke sin in dat Ampt gehad hadden, hondert vuyle dingen van my seyden.

Doch dit alles werckte niet uyt, dan in my te vermeederen het voornemen dat ick genomen hadde van my bequaem te maecken, van geduerfaemer in de openbaere lessen te komen, en van de tijdt, naght ende dagh studerende, op foodaenigh een wijse door te brengen, dat ick met eere mijn pligh soude volbrengen omtrent het employ darmen my hadde gegeven, ende alsoo op een behoorlijcke wijse vervullen die hoope, welke mijne Vrienden van my hadden geschept.

Ick volhardde in desen dienst drie Jaeren, en door dien my dickmaelen in den sin quam, dat ick de ere van mijne Natie te *Guatimala* moest staende houden, en dat ick niet moest lijden, dat eenigh Spaigniaert my overtrof in uitvindingen ende in scherpsinnigheyt van Argumenten ende Concepten, soo werckte dat soo veel in my uyt, dat ick, als de andere Religieusen te bedde gingen, mijn selven in mijne Kamer op-floot, ende aldaer, een kop Chocolate hebbende gedroncken omtrent ten negen ueren, braght ick den naght, tot aen twee ueren nae middernaght, over met studeren, en als dan gingh ick rusten, om ten ses ueren weder op te staen.

Geduerende die drie Jaeren, wilde ick geenige van de gewoonlijcke Amp-ten, die het Convent betreffen, bedienen, ende ick appliceerde my alleenlijck tot het Predicken, ende tot het hooren van de Bieghre, van die geene, welke in ons Klooster quamen, ende in de Kereke van ons Convent, uyt wreefe van in mijne studien belet te worden.

Den Prieur evenwel, ende den Doctor *Cabarnas*, vielen my dickmaelen

doch by
andere
weder
aenwin-

Den Au-
theur wert
Professor
in de Phi-
losophie.

Het welke
hem be-
nijt wert.

Dat hem
aeninnoe-
dicht om
beter te
doen.

En naght
en dagh
doet stu-
deren.

moeyelijck, op dat ick permissie van den Bisschop soude versoecken, om in de Stadt ende op het platte landt te mogen de Bieghte hooren ende Predicken, want, soo als ick gefeght hebbe, ick Predickte somwijlen in de Kercke van ons Convent.

Doch ick stelde my daer sterckelijck tegens, tot die tijdt toe, dat de Provinciael te *Guatimala* quam, welcke, als hy my eens hadde hooren Predicken, met alle geweld wilde, dat ick die gefeyde toelaetinge van den Bisschop versoecken soude, op dat ick, niet bepaelt sijnde binnen de limiten van het Klooster, vryelijck in de andere Kercken soude mogen leeren, ende door dat middel gelt winnen om Boecken voor my te kopen.

Den A- Ten dien eynde deede hy my, drie ueren langh, door drie Doctoren in de theur wert Theologie examineeren, gelijk dan de gewoonte van die Ordre is, ende als ordinaris ende openbaer Prediker. ick in dit werck alle de gestrengheyt van haer examen hadde uyrgestaen, ende sy my voor bequaem geoordeelt, soo gaf hy my op staende voet een Brevet van presentatie, het welcke van dat examen gewagh maeckte, om het selve aen den Bisschop te geven, op dat hy my daer op soude toe-laeren, door geheel sijn Diocese, te mogen Bieghten horen ende Predicken, en dat in conformiteyt van de Bulle van Paus *Clemens*, welcke begint *Dudum; de Sepulcris*.

En ver- De Bisschop van *Guatimala*, welcke my by-sonderlijck beminde, ende die krijgt daer het voort-setten van de goede Letteren, in die Universteyt, behertighde, toe de per- en behoefde hier toe niet seer aengester te werden; hy gaf die permissie aen- miffie des stonts, ende schreef die aghter op de presentatie; daer mede stont hy my toe Bisschops. te Predicken door geheel sijn Diocese, ende het Sacrament van Poenitentie aen allerhande slagh van Persoonen te administreren, uyrgesondert aen de Religieuse Doghters; oock konde ick van alle sonden absolveren, uyrgesondert die geene, die aen sijn Heyligheyt ofte aen den Bisschop gereserveert waeren; dese permissie was door de handt van den Bisschop, ende door die van sijn Secretaris onderteckent, op den vierden December 1629.

Op dese maeniere dan, wierde ick in de Stadt van *Guatimala*, met commissie van den Bisschop ende den Provinciael bevestight, soo om in de Philosophie te onderwijfen, als om door geheel het Diocese te Predicken.

Hoe lange Men bood my oock den stoel aen, om in de Theologie te leeren, oock deede ick eenige Theologische lessen geduerende drie Maenden tijds; ende, ick den A- soude, soo ick gewilt hadde, daer ter Plaetse lange hebben konnen blijven, theur te *Guatimala* verbleef. doch ick onthielt my daer niet langer dan drie jaeren ende een half, ende dat om redenen welcke ick hier naemaels sal seggen.

Ick wil nu seer getrouwelijck gaen voor oogen stellen, alle dat ick van die Stadt, geduerende die-tijdt, hebbe konnen verstaen, soo wel als van het omleggende Landt, in het welcke ick veele Reyfen gedaen hebbe, soo doen ick noch binnen *Guatimala* my op-hielt, als oock geduerende de seven jaeren, welcke ick op de Dorpen daer omtrent hebbe versleten.

Beschrij- Dese Stadt, door de Spaignaerden *St. Jago de Guatimala* genaemt, is in vinge van eene Valey gelegen, welcke omtrent een mijl, ofte een weynigh minder, breed

Breër is, zijnde sy door hooge Gebergten beslooten; doch haere lenghte, nae de zijde van de Zuyd-Zee toe, behelst een groote strecke Lands, hetwelcke geheel vlak is, ende sich allenkens uytbreydt aen geene zijde die Plaetse, welke sy noch op heden de oude Stadt noemen, die omtrent een mijle van *Guatimala* leght.

Hoewel de Berghen dese Stadt aen beyde zijden besluuten, ende dat het aen de Oost-zijde schijnt dar sy als over deselve hangen, soo beler sulcks doch evenwel de Reyfegers noch te Koopliden niet, door dien men wegen door deselve ghemaect heeft, welke soo gemakkelijck zijn, dat niet alleen de Menschen die seer bequaemelijck kunnen gebruycken, maer oock de vrachtbeesten, die met swaere packen belaeiden zijn.

De wegh welke van *Mexico* komt, als men deselve neemt van de zijde van *Zocouuco* ende *Zuchutepeque*, naedert de Stadt aen de Noord-west-zijde, deselve is wijdt, open ende sandigh; doch de wegh van *Mexico* door *Chiapa* genomen, komt aen het Noord-oosten in de Stadt, ende naedert aen deselve door het Gebergte, soo als ick boven gesegt hebbe. Aen het Westen nae de Zuydt-Zee, is de wegh geheel open, dwarich door de Valeye heenen, ende door een Landt hetwelcke aldaer seer vlak ende effen is. Doch aen het Zuyden ende Zuydt-oosten, streckt den wegh over seer hooge ende ongemaekelijcke Gebergten, dese gebruyckten gemeenlijck, wanneer men van *Comayagua*, *Nicaragua* ende *Golfo Dolce*, ofte de soete Zee-boesem, komt. Hier arriveren alle jaeren de Schepen uyt Spaignien, ende sy onlaeden de Koopmanschappen die men uyt het selve, voor *Guatimala*, brengt; dese wegh werdt mede gebruyckt van die geene, welck Oost-waert van de Stadt af willen strecken.

De twee Berghen, welke het naefte aen de Stadt en aen de Valeye komen, werden Vulcanusen genaemt; de eene is een Waeter-Vulcanus, aldus ontygentlijck door de Spaigniaerden genaemt, door dien den naem van Vulcanus niet werdt gegeven, dan aen Bergen die vyer uytwerpen, en dat door eene illusie op dien Godt van de oude Heydenen, welke de forge over het vyer hadde, oock deede hy, nae haer seggen, sijn werck daer mede; die naem is evenwel te rechte aen den anderen Bergh gegeven, om dat hy van het slag van die geene is, welke branden ende vyer uyt werpen.

Dese twee vermaerde Bergen sijn aen beyde de zijden van de Stadt, ende by nae recht over walkanderen geleghen, yder aen eene kant van de Valeye, hanghende de Waeter-Vulcanus, aen de Zuydt-zijde, by nae recht over de Stadt, ende die van het vyer is een weynigh laegher, ende wat naeder aen de oude Stadt.

De Waeter-Bergh is hooger als de andere, seer aengenaem om te aenschouwen, zijnde, by nae geduerende het geheel jaer, met groen bedeckt, men siet daer oock Ackers met *Mais* ofte Indiaensche Tarwe besaeyt, ende in de kleyne Dorpen, welke sommighen nae het midden des Berghs, ende andere in het hangen endeaen den voet van deselve getimmerd zijn, vintmen in de

de Stadt van *Guatimala*

Ende van de wegen om van en tot die Plaetse te komen.

Vulcanusen, ende abuys der Spaigniaerden daer omtrent.

Tuynen, geheel het jaer door, Roosen, Lelien ende andere Bloemen, behalven Palmitas, Abricosen, ende veele uytmuntende vruchten.

Waeter-De Spaigniaerden noemen dese Bergh den Waeter-Vulcanus, om dat uyt die zijde, welke van *Guatemala* af-legt, veele Beecken spruyten, die na het Dorp van St. Christoffel vlieten, men geloofst dat dese Beecken het waeter van een seer groot soet Meer, dat dicht by de Vlecken van *Amatulan* ende *Petapa* legt, onderhouden ende verschaffen.

Doch aen de zijde van *Guatemala* ende de Valeye, spruyten'er soo veele soete Fonteynen uyt, dat sy eyndelijck eene Reviere maecten, welke sijnen loop door de Valeye neemt, passierende dichtte voor by de Stadt, deselve doet oock de Molens, van *Xocotenango*, waer van ick te vooren hebben gewagh gemaect, om-loopen.

Dese Reviere was, nae het segghen der Spaigniaerden, ten tijde van de inneminge des Lants niet bekend, en is niet als naederhandt voor den dagh gekomen.

Historie der Spaigniaerden. Sy verhaelen dat in de Stadt van *Guatemala*, welke eer-tijds hooger ende dichtter aen den Vulcanus, als nu, gebout was, ter plaetse die men noch de oude Stadt noemt, in het jaer van vijftien-hondert vier ende dertich, seecker Dame, *Maria de Castillo* genaemt, woonde, welke als sy haer Man in den Oorlogh hadde verlooren, ende te gelijk alle haere Kinderen in dat selve jaer begraven, sigh soodaenigh door de droefheydt liet verrucken, dat sy, in plaetse van sigh aen den wille Godes te onderwerpen, Sijne maght uyt-daeghde, seggende dat Hy haer geen quaet meer konde doen dan Hy gedaen hadde, ende dat Hy haer maer alleen het leven, her welke sy niet en aghte, konde beneemen.

Vervaerlijck ende regtvaerdigh oordeel Gods. Sy nu hadde dese woorden soo drae niet uytgesproocken, of daer quam uyt desen Bergh soo groot ende soo snel een Waeter-beecke af-vlieten, dat deselve dese Vrouwe mede-voerde, veele Huysen ter neder wierp, ende eyndelijck de Inwoonders nootsaecte, ter plaetse, daer nu *Guatemala* is, te komen woonen.

Soo dese Historie, welke haer grondt in de Spaensche traditien heeft, waeraghtigh is, soo moet sy een ygelijck tot een voorbeeldt ende tot een lesse frecken, om Godt te vresen ende sijne maght niet uyt te tarten, wanneer wy sien dat Hy sigh begint te vergrammen, ende ons de swaerte van sijnen arm door gevoelen.

Sedert die tijdt heeft men dese plaetse de oude Stadt genaemt, ende de Reviere heeft altoos sijnen loop, even als sy nu doet, gehadt.

Vermackelijckheyden van Waeter-Vulcanus. Deselve heeft haeren oorspronck uyt desen Vulcanus, welckers Fonteynen, Hoven, vruchten ende Bloemen, nevens het schoone aenschouwen van sijne groene heuvelen, aen de geest van een soodaenige als *Martialis* was, soude stoffe genoegh konnen nyt-leveren om daer een tweede *Parnassus* van te maecten, ende haere over-een-komsten met den Bergh *Pegasus* uyt te vinden, oock om veersien te maecten tot lof van de Nymphen ende Musen van dese schoone

schoone Americaensche verblijfs Plaetse, welke ten minsten sigh drie mijlen in de hooghte uyt-streckt.

Doch die Bergh, die aen de andere zijde van de Valeye; daer recht tegens over leght, is onaengenaem ende schrickelijck om aen te sien, door dien sy bedeckt is met asse, met steenen ende gebrande kalck aghtige klompen, zijnde onvruchtbaer ende sonder eenige groente; men hoort daer niet dan een donderende geluyt, ende het geruyfch van Metaelen die in de aerde smelten; men sie'er niet dan vlammen ende als stroomen van vyer ende swaavel, welke geduerighlijck branden, ende de lught met stinckende ende doodelijck dampen vervullen.

Aldus is *Guatimala* gelegen in het midden van een Paradijs aen de eene, ende van een Helle, aen de andere zijde, doch de laetste en heeft sich tot noch toe niet foodanigh geopent, dat die Stadt daer door vergaen is.

Het is waer dat over een geruymen tijdt, sich een groote klove boven in het Geberghte vertoonde, welke soo veel brandende asse op-wierp, dat de Huyfen soo van de Stadt *Guatimala*; als van de omleggende Vlecken, daer mede vervult wierden, en alle de planten ende vrugten daer door bedorven; oock smeect sy soo veel steenen uyt, dat, soo die op Stadt waeren gevallen, deselve daer door soude sijn onder de voet geworpen geworden.

Doch, tot geluck van die Stadt, vielen sy besijden af in een dal, waer in sy noch leggen, ende alle die geene, welke daer om te besien komen, doen verbaest staen, oock en verwonderen haer deselve dan niet meer over de kragt van het Bus-kruydt; het welke de yfere Kogels, niet tegenstaende haere swaerte, soo verre buyten het Canon uyt werpt, maer sy vestighen alle haere gedaghten, om, met meer reden, verbaest te staen, over de violentie van het vyer van die Bergh, het welke in de lught heeft kunnen vervoeren, ende seer verre wegh werpen, foodaenige klompen steen, welke soo groot als Huyfen zijn, ende die twintigh Muyl-esels niet van haere plaetsen souden kunnen bewegen, soo als men sulcks dickmaelen besoght heeft.

Het vyer, dat jegenwoordigh uyt die Bergh komt, en is niet altoos eenparigh, want het is de eene tijdt meer ende grooter dan de andere; het gebeurde evenwel, terwilsen ick in die Stadt was, dat het selve foodaenigh uyt-berste, ende geduerende drie dagen ende drie naghten soo groot was, dat den Doctor *Cabarnas* aen my ende aen een van mijne Vrienden in confidentie ende vertrouwelijckheyt verklaerde, dat hy, op seeckeren avont, aen sijn venster staende, een brief by het light dat dat vyer van sich wierp hadde gelesen, hoewel hy meer dan een mijle daer van dan was.

Het gerughte, dat daer uyt ontsaet, is mede niet altoos eenderley, want het is grooter in de Somer dan in de Winter, te weten van October af, tot in het eynde van April; men hoort het dan meerder en verder, dan in de geheele reste van het Jaer, door dien het schijnt dat'er als dan winden in die holligheden

Af-schouw-
welijck-
heyt van
de andere.

Gevaer-
lijke gele-
gentheyt.
Schricke-
lijke
brant.

Wonder-
lijke
kragt des
vyers.

Gewoon-
lijke toe-
stant van
de Vulca-
nus.

heden beslooten leggen, welcke het vyer voor die tijdt kraghtiger, dan andersints, aenblaesen, ende daer door veroorsaecten dat den Bergh dan grooter gerughte maectt, ende het omleggende Landt doot beven.

Schrickelijcke aertbevinge.

Het was, omtrent drie jaeren eer ick in die Stadt quam, gebeurt, dat de Inwoonders, negen daegen lanck, niet dan alle oogenblicken haer doot ende ruïne te gemoet sagen, ende sig gedrongen vonden, door de geduerige aertbevingen, hare Huyfen te verlaten, ende onder Tenten ende groene Hutten te gaen woonen, welcke sy, op de Merckt-plaetse, hadden opgerecht, sy deeden aldaer de Beelden van de Heyligen brengen, ende onder andere dat van St. Sebastiaen, het welcke sy mede, in Processie, door de Stadt droeghen.

Doch, geduerende dat ick daer was, bevonden sigh het gerughte des Berghs, de roock, vlammen ende de aerdtbevingen, in den Somer, soodaenigh, dat ick, door de tijdt, deselve sijnde gewent geworden, aghte dat die Stadt de gefontste ende aengenaemste plaetse was, welcke ick, in alle mijne Reyfen gesien hadde.

Getempertheyet des Climaets.

Het Climaet is daer seer getempert, ende veel beter dan dat van *Mexico* ofte van *Guaxaca*.

Overvloed van leeftoght.

Deze Stadt behoef oock aen de andere niet te wijcken in overvloed van vruchten ende Moes-kruyden, van Viscch ende Vleesch, gelijk als dat van Offen, van Schaepen, van Kalven, van Geyten, van Gewogelt, van Wildtbraedt, van Kalckhoenen, van Conijnen, van Waghtels, van Patrijfen, van Faifanten, ende mede van Tarwe ende Indiaenscch Koorn.

Want sy werdt rijckelijcken van allerhande slagch van Visschen voorzien, soo door de Zuydt-Zee, welcke, op eenighe plaetsen, daer maer twaelf mijlen van daen leght, ende van de Revieren, die sigh, in die Zee, uytboefmen, als door het Meer van soet waeter van *Amatlan* ende *Petapa*, ende dan noch van een ander, dat drie a vier mijlen van *Chimalienango* leght.

En voor al van Offenvleesch.

Doch, wat het Offen-vleesch belanght, het is secker, dat het aldaer in grooter overvloed is, dan in eenige andere Plaetse, van geheel *America*, welcke het oock soude moogen wesen; het selve blijckt door de groote meenighe van Huyden, welcke men, jaerlijcks, daer van daen nae Spaignien sent, ende men doot gemeenlijck aldaer de Offen, meer om de winsten, welck men van de Huyden, mits die in Spaignien sendende, treckt, als om het Vleesch te eeten, het welcke, des niet te min, seer goet is, hoewel het, met dat van Engelandt niet kan vergelecken werden; doch het is weder soo goede koop, dat in mijn tijdt, derthien ende een half ponden Offen-vleesch, niet meer moghten gelden, dan een halve Reael, het welcke de kleynste Munte van dat Landt is, zijnde die omtrent twee Hollandtsche stuyvers waerdigh.

Oorsaeken daer van.

Hoewel door geheel dat Landt veele Hoeven zijn, op dewelcke men niet doet dan Bestiael aen te queecken, soo beler doch sulcks niet, dat die van de Provincien van *Comayagua*, van *St. Salvador*, ende van *Nicaragua* het selve daer nae toe senden, ende dat noch al niet tegenstaende men van *Guatemala* af, tot aen *Golfo Dolce* toe, daer de Spaensche Scheepen jaerlijcks aenkomen, het

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. I. CAP. 241

het selve in overvloet heeft, ende hier uyt ontlaet die slechte Merckt van het Vleesch.

Doch de Plaetsen, daer het selve voor het grootste gedeelte van daen komt, zijn de Paght-hoeven aen de zijde van de Zuyd-Zee; in mijn tijd was daer secker Persoon, die sijn werck maecte van Bestiael aen te queecken, welke sonder van sijn eygen Landt te gaen, veertich duyent soo Ossën als Kalven, die hem toe-quaemen, konde tellen, en dat, sonder de wilde, welke men *Siamans* noemt, daer onder te reekenen, dese outhouden haer in het Bosch ende op de Geberghten; de Negers gaen die met de Jaght, even als de wilde Verckens, vangen, op dat sy in meenighte niet te seer fouden toe-nemen, ende daer door, eyndelijck, schaede doen.

Een Spaigniaert heeft 40000. Koe-beesten.

Om een proeve te geven van het geene ick segge, soo van de meenighte als van den slappen prijs van het Bestiael, soo moctmen weten, dat ick mij, op seckere tijd, hebbe bevonden op de Jaer-merckt van het Dorp van *Petapa*, nevens seckeren mijnen Vriendt *Lopez de Chaves* genaemt, welke sich hadde verbonden het Vleesch aen ses a seven omliggende Plaetsen te leveren, deselve kocht, op eene tijd, van een ende deselve Persoon, ses duyent Beesten; soo groote als kleyne, ende dat ten prijsse van aghthien Reaalen, de eene door de andere, welke net een Ducaton Hollantsch geldt uytmaecken.

De wijze op dewelcke de Stadt van *Guatemala*, ende de omliggende Plaetsen van her Vleesch voor sijn werden, is dusdaenigh: Men laet negen a thien dagen voor het Feest van St. Michiel openbaerlijck uytroepen, dat die geene, welke de Stadt ende de omliggende Plaetsen van Vleesch willen voor sijn, onder conditie van seckere boete, by ontsintenisse van diën aen den Koning te verbeuren, tot foodaenigen somme als men met de Reghters ende Inwoonders van de Stadt sal accorderen, haer sullen hebben aen te geven; indien den Aen-nemer in gebreeke blijft, van soo veel Ossën-vleesch, als hy heeft aengenomen, te leveren, so moet hy dat met Schaepen-vleesch goet maecken, gevende soo veele ponden nae proportie van de waerdye van het Ossën-vleesch; Als hy nu geen Schaepen-vleesch levert, moet hy dat vullen met Gevogelte, de prijs al weder reekende nae proportie van het Schaepen-Vleesch dat hy geven moeste, ende oock nae den staer ende gelegentheyt van de Huysgefinnen die hy moeste besorgen.

Wijse op dewelcke de Steden ende Vlecken in *Guatemala* van Vleesch voor sijn werden.

Gelijck nu dit Privilegie wert gegeven aen de meest-biedende, ende aen die geene, die het selve ten hooghten prijsse set, dat is, aen die geene, die het meeste gelt daer voor aen den Koningh bier, soo gebeurt het dickmaelen dat veele Persoonen eerst op den aghsten dagh, nae die uytroepinge, aen het Hof komen, de eene min ende de andere meerder-biedende, doch op den negenden dagh, als wanneer men het selve voor de laetste mael op-veylt, wert dat Voor-reght aen die geene, welke het meeste daer voor aen den Koningh presentteert, voor een geheel Jaer, gegeven.

Soodaenigh dat'er op die wijze niet dan een Vleesch-houwer is, by dewelcke

men Vleesch kan te kope vinden, doch moet hy het pont, ten soodaenigen prijse, als hem wert voor-geschreven, verkopen; ende soo yemant anders dan hy, de vrymoedigheyt neemt van Vleesch te verkopen, buyten sijne toelaeringe, soo kan hy den selven in rechten betrecken, ende in de boete, daer toe staende, doen condemnieren.

Als nu dit geschied is, soo koopt die geene, die sich op die wijze heeft verbonden, by honderden ofte by duysenden het Vleesch ende Bestiael dat hy van nooden heeft, ofte dat hy gift van nooden te hebben, tot provisie van de Stadt, ten sy hy een Persoon is, welcke de ruymte daer toe op sijn eygen Landt heeft.

Groote
toevoer
van Scha-
pen.

Hoewel het Schaepen-vleesch daer niet in soo groot een meenighe- te is, als dat van de Ossien, soo heeftmen doch evenwel daer noyt gebreck van, om dar'er altoos Schaepen ghenoech gebraght werden uyt de Valeye van *Mixco*, van *Pinola*, van *Petapa*, van *Amatulan*, uyt de quar- tieren aen de kant van de Zuydt-Zee ghelegghen, ende van andere Plaetsen.

Ick hebbe in die Valeye gewoont, ende kreegh aldaer kennisse aen seecker Persoon genaemt *Alonzo Capata*, deselve hadde altoos ten minsten vier duysent Schaepen.

Wonder-
lijke ge-
ringe prij-
se van het
Vleesch
ende an-
dere spijse.

Hier door komt het dat de Stadt van *Guatemala* altoos soo wel van leef-tocht voorzien is; ende dat tot soo geringen prijse, datmen daer swaerlijk yemant, die gaet bedelen, kan vinden, want met de helfte van een Reael van vier stuivers en een halve, kan een Mensch niet alleen Vleesch, voor de geheele weecke hebben, maer oock een weynigh *Cacao*, ende genoeghaem broot van *Maiz*, ende oock somwijlen wel van Tarwe.

Getal van
de Huysen
in *Guati-
mala*.

Daer zijn omtrent vijf duysent Huys-gefinnen in dese Stadt, sonder de Voor-stadt der Indianen mede te reekenen, deselve werdt de Voor-stadt van St. Dominicus genaemt, in dewelcke noch omtrent andere twee hondert Huysen zijn.

Het schoonste gedeelte van de Stadt is dat geene, aen het welcke die Voor-stadt gevoeght is, men noemt het de St. Dominicus straet, door dien het Convent van de Dominicanen daer gebouwt is.

Te dier Plaetse zijn de voornaemste Winckels van de Stadt, ende oock de beste ghebouwen, zijnde die meeste nieuw ende wel-ghetimmer.

Merckt
van die
Stadt.

Men hout op deselve oock daegelijks een kleyne Merckt, eenige Indianen onthouden sich aldaer den geheelen dagh, verkopende vrughten, kruiden ende *Cacao*; doch omtrent vier uren nae de middagh is die plaetse, een uer tijds, r'eenemael met Volck vervult; de Indiaensche Vrouwen komen daer als dan de leckernyen ende de delicatesen van de Criolen verkopen, als daer zijn de *Atolla*, *Pinoles*, gekookte *Palmitas*, Boter van *Cacao*, worsten gemaect van *Maiz*, ende van een weynigh Vleesch van Pluym-gedierde, ofte wel van Verckens, doch ongefouten, maer wel een weynigh

Delicatesen
der
Criolen.

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. I. CAP. 243

nigh ghekruydt met *Chili* ofte lange Peper, dese noemen sy *Anacama-*

Daer wert grooten handel in die Stadt gedreven, want door de Muij-efels werden aldaer de beste Koopmanschappen, te Lande, van *Mexico* gebraght, soo wel als van *Guaxaca*, *Chiapa*, *Nicaragua* ende *Costa-rica*.

Wat de Zee belanght, door middel van deselve handelt sy met *Peru*, en dat by gelegentheyf van twee Zee-haevenen, de eene genaemt zijnde het Dorp de *la Trimidad*, het welke aen de Zuydt-zijde daer twintigh mijlen van daen leghf, ende de andere *Realejo* vijf a ses ende veertigh mijlen daer van afgelegen.

Door de Noord-Zee handelt sy oock met Spaignien, door het middel van de *Golfe Dulce* maer sestig mijlen van daer verscheyden.

Dese Stadt is soo rijk ende maghugh niet als wel veele andere, ick meene evenwel, dat sy, war haere grootte betreft, voor geene andere behoefte te wijken.

In mijn tijd waeren'er, boven verscheydene Kooplieden, welke men yder op derigh, veertigh ende vijftigh duyfent Ducaten schatte, vijf andere, welcomen even rijk achte, ende een ygelijk van haer hadde ten minstn vijfmaelen hondert duyfent Ducaeten.

De eerste was *Thomas de Siliexar* genaemt, een Biscayer van geboorte, hy was mede President in de Kamer van Justitie. De tweede *Antonio Justimani*, een Genevois gebooren, hy hadde veele Ampten in de Stadt bedient, in dewelcke hy oock veele Huysen hadde, ende een groote Hoeve in de Valeye van *Mixco*, van dewelcke hy een ongelovelijcke meenighte Tarwestrock. De derde was *Pedro de Lira*, een Castiliaen. De vierde ende de vijfde *Antonio Fernandez*, ende *Bartholomæo Numex*, beyde Portingesen, de eerste van die twee laetste, verliet de Stadt van *Guatemala*, ten tijde als ick daer was, en dat om redenen, welke ick verplight ben, hier ter plaerse, te verwijsen.

De vier andere liet ick daer, van dewelcke drie in de straet van *St. Dominicus* woonden, in dewelcke sy Huysen hadden, die die straet aensienrijck maeecten, ende haeren rijckdom ende Koophandel, waeren alleen bequaem, om *Guatemala* onder de rijcke Steden te doen tellen.

De regeeringe van alle het Landt dat daer rontomme leghf, het Landt van de *Honduras*, van *Zocomuzco*, van *Comagua*, *Nicaragua*, *Costa-rica*, *Vera Paz*, van de *Cuchutepeques* ende van *Chiapa*, behoort aen de Cancellarye ofte Koninghlijcke Audientie van *Guatemala*.

Want hoewel dat alle de Gouvernens, door den Koningh, ende door den Raed van Indiën in Spaignien, in die Provincien werden aengefelt, soos het doch evenwel sulcks, dat sy, wanneer sy in dat Landt sijn gekomen, sich selven ende alle haere aedien voor de Kamer van *Guatemala* moeten verantwoorden.

Grooten Koophandel in *Guatemala*.

Rijckdom der Stadt.

Regeeringe van *Guatemala* ende het omleggende Landt.

Beschrijvinge van het Hof van *Guatemala*.

Dit Hof, ofte dese Koninghlijke Audientie van *Guatemala*, bestaet uyt een eerste ende twee andere Presidenten, ses Raeds-heeren, ende een Procureur des Konings ofte Advocaet Fiscael.

Hoewel nu dese President de naem ende qualiteyt van Viceroy niet heeft, soo wel als die van *Mexico* ende *Peru*, soo is doch evenwel sijne maght altoos groot ende absoluyt als de haere.

Tractament des Presidenten van *Guatemala*.

Hy heeft niet meer dan twaelf duysent Ducaten tot een Jaerlijcks tractament van den Koningh, doch, hy kan noch wel tweemaelen soo veel winnen, indien hy wat baersughtigh is, soo door geschencken als door Koopmanschap: jae selfs soo veel als hy wil, gelijk sulcks gebleecken heeft in de Persoon van den Graeve van *Comera*, welke, nae dat hy President in die Stadt hadde geweest, sich in de Canarische Eylanden retireerde, zijnde hier out geworden; hy deede dar te meer, om dat hy uyt deselve geboortigh was, ende hy besaamde veele Millioenen, hier door hem gewonnen.

Historie van *Dom Juan de Guzman*.

Dom Juan de Guzman was sijnen naevolger, dese hadde te vooren President te *St. Domingo* geweest, welke, nae dat hy sijn Huys-vrouwe hadde verloorren geduerende de Reyse, sich geheel tot de Godtvrughtigheyt begaf, ende de wereltlijcke middelen ende rijckdommen veraghtende, anders niet voor sijn oogh-merck hadde, dan dese Volckeren met soetigheyt, ende in alle bilijkheyt, te regeeren; hier door gebeurde het, dat de andere Reghters welke niet dagten, dan om sich te verrijcken, hem wel drae moede werden ende alle haere kraghten inspanden, om hem sijn Ampt te doen ontnemen oock behielt hy het maer vijf Jaeren.

Gierigheyt van *Dom Gonzalvez de Paz de Lorenzana*.

Dom Gonzalvez de Paz de Lorenzana, welke ick op mijn vertreck daer liet was sijn naevolger; hy hadde te vooren President van *Panama* geweest, doch hy aenvaerde dat Ampt met soo groote gierigheyt ende begeerte tot het gewin, datmen voor hem noch geen soodaenige gesien hadde.

Hy verboodt het speelen in de Huysen der particuliere persoonen, in de welke men gewoonlijk seer sterck dobbelt (hoewel niet soo sterck als te *Mexico*, daer het meest door de Vrouwen geschied) niet door een af-keer die hant van het spel hadde, maer om dat hy, die geene, welke de Kaerten gaeven haere winste benijdde.

Voorbeelt daer van.

Hy wiste het soo te stellen, datmen, in eene nacht, ten minsten, taghtig Kaert-spellen van nooden hadden; een van sijne Pagien was gestelt om forse te draegen; datmen de behoorlijcke prijs voor yder spel in de buffe stack, welck niet minder dan een Rijcks-daelder was, ende dickmaelen gafmen'er twee uyt consideratie van sijn persoon.

Door dit middel trock hy al de winst van de speelders aen sich; selfs maeckt hy dickmaelen questie met de rijckste Inwoonders der Stadt, wanneer sy de avonts niet aen sijn Huys quaemen speelen.

Tractament der Raeden

De Koningh geeft een Jaerlijcks tractament van vier duysent Ducaten aen ygelijck van de Raeds-heeren van dat Hof ofte Koninghlijke Audientie ende drie duysent aen sijnen Procureur Generael ofte Advocaet Fiscael, ende

werden

worden uyt de Spaer-kiste betaelt, ofte uyt den ontfangh van de Domainen van sijne Catholijcke Majesteyt, welke in die Stadt moeten gebraght werden.

De somme evenwel, welke dese Raeden uyt de geschencken ende den Koophandel trecken, is soo aemerckelijck, dat ick van een van de Reghters, genaemt *Dom Louis de los Infantes*, hebbe hooren seggen, dat hoewel haer Ampt te *Mexico* ende te *Lima* honorabelder was, het selve doch evenwel te *Guatimala* meer voordeel by-braghte.

Ten mijnen tijde vielen daer criminele Proceffen voor, soodaenige als men daer te voren noyt gehadt hadde, wegens moorden, rooven, ende concussien; des niet tegenstaende wierd'er niet een van de misdædige gedoodt ofte geban- men, selve niemant quam daer over in de gevanckenisse, ofte gaf boete dief- halven, door dien sy haer alle wisten door giften ende gaeven te redden, soodaenigh dat ick, in acht jaeren tijds, niet gehoort hebbe, dat yemant, om eenige misdædt, in de Stadt, is ter doot gebraght.

Hoewel de Kercken daer niet soo groot nochre kostelijck als te *Mexico* zijn, so zijn sy doch, nae proportie van de Stadt, wel genoegh gebout ende verciert.

Daer is niet dan eene Cathedrale ende Parochiale Kercke, dese is op de plaer- te van de groote Merckt getimmerd; Alle de andere Kercken behooren aen de Conventen van de Jacobijnen, de Cordeliers, de *Paters de la Merced*, de Au- gustijnen, de Jesuiten, ende dan noch aen twee Conventen van Religieuse Ooghters die den naem van *la Conception* ende van *Sra Catharina* voeren.

De Cloosters van de Jacobijnen, van de Cordeliers, ende van de Religieu- sen de *la Merced*, zijn seer heerlijck, ende in yder van deselve zijn hondert Re- ligieusen.

Doch het kostelijckste ende praghtighste van alle, is dat van de Jacobijnen, in het welke ick woonde, het selve is, door een groote wandelarye, welke voor de Kercke komt, aen de Universteyt van de Stadt gevoeght.

Het inkomen van dat Clooster, bestaet uyt eenige Indiaeniche Dorpen, die daer aen onderhorigh zijn, als mede uyt een Waeter-molen ende een Koorn- molen, ende dan noch uyt een andere, op dewelcke men veel Muyl-efels en- de Peerden aenqueect; sy hebben mede een Suycker-molen ende Silver-mij- ne, welke aen haer in het jaer van 1633. gegeven wierden; uyt deselve troc- ken sy, als alle de onkosten zijn afgereeckent, ten minsten derrigh-duysent Ducaten jaerlijcks; hier van daen komt her, dat die Religieusen niet alleen ge- noegh hebben, om, onder malkanderen, wel en leckerlijck te leven, maer oock veele over-houden om te timmeren, ende haere Kercke ende Altaeren kostelijck op te proncken.

Onder de rijckdommen die'er zijn vintmen twee aemerckelijcke dingen; Haere de Spaignaerden, als sy lustigh van humeur waeren, seyden my, dat de En- gelsche daer sterck nae vernaemen; als sy eenige van haere Scheepen had- den genomen, en oock dat sy vreesden, dat ick was gekomen om die te ver- piden,

en des
Fiscaels.

Groot
proffit der
Raeden.

Quaede
admini-
stratie der
Justitie.

Kercken
van
Guatimala.

Kloosters.

Inkomen
der Jaco-
bijnen.

Haere
Schatten.

De eerste is een silvere Lamp die voor het groot Altaer hanght, deselve is soo groot ende swaer, dat drie Mannen wercks genoegh hebben om die omhoog te hysen; De tweede is noch veel kostelijcker, zijnde een louter silvere Beeld van de Maget Maria, soo groot als een Vrouws-persoon van een meer als gemeene gestalte, het selve werd in de Capelle van het *Rosarium* bewaert, onder een Tabernacul, het welke daer bysonderlijck toe is ghemaect, daer sijn oock ten minsten twaelf silvere Lampen, die altoos voor dit Beeld branden.

Beschrijvinge van haer Klooster.

In het korte geseght, dit Clooster is soo rijk, datmen, in weynigh tijdt, hondert duyfent Ducaeten aen schatten daer uyt soude konnen haelen, ende in den omtreck of het besluyt van het selve en ontbreeckt niets, dat vermaect ende recreatie aen de Religieusen soude konnen geven.

Daer is een Tuyn in het Benede-Clooster, die een Fonteyne in het midden heeft met een waeter-val, uyt dewelcke ten minsten twaelf traelen spruyten die twee Vyvers, welke met Viscch vervult zijn, geduerigh ververschen men siet oock op deselve veele Enden ende andere Waeter-vogels.

In het selve Clooster sijn noch twee andere Tuynen, om vruchten ende kruyden te hebben; in een van de selve is een staende waeter van twee hondert vijftigh passen langh, het is, op de grondt, met steenen, geplaveydt, ende aen de kanten met een schoeyinge van metsel-werck opgehaldt, men vindt daer oock een Schuytjen in, waer mede de Religieusen, sijn somwijlen, op het waerer gaen vermaecken, oock Viscchen sy daer mede, als sy van andere kanten geen Viscch krijgen, ende hier door hebben sy noyt ghebreck aen deselve.

Beschrijvinge van Convent de la conception.

De andere Conventen sijn mede rijk genoegh, maer nae dat van van de Jacobijnen, is'er geen dat by dat van de Religieuse Dochters van *la Conception* te passe komr, in het selve zijn, ten minsten, duyfent Menschen, bestaende deselve uyt de Religieuse Dochters, haere Slaevinnen, Dienst-maegden ende Kinderen van de Vrouwelijcke sexe, aen dewelcke sy niet alleen verseydene hant-wercken leeren, maer oock het lesen ende schrijven.

De Religieuse Dochters welke aldaer haere Professie doen, brenghen ten minsten vijf, ses endeseven hondert ducaeten voor haere in-komste, selve sijn'er die tot duyfent ducaeten toe geven; dit brenghet een groot in-komen aen dit Clooster, want het Capitael blijft, nae de dootd van die Dochters, aen het selve.

Die geene, welke Dochters, in het Convent willen hebben, om haer te dienen, konnen sulcks docn, mits dat sy het gelt van haere in-trede, nae proportie, vergrooten, ofte wel haer kost-geldt betaalen.

Historie van Donna Juanna de Maldonado.

In dit Convent was het, dat *Donna Juanna de Maldonado*, Dochter van den Reghter *Juan de Maldonado de Paz*, woonde, welke den Bisschop van den Stadt, dickmaels genoegh gingh besoecken.

Sy was feer schoon ende bevalligh, sijnde oock niet veel meer dan twintigh jaeren out; den Bisschop hadde soo veel geneghenteydt voor haer, dat sy

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. I. CAP. 247

in mijn tijdt, alles deede wat hy konde, om haer tot Abdiffe te doen verkiefen, en dat in weerwil van alle de oude Religieuſe Dochters.

Dit verweckte ſoo groot een twiſt in het Convent, dat het gerugte daer van ſigh in de Stadt verſpreyt hebbende, daer verſcheyde Edellieden ende Koopmans waeren, welke, met den deggen in de vuyſt, nae het Clooſter liepen, dreygende de poorten op te loopen, ende haere Dochters te hulpe te komen, tegens de maghtige factie, die den Biſſchop gemaect hadde in faveur van *Dona Juanna de Maldonado*.

Oock ſoude ſulcks ſeeckerlijck zijn geſchiet geweest, ten ſy den Prefident *Dom Juan de Guzman*, de Vaeder van deſe jonge Religieuſe Dochter hadde laeten ontbieden, ende hem verſoecken. zijn Dochter te willen bidden, dat ſy, de pretenſiën, die ſy hadde om Abdiffe te zijn, ſoude willen laeten vaeren, ende dat ſy acht moſte nemen op haere jonge jaeren, die haer noch niet toeſtieten tot die waerdigheydt te komen.

Door dit middel wierde, op ſtaende voer, de onruſt in en buyten het Convent gheſtilt; de Biſſchop wierde daer door een weynigh beſchaemt, ende deſe jonge Religieuſe Dochter ſagh ſigh genootſaect noch een tijdt in gehoorſaemheydt te leven, onder een andere; ende aenſienlijcker Nonne dan ſy was.

Deſe *Juanna de Maldonado*, deede niet alleen het geheele Clooſter, maer oock de gantsche Stadt verwonderen, ſoo ter oorſaecke van haer ſchoone ſtemme, ende volmaecte kenniſſe in de muſicq-konſt, als door haere goede op-voedinghe ende maenieren, want in deſelve en behoefde ſy alleen voor niemant in haer Clooſter, maer oock ſelfs in de Stadt, niet te wijken.

Her was niet alleen dat ſy groot verſtant hadde ende ſeer wel ſpreekende was, maer men konde waerlijck ſegghen, dat men in haer, alle de bequaemheden, van eene van de neghen Sangh-Godinnen vondt, dat ſy een tweede *Calliope* was om veerſen voor de vuyſt wegh, ende op ſtaende voer te maecten, en dat met ſoo veel aerdigheydt des Geefts, dat de Biſſchop ſelfs bekende, dat ſulcks een van die dinghen was, die hem het aengenaemſte in haer ſcheenen, ende haer geſelſchap deeden ſoecken.

Haer Vaeder hadde niets ontſien om aen haer te legghen, ende niet was hem te dier, als hy haer maer vernoeginghe konde geven, oock door dien hy anders geene Kinderen hadde, gaf hy haer noch daegelijcks nieuwe geſchencken, die met de ſtaet van een geestelijcke Dochter over een quaemen.

Op de een tijdt gaf hy haer Cabinetten die met ſilver ende goudt waeren ingeleydt, en op een andere weder Beelden ende Schilderijen van groote waerdye, om haere Kamer te vercierien, ende daer toe goude Kroonen ende dierbaer geſteente om deſelve op te proncken.

Tot ſoo verre dat dit alles, gevoegt ſijnde by het gheene den Biſſchop Grootc

praght ende rijkdom van een Nonne. haergaf, die haer alles schonck dat hy konde, soodaenigh dat hy, stervende, niet goet genoeg nae-lier om sijne schulden te betaelen, (want het gerugte gingh, dat hy al sijn goet aen dese Nonne hadde gegeven) sy soo rijk wierde ende soo maghich, dat sy, op haere eygene kosten, een apartement voor haer in het Clooster liet timmeren met veele Kamers ende Galeryen, hebbende daer toe een Tuyn, voor haer in het bysonder, om te gaen wandelen.

Sy hielde oock ses Negerinnen by haer, om voor haer te arbeyden ende naelde-werck te maecten.

Kostelijke Capelle ofte gebedekamer. Doch haer meeste vermaeck bestondt in het verciere van eene Capelle, ofte Cabinet, om haere Gebeden daer in te storten, het welcke met rijckelijke Tapijten was behangen, ende met de konstighste stucken van Italien verciert.

Het Altaer was verciert nae porportie van de reste, met dierbaer gesteente, met Kroonen, Candelaers; Lampen, &c. van Silver, ende bedeckt met een verhemeltfel dat met Gout gestickt was.

In dat selve Cabinet ofte Capelle hadde sy een kleynen Orgel, ende veele andere soorten van Musijcq-Instrumenten, op deselve speelde sy, somwijlen tot haer vermaeck, alleenigh zijnde, of met de Religieuse Doghters haere Vriendinnen, of oock wel voor den Bischop, wanneer hy haer quam besoecken.

In het korte, het gerugte gingh door de Stadt, dat haere Capelle ten minsten ses-duysent Rijckdaelders waardigh was, zijnde sulcks genoeg voor een Religieuse Doghter, welcke gelofte hadde gedaen van Armoede, kuysheydt ende gehoorsaemheyd.

Nae haere doot moest dit alles aen het Convent blijven, ende men hoeft niet te twijffelen, of sy konde, door haere rijckdommen, de genegtheden van de andere Nonnen meer ende meer winnen, ende daer door een getal van Vriendinnen maecten, dat sterck genoeg soude zijn, om haer tot Abdisse, by de eerste gelegentheydt, te doen verkiesen, door de menigte van haere stemmen.

Verdorvenheyder Cloosteren. Want de staet-sught, ende de begeerte van over andere te heerschen, sijn over de mueren der Cloosteren heenen gepasseert, als de gruwelen ende vervloekingen over de muere van Ezechiël, ende sy hebben het herte van de Nonnen ingenoomen, welcke, even als arme Maeghden, nederigh moesten zijn, hebbende het vleesch gedood, ende zijnde de wereld af-gestorven.

Doch boven dese Nonnen zijn'er noch andere, ende selver Monicken, die geheel rijk zijn, want soo eenige Stadt maghtigh is, even als dese, ende dat in deselve grooten handel werd gedreven, soo zijn sy verseeckert, haer deel daer van te hebben.

Den overvloed ende de Rijckdom hebben de Inwoonders van *Guatimala* al immer soo trots, op-geblaesen, ende tot de sonde geneyght gemaeckt, als die van *Mexico*, want de verdorvenheyd is'er al soo gemeen, als in eenige andere Plaetse van de Indiën.

De Negerinnen, de Mestische, Mulatte, ende Indiaensche Vrouws-
 peenen, ende de andere Vrouwen ende Doghters, van geringe conditie, wer-
 den aldaer feer bemint ende gefoght door die geene die rijk zijn, oock sijn sy al-
 too aerdigh ende cierlijk, als die van *Mexico*, gekleedt, sy sijn niet minder on-
 tuyfch ende ongebonden dan deselve, hoewel sy tusschen twee Bergen woonen
 die haer met straffe ende kastijsing dreygen; de Waeter-Vulcanus schijnt haer
 te willen doen verdrincken, om de wraecke Godts, als voor desen, uyt te voe-
 en, ende de andere vertoon haer een van de koorten der Helle, ende dreyght
 en vyerigen regen op haer neder te storten, gelijk als die geene was, die eer-
 tijds Sodoma vernietighde.

Onge-
 bonden-
 heyd ende
 Godloos-
 heyd in de
 Stadt.

HET II. CAPITTEL.

*Groote van het Landt van Guatimala. Koopmanschappen die daer gebragt werden. Vrughtbare Land-streecke. Swa-
 re Donder en Blixem. Desperaete Negers. Voorbeelden van haere kloeckmoedighbeydt. Haeven van la Trinidad. Beschrijvinge van St. Michel. Beschrijvinge van de Haeven van Realejo. Hoe den handel van Guatimala op Spaignien gedreven werd. Groote assurantie ende sorgeloosheyt der Spaigniaerden. Schoone ende ruyme Haeven van Golfo Dolce. Laffertighbeydt der Spaensche. De Hollanders nemen Truxillo in, en verlaeten het selve slechtelijck. Ge-
 revoltteerde Negers, doen groote schaede aen de Spaigniaerden. Hare waepenen. Sy verlangen nae Engelsche ofte Hollanders. Acafabastlan. Bobo een aengenaem slagb van
 Visch. Tepemechin een soorte van Voorn. Schoone Meloenen. Yser ende Koper-mijnen.*

Dese Plaetse *St. Jago de Guatimala* genaemt, is de Hoofd-Stadt van een
 seer groote ende magtige Land-streecke, welcke sich ten Zuyden, aen de
 kant van *Nicaragua* ende *Costa-Rica* meer dan drie-hondert mijlen uyt-
 treckt, hondert aen de zijde van *Chiapa* ende de *Zoques*, sestig nae *Vera-Paz*
 ende *Golfo Dolce* ten Oosten, ende thien a twaelften Westen na de Zuyt-Zee.

Van *Tecoantepeque* af, daer de groote Scheepen niet aen kunnen komen, en-
 de dat meer dan hondert ende twintigh mijlen van *Guatimala* leght, is'er an-
 ders

ders geene Haven om met vaertuygen aen dese Stadt te naederen, dan die van het Dorp *la Trinidad*.

Koop-
man-
schappen,
die daer
gebraght
werden.

De voornaemste Koopmanschappen, welke men van die kant nae *Guatemala* brengt, werden getrocken uyt de Provincie van *Zocouuzco* ende de *Suchutepeque*, welke seer heer, ende het donderen en blixemen ten hooghten onderworpen zijn, aldaer vallen anders geene considerabile waeren dan de *Cacao*, de *Achiotte*, *Mesafuchi*, *Bainillas* ende andere noodige dingen om de Chocolate te maecten, ten sy dan een weynigh Indigo ende Cochenille, welke men omtrent *St. Antonio* vint, dese laetste Plaetse is de Hooft-stadt van het Landt van de *Suchutepeque*.

Vrught-
baere
Landt-
streecke.

Doch het Landt dat digte by *Guatemala* leght, ende voor al omtrent het Dorp *Izquinte*, ofte *Izquintepeque* genaemt, dat omtrent twaelf mijlen van de Stadt leght, is het rijkste van alle het geene daer aen onderhorigh is; want aldaer wintmen de meefte Indigo, welke over de *Honduras*, nae Spaignien wert gefonden, behalven dat'er seer veele Paght-hoeven zijn, die groote overvloet van Bestiaal uyt-leveren, deselve zijn geheel het Landt door verspreyt, de gront daer van is seer vrughtbaer, ende ter oorfaecke van den handel is het seer profijtelijck daer te woonen, doch oock wat ongemackelijck, door de herte des Climaets, ende door het meenighvuldigh donderen ende blixemen, van de Mey-maent af, tot aen *St. Michiel* toe.

Swaere
donder en
blixem.

Soo men kan seggen dat het Landt van *Guatemala* Volck-rijck, ende daer door sterck is, (want het is sulcks niet door Wapenen ende Krijghs-munitien) soo is het alleen door seecker foorte van desperatē Negerische Slaeven, welke op die Hoeven woonen daer men den Indigo wint.

Desperate
Negers.

Hoewel sy anders geene Wapenen dan een *Machette*, dat een soorte van korte Lancien is, sijn hebbende, daer sy het wilde Vee mede jagen, soo zijn sy doch soo desperatelijck kloeckmoedigh, dat sy de Stadt van *Guatemala* dickmaels hebben doen beven, ende de schrick in het herte van haere Meesters gebraght.

Voorbeel-
den van
haere
kloeck-
moedig-
heyt.

Men vint'er onder haer die een wilde Stier, hoewel hy woedende ende raefende is, derven aentasten; sy vallen op de Crocodillen, in de Rivieren, aen, ende sy verlaten die niet voor dat sy die gedood ende aen het Landt gebraght hebben.

Haven
van *la Tri-
nidad*.

Dit Landt streckt sich langhs de Zee uyt, tot aen het Dorp *la Trinidad*, alwaer, soo wy geseght hebben, een Haven is, die, hoewel wat gevaerlijck zijnde, evenwel voor een aenkomstē verstreckt, aen de Scheepen die van *Pannama*, *Peru* ende *Mexico* komen.

Beschrij-
vinge van
St. Michel.

Dese Haven contribueert veel om de Stad van *Guatemala* te verrijcken, maer gantsch niet om die te verstercken, want men siet'er noch Fort, noch Casteel, noch Gescht, om deselve te beschermen.

Tusschen het Dorp *la Trinidad*, ende de andere Haven *Realejo* genaemt, is een groot *Callao* ofte kleyne Zee-boesem; de kleyne Scheepen sijn gewent deselve op te vaeren, ende foet waeter te *St. Michel* te gaen haelen, soo wel als mont-kosten, het is een Vleck dat door de Spaigniaerden en de Indianen bewoont wert, ende die geene, welke na *Realejo* willen gaen, konnen van daer, in minder dan

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. II. CAP. 251.

dan een dagh aen een Indiaensch Dorp, *la Vieia* genaemt, komen, dat maer twee mijlen van *Realejo* leght, ende te Lande heefsimen daer toe, ten minsten, drie daegen noodigh.

Doch dese *Callao* ofte kleyne Zee-boesem is ganich niet versterckt, men soude sulcks evenwel lichtelijck kunnen doen, als men aen de mont van deselve, daer de Zee in het Landt schiet, maer twee stucken Geschuts plante.

De Haven van *Realejo* is al immer soo weynigh versterckt als de dese, want men vint'er noch Geschut noch Soldaten, daer zijn alleen twee-hondert Huys-
gesinnen soo van Indianen als *Mesticos*, die gantsch niet bequaem sijn om een
Plaetse, van foodaenige importantie, te bescheimen; dese Haven geeft een ope-
nen toeganck tot de Provincien van *Guatemala* ende *Nicaragua*, de laetste neemt
haer begin daer ter plaetse, ende men vint in deselve geduerigh kleyne Indiaen-
sche Dorpen tot aen de Steden van *Leon* ende *Grenada* toe.

Wat de Noord-zijde van *Guatemala* belanght, ick wete niet veel te voegen by het genee ick van de *Zuchutepeques* ende *Zaconuzco* geseght hebbe, in mijne Reyse van *Mexico* tot *Chiapa* toe.

De voornaemste zijde van *Guatemala* is die genee, welcke ten Oosten streckt, nae de kant van *Golfo Dolce* ofte *St. Thomas* van *Castilien*.

Dese zijde wert veel meer besoght door de Kooplieden ende Reyfigers als de Noord-kant, om dat *Mexico* drie hondert mijlen van de Stadt van *Guatemala* leght, ende de Golf is'er maer sestiugh mijlen van verscheyden, oock zijn'er geen gevaerlijcke noch moeyelijcke passagien op den wegh, als wel op die van *Mexico* op eenige plaetsen, behalven dat den grooten handel, die door middel van dese Golf tusschen *Spaignien* ende *Mexico* wert gedreven, oorfaecke is dat desen wegh meer bewandelt wert dan de andere.

In de maent van Julij, ofte ten langsten in het begin van Augustus, komten gemeenlijck in de Golf twee a drie Schepen, welcke de Koopmanschappen, die sy uyt *Spaignien* gebraght hebben, in groote Pack-huysen ontladen, die men expres gemaect heeft om die op te sluyten, ende tegens de ongemacken des lughts te bevrijden.

So drae sy hare vrage quyt zijns laeden sy weder de Koopmanschappen die men van *Guatemala* daer gebraght heeft, om die in *Spaignien* te brengen; deselve hebben daer dickmaels twee a drie maenden voor de komste der Scheepen leggen waghden.

Soodaenigh datmen, geduerende de drie maenden van *Julius*, *Augustus*, ende *September* altoos verseeckert is, daer ter plaetse, een grooten schat te vinden.

Des niet tegenstaende is de eenvoudighen ofte de assurantie der *Spaigniaerden* soo groot, dat sy het bewaeren van die rijkdommen laeten aen een ofte twee *Indianen* ende soo veel *Mulatten*, welcke gemeenlijck *Lieden* zijn, die om haer boosende ergerlijck leven, in het onde ende geruineerde Casteel van *St. Thomas* van *Castilien* gebannen zijn.

Het is waer, dat een weynigh hooger, een kleyne ende sleght *Indiaensch Dorp*, *St. Pedro* genaemt, leght, dat uyt omtrent dertigh Huys-gesinnen bestaet, den.

bestaet, doch de Inwoonders van het selve sijn meest altoos sieck, door de groote hette van dat Climaet soo wel als door de ongesonde lught, welke op die Plaetse regeert.

Doch men soude die Golf lichtelijck kunnen verstercken, plantende twee goede stucken Geschut aen de mont van deselve, welke tusschen twee Bergen ofte Rotfen besloten ende engh gemaect wert, op dewelcke men noch twee andere stucken soude kunnen setten, ende dat soude bequaem zijn, om een geheele Vloote van die Haeven af te wijzen, oock soude sulcks het Koningrijk van *Guatiwala* verseeckeren, soo wel als een groot gedeelte van geheel *America*.

Schoone
ende ruy-
me Haven
van *Golfe
Dolce*.

Doch door dien'er geen wagt ofte sterckte is, soo lopen de Scheepen in alle verseeckeringe daer in, soo als eenige Engelsehe ende Hollandsehe Scheepen gedaen hebben, ende binnen gekomen zijnde, vinden sy een soo ruymen ende breedten Haeven ofte Reede, dat duyfent Scheepen aldaer souden kunnen Anckeren, buyten alle gevaer van *Sant Pedro* ofte *St. Thomas* van *Castilien*.

Laf-her-
tigheyt
derSpaen-
sche.

Ick hebbe dickmaelen gehoord, hoe dat de Spaignaerden met de Engelsehe ende de Hollanders den spot dreven, daer over, dat sy in die Golf gekomen waeren, ende die weder verlaeren hadden, sonder in het Landt te treden.

De Hollanders attaqueerden *Truxillo*, selfs doe ick in dat Landt was, het welke de aensienlijkste Haeven van de *Honduras* ende *Comajagua* is, sy naemen het selve, nae een kleyne ende geringe resifentie, in het meeste gedeelte van de Inwoonders vlughte in het Bosch, stellende haer vertrouwen meer in de snelheyt van haere voeten, als in de kraght van haere armen, en in hare Wapenen, want alle de Inwoonders van dat Landt hebben noch moet noch couragie.

De Hol-
landers
nemen
Truxillo
in, en ver-
laeten het
selve sleg-
telijck.

Doch de Hollanders, in plaetse van die Stad te verstercken, ende aldaer dieper te Landewaert in te trekken, ende als dan in die Golf het selfde te komen doen, soo als men doe door het geheele Land van *Guatimala*, alwaer niet een Mensch was die haer konde wederstaen, vreesde, verlieren *Truxillo*, sich met een taemelijcken buyt vergenoegende, waer over de Spaignaerden soo verheught waeren, dat sy daer openbaere Processien over hielden, om dieshalven Godt te loven ende te dancken, ende haere blijdschap te betuygen, daer over, dat sy van dat gevaer verlost waeren.

De wegh van die Golf tot aen *Guatimala* toe, is soo quaet niet als men sich wel inbeelt, voor al van *St. Michiels* dagh af, tot aen de Maent van *Mey* toe, want als dan is de Winter ende het regen seisoen gepasseert, ende de winden beginnen door te waeyen, ende de wegen te droogen.

Selvs in de slimste tijden des Jaers, passeren de Muyl-esels, welke ten minsten vier hondert ponden gewighre dragen, de gevaerlijkste ende moeyelijckste passagen van het Gebergte dat om die Golf leghet.

En hoewel de wegen, in die tijden, seer swaer vallen, soo werden sy doch foodaenigh door de Muyl-esels betreden, ende sy sijn soo ruym ende wijdt, dat

III. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* II. CAP. 253

dat het gemakkelijck valt de quaede plaetsen te mijden, ende de wegh, daer hy goet is, te gebruycken; oock is dese boofte wegh maer vijftien mijlen langh, ende men vint doorgaens Hutten om te rusten, ende Muyl-efels en Paerden in het Bosch ende op het Geberghte, om de Reyfigers te voorfien.

De Spaigniaerden vreesen, voor dat sy dat Geberghte gepasseert zijn, niet soo seer dan twee a drie hondert wilde Negers, welke, door het quaede ont-hael datmen haer aen deede, uyt *Guatimala* ende de omliggende Plaetsen ge-vlught zijn, hebbende haere Heeren ende Meesters verlaeten, en zijnde in die Bosschen gereireert; sy woonen aldaer met haere Vrouwen ende Kinde-ren, ende vermeerderen dagelijcks foodaenigh in getal, dat alle de maght van *Guatimala* ende de by-gelegene Plaetsen, niet bequaem is om haer te dempen ende onder te brengen.

Sy komen dickmaelen uyt het Bosch te voorschijn, ende sy packen die geene aen welke de Muyl-efels drijven, sy nemen haer Wijn, Kleederen, Yser ende Waepen af, soo veel als sy van nooden hebben, doch sy doen geen quaet aen de Muyl-drijvers noch aen de Slaeven die haer volgen, in tegendeel, de laetste maecken haer met dese Wilde vrolijck, om dat sy van eene couleur ende in deselve staet van slavernye zijn, oock nemen zy, by die gelegentheyt, dickmaelen de kanste waer, om haer exempel nae te volgen, ende voegen haer by de laetste, om soo mede haere vryheyte te bekomen, hoewel sy sich gedwongen sien in de Bosschen ende op het Geberghte te moeten woonen.

Haere Waepen sijn Boogen ende Pijlen, sy dragen die alleen om haer te beschermen, in gevalle de Spaigniaerden haer quaemen te artaqueren; want sy doen geen quaet aen die geene, welke vreedsaemelijck haeren wegh passeren, ende haer van haeren leef-rogh mede deelen.

Sy hebben dickmaels geseght, dat sy haer op dat Geberghte begeven hebben, om sich voornementlijck bereyt ende vaerdigh te houden, om haer by de Engelsehe ende de Hollanders te konnen voegen, of het quaeme te gebeuren; dat sy in de Golf den voet aen Landt fette den, door dien sy wel weten dat die haer in vryheyte souden laeten leven, het geene de Spaigniaerden noyt sul-len doen.

Alsmen dese vijftien eerste mijlen gepasseert is, soo bevintmen dat de wegh begint te bereren, ende men komt op deselve aen kleyne Indiaensche Dorpen ende Vlecken, in deselve kanmen alles bekomen, dat tot onderhour, soo van de Menschen als Beeften, noodigh is.

Noch vijftien mijlen voorwaerts is een groot Indiaensch Vleck, *Acafabas-elan* genaemt, her legh op de kant van seckerere Reviere, die voor de Visc-hrijckste van geheel dat Landt wert gehouden.

Hoewel nu in deselve verscheydene foorten van Visch gevonden worden, soo is'er onder andere een secker slag *Bobo* genaemt, dese is ront ende seer dick, zijnde omtrent soo langh als een arm, hebbende maer een graet in het midden, doch sy is seer blanck en vet, ende uytsteekende goet om gekoockt, gefreydyt, gebraden, ofte op wat wijse men wil, toegemaect te worden.

Gerevol-
teerde
Negers.

Doen
groot
schaede
aen de
Spai-
gniaerts.

Haere
Wapenen.

Sy verlan-
gen nae
Engelsehe
ofte Hol-
landers.

*Acafabas-
ilan.*

Bobo een
aenge-
naem slag
van Visch.

Men

Tepemechin
een voor-
te van
Voorn.

Mén wint oock op den wegh, tot aen *Guatemala* toe, in de Beecken ende de kleyne Revieren, de schoonste slag van Vifch des werelts; de Spaigniaerden meynten dat het een foorte van Voorn is, men noemt deselve *Tepemechin*, ende het ver van deselve schijnt eer van een Kalf dan van een Vifch te zijn.

Dit Vleck van *Acasabaflan*, werd door een Spaigniaert geregeert, men noemt deselve den *Corregidor*, sijne maght streckt sich maer uyt tot aen de Golf toe, ende over de Dorpen die op die wegh gelegen zijn.

Desé Gouverneur heeft alles wat in sijne maght was, gedaen, om die wilde Negers van het Geberghte te krijgen, maer het heeft hem niet willen lücken.

Alle de maght van die Plaetse bestaat in twintigh musketten, even soo veel als'er Spaensche Familien zijn, ende in eenige Indiaenen, welcke Pijlen ende Bogen hebben, om het Dorp tegens de wilde Negers te beschermen.

Rontomme *Acasabaflan* zijn eenige Paght-hoeven, op deselve werden seer veel Ossen ende Muyl-esels aengeteelt, men wint daer oock veel *Cacao*, *Achiotte*, ende andere drogen om de Chocolate te maecten.

Daer vallen oock eenige Medicinale Kruiden, welcke goet voor de Apotheeckers zijn, als *Salsaparilla*, *Cassia*, &c. ende in de Hoven van het Dorp, sietmen soo een groote verscheydenheyd van vrughten, als in eenige andere, door de Indiaenen bewoonde, Plaetse.

Schoone
Milloe-
aen.

Doch dese Plaetse van *Acasabaflan* werd te *Guatemala* het meeste geaght, om de uytnemende Meloenen die daer van daen komen, sommige zijn soo groot als eens Menschen hooft, ende andere wat kleynder; De Inwoonders laeden die op Muyl-esels, ende fenden die op verscheydene Plaetsen te koop.

Dit Vleck is niet meer dan dertigh mijlen van *Guatemala*, en hoewel men eenige Heuvelen ende Bergen moet op en af klimmen, soo valt die wegh doch evenwel niet seer moeyelijck voor de Menschen ende de Beesten.

Yser ende
koper-
mijnen.

Men hadde eenige Mijnen in dat Geberghte ontdeckt, doch men heeft deselve verlaeten, nae datmen daer in hadde doen graeven, door dien men bevont dat dit niet dan van koper ende yser waeren, ende dat de onkosten grooter dan het voordeel fouden zijn.

HET III. CAPITTEL.

Een Riviere die gout geeft. Wreedheyd der Spaigniaerden, doet een Gout-mijne verliesen. Seecker rijck Neger, is verdragt van die Mijne te weten, ende werdt daer over aengesproocken, doch verantwoort sich seer wel. Riviere van de Koeyen levert eenigh gout uyt. Beschrijvinge van de Valeye van Mixco ende Pinola. Historie van Juan Palomeque, sijn rijckdom, sijne gierigheyd, sijne Barbarische wreedheyd over sijne Slaeven ende Neger, sijne onkuyssche beeftigheyd, sijne moorden. Eremitagie van onse Vrouwe van den Bergh Carmel. Beschrijvinge van Mixco. Getal van de Muylers in de Valeye van Mixco. Schoon aerde-werck te Mixco. Beschrijvinge van Pinola. Baraneas. Beschrijvinge van Petapa. Mojarra een Visch. Goede ordre om Guatimala van Visch te versorgen.

Doch sy hebben wel een andere schat dan yser ende koper verloren op den wegh van *Acafabatlan* nae *Guatimala* toe, om dat sy soo leelijcken mer de Indiaenen leefden, en dat voor al omtrent een plaetse welcke de Spaigniaerden *Aqua Caliente*, dat is warm-waeter noemen, aldaer is een Riviere uyt dewelcke de Indiaenen, op sommge plaetsen, so veel gout haelden, dat de Spaigniaerden, haer een jaerlijcksche schattinge in gout te betalen, hadden op-gelegr.

Doch de Spaigniaerden, die even als *Valdivia* in *Chili*, al te hungerigh nae het gout waeren, braghten de Indiaenen om hals, door dien sy haer de plaetse, op dewelcke sy her vonden, niet wilden wijsten, soodaenigh dat sy, te selver tijdt, de Indiaenen ende haeren schat verloren.

Men is evenwel noch, tot op heden toe, befigh om die schat op te soecken, in het Geberghte, in de Riviere, ende in alle de omleggende plaetsen, in dewelcke men sich soude konnen in-beelden dat het soude konnen zijn; maer het konde niet wesen, dat de Goddelijcke voorzienigheydt, dese schat, voor de Spaigniaerden, heeft willen verbergen, om deselve naemaels, aen een andere Natie, te ontdekken, welke deselve beter als sy sal gebruycken.

Daer woont een seecker Neger op dese plaetse van *Aqua Caliente*, en dat op eene Hoeve die hem selve toe-komt, men aght hem seer rijck te zijn, ende hy onthaelt alle de Reyfigers, die by hem komen, seer wel.

Sijne Rijckdom bestaet in Bestiael, Schaepen ende Geyten, hy voorset de Stadt van *Guatimala* ende de omleggende plaetsen, van de beste kaes die in dat landt valt.

Een Riviere die gout geeft.

Wreedheyd der Spaigniaerden.

Doet een Gout-mijne verliesen.

Seecker rijck Neger.

Is verdagt van die Mijne te weten, en wert daer over aengesprooken, Maer men geloofst dat sijne middelen niet soo seer van sijne Hof-stede, van sijn Bestiael ende van sijne Kaesen komen, als van die verborgen schar, die men aght dat hem is bekent, ende dat hy alleen de plaetse weer daer men het gout vint.

Men heeft hem daer over voor de Koninghlijcke Audientie doen verdaghaerden, doch hy heeft altoos geloocchent dat hy daer eenige kennisse van hadde.

Men hadde suspitie op hem, door dien hy voor desen Slaev geweest zijnde, sijn selve hadde vry-gekoght, betaelende eene considerabile somme, en om dat hy, naederhant, in vryheyt zijnde, dese Hoeve, ende veele daer omleggende Landen, gekoght hadde, sijnde hy geduerigh in maght ende in rijkdom seer aengenomen.

Doch verantwoort sich seer wel. Hy antwoordde dat hy jongh ende een Slaev zijnde, een seer goed Meester hadde gehad, die hem alles wat hy wilde liet doen; dat hy, spaersaem zijnde, veel hadde by malkanderen versamelt, dat hy sijne vryheyt daer voor gekoght hadde, ende naemaels een kleyn Huys om in te woonen, waer over Godt daer nae Sijnen segen hadde gegeven, ende aen hem middelen ter handt gestelt, om sijn kleyn Capitaal te vermeerderen.

Drie a vier mijlen van dit *Aqua Caliente*, is een Reviere welcke men de Reviere van de Koeyen noemt.

Reviere van de Koeyen levert eenigh goutsigt. Aldaer onthouden sich eenige arme Boeren, die, voor het meeste gedeelte, Mulatten ofte *Mesticos* zijn, sy woonen in Hutten met stroy gedeckt, ende weyden aldaer wat Beeften; het meeste gedeelte van den dagh verslijten sy met in het sant van dese Reviere nae gout te soecken, sich inbeeldende dat sy ende haere Kinderen noch rijk sullen worden, ende dat dese Reviere van de Koeyen noch met de *Pastolus* in eenen graed sal staen, ende de Poëten verplighren deselve door haere wercken soo vermaert te maecken, als sy de andere gedaen hebben.

Beschrijvinge van de Valeye van Mixco ende Pinola. Van dese Reviere af ontdeckt men aenfontts de aengenaemste Valeye van geheel dat Landt, ick hebbe in deselve ten minsten vijf jaeren gewoont, sy wert de Valeye van *Mixco* ende *Pinola* genaemt, ende is ses mijlen van *Guatemala* gelegen, sy is omtrent vijf mijlen langh ende drie a vier breer.

Desse Valeye dan is met Schaeppen vervult, ende het Landt van deselve is in verscheydene Paght-hoeven af-gedeelt, op dewelcke men schoonder Koorn en Tarwe wint, dan in enigen oord van het Mexicaensche *America*.

Desse selve Valeye versorght de Stadt van *Guatemala* van Tarwe, ende men maect daer alle de Biscuyt, welcke de Scheepen, die Jaerlijcks, in de Golf, uyt Spaignien komen, van nooden hebben.

Sy heeft de naem van de Valeye van *Mixco* ende *Pinola* gekregen, ter oorfacke van twee soo genaemde Indiaensche Dorpen, welcke recht regens malkanderen over, yder aen eene zijde van die Valeye, gelegen zijn, *Pinola* is aen de lincker zijde van de Reviere van de Koeyen, ende *Mixco* aen de rechter zijde.

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. III. CAP. 257

Daer zijn veele rijke Paghters in die Valeye, welke alle plumpe, grove ende boersche Lieden zijn, die beter het Landt kunnen bouwen, als de Waepenen handelen.

Ick moete onder deselve niet vergeten gewagh te maecken van een van mijne kennisse, *Juan Palomeque* genaemt, ick soude veel meer wercks van hem gemaect hebben, dan ick wel deede, hadde ick hem kunnen bewegen, eer als een Mensch dan als een Beest te leven, ende eer als een vry Mensch dan als een Slaev van sijn gout ende silver.

Historie van *Juan Palomeque*.

Hy hadde in mijnen tijd drie hondert Muyl-esels, welke gewoon waeren de wegh van de Golf te bewandelen, hy verdeelde deselve in ses hoopen, hebbende hondert Negers soo Mannen Vrouwen ende Kinderen, die deselfde beforghden, ende die in de Valeye van *Mixco* woonden, in Hutten die met stroy bedeckt waeren.

Sijn rijk dom.

Het Huys daer hy selve in woonde, was mede op die wijze gedeckt, hy hadde meer vermaeck daer in te wonen, dan in die geene, die hy binnen *Guatimala* hadde, door dien hy sich daer als een woest Mensch onder sijne Slaeven ende Negers droegh, daer hy in de Stadt verplight was borgerlijck te leven.

Doch hier vernoegde hy sich met Melck ende Stremfel te eeten, met dunne gefoutene stukjens Ossën-vleesch zijn, die men in de wint gedrooght heeft, de Slaeven zijh deselve gewoon te nuttigen onder wegen als sy nae de Golf trecken.

Sijne gierigheyt.

Daer hy, soo hy in de Stadt gewoont hadde, om sijn aensien staende te houden, soude hebben moeten leven, even als de andere Lieden van aensien ende conditie, harde ende verschimmelde Biscuyt, ende *Tassajor*, het welke seer spaerfaemheyt verfonde, koos het velt in plaetse van de Stadt uyt voor sijne woon-plaetse, een Hutte voor een Huys, het geselschap van sijne Negers ende Slaeven, in plaetse van dat van de fatoenlijke Borgers, ende des niet tegenstaende datmen hem ses maelen hondert duyfent Ducaten rijk scharre.

Hy ruineerde alle die geene, die nevens hem haer werck maeckten, van voor de Kooplieden, heen ende weder met de Koopmanschappen, op de Golf te trecken, door dien hy, Slaeven ende Muyl-esels in sijn besit hebbende, welke sterck waeren ende wel gevoet wierden, altoos soodaenighen prijs van soo veel voor het hondert pont gewichte op de vracht stelde, dat hy'er altoos aen won, in plaetse van dat de andere te kort schooten, om dat sy genootsaeckt waeren, Kneghden ende Indianen te hueren, om haere Muyl-esels te drijven.

Hy was soo wreet over sijne Slaeven ende Negers, dat, als'er een onder was die quam te seylen ofte in eenige mis-flagh te vervallen, hy deselve by-na tot de dood toe castijdde, Onder andere hadde hy een Slave *Macaço* genaemt, voor deselve hebbe ick hem meenighmalen, doch vruchteloos, gebeden; somwijlen over sijne hing hy hem by de armen op, ende gaf hem als dan stock slagen, tot soo verre dat

Sijne barbarische wreetheyt over sijne Slaeven sijn en Negers.

fijn rugge geheel bebloet was, ende als hy in dese staet was, ende de huidt geheel aen sienters ende lappen hadde, soo deede hy, om hem te genesen, sieder de vet in sijne wonden gieten; hy hadde, mer een gloeyent yser, sijn aengefighte, handen, armen, rugge, buyck, dgyen ende beenen gebrant-merckt, tot soo verre dat die arme Slaeve, het leven moede zijnde, sich twee a drie maelen wilde verhangen, doch ick belette hem dat altoos, door de redenen die ick hem voor oogen stelde.

Sijne onkuyfliche beestigheid.

Hy was soo Beestelijcken onkuyfch, dat hy de Vrouwen van sijne Slaeven tot sijn vermaeck mis-bruyckte; selfs als hy in de Stad eenige Vrouwen ofte Doghter van dië conditie, welcke hy nae sijn sin schoon genoegh vont, quam te sien, ende deselve hem niet wilden toelaeten het geene hy op haer versoghte, soo begaf hy hem nae haeren Heer ofte Vrouwe, ende kocht haer die af, veel meer dan sy gekoft hadden, daer voor gevende, ende hy beroemde sich als dan, dat hy haeren hooghmoet, door een Jaer harde slavernye, wel dempen ende doen daelen soude.

Sijn Moor den.

In mijn tijd sloegh hy twee Indianen, op den wegh nae de Golf, dood, ende hy wist sich, door middel van sijn gelt, soo light door die saecken te redden, als of hy maer een Hondt hadde ter neder geleght.

Hy was niet getrouwt, oock hadde hy geene genegentheynt rot den Huwelijcken staet, door dien sijne Slaevinnen hem voor Wijven verstreecten, ende niet eene van sijne nae-buers Vrouwen dorste hem af-wijfen, foodaenigh dat hy die Valeye mer bastaerden van allerhande couleuren vervulde, welcke nae de dood van dese boofse rijcke Man, alle de rijckdommen ende schatten sullen te soeck maecken, die hy met soo veel gierigheyt ende wreetheyt heeft by een geschraept.

Eremitagie van onse Vrouwe van den Bergh Carmel.

Behalven de twee Vlecken, die den naem aen de Valeye geven, is'eraen de Ooft-zijde, dighte by de Reviere van de Koeyen, een Eremitagie, welcke men onse Vrouwe van den Bergh Carmel noemt; dese verstreckt voor een Parochiaele Kercke aen alle de Spaensche Paghters die in de Valeye woonen, hoewel sy meest den tijd in de Vlecken van de Indianen ter Miisse komen, en voor al in dat van *Mixco*, in het welcke de Spaigniaerden een rijck Gebroederschap van onse Vrouwe van het Roofen-hoedecken hebben op-gericht, ende de Negers van haere sijde mede.

In geheel dese Valeye zijn omtrent dertigh a veertigh Spaensche Paght-hoeven ofte Huyzen, welcke onder dese Eremitagie behooren, in deselve zijn omtrent drie hondert Slaeven ende Slaevinnen, welcke alle of Negers of Mullatten zijn.

Beschrijvinge van *Mixco*.

Mixco is een Vleck in het welcke drie hondert Huys-gefinnen zijn, doch daer is niet aensienlijcks als de rijckdommen, die aen die twee Gebroederschapen behooren, ende eenige rijcke Indianen, welcke van de Spaigniaerden Tarwe hebben leeren saeyen, ende met hare Muyl-efels op de Golf handelen.

Behalven een groote meenichte van Pluym-gedierre ende Kalckhoenen, die men in dat Dorp aenqueect, soo is'er een Vleesch-hal, in deselve ver-koopt.

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. III. CAP. 259

kooptmen het Vleesch aen de Indianen van die Plaetse, ende aen de Spaigniaerden van de Paghr-hoeven in de Valeye, tot voor-raet van haere Slaeven, welke de Muyl-efels van haere Heeren nae de Golf drijven.

Juan Palomeque is de eenighste niet welke de Muyl-efels besit, want daer zijn noch vier Gebroeders *Dom Gaspar*, *Dom Thomas*, *Dom Diego* ende *Dom Juan de Colindres* genaemt, sy hebben'er yder sestig met dewelcke sy op de Golf handelen, soo wel als door geheel dat Landt, selfs somwijlen tot aen *Mexico* toe, maer sy hebben weynigh Slaeven, ende bedienen sich van Indianen, welke sy loon moeten geven om die te drijven.

Boven dese zijn'er noch ses andere troupen van Muyl-efels, behoorende aen andere Hof-steden, welke met die van *Mixco*, omtrent twintigh troupen ofte duyfent Muyl-efels uyt maecken, die alle, door de Kooplieden van *Guatimala*, gebruyckt werden, om Landewaert in, of op de Golf, te handelen.

Om nu weder tot het Vleck ofte Dorp van *Mixco* te komen, soo is het sulcks, dat het geduerligh door-trecken van de Muyl-efels, van de Kooplieden ende Reyfigers die van ofte nae Spaignien haeren wegh nemen, het selve seer rijk gemaect heeft.

Want dese Plaerse heeft, uyt haer selve, niet dat haer profijt kan toe-bren- gen, dan een seecker soorte van Aerde, van dewelcke men seer schoone vaeten ende Aerde-werck maect van allerhande soorte, als Kruycken, Kannen, Wa- ter-potten, Schootelen, Tafel-berden ende ander Keucken-gereetschap en Huys-raet; De Indianen betoonen in dit werck groote aerdigheyt, ende weten alle dese dingen soo wel te beschilderen, ofte met roode, witte, ende andere ge- menghde ende ongemenghde verwen te vernissen, dat sy seer aengenaem voor her gesichte zijn; en sy senden deselve na *Guatimala* ende de onleggende Plaet- sen, om verkoght te worden.

Het Vleck *Pinola* is by-nae van deselve grootte als dat van *Mixco*, maer veel aengenaemer, vermaeckelijcker, gesonder ende beter gelegen, door dien het in een vlackte leght, daer *Mixco* in tegendeel aen het hangen van een heuvel is ge- sligt, welke aen de Reyfigers, het gesichte van de Valeye t'eenmael beneemt.

Te *Pinola* is mede een Vleesch-halle, men verkoopt alle dagen Ossen-vleesch in deselve, daer is oock veel Pluym-gedierte, vrughten; Maiz, Tarwe (doch die is in allen deelen soo goet niet als die van *Mixco*) honigh ende het schoonste waeter van geheel die Landt-strecke.

Het Vleck selve wert in de Indiaensche Tael *Panac* genaemt, nae de naem van een vrught, welke men aldaer in overvloed vint.

Aen het Noorden ende Zuyden van die Valeye zijn heuvelen, welke voor een groot gedeelte met Tarwe besaeyt zijn, oock valt het daer beeter als bene- den in de Valeye.

Aen het Westen zijn twee andere Vlecken, grooter dan die van *Pinola* ende *Mixco*, haere naemen sijn *Petapa* ende *Amatitlan*, om daer te komen, vint- men in het midden van de Valeye eenige Plaetsen die wat oneffen zijn, en in de welke men op en af moet gaen, sy noemen die *Baraneas*, men vint in deselve

Beecken ende aengenaeme Fonteynen, oock schoon gras tot her voedsel van Schaaepen ende ander Bestiael.

Petapa is een Vleck, in het welke omtrent vijf hondert Inwoonders zijn, alle seer rijk, sy laeten de Spaigniaerden toe, onder ende nevens haer te wonen, en van haer hebben sy goede maenieren, ende de wereldlijke en burgerlijke Conversatie geleert.

Door dit Vleck moetmen passeren als men van *Comayagua*, *St. Salvador*, *Nicaragua* ende *Costa-Rica* komt; Dese Plaetse is door dat meenighvuldigh passeren van Reyfigers seer verrijckt.

Men hout deselve voor een van de aengenaemste Vlecken van alle die onder *Guatemala* behooren, en dat door een Meer van soet waeter, dat daer nae-by leght, en met veele Visch vervult is, voor al met Kreeften ende een seecker soorte van andere Visch *Mojarra* genaemt, deselve gelijckt wel nae een *Make-reel*, ende heeft deselve smaeck, alleen valt hy soo groot niet.

In dit Vleck is een seecker getal van Indiaenen, welke last hebben om de *Guatemala* te besorgen, en om de Stadt van *Guatemala* daer van te voorsien; sy zijn gehouden alle woensdagh, vrydagh ende saturday, het getal van Kreeften ende *Mojarras*, dat de *Corregidor* ende de andere *Magistraeten*, die nevens hem noch aght zijn, haer bevolen hebben, yder weecke op te brengen.

Ick kan dit Capittel niet wel eyndigen, sonder al-voorens den Leser in bedencken te geven, of hy kan twijffelen, dat de wraecke Godts soude reede wesen, wanneer eenige andere Europische Natie, dan de Spaensche, haer vlijdt wilde aenwenden, om dese Landen den Koningh van Spaignien te ontweldigen, want alle goede ordre, waer van wy hier gesproocken hebben, bestaet niet dan in een groote onrechtvaardigheyt, door dien sy de Indianen, uyt welcker Landen sy soo veele schatten ende rijckdom trecken, daer by-nae niets dan slaegen voor geven, die evenwel met yets geringhs souden vergenoeght zijn, oock is het *Juan Palomeque* niet alleen, welke soo Godtloofelijck ende onrechtvaardigh leeft, gelijk den Leser dat uyt het sevende Capittel, van dit selve Boeck sal bespeuren, in het welke wy van dese stoffe wat ruymmer handelen.

HET IV. CAPITTEL.

Naems-oorspronck van Petapa. Coninglijke Familie te Petapa. Indiaenen sijn meest alle seer tot den dranck genegen. Privilegien van den Gouverneur van Petapa. Maght van den Priester van dat Vleck. Praghtigh Kerck-cieraedt. Jaer-merckt van Petapa. Stier-lopen. Historie van Sebastiano Savaletta. Sijn rijckdom. Tweederhande Suyckermolens Trapiches en Ingenios. Beschrijvinge van de Suyckermolen van Avis. Beschrijvinge van Amatitlan. Warme badente Amatitlan. Soet aen een soet Meer gevonden. Merckt-plaetsse van Amatitlan. Dubbelden Ooght in de Valeye van Mixco. Vremde maeniere van dorsschen. Wondere maeniere van het Landt te messen. St. Lucar. Wonderlijke getempertheyd des Climaets van dat Dorp, doet het Koorn merckelijck vermeerderen. Hoemen het Koorn bewaert. Swacke situatie van Guatimala. Moeyelijke passagie. Aengenaeme wegh. Besluyt des Capittels.

DE naem van *Petapa* bestaet uyt twee Indiaensche woorden, waer van het eene, dat *Pet* is, een matre beduyd, ende het andere *Tap*, beteeckent waeter, ende door dien een matre, het voornaemste gedeelte van het Bedt der Indiaenen is, soo is het woord *Petapa* eygentlijck een Bedt van waeter gefeght, en dit is dus uytgevonden, om dat het waeter van het Meer, meest altoos stil, kalm ende vermaeckelijck is.

Daer woont onder andere een geslaght, dat onder de Indiaenen seer confidabel is, men segh dat het selve af-daelt van de oude Koningen van dat Landt; De Spaigniaerden hebben het selve tot noch op heden doen proncken met den edelen naem van *Guzman*; Her is uyt die Familie, datmen den Gouverneur van die Plaetsse verkieft, doch hy staet onder de Stadt ende Kaemer van Justitie van *Guatimala*.

Die geene die'er Gouverneur was, ten tijde van mijn verblijf aldaer, was *Don Bernard de Guzman* genaemt, hy hadde dat Ampt langen tijd bedient, met groote voorsighrigheyd ende veel discretie, tot soo verre, dat, hy hebbende door den ouderdom sijn gesicht verloren, men sijn Soon *Don Pedro de Guzman* in sijn plaetsse stelde, welcke soo wel als sijn Vader, van alle de andere Indiae-

nen

Indiaenen nen ge-eert ende ontfien wierde, ende ten zy fy niet wat te veel tot den wijn
 fijn feer ende het droncken drincken hadde genegen geweest, foo als dat meest alle de
 gezegen Indiaenen doen, fy fouden het Gouvernement over een Spaensche Stadt ge-
 tot den meriteert hebben.

Hoe wel dese Gouverneur den degghen niet magh draeghen, foo als die van
 her Indiaensche *Chiapa* wel doet, foo heeft hy doch evenwel veele andere
 Privile- schoone Privilegien; hy magh uyt de Inwoonders die geene u kiesen, welke
 gien van hy begeert dat hem op het middagh ende avondmael sullen dienen, die op
 den Gou- sijne Peerden sullen passen, die voor hem sullen gaen Visschen, hour aen sijn
 verneur van *Petapa*. Huysbrengen, ende generalijck alles doen dat hy tot sijnen dienst van nooden
 heeft; doch niet tegen-staende hy alle dese maght ende autoriteyt heeft, foo
 Maght van het Priester vermag hy niets te doen, her sy her selve de Politie van die plaetse betreeft, her sy
 de Priester het de executie van de Justitie raectt, dan met her advis ende de toe-stemmige
 van het selve van de Religieus die in dit Vleck woondt, die oock foo veele Perfoonen, welke
 Vleck. verplight sijn om hem te dienen ende voor hem te Visschen, heeft, dat hy al foo
 heerlijck als een Bisschop kan leven.

De Indiaenen oeffenen daer oock meest alle de handt-wercken die men in
 een wel-gestelde Republicque van nooden heeft, ende men vindt'er deselve
 kruyden ende vrughten welcken men in *Guatimala* heeft.

Praghtigh Het Tresoor van de Kercke is'erfeer groot, door dien'er veele Gebroeder-
 Kerck- schappen van onse Vrouwe ende andere Heyligen zijn, welckers Beelden met
 cieraedt. kostelijcke Kroonen, Ketenen ende Braceletten verciert zijn, behalven de
 silvere Lampen, Wieroock-vaeten, ende Kandelaers om op de Altaeren te
 setten.

Jaer- De voornaemste Feest-dagh van die plaetse, is die van St. Michiel, om dat
 merckt van *Petapa*. het Dorp aen dien Heyligh is toe-wijdt, men houdt'er op die dagh een Jaer-
 merckt, op dewelcke veele Koophieden van *Guatimala* komen, om te kopen
 ende te verkopen.

Stier- De nae de middagh van dien dagh, foo wel als de geheele volgende, werdt
 lopen. met Stier-lopen door de Spaigniaerden en door de Negers door-gebraght,
 dese suten te Peerde, ende dan sijn'er noch andere Indiaenen te voet, welke
 dickmaelen droncken zijnde, haer leven niet alleen daer lichtelijck in de
 waegh-schaele stellen, maer oock veel tijds verliefen.

Behalven den grooten toe-loop van Volck dar'er in die tijdt komt, foo
 werdt'er oock alle daeghen, tegen vijf uren nae de middagh een *Tianguet*
 ofte merckt gehouden, dogh op deselve sietmen niet dan Indiaenen, welke
 met malkanderen handelen.

Daer passeert oock dichte voor by dit Vleck seeckere Riviere, welke op
 eenige plaetsen niet seer diep is, sijnde die light te door-waeden; dese dient
 haer om haere Tuynen te bevoghtigen foo wel als haere Ackers, oock doet-
 men door deselve een Molen om lopen, welke de meeste Inwoonders van
 de *Valey* van meel besorghht, brengende deselve haere Tarwe aldaer te ma-
 len.

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. IV. CAP. 263

Een half-tier van dat Vleck is een rijke Paght-hoeve met een Suycker-molen, dese behoordraen seecker Persoon *Sebastiano Savaletta* genaemt, hy is een Biscayer van geboorte; hy was seer arm ende behoefstigh doen hy in die Landen quam, ende hy diende een van sijne Landts-genoeten, maer hebbende door sijne konst ende arbeydt middel gevonden, om een Muyl-efel of twee te kopen, soo begaf hy sich om langhs het Landt te gaen handelen, tot dat hy, door sijne winste, middel gekregen hadde, om een geheele trouw van festigh Muyl-efels te kopen, door dewelcke hy sich foodaenigh verrijckte, dat hy veele Landen omtrent *Petapa* aenkoght, welcke hy bequaem vindende om Suycker te teelen, begaf hy sich daer toe, met soo veel succes, dat hy daer ter Plaetse een gantsch heerlijck Huys deede stighen, in het welcke, de meeste luyden van Conditie, uyt de Stadt van *Guatimala*, sich dickmaelen gaen diverteren.

Hy doet een groote meenighte Suycker maecken, van dewelcke hy een gedeelte in het Landt verhandelt, ende het overige sent hy nae Spaignien.

Hy onderhoudt gemeenlijck festigh Slaeven op sijne Hoeve, ende daer toe doet hy in sijn Huys soo wel aendtschen, datmen hem voor edelmoedigh ende liberael houdt, oock seghmen dat hy ten minsten vijfmael hondert duysent ducaeren rijk is.

Een halve mijle van sijn Huys af leght noch een andere Suycker-molen, welcke men *Trapiche* noemt, dese behoordt aen het Clooster van de Ordre van St. Augustinns binnen *Guatimala*, op deselve sijn omtrent twintigh Slaeven, men noemt dese *Trapiche*, om datmen met de instrumenten, daer mede men sich op deselve bediendt, soo groote een meenighte van Suycker-ried niet maelen kan, als men wel doet op de molens die de Spaigniaerden *Ingenios* noemen.

Het Vleck *Amatilan* leght daer maer een mijle van daen, dighte by het selve is een *Ingenio* ofte Suycker-molen, grooter als die van *Savaletta*, men noemt die gemeenlijck de Suycker-molen van *Avis*, om dat de Stigher van deselve die naem voerde, doch voor als nu behoordt die aen de Post-meester van *Guatimala*, *Pedro Crespo* genaemt.

Dese Plaetse schijnt wel een kleyn Dorp te wesen, ter oorfaecke van de meenighte van Hutten, alle met stroy bedeckt, die daer zijn, in deselve wonen de swarte Slaeven die daer op arbeyden, die met Mannen Vrouwen ende Kinderen meer dan hondert sterck zijn.

Het Huys van den Eygenaer is seer wel getimmert, sijnde groot en ruym, ende bequaem om hondert Persoonen te huys-vesten.

Door dien nu dese drie Suycker-molens dighte by *Guatimala* leggen, soo contribuëren sy oock veel tot de rijckdom van die Stadt, en tot den handel die men uyt deselve op Spaignien drijft.

Hoe wel'er in *Amatilan* soo veel Spaigniaerden als te *Petapa* niet zijn, soo vint men daer in tegendeel weder veel meer Indiaenen.

De straeten sijn'er seer wel geordonneert, ruym, recht ende regulier, doch sy sijn niet geplaveyt, en men gaet'er op de blote aerde ofte op het sandt.

Historie van *Sebastiano Savaletta*.

Sijn rijckdom.

Tweederhande Suyckermolens *Trapiches* ende *Ingenios*.

Beschrijvinge van de Suyckermolens van *Avis*.

Beschrijvinge van *Amatilan*.

Men geniet daer mede alle de voordelen van het Meer, ende de Inwoonders fenden mede Vifch nae *Guatemala*, op defelve daegen als die van *Petapa*.

Warme
baeden te
Amatilan.

Hoewel nu dese Plaetse buyten den wegh, die door de Reyfigers gebruyck wert, leght, soo zijn doch de Inwoonders daerom niet minder wel-vaerend dan die van *Petapa*, door dien sy groote winften trecken van die geene, welke uyt de Stadt van *Guatemala* ende de omleggende Plaetsen, aldaer in de baeden komen, want daer sijn eenige warme waeteren, welke men seer gefont houde wesen, ende die daerom in hooge aghtinge werden gehouden.

Sout aen
een foet
Meer ge-
vonden.

Het Dorp verrijckt sich oock door het sout dat daer gemaect wert, of daer men veel eer van de kanten van het soete Meer verfaemelt, want alle morgen vintmen het daer op de aerde als een witte rijp leggen; de Indianen raepen het op, ende sijn verher nae dat sy het verfaemelt hebben, soodaenigh dat het seer wit, en tot het gewoone gebruyck bequaem, wert.

Daer-en-boven trecken sy noch gewin van de Muyl-efels van de nae-by gelezene Plaetsen van de *Valey*, men brenghet die om een geheelen dagh oft morgen-stont op die soude aerde te gaen weyden, ende men geeft vijf stuyver voor yder Muyl-efel des daeghs, men heeft door de ervaerentheyf bevonden dat dit defelve robuft ende sterk maeckt, ende haer meer goet doet dan eenige medicijne, jae selve dan het ader laeten.

Merckt-
plaetse
van *Amatilan*.

Sy drijven oock grootten handel mer Catoen ende vrughten, waer van sy een groote overvloet hebben, de Merckt-plaetse is mede seer schoon, ende mer heel vraeye Olm-boomen, die van een boven-gewoonlijcke grootte zijn overschaduwet, onder defelve begeven sich de Indiaenen alle nae de middaghs om daer her geenic sy van nooden hebben te kopen, ende haere eygene Waeren te verhandelen.

De Kercke van die Plaetse is mede seer wel gerimmert, ende soo schoon als eenige die in *Guatemala* is; sy is soo rijk ende maghtigh, dat sulcks in het Jaer van 1635. de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus te *Guatemala* verplighte, daer een Pricurye af te maecken, welke her gefagh heeft over alle de andere Dorpen van de *Valey*; sy bouwden daer een seer praghtigh Klooster, in mijne tijdt waeren in het selve acht duysent Ducaten in een koffer opgestoten; tot verval van de gewoonlijcke verteeringen en onkosten, die buyten twijffel, sedert die tijdt, seer sijn toe-genomen.

Op dese wijse nu hebbe ick den Leser vertoont de geheele *Valey* van *Mixco Pinola*, *Petapa* ende *Amatilan*, welke in rijckdom voor geene Plaetse, onder *Guatemala* staende, behoeft te wijcken.

Ick moete evenwel niet vergeten te spreken van een dubbelden Ooght die men in die *Valey* in-faemelt.

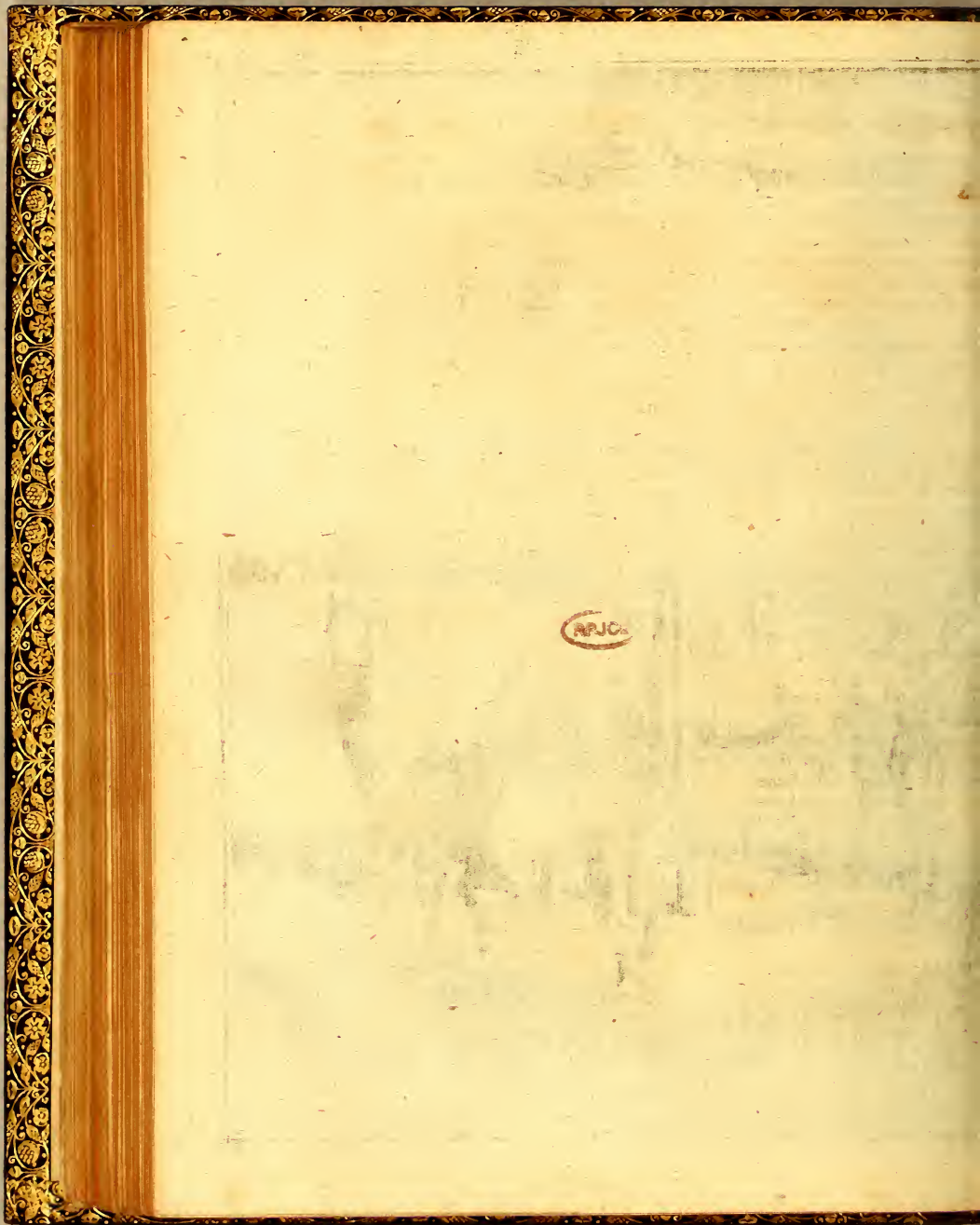
Dubbel-
den Ooght
in de *Valey*
van
Mixco.

De eerste bestaet uyt een kleyne soorte van Koorn, het welke men *Trigo Trimefino* noemt, het is een woort dat uyt twee andere Spaensche bestaet, te weten; *tres Meses*, ofte in het Latijn *tres Menses*, dat drie maenden beteeckent; om dat het selve, drie maenden naer het gaeleyt is, rijp wort, ende

Precede Manie van Dooftburg

J. Dooftburg. sculp.

APJC

III BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. IV. CAP. 265

ende bequaem is om gemaeyt te worden; foodaenigh dat het, in het laetste van Augustus gefaeyt werdende, in het laetste van November werdt ingegoocht.

En niet tegenstaende dat het schijnt, dat het door sijne kleynthe, niet veel meel soude geven, soo leverdt het doch soo veel uyt als haere andere soorten van Tarwe, het broodt dat daer van komt, is oock al immers soo wit, doch het wil niet langh bewaert zijn, maer het werdt ten eersten droogh ende hardt.

De andere Ooght, welcke uyt tweederhande Koorn bestaet, het eene sijn Vremde de root, ende het andere wit, als dat van *Candia*, volght aenfontons nae het maeniere insaemelen van dese driemaendige Tarwe, want men smijt de seffens in de halmen een weynigh nae Kers-misse, ende het is als dan niet alleen te degen rijp, maer in plaetse van het op Gerven te setten, ende te laeten drogen in de Schueren, soo doen sy het door Merrien met voeten treden, in dorfsch-vloeren, die sy daer toe expreffelijck maecten.

Als hier nu gedorft is, ende uyt de aederen ten voorschijn gekomen door het trappen der voeten van de Merrien, welcke men geduerigh met de sweep voort drijft, op dat sy, sonder sijn-staen, altoos ront-om den dorfsch-vloer souden lopen, drijftmen daer op de Merrien daer uyt, ende men want hier Koorn, datmen daer nae in facken doet, om op de folders gefloten te werden, laetende het kafende het grootste gedeelte van het stroy op het veldt, dit verrot daer dan, ende sy aghren het soo goet als Beeftedreck, om het Landt te mesten.

Sy brenghen oock vyer op het Veldt, om de stoppelen te doen verbranden, ende tot asse te brenghen, dit doen sy een weynigh voor de eerste regen-tijdt, desen regen dan vallende, doorweyckt die asse, en drijft die in de aerde, welke sy ver maectt, sy aghren dat dit de gemakelijckste, profijtelijckste ende beste wijse is om de Landen te mesten.

Anderen die een nieuw stuck Landts, het welcke vol hout staet, willen gaen bebouwen, doen alle die boomen af-kappen, ende hoewel het hout dickmaelen goet is om te timmeren ofte tot de Scheeps-bouw, soo sullen sy niet een stuck daer van verkopen, ende sy willen de moeyte niet doen van het te *Guatimala* te brengen, hoewel sy dickmaelen voor meer dan twaelf duysent guldens, soo het in Engelandt was, by malkanderen hebben, maer het is daer in soo groot een meenichte, dat de vracht haer meer soude komen te staen, dan sy daer van maecten souden.

Als nu de Boomen sijn af-gekapt laeten sy die droogen, ende eer het regenen van het Winter-faizoen begint, soo steecken sy den brandt in gheheel dat veldt, om het hout te doen verteeren, welckers asse het Landt soo ver ende vruchtbaer maectt, dat, in plaetse daermen in Engelandt drie mudden ofte meer in een Mergen Landts sijnjt, hier dickmaelen een mudde, jae noch minder, genoeghis, want het soude andersints te dichtte by malkanderen op-komen, ende sich ondeelinge verstickten, waer door sy haeren Ooght soude verliefen.

Defelve faecke doen fy mede in de weyden van de Valeye, want op het eynde van de maendt Mey, wanneer het gras kort is ende verwelckt, soodaenigh dat het soo droogh als Hoy werdt, steecken fy het vyer daer in, het welke die Valeye t'eenemael swart doet schijnen, ende onaengenaem aen het gesichte maect; Doch den regen heeft daer geen twee a drie maelen op-gevallen, of de Aerde, haere vorige aengenaeme groente weder vertoonende, noodigh die het Vee, datmen onderwijlen op een andere plaetse heeft doen weyden, om daer een nieuw voedsel te komen haelen, en om op dese schoone groente Tapijten te komen rusten.

Doch het is tijd dat ick my weder aen de andere zijde van dese Valeye, by de Reviere van de Koeyen begeve, waer van daen ick de ronde om dese Valeye hebbe begonnen te doen; ende van het Oosten nae het Westen ben af-getreden, tot aen Dorp van *Amatulan* toe, het welke het meeste van deselve is af-gelegen, om den Leser soo te doen bemercken, de kleyne wegh die'er noch tot aen *Guatimala* toe is af te leggen.

Her is waer, dat'er van de Eremitagie van onse Vrouwe af, een engen wegh door her midden van de Valeye loopt, die by-nae tot aen *Amatulan* toe streckt, ende daer nae de reghte handt af op een Geberghte af-wijckt.

Doch door dien men daer dickmaelen moet op ende neder klimmen, ende dar'er vele moeyelijcke diepe wegen te passeren zijn, soo is dat den gewoonlycken ende meest betreden wegh niet, als men aen de Eremitagie aen de rechter-handt van *Mixco* komt, dat maer vijf mijlen van *Guatimala* leghet.

St. Lucar.

Van *Mixco* loopt de wegh al klimmende op een Heuvel, deselve bringht de Reyfigers in een Dorp dat een weynigh grooter als *Mixco* is, het werd *St. Lucar* genaemt, en het is'er seer kourt, soodaenigh dat die koude gemaetigheydt die plaetse seer rijk gemaect heeft, ende het is de Koorn-solder ende het Packhuys van de geheele Stadt van *Guatimala*.

Wonderlijk getempert
Climaet van dat Dorp, doet het Koorn merckelick vermeerderen.

Hoemen het Koorn bewaert.

Want daer het Koorn van de Valeye, op andere plaetsen, niet lange kan bewaerd werden sonder dat het bederft, ende dar'er aldaer seeckere kleyne wormkens in kornen die sy *Gurgos* noemen, soo is in tegendeel het Climaet in dese Plaetse van *S. Lucar* soo wel getempert, dat het Koorn daer twee a drie Jaren, nae dat het gedorscht is, goet blijft, mits datmen forge draege van het somwijlen te verschieten, ende soo het wel opgestoten is, vermeerdert het soodaenigh, gelijk ick by ondervindinge selfs op de Plaetse gesien hebbe, datmen nae verloop van een Jaer, op een Solder, op dewelcke men twee-hondert mudden Koorn geleght heeft, twee-hondert ende twintigh vindt.

Hierom is het datmen in dat Dorp, het meeste Koorn dat in die Valey gewonnen wort, bringht, oock is het vol Schueren, die sy *Trojas* noemen, dese zijn niet op de aerde neder bevloerd, maer men maect daer met plancken een folderinge in, welke omtrent een voer a twee van de gront verheven is, men bedekt die met matten, ende op deselve leghtmen het Koorn, de rijkke Cooplieden van de Stadt bewaeren het aldus vier a vijf Jaeren, tot dat het op soodaenigen prijs, als sy wenschen, komt.

Men

III BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. IV. CAP. 267

Men heeft noch maer drie kleyne mijlen afte leggen, om van dese Plaetse tot aen *Guatimala* te komen, oock vintmen maer eene *Baranca* of die diepen wegh tusschen beyden, onderwegen heeftmen aen beyde de zijden kleyne Dorpen, welke sy *Milpas* noemen, deselve bestaen gemeenlijck uyt twintigh Hutten.

Op het midden van den wegh is een Heuvel, van deselve ontdecktmen de geheele Stadt, ende dese hooghte Commandeert over deselve foodaenigh dammen met twee groote stucken Canon, geheel *Guatimala* in vreesse soude konnen houden.

Doch behalven desen Heuvel, over dewelcke de gewoonlijcke wegh loopt, zijn'er noch meer voorwaerts ter rechter ende ter slinker zijde andere Geberghten, welke meer aen de Stadt naederen, en seeckerlijck men soude van deselve geheel *Guatimala* konnen met Geschtut plat schieten, als al dese Heuvel te verre daer van daen was.

Men vind een seer schoone wegh, wanneer men dese Heuvel is af-geklommen, sy is oock seer breed, maer op het midden werd sy vry wat nauwer gemaect door het Geberghte, doch dat duert niet langer dan een schoot weeghs, maer dese plaetse valt seer moeyelijck te passeren, ter oorfaecke van de steenen ende eenige kleyne Rotsen, welke men in een sterck-vlietende Beeck, die van het Geberghte nae de Stadt loopt, vindt.

Maer by een kleyne Eremitagie, welke nae *St. Juan* genaemt is, begint de wegh weder allenckskens te verwijden, ende daer ontdecktmen *Guatimala* weder, dat een aengenaem gesichte voor de Reyssigers geeft, dewelcke door een sandigen wegh nae de plaetse gaen, daer sy wat dencken uyt te rusten, oock vinden sy niet minder vermaeckelijck de soete groente van de schoone Alle'en, welke sy tot aen en in de Stadt toe ontmoeren, en die altoos voor alle gaende ende komende Persoonen open staet, het sy van de zijde van het Clooster van de Jacobijnen, ofte van de kant van de Kerck ende van het Clooster van de Religieuse Doghters *de la Conception*.

Nae dat ick nu den Leefer dus geleyd hebbe van *Golfe Dolce* af, tot aen *Guatimala* toe, ende hem alles vertoont wat op die wegen aenmerckens waerdigh is, soo sal ick te deser plaetse niet seggen van de andere Landen, welke nae de kant van *Nicaragua* gelegen zijnde, onder dese Stadt behoren, tot dat ick sal komen tot mijne wederom Reyse, die ick dien hoeck uyt-nam; De wegh tot aen *Realejo* toe hebbe ick al voor desen beschreven.

My is nu noch overigh het Landt van *Vera-Paz*, ende den wegh daer toe gaende voor oogen te stellen.

HET V. CAPITTEL.

Oorspronck van den naem van Vera-paz. Beschrijvinge van die Provincie. Coban. Ongetemde Indiaenen beletten den handel tusschen Guatimala ende Jucatan. Historie van de Reyse van seeckeren Religieus. Handel van die van Vera-Paz op de Golf. Koopmanschappen van het Landt van Vera-Paz. Wegh van Guatimala na Vera-Paz. Beschrijvinge van het Geberghte van de Sacatepeques, de Dorpen daer op, ende de Inwoonders van deselve. Grootte mildaetigheyd van een godtloos Indiaen. Bouquetten pluymen die te huer gaen. Ongemackelijcke en gevaerlijcke wegh op den Bergb Rabinal. Beschrijvinge van de Valeye van St. Nicolaes. Robinal een seer schoon Vleck. Is seer overvloeyende van allerhande vruchten ende leef-tocht. Prachtigh traetement van Frater Juan Baptista. St. Christoffel. Een groot Meer door Aerdt-bèvinge ontstaen. Besluyt van het Capittel.

Oorspronck van de naem van *Vera-Paz*.

DE Provincie van *Vera-Paz*, dat waere Vreede geseght is, heeft die naem gekregen, om dat de Indiaenen van dat Landt, hebbende verstaen hoe dat de Spaigniaerden *Guatimala* nevens de nae-buerige Landen hadden vernieestert, sighaen deselve vreedsaemelijck, ende sonder tegenstant te bieden, onderwierpen.

Beschrijvinge van die Provincie.

Voor desen was dit Landt een Diocese ofte Bisschoppelijcke Jurisdicte op sijn selven, doch jegenwoordigh is het by die van *Guatimala* gevoeght.

Het werd door een *Alcalde Major*, ofte President, welke men uyt Spaignien sendt, geregeert, doch hy dependeert aen de Koninglijcke Audientie, ofte Kamer van Justitie van *Guatimala*.

Coban.

De Hoofst-*Stadt* van die Provincie is *Coban* genaemt, in deselve is een Clooster van de Religieusen van de Ordre van St. Dominicus, ende den *Alcalde Major* houd daer sijne gewoonelijcke residentie.

De Spaigniaerden hebben dese Provincie noch niet geheel onder gebraght, hoewel sy daer seer dickmaelen om hebben gestreden tegens de Barbarische ende ongelovige Volckeren, welke tusschen deselve ende *Jucatan* in woonen.

Ongetem-

Sy spannen alle haere kragten aen, om deselve te dempen, en om soo door ha-

III. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* V. CAP. 269

re Landen een wegh nae de Stadt *Campin*, welke in *Yucatan* leght, te baenën, de India-
ende soo den handel, te Lande, met die Provincie te bevestigen, welke men belet-
geloofst dat seer voordeelig aen het Landt ende de Stadt van *Guatimala* soude ten den
zijn, ende een veel seeckerder wegh om haere Coopmanschappen nae de *Hav- handel*
vana te brengen, dan door de *Golfo Dolce*, om dat dickmaelen de Scheepen, tusschen
welcke uyt die Golf, nae de *Havana* loopen, door de Hollanders genomen *Guatimala*
werden. ende *Juca-*

Doch de Spaigniaerden hebben, tot noch toe, dat Dessein niet konnen vol-
brengen, want sy hebben, in dat Barbarische Volck, altoos soo kraghtige we-
derstand gevonden, dat het haer niet mogelijk is geweest, deselve onder te
brengen, ende te vermeerteren.

Dat alles niet tegenstaende, was'er een Monick, die een van mijne goe-
de vrienden, ende van mijne kennisse was, welke het waeghde onder dese
woefte Menschen te gaen, ende hy passeerde, door twee drie Indiaenen ver-
felt, dwarsch door haer Landt heenen, tot aen de Stadt *Campin* toe, aldaer
vondt hy eenige Spaigniaerden, welke haer seer over dat sijn stout bestaen
verwonderden, hem vragende hoe hy sijn leven op die wegh hadde derven
hazarderden.

Hy quam daer nae weder te *Coban*, ende van daer te *Vera-Paz*, alwaer hy
het verhael van sijne Reyse deede, seggende, dat die Volckeren, siende dat
hy hare Taale sprack, ende dat hy, ten haren opsigte, nederigh ende beleefst was,
hem mede seer wel hadden onthaeld, vreesfende, seyde hy, dat, soo sy hem het
leven benaemen, de Spaigniaerden, om daer wraecke van te nemen, haer
noyt, voor dat sy haer hadden uytgeroyt, souden laeren rusten.

Hy seyde oock dat haer Landt veel beeter was dan dat van *Vera-Paz*, het
welcke, soo gefeght is, door de Spaigniaerden, vermeerst is, dat in het
selve een seer schoone Valeye, ende in deselve, een Meer, was, op de kant
van het welcke een groote Indiaensche Stadt lagh, die, ten minsten, door
twaelf duysent Indianen bewoont wierde, en welckers Hutten alle van malkan-
deren waeren af-gefscheyden.

Dese Monick heeft daer nae een beschrijvinghe van dat Landt gemacckt,
ende hy voer over nae Spaignien, om het Hof aen te moedigen tot het Dessein
van dat selve te gaen overmeesteren, door het voordeel dat de Stadt van *Gua-*
atimala ende de Provincie van *Yucatan* souden trecken, soo men eens een wegh,
tusschen die twee Provincien, tot haere mutuele Communicatie, konde uyt-
winden.

Doch hoewel de Spaigniaerden van *Vera-Paz*, aen die zijde, door dat woefte
Volck beslooten werden, soo hebben sy doch, aen de andere zijde, den wegh
nae *Golfo Dolce* open, sy handelen in deselve met de Scheepen die daer komen
anckeren, brengende aen deselve Pluym-gedierde, ende andere foorten van leef-
tocht die in dat Landt vallen, ende sy voeren Wijnen ende andere Spaensche
Waeren in de Stadt van *Coban* te rugge.

Het Landt is seer onessen ende Berghaghtigh, en hoewel'er eenige taeme-
lijck

Historie
van de
Reyse van
secker
Religieus.

Handel
van die
van *Vera-*
Paz op de
Golf.

lijke groote Vlecken in zijn, soo vintmen'er doch maer drie a vier van eenigh aensien.

Koop- De voornaemste waeren die daer vallen zijn voor eerst de *Achiotte*, welke manfchp- de beste van geheel het Landt van *Guatemala* is, *Cacao*, Catoen, Honig, *Cassia*, *Salaparilla*, ende *Maijz* in seer groote meenighte, doch daer valt geen Tarwe. pen van
het Landt Daer is oock veel *Wafch*, *Pluym-gedierde*, *Wilt-braet*, ende *Vogelen* van verscheydene couleuren, van dewelcke de Indianen de vederen, tot veele aerdige wercken, gebruycken, evenwel komen sy by die van *Mechoacan* niet te passe; men vint daer veele *Perroquiten*, *Apen* ende *Meer-katten*, welke van *Vera-Paz* op het *Geberghte* weten de kost te krijgen.

Wegh van Den wegh om van *Guatemala* in dat Landt te komen, is deselve die nae de *Guatemala* *Golfleydt*, tot aen het Dorp *St. Lucar* toe, van dewelcke ick hier boven gesproocken hebbe, ende van daer streckt sy sich over de Heuvelen ende het *Geberghte* dat aen de zijde van de *Valeye* van *Mixco* leght.

Beschrij- Sy werden de *Bergen* van de *Sacatepeques* genaemt, met een naem welke vinge van bestaat uyt twee Indiaensche woordekens *Sacate* ende *Tepec*; Het laetste bereekent een *Bergh*, ende het eerste *gras*, foodaenigh dat de saemenvoeginge van die woorden, eygentlijck *Gras-bergen* beduyt.

Op deselve zijn vier aensienlijke Dorpen; het eerste is *St. Jago* genaemt, in het welke vijf-hondert *Huys-gefinnen* zijn; het tweede *St. Pedro*, en daer sijn'er ses-hondert in; Het derde *St. Juan*, dat mede soo groot is, ende het vierde *St. Dominicus* van *Senaco*, in daer vintmen omtrent drie hondert *Familien*.

Desse vier Dorpen zijn alle seer rijk, het *Climaet* is seer kout in detwee eerste, doch in de twee laetste weder warmer, ende omtrent deselve zijn veele *Hoeven*, op dewelcke men veel *Tarwe* ende *schoon Koorn* aen teelt, soo wel als *Maijz*.

Desse *Indiaenen* vallen vry moediger dan die van de andere Dorpen die daer omtrent gelegen zijn, ende sy stonden, doen ick daer was, op het *Poinct* om tegens de *Spaignaerden* te rebelleren en op te staen, door dien sy haer mis-handelden.

Groote mildadig-
heyd van
een godt-
loos Indi-
aen.

Bouquet-
ten *Pluym*-
men die te
huer gaen.

De *Kercken* zijn daer uyt-nemende kostelijcken ende praghtigh, ende men vint daer een *Indiaen*, ten tijde van mijn verblijfin dat Landt, die uyt het Dorp van *St. Jago* van daen was, welke door een ydele begeerte tot wereltche glorie, ses duysent *Ducaten* aen de Kercke van die *Plaetse* gaf, ende evenwel bevont men daer nae, dat hy op het *Vogel-geschrey* ende andere *Heydensche* dingen aght gaf, ende dat hy een *Afgoden-dienaer* was.

Desse *Indiaenen* winnen veel door het verhueren van groote bouquetten *Pluymen*, men siet de *Indianen* sich van deselve bedienen in de *Danseryen*, welke sy, op de dagen dat haer Dorp is ingewijt, aentreghten; men vint van die bouquetten welke seftigh *Pluymen*, alle van verscheydene verwe, sullen hebben, voor yder *Pluym* geeftmen ten minsten seven oortjens *Hollandsch gelt*, behalven datmen de waerdye van de *Pluymen*, die door ongeluck, of verloren werden, of breecken, moeten beraelen.

Van het Dorp van *St. Juanaf*, dat wel het meeste voorwaerts leght, is de wegh

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. V. CAP. 271.

wegh seer vermaeckelijck ende vlack, tot aen een kleyn Dorp, van onttrent twintigh Huysen, zijnde, *St. Raymond* genaemt; toe, men moect als daer een goede dagh-reyse door brengen met op en neder te klimmen; ende door diepe ende waeterige wegen gaen, tot datmen aen een Hutte, op de kant van een Reviere gebouwt, komt, dit is deselve Reviere die door *Acasabaflan* loopt, waer van ick voor desen hebbe gesproocken.

Hier van daen kommen aen een Bergh die seer steen-agtig ende vol Rotfen is, sy wert den Bergh *Rabinal* genaemt; men heeft'er treden voor de Muyl-efels in de Rotfen uytgewouwen, want so die maer het minste ter lincker ofte ter regter hand quamen te struykelen, so soudensy langs de Rotfen in duyfent stuken vallen.

Doch dit gevaer en duert niet langer dan onttrent anderhalve mijle, ende men komt daer nae in een seer schoone Valeye, welke den naem van *St. Nicolaes* voert, ende dat door een Hoeve, die aen de Jacobijnen van *Cuban* behoort, en die van haer soo genaemt wert.

Hoe wel dese Valeye by die van *Mixco* ende *Pinola* niet te vergelijcken is, so is sy doch, door drie dingen, welke in deselve gevonden werden, aenmerckelijck; Het eerste is een Suycker-molen, welke *St. Jeronimus* geheeten wert, sy komt toe aen de Jacobijnen van het Convent van *Guatemala*, ende is beter als die van *Anatulan*, niet alleen in de menigte van de Suycker die daer wert gewonnen, ende die zy, met Muyl-efels, aen geene zijde het Gebergte van *Guatemala* brengen, ende in getal van Slaeven, die door twee Monicken bestiert werden; maer voor al om datmen daer seer schoone Paerden aenqueekt, zijnde die de beste van geheel het Land van *Guatemala*, en seer geaght door alle Liedens van middelen en van aensien, welke haer vermaeck nemen daer mede door de Stadt te rijden.

Het tweede is de Hoeve van *St. Nicolaes*, welke alsoo vermaert ende beroemt is door de schoone Muyl-efels die sy uyt-levert, als die van *St. Hieronimus* door haere Paerden.

Het derde is een Indiaensche Vleck *Robinal* genaemt, daer in zijn ten minsten acht hondert Familien, ende men yint in het selve alles datmen tot levens gemack soude konnen wenschen.

Het Climaer is'er eer heet dan kout, doch die hette wert getempert, ende seer gebroocken, door de meenigte van de schoone overschaduwde Wandelwegen die'er zijn.

Men yint daer niet alleen alle de Indiaensche vrughten, maer oock die van Spaignien, als daer zijn Orangie-appelen, Limoenen, Citroenen suer en soet, Granaed-appelen, Rasijnen, Vygen, Amandelen ende Daedelen.

Het gebreck van de Tarwe kan die geene, welke het broot daer van liever als dat van *Mai*z eeten, weynigh incommoderen, om datmen deselve, in twee dagen, gemackelijck uyt de Dorpen van de *Sacatepeques* daer kan brengen.

Wat het Vleesch belanght, men yint het selve daer van *Ossen*, van *Schaeppen*, van *Geyten*, van *Gevogelte*, van *Kalckhoenen*, van *Waghtels*, van *Patrijfen*, van *Faisanten*, en van *Konynen*.

Daer is oock een Reviere, die dichte voor by hare Huysen stroomt, ende haer een groote meenigte van veelderhande slaggh van *Visch* uytlevert.

Onge-
mackelijc-
ke enge-
vaerlijke
wegh op
den Bergh
Rabinal.

Beschrij-
vinge van
de Valeye
van *St. Ni-
colaes*.

Robinal
een seer
schoon
Vleck.

Is seer
over-
vloeyende
van aller-
hande
vrughten
en leef-
toght.

De Inwoonders van dat Dorp zijn in veele dingen seer over-een-komende met die van het Indiaensche *Chiapa*, welke sy nae-volgen in het aerdigh Peerde-berijden, ende in alle andere soorten van divertissementen.

Praghtigh tractement van Frater *Juan Baptista*.
 Her was in dat Dorp, dat mijn vriend Frater *Juan Baptista* sijne woonplaetse wilde bevestigen, om aldaer de resterende daegen sijns levens in ruste door te brengen, nae dat hy Prieur van verscheydene Plaetsen hadde geweest, ende vooral van *Chiapa* ende *Guatimala*, ende hy onthaelde my daer op soo praghtigh een wijse, datmen met reden hem daer over soude hebben kunnen berispen, als zijnde het gantsch niet wel-voegende voor Bedel-Monicken, de magnificentie ende de praght der Vorsten te willen nae-volgen.

S. Christoffel.
 Van die *Valey* af, tot aen *Vera-Paz*, ofte wel tot aen *Coban*, dat daer de Hooft-Stadt van is, vintmen niet aenmerckens-waerdigh, dan het Dorp St. Christoffel, alwaer jegenwoordigh een groot Meer is, van het welke, soo men seght, men met geen diep-loot de gront kan vinden.

Een groot Meer door Aerd-bevinge ontstaen.
 In vorige tijden vondmen aldaer dat Meer niet, doch de grondt, sich in een swaere Aerd-bevinge geopent hebbende, ende veel Huyfen ingeswolgen, soo faghmen daer op dat Meer verschijnen, het welke daer, sedert die tijd, altoos is gebleven.

Van daer tot aen *Coban* toe zijn de wegen moeyelijck en niet dan Geberghte, des niet regentaende kunnen de Muyl-eiëls van het Landt, deselve, op haer gemack, met haere lasten, passeren.

Beslyt van het Capitrel.
 Wy hebben nu eyndelijck de geheele uyt-streckinge van het Landt van *Guatimala* door-sloopen, in het selve zijn veele Dorpen, die meer bevolckt zijn dan op eenige andere Plaetse van geheel *America*, ende indien de Indiaenen in de Krijghs-konst wel ervaeren, ende met waepen wel voorfien waren, men soude geen quartier van *America* soo sterck in Volck vinden.

Doch om dat de Spaigniaerden haer veraghten ende mishandelen, tot soo verre toe, dat sy haer selfs hare Bogen ende Pijlen niet laten behouden, zijnde het seer verre van daer, dat sy schiet-geweer, Piecken ofte Degens souden hebben, soo heeft haer dat niet alleen den moedt benomen, maer oock te gelijk de affectie, die sy anders, tot de Spaigniaerden souden hebben kunnen krijgen, foodaenigh dat deselve, in groote vreesse moeten staen, dat die groote meenighte van Indiaenen, in gevalle men in *America* landde, om het selve in te nemen, sigh aen de zijde van haere Vyanden souden begeven, ofte haer immers nergens toe dienen, als sy al getrouw ende onderdaenigh bleven.

HET VI. CAPITTEL.

Beklaegelijke staet van de Volckeren van Guatimala. Vergelijkinge tusschen de Indiaenen ende het Volck Israëls. De Indiaenen nementoe tegens de onderdruckinge. Verkeerde Politie der Spaigniaerden. Middelen om de Spaigniaerden America te ontweldigen. Mis-slagh van sommige personen werdt klaerlijck aengewesen. Kleyne maght der Spaigniaerden in Guatimala. Deerlijcke staet der Indiaenen onder de Spaigniaerden. Bedroefde wanhope der Indiaenen.

DE staet ende de conditie van de Volckeren van het Landt van *Guatimala* is al soo beklaegelijk ende erbarmens-waerdigh als die van eenige van alle de andere Volckeren van *America*.

Want ick kan op eenige wijze, van haer seggen, het geene van het Volck *Israëls* wert geseht in het eerste Capittel van het Boeck *Exodus* op het sevende veers; dat sy vroeghtbaer waren, ende overvloedelijk wiesschen, ende vermeenighvuldighden, soodanigh dat sy maghtigh wierden, ende het Landt veroulden; hier om eyde *Pharao* tot sijne Onderdaenen, in het thiende veers; Men moet wijselijck met haer handelen, wy vreesse dat sy, komende te vermeerderen, ende eenige Oorlogh ontstaende, haer niet by onse Vyanden verwoeghen, ende tegens ons strijden; Hier om was het dat sy mannen over haer stelden om haer te doen arbeijden, steen, calck ende andere dinghen te doen maecten, mer soo groore gestrengheydt ende wreedtheydt, dat het leven haer te bange wierde door dese dienstbaerheydt, ende haer verplighte, de hulpe des Hemels, tot hare verlossinge, aen te roepen.

Hoewel'er eenige soorte van onderscheydt tusschen de Indiaenen ende het Volck van *Israëls*, soo heeft doch dese vergelijkinge haere over-een-komste in de verdruckinge soo van de een als de andere, en oock in de maniere, op dewelcke men haer heeft gehandelt, op dat sy niet meer souden vermeenighvuldighen; dan men selve begeerde.

Het is seecker dat de Indiaenen veels lijden door de Slaevernye, in dewelcke haer de Spaigniaerden gebraght hebben, en dat sy, des niet tegenstaende, daegelijcks in getal ende rijckdoim toe-nemen, soodaenigh dat men daer vreesft dat sy te maghtigh sullen worden, ende nyt haer selven op-staen, ofte sijn by vreemde Narien verwoeghen, tegens die geene, welcke haer dus Tyranniseren.

Beklaegelijcken staet van de Volckeren van *Guatimala*.

Vergelijkinge tusschen de Indiaenen ende het Volck *Israëls*.

De Indiaenen nementoe tegens de onderdruckinge.

Want men laet haer het gebruyck van geenderhande waepenen toe, het fy dit dan uyt vreesfe, het fy dan uyt jaloufijefpruyt, felve niet dar van haere Booghen ende Pijlen, van dewelcke haere Voor-ouders figh voor-defen bedienden.

Verkeerde politie der Spaigniaerden.

Soodaenigh dat de Spaigniaerden, hoe wel fy aen haere zijde niet van de kant der Indiaenen te vreesen hebben, door dien fy ontwaepent zijn, soo fal oock, wanneer eens een vremde Natie, in den fin fal krijgen, ende trachten dat Landt in te nemen, ende te vermeerfieren, defelve, om die eygene reden, geen apprehenfie voor haer behoeven te hebben, ende soo fal, de Politie, van dewelcke figh de Spaigniaerden bedienen, om defe Indiaenen te verfwacken, r'eenmael tot haere totale ruine ende verderfgedijen.

Middelen om de Spaigniaerden *America* te ontwel-digen.

Want defe groote meenichte van Indiaenen, haer in den Oorlogh onnut zijnde, endefy felve, uytgefondert die in de Steden woonen, figh hier ende daer verfpreyt bevindende, door foo een wijde uyt-ftreckinge des Lands, fullen, tegens een kleyn Legerken, niet dan een handt vol Volcks fchijnen te zijn.

Oock zijn'er onder defe kleynen hoop Spaigniaerden weynige die bequaem zijn om de waepenen te voeren, ende dat kleyne getal en fal niet maghtigh wesen groote tegenftant te doen, hebbende geen Gefchut.

Ende foo het daer by quam voor te vallen, dat de Negers, ende de Indiaenen, welcke fy soo feer, als gefeght is, mishandelt, ende daerom oock altoos gevreesf hebben, figh tegens haer, by de vremde vervoeghden, soo is het feecker, dat fy haer uyerfte verderf niet fouden konnen ontvlieden, zijnde, op die maeniere, van binnen ende van buyten, aengetaft.

Misflagh van sommige perfonen werdt klaerlijck aengewefen.

Hier uyt kanmen befpeuren, hoe weynigh dat die geene gegrond zijn, ende met hoe geringen fundament dat fy fpreecken, die daer feggen dat *America* nu fwaerder foudé vallen om te vermeerfieren als ten tijde van *Cortez*, om datmen nu tegens de Spaigniaerden ende tegens de Indiaenen foudé moeten ftrijden, daer'er in tegendeel doen niet dan arme naeckte Indiaenen waren.

ICK houde fttaande dat dit feggen gantfchelijck valfch is; want de Indiaenen waeren in die tijd ftrijdbaere Liedén, door de Oorloghen die fy malkanderen aen deden, ende fy wiften figh feer wel te bedienen van hare bogen, van hare pijlen, van hare fchighten, ende van hare andere foorten van waepenen, en het bleek in haer ftrijden, dat fy uytmaeten kloeckmoedigh ende couragieus in het veghten waeren, oock fietmen fulcks in hare Hiftorien.

Doch nu fijn fy gantfch moedeloes, ende als fonder herte geworden, foodaenigh dat fy van vreesfe beven, wanneer fy een inufker hooren loffen; dit komt daer van daen, dat fy door de Spaigniaerden onderdruckt worden ende ontwapent zijn, die haer felve door een opflagh van oogen ofte een fter en fterfch gefichte een fchrick op het lijf jaegen, ende daerom zijn fy, in die ftact, waer in fy figh nu bevinden, niet te vreesen.

Kleyné maght der

Men behoef al immers foo weynigh voor de Spaigniaerden bedught te zijn, die in die groote uyt-ftreckinge van gheheel het Landt van *Guatemala*,

III. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* VI. CAP. 275

mala, geen vijf-duyftent Mannen, tot den Oorlogh bequaem, soudē konnen lighen.

Al soo weynigh soudē sy konnen bewaeren soo veel wegen ende toegangen als'er in verscheydene quartieren van dat Landt zijn, het welcke, hoe het grooter is, hoe het oock beter kan ingenomen worden, om dat, terwijlē den Spaigniaert aen den eene kant sal besigh wesen, met het te beschermen, het door die vremde Natie aen de anderē zijde sal konnen aengetast ende ingenomen worden.

De Slaven selve soudē tegens haer, in soodaenige gelegentheyt, en om haere vryheydt te hebben, opstaen, ende eyndelijck de Criolen, welcke sy mede ren uytreisten mishandelen, soudē wel blijde wesen, soo sy haer van de Spaensche slaevernye konden verlossen, ende soudē veel liever in vryheydt onder een vremt volck, willen woonen, als langer door haere eygene Natie onderdruckt worden.

De staet der Indiaenen is in die Landen soo ellendigh, dat haer levens conditie al immers soo miserabel is als die van de Slaeven, hoewel de Koningh van Spaignien door sijne Onderdaenen aengefoght sijnde, om die tot Slaeven te maecten, sulcks altoos heeft geweygert.

Ick heb'er eenige gekent, welcke, als sy van den dienst ende het werck der Spaigniaerden af quaemen, ende daer voor niet dan quetsuēn ende slaegen ontfangen hadden, op haer bedde gingen leggen, in voornemen van liever te sterven, als langer een leven met soo veel ellenden ende miserien vervult te leyden, oock weygerden sy alle soorten van voedsel ende versterckinge, die haere Vrouwen haer aanboden, willende veel liever van honger sterven als haer leven verlenghen.

Het is waer dat door mijne aenporringen, sommighe haer hebben laeten beweghen om liever te leven als Eygen-Moordenaers te willen zijn, maer oock waeren'er andere, die alle soorten van vermaeninghen ende voedsel verwierpen.

Spaigniaerden in *Guatemala*.

Deerlijcke staet der Indiaenen onder de Spaensche.

Deerlijcke wanhope der Indianen.

HET VII. CAPITTEL.

Op wat pretext de Spaigniaerden den dienst van de Indianen hebben verkregen. Hoe deselve in haeren dienst werden verdeelt. De Ivez Repartidor ende sijn Ampt. Op wat wijze de Indianen van hem behandelt werden als hy die aen de Spaigniaerden wyt-deelt. Profijst van den Ivez Repartidor. Straffe van de Indianen die den arbeyt ontloopen. Onrechtvaerdigheyt omtrent de Indianen gepleeght. Hoe bart ende Barbarisch men haer handelt. Haer sober dagh-gelt. Gruwelijcke godtloosheyt van de Spaigniaerden, omtrent dese Indianen gepleeght. Godtlose wijze om aen de kost te geraecken. Andere harde soorte van slavernye. Voorbecladen daer van. Besluyt des Capitfels.

Op wat pretext de Spaigniaerden hebben den dienst van de Indianen verkregen.

Hoe deselve in haeren dienst werden verdeelt.

De Ivez Repartidor en sijn Ampt.

DE Spaigniaerden die in dat Landt woonen, en vooral die haer op de Hoeven van de Valeye van *Mixco*, ende op de Dorpen van *Mixco*, *Petapa*, *Pinola* ende *Amatilan* onthouden, nevens die geene, die op de Vlecken en het Gebergte van de *Sapatepéques* zijn, hebben vertoont, dat, door dien allen haeren arbeyt ende negorie tot het welvaeren van den Staet streckte, ende zijnde daer niet Spaigniaerden genoegh, om alle de noodighe wercken in soo groot een Landt te doen, hebbende sy niet alle de behoorlijcke middelen om Negers ende Slaeven te kopen, dat sy over sulcks noodigh den dienst van de Indianen van doen hadden, verfoeckende datmen haer dat wilde consenteren, mits haer een redelijck salaris gevende.

Hier op wierde geordonneert datmen, op yder Maendagh, seecker getal van Indiaensche Boeren soude by een doen komen, ofte oock wel des Sondaghs, des aghtermiddaghs, welcke onder de Spaigniaerden souden verdeelt werden, al nae de gelegentheyt van haere Hoeven ofte Ampten, 't zy om haere Landen te bebouwen, om haere Muyl-efels te drijven, of om haer in haer beroep behulpsaem te zijn.

Men heeft in yder quartier een Officier tot dien eynde gestelt, sy noemtu desefelye *Ivez Repartidor*, hy is gehouden, volgens de lijstte, welcke hy van de Spaensche Huysen ende Hoeven heeft, weeckentlijck, een seecker getal van Indianen te beschicken.

Dit is een gemackelijck middel voor den President van *Guatemala* ende voor de andere Reghters, om haere Huys-genoten ende Dienaers te avanceeren ende te vorderen, oock geven sy gemeeenlijck aen deselve dese Ampten.

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VII. CAP. 277

Sy noemen het Vleck ofte de Plaetse, op dewelcke de Indiaenen des Sondaeghs ofte des Maendaghs moeten by malkanderen komen ende vergaederen, ende sy verschijnen daer selve mede, met alle de Spaigniaerden die onder dat quartier behooren.

De Indianen van de Dorpen van haere zijde, sijn mede verplight, het getal van arbeyts-lieden, het welcke sy weeckentlijck, door ordre van het Hof van *Guaimala* moeten bestellen, gereet te houden, ende sy werden op de generale rendevous plaetse begeleyt, door een Indiaensc Officier van het Dorp dat haer sent.

Als sy nu op die plaetse sijn gekomen, sluytmen haer alle in het Raed-huys op, gevende eenige stock-slagen en suffletten aen die geene, die niet haeltigh genoegh intreden; sy hebben alle haer gereedschap om te wercken by haer, als Schuppen, Spaeden, Picken, Bijlen, ende leef-toght voor een weecke, dewelcke gemeenlijck bestaet uyt Koecken van *Maiz*, wortfen van *Frixolen* ofte Boontjens, een weynigh *Chili* ofte lange Peper, ende eenige brocken kout Vleesch voor een a twee daegen; oock draegen sy haer bedde op haeren rugge, het selve bestaet uyt een deecken van grove Wolle, in' dewelcke sy sich winden, om op de aerde te gaen slaepen.

Als sy nu alle by den anderen zijn, ende het Raed-huys van haer vervult is, soo roept de *Ivez Reparidor*, ofte hier toe gestelde Officier, de Spaigniaerden volgens de ordre van sijne lijstte, ende te gelijck doet hy soo veel Indianen, als het Hof haer heeft toe-gelegh, verschijnen.

Enige moeten'er drie of vier hebben, andere vijfthien ofte twintigh, al nae dat haer beroep ofte den arbeyt, die sy te doen hebben, vereyscht.

Op dese wijse deelt hy aen een yder van de Spaigniaerden, de Indianen, welcke sy moeten hebben, uyt, soo lange dat die alle aen de Man zijn.

Als nu dese uyt-deelinge gedaen is, neemt yder Spaigniaert, van de Indiaenen die hem sijn toe-gelegh, of een deecken, of eenigh stuck van sijn gereedschap, op dat het hem tot een pant verstrecke, indien hy quaeme wegh te lopen, ende aen de Officier, welcke die uyt-deelinge gedaen heeft, geeft een ygelijck van haer een halve Reael van vier ende een halve stuiver de geheele, voor yder Indiaen, het welcke hem dan jaerlijcks veel op-brénght, want daer zijn eenighe *Repartidors*, die alle weecken, drie a vier hondert Indianen moeten verdeelen.

Indien een Spaigniaert komt klaegen, dat een van sijne Indiaenen, het ontvlught is, ende hem de geheele weecke niet heeft uyt-gedient; deselve doet men soecken, soo lange tot datmen hem gevonden heeft, ende als dan bintmen hem, op de Merckt-plaetse, met handen ende voeten aen een pael, ende aldaer werdt hy in het publijck voor al de Wereldt gegeeselt op den rugge.

Dogh soo een arm Indiaen komt klaegen, dat de Spaigniaerden hem bevroogen hebben, ende sijn Schuppe, Bijl, Spaede ofte Deecken af-genomen,

Op wat wijze de Indianen van hem gehandelt werden als hy die aen de Spaigniaerden uyt-deelt.

Profijt van den *Ivez Reparidor*.

Straffe van de Indianen die den arbeyt ontlopen.

Onrechtvaardig- of

heyd ontrent de Indiaenen gepleeght. of oock sijn loon onthouden, soo doetmen geen recht over die Spaigniaert die den selven Indiaen bedrogen, bestolen ofte verkort heeft, hoewel het recht ende billijkheyt vereyschen, datmen Justitiaen beyde de zijden, ende aen de een soo wel als aen de andere oeffent.

Hoe hardt ende barbarisch men haer handelt. Op dese wijze dan verkooptmen alle weecken de Indianen als Slaeven, en dat voor een halve Reael het stuck, sonder datmen haer des avonts wil toelaeten haere Vrouwen te gaen besoecken, al wercken sy maer duyfent schreeden van haere Huysen af, of van het Dorp daer in sy woonen; andere weder werden drie a vier mijlen wegh ghebraght, ende die derven, soo wel als de andere, niet voor des saturdays avonts wederom keeren, nae dat zy, alles wat haer Meester haer heeft willen gebieden, verricht hebben.

Het sober dagh-gelt. Het loon datmen haer geeft is soodaenigh, dat sy daer nauwtijcks den kost af kunnen hebben, want men geeft haer noch geen vijf stuyvers des daeghs, door dien zy, voor de geheele weecke, maer vijf ende twintigh stuyvers trecken.

Dese ordre werdt in de Stadt van *Guatemala* ende in de Spaensche Dorpen onderhouden, ende men geeft aen ygelijck Huys-gefin, de Indianen die het van nooden heeft, om waeter ende hout te haelen, ende om andere noodige dingen te doen, ende ten dien eynde, moeten haer de naebuerige Indiaensche Dorpen, daer toe van Indiaenen beforgen, op de wijze als ick boven verhaelt hebbe.

Daer en is geen waeragtigh Christen, welke het herte niet soude bersten, als hy sagh, hoe die arme ellendige Indianen, geduerende de weecke van haer dienst, van eenige Spaignaerden getraecteert worden.

Grouwe-lijcke godloosheden van de Spaignjaerden omtrent dese Indiaenen gepleeght. Daer sijn'er welke haere Vrouwen gaen misbruycken, terwijl dat de arme Mannen besigh zijn mer het Landt te bebouwen, andere geeffelen haer, door dien het schijnt dat sy loom ende traegh in den arbeyt zijn, of sy slaen haer met Degens, of verwonden haer het hooft, om dat sy sich tegens haer beeftigh ende onverstandigh kijven traghten te verantwoorden, ofte sy nemen haer haer gereedchap af, of onthouden haer een gedeelte van haeren loon, by-brenghende dat sy een halve Reael moeten geven voor den dienst ende het werck dat sy behooren te doen, ende dat sy sulcks, op die wijze als het betaemelijck is, ende soo als sy van haer verwaghten, niet ghedaen hebben.

Godtloose wijze om aen de kost te ge-reecken. Ick kende'er enige, welke voor een gewoonte handen, wanneer sy haere Tarwe gesaeyt ende te veldt hadden, ende nu by-nae geen Indiaenen meer behoefden, alle die gheene, die haer, om haer Landt te bebouwen, gegeven waeren, aen haer Huys te behouden; en kennende de geneghenthyt, welke die arme Liederen, om nae haer Huys-vrouw ende Kinderen te gaen, hebben, lieten sy haer des maendaeghs ende des dingsdaeghs hout hacken, ende vraeghden haer daer op des woensdaeghs, wat dat sy, in gevalle men haer liet gaen, souden willen geven, ende op dese wijze wisten sy de

de eene een Reael, en de andere twee ofte drie af te knevelen, soodaenigh dat sy daer door niet alleen hout voor haere Huys-houdinge bequaemen, maer noch soo veel gelts daer-en-boven, dat sy genoegh hadden om Vleesch ende Chocolate voor een halve maent te kopen, levende leuyelijck ende lekkerlijck op het sweet ende kosten van die arme Indianen.

Daer sijn'er oock andere, welcke deselve, aen haere bueren, die die van Andere harde soorte van slavernye. nooden hebben, voor een geheele weecke, en voor een Reael het stuck, verhueren, doch die huerders sijn wel verseeckert dat sy die aen hare gagie sullen konnen korten.

In alle de Dorpen sijn de Indianen noch aen een andere diergelijcke dienstbaerheyt onderworpen, want in deselve, mogen alle de Reyfigers, die daer door komen te passeren, om soo veel Indianen vraegen als sy van nooden hebben om haer Muyl-efels te drijven, ofte haere Bagagie te draegen, end ten eynde van de Reyse, maecten sy een opgeraept ende gefoght verschil met haer, ende sy senden haer, voor het meeste gedeelte, met stock-slaegen, in plaetse van gelt, te rugge.

Sy doen dese ellendige, een a twee dagh-reyfen verre, packen van hondert Voorbeelt daer van ponden gewighte draegen; sy binden deselve mer touwen aen yder zijde van haeren gordel vast, ende een lederen bant, welcke aen het pack geheght is, leggen sy om haer voor-hoofd, dese maectt dat de meeste swaerte van het selve, geheel daer op aen komt, en dat even boven de wenck-braeuwen; sy hebben het selve oock gemeenlijck soo geteekent, dat sy seer wel van de andere Inwoonders der Dorpen te onderscheyden sijn, soo daer door, als oock om dat die lederen bant haer alle het hair voor van het hoofd af-vrijft, ende het selve gantsch kael maectt.

Op dese wijze moet dit ellendige Volck sijn kost, onder de Spaigniaerden Bestuyt van dit Capittel. traghten te winnen, doch het is veelrijdts mer soo veel pijn ende benaeuwtheyt dat sy dickmaelen de Goddelijcke reghvaerdigheyt aenroepen, om haer in vryheydt te stellen, ende sy hebben anders geenen troost dan die haer de Priesters geven, dat sy dit alles om de liefde Godts, ende ten besten van den Staet, lijden.

Ende hoewel die geene, in welckers dienst sy sijn, haer doen arbeyden ende marcheeren in alle satioenen des Jaers, het sy dan heet ofte kout, in de Valeyen of op het Geberghte, in goede of in quaede wegen, soo hebben sy doch anders geene kleederen, dan om haere naecktheydt te bedecken, ende deselve sijn dickmaelen soo verscheurt, dat sy de helfte van haer lichaem niet voor de ongemacken des Lughts beschermen.

HET VIII. CAPITTEL.

Hoe armelijck ende ellendigh de Indiaenen gemeenlijck gekleedt gaen. Haer bedde is haer kleedinge. Swaeren arbeydt doet wel rusten. Kleedinge van de rijckste Indiaenen. Sleghte bedden van alle de Indiaenen. Waer uyt die bestaen. Kleedinge der Vrouwen. Beschrijvinge van de Huysen der Indiaenen. Haeren soberen huys-raedt. Haere Badt-stoven. Haere verdeelinghe in Stammen. Haere maeniere van bijlicken. Wat kosten daer op lopen. Hoe het onder haer by Erfnisse ende versterf gaet. Hoe sy haere Huysen timmeren ende decken. Kleyne kosten die daer op vallen.

Hoe armelijck ende ellendigh de Indianen gemeenlijck gekleedt gaen.

DE gewoonlijcke Kleedinge der Indianen bestaet gemeenlijck in een onderbroeck van Wolle of Catoen, welke haer op de knyen komt, gaende meest alle altoos bloots-voets, uytgesondert eenige, welke ledere foolen draegen wanneer sy reysen, tot bescherminge ende conservatie van de planten van haere voeten, of oock wel in een broeck, maer gantsch geen wambais als een seer kort hemde, hier over draegen sy een lap Wolle ofte Lijwaer Mantels wijze, welke sy *Ajate* noemen; deselve knopen sy op de eene schouder vast, ende aen de andere zijde hanght die tot op de aerde, hier toe hebben sy noch een ondeugenden Hoet van vijftien a twintigh stuyvers, in dewelcke het waeter treckt als in Papier, ende de rand van deselve hanght haer in den regen-tijdt op de neus ende op den hals.

Haer bedde is haere kleedinge. Sy draegen somwijlen haer bedde om haer lijf, het selve bestaet uyt die wolle deecken daer sy sich des avonts mede bewinden, en als dan trecken sy haer hemde ende haer onderbroeck uyt, ende leggen die onder haer hoofd om voor een oorkussen te dienen.

Swaeren arbeydt doet wel rusten.

Men vint'er oock eenige, welke een seer lighte matte by haer draegen om op te gaen leggen, maer die geene welke die niet hebben, ende van haer gebrueren deselve niet te leen kunnen krijgen, gaen losselijck op de aerde neder leggen, ende in haere deeckens bewonden zijnde, slaepen sy al soo wel ende gerustelijck, nae dat sy een geheelen dagh gearbeyt ofte met een pack van hondert ponden op haeren rugge gegaen hebben, als offty op een seer goet bedde laegen.

Die geene welke van meer aensien zijn, ende rijcker als de dese waer van wy nu gesproocken hebben, welke niet gebruyckt werden, om als de *Tamez* packen te draegen, ofte voor de Spaigniaerden als Boeren te arbeeyden,

maei

II. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VIII. CAP. 281

maer die op haere eygene Hoeven woonen, die op het Landt met haere Muylfels handelen, die Winckelen in de Steden en in de Dorpen hebben, ende syndelijck die als Officieren van de Justitie ende Politie werden gebruyckt zijn en weynigh beter, dan dese eerste, gekleed.

Daer sijn'er die een lint onder om haer onder-broeck ofte broeck hebben Kledingde meten setten, ofte met eenigh Borduer-werck van zijde ofte gaeren verciert, van de et selve doen sy mede aen de lap die sy om haer lichaem slaen, ofte wel proncken sy deselve op met eenigh veelverwigh Veder-werck. rijkste Indianen.

Sommige dragen oock wambayfen van door-fneden lijwaet, ende schoenen, maer daer sijn'er seer weynigh die hosen aen hare beenen, ofte kraegen aen hare alfen hebben.

Doch wat de bedden, op dewelcke sy slaepen, belangt, de aensienlijckste van Sleghte alle de Indiaensche Gouverneurs, is daer niet veel beter van voorfien, dan de bedden me *Tamez* ofte Packen-dragers, oock gaet het even soo met de rijkke Koop- van alle de eden onder haer, welke vijf a ses duyfent Ducaten besittten. Indianen.

Sy maecten deselve van plancken ofte van r'faemen gebonden riet, het welc- Waer yut sy wat van de gront verheven plaetsen, hier op leghmen een breede ende die be- erdige matre, met twee kleyne hout blockjens, om voor een peuluwe voor staen.

De Man ende de Vrouwe te dienen, ende haer hemd ende mantel daer op voende, ofte oock wel andere kleederen, om haer voor een oorkusschen te verrecken, gaen sy daer op leggen, ende sich daer op met een andere witte lap edeckende (die doch grover van stoffe is als die geene, welke sy voor een mantel gebruycken) begeven sy haer tot de nacht-ruste.

Dom Bernard de Guzman, welke Gouverneur van *Petapa* was, sloop op geene andere dan op dese wijze, ende soo doen oock alle de voornaemste onder de Indianen.

De kleedinge der Vrouwen komt mede niet seer hoogt staen, ende sy Kledingde hebben deselve in seer korren tijd aen haer lijf getrocken, want de meeste gaen der Vrou- sloots-voets, yut-gefondert de rijkke ende die van aensien zijn, want de- wen. selve draeghen schoenen, die met een seer breedt lindt werden toe-ge- onden.

In plaerse van een rock draegen sy een wolle lap, welke sy, om haer mid- el met een gordel vast binden, deselve is gemeenlijck met zijde ofte gaeren van verscheyde couleuren, aen den rant, geborduert, maer sy bestaet yut een ruck, ende heeft geenen naet, zijnde twee a drie keeren om haer lichaem vleslaegen.

Sy dragen geene hembden, maer sy bedecken het boven-lijf met een soorte van een Choor-hembde, het welke men *Guaipil* noemt, het selve hanght van haere schouderen af, tot een weynigh onder den gordel, daer aen staen seer breede opene mouwen, die evenwel niet langer zijn, dan tot aen de elle-bogen toe, ende daer door maer de halve arm bedecken, ende dese *Guaipil* is ordinaris verciert met eenigh aerdigh Catoen ofte Pluym-werck, voor al omtrent die plaeste, die voor den boesem komt.

De voornaemste dragen Arm-ringen ende Oorhanghels of Pendanten, ende haere haiten sijn met bandekens aghterwaerts gebonden, sonder kappen, ofte yers anders, om deselve te deeken; ten sy dan dat de alderrijckste, wanneer sy in de Kercke gaen ofte eenighe visite af leggen, een soorte van een sleuyer draegen, dewelcke van sijn Hollantsch lijwaet is, ofte oock wel van andere sijne stoffe, diemen uyt Spaignia ofte uyt *China* brengt, deselve hanght tot op de aerde toe, ende sy binden die vast om haer licchaem met een lint, dit is het geene het kostelijckste in al haer gewaet is.

Wanneer sy in haere Huysen vertrocken zijn, ende met haer werck besigh, soo leggen sy gemeenlijck de *Guaipil* ofte het Choor-hembdt af, soodaenigh dat haeren boesem ende het geheele boven-lijf ontdeekt ende bloot blijft.

Sy slaepen oock als haere Mannen, alleen omwonden met een deeken ofte wolle lap.

Beschrijvinge van de Huysen der Indianen.

Haere Huysen zijn niet dan arme Hutten met stroy bedeckt, sonder eenige boven-kamers, maer sy hebben een ofte twee benede-vertrecken, in eene van dewelcke sy haere spijs bereyden, leggende het vyer in het midden van drie a vier steenen, sonder dat'er een schoorsteen, ofte gat sy, om de roock uyt het Huys, te doen trecken, ende door dien sy sich daer door over al verspreyt, soo fet sich het roet oock op alle plaetsen, en voor al aen het stroy van het dack, hier door komt het, dat het geheele Huys niet dan een schoorsteen schijnt.

Her vertreck dat op dit eerste volght, is al soo weynigh, als het selve, vry van den roock ende het roet, in het selve zijn gemeenlijck vier a vijf bedden, nae het Huys-gefin sterck is.

Doch die geene welke arm zijn, hebben maer een vertreck, in het selve moeten sy haere spijs bereyden, slaepen ende eeten.

Haere soberen Huys-raedr.

Men siet'er weynigh die sloten aen haere deuren hebben, want sy vreesen niet bestolen te worden; hebbende sy anders geen Meubilen, boven haere geringe bedden, dan aerde Potten, Kruycken ende Schootelen, mer wat Koppen om de Chocolate te drincken.

Haere Badstove.

Daer is by-nae oock niet een Huys, dat, op de voor-plaets, sijne Badstove niet heeft; in deselve baeden sy sich in warm waeter, ende dat is al wat sy gebruycken, wanneer sy indispooft zijn.

Haere verdeelinge in stammen.

In yder Dorp zijn sy onder haer in Stammen verdeelt, welke yder haer hooft hebben, tot desen begeben sich alle die van die Stamme zijn, als sy eenige swaere ende importante saecke te verrichten hebben, ende die is gehouden haer in alles met raet ende daet by te staen, ende voor haer voor de Officieren van de Justitie te verschijnen, ende reparatie van het haer aengedaene ongelyckre verfoecken, ende te vertoonen het onrecht datmen haer traght aen te doen.

Haere maniere van Hylicken.

Als men ymant van de haere wil uyt-trouwen, soo gaet den Vader, welke sijn Soon aen een Vrouws-persoon, van een andere Stamme, wil uyt-hylicken, het Hooft van sijne Stamme vinden, om hem kennisse van het Huwelijck van

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VIII. CAP. 283

van sijn Soon, met foodaenigh eene Dochter, te geven, ende daer op komen de Hoofden van beyde de Stammen by malkanderen, ende beraetslaegen over de Huwelijckfche Voorwaarden.

Deze Conferentien dueren gemeenlijck drie maenden, dewelcke geduerende, moet de Jonghman ofte sijn Bloed-vrienden, de Doghter door geschencken kopen, ende oock alle de onkosten, welcke daer aen het eeten ende drincken vallen, wanneer de Hoofden van de Stammen met de Maegen van de Jonghman ende Jonge-doghter, saemen raed-slaen, betaelen, ende dat duert gemeenlijck een geheelen dagh, tot aen de naght.

Als men dan op dese wijze, veele dagen ende naghten heeft door-gebraght, ende de geneghenteyt, welcke beyde de partijen voor malkanderen hebben, wel onderfoght ende ge-examineert, by aldien het dan daer op komt te gebeuren dat sy het wegens het trouwen niet eens worden, foozijn de Bloed-vrienden van de Doghter gehouden, aen die van de Jonghman, alle haere gedaene kosten, ende gegevene geschencken weder uyt te keeren.

De Doghters, en erven niet van haere Ouders, maer als die sterven werden alle de roerende ende onroerende goederen onder haere Soonen, in egale portien, verdeelt

Indien'er yemant onder haer is welcke geen Huys heeft, of wel die het sijn op een nieuw wil decken, die geeft daer kennisse van aen de Hoofden van alle de Stammen, dese waerschouwen alle de Inwoonders van het Dorp, om dit werck te komen by-woonen, ende een yder is gehouden eenige bosfchen stroy, ofte wel andere materialen, mede te brengen, foodaenigh, dat sy, in eenen dagh, een Huys opreghten, door de hulpe, die sy, van veele Persoonen, ontfangen.

Daer-en-boven en kost het haer niet dan de Chocolate, sy geven deselve in groote koppen, die meer dan een pinte nats houden, te drincken, doch sy doen daer soo kostelijcke ingredienten, als de Spaignaerden, niet in, maer alleen een weynigh Anijs ende *Chili* ofte lange Peper.

Of wel schencken sy de kop half vol *Atolla*, ende vervullen die daer nae vord met Chocolate.

Wat kosten daer op lopen.

Hoe het onder haer by erffenisse ende versterft toegaet.

Hoe sy hare Huysen timmeren ende decken.

HET IX. CAPITTEL.

Het eten ende de spijsse der Indiaenen bestaet meest in Boontjens, ende werdt verhaeld hoe sy deselve bereyden ende nuttigen. Tortilles een soorte van Koeckjens, en hoe die bereydt werden. Hoe sy de Maiz groen eeten. Gepelde-gerst van Maiz. Taffaios wat die zijn, ende de maniere om die te maecken. Handel daer mede gedreven. Groot profijt daer aen. Spijsse van de rijcke Indiaenen. Hoe sy de Dassen vangen ende bereyden om te eeten. Egels tot spijsse gebruyckt, niet alleen van de Indiaenen, maer oock van de Spaignaerden. Dispuyt onder de Theologanten of die vleesch of visch zijn. Beschrijvinge van de Agedis Iguana, welcke een seer gevaerlijcke spijsse is. De Indianen beminnen den drank seer.

Het eeten ende de spijsse der Indianen bestaet meest in boontjens, en wert verhaelt hoe sy deselve bereyden ende nuttigen.

DE geringe Indiaenen hebben voor haere spijsse meest den tijdt niet anders, dan een schotel *Frixoles* ofte witte ende swarte boontjens, deselve sijn'er in groote meenichte, en men drooght die om deselve in alle saisoenen des jaers te hebben, sy koockense met wat Poeyer van *Chili* ofte lange Peper, ende wanneer sy sulcks hebben, geloven sy, dat sy wel genoegh verlaedicht zijn.

Sy bereyden deselve noch op een andere wijze, laetende die eerst een weynigh op-koocken, ende deselve daer nae mengende met een klomp ofte stuck deeghs van *Maiz*, even als wy in Engelandt de Raesijnen ende de Corinthen onder onse Koecken ofte Poddingh kneden, daer nae doen sy dat soo te saemen koocken, ende nuttigen het selve soo terwijlen het noch gantsche heet is; of oock laeten sy het selve wel kout werden.

Maer het zy sy dit ofte yets anders eeten, sy nuttigen niet sonder groene *Chili*, ofte wel doppen sy alle haere spijsse in waeter ende sout, waer onder wat van die gestooten *Chili* gemenght is.

Tortilles een soorte van koeckjens en hoe die bereyt werden.

Doch wanneer sy de maght niet hebben om *Frixoles* te kunnen krijghen, soo hebben sy voor haere gewoonelijcke portie de *Tortilles*, dit sijn kleyne ronde koeckjens, welcke van deegh van *Maiz* gemaect werden, sy eeten deselve geheel heet, soo als die uyt een aerde panne komen, in dewelcke sy deselve voor de vyft wegh koocken, ende daer op die wat op de heete kolen omkeerende, eeten sy die soo alleen, of wel met *Chili* ende sout, oock doppen sy die wel in de voor-verhaelde fausse van waeter, *Chili* ende sout.

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. IX. CAP. 285

Als haere *Maiꝝ* noch groen ende weeck is, nemen sy het bovenste daer van met de ayren ende de blaeden die daer rontomme zijn, ende het selve gekoocht hebbende, eeten sy het met wat soudt.

Ick hebbe dat selve dickmaelen tot mijne spijsse gebruyckt, ende vont het al immers soo voedtsaem als onse boontjens, wanneer wy die met de bast eeten, maer het veroorsaect overtolligh bloedt.

Als de *Maiꝝ* noch groen is, maeken sy daer een soorte van Gepelde-Gerst af, ende sy koocken die in een slag van melck, welcke sy uyt de *Maiꝝ* selve trecken, nae dat sy die gestampt hebben.

De armste Indiaenen hebben hier noyt gebreck af, ende sy aghten haer geluckigh wanneer sy dat hebben, ende zijn daer mede wel te vreden.

Doch de behoefte die in de Dorpen, waer in men Vleesch verkoopt, woonen, spaeren al wat sy kunnen, wanneer sy des saturdays s'avonts van haer werck komen, om voor een Reel ofte halve Reelaen versich Vleesch, tegens den sondagh te kunnen kopen.

Enige die kopen een goede quanteyt te gelijk, ende met de tijdt maecken sy daer *Tassaios* van, het selve sijn stucksens Vleesch in malkanderen gerolt, ende stijf te faemen gebonden, sy maecken die op de volgende wijze toe.

Als sy alle het Vleesch van een bil van een Os hebben af-gesneden, ende als het van het been is af-gescheyden even als kleyne toutjens, soo fouten sy deselve ende hanghen die in de lucht, op haere voor-plaetse, aght daeghen langh, te droghen, daer nae hangen sy die noch soo lange in den roock, daer op rollen sy die aen kleyne rollekens te faemen, welcke soo hardt als steen worden, en als sy die van noden hebben wassen sy deselve, koockense daer op, ende eeten die daer nae.

Dit is het Americaensche gefouten Ossen Vleesch, dat sy *Tassiao* noemen, de Spaigniaerden eeten dat oock veel, voor al die in het Landt mer haere Muyl-efels gaen handelen.

Deze *Tassaios* sijn een seer goede Koopmanschap, met dewelcke sijn veele Spaigniaerden verrijckt hebben, ende dat door den handel die sy daer mede drijven, in de Dorpen daer men geen Vleesch verkoopt, sy verreuylen het mer de Indiaenen tegens andere Koopmanschappen, ende die geven haer somwijlen voor een deuyt of oortjen *Tassiao*, wel voor vijf stuyvers aen *Cacao*.

Doch de rijke Indiaenen leven veel beter, want die doen al wat haer mogelijk is, wanneer men maer Visch ofte Vleesch bekomen kan, om het selve te hebben, sy eeten het selve met groote smaek, ende sy sijn niet gierigh op haere Kalckhoenen ende ander Pluym-ghedierde om goede chier te maeken.

Somwijlen gaen sy oock op de jaght, ende daer door schieten sy te met met pijlen eenige Dassen doot, als sy deselve in haer gewelt hebben, laeten sy die een geheele weecke onder de blaederen van de boomen leggen, tot sy sterck ruycken ende vol wormen komen, daer op brengen sy die tot haerent, en snyden die in stucken, ende die dan hebbende doen koocken met secker kruydt

Hoe sy de *Maiꝝ* groen eeten.

Gepelde-gerst van *Maiꝝ*.

Tassaios, wat die zijn, ende maniere, om die te maecken.

Handel daer mede gedreyen brought groot profijt aen.

Spijsse van de rijke Indianen.

Hoe sy de Dassen vangen om te eeten.

kruydt dat in dat Landt wascht ende seer wel nae de Tenaife van ons Landt gelijckt, ende alle de quaele lught, nae haer segghen, daer uyt treckt, soo werdt het Vleesch van die Dassen soo blanck ende malsch, als dat van een Kalckhoen.

Als dit Vleesch nu half gaer is, hanghen sy het eenighen tijdt, aen stucken, in den roock, daer nae koocken sy het wederom op als sy het eeren willen, ende bereyden het gemeenlijck met een weynigh roode peper.

Dit is het Americaensche Wildt-braedt, van het welke ick dickmaelen hebbe gegeten, ende bevonden dat het selve blanck, teder ende kort was, ick at'er evenwel niet veel van, niet ter oorfaecke van den quaedden smaeck, dogh om dat het gedencken aen de wormen, die ick'er in gesien hadde, my het herte deede omkeeren.

Egelstot
spijse ge-
bruyckt.

Die selve Indiaenen, welke in haere Huyfen niet veel te doen hebben, ende die door de Spaigniaerden niet weeckentlijck tot den arbeydt gebruyckt werden, houden oock seer veel van de Egels, welke t'eenenmael aen die van *Europa* gelijcken, hoe wel de onse onder de Christenen niet gegeten worden.

Desse sijn vol prickelen ofte steeckels, ende sy worden in de Bosschen en in de Velden in Holen gevonden, ende, nae het gemeene seggen, soo leven sy niet dan van mieren ende van de eyeren van deselve, gelijck oock van verrot houdt, kruyden en wortelen; het Vleesch daer van is ver ende soo malsch als dat van een Conijn, sijnde daer toe soo ver als dat van een Henne ofte Capuyn, welke men in December ende Januarij heeft te mesten geset.

ICK hebbe die oock gegeten, ende bevonden dat het een seer leckere ende delicate spijse is, doch ick soude het selve niet kunnen segghen van de Egels van dit Landt, om dat het geene vergif in dit Landt is, een seer schoone ende goede spijse in *America* kan sijn, 't sy door eenige accidentele dingen in het dier selve, 't sy oock in de spijse die het eet, of oock wel in de getemperheydt des Climats.

Niet al-
leen van
Indiaenen
maer oock
van de
Spaign-
jaerden.

Sy werden niet alleen van de Indiaenen gegeten, maer oock van de grootste onder de Spaigniaerden, ende men maect daer soo veel wercks af, dat, om dat men die gemeenlijck het meeste in de vasten vindt, de Spaigniaerden, die deselve niet missen willen, oock, om die in de vasten te moghen eeren, seggen dat het geen Vleesch en is, hoe wel het daer de smaeck ende alle de andere hoedaenigheden van heeft, en dat bekraghtigen sy daer door, dat het niet dan mieren ende vermolfemt houdt nuttigh.

Dispuyt
onder de
Theolo-
ganten of
die vleesch
of visch
zijn.

Men heeft in dat Landt onder de Theologanten, seer sterck gedisputeert of men die in de vasten moghte eeren ofte niet, sommige segghende van ja, ende andere weder het tegendeel staende houdende.

Daer is oock een soorte van Agedissen welke sy veel eeten, sy noemen deselve *gnana*, sommige van die onthouden sijn op het Landt, ende andere in het waeter.

Sy sijn langher dan een Conyn, ende gelijcken wel nae een Schorpioen, hebbende groene ende swarte schubben op den rugge.

Die

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. IX. CAP. 287

Die geene die op het Landt sijn, loopen al immers soo hardtals onse Agedif-
fen doen, klauteren op de Boomen als Eenckhoornkens, ende door-booren Beschrij-
selve de wortelen der Boomen, ende de mueren. vinge van
de Agedis

Sy sijn af-schuwelijck om aen te sien, maer als men die met een weynigh
specerijen gestoof heeft, soo geven sy een seer leckere sausse, her Vleesch is
ymmers soo blánck als dat van een Conyn, ende het gebeente ofte geraemte is
t'eenemaal mer dat van een Conyn over-een-kömende. *Ignana.*

Het is een seer gevaerlijcke spijs als die niet te degen gaer is, oock hebbe ick
in gevaer des doots geweest, om dat ick daer te veel van gegeten hadde, ende
om dat die niet genoegh gekoockt was.

Daer sijn oock veel Landt ende Zee-Schildt-Padden, welcke de Indiaenen
eeten, ende de Spaignaerden vinden die mede seer goet.

Door dien'er nu geen Leeuwen, Beeren, Tygers, ofte Luypaerden in het
Landt van *Guatimala* gevonden werden, soo werden die daer oock niet gege-
ten, maer den Leser kan oordeelen van het gedult van die arme Indiaenen,
welcke met soo sobere spijs, als wy verhaeldt hebben, te vreedén zijn, en-
de dat in een Landt, in het welcke soo groot een overvloed van alles is, ende dat
tot soo een geringen prijs; dat gedult is te grooter, door dien sy alle, soo arme
als rijke, voor den in-val ende de aenkomste der Spaignaerden in dat Landt,
niet dan Hoënderen, Kalckhoenen, Quartels, Endt-vogels, Parijsen, &c.
aeren, ende soudén sy het noch kunnen doen, ten waere sy, door de Spaen-
sche dienstbaerheyd, van het aenqueecken ende voort-setten van die Gedierten
weder-houden wierden.

De Indiaenen kouden in het generael veel van drincken, ende sy suypen
haer tot berstens toe vol, en dat in haer enckele Chocolate sonder Suycker, ofte
andere ingredienten, of oock wel in de *Arolla*.

Maer soo sy één soorte van dranck kunnen bekomen die de herffenen be-
vanght ende die droncken maectt, soo sullen sy drincken soo lange als sy een
druppel in de kan vinden, of een penningh in de beurse hebben, selfs tot dat sy
ter neder vallen.

Indiaenen
bemin-
nen den
dranck.

O o

HET

HET X. CAPITTEL.

Beschrijvinge van de Indiaensche dranck Chica, maeniere om die te bereyden, vuyle ingredienten die daer in komen, tot een levendige Padde incluyt, ende schaedelijcke uytwerckfelen daer van. Den Auteurs doet te Mixco eenige potten met gemelden dranck aen stücken slaen, ende werdt siec van de stanck. Het is de Spaensche verboden wijn in de Dorpen der Indiaenen te verkopen, maer die doen het selve doch evenwel. De Spaigniaerden misbruycken de genueghentheyd der Indiaenen tot den dranck. Historie van Juan Ramos, ende sijne rijckdom door onrechtvaerdigheydt verkregen. Een merckelijck voor-beeldt daer van, ende van de onrechtvaerdigheyd des Hofs van Guatimala, Spaensche Godtloosheydt.

Beschrijvinge van de Indiaensche dranck *Chica*, maeniere om die te bereyden, vuyle ingredienten die daer in komen, tot een levendige Padde incluyt, ende schaedelijcke uytwerckfelen daer van.

SY maecken sommige drancken onder malkanderen die stercker dan Wijn zijn, deselve werden van haer in groote kruycken ofte aerde potten bereydt, welckemen haer uyt Spaignien toe-voerd, in deselve draeger sy twee a drie emmers met waeter, daer nae vullen sy die pot op met *Melasso* ofte sap dat uyt het Suycker-riet geparft werdt, ofte met Honingh, om de soetigheydt te geven, ende om kragt in den dranck te brengen, werpen sy daer de wortelen ende de blaederen van den toeback in, ende daer toe noch andere wortelen, welke in dat Landt wasschen, ende die sy weten tot die operatie bequaem te zijn.

Ick hebbe selve op sommige plaetsen gesien, dat sy daer een levendige Padde in deden.

Hier op stoppen sy die pot toe, ende sy laeten alle die kruycken veerthien daeghen ofte een maendt langh door malkanderen arbeeyden, tot dat het allewel door malkanderen gemenght is, ende gewerckt heeft, ende die dranck die kragten, welke sy daer in begeeren, gekregen.

Als dan openen sy het vat, ende noodighen haere Vrienden, om daer van met haer te drincken; sy doen dit gemeenlijck des nachts, uyt vreefe van door den Prierster van het Dorp ontdeckt te worden, ende sy houden met het drincken niet op, voor dat sy geheel dol en vol zijn.

Desen dranck werdt onder haer *Chica* genaemt, deselve heeft een feer vuylen stanck

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. X. CAP. 289

stanck over sich, en doet dickmaelen meenigh Mensche sterven, vooral, als men daer Padden heeft in gedaen.

Als ick te *Mixco* woonde, wierde ick gewaerschoudt, dat'er een groote Den Au-
vergaederinge, tot seecker Indiaen, soude by malkanderen komen; om van theur doet
defen dranck te drincken, dit maeckte dat ick de Officiers van de Justitie van te *Mixco*
die Plaetse met my nam, ende my met haer in het Huys van geseydten In- eenige
diaen begaf, wy vonden in het selve vier van die aerde vaeten, alle met defen potten
dranck vervult, men hadde de selve al-rede geopent, doch ick beval dat men met gem-
die op de straet soude draegen, ende aldaer aen stukken slaen, brengende aldus dranck
dese vuyle *Chica* aen een kandt ende die verstorrende, ick kreegh hier van soo aen stuc-
vuylen stanck in de neuse dat ick aen het braecken geraeckte, ende was daer ken slaen,
door by-nae acht daegen sieck. ende werd

De Spaigniaerden, welcke het naturel der Indiaenen ende haere genegent-
heydt tot den dranck, kennen, bedriegen haer hier in op verscheydene wijzen; Den Au-
want hoe wel men expresselijk verboden heeft, selve op poene van confi- theur doet
scatie ende noch een Boete daer boven, in de Dorpen der Indiaenen wijn te te *Mixco*
verkopen, soo belet doch sulcks niet, dat veele Spaigniaerden welcke arm sche ver-
boden
van geringe conditie zijn, ende die de winst meer dan de publijcke au- siche ver-
thoriteyt ende het bevel des Overigheydts aghten, de Wijn uyt de Stadt van wijn in de
Guatimala vervoeren, om die in de Dorpen der Indianen te gaen verkopen, en- Dorpen
de dat door de groote winste die sy daer van trekken. der Indi-
aenen te

Want van een kanne Wijns, weten sy'er ten minsten twee te maecken, Den Au-
deselve met honigh ende waeter op-koockende, ende andere drogeryen, ende theur doet
kruyden daer by doende, welke haer niet veel kosten, soo om de kraght te verkopen,
maer die
doen het,
selve doch
evenwel.

De Spai-
gniaerden
misbruy-
ken de ge-
negent-
heyd der
Indiaenen
tot den
dranck.

Dese foute is seer gemeen in *Guatimala* ende men bedrieght daer de In-
diaenen op duysent maenieren, als sy om yets te kopen ofte te verkopen in de
Stadt komen.

Die geene welke de *Bodegones*, dat is drinck-huysen ofte herberghe houn-
den, die seer wel nae vetrewaeriers winckels gelijcken, door dien sy niet
alleen Wijn verkopen, maer oock keerffen, visch, fout, kaes ende speck, weten
die arme Indiaenen gemeenlijk tot haerent in te locken, ende sy door-taen
haere sacken, nae dat sy die droncken gemaect hebben, ende jaegen die daer
nae met vuyst-slaegen ofte voet-schoppen wech, soo sy van haer selve nier wil-
ten gaen.

Terwijl ick te *Guatimala* woonde, was'er een van die Herbergiers *Juan*
Ramos genaemt, die door dat slagh van bedriegerijen meer dan twee-mael
hondert

Historie van *Juan Ramos* ende sijn Rijkdom door onreghrvaerdigheydt verkregen. hondert duysent Ducaten aen goedr hadde by een geschraept, hy gaf er acht duysent met een van sijne Dochters ten huwelyck, oock moght'er noyt een Indiaen voor by sijne deure passeren, welcke hy niet in riep, ende als deselve was binnen gekomen handelde hy die op de voor verhaelde maeniere.

Als ick te *Mixco* woonde, gebeurde het, dat seecker Spaensch Paghter mijne buerman in die *Valey*, sijne Indiaensche knechten nae *Guatemala* hadde gevonden met ses Muyl-efels, welcke met Tarwe belaeden waeren, om dat selve, aen seecker Koopman, met dewelcke hy, weghens den prijs was geaccordeert, te leveren, ende die het selve te gelijk, aen een van dese dienaers, moeste betalen; dese kneght hadde hem ses jaeren langh gedient, ende hy hadde hem in alles altoos seer getrouw bevonden, oock leverde hy het Koorn ende ontfingh het gelt, het welcke hondert ende acht guldens droegh, door dien yder Muyl-efel ses mudden droegh, ende elcke muddle voor drie guldens verkoght was.

Een merkelyck exempel daer van. *Juan Ramos*, siende desen Indiaen met een van sijne mackers voor by sijne herberge ofte winckel passeren, wist het soo te klaeren; dat hy haer binnen kreegh, ende haer van die gemengde *Wijn* hebbende doen drincken, ende hertelyck beschoncken gemaect, betafte hy de sack van die geene, welcke het gelt droegh, nam het selve nae hem, ende dreef haer beyde daer op uyt den Huys, soodaenigh dat sy, noch t'eenemael droncken zijnde, gedwongen waeren op haere Muyl-efels te klimmen, ende nae Huys toe te rijden, doch de Indiaen, welcke het gelt hadde ontfanghen, viel onderweghen van sijn Muyl-efel, ende brack den hals, ende de andere quam sonder macker ende sonder gelt op de Hoeve.

En van de onreghrvaerdigheyd des Hof van *Guatemala*, Spaensche Godtloosheyd. De Pachter sprack *Juan Ramos* daer over aen, stelde actie tegens hem in voor het Hof, concluderende om sijn gelt weder te hebben van *Ramos*, maer deselve rijcker sijn dan hy, ende meer in staet om geschencken te geven, wiste sich lightelijck door die sack te redden, gelijk hy meermaels oock te voren hadde gedaen.

De *Spaigniaerden* noemen sulcke dinghen al lacchende niet dan *Peccadillos*, dat is kleyne sondekens, om dat sy deselve niet aghten, ende geene conscientie maecten, niet alleen van de Indiaenen droncken te maecten ende te beroven, maer oock van haer doodt te slaen ende te vermoorden, werdende de doodt van een van die ellendige Menschen; onder haer niet meer gewroocken, dan die van een schaep ofte kalf dat in een put is gevallen.

HET XI. CAPITTEL.

Forme van hare Borgerlijke Regeringe. Getal der Regenten. Indiaensche Gouverneurs. Hoe ende wanneer de Wet verset werdt. Hoe de Reeckeningen werden op-genomen. Griffiers in de Dorpen. Haer inkomen. Gouverneurs hoe lange die regeren. Maght ende pouvoir van de Indiaensche Magistraten; welke de Spaigniaerden ontwassen zijn. Voorbeelden daer van. Groote onrechtvaerdigheyd ofte onkunde der Spaensche Reghters. Hoe de Criminele Reghtspleginge onder de Indiaenen geoeffent werdt. Appel van de Criminele Reghter aen den Priester. Maght des Priesters in Criminele saecken. Vremt gevoelen der Indiaenen omtrent haere Priesters. Vremt voor-val hier uyt spruytende den Autheur te Mixco over-komen.

Hebbende nu van haere kledingende Huysen, haer eeten ende drincken gesproocken, soo is'er anders niet overigh als yets van haere maenieren te seggen, soo wel als van de Regeringe ende Religie van die gegene welke onder de Spaigniaerden staen.

Sy hebben de forme van haere Borgerlijke Regeeringe van de Spaigniaerden ontleent, ende in yder Dorp sijn een ofte twee *Alcaldes*, ende soo veel, ofte meer *Regidors*, welke ten naesten-by sijn als Schout en Schepenen, ofte Burgemeesteren ende Vroedschap by ons; daer en boven hebben sy eenige *Alguazils*, met welke Sergeanten ofte Deurwaerdes zijn, om de ordres van de *Alcaldes* ende *Regidors* ter executie te stellen.

In die Dorpen daer men drie a vier-hondert ofte wel meer Huys-gefinnen vindt, sijn gemeenlijck twee *Alcaldes*, ses *Regidors*, twee *Alguazils Majors*, ende ses andere die onder de eerste staen.

Oock sijn'er eenige Dorpen welke het Privilegie hebben van door een Indiaen als Gouverneur geregeert te worden, deselve is boven de *Alcaldes* ende alle andere Officiers.

Men verandert dese Officiers alle Jaeren, ende men stelt weder andere in haere plaetse, die door de Indiaenenselve verkooren werden, welke deselve by beurten uyt yder Geslaghte ofte Stamme, daer door sy onderscheyden sijn, noemen.

Forme van hare Borgerlijke Regeeringe.

Getal der Regenten.

Indiaensche Gouverneurs.

Hoe en wanneer de Wet verset werd.

Hoe de
Reeckeningen
werden
op-geno-
men.

Sy vangen haer Ampt aen op den eersten dagh des Jaers, ende nae die tijd geestmen kennisse van haere verkiefsinge aen het Hof van *Guatemala*, soo sy aen het selve onderhoorigh zijn, ofte wel, soo sy aen het selve niet sijn onderworpen, aen de voornaemste Spaensche Magistraten ofte Gouverneurs van de Provincien, welcke die nieuwe verkiefsinge approberen ende de reeckeningen van den uytgaev van de oude Regenten examineeren, welcke, tot dien eynde, haere publycke Registers daer selve komen brengen.

Griffiers
in de Dor-
pen.
Haer in-
komen.

Hier om heeft yder Dorp een Griffier ofte *Scriba*, welcke, gemeenlijck, dat Ampt veele Jaeren bedient, door dien'er weynigh Indianen sijn die schrijven konnen, ende die dat Officie wel weten te bedienen.

Deze Griffiers hebben veele *Leges* voor de Schriftoeren, de Informatien ende de Reeckeningen die sy maecten, gelijk oock alle de Spaensche Secretarissen hebben, doch de eerste en ontfangen soo veel gelt, giften, gaeven noch presenten niet als de laetste, ende gemeenlijck brenght haer dat Ampt maer weynigh op, door de armoede der Indiaenen.

Gouverneurs
hoe
lange die
regeren.

De Gouverneur werd oock ordinaris voor veele Jaeren in sijn Charge continueert, door dien her altoos een Man van fatsoen ende groote qualiteyt onder de Indianen is, ten sy dan dat'er klaghten over sijn quaet beleyt komen, ende dat alle de Indianen qualijck van hem spreucken.

Magt ende
pouvoir
van de In-
diaensche
Magi-
straet.

Deze Regenten, welcke de bestieringe van de Dorpen in handen hebben, konnen alle de Indiaenen, welcke onder haer gebied staen; ende die enige misdaeden begaen ofte schandael aenreghen, doen straffen ende kalfijden.

Selvs, soo een Spaigniaert in haer Dorp woont ofte daer door passeert, ende qualijck leeft ofte eenige insolentie bedrijft, soo vermogen sy den selven gevangen te nemen, ende nae de naeste Kamer van Justitie versenden, mer eens ample ende breede informatie van sijne misdaed, maer sy vermoogen niet hem in eenige boete te slaen, ofte langer dan vier ende twintigh ueren gevangen te houden.

Welke de
Spaign-
jaerden
ontwassen
zijn.

Het is wel waer dat sy die maght over de Spaigniaerden hebben, doch sy souden niet derven dencken deselve in het werck te stellen, want een Spaigniaert doet een geheel Dorp beven, ende hoewel hy een misdaedige ende criminele is, hoewel hy blaspheemert, ende hoewel hy nu de eene ende dan de andere quetsf, soo sullen sy doch, in plaetse van hem gevangen te nemen, sidderen ende vlughten; jae sy derven hem niet onder de oogen sien, veel min aenraecken, door dien sy wel weten, dat het haer dan noch erger soude gaen, 't zy door slagen, 't zy door een valsche informatie, die hy tegens haer sal doen nemen.

Voorbeelt
daer van

Sulcks is dickmaelen gebeurt; want als de Indianen, uyt kraghten van her recht dat haer gegeven is, sich in devoir stelden om de buyten-sporigheden van eenige Spaigniaerden in haere Dorpen tegen te gaen, soo hebben deselve haer gellagen ende gequetst; ende als het al gebeurde dat sij'er een gevangen kregen, ende den selven nae een Spaensch Gouverneur ofte Reghter sonden,

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XI. CAP. 293

So ontloeghmen deselve altoos kosteloos ende schaede loos, als sy seyden dat sy het tot haere bescherminge ende defensie, ofte ten dienste des Koninghs hadden gedaen; dat de Indianen tegens het Spaensche Gouvernement begonden op te staen, weygerende hem het geene hy, om sijne Reyse voort te setten, van nooden hadde; seggende dat sy geene Slaeven waren om hem ofte de andere Spaigniaerden achter aen te lopen, ende dat sy hoopten wel haest een eynde van die dingen te sien.

Meest den tijdt hebben de Reghters geloov gegeven aen foodaenige valsche informatie, tot naedeel ende præjudicie van de Indianen, welke daer door, onrecht-naederhant, noch slijmer getraecteert wierden, en in plaetse datmen haer vaerdig-justitie soude doen, antwoordemen, dat soo sy waeren dood geslagen, retheyt ofte wijlen sy sich foodaenigh tegens den Koningh ende sijne goede subjecten oppo-onkunde-ferden, men haer nae haere verdiensten soude gehandelt hebben, ende dat, der Spaignische Reghters, soo sy de Spaigniaerden, welke door haere Dorpen quaemen te passeeren, nïer dienden, men haere Huysen in de asse ende kolen soude leggen, ende haer ende haere kinderen uytroeyen.

Soodaenighe antwoorden, welke sy van de Reghters selve ontfinghen, ende het geloof datmen geeft aen de minste ende geringste Spaigniaerden, welke maer informatie tegens haer beleggen, maect dat sy haer noyt, watumen haer oock doe, derven wreecken, dervende geen Spaigniaert, wat hy oock aenreghre, attraqueren, nocte haer van het recht, dat sy, om hem gevangen te nemen, hebben, bedienen.

Wanneer aen dese Reghters oock eenige klaghten tegens een Indiaen werden ingebraght, soo derven sy den selven niets doen, voor en al eer dat sy alle sijne criminele Bloed-vrienden vergaert hebben, ende voor al het Hooft van sijne Stamme rechts ple- gesproocken, welke, soo hy nevens de andere oordeelt, dat hy verdient heeft ge-tinge on- gevangen geset ofte gegeeselt te worden, ofte oock wel eenige andere castijndien-der de In- dianen ge- te ontfangen, soo is het her werck van de Alcaldes hem te condemn-oeffnt- neren tot foodaenige, straffe als de andere met malkanderen hebben vast ge- wort- stelt.

Doch van dese Sententie konnen sy aen den Priester appelleren, ofte wel Appel van aen die Geestelijke Persoon die in het Dorp woont, welke sy sich selven den Poli- dickmaelen onderwerpen, ende ontfangen, met gedult, de straffe, die hy haer tijcken op-leght. Reghter

Hier door komt het oock dat sy veelmaelen haere roe-vlught tot de Kercke aen den nemen om Justitie te hebben, gelovende dat de Priester de Reghten ende Wer- Priester- ten, beter dan sy, verstaer.

Oock vernietigen sy dickmaelen de Sententien die in het Raedr-huys gewe- Maght des ten zijn, beschuldigen de Officiers over eensijdigheyt, partialiteyt ende passie Priesters tegens haeren Broeder beroont, ende setten die geene, welke veroordeelt in crimi- was, in vryheyt. nele faec-

Dit geschiet meenighmaelen, voor al soo een Indiaen aen de Kercke de- ken. pendeert, eenige familiariteyt met den Priester heeft, of wel dat de Vrouwe van

van een soodaenige des Priesters lijwaet wast ofte sijne Chocolate bereydt, ende de sulcke konnen in alle seeckerheydt leven soo lange als de Priester in het Dorp is.

Vremt gevoelen der Indiaanen omtrent hare Priesters.

Soo het gebeurt dat sy, terwijl den Priester absent is, soodaenigh een Persoon voor het Recht verdaghvaerden, ende hem in seeckere boete verwijzen, ofte condemnieren om gegeesfelt te worden, ofte om gevangen te sitten, het welcke sy somwijlen expresselijck doen, soo sijn sy verseeckert daer over, op sijne weder-komste, berispt, bekeven ende mis-handelt te worden, jae somwijlen slaetmen haer, door ordre van den Priester, in de Kercke met stocken, dervende sy tegens hem niet een woordt spreecken, maer ontfangen met submissie ende onderweringe de castijdinge die hy haer heeft opgeleght, door dien sy haer in-beelden dat die castijdinge van Godt komt, ende dat, even als Godt is boven de Princen ende de wereltlijcke Heeren, soo oock sijne Dienaeren, sijn boven haer ende boven alle wereltliche maght.

Vremt voorval hieruyt spruytende den Autheur te *Mixco* over-komen.

Het gebeurde in de tijdt doen ick te *Mixco* woonde, dat seecker Indiaen die tot een geesselinge verwesen was, wegens eenige baldaedigheden door hem begaen, daer over aen my appelleerde, willende in die sententie niet acquiesceren, seggende dat hy, door mijn bevel, in de Kercke met stocken wilde geslaegen zijn, ende dat hem die castijdinge voordeligh soude zijn, als komende van de hande Godes.

Als men hem voor my gebraght hadde, konde ick de sententie niet cassen ofte vernietigen, door dien deselve regtmaetigh ende billijck was, soodaenigh dat ick hem, volgens luyde van de sententie der Indiaanen, in de Kercke deede geesselen; dit verdroegh hy met vreughde, ende my daer nae de handen kussende, gaf hy my met eenen een Offerhande in gelt, om my te bedancken, voor het goedr, dat ick, soo hy seyde, aen sijne ziele gedaen hadde.

HET XII. CAPITTEL.

Alterhande slagb van Handt-wercken onder de Indiaenen geoeffent soo wel als onder de Spaigniaerden. Voorbeeld van haere konst in het metselen. Schoon Klooster door haer te Amatitlan gemaectt. Haere genegentheydt tot schilderen. Haere Schoolen. Sangers ende Musicanten, haer Opperhoofst den Fiscael, sijn Ampt. Sijn praght en aensien. Exemptie van alle die aen de Kercke dependeeren. Waer toe die weder verbonden zijn. Hoe den Priester in sijn Huys wert gediend. Sijne Kocks. Sijne Chahals, Bouteilliers ofte Tafeldienaers. Sijne Jongens ende haer werck. Oude Wijven die sijne backsters onderwijfen. Sijn Hoveniers ofte Tuynlieden en Stal-kneghten. Sacristeynen ende haere bedieninge. Major-Domos ofte Bedellen van de Gebroederschappen ende haer Ampt. Sijne Visschers. Wat inkomen den Priester boven dit alle noch heeft. Beslyt des Capitfels.

Blyten dit Burgerlijcke Gouvernément, het welcke onder haer tot de administratie van de Justitie is aengesteldt, leven sy voor de reste even als men in alle andere wel-gereguleerde Staten doer.

In het grootste gedeelte van haere Dorpen sijn luyden die haer beroep hebben gemaectt van alle de handt-wercken, welcke onder de Spaigniaerden geoeffent werden.

Men vindt onder haer Sloote-maeckers, Smeden, Kleer-maeckers, Timmerluyden, Metselaers, Schoen-maeckers, ende diergelijcke andere handtwercks-lieden.

ICK onderstondt in de Kercke van *Mixco*, een seer swaer werck aen te vangen, want ick wilde daer een seer groot verwulffel laeten maecten boven een eekere Capelle, ende dese saecke was des te moeyelijcker te verrigten, om dat het rondt moesten wesen, daer den gront ende de mueren van de Capelle drie-kantigh waeren.

Doch even wel, niet tegenstaende ick my in het opmaecken van dit werck, niet dan van Indiaenen bediende, van dewelcke sommige in het Dorp woonden, en andere in de nae-by-gelegene Plaetsen, soo maecten sy dat selve soo aerdig ende net, dat de beste Spaensche Meesters het niet berer souden hebben konnen doen.

Allerhande slagb van handwercken onder de Indianen geoeffent soo wel als onder de Spaigniaerden.

Voorbeeld van hare konst in het metselen.

Her meeste gedeelte van haere Kercken is boven overwelft, en sy sijn alle door de Indianen getimmerd.

Schoon
Klooster
door haer
te *Ama-
tiilan* ge-
maecktt.

In mijnen tijd timmerden sy een nieuw Klooster in het Dorp van *Amatilan*, met veele steene overwelfde bogen, soo in de Wandelaryen, die beneden, als in de Galeryen, die om hoog waeren, het selve was alles soo volkomentlyck ende net gemaect, als eenigh ander Convent, dat de Spaigniaerden voor desen, in de Stadt van *Guatimala*, moghten gemetselt hebben.

In het korte, het is seecker, dat, soo sy door de Spaigniaerden, beter onderricht wierden, dan wel geschiet, sy een seer goeden ende wel gereguleerden Staet, souden kunnen uyt-maecken.

Haere ge-
negent-
heyt tot
het Schild-
deren.

Sy hebben seer groote genegentheytt tot de Schilder-konst, ende de meeste Altaeren ende Schilderyen, welke in de Kercken ten platten Lande sijn, sijn door haer geschildert.

Haer
Schoolen.

In meest alle de Dorpen hebben sy Schoolen, in deselve onderwijstmen de Jeught in leesen, schrijven, singen, ende in de musijcq-konste.

Haer
Singers
ende Mu-
ficanten

Yder Kercke, heeft, nae dat het Dorp groot is, seecker getal van Sangers ende van Liedens die op instrumenten speelen, over deselve stelt den Priester van het Dorp seecker Officier, den Fiscael genoemt; wanneer sy nae de Kercke, ofte in eenige publijcke functie gaen, treed hy voor haer uyt, met een witte stock in de hant, op welckers eynde een silver Cruyce staet, hier door wert beteecken dat hy een Bediende van de Kercke is.

Haer Op-
per-hoofd
den Fis-
cael.

Wanneer'er eenige saeck is, welke door de Priester moet gevonnist werden, soo is het het werck van desen Officier ofte Fiscael, om die ter executie te stellen.

Sijn
Ampt.

Hy moet oock in het lesen ende schrijven ervaeren sijn, ende dit Ampt wert gemeenlyck bedient door de Musijcq-Meester van het Vleck of Dorp.

Op de Sondaegen soo wel als op de Feest ofte Heylige daegen, moet hy, voor ende na den Dienst, de jonge Kinderen, soo van de Mannelijcke als Vrouwelijcke sexe in de Kercke vergaederen, ende haer aldaer de gebeden, de thien geboden, ende den Carechismus leeren, oock onderrichtinge geven omtrent de Sacramenten.

Alle morgen is hy, nevens de andere Muficanten, gehouden, soo draes sy de Klocke hooren luyden, sich nae de Kercke te begeven, om aldaer de Misse te singen ende te bedienen, sy Celebreren deselve met Orgelen ende andere Musijcq-instrumenten, soo wel als de Spaigniaerden.

Oock moete sy ten vijf ueren des avonts aldaer verschijnen, op welke tijdt sy mede door de Klocke werden gewaershouwt, om de *Vesper* ende het *Salve Regina* te seggen.

Sijn pragt
enaen-
sien.

Desse Fiscael, welke het Ampt bekleet van die geene, die men in *Europa*, den Official noemt, is in het Dorp seer geaght, hy gaet met meer uytterlijckheyt ende cieraet langhs de straet als de Burgermeesters, Schepenen ende Geswoorenen; doch hy is evenwel gehouden, als het de Priester begeert, den selven te vervellen, sijne Sententien ende Ordres ter executie te stellen, ende het

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XII. CAP. 297

geral van die geene, die met hem sullen trecken, soo wanneer hy uyt het Dorp gaet te beschicken ende verlogen.

Hy, ende alle die geene, welke aen de Kercke dependeren, sijn ontslaegen ende ge-eximieert, van den dienst welke de andere Indiaenen weeckentlijck aen de Spaigniaerden moeten doen, oock behoeven sy de Reyfigers niet te verstellen, noch de andere Officers van de Justitie den dienst te slaen.

Doch sy sijn gehouden, wanneer er een Priester, ofte eenigh ander Persoon van qualiteyt in haer Dorp komt, voor den selven te marcheeren, hem met haer musijcq, te verstellen, oock met haer Trompetten ende Schalmeyen, ende Triumphale Boogen, in de straeten, door dewelcke hy moer passeeren van tacken van Boomen ende Bloemen te doen op-righen.

Van den dienst van de Spaigniaerden, sijn, boven de reets genoemde Persoonen, mede bevrijt, alle die geene, die aen het Huys van de Kerckelijcken dependeren.

De Priester van een Dorp verandert alle weecken van Dienaeren, hy wert van deselve by beurten gedient, dan van de eene ende dan van de andere, soodaenigh dat sy een weeck ofte twee hebben, om nae haere eygene dingen om te sien ende die te besorgen.

Is het Dorp groot, soo moet hy drie Kocks hebben, ende twee soo het kleyn is, sy passen by beurten op, uytgefondert wanneer hy gasten noodight, ofte een groote maeltijd geeft, want als dan komen sy alle daer.

Hy heeft oock twee a drie Persoonen door haer *Chahals* genaemt, dese sijn soo veel als Boutelliers, sy besorgen alle den voor-taet ende provisie van het Huys, deselve op-slytende, ende sy geven aen de Kock het geene de Priester heeft geordonneert datmen hem voor sijn middagh ofte avontmael sal bereyden.

Oock bewaeren sy de Taeffel-laeckens, de Servetten, de Schotelen, de Borden, sy decken mede de Taeffel, bedienen deselve, ende nemen die weder op.

Boven dese alle heeft hy noch vier Jongens, ofte oock wel ses, indien het Dorp groot is, soo om sijne boodschappen te doen, hem andersints op te passen, ende yder op sijne beurte in het Huys te slapen, dese nevens de Kocks ende de Boutelliers ofte Tafel-dienaers, houden haer middagh ende avontmael aen werck. het Huys van den Priester, ende dat op sijne kosten, te weten als het haere beurte, om hem te dienen, is.

Hy heeft oock eenige oude Wijven, dese haer werck is, een half douzain jonge Dogters te onderwijfen welke dicht by sijn Huys komen, om koeck-jens, broot van *Maiz* ende ander oven-werck voor hem te backen, sijne Jongens brengen hem die geheel warm, ende langen die met half douzainen gelijk op de Taffel.

Heeft hy dan oock een Tuyn ofte Hof, soo geeftmen hem boven alle dese Dienaers, om sijnen Hof te onderhouden, noch twee a drie Indiaenen, ende

Exemptie van alle die aen de Kercke dependeren.

Waer toe die weder verbonden sijn.

Hoeden Priester in sijn Huys wert gedient.

Sijne Kocks.

Sijne *Chahals*, Boutelliers ofte Tafel-dienders.

Sijne Jongens ende haer werck.

Oude Wijven welke sijne backsters onderwijfen.

Sijne Houten veniers

ofte Tuyn- ten minften ses tot sijne Stal-kneghten, dese haer pligh is om hem des avonts
 lieden en- ende des morgens *Sacate*, dat is gesneden gras voor sijne Peerden ende Muyl-
 de Stal- efels te brengen, doch die alle aen haer eygen huys eeten, wyngelonden die
 kneghten. Stal-keghr, welcke des morgens aen sijn huys moet komen, ende daer tot den
 avond blijven, om op te passen, of mogelijk de Priester wilde uyt-rijden.

Doch evenwel eeten dese alle, soo wel des middaghs als des avonts, aen het
 huys van den Priester, wanneer sy voor hem wercken, ende in de groote Dor-
 pen moet hy ordinaris twaelf Menschen op sijne kosten, van spijse ende drack
 voor sien.

Noch zijn'er twee a drie Indiaenen, die mede aen de Kercke dependeren,
 dese werden Sacristeynen genaemt, en sy zijn mede ge-eximeert van de Spaign-
 jaerden ergens in te dienen.

Sacristey- Sy draegen forge voor de Cappen ende Castuyfelen der Priesteren, voor al-
 nen ende le de vercieringen ende oppronckingen van het Altaer, oock moeten sy het sel-
 haere be- ve op-schicken als men de Misse sal seggen.
 dieninge.

Major- Hier en boven zijn'er noch twee a drie andere, die sy *Major-Domos* noe-
 Domos of- men, het zijn eygentlijk de Bedellen van de Gebroederschappen van de Hey-
 te Bedel- lige Maget ende andere Sancten ende Sanctinnen.

Major- Haer werck is door de Dorpen te gaen, om de Aelmoessen te versaelmen
 Domos of- tot onderhoud van het Gebroederschap, de eyeren die voor den Priester wer-
 te Bedel- den gegeven, weeckentlijk te vergaederen, oock zijn sy verbonden hem reec-
 len van de Gebroc- keninge te doen van alle de Aelmoessen die sy ontfangen hebben, ende aen hem
 derchap- pen ende alle maenden ofte alle veerthien daegen twee Rijksdaelders te geven, om een
 haer Amp. Misse voor het Gebroederschap te doen singen, ter eeren van den Heyligh die-
 daer Patroon van is.

Sijne Vif- Soo'er dighte by het Dorp eene Reviere, ofte andere bequaeme plaetse tot
 fchers. de Visserye is, soo geeft men aen den Priester drie a vier Indiaenen, ende op
 eenige plaetsen tot ses toe, welcke hem moeten van visch versorgen.

Wat inko- Boven alle dese reghten, heeft hy noch de Offerhanden, welcke men in de
 men den Kercke doet, het sy datmen by hem te bieghte komt, of datmen het Feeft van
 Priester een Heyligh vierdt, of wel dat de Indiaenen eenige saecke met hem te com-
 boven dit municieren hebben, want noyt gaen sy hem, over wat saecke het oock zijn
 alle noch magh, besoecken, of sy geven hem een geschenck, nae haere maght ende gele-
 heeft. gentheydt.

Behalven dat hy de Thienden van alles heeft, soo geeft men hem noch alle
 maenden een tractament, het welcke hem de *Alcaldes* ende *Regidors* selve kom-
 men brengen, ende hy schrijft daer van eene quitantie op het Register van de
 publijckque uytgaeven.

Bestuyt Hoewel dit Tractament aen de Spaensche Magistraeten werdt goedt gedaen,
 des Capit- ende uyt de naem des Konings, in reeckeninge gevalideert, als werdende ge-
 tels. geven tot uytbreyinge ende voort-plantinge des Euangeliums, soo komt het
 doch alle uyt de beurse van de arme Indiaenen, of wel het spruyt voort uyt ha-
 ren arbeyd; want men haelt het by Collecte uyt het Dorp, ende uyt de goedt-
 willig-

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XII. CAP. 299

willigheydt der Inwoonders, of men neemt het van de Schattinge, welke sy aen den Koningh betaalen, of wel komt het van het geene seecker stuck Lands op-briengt, het welke men in het gemeen befaeyt ende bebouwt, ende de vrughten daer van komende, werden verkoght, om dat te betaalen.

HET XIII. CAPITTEL.

Commandeurs wat die zijn. Schattinge die de Indiaenen aen haer geven. Waer mede sy die betaalen. Rigueur met dewelcke die werdt ingevordert. Hoe die vergaert werdt. Bermbertigheydt der Spaensche omtrent de Indiaenen. Vrye Dorpen.

Alle de Dorpen van *America* welke wel geciviliseert ende onder de Spaensche Heerschappye zijn, behooren ofaen de Kroone van Spaignien, ofaen eenige particuliere Heeren, welke sy, Commandeurs, die zijn. noemen, deselve sijn gesprooren uyt de eerste Conqueranten van dat Landt, ende aen deselve betaalen de Indiaenen een jaerlijcksche schattinge, bestaende in verscheydene waeren, ende dan noch een andere in gelt aen den Koningh.

Daer en is geen soo arm Dorp in het welke ygelijck getrouwt Indiaen niet ten minsten vier Realen jaerlijcks aen den Koningh betaelt, ende soo veel aen de Commandeur.

Doch soo het Dorp maer alleen onder den Koningh staet, soo betaalen sy voor hem ten aller minsten ses Realen, ende in sommige Dorpen tot aghst toe, en dat hoeft voor hoeft in gelt, want de schattinge van de Commandeurs werdt met Koopmanschappen, die op die plaetsen vallen, betaelt, als *Maiiz*, welke men over al moet aennemen, Honigh, Gevogelte, Kalckhoenen, Sour, *Cacao*, Cartoene-Deckens, ende diergelijcke dingen.

De Deckens die tot schattinge gegeven werden, sijn seer hoogh geaght, om dat de Commandeurs die selve uytloecken, ende door dien sy grooter dan de gemeene sijn; het gaet op deselve wijsen met de *Cacao*, met de *Achiotte*, en met de *Cochenille*, door dien de Indiaenen, altoos, het beste aen een zijde leggen, om de schattinge te betaalen, want byaldien sy niet het uytgelefenste van haere waeren braghten, soo is het seecker dat men haer geeffelen soude, ende weder te rugge senden, om andere te haelen.

Commandeurs wat die zijn.

Schattinge die de Indianen haergeven. Waer mede sy die betaalen.

Rigueur met dewelcke die werdt ingevordert.

Hoe die vergadert wert. De Hoofden van de Stammen is den last gegeven om die te versamelen, ende deselve in handen van de *Alaldes* ende *Regidors* te stellen, deselve brengen die in de Reecken-kamer, welke in de Stadt ofte het Dorp is, of by de naest aen gelegene Spaensche Overigheyd, soo het Dorp geheel aen den Koningh behoort, ofte wel aen den Heer ofte Commandeur selve, die Meester van het Dorp is.

Barmhertigheyt der Spaensche omtrent de Indianen. Daer is maer eene eenige saecke, in dewelcke ick bespeurt hebbe, dat de Spaignaerden eenige soorte van goetheydt ende medelijden met de Indiaenen hebben, deselve bestaet daer in, dat in gevalle eenigh Indiaen soo arm, swack ende ongesondt is, dat hy daer door niet kan arbeeyden, of wel dat hy tot den ouderdom van seventigh jaren is gekomen, dat een foodaenige, seggelyck, vry is van eenige soorte van schattinge te betaelen, op wat wyse het oock soude moghen zijn.

Vrye Dorpen. Oock sijn'er eenige Dorpen, welke daer vry van zijn, en dat sijn die geene, welke konnen betoonen dat sy onder die van *Tlaxcallan* hebben gestaen, ofte door eenige Geslaghten ofte Familien van *Mexico* gestigt sijn, of wel van andere omleggende plaetsen, te weten, van die geene, die de Spaignaerden in het conquesteren van dat Landt hebben geholpen.

Dit sijn dan de eenige Indiaenen, welke van die herde slavernye bevryt sijn, doch de eerste, te weten, de arme, siecke, onmaghtige ende oude, weert een yder, dat, soo sy al genegentheyd hadden, haer immers geene hulpe ofte bystant, in gevalle sy van buytenen aengetast wierden, fouden konnen doen; maer wat der weede soorte belanght, te weten, die in de, door haere Voorouderen verdiensten, van de slavernye bevrijdde, Steden ende Dorpen woenen, men soude konnen aghten, dat dit meer uyt politie dan uyt barmhertigheyd sproot, ten waere sy die al immer soo ontbloor van alle soorten van wapenen ende geweer hielden dan alle de andere, ende hier door is het, dat die, als sy al wilden, haer mede niet fouden konnen helpen, in het korte, haere tyrannie ende ongereguleerde politie, sullen haer dat Landt lighter doen versiefen, dan sy het gewonnen hebben; soo sy van een andere Europische Natie werden ge-attaqueert.

HET XIV. CAPITTEL.

Naturel der Indianen. Haere groote getrouwigheydt. Haere stil-swijgenheydt. Haer respect voor de Priesters. Overvloed van expressien in haere Tael. Haere groote wel-spreekentheydt. De swackheydt van haer Geloove. Haer Af-goderye ende by-gelovigheydt. Toverye gaet by haer in swang. Den dienst der Heyligen, maekt haer yveriger in het Room-sche Geloov. Oorspronk van de Schilderyen in de Indiaensche Kercken. Groot profijt ende voordeel des Priesters van dese dingen. Goddelose Aperye van de Priesteren hier omtrent gespeelt, die de Indiaenen in de Af-goderye stijven. Groote blindheydt der arme Indianen, wert door de Priesters ver-meerdert. Offerbanden der Indiaenen aen de Beelden ge-daen. Voordeel dat de Priesters van de Wasch-keerssen trecken. Godtlose gierigheydt der Religieusen. Onwetenheydt der Indianen in de verborgenheden des Geloovs. Een seer aerdigh doch erbarmens-waerdigh voorbeeldt daer van. Een gruwelijck staeltje van de godtlose leeringe ende gierig-heydt der Spaensche Priesters. Noch soo een staeltje.

W At haere manieren ende omganck belanght, soo is het seecker dat sy seer beleest ende goetd-aerdigh zijn, sijnde vreesagtigh van natuere, ende geneghen om te dienen, te ghehoorsaemen ende wel en goet te doen, indien men haer maer de minste vrientschap betuyght; och in die plaetsen daer men haer mis-handelt, sijn sy woest, knorrigh ende trijnigh, niet willende doen, jae sy sterven liever dan dat sy die Slaevernye vonden verdraeghen.

Naturel der India-nen.

Sy sijn seer getrouw, ende men heeft noyt bevonden, dat sy eenige dieve-rye van consideratie gedaen hebben, foodaenig dat de Spaeniaerden niet schro-ven den nacht mer haer in de woestijne over te brengen, en hoe wel sy sacken vol gouts by haer draegen, soo laeten sy niet nae gerustelijck te slaepen.

Haere groote ge-trouw-heydt.

Sy sijn oock seer inhoudende ende weten wel te swijgen, ende om geen ding es weretlsullen sy yets ontdecken, het welcke de reputatie van haere nae-teren soude kunnen krencken, ofte het credit ende aensien van een Spaignaert reucken, soofy haer maer de minste genegentheydt ende affectie betoont.

Haere stil-swijgent-heydt.

Doch

Haer respect voor den Priester. Doch voor al draeghen sy haeren Priester ofte Parochiaen een seer groot respect toe, ende als sy komen om hem te spreucken, trecken sy haere beste klederen aen, ende sy mediteren expressielijck het discours, dat sy voor hem houden, ende het compliment, dat sy hem maecten sullen.

Overvloed van expressien in haere taele. Sy sijn seer overtolligh in haere uytdruckinghen ofte expressien, ende vol van omweghen ende circumlocutien, welcke sy met parabolon ende gelijckenissen verrijcken, om haere gedaghten ende intentien wel uyt te drucken.

Haere groote welsprekentheyd. Ick ben somwijlen een uere tijds blijven sitten, alleen om een oude Vrouw te hooren spreucken, welcke het selve mer soo groot een aerdighydt, in haere taele, deede († welck doch even wel geen sin in de onse soude hebben ende barbarisch schijnen te zijn) dat ick daer over verwondert was, ende dickmaelen vorderde ick daer door meer in de kennisse van haere taele, als door al mijne besondere studie.

Indien ick haer konde antwoorden met maenieren van spreucken ende uytdruckinghen, welcke met de haere over-een-quaemen, gelijck ick sulcks dickmaelen traghte te doen, soo was ick verseeckert dat ick haere genegentheydt soude winnen, ende alles, wat ick begeerde, van haer verkrijghen.

De swakheyd van haer gelove. Wat den Godts-dienst betreft, sy doen uyterlijck Professie van deselve Religie als de Spaigniaerden; dogh in haer herte hebben sy groote moeyte om te geloven het geene haere kennisse ende begriip te boven gaer, soo wel als de nature, oock stellen sy geen gelove in het geene voor haere oogen niet klaerlijck blijktt.

Hare Afgoderye ende bygelovigheyd. Daer sijn'er noch op den hedighen dagh, welcke de Beelden van hout ende steen aanbadden, die tot de superstitie ende by-gelovigheydt genegen sijn, die agh nemen op de Beesten die voor haer op den wegh loopen of die sy het eerste sien, op het vlieden der Vogelen, op het singen van deselve omtrent haere Huysen, in tijden en wijlen dat sy daer niet gewoon sijn te komen.

Toverye gaet by haer in swangh. Veele van haer maecten haer werck van de Tover-konst, de Duyvel doet haer geloven dat haer leven af-hangt aen dat van eenigh Beest, het welcke sy, even als haeren familaeren Geest, by haer bewaren, sy beelden sich in, dat, als dat Beest komt te sterven, sy oock moeten volgen, foodanigh, dat, als soo een Dier door de Jaegers vervolght werdt, haer herte siddert ende beeft, ende wanneer het gevanghen werdt, vallen sy van haer selven.

Sy werden in wilde Beesten getransformeert. Het gebeurt somwijlen dat sy, door de list des Duyvels, in de gedaente van die Beesten verschijnen, het welcke gemeenlijck ende ordinaris geschiet onder het wesen van een Hert, een Dasse, een Leeuw, een Tijger, een Hondt ofte een Arendt; foodaenigh dat in die gedaente van sommige Persoonen op haer een Roer is geloft, waer door sy sijn gequetst geworden, soo als ick in het volgende een-en-twintighste Capittel sal vertoonen.

Vremt bygelooft der Indiaenen omtrent. Door dien sy oock sien datmen eenige Sancten ende Sanctinnen mer sommige Gedierten by haer schildert, gelijck St. Hieronymus met een Leeuw, St. Antonius met een Varcken, ende met andere wilde Beesten, St. Dominicus met een Hondt, St. Marcus met een Stier, St. Jan met een Arendt; soo beelden sy daer

Daer door haer selven in, dat die Heyligen van het selve gevoelen waren als sy zijn, dat die Dieren hare familiere Geesten waren, dat sy, als sy in het leven waeren, sijn in hare gedaente veranderden, ende dat sy met haer op een ende deselve tijd gestorven zijn; soodanigh, dat, hoewel het gevoelen dat sy van die Heyligen hebben, vals is, het haer dogh evenwel in de Catholijcke Religie bevestigt door de meeninge welcke sy hebben, dat sy, hier in, met haer gelove overeen-komen.

Dit is oock een van de redenen, om dewelcke sy soo groote eerbiedigheyt en die Heyligen toe-draegen, want een yder van haer sal nae de kleyne middelen die hy heeft, alle sijne maght te werck stellen, om soo een Schilderije te bekomen, ende deselve in de Kercke doen op-hangen; op dat die alsoo van een der ge-eert werde.

De Kercken sijn met dat slag van Schilderijen vervult, men draeght die in processie om, boven op groote vergulde stocken, even als men de Baenieren, op de Heylige daegen, in *Europa* doet.

De Priesters en de Parochiaenen trecken geen kleyn profijt van dese dingen, want op den Feest-dagh van die Heyligh, welkers Beeldt men in processie oefft omgedraegen, stelt die geene, welcke dese Schilderije toe-komt, een groote maeltijd in het Dorp aen, ende hy geeft gemeenlijck drie a vier rijcksaelders aen den Priester, voor het seggen van de Missè, ende voor het doen van het Sermoen, boven een Kalck-hoenschen haen, drie a vier stuks ander luyng-gedierte, ende soo veel *Cacao*, dat hy genoegh heeft, om, geduerende de geheele volgende Octave, Chocolate te drincken.

Soodaenigh dat van sommige Kercken, in dewelcke ten misten veertigh soonaenige Schilderijen zijn, den Priester niet minder dan vier a vijf hondert guldens, des Jaers, daer van treckt.

Hier door draeght de Priester seer goede forge voor dese Beelden ofte Schilderijen; ende hy laet de Indiaenen, den tijd van den Feest-dagh van haeren Heyligh, tijdelijck aen kondigen, op dat sy sijn daer toe op haer gemack bereyen souden, en dien dagh, soo wel in de Kerck als in haer Huys, lustigh vieren.

Soo het gebeurt dat sy niet rijckelijcken genoegh op-brenghen, soo sal de Priester haer bekijven, ende dreyghen het Sermoen niet te fullen doen.

Soo het gebeurt dat eenigh Indiaen, door ghebreck van middelen, niet ontribueren, ende den Feest-dagh in de Kercke ende in sijn Huys niet vieren en, soo dreyghet hem de Priester dat hy sijnen Heyligh ende de stock daer hy op staet, uyt de Kercke sal werpen, seggende, dat die niet moet vervult wesen met Heyligen, welcke noch aen de zielen noch aen het licchaem nut toe-brenghen, ende dat die schilderije de plaetse van een ander beflaet, welkers Feest men eerlijcks in de Kercke ende in Huys soude vieren.

Byaldien het voor-valt, dat die geene, welcke dit Beeldt toe-behoordt, come te sterven, laetende eenige kinderen nae; soo moeten sy daer forge voor draegen, als voor een last die op haere erffenisse gevestight is, ende bestellen dat het Feest gevierdt werde.

Doch soo hy geene Kinderen ofte Erfgenaemen heeft naegelaten, soo doet de

de Heyli-
gen maekt
haer yve-
righ in het
Room-
sche
Geloov.

Oor-
spronck
van de
Schilder-
ryen in de
Indiaen-
sche Ker-
cken.

Groot
profijt en-
de voor-
deel des
Priesters
van dese
dingen.

Goddelose
aperye
van de
Priesters
hier om-
trent ge-
speelt.

Indianen
in de Af-
goderye
flijven.

Priester alle de Hoofden van de Stammen ende de voornaemste Officieren van de Justitie vergaederen; tot deselve doet hy eene Harangue, om haer bekend te maecten, dat'er een plaetse in de Kercke is, welcke vruchteloos beslaegen wert door een foodaenigh Beeld, ende door de stock daer het op rust; dat die geene, aen dewelcke het behoorde, gestorven zijnde, sonder Kinderen, om het te besorgen, nae te laeren, hy genootsaect is haer te komen waerschouwen, dat hy het in haere handen wil stellen, hebbende hy dat voornemen vast-gestelt, op dat sy het in het Raed-huys souden kunnen brengen, ende het aldaer bewaeren, tot de tijdt ende wijle toe, dat eenigh vroom Christen, het voor het sijne erkenne ende koope.

Groote
blindhey-
t der arme
Indianen,

Als de Indiaenen dese woorden hooren, soo vreesen sy dat het oordeel Godes op haer Dorp sal vallen, ende dat de Héere haer sal castijden; om dat sy hebben toegelaeten, dat een Heyligh is buyten de Kercke geseft; hierom gaen sy den Priester ten eersten besoecken, hem geschencken brengende, op dat hy den Heyligh voor haer soude bidden, ende dat hy haer een seeckeren tijdt wil setten, binnen dewelcke sy hem fullen te kennen geven, wat sy met het Beeldt voor hebben, blijvende het selve onderwijlen in de Kercke.

Want sy geloven dat het een schande ende affront voor haer geheele Dorp is, ende voor alle de Inwoonders van het selve, dat eene saecke welcke de Kercke was toe-ge-eygent, daer werde uyt geworpen, ende in de maght van wereltlijcke Persoonen geseft.

Als hy haer nu den tijdt, binnen dewelcke sy hem moeten bescheyt brengen, heeft voor geschreven, soo beloven sy hem, onderwijlen, eenigh goet Christen op te soeken, 't sy van de Vrienden ofte de Bloed-vertwanten van die geene die dat Beeldt heeft beseten, ofte wel eenigh ander vreemt Persoon, die het selve van den Priester sal kopen, wanneer het noch in de Kercke is, ofte wel van de Magistraeten, soo het in haere handen is gestelt, het welke sy evenwel seer ongaerne sien, door dien men haer veele exemplen heeft voo-ooghen gestelt, van ongelucken, welke aen andere, in diergelijcke gelegtheden sijn overgekomen, ende daerom, in hoope van deselve te ontgaen, beloven sy de gramfchap van den Heyligh te stillen, by middel van een solemnele Feest-dagh, welke sy, te sijnder eere, in haer Dorp fullen vieren, op dat hy haer geen quaet doe, door dien sy hem dus hebben veraght.

Werdt
door de
Priesters
vermeer-
dert.

De Kerckelijcken van dat Landt, aen dewelcke de eenvoudigheyt der Indianen bekend is, vergeten mede niet, alle de middelen, welke sy kunnen, in het werck te stellen, om sich van deselve te bedienen, ende dit is niet een van de minste, om gelt te trecken.

Want door dien sy geloven dat het een affront voor geheel haer Dorp is, wanneer sy toestaen dat eene van haere Heyligen uyt de Kercke gestoten wert, ende datmen het selve van de Wereltlijcke Persoonen moet weder af-kopen, soo stellen sy alles te werck wat in haere maght is, om een Man uyt te vinden ende aen den Priester te presenteren, welke de Schilderye van desen Heyligh nae sich neemt, ende die hem niet alleen geeft soo veel die met sijne lijste in den

Winc-

Winckel van de Schilder gekoft heeft, maer noch daer toe soo veel hy daer van, op de Feest-daegen, plaghte te trecken.

Men heeft de Indianen geleert, dat sy, om haere Beelden des te meer eere Offerhanden te doen, deselve, op haere Feest-daegen, moeten Offerhanden geven, hier door is het dat de sommige een Reael of twee brengen, of, gelijk suleks de India- en gebruyck in *Guatimala* is, een witte Wasch-keerfse; op andere Plaetsen nen aen de even sy weder *Cacao* ende vrughten, welke sy voor het Beeldt van den Hey- Beelden gh leggen, terwijlen men de Misse seghet. gedaen.

Sommige sullen oock twaelf Wasch-keerffen brengen, elck van een Reael het tuck of wel een weynigh minder van prijs, ende soo sy alleen zijn, of datmen op haer doen geen acht slaet, soo steecken sy die alle aen, ende laeten die te ge- branden, soodaenigh dat de Priester, nae het eyndigen van de Misse, niet an de kleyne endekens vint.

Doch om hier middel in te schicken, hebben de Bedellen van de Gebroer- schappen ordre van den Priester, om niet toe te laeten, dat de Indiaenen meer dan een keerfse voor het Beeld van den Heyligh aen steecken, ende de anere sonder branden maer te proncke stellen, seggende dat de Heyligen alsoo veel vermaeck ende genoeghen scheppen in het sien van de keerffen, welke men voor haer heeft getelt, als in die geene, welke ontfloocken zijn; op dat hy alsoo de reste moge behouden, ende daer goet gelt van maecken.

Als de Misse geseght is, nemen de Priester ende de Bedellen alle de Offer- anden wegh, nevens de Wasch-keerffen die men voor het Beeldt hadde estelt; sy vinden daer somwijlen wel tot twintigh Realen in gelt toe, ende en hondert Wasch-keerffen, welke ten minsten vijftien a seftien guldens waerdigh zijn.

Voordeel dat de Priesters van de Wasch-keerffen trecken.

Het meeste gedeelte van de Priesters welke omtrent *Guatimala* wonen, zijn, door dit middel, soo wel van Wasch-keerffen voorfien, als de wincken van de Kooplieden in de Stadt selve.

Hoewel dese Religieusen dese keerffen diekmalen in het gros aen de Spaign- erden verkoopen, om daer van een redelijcke somme op eenen tijdt te trecken, soo aghten sy het evenwel niet veel of sy die op die ofte op een andere wijze quyt werden, om dat de Indianen, wanneer sy die van nooden hebben, het sy voor eenigen Heyligen-dagh, voor het doopen van een Kind, ste voor een Vrouwe die haer eerste Kerck-gangh nae haer Kinder-bedde doet, deselve van den Priester gaen kopen, welke op die wijze vijf a ses maen deselve keerffen aen deselve Lieden sal verkopen.

Godtlose gierigheyt der Religieusen.

Door dien nu de Religieusen bemercken, dat de Indianen een groote gene- gentheyt, tot dat slagh van Offerhanden, het welke haer soo voordeelig is, zijn hebbende, soo recommanderen sy haer deselve voor al in haere Predica- tien, als goede ende noodige teekenen van haere godtvrughtigheyt ende haere evotie.

Doch hoewel dese Volckeren soo volveerdigh ende soo yverigh zijn in het even van dese Offerhanden, soo zijn sy niet te min soo onwetende in de ver- Onwe- tenheyt.

der India-
nen in de
verborg-
gheden
des Ge-
loofs.

borgentheden des Geloofs dat sy de minste reden van d'elve niet weten te geven.

Want de verborgentheden van de Drie-Eenigheyd, van de Mensch-werdinge JESU CHRISTI, van onse verlossinge door Sijnen dood, sijn al te hoogh-draevende voor haer, ende sy konnen daer op niet antwoorden dan seckere weynige woorden, welke men haer in haeren Carechismus heeft geleert, ende als men haer positivelijck vraecht wat sy van die Articulen des Geloofs houden, soo seggen sy anders niet dan dat sulcks wel kan wesen, sonder jae ofte neen te willen seggen.

Van gelijcken als men haer leert dat het licchaem JESU CHRISTI waerlijck ende daeddelijck in het Sacrament van de Eucharistie tegenwoordigh is, ende dat'er niets van de substantie ofte de selsf-standigheyd broots blijft, dan maer alleenlijck de accidenten ofte de roevallige dingen, ende daer op aen de best onder wese Indiaenen vraegt of sy dat geloven, soo sullen sy antwoorden, dat sulcks wel wesen kan.

Een seer
aerdigh
dochter-
barmens
waardigh
voorbeeld
daer van.

Het gebeurde dat seckere oude Vrouwe, welke men in het Dorp van *Mixco* voor seer devoot hielde, my quam vinden, op dat ick haer de Communie soude toe-reycken, terwile ick haer nu onderrichte, vraeghde ick haer of sy geloofde dat het licchaem JESU CHRISTI was in het Sacrament, dat sy uyt handen van de Priester soude ontfangen, ende sy antwoorde my anders niet dan dat dat wel konde zijn.

Ick vraeghde haer, om haer te beproeven, ende op een andere wijze dan die gewoonlijcke te doen antwoorden, war'er in het Sacrament was dat sy uyt handen van den Priester aen het Altaer ontfingh.

Hier op bleef sy enigen tijdt sonder my te antwoorden, doch door dien ick haer aenporde om my positiv ende affirmativ te antwoorden, soo begonde sy alle de Beelden die in de Kercke, welke aen St. Dominicus is toegewijd, waeren, te bekijken, niet werende wat sy my soude antwoorden, als ick haer nu eyndelijck al herder aendrongh, dat sy my moeste seggen wat'er in het Sacrament was, soo wierp sy haere oogen op het groote Altaer, ende antwoordde my dat het St. Dominicus was, welke de Patroon van de Kerck van het Dorp is.

Dese antwoord deede my in het bemerkken van hare eenvoudigheyd lacchen, ende om haer noch meer te beproeven seyde ick haer, dat sy sagh dat St. Dominicus geschildert was met een Hond by hem, houdende een Packer in de hand, ende hebbende een Aerd-kloor aen sijne voeten.

Ick vraeghde haer by gevolge, of alle die dingen nevens St. Dominicus mede in het Sacrament waren? waer op sy my antwoordde dat sulcks wel zijn konde, her welke my verplighte om haer in haere dwaeling te bestraffen, ende op het stuck, waer van wy spraecken, te onderrichten.

Doch noch mijne onderrichtinge, nochte die van alle de andere Spaensche Priesters, hebben haer, tot noch toe, niet van haer dwaelingen konnen afleyden, ende haer de verborgentheden des Geloofs doen begrijpen, want sy sijn plomp ende bor, swaerlijck yets begrijpende dat de Natuer ende her we-

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIV. CAP. 307

sen Godts, ende de Hemelsche dingen betreft, wanneer sy de reden ende het gevoelen te boven gaen.

Sy volgen niet te min de manieren van doen der Spaigniaerden nae, ende observeren seer stiptelyck het geene haer door de Kerckelycke. Perfoonen geleert wert; oock sijn sy seer groote formalisten, maer hebben seer geringe kennisse van het essentieelste ende van de substantie van den Godtsdienst.

Gelijck men haer nu geleert heeft dat sy een geschenck aen de Priesters moeten geven wanneer sy te Bieghte gaen, ende dat haere sonden, door dat middel, vergeven worden, soo komen sy sulcks soo stiptelyck nae, voor al in de Vasten, dat'er niet een her herte heeft van te komen Bieghten, ten sy sijne handen wel voor sien zijn.

Sommige brengen gelt, andere Honigh, Eyeren, Pluym-gedijerte, Vifch, Cacao, ofte andere diergelycke dingen, soodaenigh dat de bieghtingen een goeden Ooghst voor de Priesters in de Vasten zijn.

Men heeft haer mede geleert, dat sy, als syter Communie komen, ten minsten aen den Priester een Reael aen gelt moeten brengen, soodaenigh dat ick eenige arme Indiaenen gekent hebbe, welke sich acht a veerthien daegen van de Communie onthielden, tor dat sy een Reael hadden kunnen oversparen, om die, daer gaende, te offeren.

Door dien nu de Priesters de Communie aen niemant weygeren, ende dat sy alle die geene welke meer dan twaelf Jaeren hebben verplighten te komen Bieghten, soo is het qualijck te geloven hoe veel haer dit Jaerlijcks opbrenght, ende voor al in de groote Dorpen, in dewelcke ick dickmaelen tot duysent Communicanten toe gesien hebbe.

Een gruwelijck
staeltie
van de
goddelose
leere
ende de
gierigheyd
der Spaensche
Priesters.
Noch soo
een staeltie.

HET XV. CAPITTEL.

Devotie ende mildaedigheyd der Indiaenen in de goede weecke. Buffen om het gelt voor de gebeden van de afgestorvene te ontfangen. Noch een staeltje van de gierigheyd ende Godloosheyd der Kerckelijcke. Grootte eenvoudigheyd van een Indiaen. Op aller zielen dagh, werdt seer rijckelijck gegeven. Wonderlijck Apen-spel op den Kers-dagh aengbe-reght, lockt veele Indiaenen in de Kercke, doch al tot profijt des Priesters. Noch een voorbeeld van de godtlose gierigheyd der Kerckelijcken. Hoe dat sulcks omtrent de particuliere geschiet. Hoe by een Gebroederschap. Comedie op drie Koningen dagh, ende op Vrowwen lichtemisse. Godts-lasteringe op Pinxteren gepleeght. Gestrengheyt der Indiaenen in het disciplineren.

Devotie
ende milda-
digheyt
der India-
nen in de
goede
weecke.

Sijn oock seer naeukeurigh in het vieren van alle de Heylige daegen van de goede weecke, de Geestelijcke maecken als dan *Repositoria* die sy naght ende dagh bewaeren ende bewaecken, voor deselve setten sy Crucifixen met twee beckens, aenyder zijde een, op dat eenygelijck in deselve de enckele ende dubbelde Realen soude werpen, sy kruypen op haere knyen nae de selve, met hare bloote voeten, kussende de handen, vocten ende de zijde van het Crucifix.

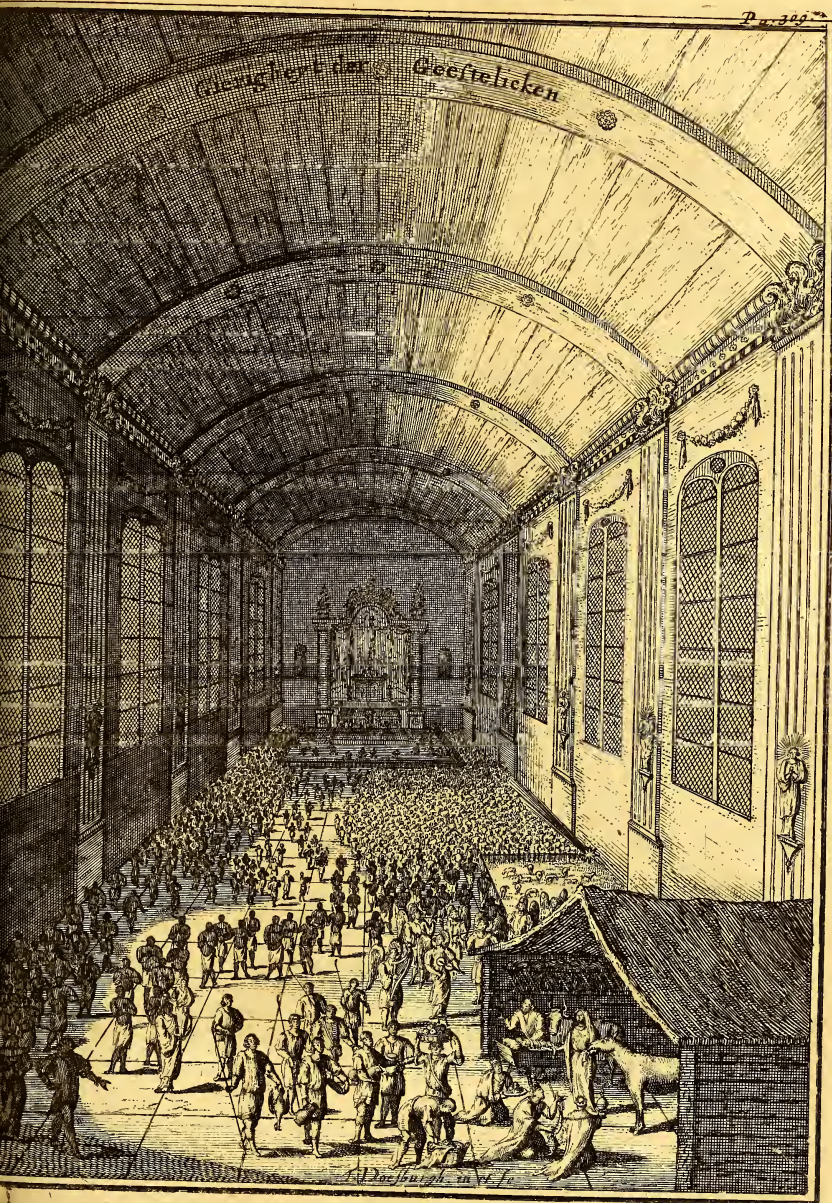
Men doet oock een Collecte door het geheele Dorp tot verval van de waschkeerssen, die geheel die weecke, voor het *Repositorium*, branden, ende om deselve daer uyt te betalen.

Buffen om
het gelt
voor de
gebeden
van de af-
gestorve-
ne te ont-
fangen.
Noch een
staeltje
van de
gierigheyt

In alle de Kercken is oock een Busse, van dewelcke de Parochiaen de sleutel heeft, in deselve werdt gestoocken het geene een yder geven wil, om te doen bidden, voor de zielen, welke in het vaegevyer zijn; foodaenigh dat de Priester, als hy gelt van noden heeft, het selve altoos in de busse vindt, ende door dien ick dickmaelen die buffen hebben doen openen, soo kan ick seggen, dat ick in deselve altoos veele enckele Realen hebbe gevonden, jae oock stucken van vier ende acht Realen.

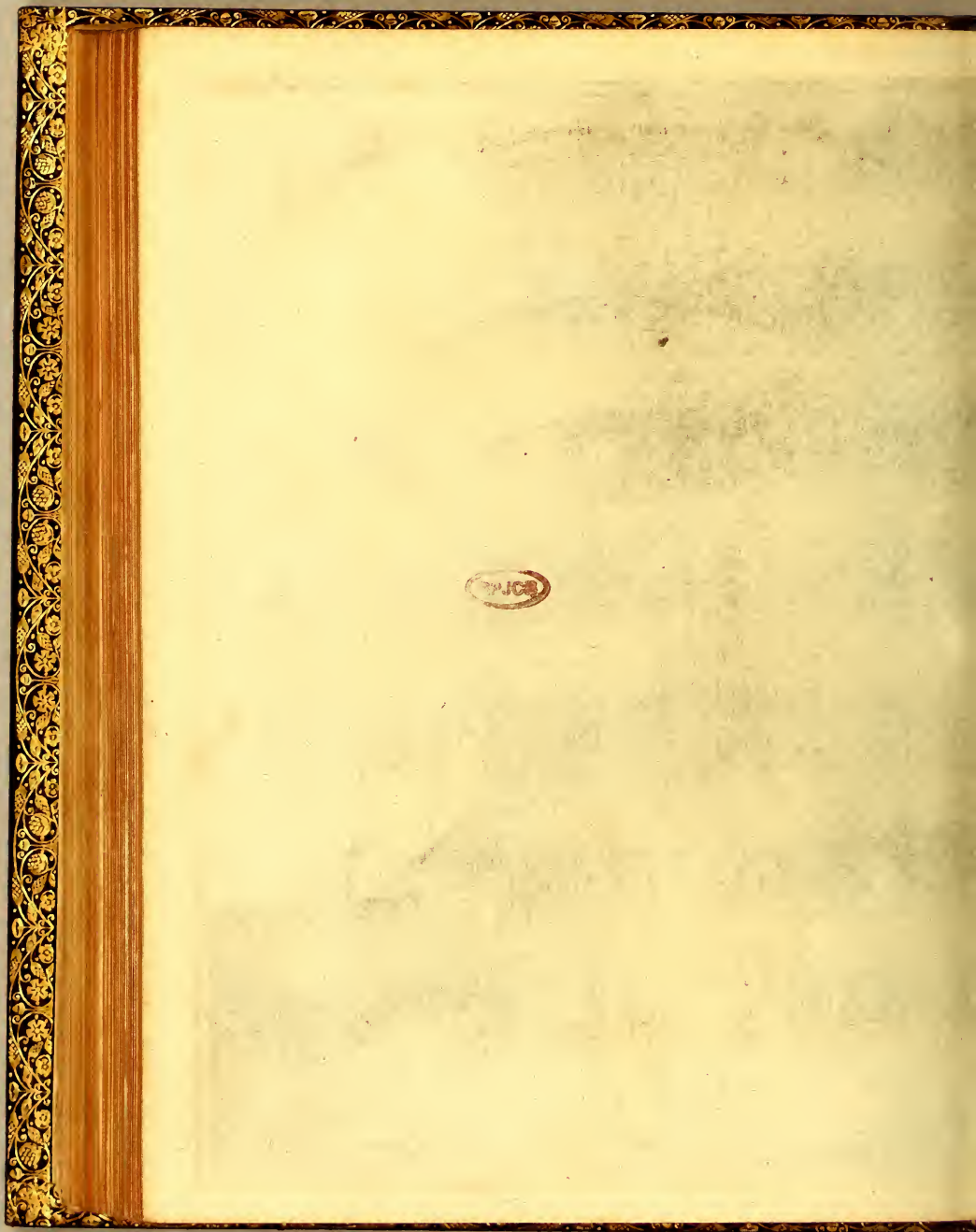
Door dien oock de verlorene dingen, welke op de groote ofte kleyne wegen gevonden werden, yemant tor haer eygenaer moeten hebben, wanneer men niet weet wie den rechten Meester daer van is, soo heeft men haer geleerd dat die saecken aen de zielen der verstorvene behooren, hier om is het, dat de

Indiaenen

Geestelicken

A. De Baugh del. sculp.

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XV. CAP. 309

Indiaenen, of door ydelheydt, of wel om dat de Priester een goedt gevoelen ende godt-
van haer sal hebben, indien het gebeurt dat sy yers vinden, het selve veel eer loosheyd
aen den selven fullen geven, ofte in de busse steecken, voor de zielen van de der Kerckelijcken,
afgestorvene, dan wel de Spaigniaerden, welke, soo sy een verlooren buydel komen te vinden, deselve seer wel voor haer weten te bewaeren, selfs al kennen sy den eygenaer.

Daer was secker Indiaen, welke een Patecon ofte stuck van aghten op den Groote
grooten wegh hadde gevonden, ende sijnde eenige tijdt daer nae te bieghte eenvoudigheyd
gekomen, gaf hy my dat stuck, met eenen seggende, dat hy het selve niet van een
soude derven behouden, uyt vreesse, dat de zielen der overledenen, voor hem fouden verschijnen, ende hem het selve af-vorderen.

Op aller-zielen dagh doen sy oock seer groote Offerhanden, in gelt, *Maix*, Op aller-
Pluym-gedierte, eyeren ende diergelijcke dingen, welke alle ten profijte ziele
des Priesters komen. dagh werd
seer rijckelijck
gegeven.

Daer was te *Petapa* een Religieus, welke, om dit te bewijfen, my seyde, dat hy op seeckeren dagh van Alle de zielen, hondert Reaelen in gelt, twee-hondert-stucks pluym-gedierte, ses Kalckhoenen, acht mudden *Maix*, drie-hondert eyeren, festhien-hondert amandelen van *Cacao*, acht *Palmitas*, ende meer dan hondert wasch-keerfen hadde ontfanghen, sonder eenighe brooden ende andere kleynigheden te reecken, het welke alle te saemen wel hondert guldens, volgens den gewoonlijcken prijs des Landts, beliep.

Sy vieren den Kers-dagh oock met seer groote devotie, soo wel als de andere Feest-daegen die daer op volghen; een weynigh tijdt voor deselve maecken sy in de Kercke, aen den eenen ofte den anderen hoeck, een kleyne hutte, met froy gedeckt, op de wijze van een stal, deselve noemen sy *Betlehem*, daer boven staet een sterre met een staert, welke eyndicht op de plaetse in dewelcke de drie Wijfen staen, die uyt het Oosten waeren gekomen, in dese stalle setten sy een kribbe met een kleyn Kindt van geschildert ende verguldt houdt gemaect, dat daer binnen in gelegd wert, het selve verbeelt den nieuw-geboren JESUS, hier by sietmen de Mager Maria aen de eene zijde, ende St. Jofeph aen de andere, hebben de eene een Efel, ende de andere een Offe by sigh, ende op dese wijze gaen die geene die de Wijfen verbeelden, op hare knyen leggen vlack voor de hutte, offerende aldaer gout, myrrhe ende wieroock; de Herders komen mede met haere gaeven te voorschijn, de een gevende een Geytjen, een Lam of Melck, ende de andere Kaes, Boter ofte vrughten.

Men siet daer de weyden oock afgebeeldt, met Kudden van Schaepen ende Loekt
Geyten, ende rontomme de hutte, welke voor de stal speelt, sietmen in de
beelden van veele Engelen met Violen, Fluyten ende Harpen in haere handen, in de Kerckelijcken,
het selve loekt een oneyndigh getael van Indiaenen in de Kercke, heb-
bende haer vermaeck in het sien van dese representatien, door dien sy met haer ke.
plomp ende bot verstant over een komen, het welke de verborgentheden niet dan door de sinnen kan begripen.

Doch even als'er niet een Indiaen in het Dorp is, die dese representatie van Dochal
Betlehem tot profijt

des Prie-
sters.

Noch een
staeltje
van de
godtlose
gierigheyd
der Kerck-
kelijcke.

Hoe dit
aende
particulie-
re wert te
werck ge-
felt.

Hoeaen
een Ge-
broeder-
schap.

Comedie
van drie
Konin-
gen-dagh.

En op
Vrouw-
ligt-misse.

Betlehem niet komt bekijken, soo is'er oock niet een die geene geschencken, het sy in gelt, het sy in andere dingen, mede-brenght.

De Priesters hebben noch dese list uytegevonden, dat sy, om de devotie der Indianen te doen aenwasschen; ende om hare mildaedigheyt, in het geven van Offerhanden, door het voorbeeld der Heyligen, te doen vermeederen, haer geleerd hebben, alle de Beelden van haere Heyligen in Processie te doen om-draegen, geduerende de Heylige daegen van Kers-tijdt af, tot aen drie Konin-gen toe, werdende die alle nae dese representatie van *Betlehem* gebraght, om aldaer mede haere Offerhanden te brengen; sulcks geschiet nae het getal van de Beelden die in de Kercke zijn, nemende sy den eenen dagh vier, den ande-ren vijf ende soo voort op ordre, tot dat sij'er alle voor drie Koningen dagh kunnen komen om haere Offerhanden, het zy dan in gelt, ofte wel in andere dingen, te doen.

Die geene, welcken het Beeld van den Heyligh toekomt, treedt voor aen, seer aardighlijck gekleed, ende met alle die geene, welcke van sijne Familie zijn, verselt, soo'er geen Gebroederschap van desen Heyligh is, tot de Kribbe genaedert zijnde, gaet hy voor deselve op sijne knyen leggen, ende zijnde daer nae op-gestaen, neemt hy den Heyligh de Offerhande af, laetende die voor de Kribbe leggen, ende met sijn geselschap weder nae Huys toe keerende.

Soo'er een Gebroederschap van desen Heyligh is, soo sijn het de Bedellen ofte de voornaemste van het selve welke dese pleghelijckheyt komen doen, ende met eene dese Offerhanden presenteren.

Doch op den dagh van de drie Koningen, komen de *Alcaldes* nevens de Officiers van de Justitie mede haeren pligh ende homagie af-leggen, brengen de haere geschencken op het exempel van de Heyligen ende van de drie Konin-ghen, door dien sy de maght ende autoriteyt des Konings representee-ren.

Geduerende alle dese daegen sietmen oock in het Dorp een dans van Her-ders, welke op Kers-avont voor dit gemaecte *Betlehems*, eersit komen dans-sen, Offerende een Schaep, onder haer allen.

Noch zijn'er andere danssen, van Perfoonen, welke als Engelen gekleedt zijn, hebbende sy groote vleugelen op den rugghe, ende dit dient niet weynigh om het Volck in de Kercken te trekken, om alle dese dinghen te sien.

Den dagh van de Purificatie Mariae ofte van Vrouwen Light-misse, wert mede met veele pleghelijckheden geviert, want men draeght als dan in Processie het Beeld van de Maget Maria tot aen het Altaer, ende aldaer offert sy aen handen van den Priester Wasch-keerffen, ende Duyven ofte Tortel-Duyven.

Het geheele Dorp is gehouden haer exempel nae te volgen, ende een yge-lijck komt oock Wasch-keerffen brengen, om die te doen segenen, doch van vier a vijf stuks die sy geven; krijgen sij'er maer een wederom, welke gesen-
gent

III. BOECK. *Door de Saensche West-Indiën.* XV. CAP. 311

gent is, de andere blijven voor den Priester, de Indiaenen komen hem defel-
ve daer nae af-koopen, ende geven daer veel meer voor dan voor de andere, om
dat sy gesegent zijn.

Op den dagh van Pinxsteren steltmen weder een andere vertooninge in de
Kercke aen, want terwijlen men een lof-langh, ter eeren van den HEYLIGEN
GEEST singht, soo plaetst sich de Priester voor het groote Altaer, hebbende
het aengesichte nae het volck gekeert, men laet als dan op sijn hooft een Duy-
ve, welcke met verschedene bloemen verciert is, nederdaelen, ende sy
werpen, door eenige, expres daer toegemaecte gaeten, een half ure langh
geduerende, niet dan bloemen op sijn hooft, om alsoo te representeren de
gaeven van den Heyligen Geest in sijn Perfoon, ende de Indiaenen, om dit
exempel nae te volgen, geven hem mede geschencken.

Godts la-
steringe
op Pinx-
steren ge-
pleeght.

Doch de Spaignaerden en hebben niet alleen dese Ceremonien ende ver-
tooningen aen de Indiaenen geleerd, maer daer toe noch haere maenieren van
disciplineren ofte geesselen in de goede weecke, ende hier in volgen sy haer
niet alleen nae, maer selfs overtreffen sij'er ten hooghten, in de gestrengheydt
met dewelcke de Mannen ende de Vrouwen sich selven castijden.

Gestreng-
heyd der
Indiaenen
in het di-
scipline-
ren.

Ick hebbe dickmaelen gesien dat sommige niet alleen van haer selven vielen,
maer selve dat sy in de Kercke stierven, door dien sy sich selve te hart geef-
felden; oock sijn de Priesters, als dit voor valt, daer mede niet seer verleen-
den, door dien sy verseeckert zijn, dat haer bloedt-vrienden, een Missē voor haer
sullen doen seggen, welcke haer op het minste drie a vier rijcks-daelders,
boven de andere Offerhanden, waerdigh is.

HET XVI. CAPITTEL.

De Indianen sijn niet alleen ten proye aen de Geestelijcke, maer oock generalijck aen alle de Spaigniaerden, welcke haer groot ende kleyn door onnutte lasten uyt-putten. Voorbeelden daer van. De Ouders moeten schattingen betaelen voor haere huwbaere Kinderen die sy noch niet hebben uytgetrouwt. De Spaigniaerden schrijven de Indiaenen Jaeren voor op dewelcke sy trouwen moeten, en dwingen haer somtijds sulcks op de twaelf ende dertien Jaeren te doen. Voorbeelden daer van, ende van de Tyrannye daer omtrent van de Spaigniaerden gepleeght.

De Indianen sijn niet alleen ten proye aen de Geestelijcke maer generalijck aen alle de Spaigniaerden welke haer groot ende kleyn door onnuttelasten uytputten.

Voorbeelden daer van.

Het en sijn de Kerckelijcke niet alleen welke sijn ten koste van de arme Indiaenen verrijcken, maer generalijck alle de Spaigniaerden, welke voor het meeste gedeelte leuy ende traegh zijnde, oock niet begeerende te arbeiden, haer lekker ende weeligh leven op het bloed ende sweet van die ellendige door-brengen, haer alle haere dingen laeten doen, en alle haere wercken maecken, soo als ick boven geseght hebbe, haer scheeren als Schaeppen, ende daer-en-boven noch met veel onnutte dingen belasten, en ditalleen om altoos een pretext te hebben, om op haer te rooven ende te kaepen, ende om haer, het weynige, dat sy met veel moeyte ende arbeyd hebben verkregen, te ontnemen.

De President van *Guatimala*, de Reghters van de Cancellarye ofte Koninglijcke Audientie, de Gouverneurs ende de Presidenten van de andere Provincien, bedienen haer van de arme Indianen, om haere bediende ende Huysgenoten te avanceeren ende rijck en maghtigh te doen worden.

Sy geven aen eenige last de Dorpen te visiteren, ende te vernemen of oock yder Indiaen genoegh *Maiz*, tot onderhoudt van sijne Familie gefacyt heeft.

Daer sijn'er andere welke gaen inspectie nemen van de meenighte van het Pluym-gedierte dat sy aenqueecken, en dan weder andere die haere Huyfen gaen besien, om te vernemen of sy die in goede ordre houden, of haere bedden wel ende behoorlijck gestelt sijn, nae het getal van de Kinderen ende Dienaeren die sy tot haerent hebben.

Daer sijn'er oock welke de maght ende ordre hebben, om haer te doen verslaemelen tot herstellinge ende reparatie der wegen, of die Commissie hebben om haere Huysgesinnen op te tellen, en om te besien hoe veel Inwoonders dat'er

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVI. CAP. 313

dat'er in yder Dorp zijn, op datmen daer in soude konnen foodaenigh voorsien, dat haere Stammen roe-nemen ende niet verminderen.

Hier moetmen aenmercken dat niet een van die Bediende ofte Officiers in het Dorp komt om sijn Ampt te oeffenen, of yder Indiaen moet hem yets tot verval van sijne kosten ende verteeringe geven, ende ondertusschen consumeeren sy niet van het haere, door dienst, soo lange als sy in het Dorp zijn, soo veel Vogelen ende andere leef-toght laeten brengen als sy van nooden hebben.

Wanneer sy, komen om het getal van de Inwoonders van het Dorp te weten, lesen sy, volgens seeckere rolle ofte lijste, de naemen van alle de Indiaenen, de ene voor de andere, op, sy doenhaer alle haere Kinderen mede brengen, soo Doghters als Jongelingen, om door inspectie oculair te vernemen, of sy out genoegh om te trouwen zijn.

Indien het gebeurt dat'er eenige daer toe out genoegh zijnde, ongetrouwt bevonden werden, soo bekijken sy de Vaders dat sy die Persoonen soo lange als onnutte Menschen, ende sonder de Schattingen van het Dorp te helpen vermeerderen, hebben laeten leven, foodaenigh dat sy de Schattinge van den Vader verhoogden nae proportie van het getal der Jongelingen ofte Doghters die nu huwbaer sijnde noch ongetrouwt zijn, en dat tot die tijdt toe dat hy deselve voorsien heeft, want als dan is hy daer van ontslaegen, en sy betaelen selve voor haer eygen hoofd.

Doch op dat die Schattinge altoos toe ende noyt affoude nemen, daerom hebben sy geordonneert, dat die geene, welcke den ouderdom van vijftien Jaeren bereyckt hebben, sich in den huwelijcken staet moeten begeven; jaemen heeft den tijdt van te trouwen voor de Indiaensche Jonghman bepaelt op veerthien Jaeren, ende van de Doghters op derthien, want de Spaigniaerden seggen, dat'er geen Natie in de Werelt is, die sich eer bequaem vint tot de generatie, die eer in de kennisse van de ontughtigheyt toe-neemt, ende die bequaemer is tot den arbeyt, dan die van de Indianen.

Somtijds doen sy oock de Jonghman die maer twaelf ende derthien Jaeren hebben, in den Echten staet treden, wanneer sy sien dat sy kloock, sterck, welgemaect ende vigourens zijn, het selve bekrachtigende met een van de Canonycke Constitutien, welcke niet wil datmen voor de veerthien ofte vijftien Jaeren trouwe; doch evenwel met die restrictie; *Nisi malitia suppleat aetiam*: dat is; *Ten sy de menschelijcke verdorventheyt den ouderdom vervulle.*

Als ick in het Dorp van *Petapa* woonde, het welke aen *Don Juan de Guzman*, die een Man van aensien binnen *Guatemala* was, behoorde, wierden alle de Inwoonders van het selve aengeteekent, ende het getal van de Schattinge gevende Indianen, op die wijze vermeerdert.

Men was acht daegen met het op-tellen besigh, geduerende deselve deede men omtrent twintigh Jonge borsten met soo veele aenkomende Dochtters vrouwen, ende die, gevoeght zijnde by die geene, die sedert de laefte beschrijvinge getrouwt waeren, maeckten omtrent vijftigh Huys-sinnen uyt,

De Ouders moeten Schattinge betalen voor hare huwbaere Kinderen die sy noch niet hebben uyt getrouwt. De Spaigniaerden schrijven de Indianen Jaren voor op dewelcke sy trouwen moeten.

Endwingen haer somtijds het selve op de twaelf ende derthien Jaer te doen.

Voorbeeld daer van,

welcke Schattinge aen den Heer ofte de Commandeur van het Dorp moest geven.

En van de Tyrannye daer omtrent van de Spaigniaerden gepleeght. Doch het was eene ellendige saecke te sien hoe veel'er noch te jongh waren, welcke men evenwel tot het huwelyck constringeerde, niet tegenstaende dat ick veele redenen, om sulcks te beletten, by-braght, ende haer selve het Doop-boeck vertoonde, op dat sy uyt het selve van haeren kleynen ouderdom souden verseeckert wesen, tot soo verre, datmen'er eenige deede trouwen die maer tusschen de twaelf ende derthien Jaeren waeren, jae selfs een die noch geen volle twaef Jaeren hadde, maer men oordeelde dat sijne kraght ende kennisse het gebreck van sijne Jaeren vervulde.

Soodaenigh, dat in die saecke, welcke het meest in des Menschen vryen wille behoort te staen, te weten het Huwelyck, de Indiaenen van de Spaigniaerpen als Slaeven gehandelt werden, ende dat alleen, om de Schattinge, die sy daer door trecken, te vermeederen, ende soo door dat middel haere rijkdom te doen aanwaschen.

HET XVII. CAPITTEL.

Vrolijk ende lustigh humeur der Indianen. Hoe sy haer tot het danssen bereyden ende daer in onderwesen werden. Hoe sy de dagen van de Patronen van haere Dorpen vieren. Dat met danssen suypen ende swelgen toegaet. Toncontin een maniere van danssen. Hoe die geoeffent ende in het werck wert gestelt. Haere op-pronckingen daer in. Tepanabaz seecker Indiaenssch speel-tygh, ende hoe men daer op speelt. Tweede wijze van danssen. Hoe die in sijn werck gaet. Ondersehcyt tusschen dese twee eerste soorten van danssen. Hare derde maniere van danssen. Tragedien onder het danssen vertoont. Wonder by-geloof ende superstitie der Indiaenen. Beslyt des Capitfels.

Vrolijk
ende
lustigh
humeur
der
Indianen.

DOch niet tegenstaende sy onder het juck des dienstbaerheys leven, laeten sy doch niet na lustigh ende vrolijk van humeur te zijn, sy vermaecken sich dickmaelen met gasteryen, speelen ende danssen, ende dat vooral op den Feest-dagh, welcke aen den Patroon van haer Dorp is toe-gewijd. Daer is niet een Indiaenssch Dorp, het sy het groot ofte kleyn zy; jae al hadde het

III. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XVII. CAP. 315

het maer twintigh Huyfen, dat niet aen de Mager Maria, ofte aen een van de andere Sancten ende Sanctinnen is gedediceert ende toe-gewyrt.

De Indiaenen van het Dorp, vergaederen alle avonden, twee a drie maenden eer die Heylige-dagh komt, ende dat om sich te prepareren tot de danfferyen, welke sy op die dagh gewoon zijn te houden, ende in die t'saemenkomsten wert veele Chocolate ende *Chica* gedroncken.

Voor yder foorte van danffen is een by-sonder Huys geprepareert, in het selve is een Meeſter, die de andere daer in onderwijft, op dat sy daer volmaecktelijck in souden onderricht wesen, voor dat het Feest des Heylighs verschijne.

Men hoort, al die tijdt geduerende, door geheel het Dorp, niet anders, gantsche naghten door, dan Liedén die singen, die joelen, die op Kinckhoornen blaesen, ende die op Schalmeyen ende Fleuyten spelen.

Doch als nu eyndelijck de Feest-dagh komt te verschijnen, soo sietmen haer, agh t dagen langh, in het publiick ende voor alle de Werelt danffen, stellende voor een yder ten toon, het geene sy, geduerende die drie maenden, ingeseyde Huyfen hebben geleert.

Sy sijn als dan seer net ende findelijck gekleed, met zijde stoffen, met sijn lijwaert, met veele linten ende pluymen verciert, al nae de natuere van haere danfferyen vereycht, welke sy in de Kercke, voor het Beeld van den Heyligh, die de Patroon van het Dorp is, beginnen; somwijlen doen sy het oock op het Kerck-hof, ende geduerende de Octave gaen sy van het eene Huys in het andere danffen, ende in deselve geeftmen haer Chocolate, *Chica* ende andere drancken.

Soodaenigh datmen, geduerende die agh t daegen, nier anders dan droncke lieden in het geheele Dorp siet, ende als men haer over dese hare overdaedt bestrafft, soo antwoorden sy, dat sy haer verheugen, met haeren Heyligh, die in den Hemelis, ende dat sy op sijne gefondtheydt drincken, om dat hy aen haer soude gedencken.

De voornaemste wijze van danffen, welke onder haer gebruyckt werdt, werdt *Toncontin* genaemt; eenige Spaigniaerden, die langen tijdt onder de Indiaenen gewoont hadden, hebben deselve aen den Koning van Spaignien binnen *Madrid* vertoont, om hem alsoo yets van de manieren van het doen van die volckeren te doen sien, ende men seght, dat sijne Catholijcke Majesteyt betuyghde, daer van seer wel voldaan te wesen, ende groot genoegén daer in geschept te hebben.

Siet hier op wat wijze men deselve gemeenlijck te wercke steldt: De Indiaenen die danffen sullen, sijn ten minsten dertigh a veertigh sterck, al nae het Dorp groot ende volck-rijck is.

Sy sijn alle in het wit gekleet, sijnde haere wambayfen, onderbroecken, ende *Ajates*, die by nae tot op de aerde hangen, alle van witte stoffe.

Oock sijn haere broecken ende *Ajates* met zijde ofte Veder-werck verciert, ofte met een schoon galon geboordt.

Selve huereen eenige daer toe expresselijck wambayfen, broecken ende *Ajates* van zijde ofte Taffetas.

Hoe sy haer tot het danffen bereyden ende daer in onderweden worden.

Hoe sy den dagh van de Patroonen van hare Dorpen vieren.

Dat met danffen, suypen ende swelgentoegaet. *Toncontin*, een maeniere van danffen.

Hoe die geeffent ende in het werck werd gestelt.

Hare oppronckingen daer in.

Op haere ruggen draegen fy groote bouquetten van Pluymen, en die van allerhande verwen, defelve zijn aen een kleyn houtte instrument gelijmt, het welke daer bysonderlijk toegemaect is, zijnde buyten op vergult, het selve heghen fy met linten aen haere schouderen, op dat het vast blijven, ende in het danffen niet vallen ofte los gaen soude.

Op het hoofd draegen fy noch een bouquet met Pluymen, maer kleynder als het eerste, het selve is aen haere hoeden vast gemaect, ofte wel aen een seecker soorte van een Helmet dat geschildert ende vergult zijnde, van haer op den kop wert geset.

In de eene hand draegen fy oock een waeyer die van Pluymen gemaect is, ende het meeste ghedeelte heeft defelve oock aen de voeten, in maeniere van vleugels; sommige draegen schoenen, andere weder niet, maer van het hoeft tot aen de voeten zijn fy alle by-nae met seer schoone Pluymen bedeckt.

Tapanabaz, seecker Indi-aensch speel-tuygh, en hoemen op het selve speeld.

Het instrument van het welke fy sich bedienen om de cadans aen de danffers aen te wijzen, is van de uytgeholve stamme van een boom gemaect, het is van binnen seer wel uytgehaelt ende effen en glad, van buyten is het seer glinstrende ende wel gepolijst, zijnde het selve omtrent viermaelen soo dick ende groot als onse Violen, boven op het selve heeft men twee a drie groote kerwen gesneden, ende aen de eynden zijn eenige gaeten gemaect, sy noemen het een *Tapanabaz*.

Het selve instrument wert op twee stoelen ofte op een bank in het midden van de Indiaenen geleght, ende de Dans-meefters staet daer op met twee stocken, die aen het eynde met wolle bekleedt zijn, hebbende op het uytterste onder de wolle een bepeckte lap van leder, op dat die daer aen kleven soude.

Hoewel nu dit speel-tuygh een doof, lomp ende traegh geluydt van sich geeft, soo kan doch evenwel die geene die daer op speelt, door sijne verscheyden slaegen oock verscheyde toonen maecken, ende aen de Danffers, door de veranderingen van die toonen, te kennen geven, wat bewegingen sy maecken moeten, het sy dan met haer uyt te reken, het sy dan met te buygen, ofte oock wel wanneer dat sy singen ende hare stemme verheffen sullen.

Sy danffen alle in het ronde, om dat instrument heenen, volgende de een op den ander, somwijlen gaen sy maer simpelick in het ronde, somwijlen draegen sy het geheele lichaem, en al te met draeyen sy het maer ten halven, oock sietmen haer dickmaelen het lichaem foodaenigh buygen, dat de pluymen, die sy in de handt hebben, aen de aerde raecken, ende op dese wijze singen sy het leven van den Patroon van haer Dorp, of wel van eenigen anderen Sanct ofte Sanctinne.

Deze dans is niet anders dan seeckere maeniere van in het ronde te gaen, sy continueren hier soo twee a drie uren in, op een ende defelve plaetse, ende daer nae gaen sy het selve in een ander huys doen.

Het sijn niet dan de Voornaemste ende de Hoofden van het Dorp, welke dese

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVII. CAP. 317

desse danse, *Toncontin* genaemt, danssen, sy oeffenden deselve al eer dat sy Christenen waeren, ende daer in is niet verandert, dan alleen dat sy nu het leven der Heyligen singen, daer sy te voren den lof van haere valsche Goden daer in verhaelden.

Sy oeffenen oock dickmaelen een andere soorte van danssen, het welke een maeniere is van een wildt Beest te jaegen, welck men ten tijde van het Heydendom aen haere Af-goden op-offerde, doch nu aen den Heyligh die daer Patron is. Tweede wijze van danssen.

Men bedient sich in die dans van een groote verscheydenheyd van voyfen ende toonen, men speelt daer in op een kleyn *Tepanabaz*, ende op veele Schilden van Schild-padden, ofte wel aerde potten die met leder overtogen zijn, hier op slaen sy even als op de *Tepanabaz*, ende dit geluyt werd door dat van veele sleuyten verselt ende vermeerderet. Hoe die in zijn werck gaet.

Als sy desen dans danssen, schreeuwen sy seer, ende maecken een groot gerughte, noemende malkanderen by de naemen, ende tot malkanderen, even als in eene Comedie, spreekende, sommige vertellen dat, andere weder wat anders, doch het slaet alle op het Beest dat sy jaegen.

Alle zijn sy als Beesten vermomt, sommige hebben hyuden om het lijf, welke als die van Leeuwen sijn geschildert, andere als die van Tygers ende Wolven, ende op haere hoofden draegen sy Helmetten, welke als de hoofden van die Dieren zijn toegestelt, of wel als die van Aerenden ofte andere Roof-vogels.

In hare handen draegen sy oock houten welke als schighten, degens ende bijlen geschildert zijn, met deselve dreygen sy het Beest dat sy vervolgen.

Andere vervolgen een Mensch in plaetse van een Beest, even als of hy in een Bosch, door wilde Beesten, die hem verscheuren wilden, vervolght wierde.

Die geene welke aldus vervolght werd, moet seer radt ende gaeuw ter voet zijn, ende sich aenstellen even als een Mensch welke vlught om sijn leven te salveren, slaende aen alle zijden op dese Beesten die hem vervolgen, ende doch eyndelijck vatten en eeten.

Gelijck het *Toncontin* voor het grootste gedeelte bestaet in seer langhsaem te treden ende sich om te draeyen, oock in het lichaem somwijlen saghtelijck tusschen te reken, soo is in tegendeel dese maeniere van danssen vol levens ende actie, dan looptmen een tijd langh in een ronden kringh, ende dan weder daer twee eerbouyten, nu springen sy weder ende slaen op de Instrumenten die sy in de handen draegen, het welke maect, dat dit spel verdrietigh valt, ende veel gerught maect, oock hebbe ick daer in noyt vermaect konnen sichten van danssen.

Te *Mexico* bedienen sy haer noch van een andere wijze van danssen, in deselve sijn eenige als Mannen ende andere als Vrouwen gekleed. Hare derde maniere

Ten tijde van het Heydendom dienden sy haer van deselve om den lof van haeren Koningh ende Keyser te singen, maer nu roemen sy in haere Liedekens den KONINGH DER HEERLYCKHEYD ofte het Heyligh Sacrament, sich re van danssen. gemeen-

gemeenlijk van dese volgende, ofte van andere daer van seer weynigh verschillende woorden, bedienende.

*Salid Mexicanas bailad Toncontin,
Cansalas galanas en cuerpo gentil.*

En wederom daer nae:

*Salid Mexicanas bailad Toncontin,
Al Rey de la gloria venemos a qui.*

Op dese wijze danssen sy in het ronde, op haere Guitarren speelende, ende soo nu als dan een veers of twee alle gelijk herhaelende, ende roepende de Jufferen van *Mexico*, om nevens haer, den lof van den KONINGH DER HEERLYCKHEYD te komen singen.

Behalven dese danssen, danssen sy oock onse Sarabanden, ende die van de Negers, met de Castagnetten aen de vingeren.

Tragedien
onder het
danssen
vertoont.

Maer den dans die het gemeene Volck het meeste behaeght, ende over de welke sy sich het meeste verwonderen, is een soorte van een Tragedie, welke sy al danssende vertoonen, deselve bestaet dickmaels in het representeeren van den dood van St. Pieter, ofte Johannes de Doper.

In deselve sijn Perfoonen die den Keyser *Nero*, ofte den Koning *Herodes* nevens haere Vrouwen verbeelden, oock noch een andere, welke met een langen rock is bekleedt, dese speelt voor Johannes de Doper ofte voor St. Pieter, deselve treed in het midden van de andere terwijlen dat sy danssen, houdende een boeck in sijn hand, even als of hy daer gebeden uyt las, oock sijn alle die geene, welke danssen, als Capiteynen ende Soldaeten toe-gestelt, hebbende Degens, Poigniaerden ende Helbaerden in haere handen.

Sy bewegen haer op het geluyt van een kleyne Trommel ende van eenige Fleuyten, dan in het ronde, dan voorwaerts ende dan weder achterwaerts, oock spreekken sy dickmaelen tot den Keyser ofte den Koningh, en oock wel onder malkanderen, komende dar alle uyt, op het voornemen dat sy hebben van den Heyligh te vangen ende te dooden.

De Koningh ende de Koninginne gaen somwijlen sitten, om tegens den Heyligh te hooren pleyten, oock om sijne verantwoordinge te verstaen, ende daer op danssen sy weder met de andere.

Doch eyndelijck komt het daer op uyt, dat sy St. Pieter met het hooft nederwaerts cruycigen, ende Johannes de Doper het hooft af-hacken, hebbende sy daer toe een geschildert hooft in een schootel dighte by de hand, het welke sy aen den Koningh en de Koninginne presentereeren, welke daer op mer alle de andere van vreughde danssen, en cyndigen met het af-nemen van het Cruyce, van die geene, die den Perfoon van St. Pieter verbeeld heeft.

Het meeste ghedeelte der Indiaenen heeft eenigh by-geloof ende naedencken van het geene sy in die dans gedaen hebben, even als offer yets daedelijcks ende recels in was, boven de vertooninghe van die geschiedenis.

Wonder
by-geloov
ende Su-
perstitie
der Indi-
aenen.

Die

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVII. CAP. 319

Die geene welke voor St. Pieter ofte Johannes de Doper gespeelt hadde, was gewoon, wanneer ick noch onder haer woonde, her eerste van alle te bieghte te komen, seggende dat hy suuyver ende heyligh moeste zijn, even als den Heyligh welcken hy verbeelt hadde, ende dat hy hem tot de dood moeste bereyden.

Op deselve wijze quaemen daer nae oock, die geene, die voor *Herodes* ofte *Herodias*, of wel voor Soldaeten in die dans gespeelt hadden, die de Heyligen beschuldicht ofte tegens haer gepleyt hadden, belijdende in de bieghte haere dinsonden, ende de absolutie des wegen verfoeckende.

Ick sal in het volgende Capittel noch verscheyde aenmerckens-waerdige Besluyten van de Indianen seggen, welke ick ten tijde dat ick onder haer woonde, des Capitels hebbe vernomen.

HET XVIII. CAPITTEL.

*Den Auteurs wil nae sijn Vaderlandt. Verfoeckt hier toe ver-
lof van den Provinciael ende President, die het beyde wey-
geren. Hy neemt voor op het platte landt te gaen woonen,
om de Indiaensche Taale te leeren ende gelt te winnen. Den
Auteur schrijft nae Spaignien om sijne ontslaevinge. Hy
laet sig bewegen om, in het geselschap van seeckeren Moran,
een nieuw Landt te gaen door-reysen. Sijn loffelijck oogh-
merck hier in. Vertreck uyt Guatimala. Komste te Coban.
Vertreck van daer. Moeyelijcke wegen. Sy sien huysen ende
bebouwt Landt, ende komen by Menschen. Sy trecken ver-
der ende komen weder by andere Indianen. Den Auteurs
wert nevens meer andere sieck.*

NAe dat ick ick den tijd van drie Jaeren een geheelen loop in de Philo-
sophie in de Universteit van *Guatimala* geleert, ende een andere in de
Theologie begonnen hadde, soo begonde ick gedaghten te krijgen,
om weder nae Engelandt te gaen.

Ick adresseerde my ten dien eynde aen den Provinciael ende aen den President
van *Guatimala*, verfoeckende dat sy my wilden toelaeten weder nae mijn Va-
derlandt te keeren, doch geen van haer beyde wilde my sulcks accordeeren,
door dien'er een expresse ordre van sijne Catholijcke Majesteit lagh, soo wel
als van sijn Raed, door dewelcke strictelijck verboden wierde, geen Priester,
welcke door sijne geseyde Majesteit in de Indiën was gesonden, daer uyt te lae-
ten trecken, voor ende al cer hy thien Jaeren in deselve hadde door gebracht.

Sf

Den Au-
teur wil
na sijn Va-
derlandt.

Verfoeckt
hier toe
verlof van
den Pro-
vinciael
ende den
President,
die het
beyde
weygeren.

Siende weygeren.

Hy neemt voor op het platte land te gaen wonen om de Indiaensche Tael te leeren ende gelt te winnen.

Den Auteurschrijft na Spaignien om sijne ontflaeynginge.

Hy laet sich bewegen om in het geselschap van seeckeren *Moran* een nieuw Landt te gaen doorreyfen. Sijne lofselick oogmerck hierin. Vertreckt uyt *Guatemala*.

Komste te *Coban*.

Siende my dan gedwongen om in dat Landt als een gevangene te moeten wonen, buyten hope van in langen tijdt Engelandt te mogen beschouwen, soo nam ick voor van niet langer binnen *Guatemala* te blijven, maer ick wilde die Stadt verlaeten, ende op het platte landt gaen resideren, om soo de Indiaensche Tael te leeren ende my bequaem te maecten, om op de Dorpen te kunnen Predicken, waer mede ick verseeckert was veel meer gelt te fullen kunnen winnen, dan in de Universteit van *Guatemala*, en ick deede dit des te meer, door dien ick het selve van nooden hadde om met satfoen te kunnen te huys komen.

Ick oordeelde ondertusschen dat ick niet qualijck soude doen, soo ick nae Spaignien, aen een seecker Engelfch Religieus, mijnen Vriend, Frater Paulus van London genaemt, schreef, ende hem te gelijk bad, aen het Hof te *Madrid*, ende by onsen Generael te Romen, soo veel te willen uytwercken, dat ick permisse om in mijn Vaderlandt te keeren, quaeme te verkrijgen.

Op dese selve tijdt quam den Prieur van *Coban*, uyt de Provincie van *Vera-Paz* te *Guatemala*, sijnen naem was *Francisco Moran*; hy vertoonde aen den President, ende aen alle de andere Magistraeten ende Overhieden van de Stadt, hoe noodigh dat het was datmen hem de behulpfaeme hand boodt, om een wegh te ontdekken van die Provincie nae die van *Quatan*, ende om die Barbaren te vernielen ende uyt te roeyen, welke den door-tocht beletten, ende sonwijlen der Christenen Plaetsen quaemen beroven.

Dese *Moran* was mijnen by-sonderen Vriend, hy hadde het Geestelijcke kleed aengetrocken in het Klooster van St. Paulus te *Valladolid* in Spaignien, ick was mede in het selve op-getogen ende in de Ordre aengenomen, hy bad my seer dat ick met hem soude willen gaen, om dese Heydensche Afgoden-Dienaers des te beter tot het Christendom te kunnen brengen; hy seyde my datmen buyten allen twijffel groote rijckdommen in dat nieuwe Landt soude vinden, ende dar ick my konde verseeckeren, dat ick van deselve, soo wel als hy, mijn gedeelte rijckelijck soude hebben.

Hy hadde niet veel moeyte om my daer toe te bewegen, door dien ick niet soo seer wenste dan te arbeiden tot de bekeeringe van eenigh Volck ofte Natie, welke noyt van JESUS CHRISTUS hadde hooren sprecken; foodaenigh, dat ick voor-nam, het Ampt, dat ick in de Universteit besat, te verlaeten, om den Naeme JESU CHRISTI onder die ongelovige Landt-aert te gaen groot maecten ende verbreyden.

De Provinciael hadde een groote vreughde als ick hem betuyghde dat ick foodaenigh eene resolutie hadde genomen, ende nae dat hy my eenige geschenken hadde gegeven, ende van gelt, tot het geene ick nodigh hadde, besorght, font hy my met *Moran* nae *Vera-Paz* toe, met vijftigh Spaensche Soldaeten, die den President ons hadde toe-gevoegt, om ons dese Reyse gedurende te convoyeren.

Als wy te *Coban* waeren gekomen, voorfaegen wy ons van alles dat wy ons noodigh oordeelden tot eene saecke die soo swaer ende gevaerlijck was, als die geene, die wy aenvingen.

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVIII. CAP. 32 I

Van *Coban* quaemen wy in twee groote Dorpen, door Christenen bewoont zijnde, het eene heeft den naem van St. Pieter ende het andere van St. *Juan*, van daer hier kregen wy noch hondert Indiaenen by ons, om ons Convoy te verstercken, ende, geduerende de Reyse, te dienen.

Wy reyden met groot gemak op Muyl-esels noch twee dagh-reysen aen geene zijde dese Dorpen, en dat door een Landt, dat t'eenemaal met Christenen, in kleyne Dorpen woonende, bevolckt was.

Doch nae die twee daegen, soo als wy aen de Frontieren ende Grensen van die Heydenen begonden te naederen, soo vonden wy den wegh foodaenigh, dat het voor de Muyl-esels niet mogelijk was deselve te betreeden, waer door wy te voet moesten voort-reysen.

Twee daegen langh dedden wy niet dan op ende neder-klimmen, en dat op ende van het Gebergte dat met Boomen beplant was, ende de ongemakelijckheyd der wegen deede ons den moet, om het Volck, dat wy foghten, te vinden, verlieten. Wy hielden evenwel geduerende den nacht goede wagh, uyt vrees van door de vyanden overvallen te worden, ende naemen voor op den volgenden oghrent-stont onsen wegh te vervolgen ende verder voort te trecken.

In dat Gebergte vonden wy verscheydene soorten van vrughten, ende in de leeghten ende daelen veele Fonteynen ende Beecken, nevens verscheyde Boomen die *Cacao* ende *Achiotte* droegen.

Wy trocken dan den derden dagh weder voorwaerts aen, ende quaemen in eene Valeye, door het midden van dewelcke seckere Reviere liep die niet seer diep was, in dese Valeye, saegen wy eenige *Milpas* ofte kleyne Dorpiens, ende Velden met *Maiz* besaeyt.

Hier uyt bespeurden wy dat wy dighte by de Indianen waeren, dit verpligh- te ons goede forge te draegen, en ons by malkanderen gesloten te houden, om haer te konnen af-keeren soo sy ons attaqueerden.

Als wy op dese wijze voort marcheerden quaemen wy op het onverwaghste by ses arme Hutten, welcke met tacken van Boomen ende Palmitas blaederen gedeckt waeren, in deselve vonden wy twee Mannen, drie Vrouwen ende vijf kleyne Kinderen, sy waeren alle naeck, ende hadden wel willen vlughten, maer sulcks was haer niet mogelijk.

Wy rusten ons in haere Hutten wat uyt, gaven haer van onse leef-tocht, welke sy in het begin wegh smeten, niet doende dan roepen ende schreeuwen, tot dat haer *Moran*, door sijne woorden, die sy ten deele verstonden, wat hadde nedergeset, en doen bedaeren.

Wy gaven haer Kleederen ende leydden haer met ons, in hoope dat sy ons eenigen Schat fouden ontdekken, ofte wel eenige andere Indiaensche woon-plaetse, die grooter dan de haere was, helpen vinden, doch sy waeren geheel dien dagh soo grijnigh ende moeyelijck van humeur, dat wy niet met alle uyt haer verstaen konden.

Op dese wijze trocken wy dan al voortwaerts aen, volgende de voet-stappen der Indianen, welke wy hier ende daer vonden, tot dat het by-nae nacht was; als

Moeye-
lijcke we-
gen.

Sy sien
Huyfen,
ende be-
bouwt
Landt.
En komen
by Men-
schen.

Sy trecken
vorder en
als

komen weder by andere Indianen. als doen quaemen wy by twaelf Hutten, in deselve waeren omtrent twintigh Persoonen, soo Mannen, Vrouwen als Kinderen, wy ontnaemen haer haere Bogen ende Pijlen, ende vonden by haer een redelijcke quantiteyt Palmitas, Visch ende Vleesch, waer mede wy ons verversten.

Sy seyden ons dat'er een groot Dorp was, twee dagh-reysen daer van daen gelegen, dit verplighte ons geheel die nacht goede wagt te houden.

Den Autheur ende meer andere werden sieck. Ick bevont my op die Plaetse vermoeyt ende sieckelijck, gelijk oock eenige andere van ons geselschap deden, ende het was my op den volgenden dagh niet mogelijk verder te trecken, hier door namen wy voor ons op die Plaetse neder te slaen, sendende eenige Indianen ende Spaignaerden om den wegh te ontdekken.

Sy vonden noch eenige Hutten ende Velden met *Maijz* besaeyt, als oock met *Chili*, Fafeolen ende Catoen, maer alle de Inwoonders waren gevlught.

HET XIX. CAPITTEL.

Sy setten den marsch weeder voort. Veel werden sieck. Den Autheur heeft berouw van de Reyse. Beschrijvinge van de Hamacs. Sy naederen den vyand. Die haer kloeckelijck aenvalt. Den Autheur hier over in groote vrees zijnde, wert door Moran getroost. Eynde van het gevecht. Getal der dooden &c. Muysterie der Spaensche Soldaten. Waer uyt die ontfont. Kloecke resolutie der Indianen. Verscheyde voorstagen der Spaensche Soldaten. Tweede attaque der Indianen. De Spaensche resolveren te rugge te trecken, maeckende alvorens een accoort met de Indiaenen. De Spaensche trecken te rugge. Nemen eenige Kinderen mede. Dwaes voornemen van Moran Tegens het welke sich den Autheur stelt. Dogh te vergeefs. Vertreck van Coban nae de Golf. En van daer na Truxillo. Komste aldaer. Swackheyd der Plaetse. Armoede van Comayagua. Beschrijvinge van de Cassave. Gratijs a Dios een goede Valeye. Goedhertige Indianen in Comayagua. Komste te Guatimala daer sy met groote vreughde ende eere werden ontfangen. Den Autheur scheyd van Moran af.

Sy setten den marsch

ALs onse uytgesondene waeren weder tot ons gekeert, vermeerderde den lust in ons om verder te trecken, door het verhael dat sy ons deden van des Landts schoonheyd, maer sy waerfchouden ons oock dat wy op

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIX. CAP. 323

op onse hoede moesten wesen, door dien het vlughten van de Indianen geen duy-
ster teken was, van dat alle de Inwoonders van onse komste waren verwitticht.

Des morgens vroegh besloten wy tot aen die woonplaetse welcke ons volck
gesien hadde voort te trecken, om dat die Meer open lagh, ende daer door
bequamer was om van sijn te sien, ende om het gevaer dat ons mogte drey-
gen te ontdekken.

Alle dese wooningen sijn digte aen de Reviere gelegen, de Sonne steeckt daer
soo hevigh dat wy de koortse daer van kregen, oock ontslack de roode-loop
onder ons volck.

Hoewel ick geheel vermoeyt ende afgemat was, soo liet ick doch niet nae
met de andere voort te trecken, maer het was niet sonder leet wesen, van dat
ick my op die reyse begeven hadde, ende dat ick te voete moest gaen, oock
begon ick te vreesen dat ons eenigh ongemack op het onvoorstenste moghte over
komen, door dien de Indianen van onse komste gewaerschout waeren.

De gevangenen die wy hadden, begonden nu al wat gemeensaemer met ons
te werden, ende seyden ons dat sy in die Reviere somwijlen Goudt vonden,
dat'er dieper in het Landt een groot Meer was, ront-omme het welcke veele
Indiaenen woonden, die strijdtbaer ende kloeckmoedigh waeren, welcke
sich seer wel van boogen ende pijlen wisten te bedienen.

De hoope van goudt te vinden verwackerde in sommige den moedr, doch de
vrees van dese meenichte van Indiaenen te ontmoeten, veroorsaecte dat
eenigē wel hadden gewensht uyt dese Bosschen ende onbekende plaetsen te sijn,
ende tegens *Moran* begonden te murmureren om dat hy haer in dat gevaer ge-
braght hadde.

Den nacht gekomen sijnde begaf ick my tot de ruste, gelijk oock de andere
Spaiguiarden die sieck waeren deden, sommige op den bloten grondt neder,
ende andere in *Hamac*s, soo als ick mede gewoon was te doen. Dese *Hamac*s
sijn bedden die van Catoen gebreydt sijn, men maectt die aen twee paelen
ofte bomen vast, men hanght daer in in de lught, ende door de minste bewegin-
ge des lichaems, soo wieghtmen sich selve daer in aen beyde de syden over,
oock slaeptmen in deselve soo wel als in een wieghjen.

Ick ruste dan tot omtrent midder-nacht, want als doen maeckten onse schild-
waghten alarm, ende waerschouden ons dat de vyanden tot ons naerderden
in meninge van ons te ataqueren, ende in de duyfernisse des nags te overval-
len, hier voeghten sy by, datmen geloofde dat die wel duyfent sterck waeren.

Sy vielen als wanhoopige ende raesende menschen op ons aen, doch doen
sy bespeurden dat sy ondeckt waren, en het geluyd van onse trommen hoorden
mevens het schieten van onse Roers ende Musketten, maeckten sy soo een ver-
waerlijck geroep ende geschreeuw, dat ick van vreesse fweette, niet tegenstaende
ick van de koortse beefde.

Doch *Moran*, die sich aen my quaem bieghen, niet anders dan de doot offe
eenige doodelijcke questiere verwaghtende, quam my het herte stercken,
teggende dat ick niet te vreesen hadde, dat ick my maer gerust moeste
overin

grootte
vreesfe
zijnde
werd door
Moran ge-
trooft.

Eynde van
het ge-
veght, ge-
tal van
dooden,
&c.

Muyterye
der Spaen-
sche Sol-
daeten.
Waer uyt
die ont-
staet.

Klœcke
resolutie
der Indi-
aenen.
Verschey-
de voor-
nemens
der Spaen-
sche Sol-
daeten.

Tweede
attaque
der Indi-
aenen.

De Spaen-
sche resol-

houden, kennende haer in den staet, waer in ick my doe bevondt, gantsch geen dienste doen, ende dat het gevaer voor my minder was dan ick my in beelde, door dien de Soldaeten sich ront-om my geplaeft hadden, soodaenigh dat aen de ongelovige, den wegh, om tot my door te dringen, was gefloten, daer by voegende, dat wy, sonder levensgevaer, niet vlughten konden.

Het geveght duerde niet langer dan een uere, want die tijdt verstrecken zijnde, naemen de Vyanden de vlught; wy vingen'er thien, ende op den volgenden dagh vonden wij'er dertien op de aerde doodr uyt-gestreckt leggen, wy hadden oock vijf ghequetsten, waer van'er een op den volgenden dagh stierf.

Des morgens begonden onse Soldaeten te muyteren, seggende de Spaignaerden rondelijck uyt, dat sy van voornemen waeren wederom te keeren, door dien sy noch een heviger aen-val, dan dese eerste geweest was, op den volgenden dagh ofte nacht verwaghten.

Want eenige van de gevangene Indiaenen verklaerden haer naecktelijck, dat wy ten minsten ses of seven duysent Indiaenen op den hals fouden krijgen, soo wy niet weder te rugge keerden.

Sy voeghden daer by, dat sy wel wisten, dat de Spaignaerden dat geheele Landt besaeten, uytgesondert alleen die kleyne streecke welke sy bewoonden; dat sy in deselve Land-streecke wilden leven sonder yets met ons te willen te doen hebben; doch dat sy, soo wy haer Landt wilden besien, ende als vrienden daer door trecken, ons vryelijck fouden laeten passeren, sonder ons het minste leedt te doen.

Maer soo wy quaemen in voornemen van haer te beveghten, ende tot slaeven te maecten, even als wy hare nae-bueren gedaen hadden, sy alle gefint waren liever al vechtende te sterven, dan haer aen ons over te geven.

Dese woorden verweecten twee-spalt onder ons Volck. Sommige waeren van gevoelen, de trouwe der Indiaenen te beproeven, ende op haer woord in vrede door haer Landt te trecken, tot dat wy aen eenigh Dorp van *Tucatan* fouden gekomen zijn.

Andere wilden de Indiaenen gaen bestrijden, ende de derde oordeelden dat men moeste te rugge keeren, door dien wy niet bestant waeren, om alle de maght der Indiaenen, die in dat Landt waeren, te wederstaen. Daer wierdt evenwel die dagh geen besluyt genomen, door dien wy, ter oorfaecke van de seecken ende gequetsten, niet konden op-breecken ende verreyfen.

Soodaenigh dat wy noch den volgenden nacht op die plaetse bleven, in dewelcke, omtrent in deselve tijdt als in de voorgaende geschiet was, de Vyanden ons voor de tweede reyse quaemen besoecken, doch door dien sy saegen dat wy haer verwaghten, zijnde wel op ons hoede, soo naemen sy haest de vlught.

Op den volgenden morgen stelden wy vast, dat wy fouden wederom keeren, ende *Moran* dedde aen de Indiaenen seggen, dat, ingevalle sy hem in rust en vrede,

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIX. CAP. 325

vreede, om het Landt van *Yucatan* te ontdecken, door haer Landt wilden laeten trecken, hy over eenige maenden wederom wilde komen, zijnde maer met ses Indiänen verselt, dat hy sijn leven in haere handen wilde stellen, als verseeckert zijnde, dat, in gevalle sy hem ongelijck dedden, alle de Spaigniaerden der omliggende Plaetsen, sich souden verslaemelen, ende om sulcks te wreacken tegens haer in de Waepenen komen, sullende niet ophouden voor dat sy haer hadden uyt-geroeyd.

Hier op gaven sy tot antwoord, dat, ingevalle hy met dat kleyne getal van Indiaenen, waer van hy haer hadde laeten seggen, quam, hy van herten welkom soude wesen, dat sy hem, en sijn gevolg vriendelijck onthaelen soudent; her welke soo wel sy als *Moran*, in het volgende Jaer, stiptelijck nae quamen.

Op dese wijze dan begonnden wy noch die dagh te rugge te trecken, en dat door den selven wegh die wy gekomen waeren, oock begonde ick my beter te gevoelen, ende de koortse verliet my.

Wy naemen eenige Kinderen, welke wy gevangen hadde, met ons, om die aen den President van *Guatemala* te presenteren.

Als wy te *Coban* gekomen waeren, meende de Prieur *Moran* dat hy GODT een grooten dienst soude doen, indien hy dese kleyne Kinderen deede dopen, seggende dat sy konden heyligh werden, ende dat mogelijk haere gebeden soo veel kragtigh souden hebben, dat daer door haere Ouders ende Vrienden, ende alle de Inwoonders van dat Landt, tot de Christelijcke Religie souden bekeert werden.

Hoewel ick dit tegen sprack, seggende dat hy die eerst in de Articulen des Geloofs moeste doen onderrichten, om deselve al soo gelovigh ende bequaem te maecken om het Sacrament des Doopsels te ontfangen, ende niet naevolgen het geene de Religieusen ten tijde van *Cortez* dedden, die haer genoegden daer mede, dat sy de Indiaenen aen de Revieren dedden brengen, ende haer wat waeter in het aengesichte wierpen, maekkende daer op het teecken des Cruyces, ende dat alle sonder eenige voorgaende instructie ofte onderwijfinge.

Des niet tegenstaende nam hy voor haer te doopen, ende het selve verricht ende haer naemen van Christenen gegeven hebbende, deede hy die welkleeden, ende font haer aen den President van *Guatemala*, welke beval datmen haer de kost soude geven ende in het Convent van St. Dominicus leeren en onderwijfen.

Hier nae bleef ick noch eenigen tijdt te *Coban*, ende somwijlen gingh ick op de Dorpen die daer omtrent leggen, tot die tijdt toe dat de Scheepen gewoon zijn in de Golf te komen; ick trock doen met *Moran* daer nae toe, om Wijnen ende Olie te kopen, gelijk oock yser, Laeckenen ende andere voor het Convent noodige dingen.

In deselve vonden wy een Fregat, dat vaerdigh lagh om na *Truxillo* te seylen, *Moran* hadde daer yets nodighs te verrichten, ende ick begaf my met hem te Scheepe,

veren te rugge te trecken, maekende alvorens een accoord met de Indiänen.

Spaensche trecken te rugge.

Nemen eenige Kinderen mede.

Dwaefsch voornemen van *Moran*.

Tegens het welke sich den Aetheur stelt.

Doch te vergeefs.

Vertreck van *Coban* nae de Golf.

En van daer nae *Wy Truxillo*.

Komste aldaer ende de swackheyd der Plaetse. Wy bleven niet meer dan acht daegen in die Haven, welke sober voorfier ende feer swack is, gelijk als sulcks blijkt door de weynige moeyte met de welke de Engelsche ende de Hollanders die Plaetse hebben ingenomen, ende daer op stelden wy vast dat wy te lande nae *Guatimala* soudentrecken, nemende onsen wegh door het Landt van *Comayagua*, het welke men gemeenlijck de *Honduras* noemt.

Armoede van *Comayagua*. Dit Landt is quaet ende moeyelijck voor de Reyfigers, door dien het feer Bosch-aghtigh ende vol Geberghte is, waer by noch komt de armoede der Inwoonders, want daer zijn geen andere Koopmanschappen als Huyden, *Cassia* ende *Sallaparilla*.

Beschrijvinge van de *Cassave*. Hier toe hebben sy soo weynigh broot omtrent *Truxillo*, dat sy genootsacket zijn, sich van de *Cassave* te bedienen, het welke een wortel is, soo droogh, dat sy die geene, welke die nuttigh, by-na doet sticken, voor al als sy droogh gegeten wert, ende daerom weyckten men die gemeenlijck in Vleesch-nat, in waeter, in Wijn ofte in Chocolate, op dat die des te beter door de keel soude willen.

Te Lande-waert in, en voor al omtrent de Stadt van *Comayagua*, welke hoewel sy kleyn is, ende niet meer dan vijf-hondert Huys-gefinnen heeft, den Setel des Bisschops is, vintmen de *Maiz* in wat grooter quantiteyr, dan op de andere Plaetsen, door dien sich de Indianen daer in wat grooter getal, als wel op andere Plaetsen, hebben by-een-gevoeght, ende aldaer in groote ende kleyn Dorpen woonen.

Gratias a Dios een goede Valeye. Ick bevont dat dit Landt het armste van geheel *America* was, de gefontste Plaetse daer in, ende daer war beter voersel valt, is de Valeye door haer *Gratias a Dios* genaemt, aldaer zijn eenige Hoeven daer veel Koorn ende Bestiael valt.

Doch door dien sy soo dicht aen *Guatimala* als aen *Comayagua* leght, ende dat de wegen nae de zijde van *Guatimala* veel gemakelijcker vallen, dan wel aen de andere kant, soo maeckt sulcks dat alledat Koorn eer nae *Guatimala*, dan nae *Comayagua*, gebraght wert.

Goedherdige Indianen in *Comayagua*. Om van *Truxillo* te *Guatimala* te komen, moetmen omtrent taghtigh a-hondert mijlen af-leggen, ende hoewel dit Landt genoeghaem onvrughtbaer is, soo volbraghten wy evenwel onse Reyse sonder wegh-wijfers ofte spijze van nooden te hebben, door dien de arme Indianen noch haer lichaem noch hare middelen spaerden om ons te dienen ende te onthaelen, ende niet was haer soo dierbaer dat sy ons niet gaerne schoncken.

Komste te *Guatimala* daer sy met groote vreugde en eere werden ontfangen. Op dese wijze quaemen wy weder te *Guatimala*, daer wy van de Religieusen met groote vreugde ontfangen wierden, De President van die Stadt gaf ons een considerabile beloninghe, ende door de geheele Stadt hadden wy den naem van waere Apostolen, door dien wy ons leven gewaeght hadden om de Indianen op te soecken, den wegh tot haere bekeeringe gebaent, haere voornaemste woon-plaetse ondeckt, ende de geseyde Kinderen voor ons daer gefonden hadden, welke dan tot een klaer en blijckelijck tecken verspreecten van de door ons genomene moeyte ende arbeyt.

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIX. CAP. 327

Moran was door ydelheydt soo opgeblaesen, soo wel als door de gonste Ydelheydt die hy van den President ende door de toe-juycchingen die hy van het Volck ontvingh, dat hy voornam het leven noch eens te hazarderen, volgens het tractaet dat hy met die Af-godische Indianen hadde gemaect, van vreedsaem met ses Indianen, door haer Landt te mogen trecken.

Hy hadde geerne gezien dat ick weder met hem gereyft hadde, doch ick vreesde dat die Barbarische Menschen tegens ons souden op-staen, ter oorfaecke van de Kinderen die door ons waren mede genomen, daer-en-boven beltaegde my het Landt niet, door desen het arm was, ende dat ick'er geen kansje sagh om soo veel gelts by een te vergaederen, dat ick, door behulp van het selve, met satsoen in Engelandt soude kunnen geraecken, het welke mijn voornaemste oogh-wit was.

Den
Auteur
scheyt van
Moran af.

Hier om nam ick voor mijn Vriend *Moran* te verlaeten, ende alle nieuwe ontdekkingen van Ongeloovige Indiaenen te laeten vaeren, soo wel als alle andere diergelijcke moeyelijcke ende penible saecken, in dewelcke mijne geontheyd ende leven in groot gevaer konden geraecken, en dat sonder eenigh uitsaen een weynigh aensien ende ydele glorie in dat Landt.

Hier sien wy evenwel voor eerst, de kleyn maght der Spaigniaerden in die uarterien, welke, soo groot eene commoditeyt konnende trecken uyt de communicatie van de Provintien van *Vera-Paz* ende *Tucatan*, doch noch noyt dese tusschen-leggende Indiaenen hebben kunnen dempen; ende ten anderen het rechte motiv dat soo veele Geestelijken daer als Hemel ende Aerde doet bewegen, om eenige Indianen te bekeeren; te weten, ydele eere ende wereltche middelen, ende het eerste van dese twee was het dat *Moran*, dese Indiënse kinderen, die van ongeloovige Ouders geboren waeren, sonder haer te-vorens te onderrichten, dede doopen, alleen om de reputatie van soo veele Neophyten te hebben gemaect, te verkrijgen, en wat het tweede belanght, gaf my niet duysterlijck te kennen, dat de hoope van Gout-mijnen te ontdekken, hem alle de gevaeren deede veraghten.

Tc

HET

HET XX. CAPITTEL.

Motiven die den Aetheur bewegen om de Indiaensche Tael op het Landt te gaen leeren. Hy versoect sulcks aen den Provinciael die het hem toestaet. Hy vertreckt van Guatimala ende komt te Perapa. Jalousie tusschen de oude ende de nieuwe Religieusen. Den Aetheur wert seer wel in de Indiaensche Tael onderricht, ende neemt wacker toe. Hy begint te Predicken, ende wert volmaect in die Tael. Hy wert Pastoor van Mixco ende Pinola. Op wat voorwaerden de Priesters op de Dorpen werden gesonden. Rijckdom ende dertelheyd van de Religieusen in Peru. Onderscheyt tusschen de Religieusen van Peru ende van Mexico. Beschrijvinge van het inkomen des Priesters van Mixco ende Pinola, 't welck den Aetheur seer klaer, naect ende kort voorstelt, waeruyt men kan bespeuren hoe rijckelijck, weeligh ende dertel sy aldaer, even als hier de Princen ende Vorsten, konnen lewen. Den Aetheur treckt meer dan ses duysent guldens Jaerlijcks van twee Dorpen. Hy informeert sich op het gene hy daer van Jaerlijcks moeste wyt-keeren, ende accordeert op elfhondert ende vijf ende twintig guldens. Hy koopt een Mawl-esel. Hy schrijft nae Spaignien om sijne verlossinge, maer krijght soberen troost. Hier op soeckt hy heymelijck door te gaen, dat mede niet lucken wil. Hy geeft sich over aen de Goddelijcke voorstenigheyd. Sprinck-haenen. Haere gedaente ende meenighe. Grootte schaedē door haer gedaen. Menschen ende Beesten lijdē door haer groot ongemack. Sy bederven de Indigo, Snycker ende de Tarwe. Remedientegens dese plaege aengewent, waer door sy eyndelijck verdreven worden. Dese plaege was niemant voordelijck dan de Priesters; Doch door superstiteuse ende godtlose middelen. Blind by-geloof der Spaensche. Tabardillo, een pesti-

pestilentielle koortse. Gevaerlijke nyt-werckingen daer van. Die den *Autheur* door Gods hulpe ontgaet. 't Getal der dooden daer door gestorven in *Mixco* ende *Pinola*, doet den *Autheur* duysent guldens winnen. Middel aengewent om aen de Schattinge door de sterfte niet te verliezen. Ongemeen swaeren regen ende schrickelijcken donder. Droevige gevolgen daer van. Groot gevaer des *Autheurs* nyt het welck hem Godt genaedelijck redt. Voordeel nyt het onweder getrocken. *Truxillo* in *Peru* door Aerd-bewinge versonken. De schaede die deselve in *Guatimala* doet, gedijdt tot profijt des *Autheurs*. Beschrijvinge van de Aerd-bewingen van *America*. Seer groot gevaer des *Autheurs* door deselve. Naems-oorspronck van het Dorp *Pinola* anders in de *Indiaensche* Tael *Pancac* genaemt. Beschrijvinge van het ongedierte *Nigua* ende sijne gevaerlijke effecten. Middelen om die te ontgaen. De *Indiaenen* sijn daer vry van. Den *Autheur* raecht door een *Nigua* in groot pericul. Hy betraght in dit sijn werck Gods eere. Sijn goedt voor-nemen omtrent de *Indiaenen*, ende sijne liefde en genegenheyd tot haer. Secker *Indiaen* woert door sijn Meester seer mis-handelt. Den *Autheur* doet den selven straffen. Hy raecht daer door in lijfs-gevaer, doch doet daer over weder straffe oeffenen.

Alsick nu om de voorverhaelde redenen hadde voorgenomen my niet meer te bemoeyen, soo geloofde ick dat 'er niet beter voor my te doen stonde, ende dat ick mijn tijdt nergens in uiter soude konnen besteden, dan in het leeren van een van de *Indiaensche* Taelen, ende dat op een van de Dorpen omtrent *Guatimala* gelegen zijnde, door dien deselve doorgaens rijck ende weeligh waeren, zijnde de Inwoonders van dien seer goet naturel, seer genegen om haere Priesters in alle behoeftheden te hulpe te komen, ende eyndelijck seer onkundigh in de voornaemste Articulen des Geloofs; Ick daghte dat ick haer hier in seer soude konnen te recht helpen, aen een vaste ende suyvere leere inplantende, ende haer den gekruyften *CHRISTUS*, als den eenigen *Autheur* van haere saeligheyt predickende ende oogen stellende.

Motiva
die den
Autheur
bewegen
om de
Indiaensche
Tael op
hét Landt
te gaen
leeren.

Ick hadde soo groot een vertrouwen op de gonste van mijne Vrienden, dat ick my verseeckert hielde, dat ick met kleyne moeyte, de Plaetse die ick wilde, uyt alle de omliggende van de Stadt van *Guatemala* soude mogen uyt-kiefen, in de welcke ick alles tot mijne Reyse nae Engeland noodigh soude konnen bereyden, ende alle verdere mesures nemen; ick konde uyt deselve ook op Spaignien sehrijven, ende jaerlijcks, veel beter, dan op andere Plaetsen, bescheyt krijgen.

Hy ver-
foeckt
sulcks aen
den Pro-
vinciaal
die het
hem toe-
staet.

Ick maecte dan dit mijn voornemen aen den Pater Provinciael bekent, deselve bevont sich doe te *Guatemala*, ende stont my mijn verseeck aenstonts toe, my raedende my in de Tael. *Poconchi* genaemt, te oeffenen; van deselve hadde ick eenige kleyne begintfelen in de Provincie van *Vera-Paz* geleert, ende sy is seer in ende omtrent de Stadt *Guatemala* in het gebruyck, soo wel als in de Provincien van *Vera-Paz* ende van *St. Salvador*.

Hy beloofde dat hy my nae *Petapa* soude senden, om aldaer die Tael van een van sijne voornaemste Vrienden te leeren, deselve was Frater *Pedro Molina* genaemt, zijnde van seer hooge Jaeren, ende hebbende een jonger Geestelijck Persoon, dan hy was, van noden, om hem in sijn dienst te hulpe te komen, door dien het Dorp seer groot was, ende veele Reyfende Liederen daer door passeerden.

Het schein my als of den Pater Provinciael in mijne gedagten hadde gesien, door dien ick in het by-sonder seeckere genegentheyt voor die Plaetse hadde, hebbende oock voorgenomen hem sulcks te verseecken.

Hy ver-
treckt van
Guatemala
ende komt
te *Petapa*.

Jaloufie
tusschen
de oude
ende nieu-
we Reli-
gieusen.

Soodaenigh dat ick omtrent veerthien dagen voor het Feeft van *St. Juan*, van *Guatemala* nae *Petapa* vertrock, dat omtrent ses mijlen van daer leght, om my daer neder te slaen, ende de Indiaensche Tael te leeren.

De Religieusen van die Plaetsen, welcke in de Indiaensche Tael geoeffent zijn, hebben van deselve *Grammatica*'es ende *Woord-boecken* ofte *Dictionaria* gemaeckt, op dat die geene, welcke, nae haere dood haere Ampten komen te krijgen, sich daer mede souden konnen behelpen; doch sy willen, soo lange als sy leven, die Taelen aen geene andere leeren, uyt vreesse, dat dese haere Discipulen, nae dat sy een volkomene kennisse gekregen hebben, haer sullen den voet lighen, ende het voordeel, dat sy uyt de Indiaensche Dorpen genieten, ont-trecken, zijnde sy daer als Parochie Priesters bevestight.

Defen ouden *Molina* evenwel, bemerckende dat hy seer oud van Jaren was, ende daer by considererende de liefde welcke sijn goeden Vriend den Pater Provinciael my betuyghde, en weygerde mijn geselschap ende by sijn niet, ende hy gaf my seer openhertelijck te verstaen het geene hy, in veele Jaeren, in de Tael *Poconchi* geleert ende aengemerckt hadde.

Den Au-
theur wert
seer wel in
de Indi-
aensche
Tael on-
derricht
en neemt

Hy gaf my dan een kort eude bondigh begriip, van alle de eerste begintfelen van die Tael, welcke meest in het conjugeren ende declineren bestonden, het welcke ick seer gemackelijck in de eerste halve maent, die ick by hem was, leerde; Daer op gaf hy my een *Dictionarium* van Indiaensche woorden, op dat ick dat van buyten soude leeren, ende soo eyndelijck sonder boeck konnen studeren, tot dat ick bequaem soude zijn, om voor de Indianen te Predicken; ick nam hier nae seer toe door het meenighuldigh discourenen ende confereren

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XX. CAP. 33 I

mer de Indiaenen, behalven dat ick noch mijne studie in het bysonder voort- wacker
sette. aen.

Ses weecken hier nae maecte *Molina* seckere kleyne vermaeninge in die Taelc, hy leydde my deselve uyt, ende begeerde dat ick die van buyten soude Hy begint
leeren, het welke ick deede, ende ick sprack die in het openbaer voor de daer in te
Gemeente uyt op den dagh van *St. Iago*. Prediken:

Tegens den vijftienden Augusti daer aen volgende stelde hy noch eene an-
dere Predicatie in de Spaensche Taelc op, hy deede my die in de Indiaensche
overferten, verbeterde daer in het geene hy oordeelde dat verandert moeste
worden; ende als ick hier door moedt ende couragie hadde verkregen, vreef-
de ick in het toekomende niet meer, om my in het openbaer voor de Indiac-
nen op den Predickstoel te vertoonen.

Ick volhardde in het doen ende maecken van dese vermaeningen ofte kleyne En wert
Predicacien tot aen *St. Michiels* dagh toe, de Indiaenen leerende het geene volmaect
dat ick, mer sijne hulpe, uyt het Spaensch hadde overgefet, tot dat ick alleen in die Taelc
met de Indiaenen konde converseren ende spreecken, ende mijne Sermoenen le-
selve maecten.

Als nu den dagh van *St. Michiel* gepaffert was, bevonde sich *Molina* seer
wel vernoecht over de instructien die hy my gegeven hadde, siende dat ick, in
soo weynigh tijds, soo seer in die taelc hadde toegenomen, hebbende ick maer
drie a vier maenden, in deselve, onder hem gestudeert.

Hy schreef dan aen de Provinciael, om hem te kennen te geven, de moeyten
welcke hy, om my te onderrichten, hadde genomen, daer by voegende, dat
sijne arbeydt wel gesuccedeert was, ende hem verseeckerende dat ick voortaan
capabel was om de Indiaenen alleen te bestueren ende voor haer te Predicken,
hem biddende my eenigh Indiaensch Dorp ofte beneficie in het selve toe te
leggen, door welck middel, mits in het Predicken volhardende, ick, het geene
ick geleerd hadde, soude konnen oefenen, ende in de kennisse van die taelc,
welcke ick soo gemakkelijk hadde geleerd, toe-nemen.

De Provinciael, die altoos mijn vriendt hadde geweest, behoefde-men niet Hy wert
seer te bidden, om aen my sijne goede genegentheyt te betuygen, ende hy gaf
my aenstoonts last om in de Dorpen van *Mixco* ende *Pinola* te gaen, ende sorge
voor de Indiaenen in die plaetsen te draegen, mits alle drie maenden reeken-
schap van mijn ontfangh gevende aen het Convent van *Guatimala*, aen het
welcke die geheele *Valey* behoort.

Alle de Indiaensche Dorpen, soo wel als de Indiaenen die daer in woonen,
behooren onder seecker Convent, ende de Religieusen die daer in sijn, moeten,
aen haere Superieurs, reekeninge doen, van alle het gelt dat sy overbehou-
den, nae dat sy haer nodigh onderhoudt, ende dat van haere Dicnaeren daer
van hebben af-gehouden, ende het geene dan daer van komt, werdt door de
Superieurs tot de behoefgeden van het Convent aengeleghet.

Dese Ordre is in *Peru* noch niet in het gebruyck, want van alle de Religieu-
sen, die eenige beneficien in de Dorpen hebben, staet'er niet een onder het
Rijckdom
Cloo- ende der-

telheyd van de Religieusen in *Peru*.

Onderfcheyt tusfchen de Religieusen van *Peru* ende van *Mexico*.

Beschrijvinge van het inkomen des Priesters van *Mixco* ende *Pinola*, welck den Aetheur seer klaerlijck naeckte ende kort voorstelt, waeruyt men kan beseuren hoe rijckelijck ende darel sy aldaer, even als hier de

Clooster, ende sy behouden voor haer alle het geene dat sy konnen krijgen; In tegendeel trecken sy weder niets uyt haere Conventen, ende sy sijn gehouden, sigh, op haere eygene kosten te kleden ende te onderhouden; Hier door is het, dat de Religieusen van *Peru* de rijckste van alle de Indiën sijn, sy leven daer als Heeren, ende spelen in het openbaer met de kaerten ende de dobbelsteenen, sonder dat'er yemant is, die haer sulcks belet.

Doch hoewel die van *Guatimala*, van *Guaxaca* ende van *Mexico* genoeg hebben om van te leven, jae selfs meer dan wel voeght aen lieden van haere Professie, soo mogen sy doch evenwel, even als die van *Peru*, niet disponeren van het inkomen van haere beneficiën; want sy sijn gehouden aen haeren Superieur uyt te keeren het geene sy boven haere verteeringe over behouden, ende die sendt haer maendelijck een *Bouticha* met Wijn, in dewelcke ander-halve *Arroba* gaet, daer toe jaerlijcksch een nieuwen habijt, ende de andere dingen tot de kleding nodigh zijnde.

Het was dan op dese voor-waerden, ende onder bedingh van dese dependencie, dat ick gefonden wierde om voor de Indiaenen van *Mixco* ende *Pinola* te gaen Predicken, men lighte, om my te helpen, seecker out Religieus, die nu by nae taghtigh jaeren hadde, daer van daen, ende men deede hem, om voortaan in ruste te leven, weder in het Convent komen, door dien hy sijn Ampt niet meer konde bedienen, moe'tende hy twee Dorpen waer nemen, die drie mijlen van malkanderen laegen.

Het inkomen dat ick in die twee Dorpen genoot, nevens de Offerhanden ende de Reghten, die ick van de Indiaenen ontfingh, bestont in de volgende dingen.

Ick ontfingh alle maenden te *Mixco* twintigh rijcks-daelders, ende te *Pinola* vijftien, deselve wierden my seer promptelijck betaelt door de *Alcaldes* ende *Regidores*, eer dat de maendt verlopen was.

Om dese beraelinge te vinden besaeyden de Inwoonders een groot stuck Lands met tarwe ofte *Mair*, ende sy teekenden in haer publijck Register aen, hoe veel mudden daar van waeren gekomen, ende wat gelt sy daer voor hadden ontfangen; Ick moeste oock maendelijck in het selve aen teekenen, wat ick van haer hadde ontfanghen, dit streckte haer voor quitantie, ende ten eynde van het Jaer brengen sy haer Register aen seecker Bediende, die door het Hof van *Guatimala* daer toe gestelt is.

Behalven dit tractament hadde ick in yder Dorp, van de Gebroederschapen der Af-gestorvenen, yder weecke, twee rijcks-daelders, om een Misse te seggen, voor die geene die in het vagevyer waeren; Noch op elke eerste Sondagh des maendts twee rijcks-daelders te *Pinola*, van wegens het Gebroederschap van het Rosen-hoedeken van de Maghet Maria, ende oock soo veel te *Mixco*, te weten, naede alle maenden, twee rijcks-daelders van yder Gebroederschap, soo van Indiaenen, Spaigniaerts als Negers.

Noch hadde ick maendelijck twee rijcks-daelders van yder Gebroederschap van het waere Cruyce, ende soo veel te *Mixco* van een ander Spaenssch Gebro-

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XX. CAP. 333

broederschap van *St. Nicolaus Tolentinus*, ende oock twee rijcks-daelders van het Gebroederschap van *St. Blasius te Pinola*, noch twee andere te *Mixco*, mede alle maenden, van het Gebroederschap van *St. Jacymbus*, ende dat behalven de Offerhanden soo in gelt, pluym-gedierte als wasch-keerffen; dit bedroegh dan negen ende sestig rijcks-daelders alle maenden, ende ick konde my verseeckeren, dat ick deselve, eer de maendr om was, in mijne beurfe soude hebben.

Princen
ende Vor-
sten kon-
nen leven.

En noch sonder te tellen het geene ick hier boven geseght hebbe, dat van de Beelden der Sancten ende Sanctinnen komt, welcke geduerighlijk gelt, gevogelte, wasch-keerffen, ende andere dingen, op haere vier-daegen aen den Priester toe-brengen.

Soodaenigh, dat het geene ick uyt dese twee Dorpen trock, al een seer considerable somme importeerde, want daer waeren achthien Beelden ofte Schilderyen van Heyligen te *Mixco* ende twintigh te *Pinola*, ick trock van elck van deselve vier Rijcks-daelders wanneer haer Feest geviert wierde, soo om de Misse ende het Sermoen te seggen, als om de Processie ofte omganck te doen, behalven het Gevogelte, de Kalckhoenen, de *Cacao*, ende de Offerhanden die men voor de Beelden der Heyligen deede, welcke ten minsten op yder Feest-dagh drie Rijcks-daelders opbraghten.

De vier Gebroederschappen van het Rosen-hoedeken, van dewelcke'er drie te *Mixco* ende een te *Pinola* waeren, gaven my op de vijf voornaemste Hooghtijden van het Jaer yder vier Rijcks-daelders; te weten, twee om de Misse dien dagh te seggen, twee andere voor den dagh die daer op volghet, welcke sy den dagh van het *Anniversarium* noemen, voor die geene, die, afgestorven zijnde, in het Gebroederschap hadden geweest, en hier door hadde ick boven de Offerhanden, en de geschencken soo van Pluym-gedierte, *Cacao* als anderfints, meer dan taghtigh Rijcks-daelders alle Jaeren.

De twee Gebroederschappen van het waere Cruyce, braghten my op hare Feest-daegen, waer van de eene op den 3. May, ende de andere op den 14. September voorvalt, yder vier Rijcks-daelders, om op dien dagh de Misse te seggen, soo veel oock voor het *Anniversarium*, ende twee Rijcks-daelders op yder Vrydagh in de Vasten, welcke ten eynde van het Jaer twee ende veertigh Rijcks-daelders uyt-maecten, ende alle dat ick tot nu toe genoemt hebbe, was my als een seer verseeckerde Jaerlijckse rente in die twee Dorpen.

Doch het soude een seer verdrietige saecke wesen, soo ick wilde verhaelen alles wat dat ick buyten dat door toe-val kreegh; De Offerhanden die men op Kers-rijdt in die twee Dorpen deede, braghten my gemeenlijk veertigh Rijcks-daelders op; die men op den witten donderdagh ende den goeden vrydagh gaf, hondert Rijcks-daelders; die van Aller-Heyligen taghtigh, ende veertigh die geene, die men op Vrouwen-Light-misse gaf.

Hier by hadde ick noch het geene datmen op den dagh van de Inwijdinge van yder Dorp offerde, want als dan quaemen alle die op het platte landt woonden
daer

daer hare devotie plegen, dir was my in gelt ende Wasch-keerfsen tachtigh Rijcks-daelders te *Mixco* waardigh, ende meer dan vijftich te *Pinola*.

De Communicanten yder een Reael gevende, leverden my, in beyde de Dorpen, ten minsten duysent Reaelen uyt, ende de Bieghtringen in de Vasten, waeren my mede wel soo veel waardich, behalven de Offerhanden van Eyeren, Honigh, *Cacao*, Pluym-gedierte ende Vruchten, oock noch boven datmen twee Raelen voor yder Kindt dat gedoopt wierde gaf, twee Rijcks-daelders voor yder paer dat troude, mede soo veel voor yder lijck dat begraven wierde, behalven dat sommige op haer doot-bedde ordonneerden datmen thien ofte twaelf Rijcks-daelders soude geven, om ses Missen, nae haere doot, voor de ruste haerder zielen te seggen.

Den Auteurs treckt meer dan ses duysent guldens jaerlijcks van twee Dorpen.

Hier uyt kan men oordeelen hoe leuy ende lecker een leven de Religieusen in dat Landt hebben, ende hoe veel middelen'er voor haer sijn om rijk te worden, want het inkomen van de twee Dorpen *Mixco* ende *Pinola* is veel minder dan dat van *Petapa* ende *Amatilan*, welke mede in deselve Valeye gelegen sijn, ende noch werden op verscheydene andere Plaerfen veel meer Offerhanden als daer gegeven, ende evenwel braght my mijn kleyntje, met de Offerhanden ende het geene men in de buffen stack, nevens de geschencken die my de Indiaenen, als fy my quaemen besoecken, gaeven, ende het gelt van de extraordinarie Missen, meer dan twee duysent Rijcks-daelders Spaensche munte op, ofte ten minsten ses duysent guldens aen gelt.

Ick aghte dat ick op dat Beneficie beter soude konnen leven ende meer profijt ende voordeel doen dan in het Convent van *Guatimala*, alwaer ick anders niet doen konde dan mijn hooft breecken met eenige Theologifche questien, ende daer toe het toe-juycchen van de Studenten hebben, maer voor de reste weynigh gelt winnen, waerom ick evenwel, soo wel moefte dencken, als alle de andere die van mijne Ordre waeren, te meer, om dat ick voorgenomen hebbende om wederom nae Engelandt te keeren, weynigh bystant geduerende die lange Reyse hadde te genieten, en door dien ick mijne Vrienden in dat landt soude laeten, soo moefte ick dencken dat mijne beste Vriendt, om my te Landt ende te waeter te verfallen, mijn gelt soude sijn.

Hy informeert sijn op het geene hy daer van moefte uyt-keeren.

Het eerste dat ick deede, was dat ick my informeerde, by middel van de Regifsters van den ontfangh ende uytgift van ons Clooster te *Guatimala*, wat mijn naeste Voor-faet ende de andere die daer eer dan hy geweest hadden, hadden gegeven aen het Convent van wegens de Dorpen *Mixco* ende *Pinola*, op dat ick mijn leven foodaenigh moghte aenstellen, dat ick mijne uytgift ende verteringe wel reguleerende, ende eerlijck ende loffelijck levende, evenwel het foodaenigh soude konnen stellen, dat die van het Convent my souden bedanken, meer van my treckende dan van yemant die voor my daer geweest hadde.

Ick bevondt dat mijn Voor-faet niet meer dan vier hondert Rijcks-daelders voor sijne reeckeninge hadde gegeven, ende dat men in het gemeen te vooren weynigh meer voor die twee Dorpen hadde uyt-gekeert.

Hier op nam ick op seekere tijdt gelegentheyt, met den Prieur van *Guatimala*

III. BOECK. Door de Saensche West-Indiën. XX. CAP. 335

mala spreekende van hem te vraegen, hoe veel hy begeerde dat ick hem jaerlijck soude geven, soo lange als ick in die twee Dorpen soude woonen; hy antwoorde my, dat hy, wanneer ick soo veel gaf als die geene die daer voor my gewoont hadde, my bedancken soude, ende niet meer afvorderen, ende dat ick, het geene ick meer trock uyt die twee Dorpen, voor mijn selfs soude mogen behouden om boecken, schilderijen ende *Cacao* te kopen, tot mijne Chocolate, ende om mijne Muyl-efels ende Dienaers te onderhouden.

Ick antwoorde hem dat ick in die plaetse in eer ende aensien hoopte te kunnen verblijven, ende evenwel aen het Convent meer uytkeeren dan yemant die daer voor my geweest hadde, ende dat ick my vrywilligh onderwierp van dat Beneficie versteecken te werden, soo ick niet jaerlijcks vier hondert ende vijftigh rijcks-daelders aen het Clooster gaf.

Hier op bedanckte my den Prieur seer hertelijck, ende verseeckerde my, dat my my aen *Wijn* geen gebreck soude laeten lijden, maer dat hy soude forge draegen, om my die alle maenden, ende alle Jaeren kleederen toe te senden, het welke my veel gelts deede spaeren, ende hier door vondt ick my rijckelijcken voorfsien van alles dat ick nodigh hadde, soo lange als ick in *Indiën* woonde.

Hier uyt kan men bespeuren, hoe dat een Religieus, die in *America* met een Beneficie is voorfsien, daer mer de inkomste van vijftien duysent guldens jaerlijck kan leven, sonder dat sijn *Wijn* ende klederen hem yets kosten, behalven soo veel geschencken als hy van *Pluym-gedier*te krijght, ende den geringen prijs van het vleesch, want men koopt daer derthien ponden *Ossen-vleesch* voor twee stuyvers ende een halve, ende men kan dencken of hy dan noch niet genoegh over behoud om sijn vermaeck te nemen, ende om Muyl-efels, Tapijten, Schilderijen, ende Cabinetten te kopen, ende selve dese laetste met pistoletten ende rijcks-daelders vervullen, om met deselve te *Madrid* te handelen, ende by gevolge een goetd Bisdom te kopen, gelijk als sy meest alle doen.

Het eerste dat ick deede, na dar ick in die twee Dorpen bevestigt was, was dat ick forge droegh van een goede Muyl-efel te kopen, die my van her eene Dorp in het andere soude konnen brengen, wanneer de noot sulcks quam te vereyffschen.

Ick vont'er wel haest eene, voor dewelcke ick taghtigh rijcks-daelders gaf, dese diende my seer wel om de *Valeye* vaerdigh te door kruysen, ende om die drie mijlen, welke dese Dorpen van den anderen sijn gelegen, af te leggen.

Hoe wel mijne voornaemste studie in die plaetse was, de *Indiaensche* Taelen oлмаекtelijck te leeren, op dat ick tot de *Indiaenen* Predickende my wel soude onnen doen verstaen, soo bleef evenwel altoos vastelijck by my besloten weder na *Engeland* te keeren, ende tot dien eynde arbeydde ick, om daer toe mijn content van *Romen* te krijgen ofte wel uyt *Spaignien*, ende dat door middel van seker Capiteyn *Isidoro de Zapeda* genaemt, hy was een *Siviliaensch* Coopman, ende meester van een Schip, dat in het eerste Jaer in het welke ick te *Mixco* bevestigt wierde, Koopman schappen voor de Stadt van *Guatemala* mede bragte.

Ick schreef aen mijne Vrienden in *Spaignien*, door middel van desen Capiteyn, die dickmaelen door de *Valeye* van *Mixco* passerde, oock kreegh ick antwoordt, maer met kleynen fatis-factie op het geene ick van haer versoghte.

Ende accordeert op elf hondert ende vijf ende twintig guldens.

Hy koopt een Muyl-efel.

Hy schrijft nae *Spaignien* om sijn verlossinge, maer krijght soberen troost.

Hier op
foeckt hy
heymelijk
door te
gaen, dat
mede niet
lucken
wil.

Hy geeft
sigh
over aen
de Godde-
like voor-
sienigheyt.

Sprinck-
haenen.

Haere ge-
daente en
menigthe.

Groote
schaede
door haer
gedaen.

Menschen
ende Bee-
sten lijden
door haer
feer groot
onge-
mack.

Sy beder-
ven de In-
digo,
Suycker
ende Tar-
we.

De vrientschap welke ick met die Capiteyn gemaect hadde was soo groot, dat ick hem mijn voor-nemen ontdeckte, ende te gelijk badt, dat hy my met hem nae Spaignien soude willen voeren, my in sijn Schip verbergende; doch hy weygerde sulcks, my vertoonende, dat, indien hy sulcks deede, hy sijn in groot gevaer soude stellen, by aldien men daer over aen den President van *Guatimala* klaghtigh viel, raedende my te blijven daer ick was, ende my van gelt te verforgen, op dat ick, als ick mijn af-scheyt soude gekregen hebben, met eere ende respect soude konnen wederom keeren.

Siende my dan gedwongen om in dit Landt te blijven, nam ick voor, my aen de voorsienigheyt GODTS over te geven, welke wel soude weten middelen uyt te vinden om my van daer te trekken, ten tijde als het hem tot Sijne eere ende mijn wel-wefen soude nodigh zijn.

Onderwijlen bleef ick noch vijf Jaeren in die Dorpen van *Mixco* ende *Pinola*, ende ick hadde in deselve gelegentheydt om veel meer gelts te winnen, dan yemant van alle die daer voor my geweest hadden, hadde gehad.

Want in het eerste Jaer dat ick daer quam sondt GODT over dat Landt eenen van de thien plaegen van Egypten, te weten die van de Sprinck-haenen, welke men te vooren noyt in die Landen hadde gesien.

Sy geleecken feer wel aen de Europische Sprinck-haenen, maer sy waeren veel grooter, ende sy vloegen gelijckelijck aen troupen, ende dat ten soo grooten getaele, dat sy de lught verduysterden, ende de Sonne belietten sijne Israelen op den grondt te schietep.

Men konde alle de plaetsen op dewelcke sy gevallen waeren bekennen, ende men sagh daer niet dan de reeckenen van vernielinge ende verwoestinghe, want sy aeten niet alleen de Tarwe op, maer oock de blaederen ende de vrughten van de Boomen; sy vielen op deselve ten soo groot een getaele, dat de tacken, daer op sy faeten, door haer gewichte af-scheurdden, ende van de stamme des Booms scheyddden.

De groote wegen waeren geheel daer door bedeckt, soodaenigh dat sy de Muyl-efels die door het Landt gingen, op yder oogenblijck deeden verschrieken, door dien sy, door haer vliegen, geluydt aen haere ooren maeckten, ende haer aen de beenen ende het lijf kittelden.

Het staet my feer wel voor, dat ick, door de Valey reysende, daer door feer ge-incommodeert wierde, ende soo ick geen maske ofte mom-aengesighthe, met glaefen, op de plaetse der oogen, beset, gehad hadde, soude het my niet mogelijk sijn geweest mijn wegh te vervolgen.

De Boeren die aen de Zuydt-zijde woonden, klaeghden dat haere Indigo, welke noch groen was, stont om t'eenemael door die Sprinck-haenen vernieldt te werden.

Die geene die het Suycker-riedt planten, seyden oock, dat de Suycker-rieden, die doe alle noch teder ende weeck waeren, het selve gevaer liepen, doch voor al was het een beklagelijcke saecke te hooren, het kermen van de Huys-luyden van de Valey in dewelcke ick woonde, vreesende sy dat alle

RPJCL

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XX. CAP. 337

alle haere Tarwe in enen nacht van dese Sprinck-haenen soude op-gegeten werden.

Door dien dese saecke het gemeene welvaeren raecte, soo verplighte sy oock de Magistraet, om alle remedien daer tegens in het werck te stellen, die sy immer bedencken ofte versinnen konden.

Men deed ten dien eynde, alle de Inwoonders der Dorpen in het velt gaen, voorsien zijnde met Trompetten ende andere diergelijcke Instrumenten, om haer door het gerughte ende geraes te verschriicken, en haer van de plaetse, daer sy de meeste schaede deden, te verjaegen, het welcke seer wel geluckte, want het was een verwonderens-waerdige saecke te sien, hoedanigh sy wegh vlogen, als sy het gerughte van de Indianen hoorden.

Op wat plaetse sy oock neder-vielen, het sy op het Geberghte, op de Velden, ofte op de weegen, lieten sy haeren jongen, welcke langhs de aerde kropen, ende deselve met een tweede plaege, tegens het volgende Jaer dreyghden, maer om sulcks te voorkomen, beval men de Boeren, lange goten te maecken, om die, daer in, te begraven.

Door dat middel, ende door veel arbeys ende moeyte, welcke de arme Indianen aenwenden, wierde dit schaedelijcke Ongedierte, eyndelijck nae de Zuyd-Zee gedreven, in deselve vonden sy haer graf in de waeteren, op deselve tijdt als haere jongen dat op de aerde kregen; ende door dien men die niet alle op een ende deselve tijdt begraven konde, soo bleven'er noch eenige overigh, doch alsoo het getal van deselve niet groot was, soo saghmen daer in het korte een eynde van.

Maer terwijl alle de werelt op dese wijze bedroeft was, ginck het niemant wel, ende niemant hadde daer oock voordeel by, dan alleen de Priesters, want men deede op alle Plaetsen Processien doen, ende op alle Altaeren Missen seggen, om, door behulp van dese Geestelijcke remedien, die peste uyt het Landt quyt te raeken.

Alle de Beelden der Heyligen die te *Mixco* waeren, wierden in Processie omgedraegen, ende vooral die van de Heylige Maget, ende van *St. Nicolaus Tolentinus*, tot wiens eere men gewoon is broodekens te segenen, op dewelcke het Beeld van desen Heyligh gedruckt is aen de eene zijde; men seght dat deselve goet zijn, om de peste, de kooitse, ende andere soorten van periculen ende gevaeren, soo algemeene als byfondere, te verdrijven.

Alle de Boeren ende Spaensche Paghters van de Valeye, quaemen te *Mixco* haere Offerhanden aen die Heyligh brengen, deden veele Missen seggen, ende die kleyne brooden segenen, alleen om die mede nae haere Huyfen te nemen, ende in haere Koorn-ackers te werpen; sy begroeven die mede in haere heggen ende Boomgaerden, door het geloove dat sy in desen Nicolaus hadden, dat die gesegeude brooden, souden beletten, dat de Sprinck-haenen in haere velden souden komen.

Als het nu gebeurde, dat die Sprinck-haenen vertrocken ofte overvlogen, sonder haere Ackers ofte Boomgaerden te beschaedigen; sy alle niet deden dan

Remedien tegens dese plaege aengewent.

Waer door sy eyndelijck verdreven worden.

Dese plaege was niemant voordelig dan de Priesters.

Doch door Superstitieuse en godtlose middelen.

Blind geloof dan

der Spaen-
sche.

dan Miracul roepen, ter eeren van onse Vrouwe ende *St. Nicolaus Tolentinus*, oock deeden sy Missen seggen, om de geloften, welke sy geduerende het ge-
vaer van de Sprinck-haenen, hadden gedaen, te betaelen, foodaenigh dat
haere devotie, in die gelegentheyt, my noch veel meer gelt toebtraghte, dan
het geene ick gewoon was van de Gebroederfchappen, daer ick boven vange-
sproocken hebbe, te ontfangen.

Tabardillo
een Pesti-
lentielle
koortse.

Op het volgende Jaer wiert het selve Landt generalijck door seeckere sieck-
te aengetaft, welke by-nae soo gevaerlijck ende besmettelijck, als de Peste,
was, synoemen deselve *Tabardillo*, het is een soorte van koortse, welke men
in de ingewanden gevoelt, ende die selden langer dan seven daegen duerd,
want sy doet de Menschen gemeenlijck op den derden, ofte op den sevenden
dagh, sterven.

Gevaer-
lijcke uyt-
werckin-
gen daer
van.

De quade reuck ende de stanck, die uyt de lichaemen der siecken waesfemde,
was bequaem, om te infecteren ende te besmetten, niet alleen die geene, die van
den Huyse des siecken waren, maer oock die hem maer quamen besoecken.

Sy deede de mont ende tonge van die patienten verrotten, ende maeckte de-
selve soo swart als hours-kool, eer dat sy quaemen te sterven.

Daer waeren weynigh Spaignaerden met die gevaerlijcke sieckte besoght,
doch de Indianen, hadden die, in het generael, alle.

Men seyde dat sy haer hadde beginnen te openbaren op de omliggende Hoen-
ven van *Mixco*, ende sy haer van daer, van Dorp tot Dorp, tot aen *Guatimala*
toe hadde verspreyt, ende naemaels noch aen geene zijde die Stadt, even als
de Sprinck-haenen in het voorgaende Jaer, welke uyt *Mixco* gekomen zijnde,
sich door geheel het Landt hadden uyt-gebreydt.

Die den
Autheur
door
G O D T S
hulp ont-
gaet.

ICK besoght veele Persoonen, welke, door die sieckte gequelt waren, son-
der yets anders voor mijne gefontheyt te gebruycken, dan het ruycken aen een
neus-doeck, die met asijn besprenght was, waer door ick, met G O D T S
genaede, dat gevaer ontginck, daer veele andere daer aen stierven.

Getal der
dooden
daer van
in *Mixco*
ende *Pino-
la* die den
Autheur
duyfsent
guldens
doen win-
nen.

In *Mixco* begroef ick negentigh Menschen, ende meer dan hondert in *Pino-
la*,
ende van alle die boven de acht Jaren out waren hadde ick twee rijcks-daelders,
om eene Missen, tot verlossinge van haere zielen uyt het Vagevier, te seggen, soo
dat ick daer van, in minder dan ses maenden tijds, vier-hondert rijcks-daelders
troock, ende daer door, soo wel als door de Sprinck-hanen, kreegh ick middel,
om in twee Jaren tijds, mijn Capitael merckelijck te vermeerderen, soo als oock
alle de Priesters van de na-buerige ende by-gelene Vlecken ende Dorpen deden.

Middel
aenge-
weat om

Maer men moet sich niet inbeelden dat ick, door dien'er veele Personen in dese
Dorpen stierven, des te minder van mijne gewoonlijke Offerhanden troock, want
de Heeren van die twee Dorpen droegen daer op de volgende wijze forge voor.

Om dan van de Schattinge, welke sy voor dese Pestilentielle sieckte getrocken
hadden, niet te verlieden, deeden sy, na dat die ge-eyndight was, alle de India-
nen tellen, endesy dwongen alle die geene, welke twaelf Jaren gepasseert wa-
ren, tot den Huwelijcken staet te treden; dit was, voor my, weder een nieuw
middel om gelt te krijgen, want van yder Huwelijck hadde ick twee rijcks-
dael-

III. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XX. CAP. 339

daelders boven de Offerhanden, ende door dese occasie trouwde ick ten minsten aen de
taghijgh paeren aen malkanderen, het welcke my een seer goede somme op- Schattinge
bragt. door de

Dit waren noch niet alle de plaegen van dat Land; want nae die Pestilentielle sterfte niet
sueckte viel den regen in dat Land soo swaer, dat de Huys-lieden niet minder te verlie-
daer door te gemoet sagen, dan de totale ruïne van haer Koorn. sen.

Een maent langh geduerende, wierde alle dagen, op den middagh, de lucht Ongeme-
foodaenigh door wolcken betogen, die soo swaer ende duyfter waeren, dat het nen swae-
licht der Sonne daer door niet alleen verduyftert wierde, maer sy deeden ren regen
soo swaer een plas-regen op de aerde vallen, dat daer door veel Koorn vernielt, ende ende
veel Huysen van de arme Indianen onder de voet geworpen werden, ende, dat schricke-
dat het meest te verwonderen was, dese regen was met soo groot een donder ver- lijcken
felt, dat deselve het geheele Land met een onderganck scheen te dreygen. donder.

Twee Perfoonen in compagnie door de Valey van *Mixco* reyfende, wierden Droevige
beyde door deselve, van haere Muyl-efels, dood ter aerde gelaegen. gevolgen
daer van.

De Capelle van onse Vrouwe van den Bergh Carmel, welcke in deselve Va-
leye staet; wierde door den blixem foodaenigh ontfteecken, dat sy tot aen de
gront toe af-brande, gelijk oock twee Huysen aen de Reviere van de Koeyen.

Een andere donder-slagh viel in de Kercke van *Petapa* op het groote Altaer,
hy kloofde de mueren van het selve, lopende van het eene eynde nae het ande-
re, vernietighde ende maecte alle de Schilderyen ende het vergultsel swart,
sonder evenwel eenigh ander quaet te verrighen.

Seecker Religieus, in het Convent van de Cordeliers, binnen *Guatemala*, op
sijn bedde een middagh-slaepje houdende, wierd daer van dood-geslagen, ende
sijn lichaem wierd soo swart als of het in het vyer gelegen hadde, ende des niet
te min kondemen gantsch geen teken van eenige quetsinge aen hem bespeuren.

Daer gebeurden in dat Landt in het selve Jaer van 1632. veel droevige din-
gen, doch G O D T beschermde my altoos door sijne groote barmhertigheyt,
als by miracul.

Want soo als ick op seeckere Saturdagh des nae de middaghs vol van anghst, Groot ge-
ende van vreesse bevende, in mijne Kamer besigh was om mijne gebeden te vaerdes
doen, viel de donder op de muer van de Kercke, vlack by mijne Kamer, ende Autheurs-
doodde twee Kalven, welcke op de plaetse aen een pael gebonden stonden, om uyt het
des volgenden daeghs, tot het gebruyck van het Klooster, gesslaght te werden. welcke

De blixem was soo dichte by, ende daer toe soo vervaerlijck, dat mijne ge- hem G O D T
heele Kamer in vlamme scheen te staen, sy wierp my met soo veel geweld genaede-
ter aerde, dat ick een geruymen tijdt langh scheen dood te zijn, ende als ick lijk red.
tot mijn selven was gekomen, vont ick veele Indianen om mijn lichaem staen,
welcke daer waeren komen lopen, gelovende dar'er tot mijnent, ofte ten min-
sten in de Kercke, brant moeste zijn ontstaen door de kragt des blixems.

Dese donder-vlagen ende dat onweder bragten my al mede veel profijts aen, Voordeel
want, soo als ick te voren gesegt hebbe, de Spaigniaerden van de Valey ende de uyt het
Indianen deeden veele Proccessen doen, in dewelcke men deede de Beelden der onweder
Heyli- getrocken,

Heyligen om-draeghen; dit geschiede niet sonder gelt te geven, want een yder braght Offerhanden ende Aelmoessen, op de gewoonlijcke wijze.

Truxillo In de Somer, die op de dese volghde, waeren'er boven gewoonlijcke Aert-bevingen; Deselve vielen in *Peru* soo groot ende swaer, dat de Stadt *Truxillo* daer door in de aerde versonck.

De aerde opende sigh op veele plaetsen, ende vernielde op eenige de Inwoonders, welcke in gebeden in de Kercke zijnde, met Kerck met alle door haer wierden vervolgen.

De schaede die door deselve omtrent *Guatemala* geschiede, was veel minder, dan die geene, welcke wel op verscheydene andere Plaetsen voorviel, want sy deede niet dan eenige muynen, die van steen in de Sonne-schijn gedrooght, gemaect waeren, ter neder werpen, ende de Kercken schudden ende beven; Dit evenwel verweckte een groote vrees in de Inwoonders, welcke voor foodaenigh een ongeluck vreesden, als'er was voorgevallen, weynigh tijds eer ick in dat Landt quam te arriveeren, ende om sulcks te vlieden ende te ontgaen, begaf sigh een yder tot de devotie, ende men liet veele Missen seggen, om het gedreyghde gevaer te verwijderen.

De schrij- Dese Aert-bevinghen vallen in *America* veel meenighvuldiger dan langh-vinge van duerigh, want men gevoelt die maer een korten tijdt, maeckende deselve drie de Aert- verscheydene beweginghen; de eerste beweeght ter flincker, de andere bevingen ter rechter hand, ende de derde schijnt de aerde weder in haere plaetse te stellen.

rica. Het is seecker, dat, soo sy lange duerden, daer geene Toornen, Kercken ofte hooge gebouwen zijn, met hoe groot een konst ende forge die oock mogen gemaect wesen, welcke sy niet tot aen de grondt toe souden neder-weren.

Daer viel'er een voor te *Mixco*, welcke soo hevigh was, dat hy de Klocken deede luyden, ende den Toorn aen eene zijde overhellen, doch ick was daer foodaenigh toe gewent, dat ick, dieshalven; de moeyte niet nam van uyt mi n bedde te gaen.

Maer sy braghten my, in dit Jaer, in soo groot een gevaer, dat ick seggen kan, dat ick, sonder GOD TS hulpe, van deselve soude sijn oversulpt geweest.

Seer groot Want daer quam, soo als ick op seeckeren morgen in mijne Kamer studeerde, seer schielijck eene Aert-bevinge, welcke soo kraghtigh was, dat hy my de Taefel deede verlaeten om onder een venster te vlughten, vreesende dat het geheele Huys, eer ick de trappen soude hebben kunnen af-klimmen, soude gevallen ende my vermorselt hebben.

Het venster was in een seer dicke muer, zijnde het selve booghs-wijse overwelft, ende foodaenigh een plaetse, houden de Spaigniaerden voor de veylighste ende verseeckerste, in gevallen een Huys komt in te storten.

Mer dat ick onder het venster mijn selven hadde geplaeft, hielt de Aert-bevinge op, ende soo als ick in mijn selven overleydde of ick daer ter plaetse blijven

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XX. CAP. 341

blijven soude, ofte wel af klimmen ende op de voor-plaetsē gaen, soo overquam my een tweede Aert-bevinge veel heviger dan de eerste, foodaenigh dat my sulcks deede vreesen, door die stercke schuddingen ende bewegingen verplettert te worden, of dat ick uyt het venster soude ter aerde vallen, zijnde het selve wijdt en ruym, ende hoogh van de folder, sonder mer glaesen ofte hout gefloten te zijn, volgens de wijze van dat Landt.

Tot soo verre dat, als my sulcks was overgekomen, ick geen minder gevaer liep dan van mijn hoofd aen stucken te vallen, ofte wel mijne beenen ofte armen te breecken, ende in dien ick ter aerde van boven nae beneden wilde springen, soo konde ick niet ongaen my te beseeren.

De verbaestheyte, in dewelcke ick my bevont, belette my eenige vaste resolutie te nemen, doch soo als in het midden van dese mijne perplexiteyt, een derde Aert-bevinge my overviel, benam die my het gebuyck der sinnen foodaenigh, dat ick het eene been al buyten het venster stack, om by gevolge het geheele licchaem te laeten afsacken, maer GODT wederhielt my, ende deede te gelijk alle die Aert-bevingen op-houden.

Op dese wijze bewaerde GODT my het leven twee-maelen binnen *Mixco*, maer in het Dorp van *Pinola* was ick in gevaer van een been te verliezen, ende dat door een kleyn dierken, dat noch soo groot niet is als een vloy.

Her Dorp *Pinola* werdt in de Indiaensche taele *Pancac* genaemt; de eerste syllabe van dat woordt *Panis* binnen ofte *in* geseght, ende *Cac* beduydt drie verscheydene dingen, als eerstelijck het vyer, ten tweeden een seckere vrucht welcke men andersints *Guava* noemt, ende ten derden een kleyn soorte van gedierte, door de Spaigniaerden *Nigua* genaemt, men vindt het selve door geheel Indiën, maer veel meer op de eene dan op de andere plaetsē, doch voor al sijn sy meenighvuldigh in die Dorpen ende Vlecken, in dewelcke men veele Verkens houdt.

De Spaigniaerden seggen dat veele Soldaeten van Francoys Draeck daer van stierven, wanneer sy de voet te *Nombre de Dios* aen Landt setten, ende op het hooge geberghte van St. Paulus, nae de zijde van *Pannama* klommen.

Want door dien sy voelden dat de voeten haer jeuckten, sijnde de oorsaekē daer van aen haer onbekendt, soo begaeyen sy haer om deselve te krabben, ende dat soo sterck dat sy sweeren daer van kregen, die haer om hals braghten.

Eenige seggen dat men die op alle plaetsen, om hoog soo wel als om laegh vint, ende op de stoelen ende bedden soo wel als op de vloer, doch de ondervindinge leert dat sy niet dan op de vloeren ende de aerde zijn, vooral in vuyle ende in weynigh gereynighde Huysen.

Sy setten sich gemeenlijck aende voeten, ende weten door de schoenen te dringen, maer men krijght die weynigh aen de handen ofte aen de andere gedeelten des licchaems, waer uyt oock blijckt dat sy haer op de aerde, ende niet op alle plaetsen, onthouden.

Sy sijn, soo geseght is, veel kleynder dan de allerminste Vloyen, foodaenigh

Naems-
oorspronk
van het
Dorp *Pi-
nola*, an-
ders in de
Indiaen-
sche Taelē
Pancac ge-
naemt.

Beschrij-
vinge van
het Onge-
dierte *Ni-
gua* ende
sijne ge-
effecten.

nigh datmen moeyte heeft om haer te sien ende door het gesichte te onderscheyden, ende als sy in de voeten komen gevoeltmen in deselve een uytrenmende hette ende jeuckte.

Middelen
om die te
ontgaen.

Sy schijnen als dan swart te wesen, ende sijn niet grooter als de punt van een spelde, men kan haer dan gemackelijck, door behulp van een naelde daer uyt lighen, doch soo men dat niet doet sonder haer te breecken, ende dat het minste gedcelte daer maer komt in te blijven, soo sal dat selve soo wel in het vleesch door-dringen, ende soo veel quaet verwecken, even als of het geheele lichaem daer in gebleven waere.

Als sy tot in het vleesch sijn door-gedrongen, verwecken sy een kleyn blaederken, het welcke vol materie ofte etter sit, het selve werd allenxkens grooter tot dat het de gestalte van een boon heeft gekregen, ende doet de jeuckinge al geduerigh toenemen, maer indien men het krabbelt soo werdt het geheel vierigh ende steeckende, oock geraecktnen daer door in gevaer van het been te verliefen.

Sommige meynen dat het best is deselve uyt te trecken, wanneer sy even beginnen te jeucken ende maer in de huydt komen, maer dit valt seer moeyelijck ende swaer, door dien men haer naeuwlijcks sien kan, ende sy seer light gebroocken konnen werden.

Hier van is het dat veele deselve niet willen aenraecken voor ende al eer dat sy tot in het vleesch sijn door-gedrongen, ende aldaer een blaeder met etter vervult gemaect hebben, welcke sijn door haere vierigheyt tot door de huydt laet sien, ende daer op maect men deselve mer een naelde rontomme dese blaeder los, ende men ontwortelt deselve, soodaenigh dat men die, met de punt van de naelde, daer t'eenmael kan uytlichten (want indien men die door-steeckt, soo begint sy weder op een nieuw te sweeren) ende yers uyt de ooren ofte wat aese daer op leggende, soo is men dan in een a twee draegen genesen.

Het beste middel om van dit ongedierte niet geplaeght te worden is, datmen sijne schoenen, kouffen, ende andere klederen altoos op een stoel legge, of op eene van de aerde verhevne banck, ende datmen noyt bloodts-voets gae.

De India-
nen sijn
daer vry
van.

Doch het is een wonderlijcke saecke, dat de Indiaenen, welcke blootsvoets gaen, daer door by nae noyt geincommodeert werden; men meent dat dit van haer huydts hardigheyt komt, want indien sy deselve soo weeck ende reder hadden, als die geene welcke kouffen ende se'enen draegen, soo souden sy daer soo wel dan die van geplaeght werden.

Den Au-
theur
raecht
door een
Nigua in
groot ge-
vaer.

Het Dorp *Pancao* ofte *Pinola* is dit gewormte ofte dese *Niguas* seer onderworpen, het selve hebbe ick door eene verdrietige ervaerentheydt beproeft, want als ick op mijne eerste komste op die plaetse de eygenschap ende natuere van dit ongedierte noch niet kende, liet ick 'er een soo lange in mijn voet sitten sweeren, deselve oock geduerighlijck krabbende, dat 'er eyndelijck soo groot een brandt toefloegh, dat ick my onder de Barbieren haer handen moeste begeben, ende

ende twee maenden te bedde leggen, in welken tijdt ick volkomentlijk, door GODTS genaede genesen wierde.

Doch op dat de naekomelingen mogen kennisse hebben van de genaede, welcke my Godt, door sijne wonderlijke voorfenigheydt, in soo verre van mijn Vader-landt afgelegene Landen heeft betoont, soo wil ick, voor ende al eer dit Capittel te yndigen, de andere gevaren in dewelcke ick my bevonden hebbe, nevens de maerieren door dewelcke my de HEERE daer uyt heeft verlost, den Leser voor ooggen stellen.

Hoewel het waeraghtigh is dat de meeste Indiaenen alleen Christenen in sich in ende in het uyterlijcke zijn, ende in het heymelijck tot den Af Goden dienst ende de Toverijde genegen, door dien sy doch evenwel onder mijn opzigt waeren, soo geloofde ick, dat ick haer JESUS CHRISTUS predickende, haer carefferende ende tegens de wreedtheydt der Spaigniaerden beschurten- te, des te beter tot de waerheydt soude konnen brengen, ende voor al omtrent de kennisse GODTS den Vaeder ons Heeren JESUS CHRISTI.

Hier door, ende om dat sy groote liefde ende eerbiedigheydt voor my hadden, was het dat ick, in alle gelegentheden, haer mijne genegenheydt tragte te betuygen, beklaegende haere staet ende conditie, kiefende haere zijde als eenigh Spaigniaert haer verongelijckte, ende hebbende altoos Wijn ende Brandewijn in mijne Kaemer, om haer te drincken te geven als sy my quaemen besoecken, oock om haer te verstercken wanneer sy sieck ofte bedroeft waeren, het welcke my evenwel, in het Dorp van *Pimola*, by nae het leven koste.

Dit quam hier door dat seecker Indiaen van dat Dorp, welcke een Spaigniaert, genaemt *Dom Francisco de Monte-Negro*, diende, die omtrent een halve mijle daer van daen woonde, soodaenigh van sijn meester gelaegen ende gesequest wierde, om dat hy hadde gefeght dat hy my soude gaen klaegen, dat hy hem sijn loon wegens sijnen gedaenen arbeydt onthieldt, dat hy het soude betorven hebben, in dien ick, na datmen hem te huys hadde gedraegen, niet aentonts om een Chururghijn nae het Dorp van *Petapa*, hadde gefonden.

Ick klaeghde aen den President van *Guatemala* over het quaet onthael dat desen Indiaen hadde ontfangen, welcke, mijne klaghten in aght neemende, den Spaigniaert by hem deede komen, ende in de Stadt binnen het gevanghuys logeren, alwaer hy blijven moeste tot dat den Indiaen genesen was, beclaende met eenen een goede boete.

Ick vertoonde daer en boven in seecker Sermoen dit doen van *Monte-Negro* aen de andere Spaigniaerden, haer vermaenende de arme Indianen geen ongehoorlijck te doen, ende haer waerschouwende dat ick dat al soo weynigh verdraegen soude, dan of sy het aen mijn Persoon deeden, door dien ick haer als nieuwelingen ende tedere voort-plantingen van het Christendom aensagh, welck men niet moeste ergeren, maer veel eer door soetigheydt ende vrientfchap tot JESUS CHRISTUM leyden.

Ick beval hier op aen alle de Indianen, dat sy by my souden komen, als men haer eenigh leet deede, ende daer over aen my haere klaghten komen doen,

Hy be-
tracht in
dit sijn
werck
GODES
eer.

Sijn goet
voorne-
men
omtrent
de Indiae-
nen.

Ende sijne
liefde en-
de gene-
genheydt
tot haer.

Seecker
Indiaen
werd door
sijn Mee-
ster seer
mishan-
delt.

Den Au-
theur doet
den Spai-
gniaert
straffen.

haer belovende, dar ick haere faecken soo wel soude voordraegen, ende haer ongelijck ten toon stellen, dat ick my verseeckerde, datmen haer recht soude doen erlangen, gelijk sy wel konden bespeuren uyt her geene ick reets gedaen hadde.

Hy raecht daer door in lijfsgevaer. Dit Sermoen nam *Monte-Negro* soo qualijck, dat hy by eede verseeckerde, soo als men my naemaels heeft geseght, dat hy my soude dooden. Ick konde sulcks evenwel swaerlijck geloven, my inbeeldende dat het eer een Spaentische *Rodomontade* dan een waeraghtigh opset ende voornemen was.

Selvs eenige van mijne Vrienden seyden my, dat ick aght op mijn selven moeste nemen, maer ick veraghte dit advis al mede, tot dat ick op seeckeren dagh de Indiaenen ende de Jongens die my diendden, nae de deure van mijne Kamer sagh komen lopen, die my waerschouden, dat ick niet soude buytens huys gaen, door dien *Monte-Negro* op de voorplaetse was, mer een bloten Degen in de vuyst, in meeninge om my te dooden.

Ick beval haer aenstonts dat sy de Regenten van het Dorp souden gaen haelen, op dat sy my te hulpe souden komen, doch den Spaigniaert, die in soo groot een raesferye was ontstecken, siende sijn ontdeckt, was terwylen uyt het Dorp geweecken.

Dit verplighte my, om forge voor mijne behoudenisse ende veyligheyt te draegen, ende ten dien eynde deede ick seecker Neger, *Michael Delva* genaemt, by my komen, dese was seer kloeck ende sterck, ende ick liet hem by my woonen, tot dat ick een eynde van de faeck van *Monte-Negro* gesien hadde.

Als ick op den volgenden Sondagh des morgens nae *Mixco* moeste trecken, soo nam ick mijn Neger met my, ende een half douzain Indianen om my te verstellen, ende soo als ick dwarfch door een kleyn Bosken passeerde, het welcke midden in de Valeye leght, soo sagh ick dat mijn vyant my daer waghte, welke siende het Convoy dat ick by my hadde, niets dorste onderstaen, gevende my alleen veele schelt-woorden, ende seggende dat hy my met minder geselschap eens hoopte te vinden.

Doch doet daer over weder straffe oeffenen. Dit verplighte my niet langer te waghten met het doen van een tweede klaghte over hem aen den President, welke deselve seer wel op nam, ende nae dat hy *Monte-Negro* een maent hadde gevangen gehouden, bande hy hem dertigh mijlen van de Valeye.

Ick wierde niet alleen door de Spaigniaerden vervolght, en dat ter oorfaecke van de Indiaenen, terwylen ick in dese Dorpen woonde, maer oock van de Indiaenen selve, hebbende, die dit deeden, geene Religie dan in schijn, doch hoewel ick my, soo wel door de eene als door de andere, in groot gevaer bevont, soo deede my GODT doch altoes de genaede van my voor haere handen te bevrijden.

HET XXI. CAPITTEL.

Historie van de Toveraerster Martha de Carillo. Sy werdt seer door de Indiaenen gevreesst. Den Autheur nevens een Officier van de Inquisitie beleght informatien tegens haer. Spreeckt met haer daer selfs over. Weygert haer de Communie. Sy neemt daer wraeck over op hare geschencken. Traght het oock aen sijn Persoon te doen. Dogh te vergeefs. Sy dreycht hem op een nieuw. Dogh sy werdt gevangen ende sterft in heghthenisse. Historie van de Toveraer Juan Gonçales. Hy werdt in de gedaente van een Leeuw gequetst. Informatien hier over genomen, ende examinatie daer over gedaen. Historie van Juan Gomez. Hy werdt schielijck sieck ende ontbiedt den Autheur. Hy spreeckt sijne bieghete, ende sterft. Sijn leven werdt aen den Autheur ontdeckt. Juan Gomez ende Sebastiano Lopez veghten onder de gedaente van een Leeuw ende Tyger met malkanderen. Lopez raecht daer over in heghthenisse. De Indianen soecken dese saecke te versussen. Dogh andere brengen het aen den dagh. Het Lijck van Gomez werdt geschout. Informatien tegen Lopez beleght, die na Guatimala gevoert, ende aldaer wert opgehangen. Historie van de Fuentes te Mixco. Haere Afgoderye komt aen den dagh. Seecker Spaigniaert maeckt deselve den Autheur bekend. Den Autheur gaet haren Afgodt met seer groote voorsichtighedyt ende circumspectie opsoecken. Hy vernaght met sijn Geselschap in het Bosch. Sy vinden den Afgodt. Beschrijvinge daer van. Sy nemen hem mede. Den Autheur doet alle de Spaignjaerden ende de Negers tegens den volgenden Sondagh te kercke nooden. Hy brenght den Afgodt aen sijn huys, ende des Sondaghs daer aen op den Predick-stoel. Hy stelt hem

aldaer het Volck voor oogen. Daeght hem ende de Duyvel uyt. Doet hem aen stucken backen ende verbranden. Hy maect sulcks te Guatimala bekent. Stelt den raedt die hy van daer krijgt te werck. De Afgoden-Dienaers zijn obftinaet. Sy leggen den Autheur laegen. Bestormen sijne slaep-kamer. Sy komen voor de tweede reyse wederom. Een van haer werdt gequetst. Sy brengen hem door list in groot gevaer. Quetsen hem met een mes. Werpen hem ter aerde. Hy werdt uyt het gevaer geredt. Een van dese geweldenaers werdt gevangen. Den Autheur belegt Informatien wegens dit voor-val. Sorge van de Spaigmaerden voor den Autheur gedraegen. Die alle de verdaghte Indiäenen gevangen nemen. Haer boos voornemen werdt ontdeckt. Sy werden nae Guatimala toe gevoerd. Straffe aen haer geoeffent. Haer berouw en leedt wesen, werdt door den Autheur oprecht te zijn bespeurt.

Hiftorie
vande
Tove-
raerster
*Martha de
Carillo.*

IN het Dorp van *Pinola* waeren eenige Inwoonders, die seer tot de Toveryenegenen waeren, ende door de maght des Duyvels wonderlijcke dingen gedaen hadden.

Onder andere was'er een oude Vrouwe, *Martha de Carillo* genaemt, welke al van te vooren was beschuldight geweest dat sy veele Lieden in het Dorp berovert hadde; doch de Spaenische Reghters verklaerden haer onschuldigh, vindende geene seeckere ende genoeghsaeme bewijs-redenen tegens haer; hier door wiert sy foodaenigh in haere boosheyt gesterckt, dat sy haer veel erger dan te vooren aenstelde, ende veel meer quaets bedreef.

In de tijdt welcke ick daer woonde, eyndighden twee ofte drie Perfoonen haer leven door een seeckere langhduerige foorte van quyninge, ende sy seyden op haer sterf-bedde, dat dese *Carillo* haer als vermoort hadde, siende sy deselve dickmaels omtrent haer bedde, haer met een dreygende ende vergriamt gelaet vervaerende.

Sy werdt
seer door
de Indiae-
nen ge-
vreeft.

Sy hadde foodaenigh een schrick onder de Indiaenen gebracht, dat niet een van deselve over haer derfde klaegen, vreesende dat sy spel met haer souden hebben, ende dat sy haer noch erger soude handelen; dit veroorsaecte dat ick aen *Don Juan de Guzman*, die doenmaels Heere van het Dorp was, deede seggen, dat sy sijne geheele Plaecte soude ruineren, in gevalle hy daer in geene orde geliefde te stellen.

Hier

III. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XXI. CAP. 347

Hier op verwierfhy van den Biffchop, datmen aen my ende aen seecker ander Officier van de Inquifitie bevel foudē geven, om een forghvuldige onderfoeckinge op haere maniere ende wijfe van leven te doen; als wy dit aenvingen, bragten de Indianen feer groote klagten tegens haer in, getuygende meeft alle de Inwoonders van het Dorp, dat het baerblijcklyck was, dat fy met de Duyvel ende de Tover-konfte omginck, ende dat fy, eer fy de eerftmael befeuldicht wierde, gewoon was geweest, figh door een Rottingh, waer fy oock moghte gaen, te doen volgen, welke, als fy in de Kercke gingh, aen de deure bleefftaen, waghrende tot dat fy foudē uytkomen, daer nae mer haer weder nae Huys toe gaende; hier by feyden fy dat fy geloofden, dat die Rottingh haeren bosen Engel, ofte familiaren Geest was, door dien fy dickmaels haere Honden daer op gehifft hadden, welke, in plaetfe van die te naederen, daer van waeren gevlucht.

Doch federt dat fy voor het Gereghte was verdaghvaert ende befeuldicht geweest, hadde men die Rottingh niet meer gefien, het welke men dan daghte dat fy uyt listigheyt hadde gedaen, om daer door de Liedē de gedaghten te doen hebben, van dat fy haer nu met fulcke dingen niet meer bemoeijde.

Dese oude Vrouwe was een weduwe, ende nae alle uytterlijcke sehijn, een van de armfte ende behoefte van het Dorp; fy hadde doch evenwel altoos veel gelts; sonder datmen konde bemercken, hoe fy dat moghte bekomen.

Het was omtrent den tijdt van de Vasten, wanneer ick doende was, met dese foorte van informatien tegens haer te beleggen, alle de Inwoonders van het Dörp quaemen als doen te bieghte, ende fy foo wel als de andere; Sy braght my schoonder geschencken dan ick van yemant van geheel het Dorp hadde gekregen, want daer mengemeenlyck maer een Reael gaf, foo vereerde sij'er my vier, nevens een Kalkhoen, wat Vifch, Eyeren ende een pot met Honigh.

Sy beelde haer in dat dit my een goet gevoelen van haer foudē doen hebben, ende dat ick het seggen van de Indiaenen tegens haer niet aghen foudē.

ICK ontfingh haere Offerhanden ende hoorde haer in bieghte; in defelveyde fy my niet dan kleynigheden, welke men naeuwlijcks onder de vergevlijcke fonden foudē hebben konnen reeckenen.

Hier door aghte ick my verplight, om haer selfs naeuwkeurighlyck te ondervraegen, nopende het gevoelen dat de Indianen van haer hadden, en voor al raekende het geene my twee a drie op haer dood-bedde hadden verseeckert, dat fy haer betovert hadde, dat fy haer, eer fy sieck wierden, gedreyght hadde, ende dat fy daer nae aen en om haer bedde verscheenen was, seggende dat fy haer foudē doen sterven, terwijlē fy van niemant dan van de siecken gefien wierde.

Hier op antwoorde fy my anders niet, dan met krijten ende traenen te storren, seggende datmen haer ongelijck foudē doen, wanneer men dit van haer geloven wilde.

Den Au-
theur ne-
vens een
Officier
van de In-
quifitie
beleght
informa-
tien te-
gens haer.

Spreekt
daer selfs
Ick over.

Ick vraeghde haer hoe het mogelijk was, dat sy, sijnde een arme weduwe, sonder eenige Kinderen, die haer te hulpe quaemen ende wat by-ferteden, te hebben, oock sonder eenigh middel om de kost te winnen zijnde, my meer gelt konde geven dan de rijkste van het Dorp deeden, oock hoe sy aen die Kalckhoen, aen die Eyeren, aen die Honigh ende Visch gekomen was, hebbende sy van alle die dingen niet in haer Huys.

Hier op antwoorde sy, dat **GOD T**, die haer beminde, haer eenige van die dingen hadde gegeven, ende dat sy de rest voor haer gelt gekoght hadde.

Ick vraeghde haer weder, van wie sy die gekoght hadde, ende hier op seyde sy, dat het was van de Inwoonders van het Dorp.

Ick vermaende haer seer tot de Boetvaardigheyt ende het Geloove, seggende dat sy de Duyvel moest verlaeten, ende gantfch geene gemeenschap met hem houden, hier op antwoorde sy my, mer woorden die vol van godtvrugheyt ende devotie waeren, my seer ernstelijck biddende, haer, nevens alle de andere, die op den volgenden dach ter Communie moesten komen, deselve nyrt te reycken.

Doch ick seyde haer dat ick dat niet dorste doen, my van de woorden van onsen **SALIGHMAECKER** bedienende, welcke gefeght hadde, *datmen het brood der Kinderen, niet voor de Honden, noghte de Peerlen voor de Swijnen moeste werpen*; dat soo ick haer toeliet ter Communie te komen, sulcks groote ergernisse soude geven, nae dat sy niet alleen van Toverye verdaght, maer oock beschuldicht hadde geweest.

Weygert
haer de
Communie.

Sy nam dit seer quaelijck, seggende dat sy veele Jaeren langh de Communie hadde ontfangen, dat het haer een groot ongenoegen gaf die in haeren ouderdom te moeten missen, hier op begonde sy te krijten; doch alle haere traenen konden my niet bewegen, ende ick bleef volstandigh in mijn voornemen, van haer sulcks te weygeren, gevende haer daer op haer afscheyt, en seggende dat sy soude verrrecken.

Sy neemt
daer wrake
over op
haerge-
schenc-
ken.

Als ick omtrent de middagh mijn dienst in de Kercke hadde af-gelegh, beval ick aen mijn Volck, dat sy de Offerhanden souden gaen versaelen, ende tot mijn middagh-mael, de Visch, die sy my geschoncken hadde, bereyden; doch men hadde deselve soo drae niet in de Keucken gebracht, of de Kock bevont die vol maeyen ende grooten stanck, foodaenigh datmen die moest wegh werpen.

Dit deede my aghterdencken krijgen van alle de giften van dese oude Toveresse, ende het bewoogh my om haeren Honigh te gaen besien, ick goot die uyt de Por in een Schootel, ende bevont die mede vol wormen ofte maeyen; wat haer Eyeren belanght, ick konde die van de andere niet onderscheyden, door dien ick'er omtrent hondert die dach hadde ontfangen, maer onder het gebruycken van deselve vontmen nu en dan eenige stinckende, ende oock andere daer doode Kieckens in waeren.

Men vont op den volgenden dach de Kalckhoen dood, ende wat haer vier Realen berrof, ick konde niet bespeuren of sy my van die kant oock beroverth hadde,

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXI. CAP. 349

hadde, om dat ick die met veele andere, my op die dagh door de Indiaenen gegeven, in mijn sack hadde gestooken, doch ick bevont evenwel, nae mijne beste nae-reekeninge ende onthout van het getal, darmen my die dagh hadde gegeven, dar'er my vier ontbraecken.

Den avont welcke op die dagh volghde, bleef ick, nae dat mijne Indianen nae haere ruste waeren gegaen, seer laet studeren in mijne gewoonlijke Kamer, om dat ick op den volgenden dagh eene vermaeninge moeste doen aen alle die ter Communie souden komen.

Nae ick nu wat gestudeert hadde, gebeurde het tusschen thien ende elf ueren, dat de deure van het voor-huys, welcke was aen die zijde daer mijne Kamer ende die van mijne Knechten stont, schielijck geopent wierde ende met seer groot gerughte, gelijk oock mede drie andere deuren open gingen; hier op hoorde ick her gelydyt van yemant die in de Saele quam, ende daer in eenigen tijdt gingh wandelen.

Traght
het oock
aen sijn
Perfoom
te doen.

Als ick hier op noch een andere deure, door dewelcke men nae het vertreck ginck, waer in de Tuyn van de Muyl-efels geflooten wierden, hoorde openen, deede my sulcks gelooven dat het mijn Neger *Michael Delva* wel moghte zijn, die sich dickmaels laet te ruste begaf, voor al sedert ick dit spel met *Monte-Negro* gehad hadde, ende ick beelde my in dat hy de Saele van sijn Muyl-efel gingh op-fluyten, hier om was het dat ick hem twee a driemaelen, mer sijnen naem, van binnen uyt mijne Kamer, riep, sonder dat my yemant antwoorde.

In plaetse van antwoord hoorde ick noch een andere deure, door dewelcke men in den Tuyn ginck, openen; dit verbaefde my soo dat het geheele lichaem my sidderde ende beefde, en dat mijne hairen op mijn hoofd te berge reesen, foodaenigh dat de schrick my selfs de moer ende maght benam om mijne Knechten te roepen.

Hier door begonde ick aen de Toveresse te gedencken, ende bad GOD T dat Hy my voor haere boosheyt wilde beschutten; Daer op dan moet geschept hebbende, ende gevoelende dat mijne tonge ontbonden was, welcke de vreesse te vooren hadde als verfloten gehouden, riep ick mijne Dienaeren, kloppende daer toe met een Rottingh, op dat sy my des te beter hooren souden, want ick dorste noch mijne deure niet openen, noch uyt mijne Kaemer treden.

Als nu mijn Volck, door het gerughte dat ick maecte, ontwaect was, begaf het sich aen de deure van mijne Kamer, ende ick vraeghde haer, nae dat ick dié geopent hadde, of sy niemant in de Saele gesien ofte gehoort, ende het gerughte van het openen der deuren niet vernomen hadden.

Sy antwoordden my dat sy sliepen, ende daer door niet gehoort hadden; doch onder haer was een Jongen, die my seyde dat hy alles hadde gehoort, my die saecke vertellende op deselve wijze als ick die hier voorens hebbe beschreven.

Hier op nam ick de keerse in de handt, ende ginck met haer alle in de Saele

Saele om de deuren te besichtigen, ende ick vont die alle geslooten, op de selve wijze als de Knechten my hadden gefeght, dat sy die des avonts hadden besorgh.

Hier uyt bespeurde ick dat de Toveresse van voornemen hadde geweest my te verchricken, doch dat sy my geen quaet hadde konnen doen.

Ick begaf my daer nae in mijne Kamer ende te bedde, hebbende twee van mijne Dienaers bevoolen mede in deselve te gaen leggen.

Des morgens font ick om mijnen Officiael, ende verhaelde hem het geene my die voorledenen nacht was overkomen; Hy begonde daer over te lacchen, ende seyde dat het de weduwe *Cavillo* hadde geweest, welcke diergelijcke parten wel meer in het Dorp gespeelt hadde, aen die geene, die haer hadden, na haer gevoelen, geaffronteert, hier om was hy my des avonts te voeren komen verfoecken, om haer de Communie te willen geven, alleen uyt vreesse dat sy my eenigh quaet soude doen, doch ick hadde dat aen hem soo wel als aen haer selve geweygert; hier na seyde hy my dat ick maer moeste vrolijk zijn, ende dat hy wel wiste dat sy de maght niet hadde van my eenigh leet te doen.

Sy dreygt hem op een nieuw.

Nae dat ick de Communie die dagh hadde uytgedeelt, quaemen eenige van de voornaemste Indiaenen my besoecken, seggende dat de oude *Cavillo* haer beroemt hadde, dat sy my op de eene ofte op de andere wijze een part soude speelen, om dat ick haer de Communie niet wilde geven.

Doch sy wert gevangen ende sterft in heghthenis.

Maer om het Dorp van een soo boos Schepfel te verlossen, deede ick haer nae *Guatemala* brengen, nevens alle de informatien die ick tegens haer beleeght hadde, deselve font ick aen den President ende aen den Bischop; Dese deden haer in de Gevanckenisse sluyten, in dewelcke sy twee maenden daer nae sterft.

Daer waeren noch veele andere Indiaenen in het Dorp die men verhaelde dat wonderlijcke dingen deeden.

Historie van den Toveraer *Juan Gonzales*.

Men seyde onder andere dar'er seeckere *Juan Gonzales* was, die sich selven dickmaelen in een Leeuw veranderde, ende sijnde hy in die gedaente, wierde hy door een arm Spaigniaert in de Neus gequetst; dese gefeyde Spaigniaert won sijn kost met het Jaegen op het Geberghre van Hertzen ende andere wilde Beesten.

Hy wert in de gedaente van een Leeuw gequetst.

Het gebeurde hem op seeckeren dagh, dat hy een Leeuw aghter een grooten Boom gewaer wiert, hy konde van deselve niet dan den muyl sien, waer op hy sijn Roer loste, ende de Leeuw begaf sich aenstonts op de vlught.

Gonzales bevont sich op die selve dagh sieck, ende men font om my te haelen op dat ick sijne bieghte soude hooren; Tot sijnt gekomen zijnde, bevont ick dat hy in het aengesichte gequetst was, en dat sijnen Neus t'eenemaal was verbriffelt; Hier op hem gevraeght hebbende hoe hy daer aen was gekomen, antwoorde hy, dat hy van een Boom was gevallen, ende dat het weynigh scheelde of hy hadde daer door t'eenemaal gedood geweest, doch evenwel befschuldighde hy daer nae die arme Spaigniaert van op hem geschooten te hebben.

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXI. CAP. 351

Als nu dese faecke voor den Reghter gebraght wierde, soo nam men ver-
klaeringe van my, hoe dat *Gonzales* geseght hadde, dat hy van een Boom was
gevalln; De Spaigniaert wierde oock onder eede gehoort; hy seyde dat hy in
een seer dicht Bosch op een Leeuw hadde geschooten, fullende niemant konnen
dencken dat eenigh Indiaen daer in soude komen ofte yets te doen hebben.

Men doorfoght het Bosch, ende men bevont de teekenen vande kogels van
het Roer in den Boom staen, ende *Gonzales* bekende dat hy sich daer ter plaet-
se beseert hadde, ende gevraeght zijnde hoe het mogelijk was dat de Spai-
gniaert hem daer ter plaetse van sijnen val ofte quetsuere niet gesien hadde, wan-
neer hy nae den Leeuw quam soecken, soo antwoordde hy dat hy gevlught was,
uyt vreesde dat geseyden Spaigniaert hem voort dooden soude.

Doch door dien het meeste gedeelte van sijne antwoorden frivoool was,
ende de onschult van den Spaigniaert baerblijckelijck, waer by quam het ge-
rughte dat door het Dorp ginck van dat *Gonzales* met de Duyvel converseerde,
soo wierde de Spaigniaert vry gekent van alle het geene den anderen te-
gens hem gedeposeert hadde.

Doch dit alles is niet te vergelijcken by het geene hier nae seeckeren *Juan*
Gomez over quam, dese was de voornaemste van het Dorp, oud omtrent tagh-
tigh Jaeren, ende sijnde het Hooft ende de Bestierder van de aensienlijckste
Stamme die onder haer was; sijn aensien was foodaenigh, dat sijn gevoelen
alroos voor dat van alle andere geprefereert wierde, voor de rest hadde hy alle
de uytterlijcke teekenen van een eerlijck Man, weynigh dagen passeerden
sonder dat hy des morgens in de Misse quam ende s'avonts in de Vesper,
hebbende selve hy groote geschencken aen de Kercke gegeven.

Als desen Indiaen, so als ick in het Dorp van *Mixco* was, schielijcken was sieck
geworden, quamen de Bedellen van het Gebroederschap van de Maget Maria,
vreesende dat hy sonder bieghte soude sterven, ende sy dan daer over door my
bestraft werden, my te *Mixco* ter middernagt vinden, my biddende dat ick aen-
stonts met haer wilde gaen, om *Juan Gomez* tot een goet eynde te bereyden, seg-
gende dat hy seer na my verlanghde, wenshende dat ick hem quame troosten.

Hoewel het een onbequaem uer was, ende dar'er een swaere regen viel,
door dien ick evenwel oordeelde dat het een werck van liefde was, belette my
sulcks niet te Paert te stijgen ende drie mijlen weeghs, geduerende den regen
ende duyfterheyte des nachts, af te leggen.

Sijnde te *Pinola* door nat van het gevallene waeter gekomen, begaf ick my
aenstonts aen het Huys van den ouden *Gomez*, ick vont hem te bedde leggen-
de, hebbende geheel het aengesichte bewonden, hy bedanckte my voor de
moeyte die ick voor de saeligheyte van sijne ziele hadde genomen, hy bad my
dat ick sijne bieghte wilde hooren, ende door deselve soo wel als door sijne
traenen gaf hy my niet dan teekenen van een goet leven, ende van de begeer-
te die hy hadde om te sterven ende by **JESUS CHRISTUS** te gaen.

ICK bereyde hem tot de dood al troostendé, ende vraeghte hem voor mijn
vertreck hoe hy al voer? Hy seyde my dat sijne sieckte niet was dan sijn ouder-
dom nevens de swackheyte die deselve verfelde.

Y y

Hier

Informa-
tien hier
overge-
nomen,
ende exa-
minatien
daer op
gedaan.

Historie
van *Juan*
Gomez.

Hy wert
schielijck
sieck ende
ontbiet
den Au-
theur.

Hy
spreect
sijne
bieghte.

Hier op ginck ick nae mijn Huys, ick nam ander lijwaet, begevende my daer op te bedde om wat te rusten; maer men quam my aenstonts haelen om het H. Olyfel aen *Gomez* te geven, want dat is een saecke die de Indiaenen noyt voor haeren dood vergeten.

Terwijlten dat ick hem de Neuse, de Lippen, de Oogen, de Handen, ende Voeten bestreck, bespeurde ick dat hy geheel gewollene ende blaeuw uytgelaegen was, doch ick nam daer geene sonderlinge aenmerckinge op, gelovende dat sulcks van de sieckte voort quam.

Ende
sterft.

Ick gingh met het kriecken des daeghs weder nae huys toe, ende nae dat ick een weynigh geruft hadde, quaemen eenige Indiaenen aen mijne deure kloppen, om *Wach*-keerssen te kopen, ten eynde sy die voor de ziele van *Gomez* fouden Offeren, door dien hy soo even gestorven was, moetedien dien dagh met alle de gewoonlijcke solemniteyten in de Kerck begraeven werden.

Ick stondt dan op met roode ende gewollene oogen, door dien ick geheel dien nacht niet geruft hadde, enick ginck in de Kercke, alwaer ick bevondt datmen besigh was met sijn graf te maecken.

Ick ontmoete twee a drie Spaigniaerden die dichte by het Dorp woonden, welke gekomen waeren om die morgen de Misse te hooren, sy gingen met my in mijne Kamer, ende ick raecte met haer in discours nopende *Juan Gomez*, segghende dat ick seer gesticht was geweest door sijne Christelijcke doodr, dat ick niet twijffelde of hy was in het Paradijs, ende dat alle de Inwoonders van het Dorp door sijn afsterven veel verlooren, door dien hy haer Hooft ende Voorganger was, ende haer altijds met veel verstante wijsheydt geregeert hadde.

De Spaigniaerden saegen hier op malkanderen aen, ende begon den te lachen, seggende dat ick door alle de Indiaenen seer moeste bedrogen worden, ende dat voor al den overledenen *Juan Gomez* my wel by de neuse hadde geleyd, soo ick geloofde dat hy een eerlijck ofte heyligh Man hadde geweest.

Ick antwoordde dat sy, geslaegen Vyanden der Indiaenen zijnde, daer altoos qualijck van oordeelden, doch dat ick daer van beter getuygenisse dan sy lieden konde geven, door dien my den staet van haere gemoederen seer wel bekent was.

Sijn leven
wert aen
den Au-
theur ont-
deckt.

Maer een van haer repliceerden op mijn seggen, dat het schein dat ick seer onkundigh was in de doodr van *Juan Gomez*, ende dat de biegt die hy my even voor sijn afsterven hadde gedaen niet veel bysonders moeste geweest hebben; dat hy oock bemerkte dat my het gerughte dat'er van sijne doodr door het Dorp gingh, niet bekent was; dit verbaefde my seer, ende ick badt haer my de waarheydt van het geene sy wisten te seggen.

Sy seyden dat het gerughte ginck, dat *Juan Gomez* de grootste ende voornaemste Toveraer van het Dorp was, dat hy gewent was sijn in een Leeuwe te veranderen, ende in die gedaente over de Bergen ende door de Boschen te lopen.

Juan Co-

Dat hy altoos een doodelijcken haet hadden gedraegen op seeckeren *Sebastianiano*

III. BOECK: Door de Spaensche West-Indiën. XXI. CAP. 353

Sebastiano Lopez, welcke een oudt Indiaen ende Hooft van een andere Stamme was; *mez* ende *Sebastiano Lopez* teg-
Dat het twee dagen was verleden dat sy malkanderen op het Geberghte ont-
moet hadden, *Gomez* in de figure van een Leeuw, ende *Lopez* in die van een
Tyger; Dat sy dusfeer kloeckmoedelijck met malkanderen hadden gevoghten,
tot die tijdt toe dat *Gomez*, die de outste ende de swackste was, vermoeyt wier-
de, ende soo door krabben ende bijten gequetst, dat hy daer van was gestor-
ven.

Om te roonen dat dat waeraghtigh was, voeghde hy'er by datmen *Lopez* in
de Gevanckenisse hadde geset over die saecke, ende dat beyde dese Stammen
over dit werck met malkanderen in quaestie waren; dat de Stamme en de Vrien-
den van *Gomez* aen die van *Lopez* voldoeninge eysten, ende daer toe een groote
somme gelts, ende dat sy dreyghden, by gebreecke van sulcks de saecke in
handen van de Spaensche Magistraet te stellen, maer dat sy dat noch soo haeft
niet wilden doen, voor al, soo sy sulcks onder malkanderen konden by-leg-
gen, uyt vreesde dat sulcks het Dorp moghte schaedelijck zijn, ende by de
Spaigniaerden verhaet maecken.

Dese saecke quam my soo wonderlijck voor, dat ick niet wiste wat ick lan-
ger geloven soude, ende deede my voornemen noyt eenigh Indiaen meer ge-
loove te geven, soo ick konde ontdecken dat *Juan Gomez* soo beveynst hadde
geweest, ende my op soodaenigh een wise bedrogen.

Ick nam mijn afscheyt van de Spaigniaerden, ende begaf my nae de Ge-
vanckenisse, in deselve vont ick *Lopez* met de yfersaen de voeten.

Sijnde hier op weder tot mijnent gekomen, ontbood ick seecker Officier
van de Stadt, welcke *Alguazil Major* was, zijnde daer-en-boven my een goet
Vrient, en van hem wilde ick in het by-sonder weten waer over *Lopez* op die
wijse wierde gevangen gehouden.

Hy vreesde my sulcks te kennen te geven, hoopende dat die saecke tusschen
beyde de Stammen soude by-geleghet werden, ende dat daer geen verder praet
van vallen soude, om dat ter selver tijdt beyde de *Alcaldes* ende de *Regidors*,
met de voornaemste van beyde die Stammen, ten dien eynde, op het Raed-
huys vergaedert waeren.

De aghterhoudentheyt die ick in desen Officier bemerkte, vermeerder-
de in my de begeerte ick hadde om dese saecke te doorgronden; Ick pressier-
de hem dan seer om my de waerheyt te seggen, selve my yets laetende ont-
vallen van het geene ick van de Spaigniaerden gehooft hadde.

Hy antwoorde my daer op, dat hy niet vreesde dat de Spaigniaerden haer
Dorp in een quaede naem souden brengen, soo sy de saecke onder malkande-
ren konden by-leggen; maer ick seyde hem dat ick weten wilde waeromme
sy soo heymelijck op het Raed-huys vergaedert waeren.

Hier op beloofde hy my, dat hy my de waerheyt soude seggen, indien
ick hem verseeckeren wilde van sijnen naeme niet te melden, door dien hy de
gramschap des Volcks vreesde.

Ick verseeckerde hem daer van, laetende met eenen een glas Wijn komen

De India-
nen
soecken
de saecke
te versuf-
fen.

om hem moet te geven, ende ick beloofde hem dat hem niet quaets soude weder varen wegens alle het geene hy my soude konnen seggen.

Hier op verhaelde hy my de geheele faecke op deselve wijze als de Spaigniaerden gedaen hadden, hy voegde daer by dat hy niet geloofde dat de Stammen met malkanderen souden konnen accorderen, om dat'er Vrienden van *Gomez* waeren welcke *Lopez* haetteden, soo wel als alle de andere, die even als hy, gemeenschap met de Duyvel hielden, ende seer weynigh aghteden of het geveynfde leven van *Gomez* aen den dagh quam ende een yder wierde bekent gemaect, maer daer waeren'er oock andere, al immers soo boos ende ondeugende als *Lopez* ende *Gomez*, die dese dingen wilden verholen houden, uyt vreesde dat sy, ende alle de andere Toveraers van het Dorp daer door souden ontdeckt werden.

Dit trof my seer aen het herte, door dien ick klaerlijck sagh, dat ick gedwongen was te woonen onder een Natie, die alles, wat sy door swaeren arbeyt konde winnen, aen de Kercken ende aen de Offerhanden aen de Heyligen te kost hingh, ende ondertusschen soo groot een gemeenschap met de Duyvel hielt.

Het werckte in mijn een seer groot ongenoegen, wanneer ick bespeurde, dat ick haer het Woort GODTS te vergeefs predickte, en hier om nam ick voor in het toekomende tegens de listen des Duyvels te arbeyden, ende haer met meer kragt, dan wel te voeren, te vertoonen, het groot gevaer in het welke de zielen der geener waren, die eenige soorte van accoort met den Satan hadden aengegaen, op dat ick haer soude bewegen om de werken der duyfternisse te versaken, ende sich, door een opregt Gelove, tot JESUM CHRISTUM, te begeven.

Als ick nu desen Indiaensche Officier hadde laeten gaen, begaf ick my nae de Kercke, om te sien of het Volck ter Misse waere gekomen, doch ick vont in deselve niet dan twee Menschen, die een graf voor *Gomez* bereydden.

Hebbende dan aldaer niemant gevonden, keerde ick weder nae mijne Kamer, seer ontstelt zijnde wegens het geene men my geseght hadde, ende niet vastelijck wetende of ick hem als een Christen moeste begraven, nae dat hy in foodaenigh een staet, als die was, welke men my hadde bekent gemaect, geleest hadde ende gestorven was.

Ick geloofde evenwel dat ick geen gelove moeste geven aen het seggen van een eenigh Indiaen, ende al soo weynigh aen dat van de Spaigniaerden, welke, nae mijn gevoelen, niet spraecken, dan volgens het geene sy van andere hadden gehoordt.

Terwijl ick noch in die onseckerheydt was, nopende het geene ick daer omtrent soude hebben te verrichten, quaemen'er aen mijn Huys ten minsten twintigh van de voornaemste Indiaenen van het Dorp, nevens de Borgemeesteren, Schepenen ende alle de Officiers van de Justitie in het selve, welke my baeden dat ick het begraven van *Juan Gomez*, voor die dagh, wilde uytstellen, door dien sy hadden voorgenomen, een Officier van de Croone te doen komen, soo om sijnlijck te laeten vifiteren, als om de oorfaecken van sijne doot te ondersoecken, op dat sy daer door in geen ongemack souden geraecken, ende men hem niet weder soude moeten op-graeven.

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXI. CAP. 355

ick stelde my aen even als of ick gantschelijck niet van de saecke hadde geweten; ende vraeghde haer waeromme sy sulcks aen my verfoghten.

Sy verhaelden my het doen alles, seggende dat 'er getuygen in het Dorp waren, welke verklaerden dat sy een Leeuw ende een Tyger met malkanderen hadden sien veghten, ende dat een oogenblick daer nae, die Beesten sich gen het malkanderen gescheyden hebbende, ende voor haer oogen verdweenen zijnde, aen den sy *Sebastiano Lopez* ende *Juan Gomez* hadden gesien, ten naesten by op deselve dagh. Doch andere bren-

plaetse; dat die yder haeren wegh waeren gegaen, ende dat daer op *Juan Gomez* te sijnen Huysse was gekomen, geheel door slaen ende byten verbrijfzelt zijnde; dat hy daer op was te bedde gaen leggen, waer van hy niet weder was opgestaen; dat hy aen eenige van sijne Vrienden verklaert hadde, dat *Sebastiano Lopez* hem hadde gedoodt, ende dat deselve daer op was gearresteert ende gevangen geset.

Sy seyden my daer-en-boven, dat, hoewel sy noyt yets hadden bemerckt van het bose ende ergerlijcke leven van die twee Lieden, welke de voornaemste van het Dorp zijnde, sy altoos met groot ontslagh ge-eert hadden, sy doch evenwel in dese saecke seer wel geïnformeert waeren, soo van de zijde van de eene *Satanne* als van de andere, dat die twee Perfoonen altoos met den Duyvel hadden omgegaen, het welcke dan een schandelijke ende gruwelijke saecke scheen, aen alle die geene, die in haer Dorp woonden, doch dat sy wat haer belanghde, alle die bose practijcken versaecten ende verwierpen, ende dat sy my baeden de misdacten van eenige particuliere niet op alle de andere te leggen; hier voeghden sy by dat sy van voornemen waeren, ende onder haer hadden vast gestelt, alle die godtlose menschen te vervolgen, ende niet toe te laeten dat sy, onder haer, in het Dorp souden blijven woonen.

ick gaf haer tot antwoordt dat ick haeren yver voor goetd keurde ende deselve prees, ende porde haer aen dat sy, als goede Christenen, de Duyvel uyt haer Dorp souden verbannen, ende alle haere kraghten daer toe inspannen; ick voeghde daer by dat sy seer wel gedaen hadden, in het senden nae *Guatemala*, om sulcks de Spaensche Overigheydt bekent te maecken, seggende dat, soo sy sulcks hadden verholen gehouden, sy alle, als aen de doot van *Gomez* schuldigh zijnde, hadden konnen gestraft werden, sullendē sy daer door Complicen van den Satan hebben geworden.

ick verseeckerde haer daer-en-boven, dat ick gantsch geen quater gevoelen van haer hadde, maer dat ick haer in tegendeel seer hoogh aghte, door het geene sy voorgenomen hadden te doen.

Dien selve avondt arriveerde de Officier van de Kroone, om dewelcke men hadde gesonden, hy schoude het licchaem van *Gomez* in mijne tegenwoordigheyt, ende vont het in verscheydene Plaetsen r'eenemaal gekneuft, geberent, gekrabr ende gequerst. Het lijck van Gomez wert geschout.

Men beleyde daer op veele informatien tegens *Lopez*, ende men beschreef alle de redenen die de Inwoonders van het Dorp, ende de Vrienden van *Gomez* tegens hem hadden; hier op wierdt hy nae *Guatemala* gebracht, daer hy Informatien tegen Lopez be-

leght, die tegens alle dese getuygen geconfronteert wierde, ende door dien hy sich niet nae *Guatimala* wert gefonden ende aldaer opgehangen. wierde hy by sententie, op dewelcke oock de executie volghde, gecondemneert om gehangen te worden; ende *Gomez*, in plaetse van in het graf, voor hem in de Kercke bereyt, begraven te werden, wierde elders, in een gat, in een sloot gemaectt, gedompelt.

In *Mixco* vont ick oock eenige Indiaenen, welke niet minder beveynft waeren dan *Gomez*, dese waeren vier Broeders *de Fuentes* genaemt, zijnde de voornaemste ende de rijckste van het Dorp, ende dan noch meer dan thien andere.

Dese Liederen scheenen uytterlijck seer wel te leven, mildaedigh tegens de behoefte, goet doende aen de Kercke, devoot ten opsigte van de Heyligen, draegende goede ende groote forge om haere Feeften te vieren, doch in het heymelijck waeren sy niet dan Af-goden-dienaers.

Doch het behaegde GODT my tot een instrument te ghebruycken, om haere wercken der duysternisse te vernietighen ende aen den dagh te brengen, welke door de eenfaemheyten van seecker Bosch, ende door de afgelegentheyten van een Geberghte, sedert veele Jaeren waeren verborgen geweest.

Historie
van de
Fuentes te
Mixco.

Enige van dese Liederen, zijnde op seeckere dagh in het geselschap van andere Persoonen, die betere Christenen, dan wel sy, waeren, ende besigh zijnde mer het drincken van haere *Chica*, begonden sich wegens haeren Godt te beroemen, segghende dat hy aen haer een beeter Predicatie hadde gedaen dan wel ick, leerende dat sy niets moesten gelooven van alle dat ick haer van JESUS CHRISTUS moghte komen te seggen, doch dat sy de Religie van haere Voor-ouders moesten behouden, welke haere Goden, soo als het behoorde, aenriepen, ende dat sy nu, door het voorbeeld der Spaigniaerden waeren verleyt geworden, om even als sy, een valschen Godt te aenbidden.

De andere Christenen verwonderden haer seer dese woorden hoorende, ende vragghden haer te gelijk waer dan die Godt was, ende sy verstonden, nae veele instantien, ende nae beloften van te doen gelijk als sy, ende die Godt te dienen, in wat Geberghte ende op wat plaetse hy sich onthielt.

Hoewel nu dese goede Christenen, onder den dranck, haer belooft hadden, even als sy te sullen doen, soo laghen sy doch evenwel, na dat sy de saeckte rijlijcken over wogen hadden ende tot haer selve gekomen waren, mer die belofte, als sijnde sulcks een bespottelijcke saeckte, soo wel als alle de praetjens, die men haer daer van geseght hadde.

Haere Af-
goderye
komt aen
den dagh.

Sy konden dir evenwel soo geheym niet houden, of het quam ter ooren van seecker Spaigniaerd, welke in de Valeye woonende, geloofde dat hy in conficentie gehouden was my sulcks te openbaeren; Hy quam my dan ten dien eynde te *Mixco* besoecken, ende seyde my dat'er in dat Dorp eenige Indiaenen waeren, die een Af-godt hadden aengebden, ende die sich beroemden dat deselve

III. BOECK. *Door de Saensche West-Indiën.* XXI. CAP. 357

deselve tegens mijne leere gepredickt hadde, tot voorstandt van de oude Afgoden-dienst der Heydenen van dat Landt.

Ick loofde GODT daer over dat hy daegelijcks de wercken des Sarans vernierghde, ende badt de Spaigniaert dat hy my wilde seggen van wie hy dese dingen hadde gehoordt; Hy deede dat, my die geene, die het hem geseght hadde, noemende, daer by voegende dat deselve my het soude hebben komen verklaeren, ten waeren hy sulcks hadde naegelaeten om die Indiaenen niet te ontdekken ende in het lijden te brengen.

Hier op liet ick gemelten Indiaen haelen om hem tegens den Spaigniaert te confronteren; hy bekende in de tegenwoordigheyt van deselve alles wat dat hy daer van gehoordt hadde, maer dat hy dat niet hadde derven openbaeren, door dien hy wel wiste, dat, soo hy dese Indiaenen ontdeckte, sy hem door de Duyvel veel quaets souden doen.

Verkeerde vreesse van een Indi-aen.

Hier op vertoonde ick hem, dat hy, soo hy een waeraghtigh Christen was, voor de Duyvel niet vreesen moeste, maer tegens den selven strijden, door dien die hem geen quaer konde doen soo lange GODT met hem was, ende hy sigh door een vast Gelove aen CHRISTUM JESUM geheght hield; Hier voegde ick by, dat, soomen desen Af-godt konde ontdekken, het selve her reghte middel soude sijn om dese Af-goden-dienaeren te bekeeren, wanneer men haer soude vertoonen hoe kleyn de maght van haeren valschen, vergelecken by die van den Waeren, GODT was, die alleen door de Christenen wierde aengeropen.

Den A-theur traght die weg te nemen,

Hier by seyde ick hem rondt uyt, dat, soohy my niet wilde seggen wie die Indianen waeren, ende waer die Af-godt was, ick hem nae *Guatimala* soude senden, alwaermen hem wel soude doen klappen, tot het minste, dat hy wiste, toe.

Door dit mijn seggen kreegh hy de vreesse in het lijf, ende gantsch van ontseltenisse bevende, seyde hy my dat het de *de Fuentes* waren, die sigh over desen Af-godt, welke sy haeren Godt noemden, hadden beroemt, ende dat sy hadden geseght datmen de Plaetse, op dewelcke hy te vinden was, soude kennen door eene Fonteyne ende een Mast-boom, op soodaenigh een Geberghte, en dat by deselve eene speloncke was.

En doer den Indi-aen klappen.

Ick vraghde hem of hem de plaetse bekent was, ende of hy wiste wat voor een slag van een beeldt dat het was, hier op antwoorde hy my, dat hy dickmaelen op dat Geberghte geweest hadde, dat hy daer twee a drie waeter Fonteynen hadde gesien, doch noyt in eenige speloncke geweest.

Ick vraghde hem weder of hy wel met my soude willen gaen om die plaetse te ontdekken; dit weygerde hy uyt vreesse van dese Af-goden-dienaers; oock raede hy my selve dat ick daer oock niet gaen soude, door dien sy, als sy daer waeren, my liever souden dooden, dan dat sy haeren Godt souden ontdeckt sien.

Hier op gaf ick tot antwoordt, dat ick soo goeden Convoy soude medenemen, dat het selve bequaem soude zijn, om my tegens haer te beschermen, ende

ende dat mijn Geloove in den levendigen ende Almaghtigen GODT, my voor die Af-godt soude bevrijden.

Precautie
des Au-
theurs.

Hier op nam ick met desen Spaigniaert voor, dese speloncke op den volgenden dagh te gaen opsoecken, met ons nemende, boven drie a vier andere Spaigniaerden, ende mijne Neger *Michael Delva*, dese Indiaen, oock wilde ick hem dien dagh niet weder nae sijn Huys laeten gaen, tuyt vreesde dat hy mijn voornemen, in het Dorp, bekeurt soude maecken. ende dat de Af-goden-dienaers sulcks wetende, my des nachts moghten voorkomen, ende haere Af-godt uyt die plaetse lighen.

Sijne
dreyginge
aen den
Indiaen.

De Indiaen weygerde geduerighlijck my te versellen, hier om dreyghde ick hem de Officieren van de Justitie te sullen ontbieden, ende hem doen arresteren, dogh daer op beloofde hy dat hy met my soude gaen.

Met de
welcke hy
onsightelijck
handelt.

Dogh ick bad den Spaigniaert dat hy hem tot sijnent soude nemen, ende by nacht ende dagh wel bewaeren, dit deede ick alles op dat hy met niemant van het Dorp, jae selfs niet met mijne kneghden, soude konnen spreucken; Ick beloofde vorders de Spaigniaerdt dat ick hem des anderen daeghs des morgens soude komen besoecken, bevelende hem voor al de fake secreet te houden, ende op dese wijse liet ick hem, nevens den Indiaen, die hy met hem nam, vertrecken.

Hy bereyt
sigh tot
de Reyse.

ICK reedr die selve dagh nae *Pinola*, om mijn Neger *Michael Delva* te haelen, ick bracht hem met my te *Mixco*, sonder hem yets van mijn voornemen te ontdekken; oock ginck ick drie a vier Spaigniaerden, mijne gebueren, besoecken, ick badt haer dat sy sich op den volgende morgen wilden gereet houden, om my te versellen in eene saecke die den dienst ende de eere GODES betref, dat sy haer ten dien eynde in het Huys van een van onse gemeene bueren wilden laeten vinden, seggende, dat, soo sy hare Roers mede braghten, wy, mogelijk ons, ter plaetse daer wy gingen, souden konnen divertireren, ende dat ick voor de reste ordre soude stellen, dat wy den overvloed van Wijn ende spijs souden hebben.

Sy alle beloofden dat sy komen ende met my gaen souden, sich in-beeldende dat, hoe wel ick seyde, dat het den dienst GODES betref, ick dogh anders geen voornemen hadde, dan een Hert op het Geberghte te gaen jaegen.

ICK was seer blijde siende dat sy mijne meenige op die wijse uytleydden, ende daer op begaf ick my weder nae mijn Huys, ende tot onse voor-raed, bereyde ick een goede hamme met eenigh gebraeden Pluym-gedierte ende gefooden Vleesch alle wel gepepert ende gesouten, om des volgenden daeghs te gebruycken.

Den Au-
theur gaet
den Afgod
met seer
grootte
voorsigh-
tigheyt en-
de circumspectie op-
soecken.

ICK vondt mijn gantsche gefelschap in het Huys daer ick den Indiaen in hadde doen bewaeren, ende van daer gingen wy gesaementlijck nae de plaetse daer de Indiaenen haeren Af-godt gingen besoecken, deselve was ontrent twee mijlen van *Mixco*, nae de kant van *Sr. Juan de Sacatepeques*.

ALS wy in het Bosch quaemen, vonden wy eerst een diepe natte wegh, in deselve was een beeck, dit maecte dat wy alles aldaer seer naeukeurigh doorsoghten, dogh wy en vonden het geene niet daer het ons om te doen was.

III. BOECK. *Door de Saensche West-Indiën.* XXI. CAP. 359

Wy begaeven ons daer nae uyt die diepen wegh, klimmende het Gebergh te op, ende nae dat wy lange gefoght hadden, vonden wy eene Fonteyne, doch hoe naeuw wy oock aen alle zijden omsaegen, soo konden wy dogh geene speloncke sien.

Wy versleten dus te vergeefs geheel die dagh tot aen den avont toe, foodaenigh dat mijne Vrienden, vreefende door het vallen van den avont, te verdwaelen, het begonden moede te worden, ende van weder te keeren spraccken.

Maer als ick overleydde dat wy de helfte van het Bosch noch niet hadden door-snuffelt, ende dat, als wy nae huys toe gingen, in voornemen van noch eens daer ter plaetse te komen, wy mogelijk ontdeekt souden zijn, ende dat ons voornemen konde uyt-lecken, soo was ick van gevoelen dat het beter was den nacht in het Bosch door te brengen, en dat in die diepe wegh daer wy eerst in gefoght hadden, door dien in deselve waeter was om de Chocolate te koocken, ende men daer bequaemelijck onder den lommer der Boomen konde slaepen, waer nae wy dan met gemack ons tweede onderfoeck konden doen.

Het geheele gefelschap was van het selve gevoelen, ende de nacht, die koel ende stil was, begonstighde ons goede voornemen.

Hy vernacht met
sijn gefelschap in
het Bosch.

Wy maecchten vier voor onse Chocolate, ende hielden een seer goet avontmael met ons koudt vleesch, waer nae wy het grootste gedeelte des nachts met discouren ende praeten door-braghten, hebbende geduerigh het ooge op onsen Indiaen, welcken ick aen *Michael Delva* hadde te bewaren gegeven, vresende dat hy in moghte ontlopen.

Des morgens storten wy onse gebeden tot GODT, sijne Majesteit biddende ons die dagh te willen geleyden, den weg te wijzen tot de uytvoeringe van ons goede voornemen, ende ons die speloncke van de wercken der duyternisse te willen ontdekken, in dewelcke men dat instrument des Satans verborgen hadde, op dat men, het selve voor den dagh ghebraght zijnde, eere aen den Waren GODT moghte geven, ende sijne Vyanden met schande overdeckt, ende nae verdienste gestraft werden.

Sy vangen hare tweede onderfoecking aen.

Wy begaeven ons wederom in het Bosch, klimmende op een steyle ende ruwen Bergh; als wy deselve aen de Zuyd-zijde door-snuffelt hadden, begaeven wy ons nae die van het Noorden; wy vonden daer een steyle diepte, welke wy begonden af te treden; siende altoos naerstelijck aen alle zijden uyt, ende dat niet te vergeefs, wantals wy omtrent een halve mijle weeghs den Bergh waren af-geklimmen, saegen wy eenige teekenen, welke ons seyden, dat den wegh betreden was, deselve volghden wy tot dat wy by een tweede Fonteyne quamen.

Sy geraecken op het spoor.

Omtrent deselve onderfoghten wy alles naeukeurighlijck, ende wy vonden aldaer eenige stucken van aerde schotelen ende potten, oock een brock van een consoort, van die soorte als daer de Indiaenen mede gewoon zijn wieroock voor de Beelden der Heyligen te roocken.

Dit deede ons geloven, gelijk sulcks oock waeraghtigh was, dat dit stucken waeren van wieroock-vaeten, met de welke dese Afgoden-Dienaers haeren

Af-godt bewieroocten; wy wierden in dit gevoelen deſte meer verſterckt, door dien wy bemerkten dat het aerde-werck van *Mixco* was, ende de Maſt-boom, die wy aenſtons daer op mede ſaegen, vermeerde in ons de hoope die wy alreede geſchept hadden, dat wy niet verre van de ſoo lange geſoghte plaetſe waeren.

Sien de Speloncke. Als wy dicht by die Boom waeren gekomen, ſoo vonden wy de Speloncke aenſtons, ſtaande deſelve niet verre van daer; ſy was ſeer duyſter van binnen, maer helder aenden inganck, wy vonden daer weder van die aerde vaeten, in dewelcke aſſe was, ende dat deede ons gelooven datmen daer wierooct gebrant hadde.

Door dien wy nu niet wiſten hoe diep deſe Speloncke moghte lopen, alſo weynigh als het geene daer in moghte beſlooten leggen, ſoo maeckten wy licht met een vyer-flagh ende ſtaecken daer door twee keerſen op, waer mede wy in deſe diepte traeden.

Sy vinden den Af-godt. In den beginne was deſelve breed ende wijdt, maer daer dieper in gegaen zijnde, vonden wy dat die nae de lincker zijde toeftreckte, aen de kant van het Geberghte, doch evenwel niet ſeer diep in-waerts, want omtrent twee roeden van daer vonden wy den Af-godt, ſittende op een ſtoel, ende zijnde met een ſtuck lijwaerts bedeckt.

Befchrijvinge daer van. Hy was van een ſwart ende glinſterende hout gemaect, even als of het van geter was geweest; Het hooft was als dat van een Man tot aen de ſchouderen toe, evenwel ſonder baert ofte knevels, het was vervaerlijk om aen te ſien, met een gerimpel voor-hooft, ende diepe oogen.

Sy nemen hem mede. Evenwel joegh ons ſijne vervaerlijke gedaente geene vreeſe aen, ende deſelve beleete ons niet hem mede te nemen, doch ſoo als wy hem van ſijnen ſtoel af-naemen, ſoo vonden wy op deſelve eenige enckele Reaelen leggen, die ſijne gonſt-genoten aen hem hadden ge-offert; dit deede ons noch nauwkeuriger in de Speloncke om-ſoecken, ende die arbeyt was ons niet ſchaedelijk, want wy vonden noch verſcheyde andere enckele Reaelen op de vloer leggen, nevens eenige Palmitten ende andere vrughten, gelijk mede half-gebrande waſch-keerſen, potten met *Maiz*, een pot met Honigh, ende kleyne confoorden waer inne men wierooct gebrant hadde.

Hier door bemerkte ick dat de Af-goden-dienaers deſelve dingen als de Chriſtinen offerden, ende ſoo ick niet verſtaen hadde gehad, dat ſy deſen Af-godt haeren Godt noemden, ſoude ick niet meer op haer hebben te ſeggen gehad, dan op alle de andere Indiaenen van de Dorpen, welke de ſelfde dingen offerden aen de Heyligen, ende ſich voor haer op de knyen laegen, ende van derſelver houtene Beelden waeren eenige niet veel beter gemaect dan dit, het welke niet de geſtalte van een Beest, maer van een Menſche hebbende, ſoo konden ſy aen het ſelve de naem van eenigh Heyligh geven, ende ſich daer door, eeniger maeten, verſchoonen.

Doch het ſy zy dit niet wilden ofte niet konden doen, ſy volhardden in het ſeggen van dat dit haer Godt was, welke tot haer geſproocken hadde; en heb-

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXI. CAP. 361

liebbende haer naemaels noch gevraecht, of het niet het Beeld van eenigh Sanct was, even als'er te *Mixco* ende elders in de Kercken waeren, soo seyden sy my neen, maer dat hy boven alle de Sancten ende Sanctinnen van het gantsche Landt was.

Wy waren verheugt siende dat wy geen vergeeffchen aibeit gedaen hadden, ende dat onsen tijd niet qualijck was beleet geweest; tot soo verre dat wy, hebbende desen Af-godt uyt de Speloncke gebraght, veele tacken van de Boomen hackten, welcke wy daer in wierpen, om den inganck te stoppen.

Dit gedaen zijnde, laedden wy den Af-godt op den rugge van den Indiaen, nae dat wy het Beeld met een stuck lijwaets bedeckt hadden, op dat niemant, ter plaetse daer wy passeeren moesten, het sien soude.

Ick geloofde oock dat het goet soude zijn, soo wy op het vallen van den avont eerst vertrocken, om in den duyfter te *Mixco* te komen, op dat het de Indiaenen niet soudén bemercken.

Soodaenigh dat ick in het Huys van een van de Spaigniaerden verbleef tot dather laet was, ick bad den selven alle de daer omtrent woonende Spaigniaerden uyt mijne naeme te willen segghen, dat sy op den volghenden Sondagh, te *Mixco* in de Kercke soudén komen, veynsende dat ick aen haer ende aen haere Negers yets te seggen hadde op het subject van haere Gebroederschappen.

Want ick begeerde niet dat sy enige kennisse van die faecke soudén hebben, voor ende al eer sy het Beeldt voor haere oogen aenschouden, ende van die faecke in de Kercke hoorden spreecken, uyt vreesde dat, het selve ter ooren van de Af-godtsche Indiaenen komende, deselve moghten op de vlucht gaen ende sich uyt het Dorp met Wijf ende Kinderen wegh-packen.

Als nu de nacht t'eenemael gevallen was, nam ick mijn Indiaen ende *Michael Delva* met my, gaende met die beyde aen mijn Huys, alwaer ick den Af-gode in een Coffer sloot ende tot den aenstaenden Sondagh bewaerde; hier opfont ick den Indiaen weder te rugge, hem belastende niets te seggen, oock vreesde ick daer niet voor, door dien hy wel wiste, hoe veel quaets hem de Af-goden-dienaers soudén gedaen hebben, en daerom waghte hy sich wel bekent te maecken dat hy my verselt hadde.

Ick behielt *Michael Delva* by my, door dien hy begeertigh was om het eynde van dit werck te sien, ende ick bereyde my om op den volgenden Sondagh te Predicken over het derde veers van het een ende twintighste Capittel van het Boeck *Exodus*; Gy en sulc geene andere Goden voor mijn aengesichte hebben. Ick soghte dese text expresselijck by dese gelegentheytt uyt, hoewel her niet den gewoonlijcken van die dagh was, zijnde men als dan gewoon wat anders te Predicken.

Als des Sondaghs s'morgens de Predick-stoel bereyt was door, die geene, die de forge over de Kerek ende de Altaeren was aenbevolen, deede ick den Af-godt door *Michael Delva* onder sijnen mantel nae de Kercke draegen, ende in den Predick-stoel verbergen, op dat niemant den selven soude konnen sien,

Den Auteurs doet alle de Spaigniaerden ende de Negerstengden volgenden Sondagh te Kercke nooden.

Den Auteurs brengt den Af-godt aen sijn Huys.

Ende Sondaghs daer aen op den Predick-stoel.

voor ende al eerick soude noodigh oordeelen den selven onder de Predicatie te vertoonen, oock belaste ick hem by den Predick-stoel te blijven op dat hy van niemant gesien ofte wegh-genomen soude werden.

Het
Volck
komt in
seer groot
te meen-
nightre te
Kercke.

Noyt hadde'er meer Volck in de Kercke geweest dan op die dagh, soo van de Spaigniaerden, als van Negers die omtrent het Dorp woonden, welke alle, volgens het geene ick haer hadde doen aensseggen, verwaghten dat ick haer yerswaer wightighs soude bekent maecken.

Oock waren'er weynigh van de Inwoonders van het Dorp die haer geabfenteert hadden, self saghmen daer de *de Fuentes* nevens de andere die van Af-goderye verdaght waeren, die te faemen nergens minder aen daghten, dan datmen haeren Godt uyt de Speloncke hadde gelicht, dat hy in den Predick-stoel stont, ende dat hy van deselve tot haer schande ende schaemte moest ten toon gestelt werden.

Precau-
tien van
den Au-
theur.

Ick beval oock aen *Michaël Delva* sich, geduerende het Sermoen, dighte by den Predick-stoel te houden, ende dat hy de Spaigniaerden, welke de saecke bewust was, ende eenige andere Negers van sijne Vrienden, soude verfoecken sich by de trappen van deselve te plaetsen.

Als de Misse gefeght was, begaf ick my, om mijne Predicatie te doen, op den stoel, wanneer ick nu de woorden van mijnen text las, bemerkte ick dat de Spaigniaerden ende de Indiaenen malkanderen aensaegen, zijnde fynier gewoon Predicatie over het oude Testament te hooren.

Sijne Pre-
dicatie.

Tot uytlegginge van dit Gebod toonde ick hoe schrickelijck een sonde de Af-goderye voor GODT was, dat'er geen Schepfel was, dat met den Levendigen GODT konde vergeleeken werden, dat oock geenigh Creatuer goet ofte quaet aen den Mensch konde doen sonder Sijne toelatinge, ende datmen, by gevolge, deselve niet moest aenbidden.

Ick voegde daer by, datmen die dingen welke geen leven hadden, als daer sijn hout ende steen, aen dewelcke de Menschen wel een mont ooren ende oogen konden maecken, maer die daer door niet spreecken, sien ofte verstaen konnen, noch veel minder moest eeren en dienen, zijnde het inder doode Af-goden, welke offsy al handen ende voeten hebben, sich selven al soo weynigh konnen beschermen, dan die geene, die voor haer op kny'en vallen.

Hy stelt
den Af-
godt op
den Pre-
dick-stoel
aen het
Volck
voor.

Als ick nu dus ten halven van mijn Sermoen was gekomen, buckte ick in den Predick-stoel neder, opheffende desen swarten ende mismaeckende Af-godt; ick stelde hem aen de eene zijde van den stoel, ende kijkende eenige van *de Fuentes* ende andere sterck onder de oogen, bemerkte ick dat sy seer verbaest waeren, dat sy roor van Couleur wierden, dat andere weder bestorven, siende sy geduerigh op malkanderen.

Hier op bad ick de vergaedinge dat sy wel wilden bemerkken hoedaenigh doch die Godt, welke eenige van haer hadden aengebened, moghte wesen, dat sy hem wel wilden aenschouwen, ende sien of'er oock yemant onder haer was die wiste wat gedeelte der Aerde onder sijn Heerschappye stont, of waer hy waere van daen gekomen.

Ick

III. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XXI. CAP. 363

Ick seyde vorder dat eenige van die daer tegenwoordigh waeren, sich hadden beroemt dat die Af-godt gesproocken hadde, ende tegens het geene ick haer van JESU CHRISTO geleert hadde, gepredickt; hier omme was het dat sy hem als een Godt hadden aengeroepen, gelt, honigh, vrughten, &c. aen hem geoffert, wieroock voor hem gebrant, ende dit alle in seeckere verholene ende in de woestijne verborgene Spelonke, daer door betoonende dat sy haer schaemden hem in het openbaer te erkennen, ende dat hy, dus onder de aerde verborgen zijnde, absolutelijck onder den Vorst der du ysternissen stont.

Als doen daeghde ick hem in het openbaer uyt om te sprecken, ende sijne scaecke te verantwoorden, seggende dat ander-sints sijn stilswijgen sijne aenbidders niet schande ende schaemre soude overstorten.

Ick roonde haer daer nae dat het niet dan een stuck houts was, het welke op die wijse door de handen der Mensch en gefatsoeneert was, zijnde het by-gevolge niet dan een dooden Af-godt.

Dus argumenteerde ick langen tijd tegens hem, ende daeghde den Satan uyt, welke sich van hem als van een instrument bedient hadde, dat hy, soo het in sijne magt was, hem van die plaetse, op dewelcke ick hem gestelt hadde, soude ligten, om alsoo te doen sien, dat sijne maght seer geringh was, als die gestelt wierde, tegens het gelooove dat ick in CHRISTO JESU hadde.

Als ick dus nu wel gerafsoneert ende gedisputeert hadde nae het begriyp van de Indianen die daer tegenwoordigh waeren, seyde ick haer, dat, soo die Godt de maght hadde om sich te redden ende te bevrijden van de straffe die ick voor hem bereyde, welke was, dat ick hem aen stucken wilde doen hacken ende daer nae in het openbaer verbranden, ick haer wilde toelaeten dat sy aen het Euangelium van CHRISTUS JESUS niet souden geloven; doch indien sy bespeurden dat hy geene magt altoos tegens my hadde, tegens my, seyde ick, die een van de swackste wercktuynen van den Waeraghtigen ende Levendigen GODT was, dat ick haer dan bad dat sy haer tot dien Waeren GODT, die alle dingen geschaepen hadde, bekeeren wilden, de hoope van haere Saeligheyt, in sijnen Soone CHRISTO JESU, die onse Saelighmaecker ende Middelaer is, stellen, ende voortaan alle die oude Af-goderye van hare Voor-ouderen versaecken.

Ick versekerde haer daer-en-boven, dat ick, wat her gepasseerde betroof, mijne voor-spraecke ende intercessie voor haer wilde te wercke stellen, ende maecken dat sy niet souden gefatstijt worden, het welke andersints den Bisshop ende den President van *Guatimala* rechtvaerdelijck doen konden, ende beloofde haer soo sy my wilden komen besoeken, dat ick alle mijne kragten soude aenspannen om haer te onderwijsen, ende in den weg des Christendoms te doen toenemen.

Nae dat ick dus mijne Predicatie, sonder evenwel yemant te noemen, geeyndigt hadde, krom ick van de Predick-stoel, ende deede den Af-godt na my draegen, hier op hebbende een bijle nevens twee grooten manden met houts-kool doen haelen, soo belaste ick datmen den selven aen kleynen stucken soude hacken, ende daer nae in het vyer werpen.

Sommige van de Spaigniaerden begonden *Victor; Victor;* te roepen; andere ende verseyden branden.

Hy daeght hem ende de Duyvel uyt.

Hy vermaent de Indianen tot een waeraghtigh Ge-loove in GODT.

Hy doet den Af-godt aen stucken hacken

seyden; *Eere sy aen onsen* GODT, maer de Af-goden-dienaers waeren in een groote stillwijgenheyt spreekende niet een woort, maer daer nae deeden sy alles wat sy konden om my den hals te breecken ende te vermoorden.

Hy maekt sulcks te *Guatimala* bekent. Ick schreefaen den President van *Guatimala*, om hem kennisse van dit mijn doen te geven, oock aen den Bischop, aen dewelcke, als Inquisiteur zijnde het ondersoecken ende straffen van dese saecke toestont, om van hem te weten hoe ick met de schuldige moeste handelen, van dewelcke ick noch maer een gedeelte kende, ende dat alleen uyt het seggen van een eenigh Indiaen.

Hy wert van daer bedanckr. Sy bedanckten my beyde over de moeyte die ick hadde genomen om den Bergh op te soecken, ende de plaetse daer den Af-godt was te ontdekken, soe wel als voor den yver die ick in die saecke betoont hadde.

En krijght instructie om sich nae te reguleren. Wat nu de wijsse betrof op dewelcke ick met die Af-goden-dienaers moeste leven, raedden sy my dat ick soude trachten, deselve, soo veel my mogelijk was, te ontdekken, ende gheduerigh arbeeyden om haer tot den Waren GODT te bekeeren, ende dat door soete middelen, onder betuyging van medelijden met haere blintheit te hebben, haer beloovende vergiffenis voor haer by de Inquisitie te sullen verkrijgen, mits dat sy berouw over haer misdadē moesten betoonen, door dien de Inquisitie, haer als nieuwe plantē considererende, op het strengste met haer niet wilde handelen, herwelcke sy wel met de Spaignaerden soude doen, indien sy in eene diergelijke foute ver vielen.

Stelden den raet die hy krijght te werck. Ick volghde dan dit advijs, ende ick deede de *de Fuentes* in het heymelijck by my orbieden, als ick haer nu in mijne Kamer hadde doen komen, vertoont ick haer op hoe saght een wijsse de Inquisitie met haer wilde handelen, ende dat in hoope dat sy haer bekeeren ende van maniere van leven veranderen souden.

Doch ick bevondt dat sy hardneckigh ende t'eenemaal vergramt waeren door dien ick haeren Af-godt hadde doen verbranden, welcke sy soo wel als veele Inwoonders van dat Dorp ende van dat van *St. Juan de Sacatepeques* hadden aengebeden.

De Af-goden-dienaers sijn obstinaet. En als ick haer wilde vertoonen datmen den selven niet als Godt hadde moeten eeren, antwoordde my een van de haere stoutelijck, dat sy wel wisten dat dat maer een stuck houts hadde geweest, het welcke van sich selds niet spreken konde; maer door dien het gesproocken hadde, soo als sy alle kondengetuynen, dat dat dan een miracul was het welcke sy gelooven moesten, ende dat sy waerlijck verseeckert waeren, dat Godt in dat stuck houts was, doo dien het door het spreken betoont, hadde dat het geen gemeen hout was; ende dat sy het daerom meer en eer eeren, dienen, ende Offerhanden geven moesten als die Heyligen die in de Kercke waeren, ende noyt tot het Volck gesproocken hadden.

Welcke wederlegt werden. Ick antwoordde haer dat de Duyvel ende niet GOD dat discours geformeert hadde, soo het soo was dat sy het hadden gehoort, ende dat alleen om haer te bedriegen ende in de Helle te trekken, het welcke men klaerlijck konde sien uyt de leere die hy haer hadde voorghouden tegens JESUM CHRISTUM

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXI. CAP. 365

den eenigen Soone GOD TS, in dewelcke Hy Sijn welbehaegen heeft, hebbende het geheel geen schijn, dat Hy regens Den Selven door dat Beeld soude hebben willen spreeken.

Een ander antwoordde al inmiens soo stout als de eerste, dat haere Voorouders van CHRISTO JESU niet hadden hooren spreecken, voor de komste der Spaignaerden in dat Landt, ende dat sy evenwel wel wisten dat 'er Goden waeren, dat sy die aenbaeden, Offerhanden gaeven, ende dat sy wel wisten dat die Godt eene van de Goden van haere Voorouders hadde geweest.

Hier op seyde ick die Godt moet wel kleyne maght hebben gehad, door dien sy heeft toegelaeten dat ick hem verbrant hebbe.

Dit geseght hebbende bemerkte ick wel dat haere gemoederen niet gestelt waeren, om meer met haer te redencaevelen, ende dat sy 're enemael verhart waeren, soodaenigh dat ick my gedrongen sagh, haer soo wijs, als sy gekomen waeren, weder nae huys te laeten gaen.

Het is seecker dat dese Lieden my soudē gedood hebben, soo GOD T my tegens haer niet hadde beschermt, want een maent nae dat ick desen Af-godt verbrant hadde, als ick my inbeeldde dat alles vergeten was, ende dat die Af-goden-dienaers in ruste leefden, begonden sy haer quaer voornemen tegens my te wercke te stellen.

ICK bemerkte sulcks eerst door een gerughte dat ick ter mid dernaght hoorde, het selve quam voort van eenige Lieden die om mijn Huys waeren, selve aederden sy tot aen de deure van mijne Kamer; ick riep daer op, maer dorste de deure niet openen, doch niemant gaf my antwoord, ende als sy daer op geuerigh op de deure klopten ende drongen, soo bemerkte ick dat het Lieden waeren die met gewelt wilden indringen.

Hier op nam ick de laeckens van mijn bedde, lont die met de eynden aen alkanderen, ende maeckte deselve aen de traelien van mijn venster vast, om my by deselve op de aerde te laeten glijden ende te vlughten, soo draef sy maer roer gewelt om in te komen deeden.

ALS sy nu al voort-gingen met op de deure te kloppen sonder eenigh woort te willen spreeken, soo geloofde ick, dat sy, wanneer ick luyde riep, de reefe in het lijf soudē krijgen ende sich wegh-packen; hier om dan riep ick mijn Volck, het welcke aen het eynde van een lange Galerye was, dat sy de geueren tot mijne hulpe soudē doen komen.

Mijne Dienaeren, die al door het voorige gerughte ontwaeckt waeren, quaemen om my by te staen, soodaenigh dat mijne vyanden, haer hoorende komen, de trappen van het Huys af-liepen, ende men hoorde haer die nacht niet meer.

DOCH door dien ick daer door bemerkte hadde hoe groot haeren haer ende oosaerdigheyt was, soo geloofde ick dat het geene wijsheyt voor my was, dus alleen in soo groot een Huys, als dat van *Mixco* is, met Jongens verselt te lijven.

De Af-goden-dienaers leggen den Aetheur laegen.

Bestormen sijne slaep-kamer.

Hier

Hierom fondt ick den volgenden dagh om *Michael Delva* te haelen, op dewelcke ick my t'eenemaal vertrouwde, ende die alleen bequaem was om see Indiaënen te verdrijven, oock liet ick hem seggen, dat hy de, tot mijne bescherminge noodige, waepenen soude mede brengen.

Hy voor- Ick hielt hem dan veerthien daegen by my, ende den volgenden Sondag fiet sich ende doet haer waerschouwen. deede ick in de Kercke af-kondigen, dat die geenē, die des nachts, om my te vervaeren, tot mijnent waeren gekomen, acht souden hebben te nemen om sulcks niet meer te doen, door dien ick het gedreyghde quaet met offensive ende defenfive waeperten daghte af te keeren, ende my daer van hadde voorsien.

Sy komen Hoewelsy, hier op, sich eenigen tijd in ruste hielden, soo lieten sy dogh niet voor de tweede reyse weder. nae in haer boose opset te volherden, want wetende dat *Michael Delva* niet in mijne kamer sliep, quaemensy, omtrent twee weeken daer nae, terwijlen ick, tot omtrent midder-nacht, by de keersse studeerde, de trappen soo soetelijck ende met soo weynigh gertighe te maecken op-klimmen, dat ick sulcks niet hadde konnen hooren ofte bemercken; doch de Neger, welke niet sliep, was het seer wel gewaer geworden, ende van seeckere taefel, op dewelcke hy op een matte lagh, saghtelijck opgestaen zijnde, nam hy twee gebackene vierkante steenen, die onder de taefel laegen, om eenigh metfel-werck, dat ick onder handen hadde, op te maecken, laegen, ende daer op de deure stillekens openende, soo was evenwel het kleyne geluydt dat hy maeckte, oorfaecke dat sy, om haer leven te salveren, de trappen weder af-liepen.

Een van haer werd gequetst. De Neger liep haer aenstonts nae, doch door dien sy al eenige schreden voor uyt waeren, ende hy niet kondē weten wat wegh sy souden inlaen, smeet hy haer de twee steenen nae het hooft, soodaenigh dat hy een van haer raecte, want soo als hy op den volgenden morgen door het Dorp gingh, ontmoette hy eene van *de Fuentes*, welke een muts op het hooft hadde, ende hebbende, aen eenighe Indiaënen, ghevraecht wat hem lette, soo antwoorden die, dat hy een gat in het hooft hadde, maer dat sy niet wisten hoe hy daer aen was gekomen.

De Afgoden-Dienaers sende dat ick altoos door *Michael Delva* bewaert wierde, hien van doe af aen nae des nachts meer in mijn huys te komen; doch hare gramschap ende quaet herte tegens my was daerom niet gemindert.

Sy leggen hem andere laegen. Een maendt nae dat dit alles was voor-gevallen, ende als ick daghte dat sy nergens meer aen daghten, betuygende sy my uytterlijck veele beleeftheyd ende een seer goetd herte, quam my yemand uyt de naem van de oudste Broeder van *de Fuentes*, Paulus genaemt, besoecken, seggende dat hy gefonden was om te seggen, dat geseijden *Paulo de Fuentes* seer steck was, ende de doot als op de lippen hadde, dat hy my dieshalven badt, om hem te komen troosten, te verstercken, ende in de waeraghtigheyd van onse Religie te onderwijsen, door dien hy voor hadde sich van gantscher herte te bekeeren.

Brengen hem daer. Ick ontfingh dese rijdingen met groote vreughde, gelovende dat dit waeraghtigh was, soodaenigh dat ick, geheel geen quaet vermoedende, GODT van herten

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXI. CAP. 367

herten badt, my in het bekeeren van die mensche by te staen, ende dus vol vyer door in ende yver zijnde, gingh ick seer spoedelijck na sijn huys toe, al waer alle mijn groot ge-vreugt en ende rooft wel haeft in droefheyt ende moeyte veranderde. vaer.

Want soo drae als ick aen de poorte van het huys was gekomen ende binnen deselve tradt, soo vondt ick alle de Gebroeders de *de Fuentes*, ende dan noch eenige andere die van Afgoderije verdaght waren, in het ronde op de plaets siten, doch door dien ick *Paulo de Fuentes* by haer niet vondt, soo tradt ick een weynig te rugge, ende vraeghde waer dat hy was, krijgende ick eenigh aghterdencken, door dien ick haer alle dus vergadert sagh; dogh siende hier op, dat sy niet opstonden, ende dat sy my niet antwoordden, oock selve dat sy hare hoeden niet afnamen, soo kreegh ick een groote vreesse in het lijf, ende ick daghte voor ver-aederliche laegen, foodaenigh, dat ick haer den rugge toe-keerde, om weder na mijn huys te gaen.

Den Au-
theur be-
merckt
haere la-
gen.

Doch ick hadde my soo drae niet omgewend, of *Paulo de Fuentes*, welcke hadde laeten seggen, dat hy sieck was, ende dat hy sich wilde bekeeren, quam van aghter het huys van daen springen met een sware stock in de handt, heffende de armen op, om my te slaen, foodaenigh dat, soo ick sijnen stock met beyde de handen niet hadde gevat, ende daer door sijnen slagh gebroocken, het seecker is, dat hy my daer door ter aerde soude hebben geworpen.

Terwijlen wy nu vast yder ons beste deeden, om meester van de stock te blijven, soo quaemen noch eenige andere Indiaenen, die in huys waren geseten geweest, op de plaetse loopen, doch door dien die vlack aen de gemeene wegh ende geheel open was, was my sulcks oock veel voordeeliger, dan soo sulcks in huys ware voor-gevallen.

Dese vielen alle op my, de eene trock my herwaerts, ende de andere gints-waerts, scheurende ende breeckende mijne klederen op twee ofte drie plaetsen, ende een van haer, stack my met een mes in de handt, op dat ick de stock soude verlaeren, welcker wonde lit-reecken noch aen mijne muys te sien is, zijnde het seecker, soo wy soo dichtre by de straet niet hadden geweest, hy my het mes in de ribben soude hebben gestoocken.

Sy quet-
sen hem
met een
mes aen
de handt.

Als nu een ander sagh dat ick de stock niet wilde verlaten, vattede hy deselve met *Paulo de Fuentes*, ende sy beyde stieten die soo kraghtighlijck tegens mijnen mondt aen, dat sy my de tanden braecken, foodaenigh dat ick niet dan bloedt spuwde, ende die stoot was soo grof, dat ick daer van heel bedwelmt ter aerde viel, evenwel hervatte ick aenstonts mijne kraghten, ende front daedelijck op, siende doen dat sy my bespotteden, dogh evenwel geen leet meer dorften aen doen, vreesfende ontdeckt te werden.

En wer-
pen hem
ter aerde,
van waer
hy weder
op-staet.

Oock wilde GODT, dat op her selve moment, als ick ter aerde wierde geworpen, seeckere half-slaghtsche Slavinne, welcke een Spaigniaert, die in de Valeyewoonde, diende, daer voor by quam te passeeren, en, horende, dat ik de gebueren te hulpe riep, welcke doch evenwel verre genoeg van daer woonden, om dat alle de na-by gelegene huysen door de *de Fuentes* wierden bewoont, quam op de voor-plaetse, ende siende my bebloet, geloofde dat ick ter dood toe gequetst was, in sulcker voegen, dat, haer alle als Moordernaers uytgescholden hebbende, sy

Hy werd
uyt het
gevaer
geredt.

gevaer- langhs de straten begonde te loopen, niet anders dan Moordenaers! Moordenaers! roepende, seggende dat die op de voor-plaetse van *Paulo de Fuentes* waeren, selfs tot dat sy op de Merckt-plaetse ende aen het Raedt-huys was gekomen; omtrent het selve vondt sy de *Alcaldes* ende de *Regidors* met twee Spaigniaerden, welcke, her gevaer, waer in ick was, gehoord hebbende, met de bloote degens in de vuyft, nae de voor-plaetse van *Paulo de Fuentes*, door de Officieren van de Justitie verselt zijnde, quaemen loopen, om my uyt het gevaer, waer in ick was, te verlossen.

Doch de Afgoden-Dienaers, hebbende het geroep van het half-slaghtsche Vrou-mensch gehoord, begaeven haer op de vlucht, de eene de eene, ende de andere de andere wegh uyt, met meeninge van haer te versteecken, ende *Paulo de Fuentes* ginck mede om sijne deure te sluyten, ende daer nae te vlughten, maer ick, sulcks bemerkende, deede al wat ick konde, om hem hier in te beletten, tot de tijd ende wijle, dat my yemandt soude te hulpe komen.

Een van de geweldenaers werdt gevangen.

Als nu de Spaigniaerden aenquaemen, ende my r'eenemaal bebloet saegen, soo vielen sy alle met een seer groote rasernye op *Paulo de Fuentes*, trachtende hem met haere bloote degens te treffen, ende sonder mijne tusschen-komste, fouden sy hem seeckerlijck gedoodt hebben, maer ick seyde hoe dat men my alle het quaet datmen hem deede soude te laste leggen.

Doch ick badt de Bediende van de Justitie dat sy voor hem, hoe wel hy rijk ende maghtigh was, niet wilden vreesen, ende belaste haer sich van van sijn Perfoon te verseeckeren, ende hem in het Gevangen-huys te brengen, ofte dat sy sulcks anders voor de kamer van *Guatimala* fouden hebben te verantwoorden; maer aenstonts hier op deeden sy het selve.

Den Aetheur be- leghet in- formatien wegens dit voorval.

Hier op deede ick aenstonts informatien, wegens alles dar'er gepasseert was, beleggen, de Spaigniaerden ende de half-slaghtsche Slaevinne dienden daer in voor Depofanten, hoe sy my in de handt hadden gequerst gesien, dat ick niet dan bloet spooogh, dat oock mijne kleederen geheel bebloet waeren, endet' eemael gescheurt, ende dese informatien sondrick met alle neerstigheyd nae den President van *Guatimala*.

Dit werck wierde oock aenstonts door de Valeye rughtbaer, ende alle de Spaigniaerden quaemen my haere hulpe aanbieden; *Michael Delva*, welcke doen by geval in het huys van een van die Spaigniaerden was, quam mede met haer, ende seeckerlijck sy alle fouden die nacht veel quaets aen de Indiaenen gedaen hebben, soo het door my niet waere belet geweest.

ICK bad haer dat sy sig inder stilte weder tot harent wilden begeven, seggende, dat ick geene vreesde hadde, ende dat *Michael Delva* alleen bequaem ende sufficient genoegh was om my te bewaeren.

Sorge van de Spaigniaerden voor den Aetheur gedragen.

Doch op alle mijne remonstrantien wilden sy niet vertrecken, by-bren- gende dat die nacht gevaerlijcker voor my was dan ick wel daghte, ende dat ick, om seecker te zijn, meer dan een mensche van nooden hadde, om my te bewaeren.

Sy geloofden dat die Afgoden-Dienaers, reflectie maeckende, op het geene sy

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXI. CAP. 369

fy alreede gedaen hadden, ende vreesende door den President van *Guatimala*, daer over gestrengelijck gestraft te werden, siende mede dat sy geruineert ende verdorven waeren, door wanhope, die nacht yetwes souden kunnen aenvangen, om haren Broeder uyt de gevanckenisse te trecken, ende my oock eenigh quaet doen, gevende sigh daer nae op de vlucht.

Wat sy my oock seyden, soo konde ick my noyt inbeelden dat die lieden de stoutigheydt souden hebben van sulcks te doen, ende dat sy foodaenige dingen souden derven aenvangen, oock konde ick niet gelooven dat sy souden willen vlughten, om dat sy alle Huysen in het Dorp hadden staen, ende veele Landen daer omtrent leggen, dogh evenwel stont ick eyndelijck toe, dat sy my die nacht, nevens *Michael Delva*, souden bewaeren.

Nae het avondtmael deeden sy de ronde om het geheele Huys, tot dat sy saegen dat alles in silte was, ende dat alle de Indiaenen vertrocken waeren; hier nae stelden sy oock schild-wagten omtrent het Gevangen-huys, om te beletten dat daer niemant soude komen om dat op te breecken, ende *Paulo de Fuentes* daer uyt te helpen ende in vryheydt te setten.

Doch sijnde noch met alle die precautien niet te vreden, aghtende sigh selve, soo wel als my, in gevaer te zijn, door dien sy maer omtrent twaelf sterck waeren, sullende alle de Inwoonders kunnen op-staen, ende door de instigatie van de Afgoden-Dienaers ons op het lijf vallen, wilden sy de twee *Alcaldes* ende de andere mindere Officiëren doen opstaen, om Huys-soeckinge door het Dorp te doen, ende de overige *de Fuentes* nevens de bekende Afgoden-Dienaers nae te speuren, ende haer van haere Personen te verseeckeren, in de gevanckenisse op te sluyten, ende nae *Guatimala* te senden, sullende men haer door dat middel beletten ons eenigh quaet te doen, niet alleen die nacht, maer oock in het toekomende.

Door al dit werck, ende door de groote sorge die sy voor mijn Persoon droegen, maeckten sy, dat ick geheel die nacht niet te bedde ginck, ende deselve sonder rusten overbraght.

Sy gingen dan de *Alcaldes* ende twee onder Officiëren haelen, sy braghten haer tot mijne, ende baeden my dat ick haer vertoonen wilde, dat het nodigh was datmen de resteerende Indiaenen opsocht.

Dearne *Alcaldes* waeren seer verbaest, siende op dat uere soo veel Spaingnaerden, met de bloote degens in de vuyft, in mijn Huys, foodaenigh dat sy haer wel wagheden, van, het geene wy haer versoghten, te weygeren, oock was het, in die gelegentheydt van saecken, nodigh.

Het was omtrent midder-nacht als sy uyt mijn Huys traeden, sy gingen door geheel het Dorp alle de Huysen besoecken, in dewelcke sy daghten dat de *de Fuentes* souden mogen verseecken wesen, ofte oock eenige van de andere Indiaenen, welcke geholpen hadden in het affront dat men my die dagh hadde aengedaen.

Niemant van deselve wierde te Huys gevonden, maer komende aen het logement van *Lorenzo de Fuentes*, die een van de vier Broeders was, attraepeerden

Sy bewaeren hem den volgende nacht.

Setten wagt aen het Gevangen-huys.

Verdere precautien door haer in het werck gestelt.

Sy klopden de *Alcaldes* op.

Die met haer de Indianen gaen soecken.

den fy niet alleen de andere drie, maer oock alle die by haer waeren, als men my dit geweld aendeede, sijnde fy doende met drincken ende klincken.

Sy nemen de gedagte Indiaenen gevangen. Door dien men nu het huys aen alle de zijden beset hadde, soo was'er geen middel voor haer om te eschapperen ofte te ontvlughten, ende siende sy de bloote degens der Spaigniaerden, dorsten sy gantsch geene resistentie doen.

Haer boos voornemen werd ontdeckt. Het is seecker, ende wy bemerckten het daer nae oock klaerlijck, dat sonder dese voorforge, sy een groot geweld die nacht in het Dorp souden hebben aangereght, ende dat sy alle vergaedert waeren om *Paulo de Fuentes* in vryheyd te stellen, om my daer nae op het lijf te vallen, ende dat verricht hebbende, wegh te vlughten, oock wisten sy niet, dat ick door de Spaigniaerden soo wel verfelt was.

Men sluyt haer in het gevangenhuys. Men bevondt dat sy thien in dat huys sterck waeren, men leydde deselve aenstonts, sonder dat daer van eenigh gerughte in het Dorp ontfont, in de gevanckenisse, waer in sy alle door de Spaigniaerden werden op-gesloten ende bewaert.

Sorge van den President voor den Auteursgedragen. Door dien nu den President van *Guatemala Don Juan de Guzman*, die een seer Godtvrughigh Gouverneur was, geconfidereert hadde het geene ick des vorigen daeghs aen hem hadde geschreven, ende geloofde dat ick noch in groot gevaer was, sondt hy des morgens seecker Spaensch Officier van de Justitie, voorsien zijnde met een seer brede Commissie, om alle de Indiaenen, die my den vorigen dagh hadden geattaqueert, gevangen binnen *Guatemala* te brengen, en dat, soo men deselve niet konde vinden, hy de goederen, die men van haer in het Dorp van *Mixco* soude vinden, confiscieren soude.

Sy werden na *Guatemala* gevoert. Doch de moeyte, die de Spaigniaerden, in de voorledene nacht voor my hadden aangewend, was oorfaecke, dat hy het geheele soetje wel versorght, in de gevanckenisse vondt, ende nae datse de kosten van dien Officier hadden betaelt, welcke hy soo hoogh schattede als hy selve wilde, soo wel als die van *Michael Delva*, ende van twee a drie andere Spaigniaerden, aen dewelcke men uyt den naeme des Coninghs beval, om haer in alle seeckerheyd nae *Guatemala* te brengen, deede men haer te Paerde klimmen, ende men braght haer, noch die selve dagh, voor den President.

Sy werden in de gevanckenisse gebragt ende daer nae gestraft. Soo draef sy gekomen waeren, sondt hy haer aenstonts nae het Gevangenhuys, ende daer nae verwees hy haer om publijckelijcke op de straeten gegeeffelt te werden, hy bandde'er twee uyt het Dorp van *Mixco* nae de Golphe van *St. Thomas de Castillo*, ende hy soude haer alle in ballinghschap versonden hebben, indien sy, soo als sy deeden, my niet hadden gebeden voor haer te willen intercederen, belovende in het toekomende beter te leven, my alle soorten van vermoeginge te geven, soo men haer toeliet weder in het Dorp te keeren, ende daer by seggende dat sy haer selven aen de galge, ende haere goederen aen de confiscatie onderwierpen, soofy oyt weder in diergelijck een foute verlieten.

Haer groot beders. Als nu de President hier op haer noch yder in de boete van twintigh Rijxdaelders hadde verwesen, moettende sy die aen de Kercke betaelen, ende zijnde my

III. BOECK. Door de Saensche West-Indiën. XXI. CAP. 371

my daer over de vrye dispositie gelaeten, sondt hy haer weder nae haere huyrouw toe; volgens haere belofte quaemen sy my alle besoecken, ende sigh voor de leetweden my nederende, ende heete traeten stortende, betuyghden sy groote rouwe fen.

wegens het geene sy gedaen hadden, leggende alle de schult op de Duyvel, die veel maght over haer hadde gehad, ende haer versogt tot op foodanigen poinct toe, dat sy die boose daedt hadden begaen, maer nu seyden sy, dat sy hem ende alle sijne listen versaeckten, ende in het toekomende als goede Christenen wilden leven, biddende ende eerende maer eenen G O D T.

Ick wierde seer tederlijck door hare traenen getroffen, soo wel als door de getuygenissen, die sy my, van haer berouw ende leetweden gaeven, ende daer door bemerkte ick dat sy nu bequaemer waren om J E S U M C H R I S T U M te om-helsen, dan sy wel van te voren hadden geweest, oock tragte ick haer in Sijne kennisse te onderrichten, ende den wegh ter saligheyt te wijzen.

Ick bleef nae die tijdt niet lange in het Dorp, maer doch evenwel soo lange als ick my daer onthielt, bespeurde ick soo groot eene veranderinge in haere maenieren van doen, dat my sulcks verpligte te gelooven, dat haer berouw oprecht ende goet was, als voort-komende uyt een leet-draegendt herte.

Ick hebbe dese geschiedenissen van enijge particuliere Indiaenen niet ten roon gestelt, om geheel haere Natie te blameren, want ick beminne die seer, ende wenschte dat ick al mijn bloed voor haer vergoten hadde, soo haer sulcks konde eenigh nut toe-brengen, ende tot saligheyt van hare zielen gedyen.

Het geschiet veel eer om te maeken datmen medelijden ende compassie over die Liedien hebbe, die, na datmen haer soo veele Jaren C H R I S T U M J E S U M heeft gepredickt, doch maer meest alle Christenen in uytlerlijcken schijn, ende in het onderhouden der Kerckelijcke Ceremonien zijn.

Sy zijn seeckerlijck van een seer goet naturel, seer gemakelijck om te onderrichten, ende konnen licht bewogen werden tot het aenroepen van eenen G O D T, ende men soude sulcks bevinden soo men haer den rechten ende eygenlijcken Gods-dienst leerde.

Werdt door den
Auteur
voor goet
gekeurt
ende op-
recht te
sijn be-
vonden.
Besluit
des Capit-
tels.

HET XXII. CAPITTEL.

Den Aubeur kriijght permissie van sijnen Generael om nae Engelandt te keeren. Hy maeckt sulcks den Provinciael bekend. Die hem niet toe-laet te vertrecken, maer door weldadentraght te behouden. Redenen die den Aubeur bewegen om te blijven. Den Aubeur werdt Vicaris van het Dorp ende Clooster van Amatitlan. St. Christoffel van Amatitlan ofte Palinha. Naems-oorspronck. Beschrijvinge van het Dorp selve. Schoone geconfsite Ananassen. Steenen door een Vulcanus uytgeworpen. Pampichi een kleyn Dorp. Naems-oorspronck. Den Aubeur doet weder seer groote en ende hevige instantien om ontslaegen te worden. Antwoord van den Provinciael. Replijck van den Aubeur, die sich evenwel genootsaecht siet te blijven.

De Aubeur kriijght permissie van sijnen Generael om nae Engeland te keeren.

Hy maeckt sulcks den Provinciael bekend.

Op het selve Jaer als het voor-verhaelde spel te *Mixco* voor-viel, ontving ick de permissie van mijnen Generael van de Ordre van St. Dominicus, om weder nae Engeland te mogen keeren; sulcks verheughde my seer om dat ick het leven onder de Indiaenen moede wierde, ende het verdroot my te sien hoe weynigh vrughts ick aldaer uytwerckte, dervende haer; ter oorsaecke van de Inquisitie, de Euangelische waerheydt niet voor oogen stellen, welke haer andersints goede ende waeraghtige Christenen in her innerlijcke soude gemaect hebben.

Ick verlangde te meer te vertrecken, door dien ick bespeurde, dat *Antonio de Sotto-Major*, welke Heere van *Mixco* was, een af-keer van my hadde, om dat ick twee Inwoonders uyt sijn Dorp hadde doen bannen, ende een openbaer affront aen de *de Fuentes*, wegens hare Afgoderije, gedaen, nemende hy dat op, even als of ick het aen alle de Indiaenen van die Plaetse gedaen hadde.

Hebbende dan alles wel overleghet, schreef ick aen den Provinciael, die doen te *Chiapa* was, dat ick van voornemen was, om weder nae mijn Vaderlandt te keeren, volgens het verlos dat ick daer toe van Romen hadde gekregen.

Maer door dien hy verstaen hadde alles wat ick in het Dorp van *Mixco* hadde gedaen, soo met het tot reden brengen van de Afgoden-Dienaers, verbranden van haren Af-godt, als met het gevaer van mijn leven in eene soo goede saecke;

En wetende daer-en-boven dat ick eene volmaecte kennisse in de *Taele Poncebri*,

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXII. CAP. 373

conchi hadde, soo wilde hy noyt toe-laeten dat ick soude vertrecken, maer hy deede alles wat hy konde, soo door groote beloften als andersints, om my in dat Landt te doen verblijven, niet twijfelende of ick soude, even gelijk ick alreede dienft aen GODT gedaen hadde, het selve in het tockomende noch veel meer doen.

Om my dan des te gemaklijcker tot sijnen wille te krijgen, sondt hy my Die hem
opene brieven, door dewelcke hy my sijnen Vicaris van het Dorp ende Con- niet toe-
vent van *Amatilan* maecte, al waer men doenmaels doende was, met een laet te
nieuw Convent te stighen, om alsoo die geheele *Valcy* van het Clooster van vertrec-
Guatimala te scheyden. ken, maer

Hy badt my dat ick dat getuygenisse van de genegentheyd, welcke hy, om door wel-
my te vorderen, hadde, wilde aen-nemen, twijfelende niet, door dien ick de daden
Indiaensche *Taele* seer wel sprack, of ick soude seer veel kunnen toe-brengen, tracht te
jae meer dan yemand anders, tot den spoedigen op-bouw en de voltoyinge van houden.
dat nieuwe Convent, ende dat soude hem dan gelegentheydt geven, om my,
in het korte, een ander employ te doen hebben, dat tot mijn avancement noch
veel nutter soude zijn.

Hoe wel ick niet veel wercks maecte van het Ampt dat hy my doen gaf, al Redenen
soo weynigh als van alle eere ende profijt die hy my daer nae soude hebben kon- die den
nen doen genieten, soo geloofde ick dat het doen de tijdt noch niet was, wel- Autheur
cke GODT tot mijne wederkeeringe nae Engeland hadde voor-geschickt; oock bewegen
sagh ick wel, dat, soo den Pater Provinciael ende den President van *Guatimala* om te blij-
sigh te saemen voeghden om my niet te laten gaen, gelijk ick uyt den brief van ven.
den Provinciael bespeurt hadde, dat sulcks haer voornemen was, het my niet
mogelijck soude zijn geweest, de eene ofte de andere wegh uyt te trecken, son-
der ontdeckt ende daer op weder te rugge gevoert te worden.

Dat deede my dan resolveren, voor eerst noch te blijven, tot dat de Pro-
vinciael weder te *Guatimala* soude zijn gekomen, op dat ick met hem in het by-
sonder soude mogen confereren, ende hem mijn redenen om nae Engeland te
keren; ende dat Landt te verlaten, voor oogen te stellen.

Soodaenigh dat ick het Ampt van Vicaris van het Dorp ende Clooster van Den Au-
Amatilan met lusten aenvaerde, oock konde ick daer veel meer winnen, dan theur wert
in de twee andere Dorpen, in dewelcke ick nu al volle vijf jaren hadde ge- Vicaris
woont. van het

Want behalven dat het Dorp veel grooter was dan *Mixco* ende *Pinola* te sae-
nen, datter veel meer Beelden in de Kercke waeren dan in die van die Dorpen, de Cloo-
ende oock veele Gebroeder-schappen daer aen dependerende, hadde ick een ster van
groot inkomen van de Suycker-molen, die ick hier boven geseght hebbe, dat *Amatilan*.
sighte by de Stadt lagh, door dien de Negers ende de Spaigniaerden, die daer
op woonden, my daegelijcksch veele offerhanden quamen brengen.

Behalven dit Dorp van *Amatilan* hadde ick noch een ander onder mijn op- St. Chri-
sight, het welcke kleynder ende St. Christoffel van *Amatilan* genaemt was, stoffel van
ijnde twee mijlen van het groote Dorp gelegen, *Amatilan*
ofte *Palin*.

Dit *ba.*

Dit Dorp van St. Christoffel, werdt in de Indiaensche Taelc eygentlijk *Palinba* genaemt, *Ha* beduydt water, ende *Pali* is sigh over-eynde houden geseght, hier door sterfmen dat het eygentlijk een over-eynde staende water beteeckent.

Want het Dorp is gelegen in het hangen van den Water-Vulcanus, aen die kant daer men sijn uytflight op *Guatimala* heeft, deselve schiet aen die zijde niet alleen veele schoone Fonteynen uyt, maer uyt seeckere seer hooge Rotse, komt oock een Beecke af-vlieren, welcke van boven nae beneden vallende, ende daer door groot gerughtre maeckende, van verre schijnt een staende ende steyl afgaende streep waeters te vertoonen, doch omtrent twintigh roeden op die wijze gedaelt zijnde, soospruyt daer uyt, door dien den Bergh vlacker werd, een seer aengenaeme Beecke, welcke bezijden het Dorp haeren cours neemt, ende sulcks heeft de Indiaenen bewogen, om het selve *Palinba* te noemen, ter oorfaecke als boven geseght is.

Beschrijvinge van het Dorp selve.

Schoone geconspijte *Ananas*-sen.

In dese plaerse zijn veele rijke Indiaenen, welcke nae de zijde van de Zuid-Zec toe handelen, ende het Dorp is foodaenigh met vrucht-dragende boommen overschaduwrt, dat het schijnt dat het een te saemen gevloghte wandelarije is, ofte wel een kleyn Bosken, datmen tot vermaeck geplant heeft.

Doch de voornaemste vrucht die men daer vindt, is die geene, die men *Pinnas* ofte *Ananas* noemt, deselve sterfmen op alle de voor-plaetsen der Indiaenen staen wasschen; de Spaigniaerden koopen deselve veel op, om Confituren van te maecken, door dien sy her gerijf van de Suycker-molen daer by de hand hebben, oock is dat het beste suycker-werck, dat ick in die Landen hebbe gegeten.

De Inwoonders van dat Dorp trecken veel gelts van de Ceder-bomen, welke in groote meenichte in het hellen van die Vulcanus groeyen, sy verkoopen de selve te *Guatimala*, ende op de omleggende Plaetsen, om in de gebouwen gebruyckt te werden.

Steenen door een Vulcanus uytgeworpen.

Tusschen het groote *Amatitlan* ende dat lactse genoemde, is den wegh seer even ende vlack, sy loopt onder aen den voet van een Vyer-Vulcanus, welke eertijts soo veel roock ende damp uyt-wierp, als die van *Guatimala* doet, maer zijnde daer op seeckeren tijdt op de kruyn een groote klove op-geborsten, uyt dewelcke veele steenen geworpen wierden, die men noch in het diepste van de Valeye siet leggen, soo heeft men nae die tijt geene steenen nochte roock meer vernomen, ende het om-gelegene Landt is daer door gantsch niet meer bescha-dicht.

In mijnen tijdt was daer seeckere *Juan Baptista de Guatimala*, welke een nieuwe Suycker-molen op die wegh deede maecken, ende die, volgens een ygelijcks gevoelen, veel voordeel en winste soude moeten toe-brengen.

Pampichi een kleyn Dorp.

Terwijl ick te *Amatitlan* woonde, hadde ick noch een derde Dorp onder mijn opsight, *Pampichi* genaemt, het lagh aen den voet van een Bergh, aen de andere zijde van het Meer, doch daer was maer eene Capelle, welke onder de Kercke van het groote *Amatitlan* behoorde, ick begaf my alle Jaeren daer maer vier

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXII. CAP. 375

vier maelen heenen om my te verlustigen, want het Dorp is met seer goede reden dus genaemt, van het woordeken *Pam*, dat in de Indiaensche Taelen ofte Naembinnen geseght is, ende *Pichi* dat bloemen beduyt, hier door soude in het Duyts oorde naem in ofte binnen de bloemen wesen, want waer men in ofte even buyten het selve komt, siemen niet dan bloemen, dat dan een seer aengenaem gesichte geeft, behalven het vermaeck dat men daer geniet van op het Meer te kunnen gaen vaeren, om vermaeck ofte om te visschen, ende dat door den over-vloed van de *Canoes*, welcke even achter de huysen leggen.

Soodaenigh dat ick, terwyl ick te *Amatilan* woonde, om mijn vermaeck te nemen, de keure van drie Dorpen hadde, ende door dien in deselve veele ziele te versorgen waren; hadde ick oock altoos yemant om my te helpen.

Het Dorp van *Amatilan* was als het Hof, ten opsigte van de twee andere, want aldaer en ontbrack niets dat den Geest des menschen soude kunnen verlustigen, ende oock het lichaem voeden, door den grooten overvloed van vleesch ende visch.

ICK wierde evenwel het woonen in dit groot ende aengenaeme Dorp wel heeft moede, ter oorfaecke van den grooten omslagh ende forge, wegens het op-bouwen van het Convent.

Somwyl ick hadde ick dertigh a veertigh werck-lieden, ende op andere tijden min ofte meer onder mijn opsigte, ick moeste aght op de selve geven, ende haer alle saturdayen op den avond betaelen, dat verveelde my seer, ende belerte my in mijne studie, oock hadde ick daer geheel geen vermaeck in, ende ick konde niet hopen daer ick eenigh genot van die arbeyd soude hebben.

Hier om was her, dat ick, nae een Jaer in die Plaetse gewoont te hebben, den Pater Provinciael, die doenmaels te *Guatemala* was, gingh besoeken, ende ick badt hem weder seer ernstelijck, mijn verlos, dat ick van Rommen hadde gekregen, te willen examinieren, op dat ick daer door weder nae Engelandt, mijn Vaderlandt zijnde, moghte vertrecken, om aldaer het Euangelium te predicken, zijnde sulcks de conditie onder dewelcke my den Generael van onse Ordre verlos hadde gegeven, niet twijffelende of ick soude aldaer GODT een grooten dienst doen; Ick voeghde daer by, dat ick my, in mijne consciencie, gedrongen voelde, omme de Taelenten, welcke GODT my hadde toevertrouwt, meer te besteden onder die van mijnen Landt-aerdt, dan onder de Vremdelingen ende de Indiaenen.

Hy antwoorde daer op, dat die van mijne Natie, Kettens waren, ende dat sy my, als ick by haer soude gekomen zijn, souden doen op-hangen.

Doch ick repliceerde dat ick een beter gevoelen van haer hadde, ende dat ick op sondaenig een wijse onder haer daghte te leven, dat sy souden bemercken dat ick de Galge niet verdiende.

Nae langen tijt over ende weder gedisputeert te hebben, bemerkte ick dat den Provinciael onversettelijck was, my, half in gramschap ontsceeken zijnde, seggende, dat hy ende de geheele Provincie haere oogen op my hadden gesaect, om my alle de weldaeden, die in haere maght waeren, te laeten toe-

Den Auteurs doet weder seer groote ende hevige instantien om ontslaegen te werden.

Antwoord van den Provinciael.

Replijck van den Auteurs. Die sijn evenwel genootsaect seer komen, te blijven.

komen, ende dat ick seer ont danckbaer soude zijn, soo ick haer; ten opsigte van mijne Natie, verliet, welcke men my van mijne kindtsheyd af hadden doen verlaeten.

HET XXIII. CAPITTEL.

*Den Autheur neemt voor in der stilte te vertrecken. Hy ver-
soeckt van sijn Vicaris-Ampt ontslaegen te zijn, dat hem
met moeyte werdt toegestaen. Hy werdt te Perapa geplactst.
Hy neemt vastelijck voor dat Landt te verlaeten ende te ont-
vlughten. Hy maect sulcks met listigheyd aen Michael
Delva bekend. Redenen waerom hy dat doet. Deselve pre-
senteert hem te versellen, maer hy slaet sulcks af. Den Au-
theur verkoopt sijne Muyl-esels, Koorn, &c. Oock sijne
Schilderijen, Boecken ende verderen buys-raedt. Het Ca-
pitael van den Autheur. Waer in hy het selve besteeet. Voor-
bereydselen tot de vlugt. Den Autheur sendt sijne Bagagie
voor uyt. Begeeft sich vier dagen daer na selve op de vlugt.*

Den Au-
theur
neemt
voor in
der stilte
te vertrec-
ken.

Hy ver-
soeckt van
sijn Vica-
ris-ampt
ontslagen
te zijn, dat
hem met
moeyte
werdt toe-
gestaen.

Hy werd

Ick bespeurde wel dat ick met hem niet meer moeste disputeeren, ende dat alles wat ick soude konnen by-brengen, nergens toe soude dienen, foodaenigh dat ick by mijn selven voor-nam, de eerste gelegentheyd, die ick, om te ontvlughten, soude konnen vinden, waer te nemen, ende, buyten sijn weten, wegh te gaen, my grondende op het verlosf dat ick, daer toe, van Romen, hadde gekregen.

In dit voornemen badt ick hem my uyt het Dorp van *Amatitan* te verlossen, door dien ick my niet streek genoegh kende om die groote last te dragen, zijnde oock niet bequaem om het beleyt, over de op-bouwinge van het Clooster, te hebben.

Het was niet dan met groote moeyte dat hy daer in consenteerde, my voor oogen stellende de groote eere, welcke her stighen van een Clooster medebrenght, my oock seggende, dat ick mijnen naem, om, tot een eeuwich-duyrende teecken, aen de nae-komelingen te dienen, in de mueren soude sien uytgehouden.

Doch ick seyde hem dat ick niet veel aghts op alle die dingen nam, ende dat ick meer werck maecte van mijne gesondheydt ende ruste, als van alle die ydelheydt.

Dit bewoogh hem eyndelijck my mijn versoeck toe te staen, bevelende my nae

III. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XXIII. CAP. 377

nae *Petapa* te gaen, ende ontbiedende den Vicaris van *Petapa*, om, in mijne *Petapa* plaetse te *Amarilan* te komen, ende het gebouw aldaer te voleynden. geplaectf.
Ick was te *Petapa* meer dan een Jaer met alle genoegen, datmen, omtrent de Hy neemt werelische faecken, konde wenschen, doch door dien de desseynen, die ick vastelijck voorgenoemen hadde, my geene ruste lieten, soo stelde ick vast, het koste dan voor dat wat het wilde, die Landen te verlaeten, ende weder nae Engelandt te keeren, Landt te veraghtende ende aghter den rugge stellende de gevaeren, in de welke ick my verlaeten ginck werpen, ende oock alles wat my soude hebben konnen overkomen, ende te soo ick gevangen ende nae *Guatimala* voor den President ende den Provinciael ontvluhten. gebraght wierde.

Doch bemerckende dat het my swaer soude vallen alleen ende sonder geselschap te gaen, ende dat voor al in de twee a drie eerste dagh-reysen, hebbende ick oock verscheydene faecken die ick wilde verkopen ende tot gelt maecken, soo daghte ick dat het beter was het selve aen een goet ende getrouw Vriendt te communiceren, ende den selven mede te nemen, als foodaenigh een reyse alteen aen te vangen.

Ick geloofde dan dat ick daer roe geen beter noch bequaemer konde vinden, dan *Michael Delva*; ick hadde altoos bespeurt dat hy my seer genegen was, dat hy een groote getrouwigheyt in sijn herte voedde, oock dat hy sijn met een kleynjtje voor sijnne moeyte soude laeten loonen.

Ick liet hem hier op van *Pimola*, al waer hy sijn onthield, ontbieden, ende nae dat ick hem bevolen hadde de faecke geheym te houden, sulcks met dat ick, tor quytinge van mijne conscientie; verplight was een reyse nae *Rosien* te doen; dat ick niet wilde dat yemand anders, dan hy, sulcks wiste, hebbende vast gestelt, even als veele andere gedaen hadden, daer nae wederom te keeren, welke, nae verloop van twee Jaren, weder in dat Landt waeren gekomen.

Ick wilde hem niet bekent maecken dat ick van voornemen was nae Engelandt te gaen, op dat die goede ende oude Neger niet bedroeft soude werden, vreesende dat hy my noyt weder soude sien, oock dat de genegentheyd, welke hy my toe-droegh, gevoeghr zijnde by het voordeel, dat hy van my hadde, hem mijn voornemen soude doen ontdekken, ende middelen soecken om het uyt-voeren van het selve te steuyten.

Defen goeden Neger bood sijn aen, om geheel de reyse met my te doen, doch ick sloegh sulcks af, hem vertoonende dat hy te out was om sijn op soo ver een wegh te begeven, ende oock dat men hem voor een verlopene slaev soude aensien, ende sijn persoon arresteren, soo drae wy buyten dat Landt waren.

Siende dat mijn seggen in redenen bestont, keurde hy het selve voor goet, ende hy presenteerde my te versellen my te versellen tot op de kant van de Zee, ende aen de plaetse van mijn embarquement toe, ende als ick sulcks in danck hadde aengenomen, gaf ick hem ordre om eenige van mijne Muyl-esels, Koorn ende *Mair* dat ick hadde te verkopen, gelijk oock eenige andere faecken, daer hy kennisse van hadde.

Petapa geplaectf.
Hy neemt vastelijck voor dat Landt te verlaeten ende te ontvluhten.

Hy maect sulcks met listigheyt aen *Michael Delva* bekent.

Redenen waerom hy dat doet.

Delva presenteert hem te versellen, maer hy slaet sulcks af.

Den Auteurs verkoopt sijn Muyl-esels koorn &c.

Oock sijne Ick geloofde, wat de Schilderijen die in mijne kamers waeren, belanghede, schilde- dat de Inwoonders van *Petapa* die welsouden kopen, om in hare Kercke te han- rijen, ende daer om sprack ick daer van met den Gouverneur, die daer seer blij- boecken de over was.

ende ver- Doch ick verhandelde het meeste gedeelte van mijne boecken ende verderen dere huys- huys-raedt te *Guatimala*, ende dat door middel van *Michael Delva*, welcke ick, raedt. volle twee maenden, voor mijn vertreck by my hieldt, houdende alleen voor my twee ledere maelen, eenige weynige boecken, ende een Matras, om, ge- duerende de reyse, op te slaepen.

Het Capi- Doen ick alles, wat ick wilde verkopen, my hadde quyt gemaect, be- tael van vond ick dat ick negen-duyftent stucken van aghten, Spaensche munte, hadde den Au- over-behouden, welcke ick, binnen twaelf Jaeren, door my in dat Landt ver- theur. steten, hadde overgewonnen.

Waerin Door dien ick nu geloofde, dat een soo swaere somme aen gelt, my op die hy het sel- lange reyse, welck ick noch moeste af-leggen, soude verveelen, besteede ick ve bestect. vier-duyftent Rijxdaelders aen Peerlen ende edele Gestenten, op dat mijn Reys- tuygh des te lighter soude vallen; het overige van mijn gelt, deede ick ten deele in sacken, ende ten deele in mijn Matras, in voornemen, van onderwegen, daer Pistolen voor te wisselen.

Sijnde nu van gelt voorsien, deede ick oock voor-raed van Chocolate ende Confitueren, voor de reyse, op.

Voor-be- Ende door dien ick voorfagh, dat ick, de eerste weecke, seer spoedigh sou- reydfelen de moeten voort-trecken, ende dat ick mijne koffers soo drae niet soude kon- tot de nen over den wegh krijgen, als ick voor mijn Persoon soude konnen reysen, soo vlught. resolueerde ick deselve ten minsten vier daegen voor uyt te senden.

Den Au- Door dien ick nu my aen niet een van de Inwoonders van *Petapa* dorste ver- theur send trouwen, sion fondt ick om seecker Indiaen van *Mixco*, welcke mijnen byson- derer Vriendt, ende aen welcken de wegh, die ick houden moeste, seer wel sijne Ba- bekent was; aen denselven ontdeckte ick mijn voor-nemen, ende ick boodt gagie hem een genoeghsaem recompens voor sijne moeyte aen, ende daer op liet ick vooruyt. hem, des midder-nachts, met twee Muyl-efels voor uyt trekken, op de eene was hy, ende op de andere mijne Bagagie; Ick geboodt hem altoos nae *Sr. Michael* ofte *Nicaragua* toe te trekken, tot dat ick hem soude onderhaeldt heb- ben.

Begeeft Ick liet hem dan vier daegen voor my vertrekken, ende die verlopen zijnde, sijn vier begaf ick my, met mijnen goede Neger verseld, kloeckmoedelijck op de reyse, daegen laerende de sleutel van mijne kamer in de deure steecken, ende niet dan oude daer nae papieren in het huys, ende ten tijde dat alle de Indianen in haere ruste waren, selve op soo seyde ick mijn laetste vaer-wel, aen het Dorp van *Petapa*, aen gsheel de Va- de vlught. leye, ende aen alle mijne Vrienden in *America*.

Eynde van het derde Boeck.

Nieuwe en seer Naewrockerige

REYSE

Door de Spaensche WEST-INDIEN

VAN

THOMAS GAGE.

HET VIERDE BOECK.

I. CAPITTEL.

Bekommernisse des Autheurs over den wegh die hem te nemen stont. Difficultheyten op de wegen van de Golf, Mexico, &c. Den Autheur neemt sijn wegh door Nicaragua ende het Meer van Grenada. Hy neemt per missive een seer beleest afscheydt van den Provinciael. Precautie van den Autheur. Hy treckt uyt Petapa. Beschrijvinge van Sierra Ronda. Los Esclavos een Indiaensche Dorp. Naems-oor-spronck daer van. Oorspronck van de naem Amatitlan. Komste te Agnachapa ende te Trinidad.

MYne meeste becommernisse, in dese mijne voorgenomene Bekom-reysse, was hoe ick best den seeckersten wegh soude kiesen, mernisse daerom en nam ick die van de Golf niet, hoewel de selve wel des Au-de ghemackelijckste was, ende oock de naeste Zee-haeven theurs, aen mijne woon-plaetse, te meer, doordien ick verseeckerit over den was, dat ick, in de plaetsen, door dewelcke ick trecken wegh die moeste, veele Persoonen van kennisse soude vinden, ende dat de tijdt hem te ne- van het vertreck der Scheepen daer soo onseecker was, dat men, voor menstont, mijn

mijn vertreck, ordre van *Guatimala* om my te arresteren, soude hebben konnen senden.

Difficul-
teyten op
de wegen
vande
Golf,
Mexico,
&c.

Ick vreesde oock dat, soo ick mijne reyse door de Provintie van *Comayagua* ofte *Truxillo* voort-sette, ende aldaer nae de Schepen wagtede, de Gouverneur van die plaetse, door den Præsident van *Guatimala* gewaerschouwt zijnde, my moghte komen te ondervragen, ende daer nae te rugge te senden, of wel dat hy de Schippers soude verbieden my binnen haer boord te nemen.

Ick overleydde mede, dat, soo ick weder nae *Mexico* ofte *Vera-Pax* toekeerde, my die wegh, alleen zijnde, veel verdrietiger soude vallen, dan sy gedaen hadde doen ick mer mijne Vrienden te *Chiapa* quam, ende noch te meer, door dien ick *Michael Delva* te Lande wilde met my nemen.

Den Au-
theur
neemt sijn
wegh
doo *Nica-
ragua* en-
de het
Meer van
Grenada.
Hy neemt
per missi-
ve een be-
leef af-
schoeydt
van den
Provin-
ciael.

Hebbende dan voor-genomen geene van die drie wegen in te trecken, stelde ick vast de vierde door *Nicaragua* ende het Meer van *Grenada* te gebruycken. Ick stelde mijne reyse uyt tot in de weecke vans Kers-tijdt, wetende dat de Schepen ofte Fregatten, gemeenlijk, om nae de *Havana* te seylen, omtrent half Januarii, ofte, ten laetsten, omtrent Vrouwen-Lightmissie uyt dat Meer liepen, hoopende ick genoeghaem voor die tijt daer te zijn.

Doch om alle gedaghten aen den Provinciael te benemen, van dat ick die wegh moghte gekosten hebben, sündt ick voor mijn vertreck, door *Michael Delva*, een brief aen een van sijne Vrienden, om deselve, vier daegen nae mijn vertreck, aen den geseyden Provinciael te *Guatimala* te behandigen; door deselve nam ick een seer beleefte afschoeyt van hem, hem met enen biddende niet quaelijck van my te willen sprecken, oock niemand my aghter na te senden, door dien ick tot mijn vertreck geauthoriseert was; door eene, in alle deelen, suffisante permissie van Roemen, en hebbende de sijne niet konnen verwerven, hadde ick geloof, dat ick, met een oprecht gemoet, ende sonder mijne conscientie te quetsen, nae mijn Vaderlandt moghte keeren, te meer, om dat ick in dat Landt, de ruymte van Luyden liet, welke mijne plaetse souden kunnen vervullen, ende die in de Indiaensche Taelde genoeghaem ervaren waeren.

Precautie
van den
Auteur.

Om hem nu de lust te benemen van my op den wegh van *Nicaragua* te doen soecken, soo dateerde ick mijn brief, even of als sy uyt het Dorp van *St. Antonio de Suchiatepeques* hadde geschreven geweest, 't welck op den wegh van *Mexico* gelegen zijnde, recht tegens die van *Nicaragua* over lagh.

Hy treckt
uyt *Petapa*.

Daeghs dan nae drie Coningen, zijnde den sevenden Januarii 1637. reed ick, omtrent midder-nacht, op een seer goede Mayl-esel gefeten zijnde, uyt het Dorp van *Petapa*, hebbende niemandt, dan *Michael Delva*, by my; deselve Mayl-esel verkoght ick daer nae onder-wegen voor taghtigh Rijxdaelders.

Beschrij-
vinge van
*Sierra Ro-
tonda*.

Door dien nu het begin van den weg seer bergaghtig was, konden wy so veel wegs niet af-leggen, als wy wel gewenscht hadden, want den nacht overviel ons eer wy op de hooghe van het Gebergte waeren, men noemt het selve *Sierra Redonda*, ofte het Ronde Gebergte, het is in dat Landt seer beroemt door de schoone weyden die men daer op vindt, voor de Koe-beesten ende Schaepen, wanneer

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. I. CAP. 381

wanneer de Valeyen verdrooght zijn, ende dat, by gevolge, voor de selve, aldaer geen gras meer te vinden is.

Op dat Geberghte vinden de Reyfigers oock veel getracks, want sy werden seer wel onthaelt, in seecker Herberge, in dewelcke men wijn ende spijsse verkoopt, men kan sigh oock in deselve, met alles, watten soe van menschen als beesten, by sigh heeft, vertrecken, ende sijne naght-rust nemen.

Op dit Geberghte is oock een van de beste Hof-steden van geheel dat Landt, ende op deselve werdt de beste Geyten ende Schaepen-kaes gemaect die daer omtrent te vinden is.

Desen ronden Bergh is vijf mijlen van *Petapa* gelegen, ick passeerde deselve met grooten spoet, vreesende eenige Inwoonders van *Petapa* te ontmoeten, door dien ick, in de Herbergen, veele Indiaenen in haere naght-ruste liet leggen, welke eenige troupen van Muyl-efels, aen de Spaigniaerden behorende, drevon, moerende sy den volgenden dagh te *Petapa* komen.

Vier mijlen aen geene zijde dit Ronde Gebergte, is seecker Indiaensch Dorp, *Los Esclavos* genaemt, in onse Taele de Slaeven, niet dat sy voor als nu de slaavernye, meer dan de andere Indiaenen, onderworpen zijn, maer om dat sy, in vorige tijden, wanneer *Montezuma*, ende de Coningen die onder hem stonden, regeerden, als Slaeven waeren, vergeléecken zijnde by de Indiaenen van de andere Dorpen.

Men was doermaels gewoon de Inwoonders van dat Dorp te *Amatilan* te ontbieden, ende deselve, even als Slaeven, met de brieven af te senden, op wat plaetse van het Landt dat men oock wilde.

Hier en boven moesten sy noch weeckentlijck, seecker getal van haere Inwoonders te *Amatilan* senden, al nae dat die geene die in dat Dorp woonden niet van nooden hadden, het sy om brieven ofte om packen, op andere plaetsen, te draegen.

De naem van het Dorp van *Amatilan* spruyt uyt het gebruyck van de letteren, van dewelcke sigh de Indiaenen in die plaetse bedienden, het selve is gemaect in de Mexicaensche Taele van het woord *Amat*, dat een brief beduyt, ende dat van *Tulan*, dat een Stadt gesegh is, soodaenigh dat het woort *Amatilan* eygentlijck een Brief-stadt beteekent.

Oock was het eygentlijck een schrijf ofte Brief-stadt, want sy waeren gewoon, alles wat sy wilden, op basten van boomen te schrijven ofte te graveren, van deselve bedienden sy sigh even als wy van de brieven, sendende die geheel het Landt door, selfs tot in *Peru* toe.

Dit Dorp *Los Esclavos* legh in eene laeghte, dichte by eene Reviere, over dewelcke de Spaigniaerden een seer schoone steenen brugge hebben laeten maken, om met gemak in ende uyt het Dorp te kunnen komen, want sonder dat soude men het selve, met Muyl-efels, niet kunnen doen, soo door den snellen stroom van het waeter, als door de meenigte van klippen die in de Reviere zijn, door dewelcke het waeter met een groote vaert loopt.

Van dit Dorp, in het welke wy niet stil waeren, dan om een kop *Choco* Komste te late

Los Esclavos een Indiaensch Dorp.

Naems-oorfspronk daer van.

Oorspronck van de naem van *Amatilan*.

Agnachapa
ende te
Trinidad.

late te drinken, ende om onse Muyl-efels te voederen, quaemen wy noch des felven dagh te *Agnachapa*, het selve leght vier mijlen aen geene zijde, dicht by de Zuyd-Zee, ende by de Haeven van *Trinidad*, aen dewelcke wy des avonts aenquaemen, hebbende op dien dagh, ende in een gedeelte van de nacht, meer dan twintigh mijlen, over het Geberghte, ende door steen-aghtige wegen, sedert wy het Dorp *Los Esclavos* gepasseert waren, af-geleght.

HET II. CAPITTEL.

Schoon aerde-werck te Trinidad. Beschrijvinge van het geene de Spaigniaerden den Mondt der Helle noemen. Seecken Religieus traght de selve te besigtigen. Hy werdt ter aerde geworpen ende seer sieck. Verhael daer van door andere Persoonen. Wat den Autheur daer van heeft vernomen ende seggen kan. Redenen waerom hy geen ondersoek deede Chalevan een groot Dorp. Precautie van den Autheur gebruyckt, om de Stadt St. Salvador te passeren. Beschrijvinge van St. Salvador. Hy passeert geluckelijck door de Stadt. Komste aen Rio de Lempa, ende by den voor uytgetrocken Indiaen. Groot voor-reght van die geene die Rio de Lempa passeren. Waer over den Autheur seer verblijft is. Hy passeert Rio de Lempa ende peystert aen de andere zijde met een gerust herte. Komste te St. Michael. Beschrijvinge daer van. Groote genegenheydt van den Indiaerden seggen, jae voor seecker gelooven, eenē van de ingangen der Helle te zijn. Den Autheur send sijne Bagagie te lande, ende hy selve gaet te water van St. Michael na la Vieja.

Schoon
aerde-
werck te
Trinidad.

DIt Dorp van *la Trinidad* is in dat Landt seer vermaert, ende dat om twee saecken, de eerste is het Aerde-werck datmen daer maectt, hetwelcke men segt, noch beter, dan dat van *Mixco*, te zijn, ende de tweede is een plaetse die omtrent een halve mijle van daer is, welcke de Spaigniaerden seggen, jae voor seecker gelooven, eenē van de ingangen der Helle te zijn.

Beschrij-
vinge van

Uyt deselve komt geduerighlijck een dicken ende swarten roock, welcke na swaavel rieckt, ende door dewelcke men, somwijlen, sware vlammen siet fliekeren;

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. II. CAP. 383

keren; het Landt dat desen roock van sich geeft is laegh, ende gantschelijk niet verheven, ende niemand heeft oyt tot het selve konnen naederen, om de oorfaecke daer van te onderfoccken, want alle die sulcks gepooght hebben, zijn ter aerden geworpen geworden, ende in gevaer van haer leven geweest.

Seecker Religieus van mijne kennisse, welcke oock buyten dat, geloof-waerdigh was, heeft my by eede verseeckert, dat hy, met seeckeren Provinciael, die wegh reyfende, resolveerde, nae die Plaetse te gaen, om sijne nieuws-gierigheyt te voldoen, ende om de oorfaecke, van alle de vremde praetjens, die men in dat Landt, ter oorfaecke van dese swaere roock voerde, te door-gronden.

Hy seyde my, dat, zijnde op omtrent vijftigh schreden daer aen genaedert, hy soo een vervaerlijck geluyd hoorde, dat hy, soo daer door, als door de schrickelijcke stanck, ter aerde viel, ende daer op sich aenfontons moeste vertrecken, werdende daer nae van soo hevigh een heete koortse aengetaft, dat hy van de selve meende te sterven.

Andere seggen dat sy, daer by komende, groot gekerm ende gekrijt hoorden, even als dat van lieden, welcke men pijnicht, het selve was vermengt met het gerammel van yfere keetenen ende diergelijcke dingen, dit gaf haer reden om sich in te beelden, dat het eene van de poorten der Helle was, doch, door dien ick geloove dat het de eenvoudigheyt van die menschen is, welcke haer sulcks doet aennemen, meer dan de waerheyd, soo sal ick den Leser, foodaenigh oordeel, als hy begeert, daer over laeten vellen.

Wat my belanght, ick soude daer van niet anders konnen seggen, dan dat ick den roock gesien hebbe, ende hebbende de Indiaenen daer op gevraegt of sy daer van de oorfaeck niet wisten, en of sy daer niet dichte by hadden geweest? antwoordden sy my, dat de reden daer van haer onbekent was, ende dat sy gesien hadden, dat eenige Reyfigers daer toe dighle willende naederen, onder dit haer bestaen, als doode menschen, ter aerde waere gesmeten, ofte wel door een schielijcke vrees waeren bevangen geworden, ende daer nae door een swaere koortse, foodaenigh dat sy, als ick haer te kennen gaf, dat ick van voornemen was daer nae toe te gaen, my seyden, dat ick wel acht moeste nemen op het genee ick wilde aenvangen, ende dat ick my seeckerlijck, in gevaer van mijn leven te verliesen stelde.

Doch het was niet soo seer de vrees van die Spaensche Helle, so als men defelve in dat Landt noemt, welcke my met alle vlijdt van die plaetse deede vertrecken, als wel de gedaghten dat my yemandt, om my te arresteren, mogte volgen.

Omtrent tegens den midder-nagt trock ick van daer, ende deede mijnen ontbijt in een groot Dorp *Chaletapan* genaemt, de Indiaenen van het selve, welcke *Pocomanen* my, ontfingen my seer wel, door dien ick nevens haer de Tael *Pocombi* ofte *Pocoman* sprack, oock wilden sy my op-houden, op dat ick den volgenden Sondagh, voor haer predicken soude, dit hadden sy lichtelijck van my konnen verwerven, soo ick niet een seer presserende reden hadde gehad, om my van daer te begeven, ende dat met alle mogelijcke vlijdt.

C c c

het genee de Spaignaerden den mond der Helle noemen. Seker Religieus tragt defelve te besichtigen. Hy werd ter aerde geworpen ende seer sieck.

Verhael daer van door andere personen.

Wat den Autheur daer van heeft vernomen ende seggen kan.

Redenen waerom hy geen onderfoeck deede. *Chaletapan* een groot Dorp.

Ick

Precautie van den Auteurs gebruyckt om de Stadt *St. Salvador* te passe- ren.

Ick begonde op dese plaetse vast te overleggen, hoe dat ick best door *St. Salvador* soude kunnen passeren, dit is een Spaensche Stadt, waer in een Clooster is van Religieusen van de Ordre van *St. Dominicus*, voor die van deselve hadde ick meer vreesse dan voor eenige andere, door dien ick van haer meest alle bekent was.

Hierom nam ick voor, dat, als ick by de Stadt soude komen, ick van de wegh soude af rijden, even als of ick verdwaelt hadde geweest, ende onder dat pretext op de eene ofte de andere Spaensche Hof-stede gaen, brengende aldaer den tijt door met Chocolate te drincken, houdende een praerje, ende doende mijn Muyl-efels wel voederen, op dat ick des te beter met haer, den volgenden nacht soude kunnen over den wegh geraecken, ende alsoo des anderen daegs s' morgens verre van de Stadt, ende van de Religieusen, die in de nae-buerige Dorpen woonden, mogen geraecken.

Beschrijvinge van *St. Salvador*.

Dese Stadt van *St. Salvador* is niet seer rijk, ende is niet veel grooter als *Chiapa*.

In dese Stad is een Spaensch Gouverneur, ende sy is omtrent veertigh mijlen van *Guatemala* gelegen, zijnde sy, aen de Noord-zijde, door hoogh Geberghte, de *Chanuales* genaemt, omringht, de Indiaenen, die daer op woonen, zijn seer arm.

Dighte by de plaetse, op dewelcke de Stadt gebout is, zijn eenige Suyckermolens, men teelt daer oock Indigo, dogh de beste Hoeven zijn die geene, op dewelcke men Bestiael aenqueect.

Hy passeert geluckelijck door de Stadt.

Ick voerde mijn voornemen uyt, ende hebbende op seeckere Hoeve gepystert, ende my nevens mijne Muyl-efels wel ververft, trock ick des avonts ten acht uren van deselve, passerende door de Stad, sonder van yemand bekent te zijn.

Ick was van voornemen des anderen daeghs op den ughtent, aen een groote Riviere, *Rio de Lempa* genaemt, te komen, deselve is thien mijlen van *St. Salvador* gelegen; Ick haeste des te meer, om dat twee mijlen aen dese zijde de selve, seecker Indiaensch Religieus, onder het Convent van *St. Salvador* behoorende, woonde, welcke my seer wel kende.

Komste aen *Rio de Lempa* ende by den voor uyt getrocken Indiaen.

Dogh ick deede soo groot een neerstigheydt, dat ick, voor het aen-breecken des daeghs, door dat Dorp passeerde, ende voor seven uren quam ick aen geseyde Riviere, by de selve vondt ick den Indiaen, door my voor uyt-gefondt, soo als hy vaerdigh stont, om, met mijne Bagagie, over te vaeren, zijnde hy te drie uren des morgens, van twee mijlen aen geene zijde het voozeyde Dorp, verrocken; Ick was seeckerlijck seer verheught hem gevonden te hebben, door dien in de maelen, welcke ick hem vertrouwt hadde, een groot gedeelte van mijne middelen was.

Ick ruste my op die plaetse, ende dighte aen de Riviere, een weynigh uyt, ick deede oock mijne Muyl-efels weyden, ende mijnen Indiaen maecte vyer, ende bereyde de my de Chocolate.

Men houdt dese Riviere, ofte *Rio de Lempa* voor een een van de grootste van het

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. II. CAP. 383

het Landt van *Guatimala*, daer zijn gemeenlick twee Ponten om de gaende ende de komende Passagiers, nevens haere Muyl-efels ende Dienaeren over te setten.

Dese Reviere heeft dat voor-reght, dat, by aldien yemand eenige misdædt begaen hebbende, ende van de zijde van *Guatimala* ofte *St. Salvador* komende vlughten, ende aen de andere zijde over te vaeren, hy als dan in alle veyligheyd ende seeckerheyd is, ende geen Officier van die kant, daer hy van daen komt kan hem, om eenige misdæden arresteren, ende noch veel minder om schulden, ende oock hebben de Officiers van de zijde aen dewelcke hy is komen vlughten, geen vat aen hem, op deselve wijze is het mede mer die geene, die van de zijde van *St. Michael* ende *Nicaragua* komen, waanneer sy sijn aen de kant van *St. Salvador* ende *Guatimala* hebben begeben.

Groot voor-regt van die geene welcke *Rio de Lempa* passeren.

Hoewel ick nu door *GODES* genade niet om eenige misdæden, alsoo weynigh als om schulden, de vlught hadde genomen, soo verweckte het evenwel in my een groote vreughde, siende dat ick stont om over te vaeren in het Landt, in het welcke ick, door een bysonder voor-reght, in alle seeckerheyd konde zijn, wetende dat, alsal yemandt my quaeme te vervolgen, deselve de Reviere van *Lempa* niet passeren soude; mijn Neger begonde te lacchen als ick hem dese mijne vreughde te kennen gaf, ende seyde my dat'er nu niet meer te vresen was, ende dat alles wel soude gaen.

Het welcke den Autheur seer verheught.

Wy passeerden dese Reviere seer geluckelijck, ende aen de andere zijde gekomen zijnde, begaeven wy ons, nevens onsen Indiaen, nae een Indiaensc Dorp dat twee mijlen van deselve af-lagh; wy deden aldaer de beste maeltijt, welcke wy, sedert ons vertreck van *Petapa*, genuttight hadden, ende wy lieten onse Muyl-efels tot vier ueren in den avont rusten, als doen vertrocken wy nae een ander kleyn Indiaensc Dorp, dat wat meer dan twee mijlen aen geene zijde leght, passerende door vlack, even ende sandtaghtigh Landt.

Hy passeert *Rio de Lempa* ende peyert aen de andere zijde met een gerust herte.

Des volgenden daeghs leydden wy maer thien mijlen af, om in het Dorp van *St. Michael* te komen, het selve behoorde aen de Spaignaerden, ende hoewel het geene Stad is, soo is het doch by nae soo groot als *St. Salvador*, oock is'er een Spaensc Gouverneur.

Komste te *St. Michael*.

Daer in is een Convent van Religieuse Doghters, ende een van de Religieuse *de la Merced*, die my seer wel ontfingen, want in die plaetse begonde ick my vinge daer in het openbaer te vertoon, sonder my meer te verteecken, zijnde van van. voor-nemen mijn Muyl-efels te verkopen, ende te waeter, over een boght van de Zee, nae seecker Dorp van *Nicaragua*, *la Vieja* genaemt, te gaen.

Beschrijvinge daer vinge van van.

Ick wilde mijn Indiaen oock op die Plaetse van mijn laeten gaen, doch door dien hy sijn bedroeft toonde, om dat hy my soude moeten verlaeten, eer dat ick in de Stadt van *Grenada* was gekomen, uyt dewelcke hy my geerne hadde sien te scheepe gaen, soo stont ick hem willigh toe soo lange by my te blijven, aen. door dien ick wiste dat hy seer trouw was, dat hy mijne Bagagie seer voorfightigh, tot aen die Plaetse toe, hadde gevoert, ende dat hy de wegh wiste, welcke men, om te *Grenada* te komen, houden moeste.

Genegenheit van den Indi-

Den Auctheur send
 zijne Bagagie te
 Lande, ende hy
 felve gaet te water
 van St. Michael
 nae La Vieja.

Ick sondt hem dan te lande, tot aen *Realejo* ofte *la Vieja*, welcke plaetse seer dicht by malkanderen leggen, toe, zijnde de wegh van *St. Michael* tot aen de selve omtrent van dertigh mijlen, ende ick verbleef die dagh nevens de volgende, tot aen de middagh, binnen *St. Michael*, verkopende aldaer mijn Muyl-efels, wel verseeckert zijnde, dat ick, van *Realejo* af, tot aen *Grenada* toe, daegelijcks een Muyl-efel van de Indiaenen soude kunnen krijgen, sonder voor het gebruyck van deselve yets te geven.

Ick sondt oock den Muyl-efel van mijn Neger met mijn Indiaen te lande, ende op den volgenden dagh begaf ick my nae de Golf toe, welcke drie a vier mijlen van *St. Michael* is af-gelegen, op deselve begaf ick my des nae-de-middaghs 't Scheep, nevens veele aadere Passagiers, ende op den volgenden dagh, des uchtents ten acht ueren, quaemen wy te *La Vieja*, daer ick anders, te Landt gaende, drie daegen soude hebben moeten op wegh zijn.

Men siet hier de trouwe van die Natien, welcke door veele menschen in *Europa* voor Barbaren werden gehouden, ende onderruffchen is her seecker, dat ick my meer soude bedaght hebben, ende meerder precautie gebruyckt, in het vertrouwen van soo een considerabel gedeelte van mijne middelen, aen eenige Europiaen in *Europa*, dan ick hier deede omtrent dese Indiaen ende Neger, aen welcke beyde, ick mijn licchaem ende goet vertrouwdde, ende dat mer soo veel veyligheyd ende seeckerheyd, oock mer soo weynigh bedughten ende ongeruftheyd, als ick her aen mijn Vader ofte Broeder soude hebben kunnen doen, van het welcke, soo als den Leser vorder sal sien, ick geen reden hadde my te beklaegen, ende dit sy geseht tot confusie van de ontrouwe, die onder de Christenen, in *Europa*, die waerlijck het rechte woordt **GODES** kunnen hooren ende verstaen, in swangh gaet.

HET III. CAPITTEL.

Komste te Realejo. Redenen waerom den Autheur daer niet v' Scheep gaet. Plaisancie van de Provincie van Nicaragua. Gelegentheydt van de Stadt Leon. Sotte inbeeldinge ende beslaen van een Religieus de la Merced. Aert van de Inwoonders van Leon. Mahomets Paradijs. Komste te Grenada. Liefde ende genegentheydt van Michael Delva. Oock van den Indiaen, die met traenen afscheydt neemt. Den Autheur verkoopt sijne Muyl-esels. Begeeft sich ten platten Lande. Aenmerckens-waerdige dingen in Grenada. Rijcke Koop-lieden. Den Autheur werdt gealarmeert door de komste van eenige uyt Guatimala. Gevaer in het overvaeren van het Meer van Grenada. Grootte meenighte muÿgen ende onverdraegelijcke hette. Den Autheur bereyt sich tot sijn vertreck uyt Grenada. Hy werdt in het selve belet door ordre van het Hof van Guatimala. Het welcke hem seer ontfet ende verlegen maect. Ydele over-leggingen om wegh te geraecken. Men raedt hem nae Costa-Rica te gaen. Het welcke hy nevens drie Spaigniaerden aen-neemt. Den Autheur scheyt eyndelijck van Michael Delva.

DEs anderen daeghs op den avondt quam mijn Indiaen daer mede te arri- Komste te
veren, ende wy gingen te saemen nae *Realejo*, het welcke een swacke Realejo.
ende gantsch ongefortificeerde Haeven op de Zuydt-Zee is, in dewelcke
hadde ick willen waghden, ick my vijftien daegen daer nae soude hebben
konnen embarqueren om nae *Pamama* te seylen, ende van daer nae *Porto-Bello*
gaende, soude ick aldaer de Gallioenen uyt Spaignien hebben konnen ver-
wagten.

Doch ick confideerde dat de Gallioenen daer niet souden aenkomen, dan in Redenen
de maenden van Junii ofte Julii, ende dat ick, soo lange waghende, veel gelts waerom
soude verteeren; ick hadde evenwel daer nae wel gewenscht die wegh genomen den Au-
hebben, want ick wierde doch eyndelijck genootsaect nae *Pamama* ende *Porto-theur daer*
Bello te gaen. niet te

De wegh is van daer nae de Stadt van *Grenada* toe soo even ende vermaec- Scheepe
kelijck, datmen daer door ende door de overvloedt van vrughten ende van de gaet.
Plaisantie

Provincie
van *Nicaragua*.
Gelegent-
heid van
de Stadt
Leon.

tot onderhout van het leven noodige dingen, seggen kan, dat de Provincie van *Nicaragua* als het Aerdſche Paradijs van *America* is.

De Stadt *Leon* leght tuſſchen *Realejo* ende *Grenada* in, dichte by een Vulcanus ofte brandende Bergh, welke in voorige tijden boven eens is opgeberſten, ende alle de omliggende Landen groote ſchaede toe-braght, doch nae die tijd hielt hy op met branden, ſoodaenigh, dat de Inwoonders, dieſe halven, nu ombekomert zijn, men ſiet hem nu ſomwijlen maer een weynigh roocken, het welke doch evenwel een teecken is dat'er noch ſwaevel-aghtige ſtoffe in den Bergh moet weſen.

Sotte in-
beeldinge
ende be-
ſtaen van
een Reli-
gieus de *la*
Merced.

Daer was ſeecker Religieus van de Ordre de *la Merced*, welke ſigh in-beelde te ſullen in die plaetſe een groote Schar ontdecken, en die ſoude bequaem zijn om hem ende alle die geene die in dat Landt woonden, rijk te maecken; hy hadde in ſigh ſelven voor vaſt geſtelt, dat het Metael, het welke in die Bergh brandde, niet dan gout was; in deſe gedaghten deede hy een groote ketel maecken, deſelve aen een ſware yſere keten doende klincken, om die dan ſoo beneden in de openinge van den Bergh te doen neder-daelen, denckende de ſelve vol geſmolten gout weder op te haelen, hoopende daer door ſoo veel van die ſtoffe op te trecken, dat hy ſijn ſelven daer door een Biſdom ſoude verkrijgen, ende alle ſijne Vrienden rijk maecken, maer de kragt van het vyer was ſoo groot, dat hy de ketel niet ſoo drae daer over de openinge hadde gehijſt, of ſy viel van de keten ende was aentonts geſmolten.

Aert van
de In-
woonders
van *Leon*.

De Stad van *Leon* is ſeer wel bebouwt, want het meeſte vermaeck der Inwoonders beſtaet in het beſitten van ſchoone Huuſen, ende in het genot van de plaiſieren des Landts, waer in ſy alles, dat ſy noodigh hebben, vinden, oock zijn ſy ſoo ſeer niet, als wel andere, genegen om Schatten te vergaederen, ende daer door vindmen daer ſoo veele maghtige ende rijke Liederen niet, als wel in andere gedeelten van *America*.

Sy veruoegen haer met het beſitten van ſchoone Tuynen, met het houden van Perroquiten ende andere ſingende Vogelen, met den overvloed ende goede koop van vleeſch ende viſch, met het bewoonen van aerdige Huuſen, met het leyden van een leuy ende vermaeckelijck leven, ſigh weynigh met den koop-handel bernoeyende, hoewel ſy dichte by het Meer wonen, uyt het welke jaerlijckſch Scheepen nae de *Havana* door de Noordt-Zee vaeren, gelijk die ſulcks mede van *Realejo* door de Zuydt-Zee doen, waer door ſy, ſoofy ſoodaenige genegentheyt hadden, gemakkelijck op *Peru* ende *Mexico* ſouden konen handelen, maer het ſchijnt dat ſy het lijk ſoo verre niet willen waegen.

De Edel-lieden van deſe Stadt zijn by-nae ſoo ydel ende ſoo dwaes als die van *Chiapa*.

Mahomets
Paradijs.

Het ſpruyt byſonderlijck uyt den overvloed van alle dingen ende uyt het vermaeck, welke men in de Provincie van *Nicaragua* geniet, dat de Spaigniacren deſelve het Paradijs van *Mahomet* noemen.

Komſte te
Grenada.

De wegh van de Stadt *Leon* tot aen die van *Grenada* toe, is ſeer even ende vlack; ſik arriveerde ſeer geluckelijck in die laetſte Plaetſe ende met groote vreugde,

IV. BOECK. Door de Saensche West-Indiën. III. CAP. 387

de, hopende niet meer te lande sullen behoeven te reysen, voor dat ick te Douvres in Engelandt soude gekomen zijn.

Twee daegen nae dat ick in die Stadt was gekomen, ende nae dat ick wat hadde uyt-geruyst, genietende het vermaeckelijcke gesichte van het Meer, begonde ick te dencken om mijn Indiaen ende Neger te rugge te fenden.

Doch de goede *Michael Delva* wilde my niet verlaeten, voor dat hy my hadde sien te Scheep gaen, ende hy verseeckert was, dat ick sijn dienst, te Lande, niet meer noodigh hadde.

De Indiaen hadde mede wel willen by my blijven, doch ick begeerde sulcks niet toe te laeten, door dien ick confidereerde, dat hy een Vrouwe ende Kinderen hadde, ende dat het noodigh was, dat hy te rugge keerde, om forge voor sijne Familie te draegen.

Hy was alsoo wel genoeght ende te vrede te voet als te peerde wederom te gaen, selfs wilde hy dat ick mijne Muyl-efels souden verkopen, om daer soo veel als het mogelijk was, af te trecken, ende ick, sijne goethertigheydt siende, oordeelde dat ick beter soude doen hem een stuck gelts te geven, als dat ick hem een vermoeyde ende, door den grooten wegh, af-gelooftde Muyl-efel soude laeten, welcke oock onderwegen soude hebben kunnen sterven, soodaenigh dat ick hem genoegh gaf, niet alleen om Muyl-efels op den wegh te hueren ende om sijne verteeeringe te betaelen, anaer oock, om te huys komende, yetsaen te vangen.

Eyndelijck nae dat hy veele traenen gestort hadde, ende betuygh dat hy vreesde dat hy my noyt wederom soude sien, nam hy sijn af-scheyd van my, drie daegen nae dat wy in de Stadt van *Grenada* waeren gekomen.

Als ick ende mijn Neger nu alleen gebleven waeren, was onse eerste forge te bedencken hoe wy best ons onse twee Muyl-efels, met dewelcke den Indiaen met mijne Bagagic was gekomen, souden quyt-maecken, ick ontfingh voor de selve negenigh Rijxdaelders, ende geloofde dat ick haer, nae soo langh een reyse gedaen te hebben, wel genoegh hadde verkoght.

ICK wilde oock dat *Michael Delva*, die geene, op dewelcke hy gekomen was, ende welcke hem selve toequam, verkopen soude, belovende hem een andere die beter ende bequaemer, om hem te huys te brengen, soude zijn, te kopen, maer de goede Neger, hadde soo groote vrientchap voor my, dat hy noyt lijden wilde, dat ick die onkosten voor hem soude doen, uyt consideratie van den grooten wegh die ick noch te reysen hadde.

Als wy dit verricht hadden, verstonden wy, dat de Fregatten noch in geen veerthien daegen vertrecken souden, ende daer op resolveerden wy maer een dagh of twee in de Stadt te blijven, om het vermaeck van deselve te besahouwen, ende het remarcabelste daer in te sien, ende daer nae op het landt te gaen, in het eene ofte andere daer omtrent gelegene Dorp, om daer door van niemandt bekennt te worden, ende dat wy somwijlen nae de Stadt souden gaen, om accoord, wegens mijne vracht te maecken, om met een van de Fregatten nae de *Havana* ofte *Carthagena* over te vaeren.

Wy

Liefde ende genegentheyd van *Michael Delva*.

Oock van den Indiën.

Die met traenen af-scheyt neemt. Den Auteurs verkoopt sijne Muyl-efels.

Begeeft
figh ten
platten
lande.

Aenmerc-
kens-
waardige
dingen in
Grenada.

Rijcke
Koop-lie-
den.

Den Au-
theur wert
geallar-
meert
door de
komfte
van eeni-
ge uyt
Guatemala.

Wy deeden dit uyt vreesfe, door dien wy in bedughten waeren, dat, wan-
neer de groote troupen van Muyl-efels, welcke aldaer uyt *Guatemala*, de Co-
chenille, Indigo, ende andere waeren, om op de Fregatten te fcheepen, kom-
men brengen, wy van de een ofte de ander fouden mogen bekent worden.

Het aenmerckens-waerdighfte dat wy in die Stadt faegen, waeren twee
Conventen van de Religieufen, van de *Ordre de la Merced*, ende dan een van
St. Franciscus, waer by noch quam een van Geestelijcke Doghters van die laer-
fte *Ordre*, en oock de Parochiale Kercke, welcke, in die Stadt, als een Cate-
drale is, door dien Biffchop van *Leon* aldaer figh gemeenlijck op-houdt, ende
meer tijdt verlijt dan in fijne Biffchoplijcke Stadt.

De Huyfen zijn'er oock veel fchoonder als in de Stadt van *Leon*, oock zijn'er
meer Inwoonders, ende onder andere verfcheydene Koop-lieden, van dewel-
cke eenige feer rijck zijn, handelende op *Carthagena*, op *Guatemala*, op *St. Sal-
vador* ende op *Comayagua*, ende door de Zuydt-Zee op *Panama* ende *Peru*.

Maer ten tijde dat de Fregatten vertrecken, kan men seggen, dat die Stadt
eene van de rijckfte van geheel dat Noorder-gedeelte van *America* is.

Door dien de Koop-lieden van *Guatemala* haere waeren door de Golf van de
Honduras niet derven fenden, om dat de felve dickmaels door de Hollanders
ruffchen die twee plaetsen zijn genomen geworden, foo houden fy het veel vey-
liger die op de Fregatten van *Carthagena* in te fcheepen, door dien de Hollanders
dat vaer-waeter niet foo feer door-kruyffen als wel het andere.

Oock doetmen dickmaelen het gelt des Koninghs, over het Meer van *Gre-
nada* nae *Carthagena* over-fcheepen, wanneer men feeckerheyd heeft dat eenige
Hollanders omtrent *Cabo St. Antonio* gefien zijn.

Terwijl ick my noch in de Stadt op-hieldt, ende al-vorens dat ick my in
een Indiaenfch Dorp hadde begeven, foo fagh ick op eene ende de felve dagh ten
minften drie-hondert Muyl-efels van *St. Salvador* ende *Comayagua*, welcke
met Indigo, Cochenille ende Huyden gelaeden waeren, ende twee daegen daer-
nae arriveerden'er drie andere troupen van Muyl-efels van *Guatemala*, de eerfte
van defelve braghte het *Cadaval* ofte des Koninghs gelt mede, de tweede Suy-
ker, ende de derde Indigo.

Ick hadde geene vreesfe voor die eerst aen waeren gekomen, maer de laet-
fte maeckten dat ick my in mijn huys op-gefloten hieldde, uyt vreesfe dat
ick, uyt wandelen gaende, van eenige van die Lieden, die uyt *Guatemala* ge-
komen waeren, moghte bekent werden, fy vertrocken evenwel foo drae als
fy haere Muyl-efels hadden ontleaden, ende door haer verreckt felden fy
my in vryheydt, hebbende ick my felve, uyt vreesfe van haer, op-gefloten ge-
hadt.

Sijnde hier over evenwel in vreesfe dat'er andere fouden konnen komen, die
my noch meerder fchrick fouden hebben konnen aen-jaegen, dan ick al-reede
gehadt hadde, foo begaf ick my in feecker Dorp, dat buyten haeren wegh
ende een mijl van de Stadt van *Grenada* was gelegen, aldaer nam ick mijn ver-
maeck in het befien van de omliggende Landts-douwen, in de felve wierde
ick

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. III. CAP. 391

ick seer wel onthaelt van de Religieusen *de la Merced*, aen dewelcke die meeste Dorpen behooren.

Ondertusschen wisten sy my evenwel soo veele dingen te verhaelen, omtrent de vaert van de Fregatten tot aen *Carthagena* toe, dat ick daer door by-nae een tegen-sin kreegh van het langhs die wegh te nemen.

Want hoe wel de Scheepen, soo lange sy op dat Meer zijn, in alle seeckerheyd haere reyse voort-setten, ende dat sy nergens voor hebben te vreesen, soo is het evenwel sulcks, dat, als sy op de Reviere komen, welcke men op die Plaetse *El Desaguadero* noemt, om soo voort nae de Zee toe af te sacken, men daer dickmaels seer groote tegenspoet vindt, het welke dan maect datmen op die kleyne wegh, somwijlen twee maenden door brenght.

De waeter-vallen zijn op sommige plaetsen soo groot ende steyl, zijnde deselve daer-en-boven aen beyde de zijden met Rotfen beset, datmen de Scheepen moet ontladen, ende daer nae weder laeden, her geene geschiet door hulpe van de Muyl-efels, welcke men, ten dien eynde, expresselijck omtrent de Reviere houdt, oock zijn daer toe eenige indiaenen, die mede sorge draegen voor de Pack-huyfsen, daermen de Koopmanschappen in-sluyt, terwijlen de Scheepen alle die gevaerlijcke plaetsen passeren, ende sich begeven, ter plaetse daer sy weder een ander Pack-huys vinden, in het welke de Muyl-efels de Koopmanschappen komen brengen, om weder in de Scheepen geladen te werden.

Behalven dese moeyelijckheyd, welcke den Reyfger niet dan seer verdrietigh kan vallen, siende dat hy dus telkens werdt op-gehouden in sijnen wegh, is'er soo groot een meenighte van muggen datmen gantsch geen vermaeck op den wegh kan scheppen, oock valt de herte, op eenighe Plaetsen, soo onverdraeghelijck, dat veele daer van sterven, voor ende al-eer sy aen de Zee komen.

Hoewel alle dese dingen my seer tegen stonden, soo troostede ick doch mijn selven daer in, denckende dat mijn leven in de handt ende bescherminghe GODES stondt, dat de Fregatten die wegh jaerlijcks passeerden, ende datmen selden hoorde dat'er een van vergingh.

ICK ginck somwijlen nae de Stadt van *Grenada*, om mijn selven r' Scheep te besteden, ende over de vracht te accordeeren; om den precisen dagh, van het vertreck der Fregatten, te weten, ende om my te voorhsien van Chocolate ende andere dingen, welcke ick op de reyse soude konnen noodigh hebben, hebbende ick met een Schipper van seecker Fregat versproocken, wat ick hem geven soude voor mijne verteeringe aen sijn eygen taffel.

Men hadde vast gestelt, dat de Fregatten in vier a vijf daegen vertrecken souden, maer wy alle saegen ons seer schielijck daer in belet, door een ordre, welcke per expresse, van het Hof van *Guaimala* was gesonden, door deselve wierde aen alle Scheepen geboden, haere reyse, voor dat jaer, te staecken, door dien de President ende het gantsche Hof seker advijs hadde gekregen, dat'er Engelsche

Gevaer in het overvaeren van het Meer van *Grenada*.

Groote meenigte muggen ende onverdraegelijke hette. Den Antheur bereydt sich tot sijn vertreckt uyt *Grenada*.

Hy werd in het selve belet door ordre van offic

het Hof
van *Guati-
mala*.

ofte Hollandfche Scheepen in Zee waeren, welke figh aen de mondt van de Reviere de *Desaguadero* onthielden, waghtende op de Fregatten van *Grenada*, dat fy oock fomwijlen eens om de Eylanden van *St. Juan* ende *St. Catharina* Seyl- den; Dat laetfte befaeten de Engelsche doen, ende noemden her de Providen- tie, ende daer door was de fchrick in het herte van alle den Koop-lieden van dat Landt gekomen, ende her bewoogh den Prefident, om forge voor des Ko- nings gelt te draegen, ende om dat men hem niet van na-laetigheyd, in het stel- len der noodige ordres, soude befehuldigen, alle de Fregatten, voor dat jaer, ter wijlen het noch in fijne maght was, op te houden, door dien hy verfeeckert was van het gevaer, dat fy op de kusten fouden loopen.

Het welc-
ke hem
feer ontfet
ende ver-
legen
maect.

Dese tijdinge bedroefde my ten hooghten, fiende dat ick my nergens konde heenen wenden, ende daer door begonde ick weder dencken aen het Schip dat te *Realejo* hadde vaerdigh gelegen om na *Pannama* te gaen, hopende dat ick het noch over die boegh soude konnen werpen, maer als ick de faecke wat naeder onderfoght, verfeeckerden my eenige Koop-lieden, dat het voor weynige daa- gen was vertrocken.

Ydele
overleg-
gingen
om wegh
te raeken.

Hier nae wierp ick de oogen op *Comayagua* ende *Truxillo*, gelijk oock op de Scheepen van de *Honduras*, doch dat waeren niet dan ydele gedaghten, spruy- tende uyt de drift mijnes geests, door de verlegentheyd in dewelcke ick my be- vonden, want die Scheepen waren mede vertrocken fonder felfs een kleyn Barckje aghter te laeten, om de tijdinge van haer vertreck in de *Havana* ofte te *Cartha- gena* te brengen, want anders hebben die Steden voor een gewoonte, wankan- deren advijs te geven van de Scheepen die in Zee zijn, ende als dit al aldus ge- weeft hadde, foo was het doch feer gevaerlijck, ende mijne vrienden raedden my fulcks niet aen te vangen.

Dit bragt my noch in grooter onfeckerheyd, dan voor-heenen, het eenigh- ste, waer mede ick my konde troosten, was, dat'er noch meer Passagiers waeren, en dat in grooten getaele, oock wifte ick dat fy op de eene ofte op de ande- re wijfe van daer moesten vertrecken, ende hierom nam ick voor haer, 't zy dan te lande, 't zy dan te waeter, te volgen.

Wy naemen dan gefaementlijck in den beginne voor, een Fregat nae *Car- thagena* te bevraghten, maer fulcks wierde ons geweygert, want niemand wilde fijn Schip ende leven om onfent halven in gevaer stellen.

Men raed
hem om
nae *Costa-
Rica* te
gaen.

Ter wijlen wy in dese verlegentheyd waren, ende aen alle zijden by de Koop- lieden vernamen, wat wy best konden in het werck stellen om noch dat Jaer in Spaignien te komen, ofte immers tot aen de *Havana* ofte *Carthagena* toe te geraecken, vonden wij'er eyndelijck een, welke ons genegen zijnde, aen- raede dat wy nae *Costa-Rica* fouden gaen, alwaer wy te *Caribago* fouden konnen vernemen, of'er oock eenige Scheepen ofte Schip nae *Porto-Bello* soude varen, het zy dan van de Reviere *Los Anzuolos* genaemt, ofte van die van *Suere*, want gemeenlijck liepen jaerlijcks uyt de felve seeckere kleyne Fregatten, welke mer meel, hammen, Pluym-gedierte ende andere leef-roghr voor de Gallioe- nen te *Porto-Bello* gelaeden waeren.

Dese

IV. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* III. CAP. 393

Dese reyse quam ons wat hert ende ongemackelijck voor, door dien wy meer dan hondert ende vijftigh mijlen moesten afleggen, ende dat dwarfch door Woestijnen en de Gebergte heenen, in ende op dewelcke wy de vermackelijckheden van de Provincien van *Guatimala* ende *Nicaragua* niet fouden sien, ende dan liepen wy noch gevaer van niet een Fregat, om na *Porto-Bello* te gaen, te sul-len vinden.

Doch wy alle hadden soo weynigh genegentheyt, om weder nae *Guatimala*, daer wy van daen quaemen, te keeren, dat wy liever wilden verder vertrec-ken, ende alle die gevaeren ende ongemacken uytfaen, mits wy alleen maer een Schip fouden mogen vinden, het welcke ons, ter plaetse, daer de Gallioenen waeren, moghte brengen, werdende deselve niet dan in de maenden Ju-nius ofte Julius te *Porto-Bello* verwaght.

Het welck hy nevens drie Spaigniaerden aen-neemt.

Hier op resolveerde ick nevens drie Spaigniaerden nae *Costa-Rica* te gaen, om te besien wat wy daer ter plaetse fouden kunnen uytvoeren.

Yder van de geseyde Spaigniaerden hadde soo wel als ick een Muyl-esel om sijne Bagagie te draegen, doch sy waeren niet voorfien van een andere om voor haer perfoon op te rijden, soodaenigh dat sy aghten voor haer het beste te zijn, een ygelijck'er een te koopen, hopende die, na volbraghte reyse, te *Costa-Rica* te verkopen, ende Muyl-esels ende Indiaenen onderwegen te hueren, om ha-re perfoonen ende goederen, daer nae, van Dorp tot Dorp, te voeren, welcke ons dan mede te gelijk voor Gidsen ende wegh-wijfers fouden kunnen dienen, soo op het Gebergte als op alle de andere gevaerlijcke plaetsen.

Ick wenschte doen wel om de Muyl-esels die ick te *St. Michael* hadde verkoght, of om eene van die geene, welcke ick my te *Grenada* hadde quyt ge-maect, doch ick trooste my in mijnen Neger, hopende dat hy my daer van wel drae besorgen soude, oock koght hy'er mijn een voor vijftigh Rijxdael-ders, met dewelcke ick my konde versceekeren die wegh wel te sulden kunnen afleggen.

Mijn getrouwen Neger hadde oock die reyse wel met my willen doen, jae zelfs de geheele wereld, in mijn geselschap, door-kruysen, byaldien ick het hadde willen toe-laeten, doch ick konde hem dit niet vergunnen, ende bedanck-te hem van goeder herte, voor alle het geene hy voor my gedaen hadde, ende hebbende hem daer op seeckere somme gelt gegeven, met dewelcke hy seer wel vergenoeght was, sondrick hem weder te rugge, niet twijffelende of ick soude geselschap genoeg aen de Spaigniaerden hebben.

Den Au-
theur
scheydt
eynde-
lijck van
Michael
Delva.

HET IV. CAPITTEL.

Den Auteurs vertreckt met drie Spaigniaerden uyt de Stadt van Grenada. Sy werden by nae door een Crocodil verfnelt. Maniere om dit Dier te ontkomen. Maniere van het lopen der Crocodillen. Grootte van het Meer ofte Moeras van Grenada. Groote Boffchen ende Woestijnen. Hutten voor de Reysigers gemaect. Komste te Carthago. Negotie van die Plaetse. Beschrijvinge daer van. Sy vinden eyndelijck gelegentheyd om t' Scheep te komen. Vertreck uyt Carthago. Sleghte Dorpen ende ruwe Inwoonders. Komste aen de Riviere ende aen Boort. Beschrijvinge van de Riviere van Suere.

Den Auteurs vertreckt met drie Spaigniaerden uyt de Stadt van Grenada.

Sy werden by-nae door een Crocodil verfnelt.

Maniere om dit Dier te ontkomē.

OP dese wijze vertrocken wy dan uyt de Stadt van Grenada, ende dat met ons vieren, nae dat wy een Indiaen om ons voor wegh-wijser te dienen, hadden gehuert; De twee eerste daegen genoten wy noch de vermaeckelijckheden van dat Mahometanische Paradijs, vindende de wegen op alle plaetsen even ende gladt, de Dorpen seer vermaeckelijck, het Landt met Bomen overschaduwt, ende op alle plaetsen een seer groote overvloedt van vruchten.

Op den tweeden dach nae ons vertreck uyt de Stadt, wierden wy seer verwaert gemaect, door een groote ende seer monstreufe Cayman ofte Crocodil, welke sich uyt het Moeras, langhs het welke wy reden, ende waer in hy in een plas dwarfsch uytgestreckt lagh, loerende op eenigh aēs, nae onstoe begaf.

In den beginne, niet wetende wat het was, saegen wy den selven voor een afgekapt Boom aen, ofte voor eene die in het waeter was neder gewaeyt, tot dat wy, dichte voor-by de plaetse daer hy lagh passerende, sijne schubben bemerkten, ende daer op saegen dat dat monster sich begonde te bewegen, ende nae ons toe wilde schieten; Dit deede ons met alle spoer daer van af wijcken, maer dit ongediert, het welke geerne gewiltd hadde, dat een van ons hem tot spijse soude verstreckt hebben, liep ons seer snel aghter nae, het welke dan ons alle in groote vrees braght, siende dat hy ons, op weynigh naer, onderhaeltd hadde.

Doch een van dese Spaigniaerden, aen dewelcke den aert van dit Dier, beter dan aen de andere, bekend was, riep ons toe, dat wy bezijden den wegh souden afrijden, daer nae weder wat voorwaerts uyt avanceren, ende daer op ons weder

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. IV. CAP. 395

wederaen de andere zijde geven, rijdende soo al gedueriglijk slangs-wijse, dan aen de eene kant, ende dan weder aen de andere.

Desen raedt te werck stellende, behielden wy daer door buyten allen twijffel het leven, want hier door lieten wy dit monster aghter uyt, ende geraeckten uyt sijne klauwen, met dewelcke hy andersints yemandt van ons, ofte ten minsten van onse Muyl-efels, soude gevat hebben, indien wy altoos reght uyt hadden gereden.

Hy liep al immer soo ras als onse Muyl-efels wanneer wy regt uyt reden, maer terwilen hy, door de swaerte van sijn lichaem, groote moeyte hadde met het selve tefwaeyen, hadden wy tijd om voorwaerts aen te spoedigen, ende dus voordeel op hem te verkrijgen, tot dat wy hem eyndelijck aghter uyt lieten, hebbende vry veele op hem gewonnen.

Naturel van het lopen der Crocodillen.

Op dese wijze dan leerdden wy de natuere van dat Dier kennen, belettende hem de swaerte van sijn lichaem niet soo ras als een Paerd ofte Muyl-efel te lopen, doch even als den Eliphant moeyte heeft, als hy is gaen leggen, om wederom op te staen, soo gaet het mede met dit Monster-dier, het welcke groot ende stijf zijnde, sich seer verlegen vint, als hy sijn lichaem moet swaeyen.

Wy danckten GODT, dat hy ons die dagh, uyt soo groot een gevaer verlost hadde, ende saegen scherpelijck toe, soo lange als wy langhs dat Moeras reeden, op dat wy niet weder in een diergelijck gevaer fouden geraeckten, als daer van wy nu even van waeren verlost.

Men kan oordeelen hoe groot dat Meer ofte Moeras van *Grenada* moet zijn, daer door, dat wy nae twee ende drie daegen reyfens, in dewelcke wy ten minsten twintigh mijlen hadden af-geleght, het selve noch niet ten eynde konde sien.

Grootte van het Meer ofte Moeras van *Grenada*.

Als wy nu eyndelijck het selve uyt ons gesichte hadden verloren, quaemen wy in swaere ende steenaghtige wegen; welcke meer nae de Zuydt dan nae de Noordt-Zee toe-schoten.

Op geheel onse verdere reyse, tot aen de Stadt *Carthago* toe, saegen wy niet aenmerkens-waerdigh, dan groote Bofschien nae de zijde van de Zuydt-Zee, in deselve waeren bomen, welcke tot den Scheeps-bouw seer bequaem waren; oock ontmoeten wy sware Bergen ende Woestijnen, in dewelcke wy somwilen twee naghten aen den anderen moesten slaepen, sonder in al die tijd eenigh Dorp ofte Indiaensche woonplaetse te ontdekken.

Groote Bofschien ende Woestijnen.

Wy hadden in dese woeste plaetsen evenwel dien trooft, dat wy altoos een Gidde ofte wegh-wijser by ons hadden, ende dat wy ledige Hutten vonden om in te slaepen, welcke de Overigheden van de omliggende Plaetsen, tot gemack van de al daer passerende Reyfigers, hebben doen maecken.

Hutten voor de Reyfigers gemaeckt.

Eyndelijck quaemen wy, nae een oneyndigh getal van gevaeren uyt gestaen te hebben, te *Carthago*, ende wy bevonden dat die Plaetse niet soo arm was als men ons te *Guatimala* ende in *Nicaragua* hadde willen doen geloven.

Komste te *Carthago*.

Wy begaeven ons by Koop-lieden, om silver in gout te verwisselen, ende wy vernamen dat sy seer rijck waren, ende dat sy te lande ende te water op

Negotia van die han-

plaetse. handelden, als mede te Zee op *Porto Bello*, op *Carthagena* ende op de *Havana*, ende van daer verder op *Spaignien*.

Beschrijvinge daer door een Spaensch Gouverneur geregeert.
van. Daer onthout sich oock een Bisschop, ende men fiet'er drie Conventen, twee van Monicken, ende een van Geestelijke Doghters.

Sy vinden Soo drae wy daer gekomen waeren, gingen wy aenstonts vernemen, nae eyndelijk dat geene, om het welcke wy soo veele Bergen, Boffchen ende Woestijnen gelegent- waeren door-getrocken, te weten, eene gelegentheyd om te Scheepe te *Porto Bello* ofte te *Carthagena* te konnen geraecken, wy verstonden dat'er een Fregat vaerdigh lagh om uyt de Reviere de *Los Anzuolos* te loopen, ende een ander uyt de Reviere van *Suere*, ende hebbende daer op vernomen dat hier ons gemakkelijke was, met dat van de Reviere van *Suere*, dan dat van *Los Anzuolos* te gaen, door dien men, om daer nae toe te komen, meer leef-toght op den wegh, meer Indiaensche Dorpen ende Spaensche Pagt-hoeven vondt, soo resolveerden wy, nae een verblijf van vier daegen binnen *Carthago*, weder een nieuwe reyse nae de Noord-Zee aen te vangen.

Vertreck uyt *Carthago*.
gē. Wy bevonden dat dat Landt op veele plaetsen seer bergh-aghtigh was, tusschen de Bergen waren evenwel eenige Valeyen, in de welcke men goede terwe won, oock saegen wy dat de Spaigniaerden aldaer op goede Pagt-hoeven woonden, die, nevens de Indiaenen, een groote meenigte Verckens aenteelden, doch wy bevonden een groot onderscheyt tusschen de Indiaensche Dorpen van dat Landt, ende die geene die wy aghter ons in de Provincien van *Guatimala* ende *Nicaragua* hadden gelaeten, zijnde de laetst genoemde veel schoonder, oock waren hier de Inwoonders seer ruw ende onbeleefft, hoewel sy, soo seer als eenige andere Indiaenen, aen de Spaigniaerden zijn onderworpen.

Sleghte Dorpen ende ruwe Inwoonders. Wy quaemen soo net van passe aen de Reviere van *Suere*, dat wy maer drie daegen, op eene daer nae by-gelegene Spaensche Hoeve, behoefden te wagh-ten, ende die gepasseert zijnde vertrocken wy van daer.

Komste aen de Reviere en aen boordt. De Schipper van het Fregat was seer verheugt dat hy ons geselschap aen boord soude hebben, ende presenteerde my, sonder dat ick soude golt geven, over te vaeren, alleen begeerende dat ick G O D T soude bidden, dat Hy ons de genaede wilde doen van onse reyse in veyligheyd ende seeckerheyd te volbrengen, hopende dat wy in drie a vier daegen, ter gewonster Haeven, souden wesen aengelant.

Ons Schip was niet bevracht, dan met honigh, huynen, speck, meel ende Plum-gedierde.

Beschrijvinge van de Reviere van *Suere*. Hy seyde dat het grootste gevaer bestondt in het uyt-loopen van de Reviere, welke, op eenige plaetsen, seer snel stroomt, ende op andere weder ondiep ende vol Rotfen is, duerende dat, tot daumen in volle Zee komt.

HET V. CAPITTEL.

Sy komen in Zee ende ontmoeten twee Scheepen. Sy kiesende vlucht, Doch werden gedwongen te strijcken. Gedaghten des Autheurs. Sy werden genomen. Historie van Daguillo. Den Autheur verliest seven-duysent Rijxdaelders. Civiliteyt van de Mulat. Den Autheur vertroost sich in God, die hem niet verlegen laet, ende door wiens hulpe hy noch eenigh gelt behoudt. De Mulat maectt sich vroolijck op de genomene prijse, en geeft die aen de Spaensche wederom. Den Autheur tragt sijn goet wederom te krijgen, doch te vergeefs. Hy versoeckt om mede nae Hollandt te vaeren, dat hem mede werdt geweygert. Het Schip werdt gelost, ende sy met weynigh leef-toght nae Landt gesonden, daer sy weder met groot gevaer aenkomen.

WY geraeckten seer geluckelijck uyt de Reviere, maer wy waeren geen twintigh mijlen in de Zee geavanceert, of wy ontdekten twee Scheepen, welke jaght op ons maectten. Hier op begonde het herte aen ons alle te kloppen, ende wy bemerkten, dat de Schipper van ons Fregat, de vreesse soo wel als wy in het lijf hadde, als dughtende dat dese Engelsche ofte Hollandtsche Scheepen moesten zijn.

Door dien wy nu geen Geschut hadden, ende geen ander geweer, dan vier a vijf musketten, ende ses degens, soo geloofden wy, dat wy geen betere parthyedan de vlucht konden kiesende, ons op de wel-befeyltheydt van ons Schip vertrouwende.

Dit konde ons evenwel seer weynigh helpen, want eer wy ses mijlen, nae *Porto Bello* toe, seylande hadden af-geleght, bemerkten wy uyt onse Marssen dat geseyde twee Scheepen Hollanders waeren, en dat sy voor onskleyn Schip te spoedigh seylden; Een van deselve, zijnde een Oorloghs-schip, quam ons op zijde, ons gebiedende, door een schoor grof Geschuts, dat wy souden strijcken, foodaenigh dat wy ons sonder slaght ofte stoot over-gaeven, in hope van des te beter quartier te sullen bekomen.

Ick soude niet kunnen af-beelden de verscheydenheydt der gedaghten, welke my op de tijd het herte, dat my veel laeger gefoncken was dan de Seylen van ons Schip waren gestreecken, door-boordden.

Hoer dickmaelen vertoonde ick aen my selven het afschuwelijck aengesichte des

Sy komen in Zee ende ontdekken twee Scheepen.

Sy kiesende vlucht.

Maer werden gedwongen te strijcken.

Gedaghten des Autheurs.

des doods, ende als ick my selve in dese swaerigheydt hoope gaf, ende my in G O D T wilde troosten, soo sagh ick my versteeken van de hoope van oyt meer in mijn Vaderlandt te komen, waer nae ick soo meenighmaelen verlanght ende gewenst hadde.

Eyndelijck sagh ick my soo verre gebraght, dat ick in een oogenblijck soude moeten verliefen het geene ick in twaelf Jaeren hadde versaemelt, staende ick om gedwongen te werden, in mijn weer-wil, aen een Hollander, op te offeren, het geene my den goeden wille van de Indiaenen van *Mixco*, *Pinola*, *Amatilan* ende *Petapa*, gegeven hadde.

Doch alle dese gedaghten wierden door de Hollanders wel haest af-gesneden, welcke ons, veel eer, dan wy wel wensten, aen boordt quaemen.

Sy werden
genomen.

Hoewel haer musketten, pistoolen ende degens ons niet dan, een al te groote schrick aenbraghten, soo hadden wy doch evenwel, in dit ons ongeluck, sekere soorte van vertrooflinge, als wy verftonden de naem van die geene, die haer Schip commandeerde, hoopende, door dien hy onder de Spaigniaerden geboren ende opgevoedt was, dat wy beter van hem souden werden onthaeldt, dan van de Hollanders, welcke geen groote redenen hebben om de Spaensche Natie te beminnen.

Historie
van *Da-
guillo*.

De Capiteyn dan, van het Hollandische Schip, het welcke ons nam, was *Dagullo* genaemt, zijnde in de *Havana* geboren ende opgebraght, oock hadde hy daer noch sijne Moeder woonen, welcke ick, als de Gallioenen daer quaemen, om de Scheepen die van *Vera-Cruz* moesten komen, in te waghten, dat selve Jaer aldaer noch sprack.

Dese *Mulat* siende sigh, door den Gouverneur van *Campeche*, in wiens dienst hy was, mishandelt, ende daer door wanhopende, dat men hem recht soude doen, begaf sigh in een Boordt op de Zee, alwaer hy eenige Hollandische Scheepen ontmoerte, die op eenigen beuyt laegen en hengelden.

G O D T wilde dat hy, tot sijn geluck, by dese Scheepen geraeckte, hopende hy op de selve meer gonste te ontfangen als onder sijne Landts-lieden, hy gaf sigh dan aen haer over, belovende haer, tegens sijne Natie, getrouwelijck te dienen, door dien sy hem hadden mishandeltd, oock hebbe ick daer nae hooren seggen, dat men hem te *Campeche* hadde in het openbaer gegeeffelt.

Dese *Mulat* betoonde sigh daer nae soo getrouw ende genegen tot de Hollanders, dat hy een groote reputatie onder haer verkreegh, men trouwde hem aen eene Doghter van haere Natie, ende daer nae wierdt hy Capiteyn van een Schip, onder die kloeck ende edel-moedigen Hollander, welcke de Spaignjaerden soo seer vreesden, ende die *Pit-de-Palo*, ofte Houte-been noemden.

Den Au-
theur ver-
liest seven
duysent
Rijxdael-
ders.

Het was dan desen vermaerden *Mulat* die ons Fregat met sijne Soldaeten abordeerde, ende hy soude in het selve niet genoegh gevonden hebben, om hem van dese sijne genomene moeyte te betaelen, ten waere de Offerhanden, van de Indiaenen my gegeven, binnen ons Boordt hadden geweest, van dewelcke ick dien dag de waerdije van vier duysent Rijxdaelders in Peerlen ende ede-

IV. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* V. CAP. 399

de Gesteenten verloor, boven noch omtrent drie-duysent gelijcke Rijxdaelders in gelt ende gereede penningen.

De andere Spaignaerden verlooren oock eenige hondert Rijxdaelders, ende desen beuyt viel de Hollanders soo aengenaem, dat sy daer door onse grove waren van speck, meel ende Pluym-gedierte veraghteden, ende ons gelt was haer veel aengenaemer ende foeter, dan alle de honigh die wy binnen boort hadden.

Ick hadde noch ander goet by my, gelijk als een bedde om op te leggen, eenige boecken, kopere beschilderde plaeten ende kleederen, deselve verfogt ick aen desen *Mulat* te mogen behouden, welke, op sight op mijne Ordre hebbende, my deselve liet ende mildadelijcken schonck, seggende dat ick patientie moest nemen, ende dat hy mijn gelt ende peerlen niet konde weder geven, zijnde sulcks niet in sijne magt, daer by voegende, dat, soo de Fortuynne op heden aen sijne zijde was, deselve op morgen weder aen de mijne konde zijn, ende dat hy, het geene hy heden hadde gewonnen, op morgen konde verliefen.

Dit maecte dat ick mijn selven toe-paste, het geene gemeenlijck gefegt wert, dat het geene quaelijck is gewonnen niet bedijdt, siende dat ick op eenen tijd by nae alles verloor, dat de blinde devotie der Indiaenen my onder haer hadde doen vergaederen, foodaenigh dat ick, in plaetse van alle die Offerhanden, mijnen wille verfaecte ende aen mijnen GODT op-offerde, biddende Hem my het noodige gedult te geven, om een soogrootten verlies, als ick geleden hadde, te kunnen verdraegen met een Christelijck gedult ende lijdsaemheydt.

Ick bekenne dat dit voor vleesch ende bloed seer herdt viel, maer ick voelde des niet te min seekere geestelijcke kragt, welke, van boven uyt den Hemel komende, my van binnen versterckte, waer door ick de waerheyd gevoelde van het geene St. Paulus op het twaelfde Capittel van den Brief tot den Hebreën op het elfde vers segt; *Dat de tegenwoordige Castijdinge niet aengenaem is, dat sy in te-gendeel moeyelijck te verdraegen valt, maer dat sy naemaels een vrught der Gerechtigheyt baerdt, aen die geene, welke daer door zijn geoeffent.*

Oock vondt ick my van die dagh af, van binnen geruft, hebbende my selven, r'eenemaal aen den wille GODES over-gegeven, wenshende dat de selve op de Aerde, op de Zee, ende in my selve soude volbraght werden, gelijk sulcks altoos in den Hemel geschiet.

Hoe wel nu hier in de beste ende volmaeckste troost bestont die ick konde ontfangen, soo bleef ick doch, door de toe-laetinge GODES des SCHEPPERS, niet r'eenemaal verstenen van die van de Schepfelen, want ick behield eenige enckele ende dubbele Pistoletten over, die ick in mijne matras hadde doen naeyen, welke my, door beleeftheydt ende courtoisie des Capiteyns, wierde weder gegeven, soo wel als uyt consideratie van het kleedt dat ick droegh, oock hadde ick'er eenige in mijn wambais verborgen, welke sy niet hadden gevonden doen sy my betaften, deselve monteerden omtrent ter somme van duysent Rijxdaelders.

Nae dat nu den Capiteyn ende de Soldaeten haere Prijsse wel hadden door-soght, soo begonden sy te dencken om haer wel te ververstien met de leef-

Eee

Civiliteyt
van de
Mulat.

Den Au-
theur ver-
trooft sich
in GODT.

Die hem
niet verle-
gen laet.

En door
wiens hul-
pe hy noch
eenigh
gelt be-
houdt.

De *Mulat*
maekt sig
toght

figh vrolijk op de genomene prijfe.

En geeft die aen de Spaensche wederom.

Den Auteurs tracht sijn goet weder te krijgen.

Doch te vergeefs.

Hy verfoeckt om mede naer Hollandt te varen dat hem mede werdte geweygert.

Het Schip wert geloft ende

toght die binnens ons Boordt was, waer door desen magnificken Caepere heerlijcke maeltijt op ons Schip deede aenrechten; hy noodighde my op de selve, ende door dien hy gehoord hadde, dat ick nae de *Havana* toe ginck, dronck hy oock, onder veele andere gefondtheden, die van sijne Moeder, bidde dat ick haer wilde gaen besoecken, ende haer te gelijk aendien, dat hy haer sijnen dienst deede presenteeren, ende dat hy my, om harent wille, so beleeft als het hem mogelijk hadde geweest, gehandelt hadde.

Hy seyde, terwijl dat wy aen te taeffel saeten, noch daer en boven, dat hy, om mijnt wille, ons ons Fregat wederom soude geven, om dat ick daer door soude konnen te Lande komen, ende een seckerder ende veyliger wegh, om nae *Porto-Bello* te gaen, konnen nemen, om soo voort in Spaignien te geraecken.

Nae de maeltijt maecte ick met den Capiteyn, alleen zijnde, een praetje, ick seyde hem dat ick geen Spaigniaerd was, maer een geboren Engelsman, toonende hem de permissie die ick, van Romem, hadde bekomen, om weder nae Engelandt te keeren, daer by voegende dat ick hoopte, zijnde van eene Natie, welcke met de Hollanders in vrientschap ende Alliantie leefde, dat hy my, hergeene my toe-behoorde, soude doen weder geven.

Maer dit alles diende my nergens toe, ende hebbende sijn al-reede meester gemaect van alles dat in ons Schip was, gaf hy my tot antwoordt, dat hy wel wenschte, dat sulcks aen hem hadde gestaen, maer dat ick moeste lijden met die geene, by dewelcke ick my hadde begeben, ende dat ick op die selve wijze, alle de Waeren, die in het Schip waren, soude konnen reclameren.

Ick badt hem daer op, dat hy my mede nae Hollandt wilde voeren, op dat ick van daer nae Engelandt soude konnen over-steecken, doch hy weygerde my sulcks mede, seggende, dat hy van de eene plaetse op de andere voer, ende dat hy niet wiste op wat tijdt hy weder nae Hollandt soude keeren, dat hy daegelijck niet anders hadde te verwaghten, dan om met eenigh Spaensch Schip in het gevecht te raecken, ende dat sijne Soldaeten, als sulcks voor-viel, geduerende de hevighheyd des gevegts, my eenigh quaet souden konnen doen, sijn in-beeldende dat ick haer yets schaedelijcks soude konnen berockene, soo sy door de Spaigniaerden genomen wierden.

Door dese antwoorden bemerckte ick wel datter geen hoope voor my was, om het verloorene weder te krijgen, ende daerom stelde ick my op de hulpe ende de voorfienigheydt GODES geruft, soo als ick oock al te vooren hadde gedaen.

De reste van die dagh, ende geheel de volgende, deden de Hollandsche Matroosen ende Soldaeten haer best, om alle onse koopmanschappen uyt ons Fregat in haer Schip te laeden, terwijl dat wy, even als gevangenen, met haer op de Zee aen alle zijden laegen en dobberden.

Doch terwijl wy in hoope waeren, dat sy met ons gelt soude te vreden zijn, soo bemerckten wy, op den volgenden dagh, dat sy lust hadden om ons Pluym-gedierte ende speck te eeten, dat sy ons meel van nooden hadden om broodt.

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. V. CAP. 401

broodt te backen, onse honigh om haere mondt te versoecten, ende onse huyden om schoenen ende leerfen af te maecken, want sy naemen alles mede, uytgefondert mijn bedde, mijne boecken ende mijne kopere beschilderde plaeten, welke de Capiteyn *Dagullo* my liet behouden, door eenē genereushcyd, welke men niet veel in de Capers vindt, oock liet hy wat leef-toght aen de Schipper, doch oock niet meer dan wy van nooden hadden om aen Landt te komen, van het welke wy niet veel waeren verwydert, ende op dese wyse naemen sy haer afscheyt van ons, ons te gelijck bedanckende voor alle het goede dat sy van ons hadden genooten.

Onder ons Volck, die met dese Gasten niet seer hadden vermaeckt geweest, waeren'er eenige die GODT baeden, haer in het toekomende niet meer te moeten verwaghten, andere weder vervloecten haer, ende voor al den *Mulat*, die sy een Renegaardt ofte verloochende noemden, ende eyndelijck waeren'er oock andere die GODT danckten, dat men haer het leven hadde gespaert, maer ondertusschen zeylden wy weder nae de Reviere van *Suere* toe, uyt dewelcke wy in Zee waeren gesteecken, ende in het op-loopen van de selve waeren wy in groot gevaer van ons leven te verliefen, ende Schip-breuckte te lijden, nae dat wy ons goedt waeren quyt geraeckt.

Siet hier dan, lieve Leser, hoe dat het geene quaelijck is verkregen, soo als ick boven gefeght hebbe, niet alleen noyt bedijdt, maer oock hoe dat het selve tot een smerte streckt, wanneer men het verliest, want seeckerlijck, het geene ick hier in soo korte regulen begrijpe, nopende de geruystellinge mijns gemoets daer omtrent, konde ick in soo weynigh tijds niet van het selve verwerven als gy dit wel sult lesen; Maer aenmerckt oock dat de HEERE noyt slaet of hy salft daer by, want daer Hy my niet alleen het alle, ja selve het leven, door mijne grove ende hoogh-gaende fonden, niet dan al te geregelijck, hadde kunnen af-nemen, liet Hy, door Sijne grondeloofe barmhertigheyd, niet alleen my genaede voor desen Capiteyn *Dagullo* vinden, maer verblinde oock selfs, door de beuyt die sy op my gemaect hadden, de oogen van dat begerige volck, die'er anders al soo veel als *Argus* hebben, foodaenigh, dat sy mijn bedde ende klederen, soo als sy die van andere deden, niet ten nauften door-soghten, laetende my, daer-en-boven, het selve noch vrywillighlijck, nevens mijne schilderijen, behouden.

sy met weynigh leef-toght nae landt gefonden.

Dat sy weder nae groot gevaeren komen.

HET VI. CAPITTEL.

Mildaedigheyt der Spaigniaerden aen de geplonderde. Onseckerheyt van den Autheur over het voort-setten der reyse. Hy keert weder na Carthago. Hy neemt met sijne Gesellen voor sich armer dan wel inder daed was te veynsen. Hy begint weder gelt te winnen. Hy valt in verfoeckinge van weder nae Guatimala te keeren; doch overwint deselve. Handel met Muyl-esels. Barbarische Indiaenen. Aenmerckelijck exempel van de voorsienigheyt GODES over onsen Reyser. Men raedt hem nae de Golf de Salinas te gaen. Hy volght die raedt met ende newens de drie Spaigniaerden. Sommiere verhaelinge van de Reyssen door den Autheur in America gedaen. Den Autheur heeft drie-duysent en driehondert Engelsche mijlen in America te lande gereyst.

Mildaedigheyt der Spaigniaerden aen de geplonderde.

Onseckerheyt van den Autheur over het voort-setten der Reyse.

Hy keert weder nae Carthago.

SO drae wy de voeten hadden aen Landt gefet, toonden de Spaigniaerden, welcke aen die plaetse woonden, groot medelijden met ons, wegens de schaede die wy geleden hadden, foodaenigh dat sy ons door haere aelmoessen adfisteerden, reghende ten dien eynde een Collecte onder haer aen.

De drie Spaigniaerden die in mijn geselschap hadden geweest, waeren alle haer gelt, ende het meeste gedeelte van haere beste klederen quyt geraeckt, doch sy hadden eenige Wissel-brieven, die haer te *Porro-Bello* moesten betaelt werden, behouden, ende ick bemerckte dat ick een foute begaen hadde, hebbende my niet op een diergelijcke wijze besorgh.

In den beginne wisten wy niet nae wat kant dat wy onse reyse souden voortsetten, wy hadden in den sinne nae de Reviere *De los Anzuolos* te gaen, maer men seyde ons, dat die Fregatten nootfaeckelijcken moesten vertocken zijn, ofte dat sy, ten besten genomen, al in Zee souden sijn, eer wy daer konden komen; sy voegen daer by, dat, soosy, op her gerughte van dat'er Hollanders in Zee waeren, haere reyse niet hadden gestaeckt, sy nu al, even als wy, door de Hollanders moesten genomen zijn, immers dat het onmogelijck was dat sy haere handen ontkomen souden.

Hierom naemen wy voor, geholpen sijnde door de Charitable mildaedigheyt van de daer omtrent woonende Spaigniaerden, weder na *Carthago* te keeren, ende van daer onse faecken wat voorlightiger te aenleggen dan wy gedaen hadden.

Onder-

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VI. CAP. 403

Onderwegen spraccken wy van het gene een yder van ons hadde aen de Hy neemt Caepers onduyfter, ende de Spaigniaerden seyden dat sy eenige Wissel- met sijne brieven hadden behouden, die haer te *Carthago* fouden betaelt werden, ende Gefellen dat sy door dat middel weder gelt fouden krijgen, doch ick wilde haer niet be- voor sigh kent maecten wat ick hadde, ick seyde haer alleen dat ick mede yerwes ge- armer te salveert hadde; Hier over besloten wy met malkanderen, dat wy, op den veynsen wegh, ons armer dan wy waeren, fouden veynsen, op dat daer door de In- dan sy diaenen ende de Spaigniaerden medelijden met ons moghten hebben, ende ons, zijn. wegens het geledene verlies, haere mildaedigheydt betoonen.

Als wy te *Carthago* waeren gekomen, betoonden alle de Inwoonders, medelijden met ons ongeluck te hebben, ende men stelde Collecten voor ons aen.

Men verwaghte van my oock, dat ick de Misse soude seggen, ende dat ick, Hy begint als men my sulcks versoghte, soude kunnen predicken, oock begaf ick my tot weder beyde die dingen, soodaenigh, dat ick my, door dat middel, weder van gelt be- gete gonde te versorgen. winnen.

ICK bespeurde evenwel lichtelijck, dat ick, in soo arm een Landt, waer in Hy valt in ick oock onbekent was, niet veel soude kunnen op-doen, om met eere ende verfoec- fatsoen in Engelandt te komen; hier door was het, dat ick in verfoeckinge quam van weder nae *Guatimala* te keeren, alwaer ick verfoeckert was, dat my weder nae mijne Vrienden wel fouden onthaelen, ende my wel ter neder setten, tot die *Guatimala* te keeren. hebben gekregen.

Doch hebbende aeghemerckt dat GODT op my vergramt was, ende my Doch rechtveerdelijck hadde ontbloedt, van meest alle het gene dat ick in twaelf overwint Jaeren hadde gewonnen, soo nam ick een vaste resolutie om mijnen wegh te deselve. vervolgen, ende nae mijn Landt te keeren, selfs al soude ick mijn brood op de wegh hebben moeten bedelen.

Uyt vreesse evenwel van by de Spaigniaerden verdaght te werden, ende eenigh ongemack te ontfangen, soo ick de functien, tot dewelcke my mijn kleed verbond, niet waer en nam, soo resolveerde ick alles te ontfangen datmen my, als een Vremdelingh ende Reyfiger, voor mijne Predicatie ende andere publijcke exercitien, geven soude, te weten, als men my tot het oeffenen van deselve versoght.

Hebbende dan weder moet geschept, ende blijvende altoos vast in die geno- mene resolutie van weder nae Engelandt te keeren, soo vernam ick te *Carthago* op wat wijse ick best te *Porto-Bello* soude kunnen komen; maer die Poorte, op dewelcke ick eenige hoope hadde gehad, was voor my mede geslooten, hoe- wel mijn vertrouwen op GODT niet verminderde.

Op die tijd quaemen te *Carthago* omtrent drie-hondert Muyl-esels die onbe- Handel laeden waren, by deselve saghmen eenige Spaigniaerden, Negers ende Indiae- met Muyl- nen van *Comayagua* ende *Guatimala*, sy dreven deselve te lande, aen geene zijde esels. het Geberghte van *Vera-Paz*, om die alsoo te *Panama* te verkopen.

Defen handel, welcke alle Jaeren werdt gedreven, is de eenighfte welcke van *Guatimala*, *Comayagua* ende *Nicaragua* op *Pannama* te lande gefchiet, aen geene zijde die fmalle ftreecke Landts ofte die *Isthmus*, die de Noordt van de Zuydt-Zee fcheyt.

Barbarifche Indiaenen.

Defen wegh is feer gevaerlijck, niet alleen ter oorfaecke van de boofe wegen, ende van de Rotfen ende het Geberghte datmen moet pafferen, maer oock om datmen op defelve veele Barbarifche Natien vindt, welcke de Spaigniaerden noch niet hebben kunnen vermeeften, die dickmaelen op die geene, welke met de Muyl-efels door haer Landt trecken, aen-vallen, ende defelve dooden, voor al, foo fy het minfte doen dat haer mishaeht.

Doch ick, niet tegenftaende my alle defe fwaerigheden bekent waeren, liet niet nae, in mijne gedachten te befluyten, met de Spaigniaerden, die te lande nae *Pannama* fouden reyfen, mede te trecken, de drie Spaigniaerden, welke met my waeren gekomen, waeren by nae mede van die felve refolutie nevens my, ende sonder dat de Goddelijcke Voorfienigheydt, welke de faecken der menfchen vry beter befchickt, dan fy felve fouden kunnen doen, ons, tot ons befte ende behoudeniffe, dat voor-nemen hadde doen ftaecken, wy fouden'er feer quaelijck door gevaeren zijn.

Aenmerckelijck exempel van de voorfienigheyt GODES over onfe Reyfger.

Te *Nicoya* komende, verfonden wy, dat een gedeelte van die Spaigniaerden ende Muyl-drijvers, door de Barbarifche Indiaenen, waeren om-gebragt, welke ons, in allen fchijn, foo wel als haer fouden gedoodt hebben, hadden wy die gevaerlijcke Reyfe aengevangen, maer defelve wierde my te *Carthago* af-geraeden, door veele Perfonen, welke my vrientfchap toe-droegen, ende my niet alleen het gevaer van de Barbarifche Indiaenen voor oogen felden, maer daer oock by voegden, dat dat Geberghte foo periculus in figh felden was, ende foo vol vuyle paffagien, dat het my niet foude mogelijk zijn, sonder groot gevaer des levens, daer over te trecken.

Men raed hem na de Golf de *Salinas* te gaen.

Hebbende wy dan dit voornemen laeten vaeren, foo feyden de Koop-luyden welke ons beminden, dat wy behoorden te befoecken of ons de Zuydt-Zee niet gonstiger foude zijn, dan de Noordt-Zee hadde geweest, ende dat wy, ten dien eynde, op *Nicoya* moesten trecken, ende van daer op *Chica*, om alfoo in de Golf de *Salinas* te komen, in dewelcke wy buyten twijffel Scheepen fouden vinden, die ons tot *Pannama* toe voeren fouden.

Wy waeren wel gerefolveert, alle den goeden raedt, welke men ons gaf, in het werck te ftenen, maer wy wiften oock dat dit het laetfte was dat wy doen konden, ende dat dit niet geluckende alle onfe hoope uyt was, zijnde ons dan geen ander middel, om te *Pannama* te komen, overigh, dan, van als wanhoopige menfchen, ons leven te gaen waegen in het pafferen het Geberghte van *Vera-Paz* ende sonder Convoy ofte Leyts-lieden te trecken door het Landt van die Barbarifche Indiaenen, welke de Spaigniaerden hadden vermoordt; of wel moesten wy, door den wegh die wy gekomen waeren, weder nae *Realejo* keeren, daer wy in onfchoope medekonde bedrogen zijn, ende mogelijk

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VII. CAP. 405

een Jaer fouden moeten wagten, voor en al-eer wy gelegentheyd fouden konnen vinden, om ons op *Pannama* in te fcheepen.

Hierom refolveerden wy den raedt van onse Vrienden, welke wilden dat wy nae *Nicoja* fouden gaen, te aghter-voigen, om alfoo aen de Golf van *de Salinas* te komen, in dewelcke ick al lacchende tegens de drie Spaigniaerden die met ons gingen, zeyde, dat, foo wy daer niet uytreghteden, wy, nae het exempel van *Hercules*, een Colonne moesten doen fstellen, ende onse naemen in defelwe laeten houwen, met de Inſcriptie van *Haud Ultra*, om dat'er buyten dat geen Haeven ofte Rheede is om nae *Pannama* te vaeren.

Geen menſche konde oock meer aenvangen, dan wy gedaen hadden, om ten eynde van ons oogherck te raecken, maer voor al ick, die niet alleen meer weghs in dat Landt hadde af-gelegh, dan alle de Engelfche die voor my daer hadden geweest, maer die daer-en-boven van *Mixco* tot *Nicoja* toe ſes-hondert ueren, of aghthien-hondert Engelfche mijlen hadde gereyft, alleen van het Noorden nae het Zuyden treckende, behalven den wegh die ick hadde af-gelegh van *Vera-Cruz* nae *Mexico* reyſende, ende van daer nae *Guatemala*, ende van *Guatemala* weder nae *Vera-Paz* ende *Puerto de Cavallos* ofte *Golfo Dolce*, oock noch van daer over *Truxillo* nae *Guatemala*, welke reyſen, ten minften, noch derthien a veerthien-hondert Engelfche mijlen daer boven uyt-maecken, ende dit daghte ick op een Pijlaer te *Nicoja* te laeten graveren, om de geheugeniſſe daer van, voor altoos te behouden.

Doch ick hope dat het geene op die plaetſe niet geſchiet is, in de gedagteniſſe der menſchen ſal blijven, door middel van dit mijn Boeck, ende dat deſe mijne Hiſtorie, door dien ſy oprecht ende waeraghtigh is, een eeuwich-duerende monument ſal zijn van een Reyſe van elf-hondert ueren, ofte van drie-duyſent ende drie-hondert Engelfche mijlen, die een Engelsman te lande in het vaſte Landt van *America* gedaen heeft, behalven ſijne Voyagien te Zee nae *Pannama*, van *Porto-Bello* tot aen *Cartagena*, ende van daer tot aen de *Havana*,

Hy volghet dien raedt met ende nevens de drie Spaigniaerden.

Sommie-re verhaelinge van de Reyſen door den Autheur in *America* gedaen.

Den Autheur heeft drie-duyſent ende drie-hondert Engelfche mijlen in *America* te lande gereyft.

HET

HET VII. CAPITTEL.

Vertreck van Carthago. Komste te Nicoja ende goet onthael aldaer ontfangen. Sy krijgen hoope van welhaest t' Scheep te raecken. Den Autheur begint weder gelt te winnen. Historie van den Parochiaen van Nicoja ende de Alcalde Major Justus de Zalazar, waer in men de wreedheyd van den eenen siet, ende de onregtvaerdigheyd, die het Hof van Guatimala, aen den anderen pleegde. Den Autheur neemt aen den Parochiaen van Nicoja te vervangen. Hy verdient hondert ende vijftigh Rijxdaelders in vijf weecken. Hy besteeft sich t' Scheep. La Pita een kruyd dat gesponnen werdt. Beschrijvinge van de Schulp-visch Purpura. Kostelijke couleure daer uyt-getrocken. Grootte meenigte van Schulp-visch. Waeren te Nicoja, &c. vallende.

Vertreck
van Car-
thago.

WY vertrocken dan van *Carthago*, ende vonden den wegh, door dewelcke wy nae *Nicoja* reysden, seer berghaghtigh, rouw ende onaengenaem, wy faegen'er niet dan seer weynige Spaensche Hoeven ende Indiaensche Dorpen, die niet alleen seer kleyn waeren, maer wy bespeurden oock dat de Inwoonders in groote armoede ende ellende leefden.

Komste te
Nicoja en
goet on-
thael al-
daer.

Te *Nicoja* gekomen zijnde, bevonden wy dat het een seer schoon Dorp was, ende het voornaemste van een geheel Spaensh Gouvernement, wy vonden aldaer eenen *Justus de Zalazar* als *Alcalde Major*, die ons mer groote civiliteyt ontfingh, ende een huys gaf, om, geduerende ons verblijf, in te woonen.

Sy krijgen
hope van
welhaest
t' Scheep
te raken.

Hy verheughde ons oock ten hooghsten, seggende, dat, hoewel'er nu geen Schepen ofte Fregatten in de *Golt de Salinas* waeren, hy noch niemant in het Dorp eenighsints twijffelde, of daer souden'er welhaest eenige, om four te laeden, van *Pannama*, komen, oock om andere Coopmanschappen, soo als sy sulcks Jaerlijcksch gewoon waeren, daer in noyt, omtrent die tijdt, manquerende.

Den Au-
theur be-
gint we-

De constitutie des tijds in dewelcke ick daer quam, was mede seer bequaem voor my, om my, nae een soo groot verlies, eenigh gelt te doen winnen, want het was in de vasten, in dewelcke de Religieusen haeren grootsten ooght heb-

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VII. CAP. 407

hebben, door dien sy, gelijk ick hier voorens in het derde Boeck gefegt hebbe, dergelt te als dan veel gelt ontfangen door de Offerhanden, welke haer werdengegeven, wanneer sy de bieghte van de Indiaenen hooren, ende aen haer de Communie uyt-reycken.

Dit Saifoen des Jaers, ende de staet van de Franciscaner Monick, welke Parochiaen van dat Dorp was, quaemen my seer wel, voor al in een tijd, in dewelcke ick my niet konde onthouden van de functien van mijne Professie in het werck te stellen, ten sy ick dan de Spaigniaerden hadde willen de grootste reden des werelts geven om my te blameren ende verdaght te houden.

Deze Monick was uyt Portugal van geboorte, ende hadde, omtrent drie weecken voor mijne aenkomste, groote questie met den *Alcalde Major Justus de Zalazar* gehadt, door dien hy de Indiaenen voor-stondt, welke *Zalazar* ten hooghaften mishandelde.

Hy gebruyckte haer als slaeven in sijnen dienst, soo wel als in die van sijne Vrouw, sonder het loon van haeren arbeyd, dat sy in het sweet haers aenschijns hadden gewonnen, te betaelen, ende doende haer op de Sondaegen ende Feesten der Heyligen, soo wel, als op andere, wercken.

De Religieus nu, dit niet konnende verdraegen, verbood haer uytdruckelijck van den Predick-stoel dit in het toekomende te doen, niet willende dat sy de onregtvaerdige bevelen van haren *Alcalde Major* souden gehoorfaemen.

Justus de Zalazar, die in den Oorlogh was opgevoed, ende die voor desen in het Casteel van Milaen hadde in Guarnisoen gelegen, meende dat het hem een groote schande soude zijn, indien hy met gedult verdroegh, dat een Religieus, hem, op die wijze, handelde, welke hem in het bedienen van sijn Ampt berispen wilde, ende ontferten van de middelen, door dewelcke hy voor desen sijne meeste winste ende profijt plaght te trecken.

Hier op gebeurde het dat, nae dat sy wel op malkanderen gekeven ende gescholden hadden, *Justus de Zalazar*, op seeckere dach, geheel in gramschap ontfstecken zijnde, met de blooten deegen in de vuyft, in het huys van den Priester quam lopen, welcken hy sonder foute soude om den hals hebben gebraght, soo hy daer in niet waere belet geweest door eenige Indiaenen, die sigh doormaels daer bevonden.

De Religieus die al ymmers soo fier ende vaerdigh was als hy, ende die sigh inbeelde dat hy hem niet soude derven aenraeckenter oorsaecke van sijne Ordre des Priester schaps, als fullende daer door geëxcommuniceert werden, sprack vuyl ende moedigh wederom, in plaerse van de vlught te nemen, hem onder andere seggende dat hy hem niet geloofde soo veel moets te hebben van toe te slaen, ende hier door deede hy niet dan de gramfchap van *Zalazar* te vermeerderen, tot soo verre dat hy den degen op-heffende om hem een braeven slaght te geven, ende de Religieus de sijne om den slaght af te keeren gebruyckende, hy hem twee vingeren van de handt af-kapte, ende hy soude sijnen houw noch op een gevaerlijcker wijze hervat hebben, soo de Indiaenen, om te scheyden, niet tusschen haer beyden waeren in gelopen, iluytende den Monick in sijne Kamer.

Historie van den Parochiaen van *Nicoya* ende den *Alcalde Major, Justus de Zalazar*, waer in men de wreedheyd van den eenen siet, ende de onrechtvaerdigheyd die het Hof van *Guatimala* aen den anderen pleegde.

Juſtus de Zalazar wierde hier op geëxcommunicert, doch door dien hy een Man van groot aenſen was, wierde de excommunicatie wel haest vernietigt door den Biſſchop van *Coſta-Rica*.

Hier nae braght hy ſijne klaghten daer over voor de Cancellarye van het Hof van *Guatemala*, ſigh verſeekerende dat hy door middel van ſijne Vrienden ende van ſijn gelt, wel haest triumpheren soude over een Prieſter van een arme bedelende Ordre, het welke oock daer nae gebeurde, want hy wiſt ſijne faecken foodaenigh te beleggen, datmen den Monick te Hove ontboodt, alwaer hy ſoo veel credit hadde, dat hy hem eyndelick uyt *Nicoja* deede lighen, werdende aen ſijne Ordre gelaſt een ander in ſijne plaetſe te ſtellen.

Ter tijd als ick daer was, hielt ſigh de Monick in ſijn huys op-geſloten, ſijne kaemer bewaerende, ſonder in de Kercke te willen komen noch om de Miſſe te ſeggen, noch om te predicken ofte yemandts bieghte te hooren, tor het welke hem evenwel de vaſten, in dewelcke men doenmaelen was, byſonderlijcken verplighte; maer hy hadde het foodaenigh weten te ſtellen, dat hy door een ander Religieus geholpen wierde, die ſijne plaetſe waer-nam, doch zijnde de ſelve maer alleen, en was hy niet ſuffiſant om te predicken, om de bieghte te hooren ende de Communie uyt te deelen, voor, van ende aen een ſoo groot getal van Indiaenen, Spaigniaerden, Negers ende Mulatten als'er tot hem quaemen, ſoo uyt het Dorp ſelve, als van de omgelegene Landerijen, om hare devotie te plegen.

Den Aurther
neemt aen
den Pa-
rochiaen
van *Nicoja*
te vervan-
gen.

Hy ver-
dient 150.
Rijxdael-
ders in 5.
weecken.
Hy be-
ſteet ſigh
t' Scheep.

Hier door gebeurde het dat ſy beyde, nae dat ſy gehoort hadden; dat ick daer ter plaetſe was aengekomen, my lſeren bidden, dat ick in ſulcke ſoorten van geeltelijke functien, mede wilde adſſiteeren, ende dat ick voor mijne moeyte ſoude hebben, nevens de vrye taeffel, alle daegen een Rijxdaelder voor het ſeggen van de Miſſe, boven het geene, welck men my vrywilligh ſoude geven, fullende daer toe voor mijne Predicatie ſeer wel werden geloot.

Ick bleef in dat Dorp ſedert het eynde van de tweede weecke in de vaſten tor aen Paefſchen toe, ende in die tijd won ick hondert ende vijftigh Rijxdaelders, ſoo door drie Sermoenen, welke ick het ſtuck voor thien Rijxdaelders deede, als door mijne daegelijckſche gagie, ende de Offerhanden die ick ontſingh.

In de weecke voor Paefſchen kreegen wy tijdinge dat'er een Fregat van *Pannama* in de Golf van *de Salinas* was gekomen, hier door wierden wy ſeer verheught, want dit lange aghter blijven begonde ons al bekommert te maecten.

De Schipper van het Fregat quam te *Nicoja*, het welke als de Hof-ſtadt van die quartierenis, ende ick accordeerde, nevens de drie Spaigniaerden, over onſe vraght, tot aen *Pannama* toe.

La Pita een
kruyt dat
geſpon-
nen werd.

In de Plaetſen die omtrent *Chica*, *Gelſo de Salinas* ende *Nicoja* leggen, ſietmen eenige Indiaenſche Paght-hoeven, gelijk oock eenige kleyne Indiaenſche Dorpen; De *Alcalde Major* gebruyckt de Inwoonders van deſelve alle als ſijne Slaeven, ende hy laet haer, voor hem, ſeeker kruydt, datmen *la Pita* noemt, ſpinnen, dit is eene Koopmanſchap, welke, in Spaignien, ſeer hooght geaght

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VII. CAP. 409

geaght werdt, voor al die geene, welke te *Nicoja* ende daer omtrent met een purpur-verwe gecouleurd is, ende ten dien eynde zijn'er vele Indiaenen, welke verplicht zijaen de Zee-strandt te gaen, om daer seeckere hoornjens te soecken, uyt de welke men de purpure couleur treckt.

Purpura is een seecker slag van hoornjens ofte van visch die sich in hoornjens onthoudt, deselve leeft omtrent seven jaeren, ende verberghd sich in de diepte des Zee'es, omtrent het begin der Hond's-daegen, blijvende dus by-nae drie-hondert daegen sonder datmen die kan vinden, men gaet deselve in de Lenten soecken, ende wanneer men die tegens malkanderen vrijft, soo geven sy eenigh quijl, even als dickaghrigh lijn ofte weeck wasch, van sich, maer dese schoone verwe, die soo seer vermaert ende geaght is, sit in de keel ofte hals van de visch verborgen, maer de alderbeste vintmen in seeckere witte aeder besloten, zijnde in de reste van het lichaem niet dat ergens toe kan gebruyckt werden.

Het Segovische laecken, dat daer mede geverft is, gelt twintigh Rijxdaelders de elle, ende dat door de kostelijckheyd van dese couleur, oock siemmen het niet draegen, dan van de grootste Heeren van Spaignien, gelijk oock eertijds de Edellieden van Romē het gebruyckten tot haere kleedinge, her selve purpur van *Tyrus* noemende.

Daer is oock een groote abundantie van andere hoornkens, uyt dewelcke men verscheidene verwen treckt, jaesoodaenigh, dat men geene Plaetse ter weerd weet, op dewelcke men die in soo groot een meenighte, als daer ter plaetse, vint.

De voornaemste waeren welke te *Chica* ende aen de *Golfo de Salinas* werden gevonden, zijn sout, honigh, *Maiz*, tarwe ende Pluym-gedierte, men sendt deselve alle jaeren met *Fregatten* nae *Pannama*, die expresselijck daer van daen komen, om die afte haelen, soo wel als de in het *Purpura* geverfde *Pita*, daer ick vorens van geseght hebbe.

Beschrijvinge van de schulpvisch *Purpura*.

Kostelijcke couleur daer uyt getrocken.

Groote meenigte van Schulpvisch. Waeren daer valende.

HET VIII. CAPITTEL.

Sy gaen uyt de Salinas t' scheep. Tegenspoet op de reyse. Sware storm. Die nae agh t daegen op-houd ende in goet weder verandert. Door groot gebreck van dranck, drincken sy haer eygen water. Sy willen om water te lande. Het welcke de Schipper weygerende, dwingen sy hem daer toe. Sy landen op een Eylandt sonder water. Den Autheur werdt op het selve van sijn geselschap verlaeten. Dat hem seer verlegen maect. Hy troost ende ververst sich eenighsints, ende werdt van sijne mackers daer af gebaelt, welcke waeter, Orangie-appelen ende Citroenen hadden gevonden. Den Autheur geraeckt in groote slaete, ende krijght een swaere koortse. Sy gaen t' zeyl. Het Schip stoot op een klip. Het geraeckt nae groote moeyte daer weder af. Den Autheur begint te beteren. Het Schip komt te Perico, maer werd door storm van daer gedreven. Sy komen voor de Haeven van Pannama. Werden daer van daen verdreven. Komste te Pannama.

Sy gaen
uyt de Sa-
linas
t' scheep.

Tegen-
spoet op
de Reyse.

Swaere
storm.

Die nae

EYndelijck begaeven wy ons t' Scheep, want het Fregat dat daer quam ten tijde wy ons te *Nicoya* bevonden, was door die Koopmanschap wel haest vol-laeden, ende wy maecten giffinge te *Pannama* te fullen ont-scheepen, nae dat wy vijf a ses daegen souden binnen boort zijn geweest.

Maer wy wierden, even als wy te voren veele tegenspoeden hadden gehadt, oock in dese reyse van veele rampen aengetaft, want hoewel die niet seer langh was, moesten wy doch een maendt tijds geduerende, tegens de winden, de Zee en de *Couranten* (dus noemmen de stromen die seer snelijck by de *Wal* uyt-schieren, ende alsoo sterck zijn als die van de meest af-drijvende *Revieren*) worstelen.

Op den selven dagh dat wy vertrocken, wierden wy door windt ende storm nae de kant van *Peru* gedreven, ende dat tot onder de *Linie Equinoctial* toe, alwaer wy de hette ende de winden soo groot ende sterck vonden, dat wy aen ons leven wanhoopten.

Maer het behaeghde **GODT**, nae dat wy agh t daegen langh, van ooggen-blijck

IV. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* VIII. CAP. 411

blyck tot oogenblyck, niet dan de doot hadden verwaght, ende te gemoet agh-
 gesien, Hem, segge ick, door welcken alle de Schepelen haer leven, bewe- gen op-
 gen ende wesen hebben, ons weder nieuwe hoope tot het leven te geven, ons hout ende
 een voorspoedigen windt toe laetende komen, welcke ons uyt die Middell- in goer
 lijnsche herte ende die ontfelde Zee verlosste, ende nae het Eyland *Margareta* we'er ver-
 ende dat van *Puerto de Chamo* voerde; welcke aen de Zuyd-zijde van het Ge- andert.
 berghte van *Veragua* leggen, ende van daer hoopten wy, ten langhsten in twee
 daegen, voor *Pannama* te sullen arriveren, ende het Ancker aldaer in de bijt
 te werpen.

Doch wy verlooren dese onse hoope wel haest, door dien dese windt niet
 lange duerde, gaende deselve aenstonts leggen, ende in den tijd van vijftien
 daegen, verlooren wy, des nachts, door de stromen, meer, dan wy, des daegs,
 konden winnen.

Her is seecker dat, soo Godt, daer ter Plactse, geen medelijden met ons had- Door
 de gehad, wy, buyten allen twijffel, souden vergaen hebben, willende dus te- groot ge-
 gens geseyde stromen op-zeylen, want hoewel wy geen gebreck aen leef-toght breck van
 hadden, wierden wy evenwel door gebreck van dranck foodaenigh geplaeght, dranck
 dat wy, in geheele vier daegen, niet een druppel waeter ofte wijn droncken, drincken
 oock geene andere voghtigheydt, die bequame was om onsen dorst te lessen, sy haer ey-
 hier door wierde ick, soo wel als veele andere, genootsaeckt om mijn eygen gen wa-
 waeter te drincken, ende den mond, met het knaewen van loode Musket- ter.
 kogels te ververschen, doch hier mede en souden wy niet lange onse naeture
 hebben konnen voldoen, indien niet GODT de HEERE, door sijne voor-
 sienigheydt, ons by daegh een doorgaende windt hadde gesonden, welcke ons
 uyt die stromen trock.

Her eerste dat wy doen hadden voor-genomen te doen was om nae het va- Sy willen
 ste Landt den vaert te gaen setten, ofte wel op eenigh Eyland, van die geene om water
 die in meenighte daer omtrent waeren, te gaen landen, en dat alleen om wa- telande.
 ter te soecken, door dien wy door dorst verquynden, ende deselve niet langer
 konden verdraegen.

Maer de Schipper van het Fregat wilde sulcks niet toe-laeten, ons versee- Het welck
 kerende dat hy ons, noch op die dagh, te *Pannama* soude aen landt leveren, doch de Schip-
 door dien wy sonder dranck niet langer konden leven, zijnde het ons niet mo- per wey-
 gelijk die te missen, ten zy wy van voornemen waeren dood te *Pannama* ont- gerende
 scheep te werden, soo geloofden wy dat wy die belofte te dier souden kopen, dwingen
 door dien ons leven daer aen hingh, ende wy, in die staet, geen dagh meer sub- sy hem
 sisteren konden, foodaenigh dat wy, siende dat de wind begonde te verflap- daertoe.
 pen, hem alle baeden dat hy ons, op eenigh Eyland, om waeter te soecken,
 soude setten, welcke redelijcke beede als hy geweygert hadde te vergonnen,
 begon den drie Spaigniaerden ende eenige Matrosen te mutineren, ende de
 deegens in de vuyft nemende, dreyghden sy hem te dooden, soohy haer niet
 aenstonts ergens deede landen.

Hier op volde, door dien hy geen vermaeck hadde, in het aenschouwen van
 de

de punten der deegens op sijne borst, dat hy de steven van ons Schip nae twee- a drie Eylanden, welcke oock maer twee drie ueren weghs van ons waeren, deede wenden.

Sy landen
op een
Eylandt
sonder
waeter.

Daer dighte by komende, wierpen wy het Ancker, settende onse Boodt in Zee, ende een yder aghte sich seer geluckigh daer in te mogen vallen, om aen Landt te geraecken, ende aldaer sich met waeter te versaedigen.

Het Eylandt daer wy eerst aenquaemen was aen die zijde onbewoont, ende wy liepen langen tijdt het selve omtrent de Strant door-kruyssen, doch wy deeden daer mede niet anders op, dan dat wy ons meer verhetteden, vermeerderende daer door oock onsen dorst.

Den Au-
theur wert
op het sel-
ve van sijn
geselschap
gelaeten.

Terwijlten dat wy alle oen alle zijden verspreyd hadden, om, was het mogelijck, eenige Fonteyne ofte Beecke te ondecken, doch geduerighlijck te ver- geefs, verdwaelde ick in seecker Bosch, zijnde mijne schoenen geheel aen ick hadde moeten passeeren, ende onderwijlten hadde sich mijn Geselschap weder t' Scheep begeven, om nae een ander Eylandt te zeylen, laetende my al- leen aen landt in het Bosch.

Dat hem
seer ver-
legen
maeckte.

Lyt het Bosch gekomen zijnde, ende bespeurende dat het Schip verseyld, daghte ick, dat ick lijve-loos was, gelovende dat sy waeter hadden gevonden, en daer mede weder nae het Schip waeren gekeert, ende dat sy, my niet gevon- den hebbende, de zeylen souden hebben op-gehijsht om nae *Pannama* te zey- len.

Siende dan my selve in dese verlegentheydt, riep ick die van het Schip toe, doch bemerckende dat mijne stemme te swack was om tot haer door te dringen, liep ick hier ende daer door de Rotfen heen, om te sien of ick de Boodt niet konde ontdecken, welcke ick bemerkte niet hy het Schip te zijn, ende ick sagh die eyndelijck dighte by een ander Eylandt, dat niet verre was van dat ge- ne, op het welcke ick hadde verdwaelt geweest.

Dit deede my hoopen, dat sy my niet souden verlaeten, ende my komen af- haelen als sy waeter hadden gevonden, hier op ginck ick van de Rotfen weder neder-waerts, my op het Strant begevende, dighte by het selve vondt ick Bo- men die een aengenaeme schaduwe gaeven, op deselve waeren oock eenige kleyne vrughten, welcke my den mondt seer verversten, doch dit duerde niet lange, want die niet dervende, door dien sy my onbekent waeren, door-swel- gen, alsoo weynigh als het sap van de selve, moghte het weynigh helpen, oock hadde ick soo groot een brand in het lichaem, dat ick noyt daghte het leven daer af te brengen, soo door die brand, als door de flaeuten die my alle oog- en-blijcken over-vielen.

Hy trooft
ende ver-
verft sich
eenigstints
ende werd

Eyndelijck viel my in, dat ick my behoorde te baeden, ende, tot aen den hals toe, in het waeter loopen, om my soo wat te verkoelen; Ick ontkleede my hier op, ende hebbende my eenigen tijdt in het waeter onthouden, begaf ick my weder onder de schaduwe van die Bomen, alwaer ick in soo swaer een slaep viel, dat, wanneer de Boot quam, om my te haelen, ick niet wacker wier- de,

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. VIII. CAP. 413

de, wat gherught ons Volck oock maecte met roepen ende schreeuwen; Hier door begonden sy te vreesen dat ick dood was, tot dat sy te landt zijnde gekomen, ende sigh, om my te soecken, de eene aen de eene, ende de andere aen de andere zijde verspreyt hebbende, een van haer my vondt ende ontwaecte, sonder het welke ick in gevaer was van door eenigh wildt Beest verflonden te werden, ofte, nae het vertreck van het Fregat, ellendelijck ende alleen op dat Eylandt te vergaen.

Als ick ontwaecht was, bevingh my een groote vreughde, siende my weder by mijn gewoonlijcke Geselschap, oock was het eerste dat ick vraegde, of sy oock waeter hadden gevonden? waer op sy my antwoorden, dat ick maer hadde op te staen, ende my vrolijck te maecken, door dien sy niet alleen waeter hadden gekregen in een nae-by gelegene Eylandt, op het welke sy Spaigniaerden, al daer woonende, hadden ontmoet, maer oock Orangie-appelen ende Citroenen.

Ick gingh dan met haer, met alle vlijdt, nae de Boot, ende soo drae ick in de selve was getreden, gafmen my soo veel te drincken als ick wilde.

Het waeter was laeuw ende drabbigh, door dien sy het niet hadden konnen scheppen, of sy hadden te gelijk de grondt van de Bron moeten beroeren, waer door het slijck sigh daer onder gemenght hebbende, hadde fulcks veroorfaecht dat het soo troubel ende drabbigh was.

Des niet tegenstaende, dronck ick evenwel een geheele kanne uyt, het welke mijne maeghe, door haere swackheydt, niet verdraegen konnende, moeste ick deselve ten eersten weder uyt-braecken; men gaf my oock een Orangie-appel ende een Citroen te eeten, welke mijne maeghe mede uyt wierp, even als sy het waeter hadde gedaen, ende nae het Fregat toe vaerende, verviel ick in eene soo groote slaute, dat ick vreesde te sterven eer ick aen Boort soude zijn gekomen.

Aldaer gekomen zijnde, eyschte ick noch al meer waeter, maer het selve was soo drae niet in mijne maeghe, of ick moeste het al weder uyt werpen, hier op leydde men my te bedde, zijnde met een brandende koortse bewangen, die my geheel die nacht by bleef, waghende ick niet anders dan de doodt, ende dat de Zee my tot een graf soude strecken.

De Schipper van het Fregat, siende dat de windt was omgelopen, vondt sigh feer verlegen, vreesende met de windt, die doe woey, noyt te *Pannama* te sullen komen.

Hier door wilde hy het op eene andere wijze, die hy te vooren noyt hadde befocht, waegen, te weten, het tusschen de twee Eylanden, op de welke wy het waeter gefoght hadden, door-ferren, wetende dat de windt, die ons over den eenen boegh schaedelijck was, ons over den anderen soude te baete komen.

Des avonts liet hy de Zeylen ontbinden ende het Ancker lighten, in voornemen van tusschen de twee Eylanden door te zeylen, doch de uyt-komste bewees hoe gevaerlijck dit bestaen was, zijnde eer het werck van een desperaet ende

Welcke waeter Orangie-appelen ende Citroenen hadden gevonden.

Den Aurther ge-raeckt in groote slaute, en krijght een sware koortse.

Sy gaen weder t' zeyl.

ende wanhopigh mensch, dan van een Persoon die sijne saecken met rijpen raede overleghet.

Ick kan wel seggen dat ick doen als op mijn doot-bedde lagh, ende dat ick my geheel niet bekommerde aen war zijde de Schipper het Fregat wilde wenden, ofte waer de Fortuyn ons soude heenen voeren, mits alleen dat GODT mijne ziele genaedigh was.

Het Schip sloot op een klip.

Het Fregat was soo drae niet binnen de enghte tusschen die twee Eylanden gekomen, of het wierde door de kragt des strooms, soo dichte aen landt getrocken, dat het op een Roef stiet, soodaenigh dat het roer wierde opgeligt, ende by nae uyt de handen van den Stierman geruckt, welcke daer op begonde te roepen! O Heylighste Maeghet staet ons by, want sonder uwe hulpe vergaen wy!

Het geraeckt nae groote moeyte daerweder af.

Dit, nevens het gerughte van alle die geene welcke in het Schip waren, verweckte in my een doodelijcke vreesse, evenwel geliefde het GODT my; nevens alle het geselschap van dit gevaer te verlossen, ende dat door de moeyte ende arbeyd, welcke de Matroosen den geheelen nacht aenwenden, met de Boot als andersints alles, wat mogelijck was, in het werck stellende om het Fregat, van de klip te krijgen, het welcke sy eyndelijck daer afbragten, nae dat het driemaelen daer op hadde gestooten.

Nae dat wy die moeylijcken nacht gepasseert hadden, zeylden wy op den morgen verre van alle die gevaerlijcke plaetsen, loopende van tusschen die twee Eylanden uyt, ende het landt waertste op zijde hebbende gekregen, vervolghden wy onsen cours nae *Pannama* met seer goeden spoet.

Den Auteurs begint te beteren.

Door dien nu mijne maegte weder wat versterckt was, soo begonde ick die morgen weder wat te eeten ende te drincken, oock nam ick mijn vermaeck in het beschouwen van dat schoone Eyland, dighte langhs het welcke wy heenen zeylden.

Het Schip komt te *Perico*, maer wert door storm van daer gedreven. Sy komen voor de Haeven van *Pannama*. Werden daer van daen verdreven.

Op den avond arriveerden wy in de Haeven van *Perico*, ende wy wierpen aldaer het ancker in den grond, waghende datmen het Schip op den volgenden uchtend soude komen visiteren, ende begaf sich onse Schipper alleen te lande, maer in de volgende nacht, de windt zijnde om-gelooopen, ontfont'er soo groot een storm, dat wy ons ancker verloren, ende dighte tot aen *La Pachegue* toe te rugge gedreven wierden; wy hadden daer-en-boven groote vreesse dat wy soo verre in den Oceaan souden geraecken, dat wy niet, dan met groote moeyte, weder te *Pannama* souden kunnen komen.

Maer de groote GODT, aen de welcke de windt ende de Zee gehoorsaem zijn, deede die storm in een voorspoedige koelte veranderen, met dewelcke wy, voor de tweede reyse, te *Perico* quaemen, van waer, nae dat wy gevisiteert waeren, wy met volle zeylen onsen cours nae *Pannama* voortsetten.

Als wy nu dighte voor de Haeven van de laetste plaetse waren gekomen, hebbende geen ancker aen boord, dreef ons de windt wederom te rugge, ende soo de Schipper ons geen ancker hadde toegesonden, souden wy weder nae *La Pachegue*, ofte mogelijck verder, zijn gedreven geworden.

Maer

IV. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* VIII. CAP. 415

Maer door middel van dat toegesondene Ancker, bleven wy die naght voor *Perico* leggen, zijnde geheel verbaest dat wy soo veel tegenspoet hadden, soodaenigh dat eenige seyden, dat wy moesten berovert wesen, of wel dat'er een verbannene ofte geëxcommuniceerde onder ons moeste zijn, ende dat sy, soo sy hem kenden, hem buyten boord souden werpen.

Terwijl den dese praetjens vast onder ons omgingen, liep de windt wederom om, ende nae dat wy het ancker gelicht hadden, vervolgden wy onse reyfe nae *Pannama*, alwaer ons de goede G O T eyndelijck gelukkigken braght.

Komste te *Pannama*.

HET IX. CAPITTEL.

Den Autheur treedt te lande. Beschrijvinge van Pannama. Sleghte gebouwen. Grootte onkuysheydt. Swaere Ebbe ende Vloed, oock ongesonde lught te Pannama. Vertreck van Pannama. Komste te Venta de Cruzes. Goet onthael aldaer.

DOOR dien ick my nu te dier stonde reedelijcken wel bevondt, en bleef ick niet lange in het Fregat, in het welke ick hadde gedaght mijne daegen te eyndigen, maer ick begaf my aenstonts te lande, nemende mijn verblijf in het Clooster van de Ordre van St. Dominicus, ick onthieldt my daer in omtrent vijftien daegen, ende de selve geduerende, hadde ick tijts genoegh, om alles, war'er in de Stadt aenmerckens-waerdigh was, te beschouwen.

Den Autheur treedt te lande.

De Stadt van *Pannama* werd even als die van *Guatemala* geregeert, te weten, door een President ende ses Raeds-Heeren, constituerende eene Koninghlijcke Cancelarye, oock is in de selve den Setel eens Bisshops.

Beschrijvinge van *Pannama*.

Sy is aen de zijde van de Zuyd-Zee veel stercker dan eenige andere Zeeplaets, die ick, op die Kuste, gesien hebbe, zijnde daer veele stucken Geschuts geplamt tot beveyliginge van de Reede.

Doch op geene van alle de Plaetsen, in dewelcke ick geweest hebbe, hebbe ick sleghter huysen gevonden, ende dat door dien men daer ter Plaetse soo qualijck steen ende kalck kan bekomen, soodaenigh dat daerom, meest alle de gebouwen, alleen van hout zijn.

Het huys van den President, ende de mueren van de schoonste Kercken staen maer alleen ytt plancken, welke daer niet alleen voor kalck ende steen verstrecken, maer oock voor pannen ende leyen, om de daecken van hare huysen mede te decken.

Sleghte gebouwen.

De herte is daer soo groot, dat de gewoonlijke draght der Inwoonders niet anders is, dan een wambais van lijwaer, dat aen alle de zijden opgesneden is, nevens een broeck van taf ofte diergelijcke andere lichte stoffe.

Vifch, vrughten ende kruyden vindtmen daer in grooter overvloed dan wel vleesch; her frifche waeter uyt de Cocos-nooten werd maect van de Vrouwen tot haeren dranck gebruyckt, oock drincktmten daer veel Chocolate, ende men heeft'er de ruymte van Peruviaensche wijnen.

Groote
onkuyts-
heydt.

De Spaigniaerden welke in die Stadt woonen, zijn feer tot vermaeck negen, ende voor al, tot dat van de Vrouwen, zijnde de Negeriinen, welke daer ten grooten getaele ende rijk en aerdigh zijn, het voornaemste voorwerp van dese haere ongeregelde onkuysheydt.

Men houdt *Pamama* voor een van de rijkste Steden van *America*, drijvende de Inwoonders, van de selve haeren handel na de Noord-Zee, soo te landt, als op de Reviere van *Chiagre*, ende langhs de Zuydt-Zee op *Peru*, de Oost-Indiën, *Mexico* ende de *Honduras*.

Swaere
Ebbe ende
Vloedt,
en onge-
sonde lugt
te *Panna-*
ma.

Te deser Plaetse werden de grootste schatten van *Peru* gebraght in twee a drie groote Scheepen, deselve ankeren in de Haeven van *Perico*, welke drie mijlen van de Stadt af-legh, want de Ebbe ende de Vloedt zijn te dier Plaetse soo groot ende sterck, dat de grootste Scheepen daer door beler werden, naerder aen de Stadt te komen, want als het ebr, is het waeter meer dan een mijl van de Stadt verscheyden, laetende het selve veele modderige Plaeten bloodt leggen, ende hier van daen komt de ongesontheit van die Plaetse, welke noch vermeertert werd door veele moeras-aghtige plaetsen die omrent de Stadt gelegen zijn.

Men heeft'er omtrent vijf-duysent Inwoonders, ende deselve onderhouden ten minsten acht Cloosters, soo van Religieuse Mannen als Doghters.

Ick hadde geen grooter vreesse, dan voor de herte, ende daerom deede ick oock alles wat ick konde, om drae van daer te geraecken.

Ick hadde de keure om te lande ofte te waeter mer Gefelschap nae *Porto-Bello* te gaen.

Vertreck
van *Pan-*
ama.

Maer bedenkende de moeyte diemen hadde, wanneer men te lande gingh, in het passeeren van het Geberghre, soo stelde ick vast langhs de Reviere van *Chiagre* te gaen, soodaenigh dat ick omtrent midder-naght vertrock, om nae *Venta de Cruzes* te reysen, zijnde dat omtrent thien a rwaelf mijlen van *Pamama* gelegen.

Den wegh welke men moet nemen om daerte komen, is, voor het meeste gedeelte vlack ende effen, ende des avonts ende des morgens feer aenge-naem.

Komste te
Venta de
Cruzes.

Wy quaemen omtrent ten thien ueren des morgens te *Venta te Cruzes*, aldaer woonen nier dan Mulatten ende Negers, welke de plat-gebodemde Scheepen bestieren, waer mede men de Coopmanschappen ende Waeren van *Pamama* nae *Porto-Bello* brenght.

Goet ont-

Ick wierde van alle die Liederen feer wel ontfangen, sy baeden my, dat ick, op
de

IV. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* X. CAP. 417

de aenstaende Sondagh, voor haer predicken wilde, ick deede dan sulckten hael alhaere verfoecke, ende sy gaeven my twintigh Rijxdaelders, soo voor mijn daersermoen als voor het doen van de Proceffie.

HET X. CAPITTEL.

Vertreck van Venta de Cruzes. Tegenspoedt op de Reyse. Komste aen Zee. Groote sloffigheydt der Spaigniaerden. Den Autheur weygert seeckere gelegentheydt om in America te blijven. Sy loopen in Zee, en sien l'Escudo de Veragua. Komste te Porto-Bello.

NAe dat ick daer vijf daegen hadde leggen waghten, vertrocken eyn-Vertreck delijck de Schuyten, maer wy hadden veele moeyte om de Reviere van *Venta* af te drijven, door dien wy het waeter op eenige plaetsen seer laegh *de Cruzes.* vonden, soodaenigh dat de Scheepen dickmaelen in de modder bleven siten, ende de Negers moesten met bomen ende andersints alles in het werck stellen wat sy konden, om deselve weder vlor te krijgen.

Somwilen vonden wy oock stercke stroomen, die ons als een pijl uyt een Tegenboogh onder de bomen ende haere tacken dreven, staende die met meenichte spoet op aen de kant van de Reviere, hier door wierden wy dan kort op-gehouden, ende wy moesten, om weder aen de vaert te geraecken, veel tijds verslijten, mer het af-hacken van de tacken der groote bomen die over het waeter hinggen.

Oock soude onse Reyse veel langer ende verdrietiger hebben gevallen, soo **GODT** ons geen swaere plas-regens hadde toe-gefunden, welcke, door het afvlieten van het Geberghte, de Reviere, die van selve weynigh waeter heeft, deeden op-swellen.

Twaelf daegen nae ons vertreck van *Venta de Cruzes*, quaemen wy aen de Komste Zee, wy gingen aen het Casteel te lande, om ons daer een halven dagh te ver-
aen de
verschien. Zee.

Het is baerblijckelijck dat de Spaigniaerden voor seecker houden, dat de Groote stercke stroomen ende het laege waeter van de Reviere van *Chiagre* bequaem *der Spai-* zijn, om te belerten, dat eenige vremde Natie, langhs de selve *Venta de Cruzes* sal komen attaqueren, ende by gevolghe te *Pannama* geraecken, want sonder *gniaer-* dat souden sy beeter forge draegen, dan sy nu wel doen, om dat Casteel te onderhouden ende te fortificeeren, want doen ick daer passeerde, diende het seer noodigh gerepareert te werden, staende op het point om in duygen te vallen.

Den Au-
theur
weygert
seeckere
gelegen-
heyt om in
America
te blijven.

Sy loopen
in Zee, en
sien l'*Escu-*
do de Vera-
guna.
Kontste te
Porto-
Bello.

De Gouverneur van het Casteel was een groot debauchant, oock deede hy ons, terwijl wy daer waeren, seer sterck drincken, ende door dien hy een Cappellaen, voor hem ende sijne Soldaeten, van nooden hadde, versoght hy my, om daer te blijven, doch ick hadde affaires die vry van meer ghewichte waeren, ende die my op een andere plaetse riepen, ende daerom nam ick mijn afscheydt van hem, ende op ons vertreck vereerde hy ons eenige ververslingen van vleesch, visch ende Confituren, gevende ons daer nae oorlof om te gaen.

Wy liepen hier op in volle Zee, ende ontdekten eerst het geene men l'*Escudo de Veragua* noemt, ende onse Reyse al roeyende niet verre van de Wal voort-settende, continueerden wy onsen Cours nae *Porto-Bello* tot Saturdagh des avonts toe, als wanneer wy ons ancker by een kleyn Eylandt wierpen, in voor-nemen van des volgenden daeghs te *Porto-Bello* binnen te loopen.

De Negers bleven dien geheelen nacht wacker, uyt vreesse van de Hollanders, welcke, soo sy seyden, sigh, ter dier plaetse, dickmaelen in embuscade hielden, om de Scheepen, welcke van de Reviere van *Chiagre* komen, te verrasschen, maer wy bragten die naght in ruste over, ende quaemen, des uchtsens, geluckelijck binnen *Porto-Bello*.

HET XI. CAPITTEL.

Sterckte van Porto-Bello. Den Aultheur voorset sich van een Logement. Duere Huys-huer. Voorbeeldt daer van. Groote mildaedigheyt. Groote meenighe van silver. De Gallioenen koken. Die groote dierte in de eet-waeren brengen. Maeniere van handelen te Porto-Bello. Rijckste merckt des werelts.

Sterckte
van *Porto-*
Bello.

Dese Haeven is seer wel gesterckt, door twee Casteelen die aen den mondt van deselve leggen, op dewelcke altoos goede waght werdt gehouden, soo wel als op een derde, dat meer innewaerts leght, ende het Fort *St. Michael* genaemt is.

Als ick daer was aengekomen bedroefde ick my seer, verstaende dat de Gallioenen noch niet uyt Spaignien waeren gearriveert, door dien ick wel wiste dat ick aldaer niet lange konde verblijven sonder groot gelt te verteeren.

Doch ick troofte my, door dien ick wiste, dat het de tijdt was dat sy moesten komen, ende dat sy niet lange konden aghter blijven.

Het eerste dat ick deede was een Logement op te soecken, sulcks konde men doen soo goede koop bekomen, dat'er selfs persoonen waeren, welcke aanboden

IV. BOECK. *Door de Spaensche West-Indiën.* XI. CAP. 419

den my voor niet te huys-vesten, mits dat ick, als de Gallioenen soudē fouden aengekomen, het huys weder ruymen soude, ofte soo veel gelts als de andere geven.

Maer daer was een Edelman, welcke Thresorier des Konings was, die my een kamer beloofde te bestellen, op dewelcke ick, voor een civilen prijs soude konnen verblijven, selfs als de Scheepen soudē wesen aengekomen, ende de huys-vestinge op het dierste zijn, soodaenigh dat wy te faeinen uyt-gingen om'er een op te foecken, als wanneer wy, door tuffehen-komste van sijne authoriteyt, met den eygenaer accordeerden over seeckere kamer, ende bedongen dat hy die, op de aenkomste der Scheepen, voor my alleen soude moeten behouden.

Op dese kamer konde niet staen dan een bedde, een taeffel, en een stoel, blijvende dan alleen maer spatie over voor het openen ende sluyten van de deure, ende evenwel eyfde men my hondert ende twintigh Rijxdaelders voor de selve, ende dat maer voor den tijd dat de Gallioenen in de Haeven soudē verblijven, die gemeenlijk vijftien daegen duert.

Door dien de Stadt kleyn is, ende men ten minsten vier a vijf duysent Soldaeten op de Gallioenen tot haere defensie in-scheept, door dien'er oock veele Cooplieden uyt Spaignien, Peru, ende andere quartieren, de eene om te koopē, ende de andere om haere waeren te verkoopen, komen, soo veroorsaecht sulcks, dat de kaemers, hoe kleyn die oock mogen wesen, seer veele gelden, want het gebeurt dickmaelen dat'er niet genoegh in de Stadt zijn, om alle de menschen onder het dack te helpen.

Ick kende seecker Coopman die duysent Rijxdaelders gaf, voor een winckel van eene, maer taemelijcke, grootte, ende dat alleen voor den tijd van vijftien daegen dat de Gallioenen in de Haeven bleven.

Ick aghre dat het voor my te veel was, dat ick hondert ende twintigh Rijxdaelders soude geven, ende dat voor soo kleynen kamer, welcke niet dan een Ratten-nest was, ende door dien my dat niet aenftont, seyde ick tegens des Konings Thresorier, dat het niet lange was geleden, dat ick op de Zee was berooft geworden, ende dat ick soo veele onkosten boven mijne noodige verteevinge, welcke, ten minsten, oock soo veel soude belopen, niet konde doen.

Maer daeromme wilde men het my niet te minder geven, soodaenigh dat die goede Thresorier, medelijden met my hebbende, aen den Hospes prefenteerde seftigh Rijxdaelders voor my te geven, mits dat ick de andere helft soude konnen betaelen, ende hier toe moeste ick resolveeren, ofte wel om buyten op de straete te slaepen.

Ick wilde my evenwel in dat nest niet begeven dat my soo duer quam te staen, voor dat de Vloote was aengekomen, ende ick ginck op een ander, in een seer schoon vertreck, datmen my voor niet geprefenteert hadde, logeren.

Terwijlen ick nae de komste van de Vloote waghede, ontfingh ick eenigh gelt, soo van Offerhanden als Missen, ende voor twee Sermoenen, die ick dede, gaf men my voor yder vijftien Rijxdaelders.

Ick ginck oock de Casteelen besien, die ick seer goet ende wel verseeckert te zijn bevondt.

Groote meenigte van silver Doch daer ick my het meeste over verwonderde was het groote getal van Muyl-efels, die daegelijcks van *Pannama*, met bhaeren silver gelaeden quamen, soodaenigh dat ick'er op eenen dagh meer dan twee-hondert telde, die met niet anders bevraght waeren, men ontlaedde deselve op de volle marckt, op dewelcke hoopen van bhaeren silver, even of het maer steenen hadden geweest, laegen; oock liet men die daer sonder voor die verve te vreesen.

De Gallioenen komen. Nae thien daegen daer ter plaetse geweest te hebben, arriveerde de Vloot, deselve bestondt in thien Gallioenen ende ses Coopvaerdy-Scheepen, ende hier door sagh ick my verplight, my nae mijn Ratten-nest te begeven.

Het was een wonderlijcke saecke te sien, het groot getal van menschen die doen op de straeten waeren, daermen, weynige daegen te voren, by nae nienmandt sagh.

Die groote dierte in de eetwaeren brengen. De prijs van alle dingen begonde mede te rijzen, soodaenigh datmen voor een Hoen twaelf Reaelen verkoght, dat my te voren maer een gekost hadde op het platte landt, het pondt Ofsen-vleesch goldt twee Reaelen, daer ick op andere plaetsen dertien ponden voor een halve Reael hadde gehad, ende alle de andere spijzen wierden nae proportie soo dier, dat ick, niet wetende wat ick soude aenvangen, my met visch ende Schildt-padden moeste behelpen, en hoewel de selve my mede al vry wat gelts kosten, konde ick evenwel niets beter koop hebben.

Maeniere van handelen te Porto-Bello. Het was mede besiens-waerdigh, hoe de Cooplieden haere waeren verkogten, niet in het kleyn, ende by de elle, maer in het gros, mer geheele stucken ende swaer gewichte, de betaelinghe geschiede oock, niet met gemunt gelt, maer met bhaeren silver, welcke men woegh ende voor de waerdye der Koopmanschappen aennam.

Rijckste merckt des werelts. Doch dit duerde maer vijfthien daegen, welcke geduerende de Gallioenen mer Schuytjens ende bhaeren van silver gelaeden wierden, soodaenigh dat ick vryelijck seggen kan ende staende houden, dat'er geen rijcker merckt in de wereldt is, dan die geene, welcke op die tijdt, te *Porto-bello* werd gehouden, tusschen de Cooplieden die uyt Spaignien, *Pannama*, *Percu* ende de omleggende Plaetsen aldaer komen.

HET XII. CAPITTEL.

Neerstigheydt van Ybarra. Groote ongesontheit van Porto-Bello. Voorbeeldt daer van ten tijde des Autheurs. Schoon Gast-huys te Porto-Bello. Swaere vracht den Autheur afgevoert op een Gallioen. Die deselve seer goede koop krijgt. Vertreck der Vloote, die Scheepen siet. De Hollanders nemen twee Scheepen van de Vloot. Goede gelegentheydt van het Eylandt de Providentie om de Spaigmaerden te beschadigen. De Hollanders komen weder. Gevaer van het Schip des Autheurs.

DOn Carlos d'Ybarra, welke dat Jaer Admirael van de Vloote was, Neerstigbraght alle neerstigheydt ende mogelijcke vlijd by, om met de selve we-
 haer oock seer haesteden in haeren handel, soo met kopen als verkopen, ende
 met het in-schepen van de schuytjens ende bhaeren silver.

Dese neerstigheydt verheughde my ten hooghsten, om dat ick bemerkte dat Grootte
 hoe eer sy de Scheepen laedden, hoe trager ick oock mijne beurse ontaelden sou-
 de, ende dat ick daer door in het korte uyt die ongesonde Plaetse soude konnen
 vertrecken, alwaer de brandende Sonne niet alleen heere koortsen, die de
 menschen dickmaelen wegh sleepen, veroorsaect, maer men komt'er oock
 veeltijds te sterven, alleen als men, wanneer het regent, de voeten niet droogh
 weet te houden.

Maer voor al kan men seggen, wanneer de Vloote daer haer verblijf heeft, Voor-
 dat dese plaetse een altoos open graf is, bereyd staende om een groot gedeelte
 van het Volck, dat daer dan in soo grooten toe-vloed nae toe komt sacken, in
 te swelgen, even als het oock gebeurde doe ick daer was, als wanneer'er in die
 korte tijdt meer dan vijf hondert soo Cooplieden, Soldaeten als Matroosen
 stierven, en dat ten deele van de heere koortsen, ende mede van den Buyck-
 loop, welke verweckt wierde door het te veel eeten van de vrughten, ende
 het onmaetigh drinken van her waeter, soo wel als door andere ongeregelthe-
 den, soodaenigh datmen konde seggen, dat dese Plaetse voor haer niet was
 Bello, dat is een schoone Haeven, maer Porto-Malo, dat is een quaede.

Door dien nu dit gemeenlijck alle Jaeren gebeurt, soo heeftmen, ten behoe-
 ve van die geene die quaelijck gestelt uyt de Zee op-komen, of die daer ter
 plaetse sieck worden, een Gast-huys, dat seet rijck is, in de Stad getimmert, in
 het selve sijn veele Religieusen *de la Charita*, welke forge dragen soo voor het
 soulaes der siecken, als voor het begraven der dooden.

Den Admirael welke bedughte dat die faecken meer moghten toe-nemen, deede alle mogelijkke neerftigheyd, om met de Vloote weder in Zee te geraecken, ende hy en ftoorde figh niet aen het geene men feyde, te weten, dat'er drie a vier Engelsche ofte Hollandtſche Scheepen in Zee waeren, die, nae allen ſchijn, niet anders fouden doen, dan het eene ofte het andere Schip, dat een weynigh van de Vloore moghte af-raecken, trachten te nemen.

Swaere
vraght
den Au-
theur af-
gevordert
op een
Gallioen.

Deſe tijdinge joegh mijn den ſchrick in het lijf, ende ick meende dat het, voor mijne ſecuriteyt ende veyligheyd, beſt fonde zyn, ſoo ick traghte op een van de beſte Gallioenen over te vaeren, maer als ick hier op wegens mijne vragt wilde handelen, ſoobevondt ick, datmen my niet minder dan drie-hondert Rijxdaelders voor de ſelve af-vorderde, ende die ſomme fonde ick niet hebben konnen op-brenghen, ſonder my grootelijcks te incommoderen.

Hier door dan nam ick voor, my aen eenigh Schipper van een Coopvaerder te addeſſeren, hoewel ick wel wifte dat ick by een ſoodaenige niet ſoo ſeecker fonde zyn als in een Gallioen dat wel van Soldaeten ende metael Geſchut voorzien was, maer ick troofte my altoos in G O D T, welke een ſeekere toevlugt is voor die geene die Hem vreefen, ende die, in die verlegentheyd, my een ſeer veilige over-vaert voor geen gelt deede vinden.

Want hebbende op ſeekeren dagh mijn Vriendt den Threforier ontmoet, hadde deſelve weder medelijden met my, my als een Vremdelingh, die korts geſpolieert was, conſiderende, hy recommandeerde my aen den Schipper van een Coopvaerder, de St. Sebaſtiaan genaemt, welke hy wifte dat van ſinne was een Cappelaen in ſijn Schip te hebben, ende aen den ſelven ſijne taeffel te geven.

Die deſel-
ve ſeer
goede
koop
krijght.

ICK hadde my ſoo drae niet by hem, uyt den naem van den Threforier, die ſoo wel ſijnen als mijnen Vriendt was, aengegeven, of hy beloofde my binnen ſijn boordt te ontfangen, ende aen ſijne taeffel te ſpijſen, begeerende hy daer voor niets, dan dat ick G O D T voor hem ende de ſijne bidden fouden, be-loovende my daer-en-boven te betaelen voor alle de Sermoenen die ick fonde doen.

ICK loofde ende danckte G O D T voor de genaede die Hy my deede, erkenne in deſe ſaecke, ſoo als ick te vooren in veele andere gedaen hadde, de hulpe van Sijne voorſienigheyd, welke my middel verſchaft om in Engelandt te geraecken.

Vertreck
der Vloo-
te die
Scheepen
fiet.

Soo drae als de Scheepen gelaeden waeren, vertrocken wy om na *Carthagena* te zeylen, ende daeghs nae dat wy t' zeyl gegaen waeren, ontdekten wy vier Scheepen, dit joegh de vreeſe in de Coopvaarders, ende maecte dat ſy dichte omtrent de Gallioenen hielden, als hebbende meer vertrouwen in de maght van die Vaer-tuygen als in haere eygene.

De Hol-
landers
nemen

Het Schip waer in ick my bevondt, was light ende wel bezeylt, hier door was het altoos dichte by den Admirael ofte een van de andere Gallioenen, maer alle de andere die ſoo radt niet ter zeyl waeren, quacmen ſoo verre agh-ter,

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XII. CAP. 423

ter, daer twee door de Hollanders genomen wierden, ende door haer by nagt twee Scheep-
wegh gevoert, eer wy te *Carthagena* komen konden. van de

De Spaigniaerden hadden geen meerder vreesse dan omtrent het Eylandt de Vloot.
Providentie, het welke sy *St. Catharina* noemen, vreesende dat uyt de Haeven Goede ge-
van het selve eenige kloecke Engelsche Scheepen fouden komen loopen ende de legenthey-
Vloore attraqueren. van het

Sy vervloectten de Engelsche die het selve bewoonden, ende seyden dat dat Eylandt de
Eylandt nu niet anders was dan een toe-vlught van Rovers ende Zee-schuy- Providen-
mers, ende dar, soo den Koningh van Spaignien daer niet haest ordre in stel- tie om de
de, sy veel quaets aen de Spaigniaerden fouden doen, door dien het dichte by Spaign-
de mondr van *El Desaguadero* leght, waer door de Fregatten van *Grenada* groot jaerden te
gevaer loopen, en zijnde het noch daer-en-boven gelegen tusschen *Porto-Bello* en- beschae-
de *Carthagena*, soo houdt het de Gallioenen in schrick die de Inkomsten ende digen.
Schatten des Koninghs overvoeren.

Op dese wijze dan, altoos op de Engelsche ende het Eylandt de Providentie De Hol-
vloeckende, setten wy onse Reyse voort nae *Carthagena*, daer omtrent ont- landers
moeten wy weder de vier Scheepen die ons te vooren vervolgt ende twee van komen
ons Gefelschap genomen hadden, meenende in het binnen loopen noch eenige weder.
te onderscheppen.

Dit fouden sy oock hebben konnen doen, soo sy hadden willen waegen het Gevaer
Schip, waer in ick was, te attraqueren, het welke boven de Caep, die voor van het
de Haeven leght, seyende, om dus binnen te loopen, tegens het Landt wier- Schip des
de gedreven, wy fouden aldaer, buyten allen twijffel, Schip-breuck hebben Autheurs.
geleden, soo de grondt soo wel steenigh als sandigh hadde geweest, doch wy
wierden uyt dit gevaer geredt door de moeyte welke de Bootsgefallen namen,
om ons van de grondt te helpen, ende wy ontsnapten dese Scheepen, welke
ons, soo verre als sy konden, vervolghden, dervende doch evenwel niet onder
het bereyck van het Geschut der Citadelle, komen.

Het beliefte dan G O D T my op dese Reyse voor de tweede reyse, uyt het
gevaer, van van de Hollanders genomen te werden, te redder, ende seecker, by
aldien ick dat ongeluck hadde gehad, ick soude als een Bedelaer hebben moe-
ten te huys komen, ende door dien dat tegens mijn gemoet streeft, ende ick
dat niet wel van het selve konde verwerven, soo soude ick in groote tentatie heb-
ben geraeckt van weder nae *Guatimala* te keeren.

Hhh

HET

HET XIII. CAPITTEL.

*Komste te Carthagena by eenige Engelsche, Waer van hy'er vier in sijn Schip krijgt. Ongeluck van Eduard Layfieldt. Valsch gerught door die van Carthagena uytgestroyt. Resolutie van Don Carlos d'Ybarra. Vertreck van Carthagena ende komste aen de Havana. De twaelf Apostolen. Capiteyn Ros door de Spaensche geaffronteert zijnde, roept haer in Duel. Welck den Autheur belet. Bysondere eygenschap van het varckens-vleesch in de Havana ende op het Eylandt Cuba. Schildt-padden geven goede spijs. Hoe die bereyd wert. Wat leeft-toght men gemeenlijck op de Gallioenen in de Havana inneemt. Den Admirael stelt vast te ver-
trecken. Beschrijvinge van de Boucaniers en Planters.*

Komste te
Carthagena
en by ee-
nige En-
gelsche.

Op dese wijze dan liepen wy binnen de Haeven van *Carthagena*, in dewelcke wy thien a twaelf daegen bleven leggen; Hier vondt ick eenige Engelsche Gevangenen, welcke de Spaensche op Zee gekregen hadden, ende in het Eylandt de *Providentie* te huys hoordden. Een van de selve was den vermaerden Capiteyn *Ros*, ende nevens hem waeren'er omtrent noch twaelf andere, ick was seer blijde haer ontmoet te hebben, doch ick dorste haer geen groote vriendschap betoonen, uyt vreefe van my verdagt te maecten.

Waer van
hy'er vier
in sijn
Schip
krijght.
Ongeluck
van *Eduard
Layfieldt*.

Door dien men nu hadde voorgenomen, om haer nae *Spaignien* op te senden, soo hadden sy op het Schip, in het welcke ick geëmarqueert was, wel willen over-vaeren, ende door dien ick sulcks, niet minder dan sy, wenschte, bracht ick het soo verre met onsen Schipper, dat hy'er vier, ten opsigte van my, binnen sijn boord nam. Onder de selve was'er een genaemt *Eduard Layfieldt*, welcke van *St. Lucar* nae Engelandt toe vaerende, van de Turcken wierde genomen, en die oock aen my, in Engelandt zijnde, brieven, uyt Turckijen, heeft gefchreven, my door de selve biddende, te willen mijn beste doen tot sijn vrykopinge ende verlossinge uyt de slavernye.

ICK hadde groot behaegen in sijnen omganck, ende bevondt dat hy seer gediensigh omtrent mijn persoon was, ende hier door verplighte hy my, om voor hem een woort ten besten te sprecken, soo aen de Schipper als aen de Matrosen,

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIII. CAP. 425

sen, die anders hem, soo wel als de Engelsche van sijn geselschap, quaelijck souden gehandelt hebben.

Terwijl dat wy te *Carthagena* laegen, quam'er een gerught, dat'er sestig Hollandische Scheepen in Zee waeren, om op ons te passien, ende het uyt-loopen der Gallioenen af te waghten; Dit verweckte geen kleyn vreesse in de Spaigniaerden, welke daer over den breeden Raedt vergaederden, om te besluyten of de Gallioenen, daer ter Plaetse, souden over-winteren, of wel, dat sy dat Jaer noch, souden nae Spaignien zeylen.

Doch door dien dat gerughte valsch was, ende bevonden wierde dat het niet voort-quam, dan uyt de Inwoonders van *Carthagena*, die om haer particulier profijt wel hadden gewilt, dat de Gallioenen ende alle de Coöpvaerders daer ter Plaetse verbleven hadden, soo gaf *Dom Carlos de Ybarra* tot antwoordt, aen die geene, die hem van die saecke spraecken; Dat hy selfs voor hondert Hollandische Scheepen niet vreesde, dat'er niet ter wereldt was dat hem soude belletten nae Spaignien over te steecken, ende dat hy hoopte, in alle seeckerheyd, des Koninghs gelt over te brengen; Het welke hy, volgens dit sijn seggen, oock volbraghte.

Aght daegen nae dat wy van *Carthagena* vertröcken waeren, quaemen wy aen de *Havana*, hier verbleven wy oock aght daegen, wagtende op de Vloote, welke Jaerlijcks, op de selve tijd, soo als wy in het eerste boeck geseght hebben, daer is gewoon te komen, werdende de Reyse, soo van de Gallioenen van *Porto-Bello*, als van de Vloote van *Vera-Cruz*, daer nae geschickt ende gericht.

Ick hadde, die tijd geduerende, gelegentheyd, om die stercke ende vermaerde Citadelle te sien, op dewelcke twaelf uytnemende groote stucken Geschuts leggen, die men gemeenlijck te twaelf Apostolen noemt, welke doch evenwel weynigh leer souden kunnen doen, aen een Leeger dat van de Landt-zijde ofte van de kant van de Riviere de *Matanzas* quam.

Ick gingh oock de Moeder van de Mulat *Dagullo*, die my in Zee geplondert hadde, besoecken, ende ick deede alles wat ick konde, om die kloeckmoedige Engelsche gevangenen te vertroosten, doch voor al den Capiteyn *Ros*, welke sich aen my quam beklaegen, wegens de Affronten, welke de Spaigniaerden hem, op het Schip met het welke hy gekomen was, hadden aengedaen, welke hy, hoewel een gevangen Man zijnde, niet hebbende kunnen verdraegen, hadde hy die geene, welke hem beledighden, in Duel geroepen, ende hy daeghde haer uyt, om met hem man tegens man te veghten, waer ter plaetse sy oock in de *Havana* wilden.

Dese daedr van die gevangen Engelschman, was seeckerlijck een teecken van een kloeckmoedigh ende generous herte, hebbende hy de stoutigheyd van een uyt-daeginge aen een Spaigniaert, in sijn eygen Landt, te doen, ende alsoo den haen op sijn meest-vaelt aen te tasten.

Doch door dien ick dit door *Eduard Laifelds* hadde verstaen, wilde ick dese

Vals gerughte door die van *Carthagena* uytgestrooyt.

Resolutie van *Dom Carlos d'Ybarra*.

Vertreck van *Carthagena* ende komste aen de *Havana*.

De twaelf Apostolen.

Capiteyn *Ros* door de Spaensche geaffronteert zijnde, roept haer in Duel.

faecke siffen, ende, soo drae my mogelijck was, by-leggen, vreesende dat veele Perfoonen, door haere gewoonlijcke raefernije regens onse Natie, op hem sou den aen komen, ende soo om den hals en het leven brengen.

Welck den Auteurs belet.

Hierom ontboodt ick hem in het Convent in het welke ick my onthieldt, ende ick deede hem van dit sijn voornemen af-staen, seggende dat hy niet moest vechten ende sijne kloeckmoedigheyt betoonen op een tijd ende plaetse, alwaer hem sijn staet van een gevangen daer van dispenfeerde.

Ick troofte oock de andere in haere bedroeftheydt, ende hielp haer in haere armoede soo veel als ick konde, voor al *Layfieldt*.

Door dien ick daer ter Plaetse bevondt dat het my noodigh was een kleyne purgatie in te nemen, voor ende al eer ick my weder op de Zee soude begeven, kreegh ick daer door gelegentheydt om te leeren yets dat ick noch niet wiste, te weten, welke de spijsse was, die de voornaemste Doctoren van de *Havana*, aen haere Patienten ordonneerden, wanneer sy die hadden doen purgeren.

Bysondere eygenschap van het Vercken-vleesch in de *Havana* ende op het Eyland *Cuba*.

Want in plaetse van dat ick, nae de purgatie gewerckt hadde, verwaghte dat men my een stukje Schaaepen-vleesch soude brengen, of wel wat van een Hoen, Kalckhoen ofte eenige andere recht voedaeme ende gefonde spijsse, soo hadde mijn Doctor geordonneert dat men my een gebraeden stuk van een Vercken soude geven, ende ick, geloovende dat my sulcks, in den staet in dewelcke ick my bevondt, soude schaedelijck zijn, weygerde het aen te nemen, seggende tegens den Doctor dat sulcks tegen de practijcke van alle Natien was, door dien dat vleesch de eygenschap hadde, van den buyck weeck te maecken.

Doch hy antwoordde my dat het Vercken-vleesch daer een geheel andere kragt, dan wel op andere plaetsen, hadde, ende dat ick moeste eeten van het geene hy my hadde laeten bereyden, my verseeckerende dat my sulcks niet quaelijck bekomen soude.

Gelijck men nu aght dat het Vercken-vleesch, daer ter plaetse, seer gefont is, soo houtmen oock, dat, naest het selve, geen beeter spijsse werdt gevonden, dan de Schildt-padden, van dewelcke alle de Scheepen, die nae Spaignien vaeren, aldaer haere provisie op-doen.

Men snijdt de Schildt-padden aen seer lange ende dunne sneden, even als ick van de *Tassajor* geseght hebbe, deselve werden gefouten ende in den windt gedrooght, waer nae de Matroosen deselve nuttigen, geduerende geheel de Reyse, tor in Spaignien toe, sy koocken die in het waeter, met een weynigh loock op, ende sy seggen dat sy daer soo goeden smaect van hebben, als of sy Kalfs-vleesch aeten.

Wat leefroght men gemeenlijck op de Gallioe.

Sy nemen mede eenigh Pluym-gedierte in de Scheepen voor de taeffel van de Capiteyns ende Schippers, gelijck oock levendige Verckens, het welke, nae allen schijn, eenige besmettinge in het Schip soude brengen, soo men geen sorge droeght, van de plaetse, in de welke sijn dese Beesten onthouden, daegelijcks wel met waeter te reynigen.

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIII. CAP. 427

In het Schip waer op ick was, doodemen gemeenlijck, alle weeck, een Vercken in de Haven in de

Als nu alle de Scheepen voorfien waeren, van alle noodige voor-raedt die sy in de Havana konden bekomen, ende dat, in negen daegen tijds, de waeren der Kooplieden, ende het gelt des Konings was ingelaeden, dedden wy niet dan de aenkomfte van de Vloote van Vera-Cruz af te waghten, welcke den aghften September, daer ter plaetse, moeste by onskomen.

Maer Dom Carlos d'Ybarra, fiende dat sy lange, boven den geprefigeerden Den Admirael tijd, uyt bleef, vreefende oock voor storm ende onweder, ende voor de nieuwe Maene van die maendt, die gemeenlijck gevaerlijck vaer-waeter maectt in het passeeren van de Straete van Bahama, wilde niet langer waghten, inaer resolveerde de Reyse nae Spaignien voort te setten.

Doch eer wy hier van de Havana scheidten, moet ick noch yets van een Eylandt Cuba, dat ick hier vorens geographischer wijze hebben beschreven, seggen; De eene zijde dan van dit Eylandt, welcke door de Spaigniaerden verlaeten is, werdt door de Bouckaniers ende Planters bewoont, de selve zijn daer in soo groot een meenigte, dat de Spaigniaerden daer niet derven komen, het Landt is'er soo vrughtbaer, de Bofchen zijn'er foodaenigh met Orangie-appelen ende Citroen-bomen voorfien, leverende daer-en-boven soo groot een meenigte van wilde Verckens, Stieren ende Koeyen uyt, dat, soo die Liedten, tot haere kleedinge ende om kruyt ende loot uyt Europa te hebben, niet genootfaeckte waeren met andere te handelen, sy daer recht als in een Aertsch-Paradijs fouden woonen, maer dese nootfaeckelijckheyd dwinght de Bouckaniers tot het schieten van Stieren ende Koeyen, om de huyden, ende van wilde Verckens, om het vleesch; De huyden verkopen sy aen de Handelaers, welcke aldaer jaerlijcksch op die Kullen met haere Scheepen komen, of wel brengen sy de selve met Canoas nae Tortuga toe, daer sy die tegenslijwaer, laecken, kruyt, loor, schiet-geweer, &c. verreuylen, verteerende aldaer in een maendt hergeene sy in een geheel jaer hebben gewonnen, ende het vleesch van de Verckens leveren sy aen de Planters voor Taback, deselve geven een pont van dese laetstgenaemde waer voor twee ponden vleesch, het selve werdt by-nae bereydt als de Tassajor, daer voor desen van gesproocken is, en zijnde droogh ingepackte, kan het jaeren langh goet blijven, dese Taback verhandelen sy mede aen de Scheepen voor de Europische waeren die wy boven hebben genoemt, ofte oock wel voor Wijn.

men in de Havana in- neemt.

Den Admirael stelt vast te vertrecken.

Beschrijvinge van de Bouckaniers en Planters.

HET XIV. CAPITTEL.

Vertreck uyt de Havana. De Gallioenen raecken by nacht onder een andere Vloote, dat haer doet met groote vreesse sigh slagb-vaerdigh maecken. Maer bevinden dat het de Vloote van Vera-Cruz is. Een Engelsch Schip neemt een Spaensche uyt een Vloote van twee-ende-vijftigh zeylen. Spaensche grillen ende Rodomontades. De Engelsche sabveren haer met haere Prijsse. Kloeckmoedige daeden van een Hollandsche Vice-Admirael.

Vertreck
uyt de
Havana.

WY smeeten het dan onder zeyl op een Sondagh des morgens, ten getaele van seven-ende-twintigh Scheepen, daer onder begrepen die uyt de *Honduras* ende uyt de Eylanden by ons waren gekomen, wy liepen een voor een uyt de *Havana*, om in volle Zee te geraecken, in de welke wy het dien geheelen dagh heenen ende weder hielden, waghrende op een voorspoedige wint, oock op het Schip, dat ons, door de Enghte van *Babama*, den wegh moest wijzen, het welke noch niet uyt de *Havana* was gekomen.

Maer als de nacht gekomen was, wenschten wy van herten weder in de *Havana* te zijn, gelovende dat wy door een maghtige Hollandsche Vloote omringelt waeren, door dien wy bemerkten dat sigh veele Scheepen onder onse Vloote vermengden; het welke ons dan deede alles tot een geveght, tegens den volgenden dagh, bereyden.

Men riep den Krijghs-Raedt, men hieldt den geheelen nacht alle het Volck op de wagt, men bereyde het Geschut, men schoot de Schants-kleederen op alle de Scheepen, ende men sondr de noodige ordres op alle de Gallioenen ende de Coopvaerdy-Scheepen, door de welke sy konden weten wat rangh sy hadden te houden.

Het Schip waer op ick was, moeste sigh dighte by den Admirael begeven, ende daer door waeren wy verseeckert van een goetd beschermcr.

Ons Volck was oock seer kloeckmoedigh ende braef gerefolveert om wel te veghten, ende door dien alle dese krijghs-bereydselen my niet seer aenstonden, soo wees-men my een plaetse aen, in de welke ick my, in alle veyligheyd, konde verborgen houden, tusschen de bisschuyt-vaeten.

Geduerende die nacht hadde ick oock geen gebreck van werck, want ick moeste de bieghte hooren van alle die in het Schip waeren, soodaenigh dat ick des morgens wel ruste van nooden hadde, nae dat ick, geheel die nacht, in die moeyelijke besighheyd hadde doorgebracht.

Doch

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XIV. CAP. 429

Doch met het aenbreecken van den dagh wierden wy uyt de twijffelinghe, in Maer bevinden dat de welcke wy waeren, getrocken, ende wy saegen dat onse vreesse ongegrond was, door dien het geen Hollandsche Scheepen, maer onse Vrienden waeren, die al soo veel vreesse als wy gehad hadden, hebbende sy sich mede tot het geveght bereydt.

Want soo drae wy haere vlaggen gesien hadden, bemerkten wy dat het de Vloote was die wy van *Vera-Cruz* verwaghten, ende die met ons nae Spaignien moeste zeylen.

Haere Vloote bestondt uyt twee-ende-twintigh zeylen, welcke alle niet minder daghten dan ons buyten de *Havana* te vinden, maer geloofden dat wy haer daer noch binnen op ancker laegen en waghten, foodaenigh, dat sy geduerende de nacht, meer vreesse voor ons, dan wy voor haer, gehad hadden.

Maer als de dagh alle die wolcken verdreven hadde, ende wy daer door de rechte beschaepentheyd van de saccke saegen, nam men alle die teeckenen van Oorloge wegh, ende in plaetse van deselve hoorde men het gelydte der Trompetten, ende men sagh niet dan Chaloupen, die, om malkanderen te begroeten, van het eene boordt nae het andere, roeyden, ende het Volck dat gesontheden dronck, ende malkanderen geluck op de reyse wenschte, waer mede geheel die nchrent door-liep.

Doch in het midden van die vreughe, bestaende onse Vloote doe uyt twee-ende-vijftigh zeylen, sonder dat wy het getal van die van *Vera-Cruz*, ofte sy van de ons wisten, bevonden wy dat'er twee Scheepen onder ons waeren, welcke wy niet kenden, de Engelsche Gevangenen seyden my alleenlijck, dat het eene een Engelsch Schip was, de Neptunus genaemt, dat dan de windt op ons gewonnen hebbende, het op een van de Scheepen van onse Vloote aensette, het welke van Duynkercken van daen was, ende zijnde te Cadix ende te *Str. Lucar* in s' Conings dienst gebruyckt geweest, was het in de Indiën mer suyker ende andere kostelijcke waeren bevracht geworden, ter waerdije van taghtigh duysent Rijxdaelders, aen het welke nu desen Neptunus de laege gegeven hebbende, antwoordde het niet dan met twee schooten, waer op het sich sagh gedwongen over te geven, konnende het van de Vloote niet geholpen werden, door dien het daer van een weynigh verwijdert was.

Dit geveght duerde geen halfuer, ende daer nae saegen wy dit Schip wegh voeren, vlack voor onse geheele Vloote heenen, het welke alle de vreughde teekenen van de Spaignaerden in lasteringen ende vervloekingen deede veranderen.

Sommige scholden op den Schipper van het genomene Schip, ende seyden dat hy een Verraeder was, ende dat hy sich vrywilligh hadde laeten neemen, door dien hy tot de Reyse was geprest geweest.

Andere vervloekten oock die geene die haer genomen hadden, ende noemden deselve dronckaerts, schelmen, dieven ende Zee-roovers.

Daer waeren'er die haere deegens vatten, even als of sy de Engelsche had- Spaensche den

grillen
ende Ro-
domon-
tados.

den willen in stukken kappen, andere stelden haer met haer musketten in postuur offy op haer hadden willen schieten, ende eyndelyck andere, welke, als raesende menschen, met de voeten stampten, ende over den Overloop liepen, als hadden sy, om die te agtherhaelen; buyten boordt willen springen, knersfende op haere tanden tegens de arme Engelsche Gevangenen, even als offy die hadden willen vermoorden, en dat om de saecke die haere Landts-lieden daer soo even gedaen hadden, ende ick moet bekennen dat ick groote moeyte hadde om alle dese windt-buylen te beletten, dat sy geen quaet aen *Layfieldt* souden doen, die meer dan yemandt anders over haere forternijen laghte, ende op de scheld-woorden die sy hem gaeven, weder antwoordde.

De Engel-
sche salve-
ren haer
met hare
Prijsfe.

Men gaf aenstonts ordre aen den Vice-Admirael, ende aen twee andere Gallioenen, om haer te vervolgen, maer dat was te vergeefs, door dien het in de windt was, soodaenigh dat die twee Scheepen, al immer soo verheught zijnde als de Spaensche bedroeft waeren, ende de windt van aghteren hebbende, het ontfeylden, geen kleyne reeden hebbende om te pocchen dat sy soo rijcken beuyt hadden gemaect in het midden van twee-ende-vijftigh Scheepen, ende van de voornaemste Zee-maght van geheel Spaignien.

Kloeck-
moedige
daedt van
een Hol-
landtsche
Vice-Ad-
mirael.

Het is het vermaeckelijckite dingh des weerelts voor een die van de Spaensche Landt-aert niet is, welke sigh op haere Vloote bevindt, wanneer hy siet alle haere grillen ende buyten-sporigheden, ende hoort haere dreygementen ende scheldingen, soo drae men maer van Engelsche ofte Hollanders spreeket, want seeckerlijck, sy gelacten sigh als of sy geheel Engelandt ende Hollandt alleen mer haer twee a drie Persoonen souden uytroeyen, ende ondertusschen wenschen sy niet meer dan altoos hondert mijlen van haer te zijn, want dit staeltje dat wy hier van dit Engelsch Schip, onder een geheele Spaensche Vloote, verhaelt hebben, is haer door gefeyde Engelsche ende Hollanders meermaelen gespeelt, onder andere verviel eens een Hollandtsche Vice-Admirael, van sijne Vloote versteecken zijnde, onder een geheele Vloot van seshien Spaensche Gallioenen, hy hadde maer dertigh Strucken op, ende voerde t'negentigh koppen, ende des niet tegenstaende hielt hy het drie daegen tegens die braeve baefen uyt, ende nae dat hy twee Gallioenen hadde in de gront geschoten, ende op de Spaensche Vloote meer dan twaelf hondert dooden ende gequetsten gemaect, stack hy op den derden dagh den brandt in sijn kruydt, waer door nevens sijn Schip, noch twee Gallioenen sprongen, die aen sijn boord laegen, de Spaigniaerden spraecken van dese daedt niet dan met verwonderinge, maer wisten my desen kloeckmoedigen Heldt niet te noemen, wiens naeme waerdigh is eeuwich te leven, nae het springen van sijn Schip wierde hy noch levendigh gewist, maer stierf door sijne quetsuren twee a drie uren nae dat hy op haeren Admirael was gebragt, die hem geerne in het leven behouden hadde.

HET XV. CAPITTEL.

De Vlooten scheidten van malkanderen. Groot gevaer van de Vloot. Spaensche blindheydt. Sy passeren de Açores. Swaere storm van acht daegen. Sy zijn genootsaeckt stinckendt wacter te drincken. Sy sien Madera. Daer nae Cadix. Komste te St. Lucar de Barrameda. Bekommernisse des Autheurs wegens de receptie die hy van sijne Vrienden in sijne armoede soude ontfangen. Groote veranderingh voor die geene die uyt Indiën weder in Europa komen.

OP den nae-de-middagh nam de Vloote van *Vera-Cruz* haer af-scheydt van ons, ende sy liep in de *Havana* binnen, door dien sy niet ghe-
virtuailleert was, om de Reyse nae Spaignien te kunnen doen, ende wy reghten onsen Cours nae *Europa* toe, niet meer vreesende dan de Enghte van *Babama*, die wy oock gelukkig passeerden, door hulpe van de Looften, die onsen Admirael, ten dien eynde, uytekofen ende gehuert hadde.

Ick houde het voor onnoodigh hier met veele woorden voor oogen te stellen, het gesight dat wy hadden van het Eylandt *St. Augustijn*, ende *la Florida*, al soo weynigh als het verhael van de stormen ende tempeelsten die wy, op de Reyse, moesten uyt-staen, ende de versheydenheyd van de Polus hooghte, ende daeromme sal ick die met stilwijgen voor by gaen.

Ick sal alleen seggen, dat, als op seecker tijdt, de ervaerenste Stier-lieden niet wisten waer sy waeren, h et niet weynigh gescheeldt hadde, of wy souden alle by nacht Schip-breucke geleden hebben by de *Bermudes*, soo den daegeraet, welke begonde door te schijnen, ons niet hadde doen bemercken, dat wy daer vlack op seylden.

Maer de Spaigniaerden, in plaetse van **GODT** te dancken, dat Hy haer van dat groote gevaer, hadde bevrijdt, begonden de Engelse die op dat Eylandte woonde, te vervloecken, seggende, dat die dat Eylandt, nevens alle de omleggende, betoovert hadden, ende dat sy, door Duyvels practijcken, altoos storm ende onweder deeden ontstaen, ten tijde de Spaensche Vloote daer voor by passeerde.

Nae dat wy gelukkig van dese gevaerlijcke plaetse waeren geraeckt, stelden wy onsen Cours nae de Eylanden van *Tercera* ofte de *Açores*, wy hadden in deselve wel foet waeter willen innemen, om dat het geene wy in de *Havana* hadden ghekregen, gheheel geel was gheworden, ende soo leelijck

De Vlooten scheidten van malkanderen.

Groot gevaer van de Vloote.

Spaensche blindheydt.

fontck, dat wy gedwongen waeren onsen neuse te stoppen, als wy daer van wilden drinken.

Maer de gestrengen *Dom Carlos*, geen acht nemende op den noot van de andere Scheepen, deede ons die Eylanden voor-by loopen, doch den volgenden nacht wenchten wy aen de selve voor ancker te leggen.

Want hoewel, nae haer gevoelen, die Eylanden niet door de Engelsche zijn betovert, ende in tegendeel door goede Catholijcken bewoont werden, kreegen wy, in het gesichte van de selve, de grootste storm, die wy noch, sedert ons vertreck uyt de *Havana*, gehadt hadden, de selve duerde gheheele acht daegen, en daer door verlooren wy een Schip, oock raecten'er twee Galloenen daer door in foodaenige ongelegentheydt, dat sy twee schooten deeden los branden, om ons van haeren noot te waerfchouwen, waer om dan de geheele Vloote by stack, om te verwaghten dat sy haere groote masten weder gerepareert hadden.

Hier nae zeylden wy een tijd langh heen ende weder, wetende in der waarheydt niet waer wy waeren, ende geduerighlijck ons stinckende waeter drinckende, van het welke wy yder een pinte des daeghs kregen.

Vier daegen nae het stillen van den storm ontdekten wy Landt, ende daer door begonde een yder Spaignien! Spaignien! te roepen.

Terwijl den dat de Stier-lieden aen boordt van den Admirael vergaedert waeren, om haere giflingen ende bestecken noopende het Landt over malkanderen te brengen, waeren'er veele die haere vaeten met beschuyt ende waeter verkoghten, een yder sigh inbeeldende dat wy voor de eene ofte andere Kuste van Spaignien waeren.

Daer geschieden oock veele weddingen, maer wy bevonden, als wy naeder aen het Landt waeren gekomen, dat het het Eylandt *Madera* was; Dit deede-veele op de onwetende Stier-lieden schelden ende vloecken, ende wy moesten gedult nemen, siende dat wy noch niet ten eynde van onse Reyse waeren gekomen.

GODT deede ons evenwel de genaede, nae dat wy dat Eylandt ghepafseert waeren, van ons een doorgaende ende voorpoedige windt te geven, die ons tot in Spaignien toe by bleef, in het welke wy nae twaelf daegen *Cadix* saegen.

Eenige Scheepen verlieten ons op dese plaetse, maer het meeste gedeelte liep verder tot nae *St. Lucas* toe, ende onder andere mede het Schip daer ick op was.

Doe wy aen die gevaerlijcke plaetse, die de Spaigniaerden *la Barra* noemen, quaemen, ende dorsten wy her beleydt van ons Schip niet aen onse Stier-lieden toe vertrouwen, maer wy bedienden ons van die van het Landt, welke, de hoope van wat te winnen, ten soo grooten getaele, deede aen boordt koomen, dar'er yder Schip een hadde, om het selve in de Haeven te brengen, gelijk men sulcks oock gewoon is in alle andere Haeven die quaelijck in ende uyt te loopen zijn.

Den

Sy paffere-
ren de
Açores.
Swaere
storm van
acht dae-
gen.

Sy sijn
genoot-
saecte
stinckent
waeter te
drincken.

Sy sien
Madera.

Daer nae
Cadix.

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XV. CAP. 433

Den een-ende-twintighsten dagh van November 1637. omtrent ten een uere na de middagh, lieten wy ons ancker te *St. Lucar de Barrameda* vallen, ick gingh mer veele andere Passagiers aldaer te Lande, nae dat wy eerst door de bediende van het *Tot-huys* waeren gevisiteert.

Ick danckte mijnen **GODT** van dat ick de bodem van *Europa* weder moghte betreden, ende ick hadde geen kleyne vreughde van my soo dichtte by mijn *Vaderland* te sien, zijnde my nu noch maer overigh een ghedeelte van de *Spaensche Zee* ende het *Canael*, tot aen de *Hoofden* toe, door te zeylen, maer, om de waerheydt te seggen, dese mijne vreughde wierde seer getempert, als ick daghte, wat veranderinge het sterven, in soo veele Jaeren, hadde konnen, in onse Familie uyt-wercken; de gramschap van mijn *Vader*, soo die noch in het leven was, ontruste my oock ten hooghsten, ende, gelijk men in soodaenige gelegentheden, doch alles vreest, hadde ick oock geen kleyne apprehensie, dat hy weder, soo hy al overleden was, door sijn Testament, het soodaenigh moghte bestelt hebben, dat'er voor my niet ten besten soude zijn, ende ick hadde een tegen-sin van weder nae de vleesch-potten van *Egypten*, ick meene het *Klooster*, te keeren, doch de **HEERE**, welcke ceuwigh geloofst sy, schickten het alles ten besten.

Het is oock quaelijck te seggen, wat veranderinge het aen yemandt geeft, die soo lange Jaeren, als ick gedaen hadde, in die vreemde *Contreyen* gewoont hebbende, weder in dese *Europische* quartier komt, ende die in plaetse van *Mulatten*, *Negers* ende *Indiaenen* te sien, nu nier dan *blancke* koppen vindt, ende daer toe alle die *Indiaensche* vrughten mist, maer soo als ick tot deselve in *Indiën* hadde moeten gewinnen, soo moest ick die gewoonte weder af-gaen, het welcke dan de tijdt my seer gemakelijck leerde.

Komste te *St. Lucar de Barrameda*.

Bekomernisse des *Auteurs* wegens de receptie die hy van sijne *Vrienden* in sijne *armoede* soude ontfangen.

Groote verandering voor die geene die uyt *Indiën* weder in *Europa* komen.

HET XVI. CAPITTEL.

Waerom den Auteurs in een Herberge ende niet in het Klooster gaet. Hy komt by Broeder Paulus van London. Die hem seer port om nae Engelant te gaen. Den Auteurs verlaet sijn Geestelijcke kleedt. Hy ontkomt door de bestieringe GODS een groot gevaer. Hy bestelt sijn t'Scheep, en vertreckt van St. Lucar. Komste te Douvres in Engeland. Voor een Spaigniaert aengesien zijnde wert hy niet gewisteert. Komste te London. Hy komt by sijn Maeghschap ende Vrienden, welcke hy ontkent sijnde wert hy evenwel door haer weder bekend ende met alle vrientchap ontfangen. Besluit van het werck.

Waerom den Auteurs in een Herberge ende niet in het Klooster gaet.

HOewel ick ten eersten in het Klooster van de Dominicanen hadde konnen gaen, in het welcke den ouden Broeder *Paulus van London* noch leefde, die buyten alle twijffel van vreughde soude opgetogen hebben geweest, siende my uyt de Indiën weder te huysgekomen, soo geloofde ick evenwel dat ick wel soude doen, blijvende in het gefelschap van mijne Vrienden, soo Engelsche als Spaigniaerden, die soo groot een Reyse met my hadden afgeleght; Hier op dan ginck ick in een Herberge, in de welcke ick meer ruste konde vinden dan in het Convent, daer ick niet soude gehad hebben als een arme Monicken maeltijdt, nevens een kleyne Celle om in te rusten, ende met duyfent vraegen, nopende de Indiën, daer in ick soo veel tijds hadde versteren, door *Frater Paulus van London* ontruft werden.

Ick koos dan die avond een Engelsche Herberge voor my uyt, ende ick gaf my in deselve nevens de arme Engelsche Gevangenen te ruste, welcke de Schipper op mijn woort in mijne bewaeringe hadde gelaeten, onder bedingh van deselve, op sijn bevel, aen hem weder te leveren.

Hy komt by Broeder *Paulus van London*.

Des anderen daeghs font ick mijn Vrient *Layfields* met een brief na het Convent van *Frater Paulus van London*, die de selve ontfangen hebbende, my met groote vreughde quam besoecken, deselve wierde vermeerdert door de lanckheydt van de tijd die ick hadde uyt geweest, ende nae dat wy wat te saemen hadden gepraet, seyde hy my dat'er in de Haeven Scheepen zeyl-vaerdigh nae Engelandt laegen.

Die hem seer port

Desen oude Monick die by na afgeleefft was ende al begonde te mijmeren, verlanghde met groote genegentheyd nae mijn vertreck, sijn inbeeldende dat ick

foo

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVI. CAP. 435

foo drae niet soude in Engelandt gekomen zijn, of ick soude gaen arbeeyden aen om nae de bekeeringe van de Protestanten; dit maecte dat yder dagh die ick daer bleef Engelandt hem een Jaer scheen te dueren, ende hy deede al wat hy konde om mijne Reyse te gaen, voort te setten; ick van mijn kant wenschte sulcks meer dan hy; ende ick hadde des anderen daeghs wel willen r'zeyl gaen, foo'er een Schip daer toe hadde vaerdigh gelegen.

Maer GODT, die my altoos, geduerende den tijd van negentigh daegen, welcke onse over-vaert uyt de Indiën hadde geduert, hadde beschermt, ende bewaert in het midden van veele stormen ende onweders; schickte wel haest alle dingen tot volvoeringe van her geene waer nae ick soo lange verlanght hadde, te weten, om nae Engelandt mijn geboorte-landt te gaen, uyt het welke ick nu alreede vier-ende-twintigh Jaeren geweeft hadde.

ICK liet mijne gedachten te *St. Lucar* eerst gaen over het verlaeten van mijn Den Aunftelijcke kleed ende het maecken van een ander, waer mede ick in Engelandt theur verlaet sijn soude mogen verschijnen, hebbende ick noch omtrent hondert Rijxdaelders laet sijn overigh, nae dat ick een Jaer van *Petapa* tot aen *St. Lucar* toe hadde onder-geestelijcke geweest. Ick liet dan door een Engelsche kleermaecker een wereltich kleed ke kleedt toe-stellen, ende hier op maecte ick my tot de Reyse vaerdigh.

Ten dien eynde laegen drie a vier Scheepen r'eenemaal gereet, welke niet als de aenkomste van de Vloote verwaght hadden, op eenige Koopmanschappen, ende voor al Bhaeren silver, in te nemen.

ICK was van sinne met her geene dat eerst r'zeyl gingh te vertrecken, ende Hy ontmijn Vriendt *Layfeldt* embarqueerde sich daer op, want alle de Engelsche ge- komtvangencn wierden daer ter plaetse op haere vrye voeten gestelt, ende men liet door de haer toe weder nae haer Landt te keeren. bestieringe

Maer de voorfienigheyt GODES des HEEREN beleete my sulcks, ende indien ick dat gedaen hadde, soude ick jegenwoordigh met *Layfeldt* in Turkijeu gevangen sitten, want dat Schip wierde, daeghs nae het vertrocken was, van de Turcken genomen, ende met alle de Engelsche nae *Algiers* gebracht. gevaer.

GODT deede my dan een veyliger over-vaert vinden, in een Schip dat den Hy besRidder *William Courvin* toe behoorde, de Schipper op her selve was een Neder- steet sichlander genaemt, *Adriaen Adriaensz.*, doenmaels te *Douwes* woonende, ende r'Scheep. mer deselve accordeerde ick, wgens mijne vraght ende spijs aen sijne taeffel.

DIT Schip vertrock van de baere van *St. Lucar*, negen daegen nae mijne aenkomste in die plaetse, het waghte soo lange om in geselschap van vier andere Scheepen de *Reyse* voort te setten, ende voor al nae eenige bhaeren silver die wy uyt West-Indiën gebracht hadden, die her in de Haeven, op poene van Confiscatie, niet soude hebben derven laeden.

Sijnde dan op een andere wijze verkleedt, ende bereydt om een andere wijze van leuen, dan ick tot noch toe geleydt hadde, aen te vangen, ende my van een Americaen in een Engelschman getransformeert hebbende, seyde ick, op

den thienden dagh van mijn verblijf te *St. Lucar*, mijn laetste vaer-wel aen Spaignien ende aen alle de Spaensche wijfen van doen.

En ver- treckt van *St. Lucar*. Ick nam mede mijn af-scheyt van den ouden Religieus, *Frater Paulus van London*, ende van alle mijne andere bekende Vrienden, ende ick begaf my in een Schip om de baere te passeeren, ende aen het boordt van ons Schip te geraecken, het welcke noch dien avondt, in Compagnie van vier andere, nae Engelandt t'zeyl gingh.

Komfte te Douvres in Engelandt. Ick soude op dese plaetse kunnen verhaelen alle de goedtheden die den Schipper *Adriaen Adriaensz.* voor ons hadde, ende alle de beleeftheden, die hy my, geduerende de Reyse, bewees, maer ick sal alleen seggen, dat ick noch veel meer reden hadde, om weder mijne gedachten over de goetheyd GODES te laeten gaen, welcke ons soo fraeyen we'er ende soo voortpoedigen windt verleende, sonder eenige Storm, dat wy in derthien daegen te *Douvres* aenquaemen, alwaer ick te Lande gingh, ende het Schip liep in Duyns binnen.

Voor een Spaignjaert aengestien sijnde wert hy niet gevisiteert. De andere die te *Marigat* uyt-gingen, wierden te *Douvres* gebraght, alwaer sy door de Officiers van de Admiraleiteyt gevisiteert wierden, doch door dien ick niet als Spaensch sprack, hadde men geen achterdencken op my, ende daer was niemant die geloofde, dat ick een Engelschman was.

Twee daegen daer nae gingh ick te post met eenige Spaigniaerden ende een Yrsch Collonel nae *Cantorbery* ende van daer nae *Gravesend*.

Doen ick eyndelijck te London gekomen was, vondt ick my seer verlegen, konnende mijn Moederlijke Taele niet wel meer spreecken, door dien ick maer eenige gebroockene woorden seggen konde, foodaenigh dat ick daer door vreesde, dat ick groote moeyte soude hebben om my voor een Engelschman te doen verslijten.

Ick geloofde evenwel dat mijne bloedt-verwanten, welcke wisten datmen my voor veele Jaeren als doodt hadde gehouden, my ten eersten kennen souden, als ick my aen een van haer openbaerde, ende dat ick daer door dan tijdt soude hebben om de Engelsche Taele weder volkomentlijck te leeren.

Hy komt by sijn Maeghschap ende Vrienden, welke hy ontkent zijnde wert hy evenwel door haer weder bekend ende met alle vrient-schap ontfangen. De eerste Persoon van ons Maeghschap, aen de welke ick my adresseerde, ende die ick eerst leerde kennen, was Me-Vrouwe *Penelope Gage*, Weduwe van den Ridder *John Gage*, welke in de *St. Johans* straete woonde; Ick gingh haer daeghs nae mijne aenkomste te London befoecken, om door haer middel te weten wie mijne andere Vrienden waeren.

Ick wierde tot dese haestigheyt gedwongen, door dien ick vreesde in armoedete vervallen, eer ick het rechte gebuyck van mijne Moederlijke Taele soude weder gekregen hebben, die ick, soo gefeght is, by nae geheel vergeten hadde, oock moefte ick weten wat middelen my mijn Vader hadde naegelae-ten, en de maenieren van het Landt leeren, om alle dese redenen dan, moest ick nae haer vraegen, ende haer traghten te vinden.

Als ick tot Me-Vrouwe *Gage* was gekomen, geloofde die wel dat ick van haer Maeghschap was, maer sy begonde te lacchen, seggende dat ick als een Indischap ontfaen ofte als een Walsman, ende niet als een Engelsman sprack.

IV. BOECK. Door de Spaensche West-Indiën. XVI. CAP. 437

Sy deede my een goet onthael in haer huys aen, ende sy gaf my aenwijfinge van het huys van een van mijne Broeders, welke in de straet, *Langaker* genaemt, woonde, ende doenmaels in de Provintie van *Sturrey* was, ende zijnde hy aldaer van mijne komste onderricht, sont hy my een kneght met een Paert, om my by een van mijne Oomen te brengen, welke te *Gatton* sigh onthielt, op dat ick de Heylige dagen van Christ-misse met haer soude door-brengen.

Defen Oom, die my als een verrefen Mensch, ende die nae vier-enderwintigh jaeren was weder gekomen, aenschoude, ontfingh my feer wel, tot sijner, ende onthaelde my wonderlijcken vriendelijck, daer nae sondt hy my nae *Cheam* by mijn Heer *Fremond*, die mede een van onse Maegen was, ick bleef daer tot Drie-Coningen toe, ende keerde als doen met mijn Broeder nae London.

Aldus kan den Leser dan alhier een Americaen sien, die nae veele gevaeren, Besluyt soo te Water als te Lande, geluckelijck in Engelandt aenkomt, waer in hy, van het even als ick, de groote goetheyt GODTS, omtrent mijn arm ende ellendigh son- Werck daer gepleeght, bemercken kan.

Hy die my in alle die Landen soo geluckelijck bewaert heeft, wil geven dat die geene, die nu het roer van dit mijn Vaderlandt in handen heeft, entreprises die soo honorabel als profitabel zijn op die gedeelten van *America* wil maecken, op dat het gebreck van gelegenthey om de couragie van sijne Onderdaenen te offensen, haer selve ende het geheele Rijcke niet tot een last zy. Hier om is het dat ick aen mijne Natie een nieuwe Weerelt kome aanbieden, haer biddende dijt trouw ende waeraghtigh verhael voor aengenaem aen te nemen, ende hier door sal sy konnen sien, wat eere ende voordeel dat sy verlooren heeft, door de kleyne moet van een van haere Vorsten, welke in vrede levende, ende overvloet van Schatten hebbende, evenwel verwierp de aanbiedinge welke hem gedaen wierde, van de eerste *America* te ontdekken, laetende deselve aen *Ferdinand van Arragon*, die doen t'eenmael geoccupeert was met het conquefteren van het Rijcke van *Grenada* op de Moren, waer door hy soo verarmt was, dat hy sigh gedrongen sagh, een kleyne somme gelts hier toe, van een Man die maer van een middelbaere conditie was, te moeten leenen, sendende daer door *Christophorus Columbo* tot dit loffelijcke voornemen uyt. Des niettegenstaende hebben wy foodaenigh alle gelegentheden niet verloren, dat wij er niet eene weder daer toe souden konnen krijgen, waer toe ons onse Colonien in de *Barbador*, *St. Christoffel*, *Nives* ende in de reste van de Eylanden van de *Antilles* veel souden konnen helpen, ende daer door konnen wy niet alleerreeckenen, dat wy de grootste helft van den wegh alrede hebben af-gelegh, maer sijn daer door oock die van onse Natie foodaenigh tot het Climaet van de Indiën gewoon geworden, dat sy veel bequamer sijn om de entreprises op het vaste landt voort te setten, dan de Spaigniaerden waeren doen sy daer eerst quaemen.

De swaerigheyd omtrent dit voornemen is oock soo groot niet als sommige
sigh

sigh wel fouden konnen inbeelden, want ick kan klaerlijck aenwijfen ende verseeckeren, dat wy, mer den selven arbeyt ende onkosten, die wy hebben aangewent om eene van die kleyne Eylanden te bevolcken, een groot getal Steden, ende een braeve streecke Landts, om een nieuw Koninckrijcke aldaer op te righten, fouden hebben konnen maghtigh werden.

Onse naebuieren de Hollanders konnen ons hier in voor een exempel verstrecken, die, terwijlen wy ons hebben besigh gehouden met het voortserften van onse Commercië van de eene Haven op de andere, soo veele Landen in de Oost ende in de West-Indien geconquesteert hebben, datmen van haer kan seggen het geene men van de Spaigniaerden seghet, dat de Sonne noyt in haere Landen ondergaet.

Aengaende de objectie welcke men gemeenlijck doet, van dat de Spaigniaerden dat Landt nu besittende, her onrechtvaardigh soude zijn, soo men haer daer van wilde depossideren; ick antwoorde daer op, dat zy, uytgesondert her recht dat sy uyt kraghte van des Paus gifte hebben, geheel geen ander konnen aenwijfen dan dat van het geweld, het welcke dan op die selve wijze, door een grooter geweld, kan verniericht worden. En wat aengaet het seggen dat sy daer recht toe hebben door dien die Landen eerst door haer ontdeckt zijn, ick aghet dat die reden al soo weynigh gevolgh heeft, als of men wilde seggen dat door het seylen van een Indiaensch ofte Engelsch Schip op de kusten van Spaignien, die Natien daer door Possessie van dat Landt voor hare Opperheeren hadden genomen.

Het is seecker dat de reghte eygendom aen de originele Inwoonders van het Landt behoort, dewelcke, soo sy vryelijck ende sonder bedwangh de Engelsche verseecken haer te willen protegeren, soo is her seecker dat sy haer recht wettelijcken konnen transporteren; en soo men wil seggen dat de onmenschelijckheyd die die Indiaenen begingen, in her op-offeren aen haere Goden van soo veele redelijcke Schepfelen, de Spaigniaerden soude maght gegeven hebben om haer haer Landt te ontnemen, soo kan men dat selve argument, ende mer veel meer reden, tegens de Spaigniaerden keeren, die soo veel Millioenen van Indiaenen aen den Afgodt van haere giergheyd ende barbarische wreedheyd hebben opgeoffert, dat jegenwoordigh veele Eylanden ende geheele Provincien in het vaste landt, die voor desen wel bevolckt waeren, t'eene-mael woest ende verlaeten sijn geworden, gelijk sulcks klaerlijck werd betuyght door *Bartholomeo de las Casas*, een Spaigniaert, zijnde geweest Bisschop van *Guaxaca* in nieuw Spaignien, door het Tractaet dat hy heeft in het licht gegeven van wreedheden der Spaigniaerden in West-Indien, dat te *Madrid* gedruckt is.

E Y N D E.

K O R T E
O N D E R W Y S I N G E ,

Om de Indiaensche Tael, welke men *Poconchi*
ofte *Pocoman* noemt, te leeren,

*werdende deselve in ende omtrent Guatimala gesproocken,
gelijck oock in eenige gedeelten van de Honduras.*

Hoewel de Indianen, door den geduerigen omganch, die sy met de Spaigniaerden op verscheide Plaetsen hebben, voor het meeste gedeelte de woorden, die in het grootste gebruyck zijn, verstaen, soodaenigh dat een Spaigniaert onder haer gaen ende staen kan, oock verstaen werden als hy yets begeert van de Officieren die gestelt sijn om die geene, die door haere Dorpen passeren, te helpen.

Om dat evenwel de meeste Indianen soodaenigh een kennisse van de Spaensche Tael niet hebben, ende dat sy, soo wel als haere natuerlijke Tael, niet by haer in het gebruyck is, soo hebben de Religieusen ende de Kerckelijcke Personen haer uyterste devoir aangewent, om de Taelen van verscheide Landen te leeren, ende om die onder verscheydene regulen te brengen, op dat die geene, die nae haer souden komen, daer van haer genot souden kunnen hebben.

Men moet oock weten dat'er geen algemeene Tael is, maer dat de spraec- Groote
ken in die quartieren soo verscheiden zijn, dat van *Chiapa* ende de *Zogues* af, verschey-
tot aen *Guatimala*, *St. Salvador* ende de omliggende Plaetsen van de *Honduras* denheyt
toe, men wel agthien verscheydene vint, oock heeftmen daer Monicken der Tael-
die'er ses a seven volkomentlijck verstaen. len in

Men onderwijft de Indiaenen niet, ende men Predickt noyt voor haer, dan *America*.
in haere moederlijke Tael, ende door dien die niet dan van de Parochianen
gesproocken wert, soo is dat de oorsaecke dat sy van de natuerelle Inwoonders
soo bemint ende gelieft werden.

Hoewel ick, doen ick in die Landen was, twee Taelen spreecken konde ende geleert hadde, te weten, de eene diemen *Chacciquel* ende de andere welke men *Poconchi* ofte *Pocoman* noemt, die eenige over-een-komste met malkanderen hebben, om dat evenwel de Tael *Poconchi* de aerdighste ende gemakkelijckste te leeren is, sijnde ick oock gewoon geweest in deselve te onderwijfen ende te Predicken, soo hebbe ick noodigh geoordeelt van deselve eenige regu-

len te fchrijven, oock het gebed onfes Heeren in defelve ter neder te fteflen; nevens eene uytlegginge van yder woort in dat gebedt, op dat de Naekomelingen fulcks mogen weten, ende daer door fien hoedaenigh ende op wat wijfe men die Taelen leeren kan.

Byfonderheden van de Taelen *Poconchi*.

Men vint niet in de Taelen *Poconchi* ofte in eenige andere van die Landen, de verſcheydenheydt van de Declinatien, welke men in de Latijnsche heeft, ende evenwel zijn'er twee manieren nae de welke men de *Nomina* declineren, ende de verba conjugeren kan, ende dat door verſcheydene particulen, al nae dat de woorden beginnen, of door een Vocaël, of door een Conſonant, daer en is oock geen veranderinge in de *Cafus*, als die geene welke door die particulen of door eenige præpoſitie wert aangewefen.

De particulen voor de woorden of *Nomina* welke met een Conſonant beginnen ſy die geene welke hier volgen.

Declinatien in deſelyc.

SINGULARIS *Nu, A, Ru*. PLURALIS. *Ca, Ata, Quiracque*. Als by exempel, *Pat* is een huys gefeght, ende *Tat* Vader, welke woorden men op de volgende wijfe declineert.

SINGULARIS. *Nupat*, mijn huys; *Apat*, u huys; *Rupat*, ſijn huys. PLURALIS; *Capat*, onshuys; *A-pat-ta*, u l. huys; *Qui-pat-tacque*, haer l. huys.

SINGULARIS. *Nutat*, mijn Vader; *Atat*, u Vader; *Rutat*, ſijn Vader. PLURALIS; *Catat*, onſe Vader; *A-tat-ta*, u l. Vader; *Qui-tat-tacque*, haer l. Vader.

Dus werden oock de andere woorden, welke door een Conſonant beginnen, gedeclineert; by voorbeeldt; *Queb*, een Paerd; *Nuqueb*, *Aqueb*, *Ruqueb*, &c.

Huh, een boeck of papier; *Nuhub*, *Abuh*, *Ruhub*.

Muloh, een ey; *Numoloh*, *Amoloh*, *Rumoloh*.

Holan, het hoofd; *Nubolan*, *Abolan*, *Rubolan*.

Chi, de mond; *Nuchi*, *Achi*, *Ruchi*.

Can, de hand; *Nucan*, *Acan*, *Rucan*.

Chac, vleefch; *Nuchac*, *Achac*, *Ruchac*.

Car, viſch; *Rucar*, *Acar*, *Rucar*, *Cacar*, *A-car-ta*, *Qui-car-taque*.

Chacquil, het lichaem ofte vleefch van een Menſche; *Nuchaquil*, *Achaquil*, *Ruchaquil*; *Cachaquil*, *A-chaquil-ta*, *Qui-chaquil-tacque*.

Daer zijn eenige woorden welke men uytſpreekt als of die met een *ts* waeren gefchreven, die evenwel niet daer mede maer met een *tz* gefchreven werden, het welke wat byſonders in die Taelen is; gelijk als, *tsi*, een Hond; *tsiquim*, een Vogel: *Nuſi*, mijn Hond; *Atſi*, u Hond; *Ruſi*, ſijn Hond; *Catſi*, onſen Hond; *A-tſi-ca*, u l. Hond; *Qui-tſi-taque*, haer l. Hond; *Nuſiquim*, mijn Vogel; *Atſiquim*, u Vogel; *Ruſiquim*, ſijn Vogel; *Catſiquim*, onſe Vogel; *A-tſiquim-ta*, u l. Vogel; *Qui-tſiquim-taque*, haer l. Vogel.

Oock vallen in de *Cafus* geen verſcheydene terminatien, even als in de Latijn-

Latijsche Taelc, doch deselve zijn onderscheyden door eenige particulen ofte prepositie, gelijk by exempel: Het huys van Pieter; *Rupat Pedro*, stellende soo den naem van den Eygenaer ende particulrje *Re*, by het woordeken *Pat*, dat huys beduyt, werdende door dat particulrje als een eygenchap geinfereert.

Soo heestmen voor de *Casus Dativus* het particulrje *Re*, by voorbeeld; Geeft Pieter sijn hondt; *Chayere Pedrorusti*.

Wat de *Casus Accusativus* belanght, wanneer'er eene veranderinge van plaetse werdt by-gestelt, moetmen daer het particulrjen *Chi* by doen, anders niet, als by exempel; Ick gae nae het huys van Pieter. *Quimo chi rupat Pedro*.

De *Vocativus Casus* neemt by sich het particulrje *Ab* of *Ha*, beduydende sulcks of een wenschinge ofte een roepingc, gelijk als, hier mijn Soon, of *Ab* mijn Soon; *Abvacun*, of, *Ha vacun*.

De *Ablativus Casus* houdt altoos de selve terminatie met de *Nominativus*, ende werdt met eenige prepositie uygedruckt, gelijk als, in mijn mondt; *Pan nuchi*; met mijn handt, *Chinucan*.

In, dat ick ofte my geseght is, en werdt niet gedeclineert, gelijk oock *At*, dat gy ofte u beteekent.

Het possessive particulrje, mijn, werd mede niet gedeclineert, gelijk *vi chin*, mijn ofte voor mijn, soo oock u ofte voor u, *ave*. Hier moeten wy aenmerken, dat in die Taelc geen dubbelde *V*. ofte *W*. is, gelijk als in het Engelsch, maer de *V*. consonans ofte de *U*. vocael werden als een *W*. in het Engelsch gepronuncieert, mits dat voor de *U*. vocael een *O*. werde geset, soodaenigh dat hoe wel wy *Wacun*, ofte *Ouacun*, mijn Soone, pronuncieren, gelijk oock *Wichin* ofte *Ouichin*, mijn ofte voor mijn, *awe* ofte *acue*, u ofte voor u, soo schrijft men doch niet als, *Vacun*, *Vichin*, *Ave*.

De particulrjes ofte de letters, welcke voor de *Nomina* komen, die met een vocael beginnen, sijn soo als hier volght; *SINGULARIS*; *V. Au. R. PLURALIS*; *C*, of *Au*, *Ta. C.* of *Qu. Tacque*; gelijk als by exempel; *Acun*, beduydt Soone; *Ixim*, koorn; *Ochuch*, huys; deselve werden op de volgende wijze gedeclineert.

SINGULARIS. *Vacun*, mijn Soone; *Avacun*, u Soone; *Racun*, sijn Soone; *PLURALIS*, *Cacun*, onsen Soone; *A-vacun-ta*, u l. Soone; *C-acun-tacque*, haer l. Soone.

SINGULARIS. *Vococh*, mijn huys; *Avococh*, u huys; *Rococh*, sijn huys.

PLURALIS. *Cococh*, ons huys; *Av-cococh-ta*, u l. huys; *C-ococh-tacque*, haer l. huys.

Men verandert ende declincert op de selve wijze oock het woord *Abix*, het welke een stuck bezaeyt Landt beteekent, *Acal*, aerde, *Ulen*, dat mede aerde beteekent, *Acach*, een kerne; uytfondert dat de woorden die met een *I*. beginnen, in de eerste ende derde Perfoon van het *Pluralis Numerus*, mede een

B. admitteren, maer de andere willen voor defelve Perfoonen in het felve *Namerus* niet dan een C. toe laeten.

De *verba* ontfangen ende admitteren oock verfcheyde particulen tot haere conjugation, even als ick van de *Nomina* in haere veranderingen ende declinationen hebben aengemerckt, mede al nae dat fy door een vocael ofte Confonant beginnen.

Deſe welcke door een Confonant beginnen, hebben, gelijk de *Nomina*, de volgende articulen.

SINGULARIS. *Nu, na, Innu.* PLURALIS. *Inea, Nata, Inquitaeque* : Gelijk by exempel, *Looch*, beminnen.

SINGULARIS. *Nulooch*, ick bemin; *Nalooch*, gy bemin; *Innulooch*, hy bemin; PLURALIS. *Incalooch*, wy bebinnen; *Na-looch-ta*, gyl. bemin; *Inqui-looch-taeque*, ſyl. bebinnen.

SINGULARIS. *Nuroca* ofte *Nurapa*, ick geeſſele ofte ick ſlae; *Naroca* ofte *Naropa*, gy geeſſelt ofte gy ſlaet; *Inuroca* ofte *Inurapa*, hy geeſſelt ofte hy ſlaet; PLURALIS. *Inaroca* of *Inarapa*, wy geeſſelen ofte wy ſlaen; *Narocata* of *Narapata*, gyl. geeſſelt ofte gyl. ſlaet; *Inquirocataeque* ofte *Inquirapataeque*, ſyl. geeſſelen ofte ſyl. ſlaen.

SINGULARIS. *Nuſiba*, ick ſchrijve; *Natſiba*, gy ſchrijft; *Innuſiba*, hy ſchrijft. PLURALIS. *Incatſiba*, wy ſchrijven; *Natſibata*, gyl. ſchrijft; *Inquitſibataeque*, ſyl. ſchrijven.

Daer en is anders geen *tempus* als het *imperfectum*, noch geen *praeteritum* als het *perfectum*, maer in plaetſe van die andere bedient men ſich van het *plus quam perfectum*; Daer is oock geen *tempus futurum*, maer dat werdt door het *tempus praesens* uytgedrukt, ende volgens de ſin van het diſcours werdt het daer voor genomen; gelijk als, *Nulooch Pedro*, beduydt, ick bemin Pieter, ofte, ick ſal Pieter bebinnen. *Tinlocob*, ick beminne u, ofte ick ſal u bebinnen.

Somwijlen, om het *Tempus futurum* beter uyt te drucken, voeghtmen daer by het woord *Inua*, ick wil; *Nava*, gy wilt; *Ima*, hy wil; gelijk als, *Inuanulooch Pedro*, ick wil Pieter bebinnen.

De particulen voor het *Tempus plus quam perfectum* zijn de volgende.

SINGULARIS. *Ixnu, Xa, Ixru.* PLURALIS. *Ixca, Xa-ta, Ixquitaeque.* Hier moeten wy aenmercken dat in alle die particuljens, de letter X. werdt uytgeſproocken als *sh.* in het Engeliſch ende de *ch.* in het Franſch ofte Nederduytiſch: By exempel *Ixnu* werdt gepronunciert even als of er *Ichnu* geſchreven was, *Xa* als *cha*, *Ixru* als *Ichru*.

Praeteritum perfectum. SINGULARIS. *Ixruulooch*, ick hebbe bemin; *Ixcaulooch*, gy hebt bemin; *Ixruulooch*, hy heeft bemin. PLURALIS. *Ixcacalooch*, wy hebben bemin; *Xalocobta*, gyl. hebt bemin; *Ixquilocobtaeque*, ſyl. hebben bemin. Ende ſoo oock met alle de andere woorden ofte *verba*.

De particulen voor de *modus imperativus*, zijn duſdaenigh.

Voor het *numerus singularis* en de tweede persoon, *cha*, voor de derde persoon in *singulari numero*, *cbiru*, voor de eerste persoon in *plurali numero*, *cbica*, voor de tweede, *Chatu*, voor de derde, *Chicitaque*; als by exempel, *Chalocob*, dat gy beminnet; *Chirulocob*, dat hy beminne. **PLURALIS.** *Chicalocob*, dat wy beminnen; *Chilocobta*, dat gy l. bemint; *Chiquilocobtaque*, dat sy beminnen; ende op deselve wijze met de andere.

De *modus optativus* is de selve met de *indicativus*, alleen werdt daer het particultje *ta* by-gevoeght, het welck het selve beduydt dat *utimam* in het Latijn doet, ende eygentlyck het selve dat ons, Och of! geseht is, gelijk als, *Nalocobta Dios*, och of gy **GODT** bemindet; *Ixnulocobta Dios*, och of ick **GODT** bemint hadde.

De *modus conjunctivus* is oock deselve met de *indicativus*, maer men voeght daer het particultje, *vei*, by, gelijk, *vei nalocobta Dios*, soogy **GODT** bemint; *vei Ixnulocobta Dios*, soo ick **GODT** bemint hadde.

In dese Taelc is geen *modus infinitivus*, maer in plaetse van de selve gebruyckten de *indicativus*, gelijk als, *Quinchol nulsiba*, ick kan schrijven; *Quinquim*, bereeckent sterven, ende *Nurab*, ick begere; soo is dan *Nurab Quinquim*, ick begere te sterven.

Men moet oock bemerken, dat wanneer in alle de *verba activa*, ick ofte gy als in *accusativo casu* werden uytgebraght, sy te saemen gevoeght werden by de persoon die het *verbum* maect, ofte voor het selve gestelt werdt, ende dat door de particultjens, *Quin*, ick, *Ti*, gy, wat het *tempus presens* belanght, ende wat aengaet het *prateritum perfectum*, heestmen die van, *Xin*, my, ende *Ixti*, gy, als by exempel.

Quinalocob, gy bemint my; *Xinalocob*, gy hebt my bemint; *Quinvanlocob*, gy sult my beminnen; *Quimalocobta*, bemint my, ofte, och dat gy my bemindet! *vei Quinalocob*, soo gy my bemint hebt, ofte, bemint haddet; *Quinarab nalocob*, gy wilt my beminnen.

Soo oock voor de tweede persoon omtrent de *accusativus*, *tinulocob*, ick beminne u; *ixtinulocob*, ick hebbe u bemint; *tinanulocob*, ick wille u beminnen; *tinulocobta*, och of gy my bemindet! *vei tinulocob*, soo ick u beminne; *vei ixtinulocob*, soo ick u bemint hebbe, ofte, bemint hadde.

Men moet noch aenmercken dat die twee woorden, *Quinchol*, dat geseht is ick vermoge, ende, *Inva*, ick wil, seer aerdighlyck by andere *verba* gevoeght werden, van wat persone die oock zijn, doch inpersoneelick by de derde persoon van het *numerus singularis*, als by exempel;

Incholnolocob, ick kan beminnen; *Invanulocob*, ick wil beminnen; *Ixtaknolocob*, ick hebbe willen beminnen; *Ixcholixnolocob*, ick hebbe konnen beminnen; *Ticholnolocob*, ick kan u beminnen, &c.

De letters ofte de particulen die voor de *verba* komen, die met een vocael beginnen, zijn de volgende.

SINGULARIS. *Imu*, *Nau*, *Im*, PLUR. *Ingu*, of *Ino*; *Nauta*, *Ingu-taque*; ofte *Incataquim*; als by voorbeeld, *éca*, is bevryen, verlossen gefeght, dit *verbum* wort op de volgende wijze geconjugeert.

SINGULARIS. *Imveça*, ick verlosse; *Naveça*, gy verlost; *Imveça*, hy verlost. PLURALIS; *Inqueça*, wy verlossen; *Naveçata*, gyl. verlost; *Inqueçataque*, fy verlossen.

A; is een woord uyt eene letter bestaende, ende beduyt wenschen, begeeren, willen, men vint herfelve noyt sonder sijne particulen, als;

SINGULARIS. Ick wil, *Imva*; *Nava*; Ghy wilt; *Imra*, Hy wil; PLURALIS. *Imca*, wy willen; *Nacãta*, gyl. wilt; *Incãtaque*, syl. willen.

Ivirc, hooren; *Imvirc*, ick hoore; *Navivirc*, gy hoord; *Imvirc*, hy hoord; PLURALIS. *Inguvirc*, wy hooren, *Navivregboa*, gyl. hoordt; *Inquvregtaque*, syl. hooren.

Op dese wijze hebbe ick dan aangewefen op wat wijze men alle foorten van *Nomina* moet declineren, ende oock alle de *verba* in die *Taele* conjugeren.

My reesteer nu noch alleen van de *verba passiva* te spreekken, ende aen te wijfen hoemen die met die deselve particulen moet conjugeren ende formeren.

De *verba passiva*, gelijk als sy verscheyde terminatien hebben, soo warden sy oock verscheydenlyck geconjugeert.

Van die geene, welcke met een *a* eyndigen, werdt gemeenlyck in *passiva* de *a* af-genomèn; ende by de laefte Consonant werdt het particultje *hi* gevoeght, als by exempel, van het woord *Nuroca*, ick geefsele ofte slae, is het *passivum*; *Quimochi*; op deselve wijze is het *passivum* van *Nurapa*, dat mede ick slae ofte geefsele beduyt, *Quimaphi*; doch hier is een exceptie in *Nuruba*, ick schrijve, in het welke de *b* in een *m* wert verandert, *Quimisimbi*, ick ben geschreven.

Die *verba* die met een *ph* eyndigen, veranderen deselve in *Onbi*, gelijk *Nutocaph*; ick beminne, *Quimocombi*, ick ben beminnt.

Soo oock die in *ch* eyndigen, veranderen de *ch* in *hi*; gelijk als *Imvovirc*, ick hoore, *Quimvircbi*, ick ben gehoort.

Maer die geene die in *ç* eyndigen (hier moetmen nòteren dat een *ç* als een *f* werdt uyt-gesproocken) veranderen de *a* in *ibi*, als by voorbeeld, *Imveça*, ick verlosse, *Quimochi*, ick ben verlost; *Nucamça*, ick doode, *Quicamçibi*, ick ben gedood.

De *verba* die in *ach* eyndigen, voegen *hi* in het *passivum* achter aen; soo heeft *Nuçach*, ick vergeve, in *passivo*; *Quimçachi*, ick ben vergeven.

De particulen die de *verba passiva* of veranderen ofte conjugeren sijn de volgende.

SINGULARIS. *Quim*, *Ti*, *In*; PLURALIS. *Cob*, of, *Co*, *Tita*, *Quitacque*, als by een voorbeeld.

SINGULARIS. *Quilocoñchi*, ick ben bemint; *Tilocoñchi*, ghy bent bemint; *Inlocoñbi*, hy is bemint. PLURALIS. *Colocoñchi*, wy sijn bemint; *Tilocoñbita*, ghy l. sijn bemint; *Quilocoñbitacque*, sy sijn bemint.

SINGULARIS. *Quinrochi*, ick ben geslaegen of gegeeffelt; *Tirochi*, ghy sijn geslaegen of gegeeffelt; *Inrochi*, hy is geslaegen of gegeeffelt. PLURALIS. *Corochi*, wy sijn geslaegen of gegeeffelt; *Tirochita*, ghy l. bent geslaegen of gegeeffelt; *Quirochitacque*, sy l. sijn geslaegen of gegeeffelt.

De particulen voor het *tempus plus quam perfectum* sijn de volgende.

SINGULARIS. *Xin*, *Ixti*, *Ix*. PLURALIS. *Xob*, of *Xo*, *Ixtita*, *Xitacque*. als by voorbeeld.

SINGULARIS. *Xinlocoñchi*, ick ben bemint geweest; *Ixtilocoñchi*, ghy sijn bemint geweest; *Ixlocoñchi*, hy is bemint geweest. PLURALIS. *Xolocoñchi*, wy sijn bemint geweest; *Ixtilocoñbita*, ghy l. hebt bemint geweest, *Xilocoñbitacque*, sy sijn bemint geweest.

Xinrochi, ick ben gegeeffelt ofte geslaegen geweest; *Ixtirochi*, ghy bent gegeeffelt ofte geslaegen geweest; *Ixrochi*, hy is gegeeffelt ofte geslaegen geweest. PLURALIS. *Xerochi*, ofte *Xobrochi*, wy sijn gegeeffelt ofte geslaegen geweest; *Ixtirochita*, ghy l. sijn gegeeffelt ofte geslaegen geweest; *Xirochitacque*, sy l. sijn gegeeffelt ofte geslaegen geweest.

De *Modus Imperativus* is dusdaenigh.

Tilocoñchi, weest ofte sijn bemint; *Tilocoñchita*, weest ghy l. bemint; *Chiquilocoñbitacque*, dat sy l. bemint sijn; in dit laetste sietmen dat het particultjen *hi* in *ho* verandert werdt.

De *modus optativus* ende *conjunctivus* volgen deselve ordre als de *verba passiva*, settende *ta* by de *optativus*, ende *vei* by de *conjunctivus*, als by exempel.

Quinlocoñbita, och dat ick bemint waere; *Tilocoñbito*, och dat gy bemint waerd; *Tilocoñbitata*, och dat gyl. bemint waert; *Quilocoñbitatacque*, och dat sy l. bemint waeren.

Op deselve wijze voeghtmen by het *tempus plus quam perfectum* alleen het particultje *ta*, als by voorbeeld.

SINGULARIS. *Xinlocoñbita*, och dat ick bemint waere ofte hadde geweest; *Ixtolocoñbita*, och dat ghy bemint waert ofte haddet geweest; *Ixlocoñbita*, och dat hy hadde ofte waere bemint geweest; PLURALIS. *Xocolocoñbita*, och dat wy hadden ofte waeren bemint geweest; *Ixtilocoñbitata*, och dat ghy l. haddet ofte waeret bemint geweest; *Xilocoñbitatacque*, och dat sy l. hadden ofte waeren bemint geweest.

Hier moetmen remarqueren dat het particultje *ta*, soo'er eenige ander woord ofte *sin* by het *verbum* gevoeght is, voor het *verbum* kan gestelt werden, gelijk als, *nina quinlocoñchi*, och dat ick seer bemint waere; andersints soo het *verbum* alleen is, wert *ta* aghter aen gestelt.

De *Modus Conjunctivus* is dusdaenigh; *vei quinlocoñbi*, soo ick bemint ben; *vei tilocoñbi*, soo gy bemint zijt, ende soo voort met de reste.

Dit is het alle datmen gewoon is tot onderrichtinge te geven omtrent dese Tael; By aldien nu yemandt in alle de boven-verhaelde regulen wel onderwefen is, ende alle die begintfelen volmaecktelijcken wel weet, soo fal die, in seer korten tijd, die Tael perfect konnen leeren spreekken, soo hy eén *Dictionarium* ofte woorden-boeck daer by heeft.

En soo mijne Vrienden my komen te betuygen datmen daer van wel een *Dictionarium* sien wilde, soo fal ick haer dat contentement geven, ende, ter liefde van haer, een, die volmaeckt sal zijn, op-stellen.

Onderwijlen hebbe ick ten propoofte geoordeelt dese kleynen ende korte Onderwijfingen te doen drucken, ende dat alleen uyt curiosheyd, ende om te döen sien, hoe lichtelijck men de Indiaensche Taelen kan leeren.

Ick sal dan voor het laetste een eynde van dit werckje, welcks gelijck men noyt gesien heeft, maecken, met het Gebedt des HEEREN in die die Tael, ende met een korte ende bondige uyt-legginge over het selve.

Het Gebed
des HEEREN
in
de Tael
Poconchi.
uytlegginge
daer
van.

Catat taxab vilcat; Nimta inçabarçibi avi; Inchalita avibauri pancana; Invanio ta nava yabvir vac acal, he invan taxab. Chaye vima cabubum taquib; natchachta mac, he incaçachve quimac xim acquivi chiquib; macoacana chipam catacchy, coaveçaca china unche tñirmani quiro, he inqui. Amen.

Hier moetmen aenmercken dat *Catat*, volgens de eerste regul van de Declinaten der *nomina*, de eerste persoon is in het *numerus pluralis*, het welke men bespeurt door het particulje *Ca*, gevoeght by het woord *Tat*, dat Vader beteekent; foodaenigh dat *Catat*, onse Vader beduyd.

Taxab bereeckent den Hemel, ende men set het voor het woordt ofte *verbum vilcat*, om dat het te aerdiger ende beter geplaeft soude staen, in tegendeel van het Latijn ende Engelsch, daer het wordeken *es*, zijt, gestelt is voor *in celis*, in de Hemelen. Men stelt het oock sonder eenige præpositie, in tegendeel van het Latijn, Grieksch ende Engelsch, want in dese Tael werden de præpositien dickmaels vergeten, maer evenwel stilswijgende verstaen.

Vilcat, beduydt zijt, ofte die zijt; het is de tweede persoon van het Latijnsche woordt *sum*, *es sui*, dat een *verbum anomalum* is, ende niet geconjugeert werdt, volgens de boven-gestelde regulen, als by exempel; *Vifquin*, ick ben; *Vilcat*, gy zijt; *Villi*, hy is. PLURALIS. *Vilcob*, wy zijn; *Vilcatta*, gyl. zijt; *Vilquetacque*, sy l. zijn.

Het *tempus plus quam perfectum*; SINGULARIS. *Kivoi*, ick hebbe geweest; *Ixtvi*, gy hebt geweest; *Ixvi*, hy heeft geweest; PLURALIS. *Xobvi*, wy sijn geweest; *Ixviroa*, gyl. zijt geweest; *Xivoitacque*, sy l. zijn geweest.

Modus imperativus. SINGULARIS. *Tivo* of *Tivo*; zijt of weest; *Chivo* of *Chivo*, dat hy sy; PLURALIS. *Cobvi* of *Cobvo* of *ta*, dat wy sijn; *Tviroa* of *Tivota*, dat gyl. zijt; *Quivota* of *Quivotatacque*, dat sy l. zijn.

De *modus optativus* ende *conjunctivus* sijn volgens de boven-gestelde regulen, doende by het *tempus praesens* de particulen *ta* ofte *vei* in het *tempus praesens*, ende het *plus quam perfectum* van de *modus indicativus*.

Nimta

Nimta incabarçibi. Dit beteekent, ick bidde dat ten hooghften verheerlijckt zy; *Nim* beduyd grootlijcks ofte ten hooghften; *ta* is een *particula optativa*, ofte een uytdruckinge van een wensch; *incabarçibi* is de derde persoon van het *verbum Quincabarçibi*, het welke verheerlijckt ofte groorgemaectt zijn, beduyd, het welke, volgens de bovengestelde regul, geformeert wert van het *verbum activum Nucabarça*, groot-maecten, verheerlijcken, veranderende de laetste *a* in, *chi*, ende het particultje *Quim* daer by voegende, dat het *passivum* maectt.

Avi, uwen naeme; *vi* beteekent naeme; ende volgens de regul, die wy hier bevoorens gegeven hebben, voor de *Nomina* die met een *Consonans* beginnen, soo is *a* het particultje van de tweede persoon.

Inchalita avihauri; laet u Rijcke komen, soude eygentlijck de uytlegginge van die woorden zijn. *Inchali* is de derde persoon van het *verbum quincali*, dat komen beduyt. *Ta* is, als vooren sefeght is, een teecken van een wensch ofte *particula optativa*. *Ihauri* ofte *Ihauric* beteekent een Koninghrijcke, ende *av* daer by gevoeght zijnde, beduyd de tweede persoon.

Pancana; op onse hoofden; dit is een bysondere maniere van uyt-druckinge in die Taelc, welke, even als veele andere, meenigte van *Phrases* ende manieren van spreekken heeft, gelijk als hare eygen-aen-geboorene aerdigheden ende circum-locutien, waer van'er dese een is als sy seggen; u Koninghrijcke kome over onse hoofden. *Pan* ofte *Pan* is een *praepositie*, welke in ofte op beduyt; *Na* beteekent het hoofd; *Nuna*, mijn hoofd; *Cana*, ons hoofd, volgens den hier voorens gegeven regul; hier van daen komt het dat sy een hoedt *Pan-nuna* noemen, als zijnde boven op het hoofd.

Invaniva tanava; Dat ghy wilt moettē geschieden. De Indiaenen hebben geen eygen *nomen* om den wille uyt te drucken; maer sy exprimeren sulcks door een *verbum*. *Invanivi* is de derde Persoon van het *verbum quinvanivi*, het welke gedaen zijn beduyd; Het *verbum activum* is *Nivan*; ick doe, ende daer van werden veele *passiva* geformeert, als *quinvan*, *quinvanbi*, *quinvani*, *quinvanivi*, *quimbanan*, *quinvantibi*, van dewelcke het laetste eygentlijck spoedighlijck gedaen zijn beduyd.

Op deselve wijze voeghtmen achter aen alle de *verba* soo *activa* als *passiva* dat particultje *tibi*, om den spoet ende vlijt in eenige saecke aen te wijfen. *Nava* is de tweede persoon van het *verbum inva*, ick begeere, volgens den regul van de *verba* die door een *Vocael* beginnen; *Nava*, ghy begeert; *Inva*, wy begeert.

Yabviri vahacal, alrede op het aengesichte der aerde. *Yabviri* is een *adverbium*, het welke alrede ofte reeds beteekent. *Vah* beduyd aengesichte; *Nava*, de aerde.

He invan taxah. Soo als die in den Hemel gedaen wert. *He*, is een *adverbium*, dat soo, als, ofte gelijk beteekent; *Invan* is de derde persoon van het *verbum passivum quinvan*, gedaen zijn. *Taxah*, beduydt, als bevoorens, in den Hemel, sonder eenige *praepositie* daer by te doen.

Chaye ruma, geeft heden. *Nuye* is de eerste persoon in het *tempus praesens*, beduydende ick geve. *Cba* is het particulje, volgens den voorgestelden regul, van de tweede persoon van de *modus imperativus*. *Chaye*, geeft ghy, *Chirue*, dat hy geve. *Rema*, beduyd heden.

Cabubum taquib viic. Ons brood van yder dagh. Hier moetmen aenmercken dat *Ca*, als het voor *hubum* geset wert het seer aerdigh geplaetft wert, hoewel het behoort tot herwoordeken *viic* dat brood bereeckendr, *Nuviic*, mijn brood, *Caviic* ons brood. *Hubum*, is een woort dat niet gedeclineert en wert, beduydende yder een ofte yder saecke. *Quib* beduyd de Sonne ofte den dagh.

Naçab ta camac. Ick bidde Godt dat Gy ons onse sonden vergeeft; sy besigen hier niet de *modus imperativus*, gelijk als in het Latijn alwaer staet *dimitte*, vergeeft; maer door de *particula optativa ta* gebruycken sy de *modus optativus*. *Naçab*, is de tweede persoon van het *verbum Nuçab*, ick vergeve; *Mac*, beteeckent sonde, *Numac*, mijn sonde, of mijn sonden; *Camac*, onse sonden. *Laval* is een ander woord in die Tael, het welke mede sonden beteeckent.

He inçaçabve quimac. Op deselve wijze als wy haere sonden vergeven. *Inçaçab* is volgens de bovengestelde regul de derde persoon in het *numerus pluralis*, voor de woorden die met een Consonant beginnen; *ve* is aen het eynde, aerdigheys halven, by-gevoeght; *Quimac* is de derde persoon in *plurali numero*.

Hier moetmen aenmercken, hoe dat in een discours ofte sententie dickmaelen wert overgeslaegen het woordeke *taque*, het welke ick hier boven in den regul van de declinatien gestelt hebbe, somwijlen doetmen het daer oock by, maer hier is het afgelaeten, want anders moeste het *quimac taque* zijn, daer nu maer *quimac*, haere sonden, staer.

Xim acquivi chiquib. Die tegens onse rugge gesondicht hebben. Van het woord *Mac*, dat sonde beteeckent; wort geformeert het *verbum Quimacquirivi*, sondigen. Soo mede van het woord *Laval*, sonde, maectmen een ander *verbum quimlavimi*, mede, sondigen, beduydende, hebbende dat woord *quimacquirivi*, dat een *verbum deponens* is, gelijk'er veele in die Tael zijn (als, by voorbeeld, *Quimcutani*, predicken) deselve *particula* als de *verba passiva*.

Chiquib is een woord gecomponeert uyt de *praepositio Chi*, ende het *nomen ib*, dat een rugge beduyd; men declineert het selve als de *nomina* die door een Vocael beginnen, ende met *Chi* gevoeght zijnde beteeckent het tegens, gelijk als, SINGULARIS. *Chivim*, tegens my; *Chavib*, tegens u; *Chirib*, tegens hem. PLURALIS. *Chiquib*, tegens ons; *Chaviba*, tegens u l. *Chiquivacque*, tegens haer l.

En wanneer men daer een andere derde persoon by neemt, soo dient *Chirib* voor tegens; gelijk als, *Chirib Pedro*, tegens Pieter, dat eygentlijk soude zijn tegens den rugge van Pieter.

Als men eenighe in de derde persoon in *numero plurali* daer by voeght, soo seghtmen *Chiqui*, gelijk als, *Chiqui unche*, ofte *Chiquib cuncti elal*, tegens alle.

Mecoacana, en laet ons niet. Dit *verbum* wert uyt drie woorden gemaect; Eerstelijck is *ma* een verkortinge van het woord *Mani* dat neen beduyd; het selve doet oock *manchuen*. Co ofte *Cob* beduyd ons; ende soo als ick, in de bovenstaende regulen, hebbe aengemerckt, is het hier voor het *verbum* gesteld, het welke maect dat de *n* daer van is afgesneden, daer het, sonder dat, soude moeten zijn *Nacana*, van het *verbum* *Nucana*, ick laete; *Nacana*, ghy laet; *Imucana*, hy laet, ende soo met de reste.

Chipam catacchibi. In ons versoght zijn. Dit is oock een andere schoone maniere om sich in die Taelc uyt te drucken, gebruyckende sy een *verbum passivum* in plaetse van een *nomen*, voegende daer een *praepositie* by, gelijk als hier *Chipam*, het welke in beduyd, ende voegende by het woord de particulijens daer de naemen mede verandert ende gedeclineert werden. *Nutacchibi* beteekent ick verfoeck; Het *passivum* is *Quintacchibi*, ick ben ofte werde versoght; waer van *Nutacchibi* beduyd mijn versoght werden, ofte, mijne verfoeckinge; *Attacchibi*, uwe verfoeckinge; *Catacchibi*, onse verfoeckinge.

Coaveçaca chma unche tsiri. Verlost ons van alle bose dinghen. *Inveca*, soo als ick boven geseght hebbe, beduyd bevrijden, verlossen. Co is de eerste *Perfoon* in *numero plurali*, het welke men voor het woord stelt, soo als ick bevoorrens in den regul hebbe aengemerckt, ende in die *vox composita* van *Mecoacana*. *Chma*, is een *praepositie* die boven ofte van beduyd.

Unche, beteekent, alle, ofte, alles; Het is een *adjectivum* dat eygentlijck niet kan gedeclineert werden. *Tsiri* is mede soo een *adjectivum* ende dat invariabel is in *genere*; *casu*; *et numero*, het beduyd boos of quaet gelijk als *tsiri vmae*, is een quaed Man geseght; *tsiri ixcoe*, een bose Vrouwe; *tsiri chicop*, een bose ofte quaede Beeft, ende in *numero plurali* wert het mede niet verandert.

Sonder *substantivum* daer by, is het als een *verbum neutrum*, even soo als de Latijnen *malum*, *pro mala re*, *aut malis rebus*, stellen, te weten quaet absolute-lijck voor een quaet dingh ofte quaede dinghen.

Het *substantivum* dat daer van wert gemaect is *tsiri quil* dat een boos Mensch ofte boosheyd beduyt; *Voron* beteekent in deselve Taelc *Poonchi* mede het selve.

Maniquiro. Geen goede. Dat is gestelt tot een ampelder expressie van de bose dinghen, ten eynde men magh bevrijdt sijn van alles dat'er niet goet zijnde is.

Mani, gelijk ick hier boven hebbe aengemerckt, is neen geseght; *Quiro*, is, als *tsiri*, een *adjectivum*, dat goet, ofte een goede saecke, beteekent, ende wort mede in alle de *numeri* niet gedeclineert ofte verandert.

Quiro vmae, is een goet Man; *Quiro ixcoe*, een goede Vrouwe; *Quiro chicop*, een goet Beeft; soo mede in *numero plurali*, *Quiro vmae*, goede Mannen.

Het *substantivum*, dat van dat *adjectivum* gederiveert wert, is *Quirobal*, goedheyd, *Chibal*, beduyt mede het selve. *Quirolab*, is seer goet. *Tirilab*, seer quaet. Alwaer in dese Taelc *lab*, achter een *adjectivum* wert gevoeght, heeft.

heeft het defelve kraght als *valde* in het Latijn, het welke seer of uytnemende beduyd.

He inquit. Gelyck, ofte, als, hy het seght, waer van de meeninge is, als die geseght heeft die dit gebed heeft geleerd.

Quinqui, is, ick segge, geseght; *Tiqui*, ghy seght; *Inqui*, hy seght; *Cobqui*, wy seggen; *Tiquita*, gyl. seght; *Tiquitacque*, syl. seggen.

Amen. Alle de woorden. tot dewelcke de Indiaenen geene expressien hebben in haere eygene Taelen, spreekken sy uyt soo als sy die van de Spaignaerden geleerd hebben, soo seggen sy dan hier *amen*.

Soo is het mede met den Wijn, welke sy voor desen niet hadden, ende die sy nu *Vino* noemen, hoewel sommige, door een oneygentlyck woordt, die den naeme van *Castillanaba*, geven, dat waeter van Castilien geseght is; soo noemen sy oock gemeenlyck *GODT, DIOS*, hoewel Hem sommige onder het woord *Nim Abval*, dat den Grooten Heere beduyd, kennen.

Het is dan uyt curiosheyd geweest, ende ten versoecke van eenige mijne bysondere Vrienden, dat ick de onderwijfinge van dese Taelen op de Perffie hebbe laeten brengen, zijnde die noyt te voeren in Engelandt bekendt geweest.

Soo het by geval moghte komen te gebeuren, dat eenigh Engels Schip ofte wel maer Engelsman, op de Americaensche Kuste quaeme, ende aldaer by hafard een *Pocomanisch* Indiaen ontmoerte, soo sal haer dit dienen, om haer eenigh light in de Taelen *Pocombi* te geven, ende sy sullen, door dese leffen, yets kunnen verstaen, van het geene hy, in sijne Taelen, tot haer seggen sal, ende mogelijk sal ick, ten beste van mijn Vaderlandt, hier noch yets conderabils byvoegen, laetende onderusschen aen den Leser den tijdt, om te studeren in het geene ick hem hier, soo succinct ende korr als my is mogelijk geweest, geve.

Eynde van het vierde ende laetste Boeck.

R E

R E G I S T E R

Van de aenmerckelijckste faecken ende voor-vallen die in dese R E Y S E verhaeldt werden.

I. B O E C K.

C A P. I.

Bestieringe der Geestelijke in *America*. pag. 1
Verkiefsinge der Generalen. pag. 2
En der Provincialen. *ibid.*
Generael en Provinciael Capittel. *ibid.*
Procureurs en Definiteurs en haer Ampt. *ibid.*
Vicaris Generael, en hoe die sulcks ver-
klaert werd. pag. 3
Apostolische Commissaris, Sijn maght en
bevel. *ibid.*
Tweederhande Spaigniaerden in *America*,
Natuurle en Criolen. *ibid.*
Haer onderlinge haer ende strijdigheyt. *ibid.*
Criolen door de Spaigniaerden onder-
druckt. *ibid.*
Voorbeeld daer van. pag. 4
Nakomelingen van de eerste innemers van
America. *ibid.*
Den haer tusschen de andere Spaigniaerden
ende de Criolen streckt sich uyt tot in het
Kerkelijke. *ibid.*
Voorbeelden daer van. *ibid.*
Criolen hebben op sommige Plaetsen de
overhand. pag. 5
Geestelijken in de Provincie van *Mexico*.
ibid.
Twist onder de Paters de *la Merced*. *ibid.*

Geestelijke in de Provincie van *Guatima-*
la. *ibid.*
Geestelijke in nieuw *Grenada*, *Caribagena*,
&c. pag. 6
In de Eylanden van *Cuba*, *Jamaica*, &c. *ibid.*
In *Jucatan*, In *Mechoacan*, In de Philippij-
nen ende *Manilla*. *ibid.*
Hoe die daer komen. pag. 7

C A P. II.

Vier Sendingen werden na Indiën geson-
den. *ibid.*
Hoe die daer komen. *ibid.*
Aenleydinge door de welke den Autheur
bewogen wierd om nae *America* te gaen.
pag. 8
Aengenaemheden van Indiën cierlijk ten
toongestelt. *ibid.*
Den Autheur is in ongenaede by sijn Va-
der ende de reden daer van. pag. 9
Redenen die den Autheur bewogen dese
Reyse te aenvaerden. pag. 10
Den Autheur verbind sich met seeckeren
sijnen Vriend tot dese Reyse. *ibid.*
Hy werd den Superieur *Calvo* voorgesteld.
ibid.
Voorraad tot de reyse. pag. 11
Sijn vertreck van *Xeres*. *ibid.*
Komste te *Porto St. Maria*. *ibid.*
Goed onthael van den Gouverneur ende
ca.

I N D E X.

eerbiedigheyd der Inwoonders.	pag. 12	Sien <i>Marigalante</i> en <i>St. Dominique</i> ;	Ancke-
Vertreck van daer.	<i>ibid.</i>	rende voor <i>Guadaloupa</i> .	<i>ibid.</i>
Komfte te <i>Cadix</i> .	<i>ibid.</i>	De Wilde komen aen Boord.	<i>ibid.</i>
Vermaeckelijk verblijfsaldaer.	<i>ibid.</i>	<i>Annanas</i> .	pag. 19
De Apostolifche Commiffaris fcheyd uyt de		Cieraet der Wilden.	<i>ibid.</i>
Reyfe en geeft haer een ander in fijne		Haeren treck tot de Wijn.	<i>ibid.</i>
plaetfe.	<i>ibid.</i>	Den Autheur treckt te Lande op <i>Guadalou-</i>	
Ongenoegen hier over.	<i>ibid.</i>	<i>pa</i> .	<i>ibid.</i>
Hoedaenigheden van den nieuwen Com-		minfaemheyd der Inwoonders.	<i>ibid.</i>
missaris.	<i>ibid.</i>		

C A P. III.

Voorbereytfelen tot het vertreck.	pag. 13
Onderfoeck op den Perfoon des Autheurs	<i>ibid.</i>
gedaen.	<i>ibid.</i>
Waerdoor veroorfaeckt.	<i>ibid.</i>
Den Autheur wert verfteecken.	<i>ibid.</i>
En raect in Zee.	<i>ibid.</i>
Getal der Schepen van de Vloot.	pag. 14
Plaetfen op dewelckesy het gemunt heeft.	<i>ibid.</i>
Laedinge van defelve.	<i>ibid.</i>
Wat Grooten op de Vloot waeren.	<i>ibid.</i>
Aerd der Jefuiten.	<i>ibid.</i>
Convoy.	pag. 15
Holle Zee.	<i>ibid.</i>
Het Convoy fcheyd van de Vloote.	<i>ibid.</i>
Berouw en befigheid van eenige Monic-	<i>ibid.</i>
ken.	<i>ibid.</i>
Paeffaet-wind.	<i>ibid.</i>
Groote ftilte.	pag. 16
<i>Dorado</i> .	<i>ibid.</i>
Groote meenigte van defelve.	<i>ibid.</i>
De Vloote doet Land op.	<i>ibid.</i>
De Jefuiten vieren feer praghtigh het Feeft	
van haeren Patroon.	<i>ibid.</i>
Alsoock de Jacobijnen.	pag. 17
Een Comedie binnén Scheeps-boordt ver-	
toont.	<i>ibid.</i>
Sien het Eylandt <i>Defrado</i> .	<i>ibid.</i>

C A P. IV.

Vershedyene giftingen der Stier-lie-	pag. 18
den.	

C A P. V.

A Enmerckelijcke Historie van een <i>Mu-</i>	pag. 20
<i>lat</i> .	<i>ibid.</i>
Blinden yverder Monicken.	pag. 22
Tumult op het Strant.	pag. 23
Loffelijcke resolutie van eenige Vrou-	
wen.	<i>ibid.</i>
De Wilden bevegten de Spaigniaerden.	<i>ibid.</i>
Doch werden verdreven.	<i>ibid.</i>
Een Jacobijner Monick gequeeft.	<i>ibid.</i>
Drie Jefuiten gedood ende drie gequeeft.	<i>ibid.</i>
Oorfaecke van dien op-loop.	pag. 24
Wacht tegens de Indiaenen.	<i>ibid.</i>
De Vloote verfiet fich van waetera.	<i>ibid.</i>
Vertreck van <i>Guadaloupa</i> .	<i>ibid.</i>

C A P. VI.

D Roefheyd der Monicken.	pag. 25
Werd door <i>Calvo</i> gemaetight.	<i>ibid.</i>
Befchrijvingh van de <i>Annanas</i> .	<i>ibid.</i>
Suycker-ried.	<i>ibid.</i>
Schild-padden.	<i>ibid.</i>
Hare befchrijvinge ende nuttigheyd.	<i>ibid.</i>
Een gequefte Jacobijner Monick sterft.	pag. 26
Sijne uytvaert.	<i>ibid.</i>
Oock sterft een Jefuit.	<i>ibid.</i>
Sy sien <i>Porto Rico</i> ende <i>St. Domingo</i> .	<i>ibid.</i>
De Vloot fcheyd van een.	<i>ibid.</i>
Groote ftilte.	<i>ibid.</i>
Vis-vanght.	<i>ibid.</i>
Onijdelijcke hitte.	pag. 27
Hayen.	<i>ibid.</i>
Ver-	<i>ibid.</i>

I N D E X.

Verschil tusschen de Hayen ende de Croco-
 dillen. *ibid.*
 Een Haygevangen. *ibid.*
 Zijne wonderlijke groote. *ibid.*
 Een Boots-gesel door een Haey verlon-
 den. *ibid.*
 Sien het vaste Land. *pag. 28*
 Groote vreugde daer over. *ibid.*
 Gevaer in het Land aen te doen. *ibid.*
 Den Raed daer over beroepen. *pag. 29*
 Desselfs besluyt. *ibid.*
 Aengewende voorforge. *ibid.*
 Noorder Storm. *ibid.*
 Angst der Matrosen. *ibid.*
 Sorte by-geloovigheyd. *ibid.*
 De Vloote word binnen gelootst. *ibid.*
 En anckert in de Haven. *pag. 30*

C A P. VII.

DEn Autheur treed aen het vaste Landt
 van *America*. *ibid.*
 Edelmoedigh besluyt van *Cortez*. *ibid.*
 Oorspronck van den naem van *Vera-Cruz*.
pag. 31
 De Monicken werden pleghetlijk te Lande
 ontfangen. *ibid.*
 En een yder by die van zijne Ordre ghe-
 plaetst. *ibid.*
 De Viceroy komt te Lande. *ibid.*
 En werd heerlijck ingehaelt. *ibid.*
 De Monicken werden in Kloosters ghe-
 braght. *pag. 32.*
 Den Prieur voorgesteldt. *ib.*
 En heerlijck onthaelt. *ib.*
 Beschrijvinge van den Prieur. *ib.*
 Zijne ydelheyd. *ib.*
 Praeht en leckernye. *ib.*
 Ongebondentheydt. *pag. 33*
 Overdaect. *ib.*
 Groote veranderingh. *ib.*

C A P. VIII.

Ongerempertheydt des Lughts te *Vera-
 Cruz* ende de reedenen daer van.
pag. 34.

Getal van de Inwoonders en haer rijckdom. *ib.*
 Houte huysen, en veel-vuldige brand daer
 door. *ib.*
 Ongesontheydt des Lughts. *ib.*
 Sterckte der Stadt, waer in die bestaet.
pag. 35
 Gevaerlijke uytwerckselen van den Noor-
 den windt. *ib.*
 Harde storm. *ib.*
 Wonderlijke kragt van deselve. *ib.*
 De nieuw aengekomene Monicken vlieden
 uyt haere bedden. *ib.*
 Werden daer over bespot. *ib.*
 Gevaerlijke onmaetigheyd in het gebruyck
 der Landt-vrughten. *pag. 36*
 Besigheydt van *Calvo* tegen het vertreck. *ib.*
 Comedie in de Kercke verroont. *ib.*

C A P. IX.

Vertreck van *St. Juan d'Ulhua*. *ib.*
 Komste aen het oude *Vera-Cruz*. *pag. 37.*
 Gelegenheyd daer van. *ib.*
 Maght der Geestelijcke over de Indiae-
 nen. *ib.*
 Voorbeeld daer van. *ib.*
 Prahtige inhalinge. *ib.*
 Aengenaem onthael. *ib.*
 Blinde onnosselheyd der Indiaenen. *ib.*
 Snorkertije der Monicken. *ib.*
 Het goede onthael betaelen sy met vodde-
 ryen. *pag. 38*
 Onderwerpinge der Indianen, ende arro-
 gantie der Monicken. *ib.*
 Vertreck van het oude *Vera-Cruz*. *ib.*
 's Lands over vloed. *ib.*
 Komste te *Xalappa de la Vera-Cruz*. *ib.*
 Inkomste van den Bisschop daer van. *ib.*
 Waer uyt den rijckdom der Stadt bestaet.
pag. 39
 Cordeliers te *Xalappa*. *ib.*
 Rijckdom van haer Klooster. *ib.*
 Ydelheyd van haeren Gardiaen. *ib.*
 Verdorventheydt der Geestelijcke in *Ame-
 rica*. *ib.*
 Beschrij-

I N D E X,

Beschrijvinge van de geloften der Franciscanen. *ibid.*
 Die van de Monicken niet onderhouden werden. *ib.*
 Uytsteekende praght ende kleedinge van een Cordelier. *pag. 40*
 En van sijne Confraters. *ib.*
 De Monicken raecten aen het dobbelen. *ib.*
 Profanatie daer in gepleeght. *ib.*
 Als oock bespotinge van hare geloften. *ib.*
 De Monicken speelen een donckertje over. *pag. 41*
 Waer door jaerlijcks soo veel Monicken na Indjën gaen. *ib.*
 Verréck van *Xalappa*. *ib.*
 Beschrijvinge van *la Rinconada*. *ib.*
 Middell om het waeter te koelen. *pag. 42*
 Groote hitte des naghts. *ib.*
 Meenighte van Muggen. *ib.*
 Vertreck van *la Rinconada*. *ib.*

C A P. X.

Komste te *Segura de la Frontera*. *pag. 43*
 Oorsaecke van des selfs bouwinge. *ib.*
 De Indiaenen offeren ende eeten twaelf Spaigniaerden. *ib.*
Cortez tracht dit te wrecken. *ib.*
 En verkrijght hulpe van die van *Tlaxcallan*. *ib.*
 Hy treckt op tegens die van *Tepeacac*. *pag. 44*
 Eyscht haer op. *ib.*
 Haer antwoord. *ib.*
Cortez overwint die van *Tepeacac*. *ib.*
 De overige geven sigh over. *ib.*
 Straffe over de moordder 12. Spaigniaerden. *ib.*
Sapoties ende *Chico-Sapoties*. *pag. 45*
 Beschrijvingh daer van. *ib.*
 Druyven. *ib.*
 Wijn te persen is in *America* verboden ende waerom. *ib.*
 Trouwe van die van *Tlaxcallan* aen de Spaigniaerden die haer daer voor loonen. *ib.*

C A P. XI.

Oorspronck van de naeme van *Tlaxcallan*. *pag. 46*
 Geleghentheyd van *Tlaxcallan*. *ib.*
 Straeten daer in. *ib.*
 Beschrijvinge daer van. *ib.*
Xicotencatl was Opper-Bevelhebber over die van *Tlaxcallan*, als *Ferdinand Cortez* endede Spaigniaerden deselve overwonen, ende *Maxicca* was sijn Stedehouder, ende een van de Hopluyden van de vier Straeten. *ib.*
 Wonder by-gelooft. *pag. 47*
 Groote van de Provintie van *Tlaxcallan*. *ib.*
 Haere armoede. *ib.*
 Haere Handt-wercken ende goede ordre. *ib.*
 Des gronts vrughtbaerheyd. *pag. 48*
 Water-Godt. *ib.*
 Wijn-Godt. *ib.*
 800. Menschen jaerlijcks aen een Godtgeoffert. *ib.*
Cholulla een groote Stadt. *ib.*
 Harde straf over diefte. *ib.*
 Kercken ende Capellen in *Tlaxcallan*. *pag. 49*
 Visschers voor het Klooster. *ib.*
Alcalde Major, Sijne bediende. *ib.*

C A P. XII.

Puebla de los *Angelos*. *pag. 50*
 Beschrijvinge daer van. *ib.*
 Haere op-komst. *ib.*
 Oude naem van die Stadt. *pag. 51*
 Des Bisschops inkomen. *ib.*
 Grooten toevloed van Inwoonders. *ib.*
 Haere manufacturen. *ib.*
 Munte. *ib.*
 Suycker-Molens. *ib.*
Guacocingo. *ib.*
 Kinderen die aerdigh dansen. *pag. 52*
 Ydele beshigheden der Monicken. *ib.*
 Vryheden van die van *Guacocingo*. *ib.*
 Waer door verkregen.

Koude

I N D E X.

Konde op het geberghte.

pag. 53

C A P. XIII.

OR-toght van Cortez tegens Mexico. *ib.*
 Die van Mexico stoppen den wegh. *ib.*
 Welcke de Spaigniaerden openen. pag. 54
 Versuyt der Mexicanen. *ib.*
 Cortez ondeckt het Leger der Mexicanen, En
 slaet het selve. *ib.*
 Quahutepec. pag. 55
 Texcuco. *ib.*
 Hoe die Stadt sigh aen de Spaigniaerden
 overgaf. *ib.*
 Cortez treckt daer binnen. *ib.*
 De Inwoonders vlughten. *ib.*
 Cortez stelt een Christen tot Koningh over
 Texcuco. pag. 56
 Sijne trouwe aen de Spaigniaerden. *ib.*
 De Mexicanen trecken tegens desen Koningh
 op. pag. 57
 Cortez begeeft sich tegens haer te velde. *ib.*
 Cortez brengt sijne Roey-barquen te Tex-
 cuco. *ib.*
 Wijse op dewelcke sulcks geschiedde. *ib.*
 Veel Indiaenen geven sich aen de Spaen-
 sche over pag. 58
 Cortez bereyt sich tot het belegh van Mexi-
 co. *ib.*
 Roey-barquen met Menschen Vet geroet.
ib.
 Getal van de Spaigniaerden die Mexico bele-
 gden. pag. 59
 Sy trecken te veld. *ib.*
 Haere verdeelinge. *ib.*
 Cortez begeeft sich op de Vloot. *ib.*
 Het welck hem door sijn Volck werd ontra-
 den. *ib.*
 Doch haeren raed door hem veracht. *ib.*
 Sijn redenen daer toe. *ib.*
 Hedendaeghsche Staet van Texcuco. pag. 60
 Cederbomen om Texcuco. *ib.*
 Mexicalcingo voortijds een groote Stad. *ib.*
 Guelacac een seer schoon Dorp. pag. 61
 Komste te Mexico. *ib.*

C A P. XIV.

VOorsigtigheyt der Geestelijken. *ib.*
 Vermaeckelijckheden van het Huys St.
 Jacynbo. pag. 62
 Onderscheyd omtrent het voedsel in *Eurepa*
 en *America.* *ib.*
 Swackheyt des maeghs in *America.* pag. 63
 Reden daer van. *ib.*
 Bedriegelijcke Menschen in *America.* *ib.*
 Aerdigh segghen van Coninginne Elisa-
 beth. *ib.*
 Situatie van Mexico. pag. 64

C A P. XV.

Beschrijvinge van het Meer van Mexico. *ib.*
 Desselfs oorspronck. pag. 65
 Sout daer uyt gemaectt. *ib.*
 Brandende Bergh in *Guatimala.* *ib.*
 Werne Baeden uyt de natuere.
 Meenighvuldige aert-bevingen in *America.*
 pag. 66
 Sout ende soet waeter in een Meer. *ib.*
 Wreetheyd der Spaigniaerden over de In-
 dianen. *ib.*
 Het Meer van Mexico van de Stadt af-ghe-
 leydt. *ib.*

C A P. XVI.

Beschrijvinge van het oude Mexico. pag. 67
 Paleys des Koninghs. *ib.*
 Praghtigheyt van het selve. *ib.*
 Indiaensche Bedden. *ib.*
 Vrouwen daer in. *ib.*
 Worden opgesloten. pag. 68
 Ander Palley. *ib.*
 Vijvers voor Vogelen. *ib.*
 Meenigte van deselve. *ib.*
 Derde Paleys. *ib.*
 Beschrijvinge daer van. *ib.*
 Barbarische Ouders. *ib.*
 Roof-Vogelen. *ib.*
 Wildt Gedierte. pag. 69
 Slangen, Agedissen, &c. *ib.*
 M m Met

I N D E X.

Met Menschen bloed gevoest.	<i>ib.</i>	Desperaet voor nemen.	<i>ib.</i>
Tempel onder de aerde.	<i>ib.</i>	Groote ellende en honger in de Stadt.	<i>ib.</i>
Sijn Schatten.	<i>ib.</i>	<i>Cortez</i> sommeert de Stadt voor het laetse.	<i>ib.</i>
Magazijn des Conincks.	<i>pag. 70</i>	Gramschap des Coningh.	<i>pag. 76</i>
Vergifigh Geweer.	<i>ib.</i>	Voor nemen om te stormen.	<i>ib.</i>
Swaerden van Houdt ende Steen.	<i>ib.</i>	De Stadt bestormt, en ingenomen.	<i>pag. 77</i>
Wonderlijk Lijm.	<i>ib.</i>	De Coningh gevangen.	<i>ib.</i>
Beelden van Bloemen ende Kruiden gemaakt.	<i>ib.</i>	Verfoeckt gedood te worden.	<i>pag. 78</i>
Landt-huyfen des Conincks.	<i>ib.</i>	Wert van <i>Cortez</i> getrooft, en hy belast de sijne het Geweer nederte leggen.	<i>ib.</i>
Haeren toefel.	<i>pag. 71</i>	Maght van <i>Cortez</i> .	<i>ib.</i>
Waranden met Wildt.	<i>ib.</i>	Getal der dooden aen beyde de zijden.	<i>ib.</i>
Lijf-waght des Conincks.	<i>ib.</i>	Pest in de Stadt.	<i>ib.</i>
Maght van het Rijke van <i>Mexico</i> .	<i>ib.</i>	Stantvastigheyd der Inwoonders.	<i>ib.</i>
Waer toe de Grootten verplicht waren.	<i>ib.</i>	<i>Americanen</i> eeten niet dan haere vyanden.	<i>ib.</i>
Hoe des Coninghs Huyfen gebouwt ende onderhouden wierden.	<i>ib.</i>	Kloeckmoedigheyd der Vrouwen.	<i>pag. 79</i>
Brant-hout voor het Paleys.	<i>ib.</i>	<i>Mexico</i> wert geplondert, verbrant, en weder herbouwt.	<i>ib.</i>
Drie'erley Straeten in <i>Mexico</i> .	<i>ib.</i>		
Water-leydinge tot den dranck.	<i>pag. 72</i>		

C A P. XVII.

N Aems-oorsponck van de Stadt <i>Mexico</i> .	<i>ib.</i>
Oude naem van deselye.	<i>ib.</i>
Waepen van <i>Mexico</i> .	<i>pag. 73</i>
Verscheydene gevoelens over des naems oorspronck.	<i>ib.</i>
Het gemeene gevoelens daer over.	<i>ib.</i>
Optellinge van haere Coningen.	<i>ib.</i>
Edelmoedige daed van <i>Tlacaellec</i> .	<i>ib.</i>

C A P. XVIII.

M <i>ontezuma</i> gevangen en <i>Qualpaposa</i> gestraft.	<i>pag. 74</i>
Strijd van 2 a 3 dagen.	<i>ib.</i>
<i>Montezuma</i> raecht ellendigh aen sijn eynde.	<i>ib.</i>
Historische aenmerkinge.	<i>ib.</i>
<i>Quahuimot</i> werd tot Coning gekofen.	<i>pag. 75</i>
De Spaensche vlughten uyt <i>Mexico</i> .	<i>ib.</i>
Belegeren het wederom.	<i>ib.</i>
Brengen het in de uytterste noor.	<i>ib.</i>
Herdneckigheyd der Inwoonders.	<i>ib.</i>

C A P. XIX.

B eschrijvinge van de Merckt.	<i>ib.</i>
Groot getal van <i>Canos</i> .	<i>pag. 80</i>
Dorp-merckten.	<i>ib.</i>
Verdeeling van de Merckt van <i>Mexico</i> .	<i>ib.</i>
Waeren die daer op verhandelt wierden.	<i>ib.</i>
Kleederen van veeren.	<i>pag. 81</i>
Wondere konste der Indiaenen om alles van veederen te maecken.	<i>ib.</i>
Haere groote geduerfaemheyd ende uytnemende gedult.	<i>ib.</i>
Konstige Gout-smeden onder deselye.	<i>ib.</i>
Aerdige gegotene Wercken.	<i>pag. 82</i>
Vervolgh van de Koopmanschappen die op de Merckt gebracht wierden.	<i>ib.</i>
Medicijn-konste.	<i>ib.</i>
Apotheeckers.	<i>ib.</i>
Wonderlijcke Koopmanschappen.	<i>ib.</i>
Vremde spijse.	<i>pag. 83</i>
<i>Cacao</i> .	<i>ib.</i>
Verstreckt voor spijse en gelt.	<i>ib.</i>
De Coningh treckt gelt van de Merckten.	<i>ib.</i>
Merckt-Meefters.	<i>ib.</i>

Merckt-

I N D E X.

Merckt-Reghters.	<i>ib.</i>	Munte te <i>Mexico.</i>	<i>ib.</i>
Handel door reuylinge gedreven.	<i>ib.</i>	Nieuw <i>Mexico.</i>	<i>ib.</i>
Maeten.	<i>ib.</i>	Univerfiteyt.	<i>pag. 93</i>
Straffen voor die valsche maeten hadden.	<i>pag. 84</i>	Onderfcheyd der Inwoonders.	<i>ib.</i>
Tempelen.	<i>ib.</i>	Arme hovaerdyc.	<i>ib.</i>
Op wat wijfe gemaect.	<i>ib.</i>	Spoedige aengroeyinge van <i>Mexico.</i>	<i>ib.</i>
Befchrijvinge des Tempels.	<i>ib.</i>	Indiaenen door de Spaensche vernietigt.	<i>ib.</i>
Altaren.	<i>ib.</i>	Woonplaetfe der Indiaenen.	<i>pag. 94</i>
Capelle.	<i>pag. 85</i>	Getal der Indiaenen in <i>Mexico.</i>	<i>ib.</i>
Gebede-plaets der Priefteren.	<i>ib.</i>	Manier van bouwen.	<i>ib.</i>
Godt des Lughts.	<i>ib.</i>	Straten.	<i>ib.</i>
Vervaerlijcke Poorte.	<i>ib.</i>	Caroffen.	<i>ib.</i>
Huyfen der Priefteren.	<i>pag. 86</i>	Toefel der Paerden.	<i>pag. 95</i>
Magazijn.	<i>ib.</i>	Netheyd der Straeten.	<i>ib.</i>
Menfchen-bloed een voet dick op de aerde beftalt.	<i>ib.</i>	Koftelijk Juweel.	<i>ib.</i>
Wijfe van Menfchen te offeren.	<i>ib.</i>	Praght en uytfteekentheyd der Kercken-Cieraden.	<i>ib.</i>
		Vryheyd der Vrouwen in het fpeken.	<i>ib.</i>
		Geval daer door aen den Autheur bejgent.	<i>pag. 96</i>
C A P. XX.		Praght in klederen.	<i>ib.</i>
D es Tempels inkomen.	<i>pag. 87</i>	Overvloet van Juwelen.	<i>ib.</i>
2000. Goden in <i>Mexico.</i>	<i>ib.</i>	Kleedinge der Negerinnen.	<i>ib.</i>
Koftelijke Af-goden.	<i>ib.</i>	Is feer lightveerdigh.	<i>pag. 97</i>
Befchrijvinge daer van.	<i>ib.</i>	Onkuysheyd van defelve.	<i>ib.</i>
Wonderlijk Af-goden Beeld.	<i>pag. 88</i>	Liefde tot de Kercke ende de Kerckelijke Perfoonen.	<i>pag. 98</i>
Gewijdt waeter.	<i>ib.</i>	Voorbeeldt daer van.	<i>ib.</i>
Wonderlijk Schavot.	<i>ib.</i>	<i>Alonso Cueller</i> , fijnen rijkdom.	<i>ib.</i>
Toorens van Doods-hoofden.	<i>ib.</i>	Mildaedigheyd aen de Kercke.	<i>ib.</i>
Door het vyer verbrandt.	<i>pag. 89</i>	Onkuysheydt.	<i>ib.</i>
<i>Mexico</i> werdt herbouwt.	<i>ib.</i>	Sijne geveynftheyd werd ontdeckt.	<i>ib.</i>
		Hoe Goduloofers Volck, liberaelder aen de Kercken.	<i>pag. 99</i>
C A P. XXI.		Getal der Cloofsters ende Kercken in <i>Mexico.</i>	<i>ib.</i>
V erdeelinge van <i>Mexico.</i>	<i>pag. 90</i>	Haer praghtigh gebouwfel, en innerlijke rijkdom.	<i>ib.</i>
Voorrechten voor de op-bouwers.	<i>ib.</i>	Het leven der Religieufen.	<i>ib.</i>
Groote toe-vloed van Inwoonders.	<i>ib.</i>	Twift onder de Paters <i>de la Merced.</i>	<i>ib.</i>
Sterfte daer onder.	<i>ib.</i>	Ongebondenheyd der Nonnen ende Monicken.	<i>ib.</i>
Swaeren arbeydt.	<i>pag. 91</i>	Ydele befigheden der Geestelijke.	<i>pag. 100</i>
Gifte des Coninghs van Spaignien aen <i>Cortez.</i>	<i>ib.</i>	Misbruyck van de Kercken.	<i>ib.</i>
Heerlijk Paleys.	<i>ib.</i>	Befchrijvinge van de Merckt.	<i>ib.</i>
Damp des Meers.	<i>ib.</i>		<i>Galca</i>
Florifanten staet van <i>Mexico.</i>	<i>ib.</i>		
Seeckerheyd der Spaensche te <i>Mexico.</i>	<i>pag. 92</i>		
Koophandel van <i>Mexico.</i>	<i>ib.</i>		

I N D E X

Galeryen daer op. *ib.*
 Paleys van den Viceroy. *ib.*
La Plateria. *ib.*
 St. Augustijns straete. *ib.*
 Arent-straet. *pag.* 101
 Paleys van *Cortez.* *ib.*
La Alameda. *ib.*
 Praegt der Edellingen, Als oock der Da-
 mes, En des Viceroy's. *ib.*
 Min-yver der Spaensche. *pag.* 102
 Kerckelijke vryheyd. *ib.*
 Loffen gront van *Mexico.* *ib.*
 Voorbeeld daer van. *ib.*
 Wegen om tot *Mexico* te komen. *ib.*

C A P. XXII.

Beschrijvinghe van de vrucht *Nagbili.*
pag. 103
 Het onderscheyt, En smaeck van deselve. *ib.*
 Wonderse uytwerckfelen van een soorte van
 deselve. *ib.*
 Onkunde der Doctoren. *ib.*
 Maniere om die te nuttigen. *ib.*
 Bedrogh daer door gepleeght. *pag.* 104
 Waffende *Blanc-manger.* *ib.*
 Beschrijvinge daer van. *ib.*
Pinnas. *ib.*
 Beschrijvinge daer van. *ib.*
 Hoemen deselve nuttigh.
 Druyven, &c. *ib.*
Merl. een Boom. *pag.* 105
 Gebruyck daer van. *ib.*
 Lof van *Mexico.* *ib.*

C A P. XXIII.

Maght van de Viceroy. *ib.*
 Uytstreckinge van sijne Jurisdicctie. *ib.*
 Sijn inkomen. *ib.*
 Listen van de Onder-Coningh om geld te
 trecken. *pag.* 106
 Winsten van den Marquis *de Serralvo.* *ib.*
 Sijn geschenck aen den Coningh. *ib.*
 Rechts-bestellinge in *Mexico.* *ib.*
 Grootte maght van de Viceroy. *ib.*

C A P. XXIV.

Deughden van den Grave van *Gelous.*
pag. 107
 Sijne exacte Justitie. *ib.*
 Sijne groote gierigheyd. *ib.*
 Voorbeeld daer van. *ib.*
 Het Volck, door den Viceroy mishandelt,
 Klaeght aen den Aerts-bisshop. *pag.* 108
 Welcke *Pedro Mexia* in den band doet. *ib.*
 Die daer mede spot. *ib.*
 Stilltant van Godts-dienst. *ib.*
 Kost den Gecefnureerde 1000. Rijcks-dael-
 ders daeghs. *pag.* 109
Dom Pedro vlucht by den Viceroy. *ib.*
 Die sich tegens den Aerts-bisshop stelt. *ib.*
 En die weder tegens den Onder-Coningh.
ib.
 Sijne redenen. *ib.*
 De Viceroy geeft last om hem te vanghen.
pag. 110
 Hy vlucht uyt de Stadt. *ib.*
 Doch te vergeefs. *ib.*

C A P. XXV.

Hy vlucht in de Kercke. *ib.*
 Hy werd gevangen. *pag.* 111
 En nae Spaignien gesonden. *ib.*
 De Gemeente beweeght sich. *ib.*
 En werdt door de Kerckelijke aengefet.
pag. 112
 Haer middel daer toe. *ib.*
 Het Volck begint te muytineren. *ib.*
 Begin van den op-loop. *ib.*
 Het Paleys beformt. *pag.* 113
 Den Onder-Coningh van de voornaemste
 van de Stadt verlaeten. *ib.*
 De Onder-Coningh plant den Koninghlijc-
 ken Standaert. *pag.* 114
 Doghte vergeefs. *ib.*
 Dooden in dese rencontre. *ib.*
 Het Paleys in brandt gestoocken. *ib.*
 De voornaemste der Stadt stellen sich tuf-
 schen beyde. *ib.*
 De

I N D E X.

De Onder-Coningh retireert in het Clooster der Franciscanen.	pag. 115	Sententie tegens <i>Zalazar</i> .	ib.
Ordre van het Hof van Spaignien in dese saecke gestelt.	ib.	3 a 4 werden gehangen.	pag. 116.
Straffe daer over geoeffent.	ib.	Politique straffe aen den Aertsch-Bisschop geoeffent.	ib.
Af-keeringheydt de <i>Criolen</i> tegens de spaensche.	ib.	Belooninge van den Viceroy.	ib.
		Politique aenmerckinge.	ib.
		De schuldige vluughten uyt het Paleys.	ib.

R E G I S T E R,

Van de aenmerkelykste saecken ende voor-vallen die in dese REYSE verhaelt werden.

II. B O E C K.

C A P. I.

Voor-nemen van den Autheur om geheel <i>America</i> te beschrijven.	pag. 117
Verdeeling van <i>America</i> .	pag. 118
Verdeeling van het Mexicaensche <i>America</i> .	ib.
En van het Peruviaensche.	ib.
Humeur der Spaigniaerden.	ib.
Provincien in het Peruviaensche <i>America</i> .	ib.
Beschrijvinge van de Provincie van <i>Mexico</i> .	pag. 119
Brandende Bergen.	ib.
Grensen van de Provincie van <i>Mexico</i> .	pag. 120
Spaensche wreetheyd.	ib.
Beschrijvinge van <i>Capultepec</i> .	pag. 121
<i>Tacuba</i> .	ib.
<i>Toluco</i> .	ib.
<i>La Pietra</i> .	ib.
Aengenaeme Woestijne.	ib.
Rijcke Offerhanden aen een L. Vrouwen Beeld, &c.	pag. 122
<i>Tacubaya</i> .	ib.
Beschrijvinge van <i>Guaftacan</i> .	pag. 123

Van <i>Villa-Rica</i> .	ib.
Van <i>Mechoacan</i> .	ib.
<i>Valladolid</i> .	ib.
<i>Sinsoune</i> .	ib.
<i>Pascuar, Coloma, &c.</i>	ib.
Barbarische wreetheydt van <i>Dom Numio de Guzman</i> .	pag. 124

C A P. II.

Solemnisatie van het Huwelijck der <i>Mechoacanen</i> .	ib.
Begravinge der Coningen.	ib.
Giften aenden nieuwen Coningh.	pag. 125
Ceremonien omtrent het Lijck van den overleden Coningh	ib.
Menschen om den dooden Coningh te dienen gedood.	ib.
Vremt-by-geloof.	ib.
Schatten met den Coningh begraven.	pag. 127
Rouwe over de dood des Coningh betoond.	ib.
Overspel met de dood gestraft.	ib.
Hoeren toegelaeten.	ib.
Beschrijvinge van nieuw <i>Gallicien</i> .	ib.

I N D E X.

C A P. III.

X <i>Alisco.</i>	pag. 128
<i>Guadalajara.</i>	ib.
<i>Coarum, &c.</i>	ib.
Kloecke Indiaenen.	ib.
Haere vaerdigheyd.	ib.
Haer rijkdom.	ib.
Meenighte van silver.	ib.
Vreese der Spaigniaerden.	pag. 129
Haer voornemen.	ib.
Beschrijvinge van <i>Quivira.</i>	ib.
Over-een-komfte van de Inwoonders met de Tartaren.	pag. 130
Mensch-eeters.	ib.
Lieden die alle hare nootdrufft van de Offen en Koeyen trecken.	ib.
<i>Cibola.</i>	ib.
<i>Toronaa.</i>	ib.
<i>Tinguez.</i>	ib.
Het nieuwe <i>Albion.</i>	pag. 131
Beschrijvinge daer van.	ib.
<i>Jucatan.</i>	ib.
Beschrijvinge daer van.	ib.
<i>Guatimala.</i>	pag. 132
<i>Acafanul.</i>	ib.
<i>Nicaragua.</i>	ib.
Beschrijvinge daer van.	ib.
Haere Wetten.	pag. 133
Overvloet van leef-toght.	ib.
<i>Leon.</i>	ib.
<i>Grenada.</i>	ib.

C A P. IV.

B Beschrijvinge van het Peruviaensche <i>America.</i>	pag. 134
Verdeeling daer van.	ib.
<i>Peru.</i>	ib.
Rijkdom daer van.	ib.
Mijnen van <i>Potosi.</i>	ib.
Vrughtbaerheyd van <i>Peru.</i>	pag. 135
<i>Lima.</i>	ib.

Mis-flagh der Hollanders omtret het *Callao.*

	ib.
Rijckom van <i>Chili.</i>	pag. 136
Kloeckmoedigheyd der Inwoonders.	ib.
Gierigheyd van <i>Valdivia.</i>	ib.
Is oorlaecke van sijn ellendige dood.	ib.
Beschrijvinge van <i>Castillo d'Oro.</i>	pag. 137
<i>Nombre de Dios</i> ende <i>Porto-Bello.</i>	ib.
Braeve Actien van <i>François Draeck.</i>	pag. 138
	138
En van <i>Oxenham.</i>	ib.
Barbarische Indiaenen willen sich onder de Spaensche begeven.	ib.
Haer Cieraet.	pag. 139
Nieuw <i>Andalusia.</i>	ib.
Nieuw <i>Grenada.</i>	ib.
Beschrijvinge daer van.	ib.
<i>Carthagena.</i>	ib.
Beschrijvinge daer van.	ib.
<i>Abuidai.</i>	pag. 140
<i>Santa Martha.</i>	ib.
<i>Venezuela, &c.</i>	ib.

C A P. V.

E Ylanden van <i>America.</i>	pag. 141
Beschrijvinge van <i>Margarita.</i>	ib.
Groote meenighte van Peerlen.	pag. 142
Maniere om deselve te visschen.	ib.
Handel daer mede gedreven.	ib.
Rencontre tusschen de Engelsehe ende Hollanders salveert de Spaensche Peerl-vanght.	ib.
Beschrijvinge van <i>Jamaica.</i>	pag. 143
Spaensche wreetheyd.	ib.
Beschrijvinge van <i>Cuba.</i>	ib.
Sijne vrughtbaerheyd.	ib.
Aert van het Verckens-vleesch in <i>Cuba.</i>	ib.
Beschrijvinge van de <i>Havana.</i>	pag. 144
Sterckte van de Haven daer af.	ib.
De Hollanders nemen de silvere Vloote.	pag. 146
	146
Den Admirael van deselve wert onthooft.	ib.
Beschrijvinge van <i>Espagnola.</i>	ib.
	Sijae

I N D E X.

Sijne vrughtbaerheyde ende rijkckdom. *ib.*
 Overvloet van Bestiael. *pag. 147*
 Verdeeltcheden onder de Spaigniaerden. *ib.*
 Aerts-Bisdommen in *America*. *ib.*
 Politique regeeringe van *America*. *ib.*

C A P. VI.

DEn Autheur werdt de Reyse nae *Manilla* ontraeden. *pag. 149*
 Verdorventheyde van de Philippijnen. *ib.*
 Swaerigheyde om uyt *Manilla* weder te koomen. *ib.*
 Boosheyde van de Geestelijcke aldaer. *ib.*
 Den Autheur wanckelt in sijn eerste voornemen. *ib.*
 Beraetslaegingh daer over met een Religieus van *America*. *pag. 150*
 Sijne oordeel. *ib.*
 Den Autheur neemt met eenighe van sijne mackers voor in *America* te blijven. *ib.*
 Een Monick vlucht. *pag. 151*
 Gramschap van *Calvo* daer over. *ib.*
 Hy mishandelt de Monicken. *ib.*
 Een, vande blijven wilden, valt af. *ib.*
 Groote consternatie onder de andere. *pag. 152*
 Stantvastigheyde des Autheurs werdt door de andere gevolght. *ib.*
 Beleyt van de Monicken in haere vlucht gehouden. *pag. 153*
 Kleyne voor-raedt van gelt tot de Reyse. *ib.*

C A P. VII.

VOor-sorge van den Onder-Coning ende van *Calvo*. *pag. 154*
 Doch te vergeefs gestelt. *ib.*
 Sy raacken uyt *Mexico*. *ib.*
 Valey van *Alixco*. *ib.*
 Haere vrughtbaerheyde. *pag. 155*
 Goet onthael op den wegh genooten. *ib.*
 Sy beginnen by daege te reysen. *ib.*
 Valey van St. Paulus. *ib.*
 Dubbelden Ooght in deselve. *ib.*
 Rijke Boeren. *ib.*

Geluckige ontmoetingh. *ib.*
 Praght van een Pachter. *ib.*
 Sijne mildaedigheydt. *pag. 156*
Tasco. *ib.*
Chanila. *ib.*
Zumpango. *ib.*
 Gebergte van *Misque*. *ib.*
 Kostelijcke Kercken ten platten lande. *ib.*
 Vrughtbaerheyde van het selve. *ib.*
 Goudt-mijnen. *pag. 157*
 Silver-mijnen. *ib.*
 Yser-mijnen. *ib.*

C A P. VIII.

SObere toestant van alle de Steden in *America*. *pag. 158*
 Regeeringe van *Guaxaca*. *ib.*
 Overvloet van vleesch. *ib.*
 Schoone Peerden, En Confitueren. *ib.*
 Schoone Kercke der Jacobijnen in *Guaxaca*. *ib.*
Chocolate en *Atolla*. *ib.*
 Hoe de *Atolla* gemaectt werdt. *ib.*
 Waer in den rijkckdom van *Guaxaca* bestaet. *pag. 159*
 Sloffigheyde ende securiteyt der Spaigniaerden. *ib.*
 Schoone gelegentheyde ende overvloed van leef-toght in *Guaxaca*. *ib.*
 Haer van de Criolen tegens de Spaensche. *ib.*
 Aenmerckelijck Voorbeeldt daer van. *ib.*
 Alle Religieusen in *America* verbreecken haere gelofte van armoede. *pag. 160*

C A P. IX.

VErtreck van *Guaxaca* na *Chiapa*. *pag. 161*
 Charitative ordre wegens het onderhout der arme Reyfende Monicken ende andere Religieusen. *ib.*
 Proeven daer van te *Antequera*. *pag. 162*
 Wert in de kleyne Vlecken niet onderhouden. *ib.*
Nixapa. *ib.*
 Rijke Monicken aldaer. *ib.*

Vrught-

I N D E X.

Vertreck van St. Christoffel. *ib.*
 Komfte in het gefichte van St. Philippo. *ib.*
 Buyten het welcke fy van den Prieur werden
 ingehaelt. *pag.* 179
 En seer minsaem ontfangen.

C A P. XIII.

P Raghtige intrede in het Dorp selve. *pag.* 180
 Goet onthael met Apen-munte betaelt. *ib.*
 Kostelijck ontbijt. *ib.*
 Ongerustheyd in onse vlughtelingen door
 het seggen van den Prieur. *pag.* 111
 Tournoy-spel. *ib.*
 Vertreck van St. Philippo. *ib.*
 Dat praghtigh is. *ib.*
 De ordre van den Provinciael, nopende
 onse Reyfigers. *pag.* 182
 Door dewelcke sy opgesloten ende te waer-
 ende te brood verwesen worden. *ib.*
 Doch alleen uyt Politie. *ib.*
 Komfte in het Convente *Chiapa.* *pag.* 183
 Beginsel van de penitentie. *ib.*
 Door den Autheur vrolijck over gebraght. *ib.*
 Een aerdigh voorval tusschen den Autheur
 ende een Criool. *ib.*
 Gemackelijcke gevanckenisse. *pag.* 184
 Werden daer uyt ontslagen ende verdeelt. *ib.*
 Den Autheur wert Professor te *Guaimala.* *ib.*
 En by provisie Meester in de Latijnsche Tae-
 le te *Chiapa.* *pag.* 185
 Waer door hy seer gesien ende bemint wert.
ib.

C A P. XIV.

B Eschrijvinge van het Landt ende Provin-
 tie van *Chiapa.* *pag.* 186
 Gelegentheyd daer af. *ib.*
 Overvloect van Cochenille. *ib.*
 Hoofst-gelt in *Chiapa.* *ib.*
 Verdeelinge daer van. *pag.* 187
 Koudt Climaeet in *Chiapa* en hette in de Va-
 leyen. *ib.*
Capacabafla. *ib.*

Izquintenango. *ib.*
 Overvloect van Catoen. *ib.*
 En van Visch, Vleesch, &c. *pag.* 188
 Schaersheyd van gelt. *ib.*
 Schaede door de Crocodillen. *ib.*
 Begerigheyd der Jesuiten vertoont. *ib.*
 Kaerigheyd van die van *Chiapa.* *ib.*
 Haer Koop-handel. *pag.* 189
 Merckt. *ib.*
 Frugaliteyt van de Inwoonders. *ib.*
 Dertele Religieusen. *ib.*
 Plompen Adel. *ib.*

C A P. XV.

S Eer naeuwkeurige Conferentie tusschen
 den Autheur, en een Criolisch Edelman
 van de Stadt van *Chiapa.* *pag.* 190
 Criolische frugaliteyt. *ib.*
 En arme hovaerdye ende ydelheydt. *ib.*
 Hare hanteringe. *pag.* 191
 Haere las hertigheyd ende kleyne genegen-
 heyd tot het reysen en tot de wapenen. *ib.*
 Maght des Gouverneurs. *ib.*
 Onreghtyaerdigh goet bedijdt niet. *ib.*

C A P. XVI.

I nkomen des Bisschops van *Chiapa.* *pag.* 192
 Waer in het bestaet. *ib.*
 Sotternye der Indiaenen. *ib.*
 Den Autheur doet met den Bisschop de visi-
 teten platten Lande. *ib.*
 Humeur van den Bisschop. *pag.* 193
 Misbruyck van de Chocolate door de Vrou-
 wen *ib.*
 Ordre des Bisschop daer tegens. *ib.*
 Verbittert de Vrouwen. *ib.*
 Onversettelijckheyd des Bisschops. *pag.* 194
 Herdneckigheyd der Vrouwen. *ib.*
 Op-loop daer uyt ontsaen. *ib.*
 De Vrouwen gaen in de Klooster-Kercken. *ib.*
 En verlaeten die eyndelijck oock. *ib.*
 De Bisschop werd sieck. *ib.*
 Hy sterft. *ib.*

N n n

Suspi-

I N D E X.

Suspitie wegens sijne doodt. pag. 195
 Lightveerdigheyt van de Vrouwen van *Chiapa*. ib.
 Rencontre van den Autheur met een van deselve. ib.

C A P. XVII.

Beschrijvinge van het Indiaensche *Chiapa*. pag. 196
ib.
 Meenigte van Adel daer in. ib.
 Moedigheyt van een Indiaensche Gouverneur. pag. 197
 Bequaemheyt van de Indianen van *Chiapa* in waeter-vertooningen. ib.
 Andere bequaemheden der Indianen. ib.
 Onvoorsigtigheyt der Spaensche. ib.
 Comedien door de Indianen vertoont. ib.
 Rijkdom der Stadt. ib.
 Overvloed van leefstoght. ib.
 Grootte hette te *Chiapa*. pag. 198
Ingenios. ib.
 Muylen en Paerden. ib.
 Gebreck van Tarwe. ib.
 Handel met Biscuyt ende overvloed van *Caotoen*. ib.

C A P. XVIII.

Beschrijvinge van de Provincie van de *Zoques*. pag. 199
 Haere swackheyt ende de vreesfe der Spaensche. ib.
 Sloffigheyt der Engelsche ende Hollanders. ib.
 Meenigte van Zijde en Cochenille. ib.
 Handel daer mede gedreven. pag. 200
 Aert van de Inwoonders. ib.
 Overvloed van leefstoght. ib.
 Beschrijvinge van de *Zeldales*. ib.
 Wilde Indianen. ib.
Cacao ende *Achiotte*. ib.
 Vrughtbaerheyt van de *Zeldales*. ib.

Gelegentheyd van *Oocingo*. pag. 201
 Voornemen van den Autheur om de *Chocolate* ende de *Atolla* te beschrijven. ib.

C A P. XIX.

Redenen die den Autheur bewegen de *Chocolate* te beschrijven. pag. 202
Naems-oorspronck. ib.
 Definitie. pag. 203
 Beschrijvinge van de vrugt *Cacao*. ib.
 Boter van de *Cacao* gemaectt. ib.
 Hoe lanigheden van deselve. ib.
Galenus by gebraght. ib.
 Sotheyd der Spaensche Vrouwen. pag. 205
 Tederheyd van de *Cacaos* Boomen. ib.
 Hoe de vrugt groeyt. ib.
 Ist tweederley. ib.
 Maeniere om de *Chocolate* te maecten. ib.
Chocolate van *Antonio Colmenero*. pag. 206
 Hoedaenigheyt van de Canceel. ib.
 Van de *Achiotte*. ib.
 Hoe die bereyt wert. ib.
Bainilla. pag. 207
 Hoedaenigheyt van de *Chocolate*. ib.
 Hoe die gemaectt wert. ib.
 Maniere om die te drincken. pag. 208
 Tweede maniere. ib.
 Derde maniere. ib.
 Vierde maniere. pag. 209
 Schaedelijckheyt daer van. ib.
 Swackheyt der maeghe in Indiën. ib.
 Oorsaecken van de verstoppinge door de *Chocolate* verweckt. pag. 210
 Vetheyt door de *Chocolate* verweckt. ib.
 Middel om de *Chocolate* in Engelandt te hebben. ib.
 Onkunde der Engelsche ende Hollanders. pag. 211
 Handel met de *Cacao* gedreven. ib.
 Beschrijvinge van de *Atolla*. ib.
 Hoe die verkoght wort. ib.
 Gebruyck daer van. ib.

C A P.

I N D E X.

C A P. XX.

DEn Autheur wert op sijn vertreck van *Chiapa* door sijne Vrienden beschoncken. pag. 212
 Vertreck uyt *Chiapa* ende komste te *Theopixca*. pag. 213
 Ontmoetinge van een Fransch Prieur. *ib.*
 Die hem veel eer en vrientschap doet. *ib.*
 Komste ende verblijfte *Comilan*. pag. 214
 Dertelheyd der Indianen. *ib.*
 Komste te *Izquimenango*. *ib.*
 Beschrijvinge daer van. *ib.*
 Groote door-toght te *Izquimenango*. *ib.*
 Pragtige inhalinge. *ib.*
 Rijckdom van een Bedel-Monick en Roomsche Simonie. pag. 215
 Vertreck van *Izquimenango*. *ib.*
 Maniere van reysen in dat Landt die seergemackelijck ende onkostelijck is. *ib.*
 Melancolie des Autheurs. *ib.*
 Die verfet wert. pag. 216
 Beschrijvinge van het Geberghte van de *Cuchumatlanes*. *ib.*
St. Martin. *ib.*
 Gewoonte van de Indianen onder malkanaderen. *ib.*
 Koude op het Geberghte. *ib.*
 Vertreck van *St. Martin*. pag. 217
 Komste in het groote *Cuchumatlan*. *ib.*
 Goet onthael aldaer. *ib.*
 Vertreck van daer. *ib.*
 Komste te *Chanila*. *ib.*
 Miraculeus Beeld te *Chanila*. *ib.*
 Brenght groote rijckdom aen. pag. 218
 Kostelijcke Kerck-cieraden. *ib.*
 Vertreck van *Chanila*, en komste te *Chautlan*. *ib.*
 Schoone Druyven. *ib.*
 Handel daer mede gedreven. *ib.*
 Vertreck van *Chanilan*. *ib.*
 Schoon gesichte. *ib.*
 Ontmoetinge van den Prieur van *Sacapula*. pag. 219

Ongefont waeter. *ib.*
 Maeckt Gewellen aen de keel. *ib.*
 Heerlijcke presentatie van den Prieur van *Sacapula*. *ib.*
 Beschrijvinge van het Dorp van *Sacapula*. *ib.*
 Schoone Dadelen. pag. 220
 Vertreck van *Sacapula*. *ib.*
 Ende komste te *St. Andrea*. *ib.*
 Vertreck van daer. *ib.*
 Aengenaeme naght-ruff. *ib.*
 Gevaerlijcke passagie. *ib.*
 Ontmoetingh van die van *Zoiaba*. *ib.*

C A P. XXI.

SEer groot gevaer van den Autheur. pag. 221
 Onnosfelyheit der Indiaenen. *ib.*
 Volhardinge in deselve. pag. 222
 Hoe het gevaer was by gekomen. *ib.*
 Andere Indiaenen alsoo onnosfel als de eerste. *ib.*
 Komste te *Zoiaba*. *ib.*
 Goddeloose Politie der Monicken. *ib.*
 Godts lasterlijck te werck gestelt. pag. 223
 Offerhanden der Indianen. *ib.*
 Somme van de Offerhanden. pag. 224
 Beschrijvinge van *Zoiaba*. *ib.*
 Beleeftheyd der Indianen. *ib.*
 Vertreck uyt *Zoiaba*. *ib.*

C A P. XXII.

SOrge der Indiaenen omtrent den last der Geestelijcke. pag. 226
 Vertreck nae *St. Martin*. *ib.*
 Komste aldaer. *ib.*
 Gelegenheyd ende vrughtbaerheyd. *ib.*
 Vertreck van *St. Martin*. pag. 227
 Rijcke Indianen te *Chimaltenango*. *ib.*
 Schoone Jaer-merckt. *ib.*
 Vermaeckelijckheden op deselve aengesfelt. *ib.*
 Seecker verbastert Spaensch Priefer. *ib.*
 Is seer geveynst aghter-doghtigh. pag. 228
 En qualijck spreekende; Hy drijft bitterlijck den spot met den Autheur, Die hem aerdighlijck beantwoordt, weder bespottende

I N D E X.

Wonderlijke geringe prijfe van het vleeſch ende andere ſpijfe.	<i>ib.</i>	Voorbeelden van haere kloeckmoedigheidt.	<i>ib.</i>
Getal van de Huysen in <i>Guatimala</i> .	<i>ib.</i>	Haven van <i>la Trinidad</i> .	<i>ib.</i>
Merkſt van die Stadt.	<i>ib.</i>	Befchrijvinge van <i>St. Michel</i> .	<i>ib.</i>
Delicateſſen der Criolen.	<i>ib.</i>	Befchrijvinge van de Haven van <i>Realejo</i> .	<i>ib.</i>
Grooten Koophandel in <i>Guatimala</i> .	pag. 243	Hoe den handel van <i>Guatimala</i> op <i>Spaignien</i> wert gedreven.	<i>ib.</i>
Rijckdom der Stadt.	<i>ib.</i>	Groote aſſurance en fergeloosheydt der <i>Spaigniaerden</i> .	<i>ib.</i>
Regeeringe van <i>Guatimala</i> ende het omleggende Landt.	<i>ib.</i>	Schoone ende ruyme Haven van <i>Golfe-Dolce</i> .	<i>ib.</i>
Befchrijvinge van het Hof van <i>Guatimala</i> .	pag. 244	Laf-hertigheydt der <i>Spaenſche</i> .	<i>ib.</i>
Tractament des <i>Preſidents</i> van <i>Guatimala</i> .	<i>ib.</i>	De <i>Hollanders</i> nemen <i>Truxillo</i> in, en verlaeten het ſelve ſleghtelijck.	<i>ib.</i>
Hiſtorie van <i>Dom Juan de Guzman</i> .	<i>ib.</i>	Gerevolteerde <i>Negers</i> .	pag. 253
Gierigheydt van <i>Dom Gonzalvez de Paz de Lorenzana</i> .	<i>ib.</i>	Doen groote ſchaede aen de <i>Spaigniaerts</i> .	<i>ib.</i>
Voorbeeld daer van.	<i>ib.</i>	Haere <i>Wapenen</i> .	<i>ib.</i>
Tractament der <i>Raeden</i> en des <i>Fiscaels</i> .	<i>ib.</i>	Sy verlanghen nae <i>Engelſche</i> ofte <i>Hollanders</i> .	<i>ib.</i>
Groot profijt der <i>Raeden</i> .	pag. 245	<i>Acaſabaſtan</i> .	<i>ib.</i>
Quaede adminiſtratie der <i>Juſtitie</i> .	<i>ib.</i>	<i>Bobo</i> een aengenaem ſlagh van viſch.	<i>ib.</i>
Kercken van <i>Guatimala</i> .	<i>ib.</i>	<i>Tepemechin</i> een ſoorte van Voorn.	pag. 254
Cloofſters.	<i>ib.</i>	Schoone <i>Milloenen</i> .	<i>ib.</i>
Inkomen der <i>Jacobijnen</i> .	<i>ib.</i>	<i>Yfer</i> ende koper-mijnen.	<i>ib.</i>
Haere Schatten.	<i>ib.</i>		
Befchrijvinge van haer Clooſter.	pag. 246		
Befchrijvinge van het <i>Convent de la Concepcion</i> .	<i>ib.</i>		
Hiſtorie van <i>Donna Juanna de Maldonado</i> .	<i>ib.</i>		
Op-loop door haer ontfiaen.	pag. 247		
Wert door den <i>Preſident</i> geſlift.	<i>ib.</i>		
Groote praght ende rijckdom van een <i>Nonne</i> .	pag. 248		
Koſtelijcke <i>Capelle</i> ofte gebede-kamer.	<i>ib.</i>		
Verdorvenheydt der Clooſteren.	<i>ib.</i>		
Ongebondenheydt ende Goodloosheydt in de Stadt.	pag. 249		

C A P. II.

Grootte van het Landt van <i>Guatimala</i> .	<i>ib.</i>
Havenen.	<i>ib.</i>
Koopmanſchappen die daer gebraght werden.	pag. 250
Vrughtbaere Landt-ſtreecke.	<i>ib.</i>
Swaere donder en blixem.	<i>ib.</i>
Deſperate <i>Negers</i> .	<i>ib.</i>

C A P. III.

Een <i>Revier</i> die gout geeft.	pag. 255
Wreedheydt der <i>Spaigniaerden</i> .	<i>ib.</i>
Doet een <i>Gout</i> -mijne verlieſen.	<i>ib.</i>
Seecker rijk Neger.	<i>ib.</i>
Is verdaght van die <i>Mijn</i> te weten, en wert daer over aengeſproocken, doch verantwoort ſich ſeer wel.	pag. 356
<i>Revier</i> van de <i>Koeyen</i> levert eenigh gout uyt.	<i>ib.</i>
Befchrijvinge van de <i>Valey</i> van <i>Mixco</i> en <i>Pinola</i> .	<i>ib.</i>
Hiſtorie van <i>Juan Palomeque</i> .	pag. 257
Sijn rijckdom.	<i>ib.</i>
Sijne Gierigheydt.	<i>ib.</i>
Sijne barbariſche wreedheydt over ſijne <i>Slaven</i> en <i>Negers</i> .	<i>ib.</i>
Sijne onkuyſſiche beſtigheydt.	pag. 258
Sijn Moorden.	<i>ib.</i>

I N D E X.

Eremitagie van onse Vrouwe van den Bergh Carmel. *ib.*
 Beschrijvinge van *Mixco* *ib.*
 Getal van de Muyl-efels in de Valeye van *Mixco*. pag. 259
 Schoon Aerde-werck te *Mixco*. *ib.*
 Beschrijvinge van *Pinola*. *ib.*
Baranecas. *ib.*
 Beschrijvinge van *Petapa*. pag. 260.
Mojarra een Vifch. *ib.*
 Goede ordre om *Guatimala* van vifch te verforgen. *ib.*

C A P. IV.

NAems-oorspronck van *Petapa*. pag. 261
 Koninghlijke Familie te *Petapa*. *ib.*
 Indianen zijn seer genegen tot dendranck. pag. 262.
 Privilegien van den Gouverneur van *Petapa*. *ib.*
 Magt van den Priefter van het selve Vleck. *ib.*
 Pragtigh Kerck-cieraed. *ib.*
 Jaer-merckt van *Petapa*. *ib.*
 Stier-lopen. *ib.*
 Historie van *Sebastiano Savaletta*. pag. 263
 Tweederhande Suycker-molens *Trapiches*, ende *Ingenios*. *ib.*
 Beschrijvinge van de Suycker-molen van *Avis*. *ib.*
 Beschrijvinge van *Amatulan*. *ib.*
 Warme baeden te *Amatulan*. pag. 264
 Sout aen een soet Meer gevonden. *ib.*
 Merckt-plaetse van *Amatulan*. *ib.*
 Dubbelden Ooghft in de Valeye van *Mixco*. *ib.*
 Vremde maniere van dorfschen. pag. 265
 Vremde manier van het Landt te mesten. *ib.*
St. Lucar. pag. 266
 Wonderlijk getempert Climaet van dat Dorp, doet het Koorn merkkelijk vermeerderen. *ib.*
 Hoemen het Koorn bewaert. *ib.*
Milpas. pag. 267.
 Swacke situatie van *Guatimala*. *ib.*

Moeyelijke passagie. *ib.*
 Aengename wegh. *ib.*
 Besluyt des Capitells. *ib.*

C A P. V.

OOrspronck van den naem van *Vera-Pax*. pag. 268
 Beschrijvinge van die Provincie. *ib.*
Coban. *ib.*
 Ongetemde Indiaenen beletten den handel tusschen *Guatimala* ende *Jucatan*. pag. 269
 Historie van de Reyse van seecker Religieus. *ib.*
 Handel van die van *Vera-Pax* op de Golf. *ib.*
 Koopmanschappen van het Landt van *Vera-Pax*. pag. 270
 Wegh van *Guatimala* nae *Vera-Pax*. *ib.*
 Beschrijvinge van het Geberghte van de *Sacatepeques*, de Dorpen daer op, ende de Inwoonders van deselve. *ib.*
 Groote mildaedigheydt van een godtloos Indiaen. *ib.*
 Bouquetten Pluymen die te huer gaen. *ib.*
 Ongemackelijcke en vervaerlijcke wegh op den Bergh *Rabinal*. pag. 271
 Beschrijvinge van de Valeye van *St. Nicolaes*. *ib.*
Robinal een seer schoon Vleck. *ib.*
 Is seer overvloeyende van allerhande vrughten en leef-toght. *ib.*
 Pragtigh tractement van Frater *Juan Baptista*. pag. 272
St. Christoffel. *ib.*
 Een groot Meer door Aerdt-bevinghe ontstaan. *ib.*
 Besluyt van het Capitell. *ib.*

C A P. VI.

BEklaegelijcken staet van de Volckeren van *Guatimala*. pag. 473
 Vergelijkinge tusschen de Indiaenen ende het Volck *Israëls*. *ib.*
 De Indiaenen nemen toe tegens de onderdruckinge. *ib.*
 Ver-

I N D E X.

Verkeerde politie der Spaigniaerden pag. 274
 Middelen om de Spaigniaerden *America* te ontweldigen. *ib.*
 Misflagh van sommige Perfoonen werdt klaerlijck aangewefen. *ib.*
 Kleyne maght der Spaigniaerden in *Guatimala*. *ib.*
 Deerlijke staet der Indiaenen onder de Spaensche. pag. 275
 Deerlijke wanhope der Indianen. *ib.*

C A P. VII.

OP wat pretext de Spaigniaerden hebben den dienst van de Indiaenen vercregen. pag. 136
 Hoe deselve in haeren dienst werden verdeelt. *ib.*
 De *Ivez Repartidor* en sijn Ampt. *ib.*
 Op wat wijze de Indiaenen van hem gehandelt werden als hy die aen de Spaigniaerden uytdoelt. pag. 277
 Profijt van den *Ivez Repartidor*. *ib.*
 Straffe van de Indiaenen die den arbeyt ontfloopen. *ib.*
 Onrechtvaardigheydt omtrent de Indiaenen gepleeght. pag. 278
 Hoe hart ende barbarisch men haer handelt. *ib.*
 Haer sober dagh-gelt. *ib.*
 Grouwelijcke godtloosheden van de Spaigniaerden omtrent dese Indianen gepleeght. *ib.*
 Godtloose wijze om aen de kost te geraecken. *ib.*
 Andere harde soorte van slavernye. pag. 279
 Voorbeeld daer van. *ib.*
 Besluit van dit Capittel. *ib.*

C A P. VIII.

HOe armelijck ende ellendigh de Indianen gemeenlijck gekleedt gaen. pag. 280
 Haer bedde is haere kleedinge. *ib.*

Swaeren arbeyt doet wel rusten. *ib.*
 Kleedinge van de rijkste Indianen. pag. 281
 Sleghte bedden van alle de Indianen. *ib.*
 Waeruyt die bestaen. *ib.*
 Kleedinge der Vrouwen. *ib.*
 Beschrijvinge van de Huysen der Indiaenen. pag. 282
 Haer sobere Huys-raet. *ib.*
 Haere Bad-stoven. *ib.*
 Haere maniere van Hylicken. *ib.*
 Wat kosten daer op lopen. pag. 283
 Hoe het onder haer by erffenisse ende versterftoegaet. *ib.*
 Hoe sy haere Huysen timmeren ende decken. *ib.*

C A P. IX.

HET eeten ende de spijsse der Indianen bestaet meest in boontjens, en werdt verhaelt hoe sy deselve bereyden ende nuttigen. pag. 284
Torilles een soorte van koeckjens en hoe die bereyt werden. *ib.*
 Hoe sy de *Maixz* groen eeten. pag. 285
 Gepelde-gerst van *Maixz*. *ib.*
Tassaios wat die zijn, en de maniere om die te maecken. *ib.*
 Handel daer mede gedreven brenghet groot profijt aen. *ib.*
 Spijsse van de rijke Indiaenen. *ib.*
 Hoe sy Dassen vangen om te eeten. *ib.*
 Egelstot spijsse gebruyckt. pag. 286
 Nier alleen van Indianen, maer oock van de Spaigniaerden. *ib.*
 Dispuyt onder de Theologanten of die vleesch of visch zijn. *ib.*
 Beschrijvinge van de Agedis *Ignana*. pag. 287
 Indianen beminnen den drank. *ib.*

C A P. X.

Beschrijvinge van den Indiaensche drank *chica*, maniere om die te bereyden, vuyle ingredienten die daer in komen, tot een levendige Padde incluyt, ende schaedede.

I N D E X.

delijcke uytwerckfelendaer van. *pag.* 288
 Den Aetheur doet te *Mixco* eenige potten
 met gemelten drack aen stucken slaen,
 ende wert sieck van den stanck. *pag.* 289
 Het is de Spaensche verboden wijn in de
 Dorpen der Indiaenen te verkopen, maer
 die doen het doch evenwel. *ib.*
 DeSpaigniaerden misbruycken de genegent-
 heyd der Indianen tot den drack. *ib.*
 Historie van *Juan Ramos* ende sijn Rijckdom
 door onrechtvaerdigheyt verkregen.
pag. 290
 Een merkeliijk exémpel daer van, En van
 de onrechtvaerdigheyt des Hof van *Gua-*
timala. *ib.*
 Spaensche Godtloosheyd. *ib.*

C A P. XI.

FOrme van haere Borgerlijcke Regerin-
 ge. *pag.* 291
 Getal der Regenten. *ib.*
 Indiaensche Gouverneurs. *ib.*
 Hoe en wanneer de Wet verset wert. *ib.*
 Hoe de Reeckeninghen werden op-geno-
 men. *pag.* 292
 Griffiers in de Dorpen. *ib.*
 Haer inkomen. *ib.*
 Gouverneurs hoe lange die regeren. *ib.*
 Maght ende pouvoir van de Indiaensche Ma-
 gistraet. *ib.*
 Welcke de Spaigniaerden ontwaffen zijn. *ib.*
 Voorbeeld daer van. *ib.*
 Grooté onrechtvaerdigheyt ofte onkunde
 der Spaensche Reghters. *pag.* 293
 Hoe de criminele rechts-pleginge onder de
 Indianen geoeffent wort. *ib.*
 Appel van den Reghter aen den Priester. *ib.*
 Maght des Priesters in criminele saecken. *ib.*
 Vremt gevoelen der Indiaenen omtrent
 haere Priesters. *pag.* 294
 Vremt voorval hier uyt spruytende den Au-
 theur te *Mixco* over-komen. *ib.*

C A P. XII.

ALlerhande slag van hand-wercken on-
 der de Indiaenen geoeffent soo wel als
 onder de Spaensche. *pag.* 295
 Voorbeeld van haere konst in het metse-
 len. *ib.*
 Schoon Klooster door haer te *Amatulan* ge-
 maect, *pag.* 296
 Haere genegentheyd tot het Schilderen. *ib.*
 Haer Schoolen. *ib.*
 Sangers ende Muscanten. *ib.*
 Haer Opper-hoofden den Fiscael. *ib.*
 Sijn Ampt. *ib.*
 Sijn praght en aensien. *ib.*
 Exemptie van alle die aen de Kercke depen-
 deren. *pag.* 297
 Waer toe die weder verbonden zijn. *ib.*
 Hoe den Priester in sijn Huys werdt ghe-
 dient. *ib.*
 Sijne Kocks. *ib.*
 Sijne *Chabals*, Bouteilliers ofte Tafel-dien-
 ders. *ib.*
 Sijne Jongens en haer werck. *ib.*
 Oude Wijven welcke sijne backfters onder-
 wijfen. *ib.*
 Sijne Hoveniers ofte Tuyn-lieden ende Stal-
 kneghten. *ib.*
 Sacristeynen ende hare bedieninge. *pag.* 298
Major-Domos ofte Bedellen van de Gebroe-
 derfchappen ende haer Ampt. *ib.*
 Sijne Visschers. *ib.*
 Wat inkomen den Priester boven dit alle
 heeft. *ib.*
 Besluit des Capitells. *ib.*

C A P. XIII.

Commandeurs wat die zijn. *pag.* 298
 Schattinghe die de Indiaenen haer ge-
 ven. *ib.*
 Waer mede sy die betaelen. *ib.*
 Rigueur met dewelcke die werdt ingevor-
 dert. *ib.*
 Hoe die vergadert wert. *pag.* 300
 Barin-

I N D E X.

Barmhertigheyd der Spaensche omtrent de
Indianen. *ib.*
Vry Dorpen. *ib.*

C A P. XIV.

NAturel der Indianen. *pag. 301*
Haere groote getrouwheyd. *ib.*
Haere stilwijgentheyd. *ib.*
Haer respect voor den Priester. *pag. 302*
Overyloedt van expressien in haere ta-
le. *ib.*
Haere groote welspreckentheyd. *ib.*
De swackheyd van haer gelove. *ib.*
Haere Af-goderye ende by-geloovigheyd.
ib.
Toverye gaet by haer in swangh. *ib.*
Sy werden in wilde Beesten getransfor-
meert.
Vremt by-gelooft der Indianen omtrent de
Heyligen maectt haer yverigh in het
Roomsch Geloof. *ib.*
Oorspronck van de Schilderyen in de Indi-
aensche Kercken. *pag. 303*
Groot profijt ende voordeel des Priesters
van dese dingen. *ib.*
Goddelose aperyen van de Priestershier om-
trent gespeelt. *ib.*
Indianen in de Af-goderye stijven. *pag. 304*
Groote blintheyd der arme Indianen. *ib.*
Wert door de Priesters vermeerderd. *ib.*
Offerhanden door de Indianen aende Beel-
den gedaen. *pag. 305*
Voordeel dat de Priesters van de Wasch-
keersten trecken. *ib.*
Godtlose gierigheyd der Religieusen. *ib.*
Onwetenheyd der Indiaenen in de verbor-
genheden des Geloofs. *ib.*
Een seer aerdigh doch erbarmens waerdigh
voorbeeld daer van. *pag. 306*
Een gruwelijck staeltje van de goddelose lee-
re ende de gierigheyd der Spaensche Prie-
sters. *pag. 307*
Noch soo een staeltje. *ib.*

C A P. XV.

DEvotie ende mildaedigheyd der India-
nen in de goede weecke. *pag. 308*
Bussen om het gelt voor de af-gestorvene te
ontfangen. *ib.*
Noch een staeltje van de gierigheyd ende
godtloosheyd der Kerckelijcken. *ib.*
Groote eenvoudighyde van een Indiaen. *pag. 309*
Op aller zielen dagh werd seer rijckelijck ge-
geven. *ib.*
Wonder apen-spel op den Kers-dagh aenge-
recht. *ib.*
Lockt veele Indianen in de Kercke. *ib.*
Doch al tot profijt des Priesters. *ib.*
Noch een staeltje van de godtlose gierigheyd
der Kerckelijcke. *pag. 310*
Hoe dit aen de particuliere wert te werck
gestelt. *ib.*
Hoe aen een Gebroederschap. *ib.*
Comedie van drie Koningen-dagh. *ib.*
En op Vrouwlight-misse. *ib.*
Godts-lasteringhe op Pinxteren gepleeght.
pag. 311
Gestrenghyde der Indianen in het discipline-
ren. *ib.*

C A P. XVI.

DE Indianen sijn niet alleent ten proye aen
de Geestelijcke, maer generalijck aen
alle de Spaigniaerden, welcke haer groot
ende kleyn door onnutte lasten uyt put-
ten. *pag. 312*
Voorbeeld daer van. *ib.*
De Ouders moeten Schattinge betalen voor
haere huwbaere Kinderen die sy noch niet
hebben uyt getrouwt. *pag. 313*
De Spaigniaerden schrijven de Indiaenen Ja-
ren voor, op dewelcke sy trouwen moe-
ten. *ib.*
En dwingen haer somtijds het selve op de
twaelfende dertien Jaerte doen. *ib.*
Voorbeeld daer van. *ib.*

I N D E X.

En van de Tyranny daer omtrent van de
Spaigniaerden gepleeght. *pag.* 314

C A P. XVII.

V Rolijsk ende lustigh humeur der India-
nen. *ib.*
Hoe sy hun tot het danssen bereyden ende
daer in onder wesen worden. *pag.* 315
Hoe sy den dagh van de Patroonen van hare
Dorpen vieren. *ib.*
Dat mer danssen, suypen ende swelgentoe-
gaet. *ib.*
Toncontin, een maniere van danssen. *ib.*
Hoe die geoeffent ende in het werck wert ge-
stelt. *ib.*
Haere oppronkingen daer in. *ib.*
Tapanabaz, seecker Indiaensh speel-tuygh,
en hoemen op het selve speeld. *pag.* 316
Tweede wijsse van danssen. *pag.* 317
Hoe die in sijn werck gaet. *ib.*
Onderscheyt russchen dese twee eerste voor-
ten van danssen. *ib.*
Haere derde maniere van danssen. *ib.*
Tragedien onder het danssen verthoont. *pag.* 318
Wonder by-geloof ende Superstitie der In-
dianen. *ib.*
Besluyt des Capitfels. *pag.* 319

C A P. XVIII.

D En Autheur wil nae sijn Vaderlant. *ib.*
Verfoeckt hier toe verlos van den Pro-
vinciaal ende den President, die het beyde
weygeren. *ib.*
Hy neemt voor op het platte landt te gaen
woonen om de Indiaensche Tael te lee-
ren ende gelt te winnen. *pag.* 320
Den Autheur schrijft nae Spaignien om sijne
ontslaeginge. *ib.*
Hy laet sich bewegen om in het geselschap
van seeckeren *Moran* een nieuw Landt te
gaen door-reyfen. *ib.*
Sijne loffelijck ooghmerck hier in. *ib.*
Vertreck uyt *Guatimala*. *ib.*
Komt te *Coban*. *ib.*

Vertreck van daer. *pag.* 321
Moeyelijcke wegen. *ib.*
Sy sien Huysen ende bebouwt Landt. *ib.*
En komen by Menschen. *ib.*
Sy trecken vorder en komen weder by ande-
re Indianen. *ib.*
Den Autheur ende meer andere werden
sieck. *pag.* 322

C A P. XIX.

S Y setten den marsch weder voort. *ib.*
Veele werden sieck. *pag.* 323
Den Autheur heeft berouw van de Reyse. *ib.*
Beschrijvinge van de *Hamacs*. *ib.*
Sy ontdekken den vyand. *ib.*
Die haer kloeckmoedelijck aenvalt. *ib.*
Den Autheur hier over in groote vreesse zijn-
de wert door *Moran* getrooft. *ib.*
Eynde van het geveght, getal der dooden,
&c. *pag.* 324
Muyterye der Spaensche Soldaten. *ib.*
Waer uyt die ontfaet. *ib.*
Kloecke resolutie der Indianen. *ib.*
Verscheyde voornemens der Spaensche Sol-
daeten. *ib.*
Tweede attaque der Indianen. *ib.*
De Spaensche resolyeren te rugge te trecken,
maeckende alvorens een accoord met de
Indiaenen. *pag.* 325
Spaensche trecken te rugge. *ib.*
Nemen eenige Kinderen mede. *ib.*
Dwaefsch voornemen van *Moran*. *ib.*
Tegens het welke sich den Autheur stelt. *ib.*
Doch te vergeefs. *ib.*
Vertreck van *Coban* nae de Golf. *ib.*
En van daer nae *Truxillo*. *ib.*
Komt aldaer ende swackheyt der Plaetsse.
pag. 326
Armoede van *Comayagua*. *ib.*
Beschrijvinge van de *Cassave*. *ib.*
Gratias a Dios een goede Valeye. *ib.*
Goedhertige Indiaenen in *Comayagua*. *ib.*
Komt te *Guatimala* daer sy met groote
vreughde en eere werden ontfangen. *ib.*
Ydel

I N D E X.

- Ydelheyd van *Moran*. pag. 327
 Den Autheur ſcheyt van *Moran* af. *ib.*
- C A P. XX.
- M**otiven die den Autheur bewegen om de Indiaenſche Tael op het Landt te gaen leeren. pag. 329
 Hy verſoect fulcks aenden Provinciael die hethem toektaet. pag. 330
 Hy vertreckt van *Guatimala* ende komt te *Pe-tapa*. *ib.*
 Jalouſie tuſſchen de oude ende nieuwe Religiouſen. *ib.*
 Den Autheur wert ſeer wel in de Indiaenſche Tael onderriicht en neemt wacker aen. *ib.*
 Hy begint daer in te Predicken. pag. 331
 En wert volmaectt in die Tael. *ib.*
 Hy wert Paſtoor van *Mixco* ende *Pinola*. *ib.*
 Op wat voorwaerden de Prieſters op de Dorpen werdengefonzen. *ib.*
 Rijckdom ende dertelheyd van de Religiouſen in *Peru*. pag. 332
 Onderscheyt tuſſchen de Religiouſen van *Peru* ende van *Mexico*. *ib.*
 Beſchrijvinge van het inkomen des Prieſters van *Mixco* ende *Pinola*, welck den Autheur ſeer klaerlijck naectt ende kort voorſtelt, waer uyt men kan beſpeuren hoe rijckelijck, weeligh ende dertel ſy aldaer, even als hier de Princen ende Vorſten konnen leven. *ib.*
 Den Autheur treckt meer dan ſes duyſent guldens jaerlijcks van twee Dorpen. pag. 334.
 Hy informeert ſich op het geenehy daer van moeſte uyt-keeren. *ib.*
 Ende accordeert op elf honderdt ende vijf ende twintigh guldens. pag. 335
 Hy koopt een Muyl-eſel. *ib.*
 Hy ſchrijft nae *Spaignien* om ſijne verloffinge, maer krijght ſoberen trooft. *ib.*
 Hier op ſoect hy heymelijck doorte gaen, dat mede niet lucken wil. pag. 336
 Hy geeft ſich over aende Goddelijcke voorſienigheyd. *ib.*
 Sprinck-haenen. *ib.*
 Haere gedaente en meenigthe. *ib.*
 Groote ſchaede door haer gedaen. *ib.*
 Menſchen ende Beefſten lijden door haer ſeer groot ongemack. *ib.*
 Sy bederven de Indigo, Suycker ende Tawe. *ib.*
 Remedien tegens deſe plaeghe aengewent. pag. 337
 Waer door ſy eyndelijck verdreven worden. *ib.*
 Deſe plaeghe was niemant voordeeligh dan de Prieſters. *ib.*
 Doch door Superſtitieuſe en godtloſe mid-delen. *ib.*
 Blind by-geloof der Spaenſche. *ib.*
Taberdillo een Peſtilentiale kooortſe. pag. 338
 Gevaerlijcke uytwerkingen daer van. *ib.*
 Die den Autheur door **G O D T S** hulp ont-gaer. *ib.*
 Getal der dooden daer van in *Mixco* ende *Pinola* die den Autheur duyſent guldens doon winnen. *ib.*
 Middel aengewent om aen de Schattinge door de ſterfte niet te verlieſen. *ib.*
 Ongemenen ſwaeren regen ende ſchricke-lijcken donder. pag. 339
 Droevige gevolgen daer van. *ib.*
 Groot gevaer des Autheurs uyt het welke hem **G O D T** genaedelijck red. *ib.*
 Voordeel uyt het onweder getrocken. *ib.*
Truxillo in *Peru* door Aert-bevinge verſoncken. pag. 340
 De ſchaede die deſelve in *Guatimala* deede gedijdt tot profijt des Autheurs. *ib.*
 Beſchrijvinge van de Aert-bevingen van *America*. *ib.*
 Seer groot gevaer des Autheurs door Aert-bevinge. *ib.*
 Naems-oorſpronck van het Dorp *Pinola*, anders in de Indiaenſche Tael *Tantac* genaemt. pag. 341
 Beſchrijvinge van het Ongedierde *Nigua* ende ſijn gevaerlijcke effecten. *ib.*

I N D E X.

Middelen om die te ontgaen. pag. 342
 De Indiaenen sijn daer vry van. *ib.*
 Den Autheur raectt door een *Nigua* in groot gevaer. *ib.*
 Hy betraght in dit sijn werck **G O D E S** eer pag. 343
 Sijn goedt voornemen omtrent de Indiaenen. *ib.*
 Ende sijne liefde ende genegentheyt tot haer. *ib.*
 Seecker Indiaen wert door sijn Meester seer mishandelt. *ib.*
 Den Autheur doet den Spaigniaert straffen. *ib.*
 Hy raectt daer door in lijfs-gevaer. pag. 344
 Doch doet daer over weder straffe oeffenen. *ib.*

C A P. XXI.

Historie van de Toveraerster *Martha de Carillo*. pag. 346
 Sy wert seer doorde Indiaenen geveest. *ib.*
 Den Autheur nevens een Officier van de Inquisitie beleght informatien tegens haer. pag. 347
 Spreect met haer daer selfs over. *ib.*
 Weygert haer de Communie. pag. 348
 Sy neemt daer wraecke over op haer geschencken. *ib.*
 Traght het oock aen sijn Persoon te doen. pag. 349
 Doch te vergeefs. pag. 350
 Sy dreyghet hem op een nieuw. *ib.*
 Doch sy werdt gevangen ende sterft in hegh-tenis. *ib.*
 Historie van den Toveraer *Juan Gonzales*. *ib.*
 Hy wert in de gedaente van een Leeuw ge-quetst. *ib.*
 Informatien hier over genomen, ende exa-minatiën daer op gedaen. pag. 351
 Historie van *Juan Gomez*. *ib.*
 Hy werdt schiekelijk sieck ende ontbiet den Autheur. *ib.*
 Hy spreect sijne bieghte. *ib.*
 Ende kerst. pag. 352

Sijn leven wert aen den Autheur ont-deckt. *ib.*
Juan Gomez ende *Sebastiano Lopez* veghten in de gedaente van een Leeuw en Tyger met malkanderen. pag. 353
Lopez raectt daer over in hegh-tenis. *ib.*
 De Indiaenen soecken de saecke te versuf-sen. *ib.*
 Doch andere brengen het aen den dagh. pag. 355
 Het lijck van *Gomez* wert geschouwt. *ib.*
 Informatien tegens *Lopez* beleght, die nae *Guatimala* wert gesonden ende aldaer op-gehangen. *ib.*
 Historie van de *Fuertes* te *Mixco*. pag. 356
 Haere Af-goderye komt aen den dagh. *ib.*
 Verkeerde vreesse van een Indiaen. pag. 357
 Den Autheur traght die wegh te nemen. *ib.*
 En doet den Indiaen aenklappen. *ib.*
 Precautie des Autheurs. pag. 358
 Sijne dreyginge aen den Indiaen. *ib.*
 Met dewelcke hy onsightelijk handelt. *ib.*
 Hy bereyt sich tot de Reyse. *ib.*
 Den Autheur gaet den Af-godt met seer groote voorlichtigheyt ende circumspe-ctie op-soecken. *ib.*
 Hy vernaght met sijn geselschap in het Bosch. pag. 359
 Sy vangen haere tweede ondersoeckinge aen. *ib.*
 Sy geraecken op het spoor. *ib.*
 Sien de Speloncke. pag. 360
 Sy vinden den Af-godt. *ib.*
 Beschrijvinge daer van. *ib.*
 Sy nemen hem mede. *ib.*
 Den Autheur doet alle de Spaigniaerden ende de Negers tegens den volgenden Sondagh te Kercke nooden. pag. 361
 Den Autheur brengt den Af-godt aen sijn Huys. *ib.*
 Ende Sondaghs daer nae op den Predick-stoel. *ib.*
 Het Volck koomt in seer groote meenichte te Kercke. pag. 362
 Precautiën van den Autheur. *ib.*
 Sijne

I N D E X.

Sijne Predicatie. *ib.*
 Hy stelt den Af-godt op den Predick-stoel
 aen het Volck voor. *ib.*
 Hy daecht hem ende de Duyvel uyt. *pag. 363*
 Hy vermaent de Indiaenen tot een waerag-
 tigh Geloove in G O D T. *ib.*
 Hy doet den Af-god aen stukken hacken ende
 verbranden. *ib.*
 Hy maeckt sulcks te *Guatimala* bekend. *pag. 364*
 Hy wert van daer bedanckt. *ib.*
 En krijght instructie om sich nae te regule-
 ren. *ib.*
 Stelt den raet die hy krijght te werck. *ib.*
 De Af-goden-dienaers sijn obstinaet. *ib.*
 Haere redenen. *ib.*
 De Af-goden-dienaers leggen den Autheur
 laegen. *pag. 365*
 Bestormen sijn slaep-kamer. *ib.*
 Hy voorset sich ende doet haer waerschou-
 wen. *pag. 366*
 Sy komen voor de tweede reyse weder. *ib.*
 Een van haer wort gequetst. *ib.*
 Sy leggen hem andere laegen. *ib.*
 Brengen hem daer door in groot gevaer. *ib.*
 Den Autheur bemerckt haere laegen. *pag. 367*
 Sy quetsen hem met een mes aen de handt. *ib.*
 En werpen hem ter aerde, van waer hy
 weder op-staet. *ib.*
 Hy wert uyt het gevaer gered. *ib.*
 Een van de geweldenaers werdt gevangen.
pag. 368
 Den Autheur beleght informatie wegens
 dit voorval. *ib.*
 Sorge van de Spaigniaerden voor den Au-
 theurgedragen. *ib.*
 Sy bewaeren hem den volgenden nacht.
pag. 369
 Setten wacht aen het Gevangen-huys. *ib.*
 Verder precautien door haer in het werck
 gestelt. *ib.*
 Sy kloppen de *Alcaldes* op. *ib.*
 Die mer haer de Indianen gaen foecken. *ib.*
 Sy nemen de gedaghte Indiaenen gevangen.
pag. 370

Haer boos voornemen wert ontdeckt. *ib.*
 Men sluyt haer in het gevangen-huys. *ib.*
 'Sorge van den President voor den Autheur
 gedragen. *ib.*
 Sy werden nae *Guatimala* gevoert. *ib.*
 Sy werden in de gevanckenisse gebraght
 ende daer nae gestraft. *ib.*
 Haer groot berouw ende leetwesen. *ib.*
 Wert door den Autheur voor goet gekeurt
 ende oprecht te sijn bevonden. *pag. 371*
 Besluit des Capitfels. *ib.*

C A P. XXII.

DE Autheur krijght permissie van sijnen
 Generael om nae Engeland te keeren.
pag. 372
 Hy maeckt sulcks den Provinciael bekend. *ib.*
 Die hem niet toe-laet te vertrecken, maer
 door weldaeden hem traght te houden.
pag. 373
 Redenen die den Autheur bewegen om te
 blijven. *ib.*
 Den Autheur wert Vicaris van het Dorp ende
 Cloostervan *Amatilan*. *ib.*
 St. Christoffel van *Amatilan* ofte *Palin-
 ha*. *ib.*
 Beschrijvinge van het Dorp selve. *pag. 374*
 Schoone geconijste *Ananassen*. *ib.*
 Steenen door een Vulcanus uytgewor-
 pen. *ib.*
Pampichi een kleyn Dorp. *ib.*
 Naems-oorspronck. *pag. 375*
 Den Autheur doet weder seer groote instan-
 tien om ontslaegen te werden. *ib.*
 Antwoord van den Provinciael. *ib.*
 Replijck van den Autheur. *ib.*
 Dje sijn evenwel genootsaeckt siet te blij-
 ven. *ib.*

C A P. XXIII.

DEN Autheur neemt voor in de sijlste te
 vertrecken. *pag. 376*
 Hy versoeckt van sijn Vicaris-ampt ontsla-
 gen

I N D E X.

gen te zijn, dat hem met moeyte werdt toegeftaen.	<i>ib.</i>	Den Autheur verkoopt <i>zijn Muyl-efels</i>	
Hy werd te <i>Petapa</i> geplaest.	<i>ib.</i>	koorn, &c.	<i>ib.</i>
Hy neemt vastelijk voor dat Landt te verlaeten ende te ontvlughten.	<i>pag. 377</i>	Oock <i>sijne schilderijen, boecken ende ver-der huys-raed.</i>	<i>pag. 378</i>
Hy maect sulcks met listigheyd aen <i>Michael Delva</i> bekend.	<i>ib.</i>	Het <i>Capitaal</i> van den Autheur.	<i>ib.</i>
Redenen waarom hy dat doet.	<i>ib.</i>	Waer in hy het selve besteeft.	<i>ib.</i>
<i>Delva</i> presenteert hem te versellen, maer hy slaet sulcks af.	<i>ib.</i>	Voor-bereydfelen tot de vlught.	<i>ib.</i>
		Den Autheur send <i>zijn Bagagie</i> voor uyt.	<i>ib.</i>
		Begeeft sich vier daeghen daer nae op de vlught.	<i>ib.</i>

R E G I S T E R

Van de aenmerckelijckste saecken ende voor-vallen die in dese REYSE verhaelt werden.

IV. B O E C K.

C A P. I.

B Ekommernisse des Autheurs, over den wegh die hem te nemen stontd.	<i>ib.</i>	den den mond der Helle noemen.	<i>ib.</i>
	<i>pag. 379</i>	Seecker Religieus tragh deselve te besightigen.	<i>pag. 383</i>
Difficulteyten op de wegen van de <i>Golf, Mexico, &c.</i>	<i>pag. 380</i>	Hy wert ter aerde geworpen ende feer sieck.	<i>ib.</i>
Den Autheur neemt <i>zijn wegh</i> door <i>Nicaragua</i> ende het Meer van <i>Grenada</i> .	<i>ib.</i>	Verhael daer van door andere Perfoonen.	<i>ib.</i>
Hy neemt permissive een beleest afscheydt van den <i>Provinciael</i> .	<i>ib.</i>	Wat den Autheur daer van heeft vernomen ende seggen kan.	<i>ib.</i>
Precautie van den Autheur.	<i>ib.</i>	Redenen waarom hy geen onderfoeck dede.	<i>ib.</i>
Hy treckt uyt <i>Petapa</i> .	<i>ib.</i>	<i>Chaletapan</i> een groot Dorp.	<i>ib.</i>
Beschrijvinge van <i>Sierra Rosonda</i> .	<i>ib.</i>	Precautie van den Autheur gebruyckt om de Stadt <i>St. Salvador</i> te passeren.	<i>pag. 384</i>
<i>Los Esclavos</i> een <i>Indiaensh</i> Dorp.	<i>pag. 381</i>	Beschrijvinge van <i>St. Salvador</i> .	<i>ib.</i>
Naems-oorspronck daer van.	<i>ib.</i>	Hy passeert geluckelijk door de Stadt.	<i>ib.</i>
Oorspronck van de naem van <i>Amaitlan</i> .	<i>ib.</i>	Komste aen <i>Rio de Lempa</i> ende by den voor uyt getrocken <i>Indiaen</i> .	<i>ib.</i>
Komste te <i>Agnachapa</i> ende te <i>Trinidad</i> .	<i>ib.</i>	Gróot voor-regh van die genee welcke <i>Rio de Lempa</i> passeren, Het welcke den Autheur feer verheught.	<i>pag. 385</i>

C A P. II.

Schoon aerde-werck te <i>Trinidad</i> .	<i>pag. 382</i>	Hy passeert <i>Rio de Lempa</i> ende pleyftert aen de andere zijde met geruht herte.	<i>ib.</i>
Beschrijvinge van het gene de <i>Spaigniaer-</i>		Komste	<i>ib.</i>

I N D E X.

Komfte te *St. Michael*. *ib.*
 Beschrijvinge daervan. *ib.*
 Genegentheyd vanden Indiaen. *ib.*
 Den Autheur fend sijne Bagagie te Lande,
 ende hy selve gaet te water ven *St. Michael*
 nae *La Vieja*. pag. 386

C A P. III.

Komfte *Realejo*. pag. 387
 Redenen waerom den Autheur daer
 niet te Scheepe gaet. *ib.*
 Plaifantie van de Provincie van *Nicaragua*. *ib.*
 Gelegenheyd van de Stadt *Leon*. pag. 388
 Sotte inbeeldinge ende bestaen van een *Re-*
ligieus de la Merced. *ib.*
 Aert van de Inwoonders van *Leon*. *ib.*
 Mahomets Paradijs. *ib.*
 Komfte te *Grenada*. *ib.*
 Liefde ende genegentheys van *Michael Delva*.
 pag. 389.

Oock van den Indiaen. *ib.*
 Die met traenen af-scheyt neemt. *ib.*
 Den Autheur verkoopt sijne Muyl-efels. *ib.*
 Begeeft sich ten platten lande. pag. 390
 Aenmerckens-waerdige dingen in *Grenada*. *ib.*
 Rijcke Koop-lieden. *ib.*
 Den Autheur werdt geallarmeert door de
 komfte van eenige uyt *Guatemala*. *ib.*
 Gevaer in het overvaeren van het Meer van
Grenada. pag. 391
 Groote meenigte muggen ende onverdrae-
 gelijcke hette. *ib.*
 Den Autheur bereyt sich tot sijn vertreck uyt
Grenada. *ib.*
 Hy wert in het selve belet door ordre van het
 Hof van *Guatemala*. *ib.*
 Het welcke hem seer ontfet ende verlegen
 maect. pag. 392
 Ydele overlegginghen om wegh te raec-
 ken. *ib.*
 Men raed hem om nae *Costa-Rica* te gaen. *ib.*
 Het welck hy nevens drie Spaigniaerden
 aenneemt. pag. 393
 Den Autheur scheyt eyndelijck van *Michael*
Delva. *ib.*

C A P. IV.

DEn Autheur vertreckt met drie Spaig-
 jaerden uyt de Stadt van *Grenada*. pag.
 394
 Sy werden by-nae door een Crocodil ver-
 snelt. *ib.*
 Maniere om dit Dier te ontkomen. *ib.*
 Naturel van het lopen der Crocodillen.
 pag. 395
 Grootte van het Meer ofte Moeras van *Gre-*
nada. *ib.*
 Groote Bosschen ende Woestijnen. *ib.*
 Hutten voor de Reysigers gemaect. *ib.*
 Komfte te *Carthago*. *ib.*
 Negotie van die Plaetse. *ib.*
 Beschrijvinge daer van. pag. 396
 Sy vinden eyndelijck gelegenheyd om
 t' Scheep te koomen. *ib.*
 Vertreck uyt *Carthago*. *ib.*
 Sleghte Dorpen ende ruwe Inwoonders. *ib.*
 Komfte aen de Reviere en aen boort. *ib.*
 Beschrijvinge van de Reviere van *Suere*. *ib.*

C A P. V.

SY komen in Zee ende ontdekken twee
 Scheepen. pag. 397
 Sy kiefen de vlucht. *ib.*
 Maer werden gedwongen te strijcken. *ib.*
 Gedaghten des Autheurs. *ib.*
 Sy werd genomen. pag. 398
 Historie van *Daguillo*. *ib.*
 Den Autheur verliest seven duysent Rijcks-
 daelders. *ib.*
 Civiliteyt van de *Mulat*. pag. 399
 Den Autheur vertrooft sich in GODT. *ib.*
 Die hem niet verlegen laet. *ib.*
 En door wiens hulpe hy noch eenigh gelt be-
 houd. *ib.*
 De *Mulat* maect sich vrolijck op de geno-
 mene prijsse. pag. 400
 Engeeft die aen de Spaensche wederom. *ib.*
 Den Autheur tracht sijn goet weder te krij-
 gen. *ib.*
 Doch

I N D E X.

Dochte vergeefs. *ib.*
 Hy verfoeckt om mede nae Holland te va-
 ren dat hem mede wert geweygert. *ib.*
 Het Schip wert geloft ende sy met weynigh
 leef-toght nae landt gefonden. *ib.*
 Dat sy weder nae groot gevaer aenkomen. *pag. 401*

C A P. VI.

Mildaedighyeyt der Spaigniaerden aende
 geplonderde. *pag. 402*
 Onseckerheydt van den Autheur over het
 voort-setten der Reyse. *ib.*
 Hy keert weder nae *Caribago*. *ib.*
 Hy neemt met sijne Gefelle voor sich armer
 te veynsdan sy zijn. *pag. 403*
 Hy begint weder gelt te winnen. *ib.*
 Hy valt in verfoeckinge van weder nae *Gua-*
timala te keeren. *ib.*
 Doch overwint deselve. *ib.*
 Handel met Muyl-efels. *ib.*
 Barbarische Indianen. *pag. 404*
 Aenmerkelyck exempel van de voorlienig-
 heyd **G O D E S** over onse Reyfigers. *ib.*
 Men raedt hem nae de Golf *de Salinas* te
 gaen. *ib.*
 Hy volght dien raed met ende nevens de drie
 Spaigniaerden. *pag. 405*
 Sommiere verhaelinge van de Reyfen door
 den Autheur in *America* gedaen. *ib.*
 Den Autheur heeft drie-hondert Engelsche
 mijlen in *America* te lande geryft. *ib.*

C A P. VII.

Vertreck van *Carthago*. *pag. 406*
 Komste te *Nicoja*, en goet onthael al-
 daer. *ib.*
 Sy krijgen hope van wel haest t'Scheep te
 raecken. *ib.*
 Den Autheur begint weder gelt te winnen. *ib.*
 Historie van den Parochiaen van *Nicoja* ende
 den *Alcalde-Major*, *Justus de Zalazar*, waer
 in men de wreedheyden van den eenen liet,
 ende de onrechtvaerdigheyd die het Hof

van *Guatimala* aenden anderen pleeghte. *pag. 407*
 Den Autheur neemt aen den Parochiaen van
Nicoja te vervangen. *pag. 408*
 Hy verdient 150. Rijckdsdaelders in 5. weec-
 ken. *ib.*
La Pina een kruyt dat gesponnen werd. *ib.*
 Beschrijvinge van de schulp-visch *Purpura*.
pag. 409
 Kostelijcke couleure daer uyt getrocken. *ib.*
 Groote meenigte van schulp-visch. *ib.*
 Waeren daer vallende. *ib.*

C A P. VIII.

SY gaen uyt de *Salinas* t'Scheep. *pag. 410*
 Tegenspoet op de Reyse. *ib.*
 Swaere storm. *ib.*
 Die nae acht daegen op-hout ende in goedt
 we'er verandert. *pag. 411*
 Door groot gebreck van dranck drinken sy
 haer eygen water. *ib.*
 Sy willen om water te lande. *ib.*
 Het welck de Schipper weygerende dwingen
 sy hem daer toe. *ib.*
 Sy landen op een Eylandt sonder waeter. *pag. 412*
 Den Autheur wert op het selve van sijnges-
 felschap gelaeten. *ib.*
 Dathem seer verlegen maect. *ib.*
 Hy troost ende ververst sich eenigfsints, ende
 werdt door sijne mackers weder af-ge-
 haelt. *ib.*
 Welcke waeter Orangie-appelen ende Ci-
 troenen hadden gevonden. *pag. 413*
 Den Authenr geraeckt in groote flaute, en
 krijght een swaere koortse. *ib.*
 Sy gaen weder t'zeyl. *ib.*
 Het Schip stoot op een klip. *pag. 414*
 Het geraeckt nae groote moeyte daer weder
 af. *ib.*
 Den Autheur begint te beteren. *ib.*
 Het Schip komt te *Perico*, maer wert door
 storm van daer gedreven. *ib.*
 Sy komen voor de Haven van *Panama*. *ib.*
 Werden

I N D E X

Werden daer van daen gedreven. *ib.*
 Komfte te *Pannama*. *pag. 415*

C A P. IX.

DEn Autheur treed te lande. *ib.*
 Beschrijvinge van *Pannama*. *ib.*
 Slegte gebouwen. *ib.*
 Groote onkuysheydt. *pag. 416*
 Swaere Ebbe ende Vloed, en ongefonde
 lught te *Pannama*. *ib.*
 Vertreck van *Pannama*. *ib.*
 Komfte te *Venia de Cruzes*. *ib.*
 Goet onthaelaldaer. *ib.*

C A P. X.

Vertreck van *Venia de Cruzes*. *pag. 417*
 Tegensoepot op de Reyse. *ib.*
 Komfte aen de Zee. *ib.*
 Groote sloffigheydt der Spaigniaerden. *ib.*
 Den Autheur weyger seeckere gelegent-
 heyt om in *America* te blijven. *pag. 418*
 Sy loopen in Zee, en sien *l'Escudo de Vera-*
gua. *ib.*
 Komfte te *Porto-Bello*. *ib.*

C A P. XI.

Sterckte van *Porto-Bello*. *ib.*
 Den Autheur voorfiet sich van een Loge-
 ment. *pag. 419*
 Duere huys-huer. *ib.*
 Voolbeek daer van. *ib.*
 Groore mildaedigheydt. *ib.*
 Groote meenighte van silver. *pag. 420*
 De Gallioenen komen. *ib.*
 Die groote dierte in de eet-waeren bren-
 gen. *ib.*
 Maniere van handelen te *Porto-Bello*. *ib.*
 Rijckste merck des werelts. *ib.*

C A P. XII.

Neerstigheydt van *Ybarra*. *pag. 421*
 Groote ongefontheydt van *Porto-Bello*. *ibid.*

Voorbeeldt daer van ten tijde des Autheurs. *ib.*
 Schoon Gast-huys te *Porto-Bello*. *ib.*
 Swaere vracht den Autheur af gevordert op
 een Gallioen. *pag. 422*
 Die deselve seer goede koop krijght. *ib.*
 Vertreck der Vloote die Scheepen siet. *ib.*
 De Hollanders nemen twee Scheepen van
 de Vloot. *ib.*
 Goede gelegentheydt van het Eylandt de Pro-
 videntie om de Spaigniaerden te beschaef-
 digen. *pag. 423*
 De Hollanders komen weder. *ib.*
 Gevaer van het Schip des Autheurs. *ib.*

C A P. XIII.

Komfte te *Caribagena* en by eenige En-
 gelsche. *pag. 424*
 Waer van hy'er vier in sijn Schip krijght. *ib.*
 Ongeluck van *Eduard Layfeldt*. *ib.*
 Vals gerught door die van *Caribagena* uyt-
 gestrooyt. *pag. 425*
 Resolutie van *Dom Carlos d'Ybarra*. *ib.*
 Vertreck van *Caribagena* ende komfte aen de
Havana. *ib.*
 De twaelf Apostolen. *ib.*
 Capiteyn *Ros* door de Spaensche geaffron-
 teert zijnde, roept haer in Duël. *ib.*
 Welck den Autheur belet. *pag. 426*
 Bysondere eygenschap van het Verckens-
 vleesch in de *Havana* ende op het Eylandt
Cuba. *ib.*
 Schild-padden geven goede spijsje. *ib.*
 Hoe die bereyt werd. *ib.*
 Wat leef-toght men gemeenlijck op de Gal-
 loenen in de *Havana* in-neemt *ib.*
 Den Admirael stelt vast te vertrecken. *pag. 427*
 Beschrijvinge van de Boucaniers en Plan-
 ters. *ib.*

C A P. XIV.

Vertreck uyt de *Havana*. *pag. 428*
 De Gallioenen raccken by nacht onder
 Ppp een

I N D E X.

een andere Vloote, dat haer doet met
grootte vreesfe sijn slagh-vaerdigh maec-
ken. *ib.*
Maer bevinden dat het de Vloote van *Vera-*
Cruz is. *pag. 429*
Een Engelsch Schip neemt een Spaensch uyt
een Vloote van twee-ende-twintigh zey-
len. *ib.*
Spaensche grillen ende Rodomontados.
pag. 430
De Engelsche salveren haer methaere Prij-
se. *ib.*
Kloeckmoedige daed van een Hollandtsche
Vice-Admirael. *ib.*

C A P. XV.

DE Vlooten sckeyden van malkanderen. *pag. 431*
Groot gevaer van de Vloote. *ib.*
Spaensche blindheyt. *ib.*
Sy passeren de *Acores*. *pag. 432*
Swaere storm van acht dagen. *ib.*
Sy sijn genoot- faeckt stinckent waeter te
drincken. *ib.*
Sy sien *Madera*. *ib.*
Daer nae *Cadix*. *ib.*
Komste te *St. Lucar de Barrameda*. *pag. 433*

Bekommernisse des Autheurs wegens de re-
ceptie die hy van sijne Vrienden in sijne ar-
moede soude ontfangen. *ib.*
Grootte veranderingh voor die geene die uyt
Indiën weder in *Europa* komen. *ib.*

C A P. XVI.

WAerom den Autheur in een Herberge
ende niet in het Clooster gaet. *pag. 434*
Hy komt by Broeder *Paulus van London*. *ib.*
Die hem seer port om nae Engelandt te
gaen. *ib.*
Den Autheur verlaet sijn geestelijcke kleed.
pag. 435
Hy ontkomt door de bestieringe **GODES** een
groot gevaer. *ib.*
Hy besleet sich 't Scheep. *ib.*
En vertreckt van *St. Lucar*. *pag. 436*
Komste te *Douvres* in Engelandt. *ib.*
Voor een Spaigniaert aengesien zijnde wert
hy niet gevisiteert. *ib.*
Hy komt by sijn Maeghschap ende Vrienden,
welke hy ontkent zijnde, wert hy evenwel
door haer weder bekend, ende met alle
vrienschap ontfangen. *ib.*
Befluyt van het Werck. *pag. 437*

E Y N D E.

REGISTER,

Volgens de Ordre van het A. B. C., by middel van het welke men
feer gemakelijck, alle de aenmerckelijcke Voor-vallen en-
de Beschrijvingen, welke dit Boeck behelst, kan
vinden, met groote moeyte, tot gerijf der
Lefers, by een gesteldt.

A.

A *Bulda* een Stadt in het Land-
schap Carthagena. 140.
Abuys van den *Autheur* deses
Boecks. 145.
Abuys der Spaenjaerden ont-
rent de Vulcanuffen. 237.
Acapala een Dorp in America. 171.
Acasaballan een Vleck in het Land van Gua-
timala. 253.
Acasamul een gedeelte van het Landt van
Jucatan. 132.
Brave *Alien* van François Draeck. 138.
Plompen *Adel* in Chiapa. 189.
Quaede *Administratie* der Justitie te Guati-
mala. 245.
Admirael der Spaensche silvere Vloote werd
onthoof. 126.
Spoedige *Aengroeyinge* van de Stadt Mexico. 93.
Historische *Aenmerckinge*. 75.
Politique *Aenmerckinge*. 116.
Aerde-werck valt feer schoon te Mixco. 259.
Schoon *Aerde-werck* te Trinidad. 382.
Aerdigheyd van wijlen de Coninginne Eli-
sabeth. 63.
Aert der Spaigniaerden. 118.

Aert van de Inwoonders van de Zoques. 209.
Aert van het Verckens-veesch in het Eyland
Cuba. 144.
Aert van de Inwoonders van Leon. 388.
Aertbevinge doet Truxillo in Peru versinc-
ken. 340.
Aertbevinge brengt den *Autheur* in seergroot
gevaer. 340.
Schrickelijcke *Aertbevinge*. 240.
Aeris-Bisdommen in America. 147.
Aeris-Bisshop van Mexico stelt sijn tegens de
Viceroy. 109.
Hy vlucht uyt de Stadt. 110.
Maer te vergeefs. *ibid.*
Hy vlucht in de Kercke. *ibid.*
Werd daer gevangen. 111.
En nae Spaignien gefonden. *ibid.*
Af-goden 2000. in getaele in Mexico. 37.
Af-goderye der Indiaenen. 302.
Af-keerigheyd van de Criolen teghens de
Spaensche. 115.
Af-schouwelijckheyd van de brandende
Bergh in Guatimala. 239.
Agedis Ignana genaemt werdt door de Indi-
aenen en Spaigniaerden in America gege-
ven. 286.
Agedissen met menschen-bloed gespijst. 69.
La *Alameda* te Mexico. 101.
P p p z Nieuw

R E G I S T E R

<p>Nieuw <i>Albion</i> een Provincie in America. 130.</p> <p><i>Alcalde</i> Major van Tlaxcallan. 49.</p> <p><i>Alcalde</i> Major van Nicoya is seer onrechtvaardigh. 407.</p> <p><i>Alexiculingo</i> voortijds een groote Stad in America. 60.</p> <p><i>Alonso</i> Cuellar is seer rijk ende mildaedigh aen de Kerckelijcke. 98.</p> <p>Schoon <i>Altaer</i> te Xocotenango. 230.</p> <p><i>Altaren</i> des Tempels van Mexico. 84.</p> <p>Peruviaensch <i>America</i>. 118.</p> <p>Mexicaensch <i>America</i>. 118.</p> <p><i>Americaenen</i> eeten niet dan het vleesch haerder Vyanden. 79.</p> <p><i>Ampt</i> van het Opper-hoofd der Musicanten onder de Indiaenen. 296.</p> <p><i>Ampt</i> van de Major-domos ofte Bedellen van de Broederschappen. 298.</p> <p><i>Ananas</i> een Indische vrugt ende beschrijving van de selve. 25.</p> <p><i>Ananassen</i> seer schoon geconfijt. 374.</p> <p>Nieuw <i>Andalusia</i>. 139.</p> <p>St. <i>Andrea</i> een Dorp. 220.</p> <p><i>Amequera</i> een Stadt ofte Vleck in America. 162.</p> <p><i>Antonio</i> Calvo gesubstitueerde Apostolische Commissaris. 7.</p> <p>Werd door Mattheo de la Villa tot Apostolischen Commissaris aengestelt. 12.</p> <p>Beschrijvinge van sijn Persoon. <i>ibid.</i></p> <p>Goddelloof <i>Aperye</i> van de Priesters ontrent de Beeldengepleeghd. 303.</p> <p><i>Apen</i>-spel op den Kersdagh in de Kercken in America aengereght. 309.</p> <p><i>Appel</i> van den Politicquen Rechter aen den Priester. 293.</p> <p><i>Aquapulca</i> een Stadt in America. 163.</p> <p>Swaeren <i>Arbeyd</i> der Indiaenen in het opbouwen van het nieuwe Mexico. 91.</p> <p>Swaeren <i>Arbeyd</i> doet den ellendigen wel rusten. 280.</p> <p><i>Armoede</i> van de Provincie van Tlaxcallan. 49.</p> <p><i>Armoede</i> van de Provincie van Comayagua. 329.</p>	<p><i>Arrogantie</i> der Monicken in Indiën. 38.</p> <p>Groote <i>Assurantie</i> der Spaignaerden in Guatimala. 251.</p> <p><i>Atolla</i> een Indiaensche Dranck. 158.</p> <p>Koele <i>Avondsonden</i> in het Indiaensche Chiapa. 198.</p> <p>Den <i>Aubeur</i> krijght gelegentheyd om nae de Indiën te gaen. 8.</p> <p>De vermaecklijckheden van die Gewesten werden hem seer cierlijck ende aerdigh voorgestelt ende beschreven. <i>ibid.</i></p> <p>Waeraghtige redenen die den <i>Aubeur</i> tot het aenvaerden van die Reyse aenpor-den. 10.</p> <p>Hy stelt vast de Reyse te aenvaerden. <i>ibid.</i></p> <p>Ende verklaert sulcks aen Calvo den Onder-Apostolischen Commissaris. 11.</p> <p>Die hem met groote teekenen van genegentheyd ontfanckt ende spoedigh raed te vertrecken, dat door den <i>Aubeur</i> oock aenstonts werd te wercke gestelt. <i>ibid.</i></p> <p>Hy komt te Porto-Maria daer hy seer praghtigh werd ontfangen, soo wel als sijne Gefellen. <i>ibid.</i> & 11.</p> <p>Hy komt te Cadix. 12.</p> <p>Sullende van daer vertrecken, komen hem groote obstaculen voor, waer door hy genootsaecht is sijn in een tonne te verstecken. 13.</p> <p>Hy raectt eyndelijck in Zee. 14.</p> <p>Komt aen het Eyland Guadaloupa. 18.</p> <p>Hy gaet aldaer te lande ende beschrijft de gelegentheydt van het selve naeukeurigh. 19.</p> <p>Sijn vertreck van het selve. 24.</p> <p>Hy komt voor St. Juan d'Ulhua. 29.</p> <p>Hy treed aldaer te lande. 30.</p> <p>Werd daer nevens sijne Gefellen praghtighlijck onthaeld. 31.</p> <p>En Vorstelijck getraesteert. 32.</p> <p>Hy werd aldaer door een swaere storm nuyt sijn bedde gedreven. 35.</p> <p>En daer over van de andere Monicken die sulcks gewoon waeren bespot. <i>ibid.</i></p> <p>Sijn vertreck uyt St. Juan d'Ulhua ofte Vera-Cruz. 36.</p> <p>Hy</p>
--	---

Op't A. B. C.

Hy komt aen het oude Vera Cruz ende
werd aldaer praghtigh ingehaeld. 37.
Hy vertreckt van daer. 38.
Hy komt te Xalappa de la Vera Cruz. *ibid.*
Hy vertreckt van daer. 41.
Hy komt aen la Rinconada. *ibid.*
Hy vertreckt van daer. 42.
Hy komt te Segura de la Frontera. 43.
Hy komt te Tlaxcallan ende beschrijft dat
feer naeuwkeurigh. 46.
Daer nae te Puebla de los Angeles dathy
mede beschrijft. 50.
Hy komt te Guacocingo dat hy mede be-
schrijft. 52.
Vertreckt van daer ende komt te Quahu-
tepec. 53. 55.
Ende van daer door Alexicalcingo ende
Guetlacac te Mexico. 61.
Hy werd tot het speelen verfoght door
seeckere Dame te Mexico. 95.
Hem werd afgeraden nae de Philippijnen
te trecken. 149.
Hy wanckelt in sijn eerste voorneemen.
149.
Hy beraed slaeght daer over met een Re-
ligieus van America. 150.
Hy neemt met eenige van sijne mackers
voor in America te blijven. 150. en 151.
Hy is nevens sijne mackers seer sober van
geld voorstien. 153.
Hy raect nevens sijne Gefellen uyt Mexi-
co. 154.
Hy werd op den wegh onder het vlyghden
feer wel onthaeld. 155.
Hy begint nevens sijne Gefellen by daege
te Reylen. *ibid.*
Hy komt te Tafco, Chantla ende Zun-
pango. 156.
Hy komt te Guaxaca. 157.
Hy vertreckt van Guaxaca nae Chiapa.
161.
Hy werd te Antaquera feer wel onthaeld.
162.
Hy dwaeld in seeckere Woestijne van sijn
Gefelschap. 164.
Hy vind sijn genootsaeckt daer in te ver-

naghten. *ibid.*
Hy hoord daer een vremt gerughte. 165.
Sijne vrees daer over verdwijnt met het
verdwijnen van het gerughte. *ibid.*
Hy komt by een Indiaen die hem te rechte
brenght. 166.
En eyndelijck by sijne mackers. *ibid.*
Hy delibereert met sijn Gefellen wat wegh
hy sal nemen. 167.
Hy komt te Sanatepeque. *ibid.*
En van daer te Tapanatepeque. 168.
Hy treckt over het Geberghte de Quele-
nes. 167.
Hy vernaght daer op. 168.
Hy treckt verder. *ibid.*
Hy werd nevens sijne mackers door den
wind wederhouden. *ibid.*
Hy vernaght daer voor de tweede reyse.
169.
Als oock voor de derde. *ibid.*
Hy vernaght daer op voor de vierde-
mael. 170.
Hy treckt eyndelijck opwaerts. *ibid.*
Hy komt aen Maquilapa. *ibid.*
Hy is seer swack van ongemack. 171.
Hy komt te Acapala. *ibid.*
Hy komt in het Indiaensche Chiapa daer
hy feer wel onthaeld werd. 172.
Hy vertreckt van Chiapa ende komt te
St. Christoffel. 173.
Daer hem den Provinciael wel onthaeld
maer braef bestraf. 173.
Dat hem ende sijne Gefellen grootelijcks
ontfeld, maer hy spreekt haer moed in.
174.
Welcke daer na in hem ende in sijne Gefel-
len wert versterckt. 175.
Hy raect met den Provinciael aen het
speelen. 175.
En het den Provinciael af-winnende wert
hy eyndelijck aengenomen. 176.
Hy danckt Godt daer over, ende is dies-
halven seer verheught. 177.
Hy raect weder aen het speelen met den
Provinciael. *ibid.*
Ende verliest nevens sijne Gefellen sijne
Ppp 3 vry-

R E G I S T E R

- vryheyd. 178.
 Hy vertreckt van St. Christoffel ende
 komt te St. Philippo. 179. en 180.
 Hy vertreckt van St. Philippo op een
 praghtige wijze. 181.
 Hy wert door ordre van den Provinciael
 te water ende brood verwesen. 182.
 Doch alleen uyt Politie. *ibid.*
 Hy komt in het Convent te Chiapa. 183.
 Hy begint sijne pœnitentie ende brengh
 die vrolijk door. *ibid.*
 Hy werd uyt sijne gevanckenisse ontslae-
 ende, van sijne Gefellen gescheyden. 184.
 Den *Auteur* wert Professor te Guatima-
 la. *ibid.*
 Ende by provisie Meester in de Latijnsche
 Tael te Chiapa. 185.
 Waer door hy seer gesien ende bemindt
 wert. *ibid.*
 Hy doet met den Bisschop van Chiapa de
 visiteten platten lande. 192.
 Hy vertreckt uyt Chiapa ende wert op sijn
 vertreck door sijne Vrienden beschon-
 ken. 212.
 Hy komt te Theopixca. 213.
 Hy ontmoet een Fransch Prieur, die hem
 veel eer ende vriendschap doet. *ibid.*
 Hy komt te Comitlan. 214.
 Ende te Izquintinango. *ibid.*
 Daer hy praghtigh wert ontfangen. *ibid.*
 Hy vertreckt van Izquintinango. 215.
 Hy komt te St. Martin. 217.
 Vertreckt van daer. 217.
 Hy komt in het groote Cuchumatlan, en
 Vertreckt van daer. *ibid.*
 Hy komt te Chantla. *ibid.*
 Hy vertreckt van Chantla ende komt te
 Chautlan. 218.
 Hy vertreckt van Chautlan ende ontmoet
 den Prior van Sacapula. *ibid.* 219.
 Hy komt tot ende vertreckt van Sacapula
 ende komt te St. Andrea. 219. en 220.
 Hy vertreckt van St. Andrea, passeert een
 gevaerlijcken wegh ende werdt ontmoet
 van die Zoiaba. *ibid.*
- Hy komt te Zoiaba ende wert aldaer als
 een Heyligh aengebden. 222.
 Waer door hy veele offerhanden ont-
 fanght. 223.
 Hy vertreckt van Zoiaba. 224.
 Hy komt te St. Martin. 226.
 Hy vertreckt van daer. 227.
 Komt te Chimaltenango. *ibid.*
 Sijn vrent voorval met seecker verbaftert
 Spaensch Priester. 227. en 228.
 Hy vertreckt van Chimaltenango. 229.
 Hy komt eyndelijck te Guatimala. 230.
 Hy komt aen het Convent te Guatimala
 ende werd daer tot sijne groote vreughe
 wel ontfangen. 233.
 Hy doet aldaer een publicq dispuyt. 234.
 Behaeld daer door groote nijd en gonst.
 234. en 235.
 Hy wert Professor in de Philosophie. 235.
 Hy wert ordinaris ende openbaer Predic-
 ker ende verkrijgh daer toe de permiffie
 des Bisschops. 236.
 Den *Auteur* doet eenige potten met den
 Indiaenschen dranck Chica ghevult aen
 stücken slaen in het Dorp van Mixco, ende
 wert van den stanck gevaerlijck sieck. 289.
 Hem valt wat vrents voort te Mixco. 294.
 Hy tragh na sijn Vaderland te gaen, ende
 verfoeckt daer toe verlos van sijnen Pro-
 vinciael ende den President van Guatima-
 la, die het hem beyde weygeren. 119.
 Hy neemt voor op het platte landt te gaen
 woonen ende de Indiaensche Tael te lee-
 ren. 329.
 Hy schrijft nae Spaignien om sijne ontsla-
 ginge. *ibid.*
 Hy laet sijn bewegen om met eenen Mo-
 ran een nieuw Landt te gaen door-reysen.
ibid.
 Sijn loffelijck ooghtmerck hier in. *ibid.*
 Hy vertreckt uyt Guatimala ende komt te
 Coban. 320.
 Sijn vertreck van daer. 321.
 Hy siet nevens sijn Geselschap huysen, be-
 boud land en komt by Menschen. *ibid.*
 Hy treckt voyder. *ibid.*
- Kont

Op't A. B. C.

Komt weder by andere Indianen. 322.
 Hy wert nevens meer andere sieck. *ibid.*
 Hy sette de Reyse verder voort. 323.
 Veele van sijn Geselschap werden sieck ende hebben nevens hem berouw van de Reyse. *ibid.*
 Sy ontdekken den vyand die haer kloekmoedigh aenvalt. *ibid.*
 Den *Auteur* hier over in groote vreesse sijnde wert door Moran gesterckt. 324.
 Eynde van het geveght ende getal van de dooden. *ibid.*
 De Indiaenen vallen voor det weedemael aen. *ibid.*
 Den *Auteur* ende sijn Geselschap resolveren te rugge te trecken maeckende alvorens een accoord met de Indianen. 325.
 Te rugge treckende nemen sy eenige Kinderen mede. *ibid.*
 Den *Auteur* seldt sijn tegens Morans dwaesheyd. *ibid.*
 Hy komt weder te Coban, en van daer te Truxillo. *ibid.* en 326.
 En van daer eyndelijck te Guatimala daer sy met veele vreughde ende eere werden ontfangen. *ibid.*
 Den *Auteur* scheidt van Moran. 327.
 Hy versoekt aen sijn Provinciael de Indiaensche Tael op het platte land te mogen gaen leeren ende verkrijght sulcks. 330.
 Hy vertreckt van Guatimala ende komt te Petapa. *ibid.*
 Hy wert seer wel in de Indiaensche Tael onderricht ende neemt lustigh toe. *ibid.*
 Hy begint daer in te predicken. 331.
 En wordt volmaect in die Tael. *ibid.*
 Hy werd Pastoor te Mixco ende Pinola. *ibid.*
 Hy treckt meer dan ses-duysend guldens jaerlijx van die twee Dorpen. 334.
 Hy informeert sijn op het geene hy daer van moeste uyt-keeren. *ibid.*
 Ende accordeert op elf-honderd ende vijf ende twintigh guldens. 335.
 Hy koopt een Muyl-efel. *ibid.*

Hy schijft nae Spaignien om sijne verlofsinge, maer krijght soberen trooff. *ibid.*
 Hier op soeckt hy heymelijck door te gaen dat mede niet lucken wil. 336.
 Hy geeft sijn over aende Goddelijke voorsienigheyd. *ibid.*
 Welcke hem oock van de Pestilentielle koortse, die hem aen begravingen en Ziekmissen ses-duysent guldens deede winnen, bewaert. 338.
 Hy werd noch van GODT uyt een groot gevaer gered. 339.
 Hy raect weder door een Aertbevinge in groot gevaer, maer de HEERE redt hem. 340.
 Hy raect door een Nigua in groot gevaer. 342.
 Hy doet een Spaigniaert straffen die sijn Slaeve seer mishandelt hadde. 343.
 Hy raect daer door in groot gevaer. 344.
 Dogh doet daer over weder straffe oeffenen. *ibid.*
 Den *Auteur* beleyd informatien tegens een Tooveraerster. 347.
 Spreekt haer daer selfs over. *ibid.*
 Weygert haer de Communie. 348.
 Sy neemt daer op wraecke op het geene sy hem geschoncken hadde. *ibid.*
 Traght het oock aen sijn Perfoont te doen. 349.
 Dogh te vergeefs. 350.
 Sy dreyght hem op een nieuw. *ibid.*
 Doch sy werd gevangen ende sterft in hetenisse. *ibid.*
 Afgoderye van eenige Indiaenen wert aen den *Auteur* geopenbaert. 356.
 Hy spreekt hier over met een Indiaen, die, seer bevreesst sijnde, van den *Auteur* gesterckt wert. 357.
 Hy doet den Indiaen klappen. *ibid.*
 Sijne precautie, ende dreyginge aenden Indiaen. 358.
 Hy handeld mer den Indiaen voorsightelijck ende bereyd sijn tot Reyse. *ibid.*
 Hy gaet den Af-god met groote voorsightigheyd ende circumspectie op-soecken. *ib.*
 Hy

R E G I S T E R

Hy vernaght met sijn Gefelschap in het Bosch. 359.
 Hy vanght sijne tweede ondersoeking aen ende komt op het spoor. *ibid.*
 Hy siet de Speloncke des Af-godts ende vind hem. 360.
 Hy neemt hem mede. *ibid.*
 Den *Auteur* doet alle de Spaignaerden ende de Negers tegens den volgenden Sondagh te Kercke nooden. *ibid.*
 Hy brenghet den Af-god aen sijn huys ende des Sondaeghs daer aen op den Predickstoel. *ibid.*
 Het Volck komt in seer groote meenichte te Kercke, precautien van den *Auteur* ende sijn Predicatie. 362.
 Hy stelt den Af-god op den stoel den Volcke voor. *ibid.*
 Hy daeght den Duyvel uyt ende vermaent de Indianen tot het waeraghtigh Geloove in Godt. 363.
 Hy doet den Af-godtaen stucken hacken ende verbranden. *ibid.*
 Hy maect sulcks te Guatimala bekend, werd van daer bedanckt, ende krijght instructie om sijn nae te reguleren. 364.
 Hy steld den raed die hy krijght te werck, maer de Af-goden-dienaers sijn daer tegens obstinaet. *ibid.*
 Haere redenen daer toe, welcke wederlegt werden. *ibid.*
 De Af-goden-dienaers leggen hem laegen ende bestormen sijne Kamer. 365.
 Hy voorstiet sijn ende doet haer waerschouwen. 366.
 Sy komen voor de tweede reyse weder ende een van haer wert gequeeft. *ibid.*
 Sy leggen hem andere laegen ende brengen hem in groot gevaer. *ibid.*
 Hy bemerckt haere laegen, sy werpen hem ter aerde van waer hy weder opstaet. 367.
 Hy wert uyt het gevaer gered, ende een van de geweldenaers gevangen. 368.
 Den *Auteur* belecht informatien over dit voorval, ende de Spaignaerden dragen

grootte forge voor hem. *ibid.*
 Sy bewaeren hem den volgenden naght ende setten waght aen het gevangen huys. 369.
 Verdere precautien door haer in het werck gesteld. *ibid.*
 Sy kloppen de Alcaldes op, die methaer de Af-goden-dienaers gaen soecken. *ibid.*
 Sy nemen de Af-goden-dienaers gevangen ende ontdekken haer boos voornemen. 370.
 Die in het gevangen huys werden opgeslooten, ende de President van Guatimala draeght forge voor den *Auteur*. *ibid.*
 De Af-goden-dienaers werden in de gevanckenisse gevoerd te Guatimala ende aldaer gestraft. *ibid.*
 Haer groot berouw ende leetwesen wert door den *Auteur* voor goed gekeurt ende oprecht te sijn bevonden. 371.
 Den *Auteur* krijght permissie van sijn Generael om nae Engelandt te keeren. 372.
 Hy maect sulcks den Provinciael bekend. *ibid.*
 Die hem niet toelaet te vertrecken maer door weldaeden tracht te houden. 373.
 Redenen die den *Auteur* bewegen om te blijven. *ibid.*
 Den *Auteur* wert Vicaris van het Dorp ende Clooster van Amatitlan. *ibid.*
 Hy doet weder seer groote ende hevige instantien om ontslaegen te werden. 375.
 't Antwoord dat hy daer op vanden Provinciael bekomt wert door hem wederlegt, maer siet sijn evenwel genootsaeckt te blijven. *ibid.*
 Hy neemt voor in der stilte te vertrecken. 376.
 Hy versoect van sijn Vicaris Ampt ontslaegen te sijn, dat hem met moeyte wert toegestaen. *ibid.*
 Hy wert te Petapa geplaatst, ende neemt vastelijck voor dat Land te verlaeten ende te ontvlugten, 377.
 Hy maect sulcks listelijck aen Michael Delva

Op't A. B. C.

Delva bekent. *ibid.*
 Redenen waerom hy dat doet. *ibid.*
 Delva presenteert hem te versellen maer hy slaet sulcks af. *ibid.*
 Hy verkoopt sijne Muyl-efel, Koorn, &c. oock sijne Schilderyen, Boecken ende verdere huys-raed. 377. 378.
 Hy besteeft sijn Capitaal in eenige saecken daer hy meent voordeel van te trekken. 378.
 Tot voortsettinge van sijne vlucht sent hy sijne Bagagie voor uyt, ende nae drie daegen volght hy selye. *ibid.*
 Hy is seer bekommert over den wegh die hem in sijne vlucht te nemen staet. 379.
 Difficulteyten voor hem op de wegen nae de Golf van Mexico. 380.
 Hy neemt sijnen wegh door Nicaragua ende het Meer van Grenade. *ibid.*
 Hy neemt per missive een beleefst afscheyd van den Provinciael. *ibid.*
 Hy treckt uyt Petapa. *ibid.*
 Komt te Agnachapa ende te Trinidad. 382.
 Hy beschrijft de mond der Helle, door de Spaigniaerden soo genaemt, ende verhaelt het geene hy daer van heeft vernomen, ende oock waerom hy geen ondersoeck deede. 383.
 Hy gebruyckt groote precautie om de Stadt St. Salvador te passeren. 384.
 Hy passeert die Stadt seer geluckelijck ende komt aen Rio de Lempa by sijne vooruytgefondene Bagagie. 384.
 Hy verneemt daer tot sijne groote vreugde de voorreghten van die geene welcke die Riviere passeeren, passeert deselve, ende ruft aen de andere zijde met een gerust herte. 385.
 Hy komt te St. Michael. *ibid.*
 Hy send sijne Bagagie te lande, ende gaet selve te water van St. Michael nae La Vieja. 386.
 Hy komt te Realejo. 317.
 Redenen waerom hy daer niet t'Scheep gaet. *ibid.*
 Den Indiaen neemt afscheyd van hem

met traenen. 380.
 Den *Autheur* verkoopt sijne Muyl-efels. *ibid.*
 Hy begeeft sijn ten platten lande. 390.
 Hy wert gealarmeert door de komste van eenige uyt Guatimala. 390.
 Hy bereyd sijn tot sijn vertreck uyt Guatimala. 391.
 Wert daer in belet door ordre van het Hof van Guatimala. 392.
 Het welcke hem seer ontset ende verlegen maect, doende hem veele ydele overleggingen maecten om wegh te raeken. *ibid.*
 Men raed hem na Costa-Rica te gaen. *ibid.*
 Het welcke hy nevens drie Spaigniaerden doet, scheydende eyndelijck van Michael Delva. 393.
 Hy vertreckt dan eyndelijck met drie Spaigniaerden uyt Grenada. 394.
 Sy werden bynae door een Crocodil vernield. *ibid.*
 Hy komt te Carthago. 391.
 Hy vind eyndelijck gelegentheyt om t'Scheep te komen. 396.
 Hy vertreckt uyt Carthago met sijn Geselschap. *ibid.*
 Sy komen aen de Riviere ende aen boord. *ibid.*
 Van daer in Zee ende ontdekken twee Scheepen. 397.
 Sy kiesden de vlucht maer werden gedwongen te strijcken. *ibid.*
 Gedaghten des *Autheurs*. *ibid.*
 Sy werden genomen door een Mulat. 398.
 Den *Autheur* verliest 7000. Rijxdaelders. *ibid.*
 Hy vertrooft sijn in GODT die hem niet verlegen laet, en door wiens hulpe hy noch eenigh geldt behoudt. *ibid.*
 De Mulat maect sijn vrolijck op de genomene Prijsse ende geeft die de Spaensche wederom. 400.
 Den *Autheur* tracht sijn goet weder te krijgen, dochte vergeefs. *ibid.*
 Hy versoeckt om mede nae Hollandt te vaeren,

R E G I S T E R

vaeren, dat hem mede geweygert werd.
ibid.
 Het Schip werd geloft ende sy met weynigh voor-raed te Lande gefonden. 401.
 Alwaer den *Authour* ende sijn Gefelschap met groot gevaer aenkomt. *ibid.*
 Sijne onseckerheyd over het voort-setten der Reyse. 402.
 Hy keert weder nae Carthago. *ibid.*
 Hy neemt met sijne Gefellen voor sijn armer te veynsen dan sy sijn. 403.
 Hy begint weder gelt te winnen. *ibid.*
 Hy valt in verfoekinghe van weder nae Guatimala te keeren, doch overwind de selve. *ibid.*
 GODT toont sijne voorsienigheyd over hem op een seer aenmerckelijcke wijze. 404.
 Men raed hem nae de Golf de Salinas te gaen. *ibid.*
 Hy volght dien raed met ende nevens de drie Spaignaerden. 405.
 Hy betoond dat hy drie duysend ende drie honderd Engelsche mijlen in America te lande gereyft heeft. *ibid.*
 Hy vertreckt van Carthago ende komt te Nicoya. 406.
 Hy werd daer wel onthaeldt ende krijght hope van wel haelt t'Scheep te raecken. *ibid.*
 Hy begint weder gelt te winnen. 407.
 Hy neemt aen den Parochiaen van Nicoya te vervangen. 408.
 Hy verdient 150 Rijcksaelders in vijf wecken. *ibid.*
 Hy besteeft sijn t'Scheep. *ibid.*
 Gaet uyt de Salinas t'seyl. 410.
 Door groot gebreck van dranck, drinkt hy en sijn Gefelschap sijn eygen waeter. 441.
 Sy willen om waeter te lande, het welke de Schipper weygerende dwingen sy hem daer toe. *ibid.*
 Sy landen op een Eylandt sonder waeter. 412.
 Den *Authour* wert op het selve van sijn Ge-

felschap verlaeten dat hem seer verlegen maeckt. *ibid.*
 Hy troostt ende ververfcht sig eenigints en wert door sijne mackers weder af-gehaelt, die waeter Orangie-Appelen ende Citroenen hadden gevonden. 413.
 Hy krijght een groote slaecte ende daer op een swaere koortse. *ibid.*
 Sy gaen weder t'Seyl en het Schip sloot op een Klip. 413. 414.
 Het geraeckt naer groote moeyte daer weder af. *ibid.*
 Hy begint weder te beteren, ende komt te Perico, en werd door Storm van daer gedreven. *ibid.*
 Hy komt voor de Haeven van Pannama, maer werdt daer mede door Storm van daen gedreven. *ibid.*
 Eyndelijck komthye te Pannama. 415.
 Hy treed aldaer te Lande. *ibid.*
 Hy vertreckt van daer ende komt te Venta de Cruzes. 416.
 Hy vertreckt van Venta de Cruzes daer hy seer wel onthaeld was. 417.
 Hy heeft groote tegenspoet op die Reyse, komt aen Zee, ende bemerckt de groote sloffigheyd der Spaignaerden. *ibid.*
 Hy weygert seeckere gelegentheyd om in America te blijven. 418.
 Hy loopt in Zee, ende komt te Porto-Bello. *ibid.*
 Hy voorsiet sijn aldaer van een Logement. 419.
 Hem word swaere vracht op een Gallioen afgevordert. 422.
 Maer verkrijght deselve seer goede koop. *ibid.*
 Gevaer des *Authours* om van de Hollanders genomen te werden. 423.
 Hy komt te Carthagena by eenige gevangene Engelsche. 424.
 Hy verkrijght dat'er vier op sijn Schip komen. *ibid.*
 Hy vertreckt van Carthagena ende komt aen de Havana. 425.
 Hy belet dat Capiteyn Ros, een gevangen

Op't A. B. C.

gen Engelsman, door de Spaensche ge-
 affronteert zijnde, methaer niet in Duël
 veght. 426.
 Hy vertreckt uyt de Havana. 428.
 Hy passeert met de Gallioenen de Aço-
 res. 232.
 Hy werd genoodsaeckt stinckend waeter
 te drinken. *ibid.*
 Hy siet Madera. *ibid.*
 Daer nae Cadix. *ibid.*
 Hy komt te St. Lucar de Barremeda. 433.
 Hy is seer bekommert wegens de receptie
 die hy van sijne Vrienden in sijne armoede
 ontfangen soude. *ibid.*
 Waerom hy, te St. Lucar de Barrameda
 aen Land getreden zijnde, in een Herber-
 ge ende niet in een Clooster gaet. 434.
 Hy komt by Broeder Paulus van London,
 die hem seer port om nae Engelandt te
 gaen. 435.
 Hy verlaet sijn Geestelijke klead. *ibid.*
 Hy ontkomt door de bestieringe Gods een
 groot gevaer. 435.
 Hy besteed sijn t'Scheep. *ibid.*
 Hy vertreckt van St. Lucar, ende komt
 te Douvres in Engelandt. 436.
 Voor een Spaigniaert aengesien zijnde
 werd hy niet gevistteert. *ibid.*
 Hy komt by sijn Maeghschap ende Vrien-
 den, dewelcke ontkent zijnde, werd hy
 doch evenwel door haer weder bekent,
 ende met alle vriendschap ontfangen. *ibid.*
 Sijn beslyt op dit werck. 437. 438.
 B.

Badstoven der Indianen. 212.
 Warme Baeden te Amatitlan. 364.
 Warme Baeden uyt de Natuere. 65.
 Bainilla een ingredient van de Chocolate.
 207.
 Baranacs wat die zijn. 259.
 Barmhertigheyd der Spaensche ontrent de In-
 dianen. 400.
 Indiaensche Bedden. 67.
 Bedden der Indiaenen bestaen uythaere kle-
 ding. 280.
 Slechte Bedden van alle de Indiaenen soo arm

als rijk. 281.
 Bediende van de Alcalde Major van Tlaxcal-
 lan. 49.
 Bedrog door de vrugt Nugatli gepleegt. 104.
 Beelden werden door de Indianen met Offer-
 handen begaeft. 304.
 Wonderlijk Beeld van een Af-godt. 88.
 Beelden van bloemen ende kruyden ghe-
 maeckt. 70.
 Miraculeus Beeld te Chantla. 217.
 Begeerigheyd der Jesuiten vertoon. 188.
 Begin van den oloop te Mexico. 112.
 Begraevingh der Koningin van Mechoacan.
 125.
 Bekommernisse des Autheurs over den wegh
 die hem in sijne vlucht uyt America te ne-
 men stont. 379.
 Bekommernisse des Autheurs over de receptie
 die hy van sijne Vrienden in sijne armoe-
 de ontfangen soude. 435.
 Belesfheyd der Indiaenen van Zoiba. 224.
 Belesfheyd van den Mulat Daguille aen den
 Autheur. 399.
 Belesfheyd van de Inwoonders van Tapan-
 tepeque. 167.
 Beleyd door den Autheur in sijne vlucht ge-
 houden. 153.
 Bequaemheyd der Indiaenen van Chiapa in
 waeter vertooningen. 197.
 Brandende Bergen in het Mexicaensche Ame-
 rica. 119.
 Brandende Bergh in Guatimala. 65.
 Bereyfselen van den Autheur tot sijn vertreck
 van Chiapa. 178.
 Beroeringe van die van Mexico over het van-
 gen van haeren Aerts-bisschop. 111.
 Beroom ende leetweesen van eenige Monic-
 ken die haer tot de Reyse nae Indiën had-
 den laeten bewegen. 15.
 Ydele Besigheden der Geestelijken te Mexi-
 co. 100.
 Bestellinge van de Politicque Regeeringe in
 America. 147.
 Beweegh-redent die de Monicken naer de In-
 dien doen trecken. 41.
 Beschrijvingh van het Meer van Mexico. 64.
 Qqq 2 Beschrij-

R E G I S T E R

Beschrijvinge van de Paleysen des Konings van Mexico.	67.	68.	ters.	427.
Beschrijvinge der Af-goden in Mexico.	87.		Beschrijvinge van Xocotenango een vrucht in America.	229.
Beschrijvinge van her oude Mexico.	67.		Beschrijvinge van de vrucht Xocotte.	229.
Beschrijvinge des Tempels in Mexico.	84.		Beschrijvinge van de Stadt Guatimala.	237.
Beschrijvinge van de vrucht Nughri.	103.		Beschrijvinge van het Hof van Guatimala.	244.
Beschrijvinge van de Provincien van het Mexicaensche America.	119.		Beschrijvinge van het Clooster der Jacobijnen te Guatimala.	246.
Beschrijvinge van Puebla de los Angeles.	50.		Beschrijvinge van het Convent van la Conception te Guatimala.	246.
Beschrijvinge van de Stadt van Guacocingo.	52.		Beschrijvinge van Zoiaba.	224.
Beschrijvinge van de Geloften der Franciscanen.	39.		Beschrijvinge van de Tabardillo een pestilentielle koortse.	338.
Vermaeckelijcke Beschrijvinge van de Indiën.	9.		Beschrijvinge van Vera-Cruz ofte St. Juan d'Ulhua.	45. en 35.
Beschrijvinge van het nieuw Gallicien, een Provincie van het Mexicaensche America.	127.		Beschrijvinge van Petapa.	260.
Beschrijvinge van Quivira de Oostelijkste Provincie van America.	129.		Beschrijvinge van de Vifch Mojarra.	60.
Beschrijvinge van het nieuwe Albion.	131.		Beschrijvinge van de Suycker-molen van Amvis.	236.
Beschrijvinge van Nicaragua een Provincie van het Mexicaensche America.	132.		Beschrijvinge van Amatitlan.	263.
Beschrijvinge van het Peruaensche America.	134.		Beschrijvinge van Maquilapa.	170.
Beschrijvinge van Chili.	136.		Beschrijvinge van het wassende Blanc-manger.	140.
Beschrijvinge van Castillo d'Oro.	137.		Beschrijvinge van de Atolla.	211.
Beschrijvinge van het nieuwe Andalusia.	139.		Beschrijvinge van Izquintenango.	214.
Beschrijvinge van Carthagena.	139.		Beschrijvinge van het Gebergte van de Cuchumatlanes.	215.
Beschrijvinge van het Eyland Margateta.	341.		Beschrijvinge van de Stadt Carthago.	396.
Beschrijvinge van het Eyland Jamaica.	143.		Beschrijvinge van de Riviere van Suere.	ibid.
Beschrijvinge van het Eyland Cuba.	143.		Beschrijvinge van de Aerdbeyngen van America.	340.
Beschrijvinge van de Havana.	144.		Beschrijvinge van seeckeren Af-godt door den Autheur uyt eenne Speloncke gehaelt.	360.
Beschrijvinge van het Eyland Espagnola.	146.		Beschrijvinge van het Dorp van St. Christoffel van Amatidan.	374.
Beschrijvinge van Capultepec.	121.		Beschrijvinge van een Reyse des Autheurs om een vreemt Landte ontdekken.	321, &c.
Beschrijvinge van Guastacan een Provincie van het Mexicaensche America.	123.		Beschrijvinge van de Hamacs.	323.
Beschrijvinge van de Sapottes ende Chicofappottes.	45.		Beschrijvinge van de Cassave.	326.
Beschrijvinge van de Straeten in de Stadt Tlaxcallan.	46.		Beschrijvinge van het inkomen des Priesters van Mixco ende Pinola, het welke den Autheur seer naeckt, klaer ende kort voorstelt, waer uyt men bespeuren kan hoe rijkelijck, weeligh ende dertel sy aldaer leven, even als hier de Princen ende	
Beschrijvinge van Panama.	415.			
Beschrijvinge van de twaelf Apostolen te Carthagena, sijnde groote stucken dus genaemt.	425.			
Beschrijvinge van de Boucaniers ende Plan-				

Op't A. B. C.

de Vorsten doen.	333.	Blind Bygeloof der Spaigniaerden in America.	338.
Beschrijvinge van de Huysen der Indianen.	282.	Vremt Bygeloof der Indianen maect haer yverigh in het Roomsche Geloov ontrent de Heyligen.	303.
Beschrijvinge van Sierra Rotonda.	380.	Bisschop van Chiapa wert stervende door de Vrouwen in de Chocolate geacht vergevent te zijn.	195.
Beschrijvinge van Los Esclavos een Indiaensch Dorp.	381.	Wassende <i>Blanc-manger</i> .	104.
Beschrijvinge van het geene de Spaigniaerden den mondt der Helle noemen.	383.	Spaensche <i>Blimbeyd</i> .	431.
Beschrijvinge van de Stad St. Salvador.	384.	Groote <i>Blimbeyd</i> der Arme Indianen.	304.
Beschrijvinge van de grootte van het Meer van Grenada.	395.	Swaere <i>Blixem</i> doet grootte schade in America.	339.
Beschrijvinge van de Provintie van Vera-Paz.	268.	Swaere <i>Blixem</i> ende Donder in Guatimala.	250.
Beschrijvinge van het Geberghte van de Sacatepeques ende van de Dorpen daer op gelegen.	279.	Bloed der Menschē een voet dick op de aerde bestalt in den Tempel van Mexico.	86.
Beschrijvinge van de Valeye van S. Nicolaes.	271.	<i>Bobo</i> een aengenaem slag van Viscē.	253.
Beschrijvinge van de Agedis Ignana.	287.	Rijke <i>Boeren</i> in de Valeye van St. Paulus.	155.
Beschrijvinge van St. Michel.	250.	<i>Boosbeyd</i> der Geestelijcken in de Philippijnen.	346.
Beschrijvinge van de Haven van Realejo.	251.	Groote <i>Basschen</i> .	395.
Beschrijvinge van de Valeye van Mixco ende Pinola.	256.	<i>Boer</i> van de Cacao gemaect.	203.
Beschrijvinge van Mixco.	258.	<i>Bouquetten</i> van Pluymen diemen te huere doet.	270.
Beschrijvinge van het Dorp Pinola.	259.	Meenigvuldige <i>Brand</i> te St. Juan d'Ulhua.	34.
Beschrijvinge van het Indiaensche Chiapa.	196.	<i>Brand-houd</i> voor het Paleys des Konincks van Mexico.	71.
Beschrijvinge van het Landt ende Provincie van Chiapa.	186.	<i>Bussen</i> om geld voor de gebeden voor de Afgestorvene te ontfangen.	308.
Beschrijvinge van de Provincie van de Xoqueques.	199.		C.
Beschrijvinge van de Zeldales.	200.	<i>Cacao</i> verstreckt voor spijsē, drankē ende geld.	83.
Beschrijvinge van de vrucht Cacao.	203.	<i>Cacao</i> valt veel in de Zeldales.	200.
Beschrijvinge van Tasco.	150.	Nieuw <i>Cadix</i> een stercke endemaghtige Stad in Carthagena.	140.
Beschrijvinge van den drank Atolla.	158.	<i>Callao</i> de Lima.	135.
Beschrijvinge van de Sandias een vrucht in America.	169.	<i>Callao</i> ofte Zee-boesem van St. Michel.	250.
Beschrijvinge van Villa-Rica.	123.	Groote <i>Calme</i> .	16.
Beschrijvinge van Mechoacan.	123.	<i>Caloo</i> is seer verstoort om dat een van sijne Monicken vlucht.	151.
Beschrijvinge van het Dorp Chautlan.	218.	En mishandelt de andere daer over.	<i>ibid.</i>
Beschrijvinge van het Dorp van Sacapula.	219.	<i>Capala</i> anders nieuw Mexico een Stadt in nieuw Galicien.	128.
Beschrijvinge van het Dorp St. Andrea.	220.	<i>Capalua</i> een Stadt in America.	163.
Wonderlijk Bygeloof der Indianen.	47.		<i>Capa-</i>
	302. en 318.		
Sotte Bygelovigheyd.	29. en 125.		

R E G I S T E R

<i>Capanabastla</i> een Vleck in Chiapa.	187.	<i>Cloofsters</i> van Guatimala.	245.
<i>Capellen</i> van de L. Vrouwe van den Bergh		<i>Coarum</i> een Stadt in Nieuw Galicien.	128.
Carmel wert door den Blixem verbrand.	339.	<i>Coban</i> Hoofd-stadt van het Landt van Vera-	
		Paz.	268.
<i>Capelle</i> in den Tempel van Mexico.	185.	<i>Cochenille</i> werdt veel omtrent Chiapa ge-	
Kostelijcke <i>Capelle</i> ofte gebeden-kamer.	248.	wonen.	186.
<i>Capiteyn</i> Ros door de Spaensche geaffron-		<i>Collegie</i> der Jesuiten te Tinguex.	130.
teert zijnde, roept haer in Duël.	425.	<i>Coloma</i> .	123.
Het Generale <i>Capituel</i> der Geestelijken waer		<i>Comayagua</i> een arme Provintie.	326.
het wert gehouden.	2.	Prachtige <i>Comedie</i> binnen Scheeps-boord ge-	
<i>Capulstepec</i> een Dorp by Mexico.	121.	speelt.	17.
Dom <i>Carlos</i> d' Ybarra Admirael van de Gal-		<i>Comedie</i> in de Kercke van St. Juan d'Ulhua	
lioenen.	13. en 431.	vertoont.	36.
<i>Carossen</i> in Mexico.	94.	<i>Comedien</i> door de Indianen van Chiapa ver-	
<i>Caribagena</i> een Landtschap ende Stadt in		toont.	197.
Castillo d'Oro.	139.	<i>Comilan</i> een Priorye in America	214.
St. <i>Catharina</i> een Eyland feer gelegen om de		<i>Commandeurs</i> in America, wat die zijn.	299.
Spaigniaerden te beschaedigen.	423.	<i>Compofstella</i> een Stad in nieuw Galicien.	128.
<i>Catoen</i> werd rijckelijck in Chiapa gewon-		Apostolischen <i>Commissaris</i> , sijn maght, ampt,	
nen.	187.	ende hoe hy dat bekomt.	3.
<i>Ceder-boomen</i> te Tezucuo.	60.	Seer naeukeurige <i>Conferentie</i> tusschen een	
<i>Chabals</i> Bouteilliers ofte Tafel-dienaers wer-		Criolisch Edelman ende den Autheur.	190.
den de Priesters door de Indiaensche Re-		<i>Constitueren</i> in Guaxaca.	158.
geeringe besteld.	297.	Groote <i>Conferentie</i> onder de mackers van	
<i>Chanila</i> een Plaetse in America.	156.	den Autheur.	152.
<i>Chanilan</i> een Dorp daer een miraculeus		<i>Cordeliers</i> te Xalappa de Vera-Cruz.	39.
beeld is.	217.	<i>Cordeliers</i> onderhouden in America haere ge-	
<i>Chapulstepec</i> een Vleck omtrent Mexico.	64.	loffen niet.	39.
<i>Chalespan</i> een groot Dorp.	384.	<i>Criolen</i> , wat die zijn, haere haet tegens de	
<i>Chiapa</i> der Indiaenen een Stadt in America.	172.	Naturelle Spaigniaerden, ende hoe sy	
<i>Chicofapotts</i> een vrucht in America.	45.	van deselve werden onderdruckt. 3. en 4.	
<i>Chocolate</i> verweckt verstoppinghen.	210.	Voorbeelden van die onderdruckinge	
Ende oock vertheyd.	<i>ibid.</i>	de van de wanhope der Criolen.	<i>ibid.</i>
<i>Chocolate</i> van Antonio Colmero.	206.	<i>Crocodillen</i> doen groote schaede in het Landt	
<i>Cholulla</i> een Stadt in America.	48.	van Chiapa.	188.
St. <i>Christoffel</i> een Stadt in America.	178.	<i>Crocodillen</i> werden door de Indiaenen gege-	
St. <i>Christoffel</i> van Amatitlan ofte Palinha,		ten.	26.
een Dorp.	373.	<i>Cuba</i> een Eyland in America.	143.
<i>Cibola</i> een Landtschap ende Stadt in America.	130.	Groot <i>Cuchumatlan</i> , een Dorp op het Ge-	
		berghte van de Cuchumatlanes.	217.
<i>Cieraed</i> van eenige Barbarische Indiaenen.	139.	D.	
<i>Civilliteyt</i> van den Mulat Daguille.	399.	S choone <i>Dadelen</i> te Sacapula.	220.
Koud <i>Climaet</i> te Chiapa.	187.	Kloeckmoedige <i>Daed</i> van een Holland-	
Schoon <i>Clooster</i> door de Indiaenen te Ama-		sche Vice-Admirael.	430.
titlan gemaect.	296.	Edelmoedige <i>Daed</i> van Tlacaciltec een van	
		de Vorsten van Mexico.	73.

Op't A. B. C.

<i>Damp</i> des Meers van Mexico.	91.	<i>Egels</i> tot spijsge gebruyckt.	286.
<i>Danfferyen</i> der Indiaenen hoe die goeffent werden.	315.	Gevaerlijcke <i>Effecten</i> van het ongedierte Ni-gua.	341.
<i>Definiteur</i> ofte <i>Procureur</i> der Geestelijcken, hoe die wert verkoren, nevens beschrijvinge van sijn maght, Ampt ende last.	2.	Bysondere <i>Eygenfchap</i> van het Verckensvleesch in de Havana ende op het Eylandt Cuba.	426.
<i>Delicateffen</i> der Criolen te Guatimala.	242.	<i>Eylanden</i> van America.	142.
Het Eylandt <i>Defirado</i> werd door de Vloote op gedaen.	18.	Groote <i>Ellende</i> in de Stad van Mexico.	75.
Schrickelijcke <i>Desperatie</i> .	238.	<i>Engelsche</i> misfchen de Spaensche Peerl-vangft te neemen.	142.
<i>Desperatie</i> des Negers in Guatimala.	250.	Een <i>Engelsch</i> Schip falveert figh met fijne Prijsen genomen uyt een geheele Spaensche Vloote.	430.
<i>Deugden</i> van den Graeve van Gelves.	107.	<i>Eremitagie</i> van St. Juan.	267.
<i>Diego</i> de Niquefa bout Panama ende Nombre de Dios.	000.	<i>Eremitagie</i> van onse L. Vrouwe van den Berg Carmel.	258.
't <i>Dieplood</i> van Mexico.	26.	Los <i>Efclavos</i> een Indiaensh Dorp.	381.
Groote <i>Dierde</i> in de eet-waeren te Porto-Bello door de komfte van de Gallioenen	420.	<i>Efpaña</i> een Eylandt in America.	146.
<i>Difficultheyden</i> voor den Autheur op fijne vlugt op den wegh nae de Golf van Mexico.	380.	Aenmerckelijck <i>Exempel</i> van de Voorfienigheid <i>GODES</i> over onfen Reyfger.	404.
<i>Difpuyt</i> onder de Theologanten in America, of de Egels Vifch of Vleesch zijn.	286.	<i>Exemptie</i> van eenige Indiaensche Dorpen hoe die verkregen is.	300.
Aenmerckens-waerdige <i>Dingen</i> in Grenada.	390.	<i>Exemptie</i> van alle lasten geacordeert aen alle die de Kercke dienen.	297.
Het Eylandt <i>Dominique</i> door de Vloote opgedaen.	18.	F.	
Swaere <i>Donder</i> en Blixem te Guatimala.	250.	<i>F</i> <i>Abul</i> van de Pfyllen.	168.
Groote <i>Door-roghe</i> te Izquintinango.	214.	Koninghlijcke Indiaensche <i>Familie</i> in Petapa.	261.
<i>Dorado</i> een Vifch ende fijne beschrijvinge	16. 17.	<i>Fest</i> van St. Ignatius praghtigh door de Jefuiten binnen boord geviert.	16.
<i>Vrye Dorpen</i> in America.	300.	<i>Fest</i> van St. Dominicus op deselve wijfe door de Jacobijnen op de Zee geviert.	17.
Op <i>Drie-Koningen-dagh</i> werd veel apen-fpel in de Kercke aengereght.	310.	Het <i>Fest</i> van aller zielen brengt veel aen de Priesters op.	309.
Schoone <i>Druyven</i> in America.	45.	<i>Festten</i> van de Patroonen der Indiaensche Dorpen hoe die geviert werden.	315.
Schoone <i>Druyven</i> te Chautlan.	218.	<i>Fifcael</i> van Guatimala ende fijn Tractament.	245.
E.		<i>Fifcael</i> , Opper-hoofd van de Muficanten der Indianen.	296.
<i>E</i> <i>Duard</i> Layfield door de Spaensche in America gevangen zijnde, werd, van haer ontflaegen ende door de Turcken op det huys-reyck genomen.	424.	<i>Francoys</i> Draeck ontdeckt het nieuwe Albion.	131.
Swaere <i>Ebbe</i> ende <i>Vloed</i> te Panama.	416.	<i>Ferdinand</i> Cortez landt te Vera-Cruz ende om fijn Volck tot het innemen van America aen te moedigen hackt hy fijne Schepen in de grond.	30.
<i>Eenvoudigheyd</i> van feecker Indiaen.	309.		Hy
<i>GODES</i> <i>Eere</i> door den Autheur in fijn doen betraght.	343.		
<i>Eet-waeren</i> flaen op door de komfte van de Gallioenen te Porto-Bello.	420.		

R E G I S T E R

Hy traght de dood van twaelf Spaigniaerden door de Indiaenen op-geoffert te wreecken. 43. Hy verkrijght daer toe hulpe van die van Tlaxcallan. <i>ibid.</i> Hy treckt op tegens die van Tepeacac. 44. Hy overwind deselve. <i>ibid.</i> Hy straft de Moorders der 12. Spaigniaerden. <i>ibid.</i> Hy treckt tegens Mexico op. 53. Hy ontdekt het Leger der Mexicaenen ende slaet het selve. 54. Hy treckt binnen de Stadt Tezcuco. 55. Hy stelt een Christen tot Koningh over deselve. 56. <i>Ferdinand Cortez</i> treckt tot Secours van Don <i>Ferdinando</i> eersten Christen Koningh in America. 57. Hy doet Roey-barquen te Tlaxcallan maecken ende op Menschen schouderen te Tezcuco en in het Meer van Mexico brengen. 57. Hy bereyd sikh tot het belegh van Mexico. 58. Hy begeeft sikh op de Vloote om Mexico te vermeerteren. 59. Sijne redenen daertoe. <i>ibid.</i> <i>Ferdinand Cortez</i> sommeert de Stadt van Mexico voor het laetste. 76. Hy resolveert de Stadt te bestormen. <i>ibid.</i> Hy neemt die in ende den Koningh <i>Quahutimoc</i> gevangen. 77. Welcke Koningh hem om de dood bid, maerhy trooft hem. 78. De maght met dewelcke hy Mexico dwongh. <i>ibid.</i> Hy wert van den Koningh van Spaignien begiftight. 91. En boud een heerlijck Paleys in Mexico. <i>ibid.</i> Don <i>Ferdinand</i> den eersten Christen Koningh in America. 56. G. <i>Galenus</i> bygebraght. 203. <i>Galerzen</i> op de Merckte Mexico. 100. Nieuw-Gallicien een Provincie van het Me-	xicaensche America. 127. De <i>Gallioenen</i> die de Vloote tot Conyvoy gestreckt hadden, verlaeten deselve. 15. <i>Gallioenen</i> raecken by naght onder een andere Vloote, dat haer, met groote vreesse, sikh doet slaghvaerdigh maecken. 428. Doch bevinden daer nae dat het de Vloote van Vera-Cruzis. 429. <i>Gebede-plaets</i> der Priesteren in den Tempel van Mexico. 85. <i>Geberghte</i> van de Cuchumatlanes. 216. <i>Geberghte</i> van Misteque. 156. De <i>Gebouwen</i> van St. Juan d'Ulhua sijn alle van hout, en waeromme. 34. Praghtigh <i>Gebouw</i> der Kercken ende Kloosteren in Mexico. 99. <i>Gebreck</i> van Tarwe in Chiapa. 198. <i>Gebruyc</i> van de Metl-boom. 105. <i>Gebruyck</i> van de Atolla. 211. <i>Gecensureerde</i> te Mexico moeten wegens het sijnstaen van den Godts-dienst duysend Rijksdaelders daeghsgeven. 109. <i>Gedaente</i> van een soorte van Sprinckhaenen daer een gedeelte van America mede geplaeght wierde. 336. Wild <i>Gedierde</i>. 69. Groote <i>Geduerfaemheyd</i> der Indianen in haere wercken. 101. <i>Geesstelijke</i> hoe die in America ende andere Oost ende West-Indische gedeelten versonden ende bestiert werden. pag. 1. 2. &c. <i>Gelegentheyd</i> van de Haeyen van Vera-Cruz. 31. <i>Gelegentheyd</i> van de Stadt Tlaxcallan. 46. Schoone <i>Gelegentheyd</i> van Guaxaca. 159. <i>Gelegentheyd</i> van de Stadt Tecoantepeque. 163. <i>Gelegentheyd</i> van het Landt ende Provincie van Chiapa. 186. <i>Gelegentheyd</i> van Ococingo. 201. <i>Gelegentheyd</i> ende vrughtbaerheyd van het Vleck St. Martin. 227. Gevaerlijcke <i>Gelegentheyd</i> van Guatimala. 239. <i>Geleove</i> der Indianen is seer swack. 302. <i>Gelt</i>

Op't A. B. C.

Celuis seer schaers in Chiapa. 188.
 Gemackelijcke *Gevanckenisse* des Autheurs. 184.
 De *Gemeente* van Mexico beweeght sich over het vangen van haeren Aerts-bisshop. 111.
 Kleyne *Genegentheyd* tot het reysen ende oefenender wapenen der Criolen. 191.
Genegentheyd der Indiaenen tot de Schilderkonst. 296.
Generaelen der Geestelijke Ordren hoe die verkooren werden, haer Ampt, ende maght, item in welke Ordre dat Ampt voor het leven ende in welke het maer voor fies Jaeren gegeven wert. 2.
Gepelde-gerst van Maizgemaectt. 285.
 Valsch *Gerughe* door die van Carthagena uytgestroyt. 425.
 Vremt *Gerughe* in seckere Woestijne gehoord. 165.
Geschenck van den Marquis de Seralvo aen den Coningh van Spaignien. 106.
 Schoon *Gesighe*. 218.
Gestrenghbeyd met dewelcke sich de Indianen disciplinceren. 000.
Geswellen aen de keel door ongefont waeter veroorsaectt. 219.
Getal der wedersijdsche dooden in het belegh van Mexico. 78.
 Groot *Getal* van Canoaste Mexico. 80.
Getal der Huyfen in de Stad Guatimala. 242.
Getal der Indiaensche Regenten in de Steden en Dorpen. 291.
Getal der dooden van de Pest in Mixco ende Pinola. 334.
Getal van de Sendinge der Dominicaenen na Mexico. 15.
Getal der Spaigniaerden die Mexico beleegerden. 59.
Getal der dooden in den oploop van Mexico regens den Viceroy. 114.
Getal der Indiaenen in Mexico. 94.
Getal der Cloofsters ende Kercken in Mexico. 99.
Getal van Muyl-Efels in de Valeye van Mixco. 259.

Getempertheyt des Climats te Guatimala. 240.
 Groot *Getrouwheyd* der Indiaenen. 301.
 Seergroot *Gevaer* van den Autheur, doet hem voor een Heyligh passeren. 221.
 Groot *Gevaer* des Autheurs uyt het welke GODT hem redt. 339.
 Groot *Gevaer* om het Landt *Terra-Firma* aen te doen. 28.
 Groot *Gevaer* des Autheurs door het ongedierte Nigua. 342.
 Groot *Gevaer* van de Gallioenen. 434.
Geval den Autheur door het dobbelen der Vrouwen te Mexico overkomen. 95.
Geveynstheyd van Alonso Cuellar komt aen den dagh. 98.
 Vremt *Gevoelen* der Indiaenen omtrent haere Priesters. 294.
 Verscheyde *Gevoelens* over de naems-opspronck van Mexico. 73.
 Vergifligh *Geweer*. 70.
 Caritative *Gemoonte* der Indiaenen. 216.
 Groot *Gierigheyd* van den Grave van Gelves. 107.
Gierigheyd van Juan Palomeque. 257.
Gierigheyd van Valdivia. 136.
 Godloofse *Gierigheyd* der Priesters. 305.
Gierigheyt van Dom Gonzalvo de Paz de Lorenzaano. 244.
 Konstige *Gieters* in Gout, Koper, Silver, &c. onder de Indiaenen. 82.
Gifte des Konincks van Spaignien aen Cortez. 91.
Giften door de Onderdaenen van Mechoacan aen haere nieuwe Koningen geschoncken. 125.
Goden tot het getal van 2000. in Mexico. 87.
Gods des Lughts der Mexicaenen. 85.
 Gruwelijcke *Godloosheden* van de Spaigniaerden aen de Indiaenen gepleeght. 238.
Godloosheyd in de Stad van Guatimala. 248.
 Spaensche *Godloosheyd*. 290.
Gods-lasteringe op Pinxteren ghepleeght. 311.
Goedhertigheyt der Indiaenen in Comayagua. 326.
 Golsa.

R E G I S T E R

<p><i>Golfo-dolce</i> een schoone ende ruyme Haven. 252</p> <p><i>Golfo de las Yeguas</i> ende groote stormdaer in uytgestaen. 15.</p> <p>Konstige <i>Goud-smeden</i> onder de Indianen. 82.</p> <p><i>Gouverneur</i> van Petapa heeft groote Privilegien. 262.</p> <p><i>Gouverneurs</i> der Indiaenen hoe lange die regeeren. 292.</p> <p>Indiaensche <i>Gouverneurs</i>. 291.</p> <p><i>Grafschap</i> des Conings van Mexico. 76.</p> <p><i>Grafschap</i> der Jesuiten tegens den Auteurs. 234.</p> <p><i>Grattias a Dios</i> een goede Valeye in Comayagua. 326.</p> <p>Nieuw <i>Grenada</i> een Stadt in Nicaragua. 133.</p> <p><i>Grensen</i> van de Provincie van Mexico. 120.</p> <p><i>Griffers</i> in de Dorpen der Indianen. 292.</p> <p><i>Grillen</i> der Spaigniaerden. 430.</p> <p>Lossen <i>Grond</i> te Mexico. 102.</p> <p><i>Groote</i> van het Landt van Guatimala. 249.</p> <p><i>Groote</i> van de Provincie van Tlaxcallan. 47.</p> <p><i>Guacocingo</i> een Stadt in America. 52.</p> <p><i>Guastacan</i> een Provincie van het Mexicaensche America. 123.</p> <p>De Stadt <i>Guatimala</i> toond van binnen beter als van buyten. 233.</p> <p><i>Guaxaca</i> een Stadt in America. 158.</p> <p><i>Guellaca</i> een seer schoon Dorp omtrent Mexico. 61.</p>	<p><i>Haven</i> la Trinidad in Guatimala. 250.</p> <p><i>Haven</i> van Golfo-dolce is seer schoon ende ruym. 252.</p> <p>Gevaerlijcke <i>Havente</i> St. Juan d'Ulhua. 30.</p> <p><i>Havenen</i> in het Landt van Guatimala. 249.</p> <p><i>Hamacs</i> wat die zijn. 323.</p> <p><i>Handel</i> van Vera-Paz op de Golf. 269.</p> <p><i>Handel</i> tusssen Guatimala ende Jucatan werdt door ongetemde Indiaenen belet. 269.</p> <p><i>Handel</i> met de Cacao gedreven. 211.</p> <p><i>Handel</i> door reuylinge gedreven. 83.</p> <p><i>Handel</i> met Peerlen gedreven. 142.</p> <p><i>Handel</i> met Druyven gedreven. 218.</p> <p><i>Handel</i> met beschuyt in Chiapa gedreven. 198.</p> <p><i>Handel</i> met zijde ende Cochenille in de Zouques gedreven. 200.</p> <p><i>Handel</i> met Tassios gedreven brengt grote winst aen. 285.</p> <p><i>Handel</i> met Muyl-efels. 403.</p> <p><i>Handt-werken</i> van allerhande slagh werden onder de Indianengeoeffent. 295.</p> <p><i>Hameringe</i> der Criolen van Chiapa. 141.</p> <p><i>Groote Heeren</i> van het Rijke van Mexico, waer toe die verplicht waeren. 71.</p> <p><i>Herdneekigheydt</i> der Inwoonders van Mexico. 65.</p> <p><i>Herdneekigheydt</i> der Vrouwen van Chiapa. 194.</p> <p>Onlijdelijcke <i>Heeste</i>. 27.</p> <p><i>Heeste</i> in de Valeye van Chiapa. 187.</p> <p><i>Groote Heeste</i> in het Indiaensche Chiapa. 198.</p> <p><i>Groote Heeste</i> des nachts. 42.</p> <p>Onverdraegelijcke <i>Heeste</i> op het Meer van Grenada. 391.</p> <p>Aenmerckelijcke <i>Historie</i> van seecker Mulat ofte Half-slagh. 20. 21. &c.</p> <p><i>Historie</i> van Alonso Cuellar. 98.</p> <p><i>Historie</i> van seecker rey send Religieus. 269.</p> <p><i>Historie</i> van Juan Palomeque. 257.</p> <p><i>Historie</i> van Sebastiaen la Valetta. 263.</p> <p>Schrickelijcke <i>Historie</i>. 238.</p> <p><i>Historie</i> van Dom Juan de Guzman. 244.</p> <p><i>Historie</i> van Donna Juanna de Maldonado. 246.</p>
<p style="margin: 0;">H.</p>	
<p><i>Haeyen</i>, het onderscheyd tusssen, haer ende de Crocodillen. 27.</p> <p>Werden van de Spaigniaerden gegeten. <i>ibid.</i></p> <p>Een seer groote <i>Haey</i> gevangen. <i>ibid.</i></p> <p>Een Bootsgefel door een <i>Haey</i> vernied. 28.</p> <p>De <i>Haet</i> tusssen de Criolen ende naturelle Spaigniaerden heeft sich oock verspreyt tot in het Kerckelijcke. 4.</p> <p>Voorbeelden daer van. 5.</p> <p><i>Haet</i> der Criolen tegens de Spaigniaerden. 159.</p> <p><i>Haeveren</i> van Terra Firma op de Zuydzee. 163.</p>	<p><i>Historie</i> van Donna Juanna de Maldonado. 246.</p> <p style="text-align: right;"><i>Historie</i></p>

Op't A. B. C.

Historie van Juan Ramos. 290.
Historie van Edouard Laiffeld. 424
Historie van den Parochiaen van Nicoya ende den Alcalde Major Justus de Zalazai, waer in men de wreedheyd van den eenen fiet, ende de onrechtvaerdigheyd die het Hof van Guatimala aen den anderen pleeghe. 407.
Historie van Daguillo. 398.
Historie van de Toveraerster Martha de Carrillo. 346.
Historie van de Toveraer Juan Gonzales. 350.
Historie van Juan Gomez een groot Toveraer. 351.
 Hy werd schielijck sieck ende ontbied den Autheur. *ibid.*
 Hy spreek aen den selven sijne bieghete. 352.
 Sijn leven werd aen den Autheur ondeckt. *ibid.*
 Eenige Indiaenen soecken die saecke te versullen. 353.
 Doch andere brenghen die aendendagh. 355.
 Het lijck van Gomez werd geschoud. *ibid.*
 Het selve wert in een sloot begraven. 356.
Historie van de Fuentes te Mixco. 356.
 Hare Afgoderye komt aen den dagh. *ibid.*
 Verkeerde vrees hier in van een Indiaen. 357.
 Den Autheur tracht die wegh te neemen ende doet den Indiaen klappen. *ibid.*
 Precautie des Autheurs in dese saecke. 358.
 Sijne dreyginge aen den Indiaen met dewelcke hy omsigtelijck handeld. *ibid.*
 Hy bereyd sijn tot de Reyse, ende gaet den Af-godt met groote voorfichtigheydt ende circumspectie op-soecken. *ibid.*
 Hy vernaght hier over in het Bosch, ende vanght sijne tweede onderfoekinghe aen. 358.
 Hy geraeckt op het spoor. *ibid.*
 Hy fiet de Speloncke des Af-gods. 360.

Sy vinden den Af-godt ende nemen hem mede. *ibid.*
 Den Autheur doet alle de Negers ende Spaigniaerden tegens den volgenden Sondagte Kercke noden. 361.
 Hy brenghet den Af-godt aen sijn huys ende Sondaeghs daer aen op den Predickstoel. *ibid.*
 Het Volck komt in seer groote meenighte te Kercke. 362.
 Precautie van den Autheur ende sijne Predicatie. *ibid.*
 Hy steld den Af-godt op den Predick-stoel aen het Volck voor. *ibid.*
 Hy daeght den Duyvel uyt ende vermaent het Volck tot Geloove in den waeraghtigen Godt. 363.
 Hy doet den Af-godt in stucken hacken ende verbranden. *ibid.*
 Hy maect sulcks te Guatimala bekent, ende werd van daer bedanckt ende krijght instructie waer na sijn te reguleren. 364.
 Hy steld den raed die hy krijght te wercke, maer de Af-goden dienaers sijn obfinaet. *ibid.*
 Haere redenen, ende wederlegginge van deselve. *ibid.*
 De Af-goden-dienaers legghen den Autheur laegen. 365.
 Sy bestormen sijne Slaep-kamer. *ibid.*
 Hy voorfiet sijn ende doet haer waerschouwen. 366.
 Sy komen voor de tweede reyse weder, ende een van haer werd gequetst. *ibid.*
 Sy leggen hem andere laegen. *ibid.*
 Brenghen hem daer door in groot gevaer, maerhy bemerckt haere laegen. 767.
 Sy quetfen hem met een mes aen de hand, ende werpen hem ter aerde van waerhy weder opstaet. *ibid.*
 Hy werd uyt het gevaer gered en een van de geweldenaers gevangen. 368.
 Sorge van de Spaigniaerden voor den Autheur gedraegen. *ibid.*
 Sy bewaecten hem den volgenden naght,

R E G I S T E R

ende fetten wagt aen het gevangen huys.	369.	<i>Huacololla</i> een Stadt in America.	52.
Verdere precautien door de Spaigniaerden in her werck gestelt, die de Alcaldes op-kloppen welcke met haer de Indianen gaen soecken.	<i>ibid.</i>	Huysen der Priesteren des Tempels van Mexico.	89.
Sy nemen de Afgoden-dienaers gevangen ende ontdekken haer boos voor-nemen.	370.	Huysen der Indiaenen.	282.
De Afgoden-dienaers werden in het gevangen huys op-geslooten ende de President draecht forge voor den Autheur. <i>ibid.</i>	<i>ibid.</i>	Soberen Huysraed der Indianen.	282.
Sy werden nae Guatimala gebraght, aldaer in de gevanckenisse geslooten, ende eyndelijk gestraft.	<i>ibid.</i>	Duere Huys-buys te Porto-Bello.	419.
Haer groot berouw ende leetweesen wert door den Autheur voor goed gekeurt ende oprecht te zijn bevonden.	371.	Humeur der Indianen is vrolijk ende lustigh.	314.
<i>Hoedaemgheden</i> van de vrucht Cacao.	203.	Humeur der Spaigniaerden.	118.
<i>Hoedaemigheyd</i> van de Caneel.	206.	Humeur van den Bisschop van Chiapa.	193.
<i>ibid.</i>	<i>ibid.</i>	Huten voor de Reyfingers gemaect.	395.
<i>Hoedaemigheyd</i> van de Achiotte.	207.	Huwelijcken der Mechoacanen.	124.
<i>Hoedaemigheyd</i> van de Chocolate.	207.	Huwelijcken der Indiaenen.	282.
<i>Hoeren</i> in Mechoacan publijckelijck toegelaeten.	127.	I.	
<i>Hollanders</i> nemen Truxillo in ende verlaeten het sleghtelijck.	252.	S. <i>Jacyntho</i> een vermaeckelijck huys der Dominicaenen ontrent Mexico.	62.
<i>Hollanders</i> nemen twee Scheepen van de Vloot.	422.	<i>Jaer-mercks</i> van Petapa.	262.
<i>Hollanders</i> komen weder, ende brengen het Schip des Autheurs in groot gevaer van door haer genomen te werden.	423.	Schoone <i>Jaer-merckt</i> te Chimaltenango.	227.
<i>Hollanders</i> neemen de Spaensche silvere Vloot.	145.	<i>Jaloursheydt</i> der Spaigniaerden te Mexico.	102.
<i>Hollanders</i> misfchen de Spaensche Peerlvanght te nemen.	142.	<i>Jalousie</i> tusschen de oude ende nieuwe Religieusen.	330.
Groote <i>Honger</i> in de Stadt van Mexico.	75.	<i>Jamaica</i> een Eylandt in America.	143.
Groote <i>Hongers-nood</i> door de Autheur op het Geberghte de Quelenes geleden.	169.	<i>Jesuiten</i> scheppen een ydele vreughe over de gepretendeerde bekeeringhe van een Mulet.	22.
<i>Hoofd-geld</i> in Chiapa betaeld.	183.	Sotte <i>Inbeeldinge</i> ende bestaen van een Religieus.	388.
<i>Hooghe</i> van het Geberghte Quelenes.	167.	Seecker <i>Indiaen</i> werd door sijn Meester feer mishandeld.	343.
Arme <i>Hovaerdye</i> der Spaigniaerden.	93.	Seecker <i>Indiaen</i> toond groote genegentheyd tot den Autheur.	385.
Arme <i>Hovaerdye</i> der Criolen.	190.	<i>Indianen</i> in Guadaloupa hoe die haere Jaeren reekenen.	18.
<i>Houtebeen</i> een Hollandts Commandeur brengt groote schrick onder de Spaensche in America.	145.	Haer cieraed, vaertuygh, &c.	19.
		Veele <i>Indianen</i> geven sghaen de Spaensche over.	58.
		<i>Indianen</i> omtrent Capala sijn feer strijdbaar.	128.
		<i>Indianen</i> van Quivira trekken allen haeren nood-druft van, Ossen ende Koeyen.	130.
		Barbarische <i>Indianen</i> willen sgh onder de Spaensche begeven.	139.
		Een	

Op't A. B. C.

Een goddloos <i>Indianen</i> doet groote mildaeyd.	270.	<i>Indianen</i> doen levendige Padden in haeren dranck <i>Chica</i> genoemt.	288.
<i>Indianen</i> van <i>Chiapa</i> hebben veele bequaemheden.	197.	<i>Indianen</i> hebben een vrent gevoelen omtrent haere <i>Priesters</i> .	294.
Wilde <i>Indianen</i> omtrênt de <i>Zeldales</i>	000.	<i>Indianen</i> oeffenen allerhande slaghe van handwercken.	295.
<i>Indianen</i> sijn seer geneghen tot den dranck.	262.	<i>Indianen</i> van <i>Guatimala</i> nemen toe tegens de onderdruckinge.	273.
Seer onnosse <i>Indianen</i> .	221. 222.	<i>Indigo</i> door <i>Sprinckhaenen</i> in een gedeelte van <i>America</i> bedorven.	336.
<i>Indianen</i> sijn seer forghvuldigh om de Geestelijcke beveelen te gehoorsaemen.	226.	<i>Inez</i> <i>Repartidor</i> en sijn <i>Ampt</i> .	275.
Rijcke <i>Indianen</i> te <i>Chimaltenango</i> .	227.	<i>Informatien</i> tegens <i>Juan Gonzalez</i> den <i>Toveraer</i> genomen.	351.
<i>Indianen</i> werden door het harde tractament der <i>Spaigniaerden</i> tot wanhope ghebraght.	275.	<i>Informatien</i> tegens <i>Lopez</i> belegt die na <i>Guatimala</i> gefonden ende aldaer ghehangen werd.	356.
<i>Indianen</i> moeten de <i>Spaigniaerden</i> dienen.	276.	<i>Ingenio</i> een soorte van <i>Suycker-molens</i> , en wat die zijn.	198. 263.
<i>Indiaenen</i> die niet getemt sijn beletten den handel tusschen <i>Guatimala</i> .	269.	<i>Ingrediënten</i> van den <i>Indiaenschen</i> dranck <i>Chica</i> .	288.
<i>Indianen</i> maecten alles nae van <i>Vederen</i> .	31.	Praghtige <i>Inbaelinge</i> in het oude <i>Vera-Cruz</i> .	37.
Sijn seer geduerzaam in den arbejd.	<i>ibid.</i>	Praghtige <i>Inbaelinge</i> den <i>Autheur</i> aenghe-daen.	214.
Sy sijn konstige <i>Gout-smeden</i> .	<i>ibid.</i>	<i>Inkomen</i> des <i>Tempels</i> van <i>Mexico</i> .	87.
<i>Indianen</i> werden door <i>Apen-spel</i> in de <i>Kercke</i> gelockt.	309.	<i>Inkomen</i> van een <i>Priester</i> op een <i>Dorp</i> in <i>Indiaen</i> .	299.
<i>Indiaenen</i> sijn niet alleen ten proye aen de <i>Geestelijcke</i> maer oock aen alle de <i>Spaigniaerden</i> welke haer groot ende kleyn door onnutte lasten uytputten.	312.	<i>Inkomen</i> der <i>Griffiers</i> op de <i>Dorpen</i> der <i>Indiaenen</i> .	292.
<i>Indianen</i> werden gedwongen op twaelfende derthien <i>Jaeren</i> ouderdoms te trouwen.	313.	<i>Inkomen</i> van de <i>Raeden</i> van <i>Guatimala</i> .	244.
<i>Indianen</i> beminnen het dansen.	315.	<i>Inkomen</i> der <i>Jacobijente</i> <i>Guatimala</i> .	245.
<i>Indianen</i> vieren de <i>Feeften</i> van de <i>Patroonen</i> van haere <i>Dorpen</i> met <i>Suypen</i> ende <i>swelgen</i> .	715.	<i>Inkomen</i> van den <i>Viceroy</i> van <i>Mexico</i> .	105.
<i>Indiaenen</i> in <i>Comayagua</i> sijn seer goedher-tigh.	326.	<i>Inkomste</i> des <i>Bisschops</i> van <i>Chiapa</i> .	192.
Barbarische <i>Indianen</i> .	404.	<i>Inkomste</i> des <i>Conincks</i> van <i>Mexico</i> van de <i>Merckten</i> .	83.
<i>Indianen</i> sijn van een seer goed naturel.	301.	<i>Inkomste</i> van den <i>Bisschop</i> van <i>Xalappa</i> de <i>Vera-Cruz</i> .	38.
<i>Indiaenen</i> transformeren sijn in wilde <i>Beeften</i> .	302.	<i>Inkomste</i> van den <i>Bisschop</i> van <i>Puebla</i> de <i>Los Angelos</i> .	51.
<i>Indianen</i> sijn vry van de gevaeren van het on-gedierte <i>Nigua</i> .	342.	<i>Inkomste</i> des <i>Priesters</i> van <i>Mixco</i> ende <i>Pino-la</i> .	333.
<i>Indianen</i> door de <i>Spaensche</i> vernietight.	94.	<i>Jonge-Dochters</i> werden den <i>Priester</i> in <i>America</i> tot fest toe tot <i>backsters</i> van de <i>Indiaensche</i> <i>Regeeringe</i> bestelt.	297.
<i>Indianen</i> sijn in <i>stammen</i> verdeeld.	282.	<i>Jongens</i> om te dienen, werden de <i>Priesters</i> in <i>America</i> .	
<i>Indianen</i> beminnen den dranck.	282.		

R E G I S T E R

America door de Indiaensche Regenten verschaft.	297.	bruylt.	100.
Meenigte van <i>Inwoonders</i> in Puebla de Los Angelos.	51.	<i>Kercken</i> ende Capellen in de Stadt Tlaxcalan.	49.
<i>Inwoonders</i> van Tezcaco vlugten uyt de Stadt.	55.	Kostelijke <i>Kercken</i> ten platten lande in America.	156.
<i>Inwoonders</i> van Chiapa zijn seer frugael.	189.	Schoone <i>Kerck-gevelte</i> Xocoteñango.	230.
Dom <i>Juan</i> de Toledo gaet voor President na de Manillas.	14.	Prachtige <i>Kercke</i> der Jacobijnen in Guaxaca.	158.
<i>Juan Gomez</i> een groot Toveraer.	351.	De <i>Kerckelijke</i> van Mexico setten de Gemeente dier Plaetse aen over het yangen van haerer Aerts-bisschop.	112.
Werd schielijk sieck ende ontbied den Autheur.	<i>ibid.</i>	<i>Kindere</i> die aerdigh danssen.	52.
Hy spreektaen den selven sijne bieghte.	<i>ibid.</i>	Armelijke <i>Kleding</i> der Indianen.	280.
Hy sterft.	352.	<i>Kleding</i> der Rijke Indianen.	281.
Sijn leven werd aen den Autheur ondeckt.	<i>ibid.</i>	<i>Kleding</i> der Indiaensche Vrouwen.	<i>ibid.</i>
Eenige soecken, de soecken te versuffen.	353.	<i>Kleding</i> van vederen gemaect.	81.
Doch andere brengen die aen den dag.	355.	Prachtighlijcke <i>Kledinghe</i> der Vrouwen te Mexico.	96.
Het Lijck van Gomez werd geschout.	<i>ibid.</i>	Dertele <i>Kledinghe</i> der Negerinnen te Mexico.	<i>ibid.</i>
<i>Juan Gonzales</i> een Toveraer werd in de gedaente van een Leeuw gequetst.	350.	De <i>Kleding</i> der Indianen streckt haer voor haer bedde.	280.
Dom <i>Juan Torrez</i> de Guzman Admirael der Spaensche Silver-Vloote werdt onthoof.	146.	<i>Kloeckmoedigheydt</i> der Inwoonders van Chili.	136.
<i>Juan de la Cueva</i> Dominicaner Monick, op Guadaloupe door de Indiaenen gequetst zijnde, sterft.	26.	<i>Kloeckmoedigheydt</i> der Negers in Guatimala.	250.
<i>Juan Palomeque</i> is een rijk doch seer Godloos mensche.	257.	<i>Kloeckmoedigheydt</i> der Mexicaensche Vrouwen.	79.
<i>Juan Ramos</i> een Godloos Spaigniaert.	290.	<i>Kocks</i> werden de Priesters in America door de Indiaensche Regenten verschaft.	297.
Exacte <i>Justitie</i> van den Grave van Gelves.	107.	<i>Komste</i> van de Gallioenen te Porto-Bello.	420.
<i>Justus</i> de Zalazar is een seer onrechtvaardigh Alcalde Major van Nicoya.	407.	<i>Koningen</i> van Mechoacan hoe die begraven werden.	125.
Kostelijk <i>Jaweel</i> .	95.	<i>Koningen</i> van Mechoacan werden ophet aenvaerden der Regeeringe van haere Onderdaenen beschoncken.	125.
<i>Juwelen</i> sijn te Mexico seer gemeen.	96.	<i>Koophandel</i> in Mexico.	92.
<i>Izquintinango</i> een Vleck in Chiapa.	187.	<i>Koophandel</i> van die van Chiapa.	189.
<i>Izquintinango</i> een Americaensche Stadt.	204.	Groote <i>Koophandel</i> in de Stadt Guatimala.	243.
K.		Rijke <i>Kooplieden</i> in Grenada.	390.
<i>K</i> Aerigheyd van die van Chiapa.	188.	Wonderlijke <i>Koopmanschap</i> .	82.
Kostelcke <i>Kerck-cieraeden</i> .	218.	<i>Koopmanschappen</i> van het Landt van Verapaz.	270.
Prachtigh <i>Kerck-cieraed</i> in Petapa.	262.	<i>Koopmanschappen</i> die in de Haevenen van Guatimala.	270.
<i>Kercken</i> van Guatimala.	245.		
De <i>Kercken</i> werden seer te Mexico mis-			

Op't A. B. C.

Guatemala gebraght werden. 250.
 Wondere *Konsten* der Indianen om alles van
 wederen te maecten. 81.
Koorn werd door de getempertheit van St.
 Lucar aldaer merckelijck op de Solders
 vermeerdert. 266.
Kostelijckbeden der Af-goden binnen Mexico. 87.
Kosten op het trouwen der Indiaenen lopende. 283.
Koude op het Geberghre. 63.
Koude op het Geberghre van de Cuchumatlanes. 216.
 Wonderlijcke *Kraght* des winds. 164. 167.
 en 239.
 L.
L Af-herigheyt der Spaigniaerden. 252.
Land-huyzen des Conings van Mexico. 70.
Lands-streecke omtrent Guatemala is seer
 vruchtbaer. 50.
Leckernye der Spaigniaerden doet haer in A-
 merica disputeren of de Egels visch of
 vleesch sijn om die in de vasten te mo-
 gen eeten. 286.
Leef-toght diemengemeenlijck in de Havana
 in-neemt. 427.
Leon een Stadt in America wert nevenshaere
 gelegentheyd beschreven. 133. en 388.
Ongebonden Leven der Religieusen in Mexi-
 co. 99.
Lieden die alle haere nood-druft van Offen
 ende Koeyen trecken. 130.
 Op Vrouwen *Light-misse* werd groot Apen-
 spel in de Kercken aengereght. 300.
Lighrvaerdigheyt der Negerinnen te Mexi-
 co. 96.
Lighrvaerdigheyt der Vrouwen van Chia-
 pa. 195.
Lijf-waght des Conings van Mexico. 71.
 Wonderlijck *Lijm*. 70.
Lima de Hoofd-stadt van Peru. 135.
List van den Provinciael van Chiapa om den
 Auteur te slaen ende te salven. 178.
Listen van de Viceroy van Mexico om gelte te
 krijgen. 106.
Lof van Mexico. 105.

Soberen *Loon* aen de Indianen gegeven door
 de Spaigniaerden. 278.
 St. Lucar een wonderlijck welgetempert
 Dorp. 266.

M.

M Maniere om de Crocodil te ontkomen. 394.
Maniere van handelen te Porto-Bello. 420.
Maniere hoe de handel tusschen Spaignien
 ende Guatemala wert gedreyen. 251.
Maniere van bouwen in Mexico. 94.
Maniere hoe de Peerlen gevist werden. 142.
Maniere om de vrucht Nughtli te nuttigen. 103.
Maniere op dewelcke de Atolla verkoght
 wert. 211.
Maniere van het bouwen ende onderhouden
 der Paleysen van den Coningh van Mexi-
 co. 71.
Maniere om de Atolla een Indiaensche dranck
 te maecten. 158.
Maniere om het wassende Blanc-manger te
 nuttigen. 104.
Maniere op dewelcke de vrucht van de Ca-
 caos-boomengroeyd. 205.
Maniere om Chocolate te maecten. 205.
Maniere om de Achiotte te bereyden. 206.
 Andere *Maniere* om de Chocolate te mae-
 ken. 207.
Maniere om de Chocolate te drincken. 208.
 Tweede *Maeniere*. *ibid.*
 Derde *Maniere*. *ibid.*
 Vierde *Maniere*. 209.
Maniere op dewelcke de Indianen in haeren
 dienst verdeeld werden. 267.
 Godtloose *Maniere* door dewelcke eenighe
 Spaigniaerden aen de kost geraecken. 278.
Maniere van het trouwen der Indianen. 282.
Maniere op dewelcke de Indianen haere huy-
 sen bouwen. 783.
Maniere op dewelcke de Indianen haere erf-
 goederen deelen. 283.
Maniere op dewelcke de Indianen de boont-
 jens, die haere meeste spijsse sijn, berey-
 den. 284.
Maniere op dewelcke de Priesters de particu-
 liere

R E G I S T E R

- liere by seckere gelegentheyd voorhaer
Heyligh doen offeren. 310.
Hoe sy het selve aen een Gebroederschap
doen doen. 310.
Maniere op dewelcke de Indianen sijn tot het
danffen bereyden ende daer in onderwe-
sen werden. 315.
Maniere op dewelcke het Toncontin een
soorte van danffen onder de Indianen ge-
oeffent wert. 215.
Tweede *Maniere* van danffen der Indiaenen.
317.
Derde *Maniere* van danffen der Indianen. 318.
Maniere om de Tassajos te maecken. 285.
Maniere op dewelcke de rijke Indiaenen de
Dassen vangen, bereyden ende eeten. 258.
Maniere om den Indiaenschen dranck Chica
te bereyden. 288.
Maniere op dewelcke de Spaigniaerden den
wijn die sy aen de Indiaenen verkopen
vervalschen. 289.
Maniere op dewelcke de Stadt Guatimala van
visch voorsien wert. 260.
Vremde *Maniere* van dorfschen. 265.
Vremde *Maniere* van Landt te mesten. *ibid.*
Maniere om het koorn te bewaeren. 266.
Maniere op dewelcke de Criminele Rechts-
pleginge onder de Indiaenen geoeffent
wert. 293.
Maniere op dewelcke men de Coningen van
Mechoacan begraeft. 125.
Maniere van reysen die seer onkostelijck ende
gemackelijck is. 215.
Magazijnen des Coninghs van Mexico. 70.
Magazijnen tot voorraad der Priesteren des
Tempels van Mexico. 86.
Maght der Indiaensche Magistraet. 292.
Maght der Indianen heeft geen vat op de Spai-
gniaerden. *ibid.*
Maght des Priesters in Criminele saecken.
293.
Kleyne *Maght* der Spaigniaerden in Guati-
mala. 275.
Maght van den Gouverneur van Chiapa. 191.
Maght van den Priester van Petapa. 262.
Maght van het Rijke van Mexico. 71.
Maght der Geestelijcke over de Indianen. 37.
Maght van de Viceroy van Mexico. 105. en
106.
Major-damos ofte Bedellen van de Gebroeder-
schappen. 298.
Maiz, Indiaensche Tarwe wert van de India-
nen groen gegeten. 285.
Manufacturen van de Inwoonders van Puebla
de los Angelos. 51.
Maquilapa een gevaerlijcke spits van het Ge-
berghte Quelenes. 162.
Martha de Carillo een groote Toveraerster.
346.
Werd seer door de Indianen gevreesd. *ibid.*
Den Autheur nevens een Officier van de
Inquisitie beleyd informatien tegens haer.
347.
Sy wert daer over by den Autheur aenge-
sproocken. *ibid.*
Die haer de Communie weygert. 348.
Sy wreect dit op het gene sy den Autheur
gegeven hadde. 348.
Traght het oock aen sijn Persoon te doen.
349.
Doch te vergeefs. 350.
Sy dreyght hem op een nieuw. *ibid.*
Doch sy werdt gevanghen ende sterft in
hegtenisse. *ibid.*
Het Eylandt *Marigalante* door de Vloote op-
gedaen. 18.
Margarita een Eylandt van America. 141.
Marquis van Seralvo gaet voor Viceroy nae
Indien. 14.
Dom *Martin* de Carillo gaet voor Inquisiteur
Generael nae Mexico. 14.
St. *Martin* een Dorp in het Geberghte van de
Cuchumatlanes. 216.
Maiente Mexico. 89.
Fratr *Mattheo* de la Villa, Apostolischen
Commissaris over eene Sendinge der Ja-
cobijnen nae de Manillas, 7.
Eenige Monicken bewogen hebbende om
nae de geseyde Manilla te gaen, scheidt hy
selve uyt die Reys. 12.
Maxixa Overste Lieutenant van de Stadt
Tlaxcallan. 46.
Mecho-

Op't A. B. C.

<i>Mechoacan.</i>	123.	Bedriegelijke <i>Menschen</i> in America.	63.
<i>Mechoacanen</i> hoe die trouwen.	124.	<i>Merckt</i> van Amatitlan.	264.
<i>Mechoacanen</i> begifigen haeren nieuwen Coningh.	125.	<i>Merckt</i> van het oude Mexico werd beschreven.	79.
Sy dooden <i>Menschen</i> om haeren dooden Coningh te dienen.	<i>ibid.</i>	<i>Merckt</i> van de Stadt Guatimala.	242.
Sy begraeven veele Schatten met haeren overleden Coningh.	127.	Rijckste <i>Merckt</i> des weerelds in Porto-Bello.	420.
Sy straffen het Overspel met de dood.	127.	<i>Merckt-meesters</i> te Mexico.	83.
Het <i>Meer</i> van Mexico heeft tweederley waeter.	64.	<i>Merckt-Reghters</i> te Mexico.	83.
Het wert van de Stadt af-geleyd.	66.	<i>Merckten</i> op de Dorpen omtrent Mexico.	80.
<i>Meer</i> van St. Christoffel is geen grond in te vinden.	272.	<i>Meer</i> een boom.	105.
Het <i>Meer</i> van Grenada is seer gevaerlijk te overvaeren.	391.	<i>Metsel-konst</i> wert seer aerdig van de Indianen geoeffent.	295.
Een foet <i>Meer</i> geeft sout uyt.	264.	<i>Mexico</i> wert door Cortez bestormt ende ingenomen.	77.
Het <i>Meer</i> van Mexico geeft een swaeren damp van sigh.	91.	Het wert geplonderdt, verbrandt ende weder herbouwd.	79.
Een groot <i>Meer</i> door Aerdbevinge ontsaen.	272.	Nieuw <i>Mexico</i> waer het gelegen is.	92.
<i>Melancholie</i> des Autheurs.	215.	<i>Mexicanen</i> stoppen den weg voor Cortez.	53.
Schoone <i>Meloenen</i> te Acafabatlan.	254.	Sy trecken tegens Dom Ferdinando eersten Christen Coningh in America te veld.	57.
Groote <i>Meerzichte</i> van Peeren.	142.	Alle de <i>Mexicanen</i> staen tegens de Spaigniaerden op over de gevanckenisse van haeren Coningh.	74.
<i>Meenighie</i> van Zijde ende Cochenille in de Provincie van de Zoques.	200.	<i>Mexicaenen</i> sijn seer mildaedigh aen Kercken ende Kerckelijcken Persoonen.	98.
<i>Meenighie</i> van Adel in het Indiaensche Chiapa.	196.	Michael Delva toont groote liefde ende genegentheyd tot den Autheur.	389.
Groote <i>Meenighie</i> van silver te Porto-Bello.	420.	<i>Middel</i> om de Chocolate in Engelandt te hebben.	210.
<i>Meenighie</i> van muggen.	42.	Godloose ende superstiteuse <i>Middelen</i> door dewelcke de Priesters in America gelt vergaederen.	337.
<i>Meenighie</i> van Sprinckhaenen.	336.	<i>Middel</i> aangewend om door de sterfte der Indianen aen de schattinge niet te verliefen.	338.
Groote <i>Meenighie</i> Offen te Tapanatepeque.	168.	<i>Middelen</i> om de gevaerlijke uyt-werckfeulen van het ongedierte Nigua te ontgaen.	342.
<i>Meenighie</i> der Vogel-vyvers.	68.	<i>Middel</i> om het water te koelen.	42.
<i>Mensch-eeters.</i>	130.	<i>Middelen</i> door de Kerckelijcken van Mexico gebruyckt om de Gemeente dier Plaetse tegens den Viceroy, over het vangen van haeren Aerts-bisschop aente setten.	112.
<i>Menschen</i> ende Beesten lijdin in een gedeelte van America door de Sprinckhanen groot ongemack.	336.	Gemackelijck <i>Middel</i> om seeckere seerghevaet-	
<i>Menschen-bloed</i> een voet dick op de aerde bestalt in den Tempel van Mexico.	86.		
<i>Menschen</i> die alle haere nood-druft van Offen ende Koeyen trecken.	130.		
<i>Menschen</i> hoe die geoffert wierden.	86.		
Acht honderd <i>Menschen</i> Jaerlijcks aeneenen Af godt geoffert.	48.		

R E G I S T E R

vaerlijke passagie te mijden	171.	jaerden soo genoemd.	383.
<i>Middelen</i> om de Spaignaerden America te ontweldigen.	274.	<i>Monicken</i> dubbelen sterck in America.	40.
<i>Mijnen</i> van silver ende goud omtrent Capala,	128.	Sy spotten met haere geloften.	<i>ibid.</i>
<i>Mijnen</i> van Potofi.	134.	Speelen een geheele naght over.	41.
<i>Yfer-mijnen</i> in het Geberghite van Acafabatlan.	254.	Rijcke <i>Monicken</i> te Nixapa.	162.
<i>Koper-mijner.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Monicken</i> door de Indiaenen op Guadaloupa gedood.	23.
Goud <i>Mijne</i> door de Spaensche wreedheydt verlooren.	255.	<i>Montezuma</i> werdt tot Koningh van Mexico verkooren.	74.
Goud- <i>mijnen</i> omtrent het Geberghite van Misteque.	157.	<i>Montezuma</i> de tweede dies naems Koningh van Mexico werdt van Cortez gevangen.	74.
Silver- <i>mijnen</i> ende Yfer-mijnen ter selver Plaetse.	<i>ibid.</i>	<i>Montezuma</i> raeckt ellendig aen het Eynde.	74.
<i>Mildaedigheyd</i> van een Landt-paghter.	156.	<i>Moorden</i> door Juan Palomeque bedreven.	258.
<i>Mildaedigheyd</i> aen den Autheur te Portobello betoond.	419.	<i>Moran</i> een Monick gaet met den Autheur een nieuw Landt ontdekken.	320.
Groote <i>Mildaedigheyd</i> van een godloos Indiaen.	270.	<i>Moran</i> toond sijne ydelheydt ende hovaerdye.	327.
<i>Mildaedigheyd</i> van Alonso Cuellar.	98.	<i>Moran</i> betoond groote dwaesheydt.	325.
<i>Mildaedigheyd</i> der Indiaenen in de goede weecke.	308.	Het rechte <i>Motiv</i> dat soo veele <i>Monicken</i> nae de Indiën doet reyfen.	327.
<i>Mildaedigheyd</i> der Spaignaerden aen den Autheur ende sijn beroyt geselschap.	402.	<i>Motiven</i> die den Autheur bewegen om de Indiaensche Tael op het platte land te gaen leeren.	329.
<i>Mildaedigheyd</i> van een Indiaensch Gouverneur van Chiapa.	197.	Groote meenigte <i>Muggen</i> op het Meer van Grenada.	391.
<i>Milpas</i> wat die zijn.	267.	<i>Muylen</i> in het Landt van Chiapa.	198.
<i>Min-yver</i> der Spaignaerden te Mexico.	102.	<i>Muyl-efels</i> sijn in groote meenigte in de Valey van Mixco.	259.
<i>Misbruyck</i> van de Chocolate door de Vrouwen van Chiapa.	193.	<i>Muyterye</i> onder de Spaenschen Soldaeten.	324.
<i>Misbruyck</i> der Kercken te Mexico.	100.	<i>Munte</i> van die van Puebla de les Angelos.	92.
<i>Mis-slag</i> van sommighe Persoonen wegens het vermeerteren van America klaerlijck aengewesen.	274.	<i>Munte</i> te Mexico.	92.
<i>Mis-slag</i> der Hollanders omtrent het innemen van het Callao de Lima.	135.	<i>Musicanien</i> onder de Indianen.	296.
<i>Mis-verstand</i> van den Autheur deses boecks.	145.	N.	
Het Dorp <i>Mixco</i> geeft schoon aerde-werck.	259.	O Ude Naem van Mexico.	72.
<i>Mojarra</i> een visch.	260.	<i>Naturel</i> van de Crocodil in het lopen.	395.
<i>Molina</i> een oud Spaensch Priefter leerden Autheur de Indiaensche Tael seer trouwhertelijck.	330.	<i>Naturel</i> der Indianen.	307.
<i>Mond</i> der Helle een plaetse door de Spai-		<i>Neerstigheyd</i> van Ybarra Admiraal van de Vloote.	421.
		<i>Neerstigheyd</i> des Autheurs.	235.
		Seecker rijck <i>Neger</i> verdaght vad een verloore Goud mijne te weten verdedight sijn seer wel.	256.
			Despe-

Op't A. B. C.

<i>Desperate Negerſ.</i>	250.	lopende.	283.
Verlangen ſeer nae Engeliſche ofte Hollanders.	253.	Schrickelijke <i>Onkuyſheyd</i> der Spaigniaerden ende Negerinnen te Mexico.	97.
<i>Negotie</i> van die van de Stadt Carthago.	395.	<i>Onkuyſheyd</i> van Alonſo Cuellar.	98.
<i>Neiheyd</i> der Straeten in Mexico.	95.	<i>Onkuyſheyd</i> te Pannama gepleeght.	416.
<i>Nicaragua</i> een Provincie van het Mexicaenſche America.	132.	<i>Onkuyſheyd</i> van Juan Palomeque.	258.
<i>Nigua</i> een ongedierte en ſijne gevaerlijcke effecten.	341.	<i>Onkunde</i> ofte <i>omreghivaerdigheyd</i> der Spaenſche Regenten.	293.
<i>Nixapa</i> een Stadt ofte Vleck in America.	162.	<i>Onkunde</i> der Indianen in de verborgentheden des Geloofs.	305.
<i>Nombre de Dios</i> een Stad in Caſtillo d'Oro.	137.	<i>Onkunde</i> der Engeliſche ende Hollanders om-trent de Cacao.	211.
<i>Noghli</i> een Americaenſche vrucht.	103.	<i>Onkunde</i> van de Doctoren.	103.
Dom <i>Nunzio</i> de Guzman, ſijn barbariſche wreedheyd.	124.	<i>Onnoſelheyd</i> der Indianen.	37. en 221.
O.		<i>Omreghivaerdigheyd</i> door de Spaigniaerden aende arme Indianen gepleeght.	278.
<i>Ocingo</i> een Stadt in de Zeldales.	201.	<i>Omreghivaerdigheyd</i> van Juſtus de Zalazar Alcalde Major van Nicoya.	407.
Rijcke <i>Offerhanden</i> aen ſeecker Vrouwen-beeld.	122.	<i>Omreghivaerdigheyd</i> van het Hof van Guatimala.	290.
<i>Offerhanden</i> door de Indianen aen den Authour als aen een Heyligh gegeven.	223.	<i>Omreghivaerdigheyd</i> bedijd niet.	191.
<i>Offerhanden</i> door de Indianen aen de Beelden gegeven.	305.	<i>Onſeckerheyd</i> van den Authour over het voortſetten van ſijne Reyſe.	401.
<i>Onderdaenen</i> van Mechoacan betoonen rouwe over het afſterven van haere Coningen.	127.	Goed <i>Onthael</i> met Apen-munte betaelt.	38.
<i>Onderſcheyd</i> tuſſchen het voetsel in Europa ende in America.	62.	Goed <i>Onthael</i> den Authour ende ſijn geſellen op den wegh aengedaen.	180. en 155.
<i>Onderſcheyd</i> tuſſchen de eerſte ende tweede maniere van danſen der Indianen.	217.	Praghtigh <i>Onthael</i> den Authour te St. Philippo aengedaen.	179.
<i>Onderſcheyd</i> tuſſchen het inkomen van de Religieufen van Peru ende Mexico.	332.	Geluckige <i>Ontmoetingh</i> des Autheurs.	155.
<i>Onderwerpinge</i> der Indianen aen de Monicken.	38.	<i>Onverſetelijckheyd</i> des Biſſchops van Chiapa.	194.
<i>Onderwijſſinge</i> in de Taele Poconchi anders Pocoman van	438. tot 450.	Dubbelen <i>Ooght</i> in de Valeye van St. Paulus.	155.
<i>Ongebondenheyd</i> ende godtloosheyd in de Stad van Guatimala.	249.	Dubbelen <i>Ooght</i> in de Valeye van Mixco.	264.
<i>Ongebondenheyd</i> der Nonnen ende Monicken te Mexico.	99.	<i>Oorſaecke</i> van de op-bouwinge van Segura de la Frontera.	43.
<i>Ongedierte</i> Nigua ende ſijne gevaerlijcke effecten.	314.	<i>Oorſaecke</i> van ſecker vrent gerughte door den Authour gehoord.	166.
<i>Ongersuſtheyd</i> des Autheurs.	181.	<i>Oorſaecke</i> van ſecker gevaer den Authour overkomen.	222.
Groote <i>Ongeſontheyd</i> te Porto-bello.	421.	<i>Oorſaecke</i> der verſtoppingen door de Chocolate veroorſaecht.	210.
<i>Ongetempertheyd</i> des lughtſte Vera-Cruz ende de redenen daer van.	34.	<i>Oorſaecke</i> des overvloeds van leef-toght en voor al van Offen-vleech te Guatimala.	240.
<i>Onkoſten</i> op de huwelijkken der Indianen		<i>Oorſpronck</i> van de naeme der Chocolate.	202.

R E G I S T E R

<i>Oorsprong</i> van den naeme van het Dorp Pinnola.	431.	van America.	161.
<i>Oorsprong</i> van den naeme van Petapa.	261.	<i>Ordre</i> des Biffchops van Chiapa tegens het drincken der Chocolate in de Kercken.	193.
<i>Oorsprong</i> van den den naeme van het Dorp Pampicht.	375.	<i>Offen</i> zijn seer meenighvuldigh in het Landt van Guatimala.	241.
<i>Oorsprong</i> van den naeme van los Esclavos een Indiaensch Dorp.	381.	<i>Over-een-konste</i> van eenige Indianen met de Tartaren.	129.
<i>Oorsprong</i> van den naeme van Amaticlan.	<i>ibid.</i>	<i>Overfjel</i> met de dood gestraft onder de Mechoacanen.	127.
<i>Oorsprong</i> van den naem van Vera-paz.	268.	<i>Overvaerd</i> van het Meer van Grenada is seer gevaerlijk.	391.
<i>Oorsprong</i> van de schilderyen in de Indiaensche Kercken.	303.	<i>Overvloeds</i> des Landts omtrent Vera-Cruz.	38.
<i>Oorsprong</i> des naems van Jucatan.		<i>Overvolod</i> van Bestiaal in het Eylandt Espagnola.	147.
<i>Oorsprong</i> van de naem van Vera-Cruz.	31.	<i>Overvolod</i> van leef-tooght in het Landt Nicaragua.	133.
<i>Oorsprong</i> van den naeme van Mexico.	72.	<i>Overvolod</i> van vleesch in Guaxaca.	148.
<i>Oorsprong</i> van het Meer van Mexico.	65.	<i>Overvolod</i> van Cochenille omtrent Chiapa.	186.
<i>Op-komst</i> van de Stadt Puebla de los Angeles.	50.	<i>Overvolod</i> van Catoen in Chiapa.	187.
<i>Oploopte</i> Mexico.	112.	Oock van visch ende vleesch.	<i>ibid.</i>
<i>Oploop</i> door de herdneckigheyd der Vrouwen in Chiapa ontfaen.	194.	<i>Overvolod</i> van leef-tooght in het Indiaensche Chiapa.	197.
<i>Oploop</i> door een Nonne ontfaen.	247.	<i>Overvolod</i> van leef-tooght in de Zoques.	200.
<i>Opneming</i> e van de Reeckeningen der Indianen.	291.	Groote <i>Overvolod</i> van vruchten ende leef-tooght in het Vleck Rabinál.	271.
<i>Oppe</i> - <i>hoofd</i> van de Indiaensche Muficanten wert den Fiscael genaemd.	296.	<i>Overvolod</i> van expressien in de Indiaensche Taelen.	302.
<i>Oppronckingen</i> der Indianen in haere dansseryen.	315.	Barbarische <i>Onders</i> .	78.
<i>Opstand</i> van de Indiaenen van Guadaloupa tegens de Spaigniaerden.	23.	<i>Onders</i> moeten schattinge voor haere Kinderen betaelen.	313.
<i>Opstelling</i> e van de Geestelijcke in de Provincie van Mexico.	5.	<i>Oxerham</i> een Capiteyn van Francoys Draeck doet een wonderlijk exploit.	138.
Van Guatimala.	5.	P.	
Van nieuw Grenada, Carthagena, &c.	6.	S Choone <i>Paerden</i> te Guaxaca.	158.
Van Jucatan.	<i>ibid.</i>	<i>Wilde Paerden</i> .	164.
Van Mechoacan.	<i>ibid.</i>	<i>Paleys</i> des Coninghs van Mexico.	67.
In de Philippijnen ende Manilla.	6. en 7.	<i>Paleys</i> van den Viceroy te Mexico.	100.
<i>Opstelling</i> e van de voornaemste geslaghten ende descendenten van de eerste Conquestans van Mexico ende Peru, die noch in wesen zijn.	5.	Hoe de <i>Paleysen</i> des Coninghs van Mexico gebouwd ende onderhouden wierden.	71.
<i>Opstelling</i> e van de Coningen van Mexico.	73.	<i>Paleys</i> van Cortez in Mexico.	91. 101.
<i>Ordre</i> van het Hof van Spaignien in den oploop van Mexico gestelt.	115.	Het <i>Paleys</i> van den Viceroy te Mexico wert bestormt.	113.
Charitative <i>Ordre</i> wegens het onderhoudt der arme Reyfigers in eenige gedeelten		Het wert in brand gestooken.	114.
		<i>Palin</i> .	

Op't A. B. C.

- Palinba* ofte St. Christoffel van Amatitlan een Dorp. 208.
Pampichi een kleyn maer seer vermaeckelijck Dorp. 374.
Pannama een Stadt in Castillo d'Oro. 137.
Paradijs van Mahomet. 388.
Pascuar. 123.
Passaer-wind, en haere kraght. 16.
 Gevaerlijcke *Passagie*. 167. 170. 220.
 Moeyelijcke *Passagie*. 267.
Pedro Mexia werdt door den Viceroy van Mexico tot snodeschraperye misbruyckt. 107.
 Sijne listen hier in. *ibid.*
 Hy wert door den Bisschop in den bange-daen. 108.
 doch hy spot daer mede. *ibid.*
 Hy vlucht by den Viceroy. 109.
Pedro Borálho voor den Autheur gedefereert hebbende komt weder by hem. 172.
Peerl-wanght der Spaensche weit door een rencontre tusschen de Engelsche en Hol-landers gefalveert. 143.
Peerl-visscherye omtrent het Eylandt Marga-rita. 142.
 Drie a vier *Personen* over den oploop te Mexico gehangen. 116.
Peru beschreven. 134.
 Pest in de Stadt Mexico. 78.
St. Philippo een seer vermaeckelijck Dorp. 159.
Piasle een Reviere in nieuw Galicien. 127.
La Pieta een Vleck by Mexico. 121.
La Piva een kruid dat gesponnen wert. 408.
Plaegge der Sprinckhaenen was niemand in A-merica voordeelig dan de Priesters. 337.
Plaisantie van de Srovincie van Nicaragua. 388.
La Plateria te Mexico. 100.
Pleghelijckheden in het over boord setten der lijcken op Zee gebruyckt. 29.
Plight der Grooten van het Rijke van Mexi-co. 71.
Plight der Indianen welcke om dat sy de Kere-ke dienen van alle lasten exempt zijn. 297.
Panistmie des Autheurs van te wacter ende te brood te sinnen door hem vrolijck door-ge-braght. 183.
 Verkeerde *Politie* der Spaigniaerden. 274.
 Godloofse *Politie* der Monicken. 222.
Porto-Bello een Haven ende Stadt in Castillo d'Oro. 137. en 418.
 Uytsteekende *Praght* ende kledinge van een Cordelier. 40.
Praght ende uytsteekentheyd der Kercken-cieraeden in Mexico. 95.
Praght der Vrouwen te Mexico. 96.
Praght der Edellieden ende Dames te Mexi-co. 101.
Praght des Viceroyste Mexico. 101.
Praght van een Land-paghter. 155.
 Groote *Praght* van een Nonne. 248.
Praghtigheyd van het Paleys des Coninghs van Mexico. 67.
Precautie van den Autheur in sijne vlucht. 380.
Precautie van den Autheur gebruyckt om de Stadt S. Salvadorte passeren. 384.
 Heeilijcke *Presentatie* van den Prieur van Sa-capula. 219.
President van Guatimala ende sijn tracta-ment. 244.
President van Guatimala stilt den Op-loop door Donna Juanna de Maldonado ont-staen. 247.
President van Guatimala weygert den Au-theur nae sijn Vaderlandt tegaen. 319.
Pretext op het welcke de Spaigniaerden van den Coningh verkregen hebben dat de In-dianen haer dienen moeten. 276.
 Paepsche *Priesters* slijven de Indiaenen in de Af-goderye. 304.
Priesters trecken groot voordeel van de Schil-deryen in de Indiaensche Kercken. 303.
Priesters vermeederen de blintheyd der arme Indianen. 304.
Priesters trecken groot voordeel van de wasch-keerssen. 305.
 Oock van veele Apen-speelen die sy doen aenrigheten. 310.
 Een *Priester* magh op de Dorpen in America een sententie van den Politicquen Regh-ter reformeeren. 293.
Prie.

R E G I S T E R

- Priesters* trecken voordeel uyt het onwe-
 der. 330.
Priester in America hoe die in sijn Huys van
 de Indianen gediend wort. 297.
Priester van Petapa heeft groote maght. 262.
Wonderlijcke geringe Prijs van het vleesch
 ende andere leef-tocht in Guatimala. 242.
Prior van de Jacobijnen te St. Juan d'Ulhua
 is seer praghtigh, lecker, ongebonden
 ende overdaedigh van leven, de saect-
 jens daer van werden vertoont. 32. 33.
Privilegien van den Gouverneur van Peta-
 pa. 262.
Privilegien voor die geene welke Rio de
 Lempa passeren. 385.
Procureur ofte Definiteur der Geestelijken,
 hoe die wert verkoren, nevens beschrij-
 ving van sijn maght, ampr ende last. 2.
Profijt des Priesters van de Beelden in de In-
 diaensche Kercken. 303.
Profijt van den Inez Repartidor. 277.
Groot Profijt der Raden van Guatimala. 145.
Prophanatie der Monincken ouder het dobbe-
 len. 40.
Providentie een Eylandt op de Kust van Terra
 Firma is seer wel gelegen om de Spai-
 jaerden te beschaedigen. 423.
Provinciael van Guatimala weyert den Au-
 theur nae sijn Vaderlandt te gaen. 319.
Provinciael van Chiapa handelt seer listigh
 met den Autheur. 176. 177. &c.
Nieuwen Provinciael onder de Paters de la
 Merced, met groote twist verkoren. 99.
Provinciael der Geestelijcke hoe die verkoren
 werd. 2.
Provincien in het Peruaensche America gele-
 gen. 118.
Geestelijcke Provincien in Spaignien en in A-
 merica. 2.
Purpura een Schulp-visch. 409.
 Kostelijcke verwe daer uyt getrocken. *ibid.*
- Q
- Quahutepec* een Stadt in America. 55.
Quahutemoc wert tot Coningh van Mexico
 verkooren. 75.
 Hy wert van Cortez gevangen. 77.
 Hy versoekt van Cortez gedood te wer-
 den. 78.
Quilapoca een Mexicaensh Vorst wert door
 de Spaigniaerden levendigh verbrand om
 dathy 9. Spaigniaerden gedood hadde. 74.
Quivira de Oostelijckste Provincie van Ame-
 rica. 129.
- R
- R. Abinil* een seer gevaerlijck Gebergte. 271.
Redenen van de swackheyd des maeghsin
 America. 637.
Redenen waerom sigh den Aerts-Bisschop van
 Mexico tegens den Viceroy steld. 109. en
 110.
Redenen waerom den Autheur te Realejo
 niet t' Scheep gaet. 387.
Redenen die den Autheur bewegen om de
 Chocolate te beschrijven. 202.
Reeckeningen der Indianen hoe die op-geno-
 men werden. 292.
Regeeringe der Stadt Guatimala ende het om-
 leggende Landt. 243.
Borgerlijcke Regeeringh der Indianen. 291.
Regeeringe der Indianen wanneer die veran-
 dert wert. *ibid.*
Politique Regeeringe in America. 147.
Ongemeenen swaeren Regen. 339.
Reghis-plegingh in Mexico. 106.
Criminele Reghis-pleginge der Indianen. 393.
Reghigheid der Straeten in Mexico. 95.
Alle Religiusen in America verbreecken hae-
 re Geloften. 160.
Seecker Religieus tracht den mond de Helle
 te gaen besichtigen. 383.
 Hy wert ter aerde gheworpen ende seer
 sieck. *ibid.*
Dertele Religiusen in Chiapa. 189.
Religiusen van Peru sijn veel rijcker ende
 dertelder dan die van Mexico. 332.
Remedien tegens de plaeghe der Sprinckhanen
 in America aengewent. 337.
Renconire tusschen de Engelsche ende Hollan-
 ders salveert de Spainsche Peerl-vanght.
 143.
Renconire van den Autheur met een Dame
 van Chiapa. 195.
Repo-

Op't A. B. C.

<i>Repositoria</i> door de Geestelijcke in de goede weecke gemaect in America.	308.	<i>S</i> <i>Acristijnen</i> en haere bediening.	298.
Kloecke <i>Resoluitie</i> van eenige Indianen.	324.	St. <i>Salvador</i> een Stadt veertigh mijlen van Guatemala.	384.
<i>Resoluitie</i> van Dom Carlos d'Ybarra wegens het valsch gerught door die van Carthagena uytgelftroyt.	425.	<i>Sanaepeque</i> een Dorp in America.	167.
<i>Respect</i> der Indianen tot haere Priesters.	302.	<i>Sandias</i> een vrught in America.	163.
<i>Revier</i> der Koeyen leverd eenigh goud uyt.	256.	<i>Sangers</i> onder de Indiaenen.	296.
<i>Rijckdom</i> van de Stadt Xalappa de Vera-Cruz.	39.	<i>Sapoites</i> een vrught in America.	45.
Oock van de Cordeliers aldaer.	<i>ibid.</i>	Groote <i>Schaede</i> door de Sprickhaenen in een gedeelte van America gedaen.	330.
Innerlijke <i>Rijckdom</i> der Kercken ende Cloosters in Mexico.	99.	<i>Schaede</i> door de Crocodillen in het Land van Chiapa gedaen.	188.
<i>Rijckdom</i> van het Eylandt Espagnola.	146.	<i>Schaede</i> door de Aerd-bevingen geschied dijd tot voordeel der Priesteren.	340.
<i>Rijckdom</i> der Indianen omtrent Capala.	128.	<i>Schaedelijckheyd</i> der Chocolate.	209.
<i>Rijckdom</i> van Peru.	134.	<i>Schaepen</i> werden in ongelooftijcke meenigh-te in Guatemala gebraght.	242.
<i>Rijckdom</i> van Guaxaca waer in die bestaet.	159.	<i>Schaarsheyd</i> van geld in het Landt van Chiapa.	111.
<i>Rijckdom</i> van het Indiaensche Chiapa.	197.	<i>Schatten</i> der Jacobijnen te Guatemala.	245.
<i>Rijckdom</i> van een Monick.	215.	<i>Schatten</i> met de Coningen van Mechoacan begraven.	127.
Van het miraculeusefelleit te Chantla.	218.	<i>Schatten</i> van seeckere Tempel die te Mexico onder de aerde was.	69.
<i>Rijckdom</i> der Stadt Guatemala.	243.	<i>Schattinge</i> van de Ouders voor haere Kinderen betaeld.	313.
<i>Rijckdom</i> van een Nonne.	248.	<i>Schattinge</i> voor de Commandeurs hoe die vergaerdert werdt ende aen de Alcaldes overgelevert.	300.
<i>Rijckdom</i> van Juan Palomeque.	257.	<i>Schattinge</i> door de sterfte verlooren werd door onrechtvaardige middelen weder aengewonnen.	339.
<i>Rijckdom</i> van Sebastiaen la Valetta.	263.	<i>Schattingen</i> werden in America aen de Commandeurs der Dorpen betaelt.	299.
<i>Rijckdom</i> van Juan Ramos door onrechtvaardigheyd verkregen.	290.	<i>Schattingen</i> aen de Commandeurs waer mede die betaelt werden.	299.
<i>Rijckdom</i> ende dertelheyd der Religieusen in Peru.	332.	Wonderlijk <i>Scharvoit</i> .	88.
La <i>Rimnada</i> , ende de beschrijvinge daer van.	41.	<i>Schilder-konst</i> onder de Indiaenen geoeffent.	296.
<i>Robinal</i> een seer schoon Vleck.	271.	<i>Schild-padden</i> , haere beschrijvinge ende nuttigheyd.	25. en 26.
<i>Rodomontados</i> der Spaigniaerden.	430.	<i>Schild-padden</i> geven goede spijsje.	426.
<i>Roey-barquen</i> door Cortez tot het dwingen der Stadt Mexico gemaect werden van Tlaxcallan op Menschen schouderen te Tezucoc gebraght.	57.	Hoe die bereyd werden.	<i>ibid.</i>
<i>Roey-barquen</i> met Menschen vet geroed.	58.	Een Engelsch <i>Schip</i> neemt een Spaensch uyt een Vloote van twee ende twintigh Seylen.	429.
<i>Roef-vogelen</i> .	69.	<i>Schoulen</i> der Indianen.	296.
<i>Ros</i> , een gevangen Engelsch Capiteyn door de Spaensche geaffronteert sijnde roept haer in duël.	225.		<i>Schrick</i>
<i>Rouwe</i> over de dood der Coningen van Mechoacan door haere Onderdaenen betoont.	127.		

R E G I S T E R

<i>Schrick</i> der Spaensche voor den Hollandt- schen Commandant Houtebeen.	145.	van Zoiba aen den Autheur als aen een Heyligh gegeven.	224.
<i>Schuldige</i> aen den Oproer van Mexico vlygh- ten uyt het Paleys	114.	Verscheydene <i>Soorten</i> van de vrucht Nughtli-	103.
<i>Schulp-visch</i> Purpura.	909.	Groote <i>Sorgeloosheydt</i> der Spaigniaerden in Guatimala.	251.
Kostelijke verwe daer uyt getrocken.	<i>ibid.</i>	<i>Sotternye</i> der Spaensche Vrouwen.	205.
<i>St. Sebastiaan</i> een Riviere in nieu Galicien.	127.	<i>Sotternye</i> der Indianen.	192.
<i>Sebastiano</i> Lopez vecht met Juan Gomez in de gedaente van een Leeuw ende Ty- ger.	353.	<i>Sout</i> uyt het Meer van Mexico gemaect.	65.
Lopez raect daer over in heghenisse.	<i>ibid.</i>	<i>Sout</i> aen een foet Meer gevonden.	264.
Hy wert met informatien nae Guatimala gefonden ende aldaer gehangen.	356.	Naturelle <i>Spaigniaerden</i> in America, hoe sy de Criolen onderdrucken.	3. en 4.
<i>Seeckerheyd</i> der Spaensche in Mexico.	92.	Oorfaecke daer van.	<i>ibid.</i>
<i>Sentenit</i> tegens Zalazar.	125.	<i>Spaigniaerden</i> door de Indianen op Guadalou- pa gedood.	23.
Marquis van <i>Seralvo</i> gaet voor Viceroy nae Indiën.	14.	Twaelf <i>Spaigniaerden</i> door de Indiaenen op- geoffert.	43.
De Marquis van <i>Seralvo</i> treed te St. Juan d'Ulhua aen Landt ende wert aldaer seer praghtigh ontfangen.	31.	<i>Spaigniaerden</i> loonen die van Tlaxcallan voor haere trouhertigheyd.	45.
Schoon <i>Siecken-huys</i> te Porto-Bello.	421.	<i>Spaigniaerden</i> vlyghden uyt Mexico.	75.
<i>Sierra</i> Rotonda werdt door den Autheur be- schreven.	380.	Sy belegeren het wederom.	<i>ibid.</i>
<i>Sijde</i> wert veel gewonnen in de Provincie van de Zoques.	200.	Brengen het inden uyttersten nood.	<i>ibid.</i>
Het <i>Silver</i> komt in groote meenighte te Por- to Bello.	420.	<i>Spaigniaerden</i> openen den wegh die de Mexi- canen gestopt hadden.	54.
<i>Simonie</i> gaet onder de Geestelijke van Ame- rica in swangh.	32.	<i>Spaigniaerden</i> werden meester van Tezcu- co.	55.
Roomfche <i>Simonie</i> .	215.	Trecken optegens Mexico.	59.
<i>Sindelijckheyd</i> der Straeten in Mexico.	45.	<i>Spaigniaerden</i> setten haere Gallioenen uyt vreesde der Hollanders aen de Wal.	145.
<i>Sinonne</i> .	123.	Een <i>Spaigniaert</i> heeft 40000. Koe-beeffen.	241.
Swacke <i>Situatie</i> van Guatimala.	267.	<i>Spaigniaerden</i> verliessen door haere groote wreedheyd een Goud-mijne.	255.
<i>Situatie</i> van Mexico.	64.	<i>Spaigniaerden</i> sijn seer swack in Guatima- la.	275.
Harde <i>Slaavernye</i> .	279.	Symishandelen de Indianen daer seer.	<i>ibid.</i>
<i>Slangen</i> .	69.	<i>Spaigniaerden</i> verkrijgen op een valsch pretext van den Coningh den dienst der Indiae- nen.	276.
<i>Sloffsigheyd</i> ende securiteyt der Spaigniaerden.	159.	<i>Spaigniaerden</i> beminnen de Egels seer tot haere spijsse in America.	286.
<i>Sloffsigheyd</i> der Engelsche ende der Hollan- ders.	195.	<i>Spaigniaerden</i> overtreden het verbod van wijn op de Dorpen aen de Indianen te verko- pen.	289.
<i>Smoeck</i> van de vrucht Nughtli.	103.	<i>Spaigniaerden</i> sijn de maght der Indiaensche Magistraet ontwassen.	202.
<i>Snorckerze</i> der Monicken.	37.		
<i>Solemnitasie</i> van het huwelijck der Mechoa- canen.	124.		
<i>Somme</i> der Offerhanden door de Indiaenen			

Op't A. B. C.

<i>Spaigniæ</i> erden schrijven de Indiaenen Jaeren voor op dewelcke sy trouwen moeten.	<i>Sterfte</i> onder der Inwoonders van het nieuwe Mexico.	90.
Een <i>Spaigniaert</i> leyd den Autheur wege-lagen, maer wert daer over geftraft.	<i>Sterfte</i> te Mixco ende Pinola doet de schattinge verminderen.	338.
<i>Spaigniaerden</i> van Mixco sijn den Autheur seer getrouw ende bewaeren hem tegens eenige Afgoden-dienaers.	<i>Sier-lopen</i> op de Jaet-merckten van Petapa.	262.
<i>Spijse</i> der Indiaenen bestaet meest in boontjens.	<i>Suilstand</i> van Godts-dienst te Mexico.	108.
<i>Spijse</i> der rijke Indianen.	<i>Suilwijgembeyd</i> der Indianen.	201.
Vremde <i>Spijse</i> .	Groote <i>Storm</i> in het aendoen van het Landt van Terra Firma.	29.
<i>Sprinckhaenen</i> verwoeften een gedeelten van America.	Swaere <i>Storm</i> door den Autheur uyt-geslaen.	410.
<i>Sprinckhaenen</i> werden eyndelijck verdreven.	Deselve houd nae acht dagen op ende verandert in goed weder.	411.
<i>Spirito Sancto</i> een Stad in nieuw Galicien. i28.	Swaere <i>Storm</i> van acht daegen.	232.
Een <i>Staelije</i> dat gruwelijck is van de Goddeloofe Leere ende gierigheyd der Priestters in America.	Drie'erley <i>Straeten</i> in Mexico.	74. en 94.
Noch een <i>Staelije</i> van de gruwelijcke gierigheyd ende Godtloosheyd der Kerklijcken.	St. Augustinus <i>Straete</i> te Mexico.	100.
Noch een <i>Staelije</i> van deselve soorte.	Arents <i>Straete</i> te Mexico.	101.
<i>Staelije</i> van de duere huys-huer te Portobello.	<i>Straeten</i> in de Stadt Tlaxcallan.	46.
Hedensdaegsche <i>Stael</i> van Tezcucuo.	<i>Straf</i> door Godts Oordeel de Stadt van Mexico naeckende.	96.
Florifanten <i>Stael</i> van Mexico.	Harde <i>Straffe</i> over diefte.	48.
Deerlijcken <i>Stael</i> van de Volckeren in Guatemala.	<i>Straffe</i> over den oloop tot Mexico geoeffent.	115.
<i>Stal-kneghien</i> werden de Priestters in America door de Indiaensche Regenten besteldt.	<i>Straffe</i> voor die geene die te Mexico valsche maeten hadden.	84.
<i>Stammen</i> der Indianen.	Politique <i>Straffe</i> aen den Aerts-Bisschop van Mexico wegens den op-loop geoeffent.	116.
<i>Standvastigheyd</i> van de Inwoonders van Mexico.	<i>Straffe</i> der Indiaenen die den arbeyd ontlopen.	237.
Koninghlijcken <i>Standaert</i> wert door de Viceroy van Mexico geplant om de Gemeente dier Stadt tot sijne hulpe te roepen, maerte vergeefs.	<i>Sirengheyd</i> met dewelcke de schattinge van de Commandeurs werd in gevordert.	299.
<i>Standvastigheyd</i> des Autheurs wert door andere gevolght.	<i>Suycker</i> door de Sprinckhaenen in een gedeelte ven America bedorven.	336.
Swaere <i>Stienen</i> door een Vulcanus uytgeworpen.	<i>Suycker-molens</i> omtrent Puebla de los Angeles.	51.
<i>Sterckie</i> van de Haven van de Havana.	<i>Suycker-molens</i> sijn twee'erley Trapiches ende Ingenios.	263.
<i>Sterckie</i> van Porto-Bello.	<i>Suycker-ried</i> .	25.
	Wonderlijcke <i>Superstitie</i> der Indianen.	318.
	<i>Suspicie</i> wegens de dood des Bisschops van Chiapa.	195.
	<i>Swackheyd</i> des maeghs in America.	63.
	T t	<i>Swack</i> .

R E G I S T E R

<i>Swackheyd</i> des Autheurs door ongemack verweckt.	171.	Guatemala.	239.
<i>Swackheyd</i> van de Provincie van Zoques.	199.	Sobere <i>Toestanden</i> van de Steden in America.	158.
<i>Swackheyd</i> der maege in Indiën.	209.	Sobere uytterlijke <i>Toestand</i> van de Stadt Guatemala.	233.
<i>Swackheyd</i> van de Stadt Guatemala.	233.	<i>Toestel</i> van de Landt-huysen des Coninghs van Mexico.	71.
<i>Swackheyd</i> van het Geloove der Indiaenen.	302.	Praghtige <i>Toestel</i> der Paerden in Mexico.	95.
<i>Swackheyd</i> der Stadt Truxillo.	326.	Groote <i>Toevloed</i> van Inwoonders tot het nieuwe Mexico.	90.
<i>Swarden</i> van houd en steen.	70.	Groote <i>Toevoer</i> van Schaeppen in Guatemala.	242.
<i>Swaerigheyt</i> om uyt de Manillas weder te komen.	149.	Toluco een Vleck by Mexico.	121.
T.		Toncontin een maniere van danssen der Indiaenen.	315.
<i>Tacuba</i> een Vleck by Mexico.	121.	Toorens van Doods-hoofden werden door vyer verbrand.	88.
<i>Tacubaya</i> een Vleck by Mexico.	122.	Torillos een soorte van koeckjens hoe die bereyd werden.	284.
<i>Taele</i> der Indiaenen is seer overvloedigh in haere expressien.	302.	Torontaa een Stadt in America.	130.
<i>Tapanatepeque</i> een Dorp in America.	168.	Toveryen gaen by de Indianen seer in swang.	302.
<i>Tarwe</i> door de Sprinckhaenen in een gedeelte van America vernieldt.	336.	Tournoy-spel der Indiaenen te St. Philip-po.	181.
<i>Tassaios</i> wat die sijn.	285.	Tractament van den President van Guatemala.	244.
<i>Tecoantepeque</i> een Zee-stadt in America.	163.	Tractament van de Raeden ende Fiscaal van Guatemala.	244.
<i>Tederheyd</i> van de Cacaos boomen.	205.	Praghtigh <i>Tractaments</i> door een Monick gedaen.	272.
<i>Tegenspoed</i> op de Reyse des Autheurs.	410.	Tragedien onder het danssen vertoont.	318.
<i>Tempel</i> onder de aerde.	69.	Trapiche een soorte van Suycker-molens.	263.
<i>Tempelen</i> van Mexico hoe die gemaectt wierden.	84.	Trouwe van Don Ferdinando eersten Christen Coningh in America.	56.
<i>Tepac</i> wat dat zy.	68.	Trouwe van die van Tlaxcallan aen de Spaigniaerden.	45.
<i>Tepanabaz</i> een seecker Indiaensch speeltuygh.	316.	Truxillo in het Mexicaensch America door de Hollanders ingenomen maer sleghtelijck verlaeten.	252.
<i>Tepeacac</i> door Cortez ingenomen.	44.	Truxillo in Peru door aerd-beynging verfoncken.	340.
<i>Tepeamechin</i> een soorte van Voorn.	254.	Tuyn-luyden werden de Priesters in America door de Indiaensche Regenten besteld.	297.
<i>Tezucuo</i> een Stadt in America.	55.		
<i>Terra Firma</i> werdt door de Vloote ontdeckt.	28.		
<i>Theopixca</i> een Plaetse ses mijlen van Chiapa.	213.		
<i>Tinguez</i> een Stadt in America.	130.		
<i>Tyrannye</i> van de Spaigniaerden omtrent de huwelijken der Indianen gepleeght.	314.		
<i>Tlacaellec</i> werd tot Coningh van Mexico verkooren, maer weygeret die waerdigheyd.	73.		
<i>Tlaxcallan</i> een Stadt in America.	46.		
Gewoonlijke <i>Toesant</i> van den Vulcanus by			

Op't A. B. C.

<i>Twist</i> onder de Paters de la Merced over het verkiesen van een nieuwen Provinciael. 99.	<i>Verdeeling</i> e der Indianen in Stammen. 282.
Voornaemste <i>Twist-puntt</i> van het publijck dispuyt door den Autheur te Guatimala gedaen. 234.	<i>Verdeeling</i> e van het Peruviaensche America. 134.
V.	<i>Verdeelt</i> heden onder de Spaigniaerden. 147.
<i>V</i> erdigheyt der Indiaenen omtrent Capala. 138.	<i>Verdorven</i> heyt der Geestelijcke in America. 39.
<i>V</i> aleye van Atlixco. 155.	<i>Verdorven</i> heyt des levens in de Philippijnsche Eylanden. 149.
<i>V</i> aleye van St. Paulus. 155.	<i>Verdorven</i> heyt in de Cloosters der Stadt Guatimala. 248.
<i>V</i> aleye van Mixco leverd veele Muyl-efels uyt. 259.	<i>V</i> erf uyt de Schulp - visch Purpura getrocken. 490.
<i>V</i> aleye van Gracias a Dios is het beste gedeelte van Comayagua. 326.	<i>Vergelijcken</i> isse tusschen het Volck Israels in Egypten ende de Americanen van Guatimala. 273.
<i>V</i> aldivia komt door sijne gierigheyt ellendigh om hals. 136.	<i>V</i> erbael van het geene eenige Persoonen omtrent de soo genoemde mond der Hellen gebeurts. 383.
<i>V</i> alladolid. 123.	Sommere <i>Verbaelinge</i> van de Reyfen door den Autheur in America teland gedaen. 405.
<i>V</i> asques de Coronado neemt de Stadt Tinguez in. 130.	<i>Vermaeckelijck</i> heden op de Jaer-merckt van Chimaltengo. 225.
<i>V</i> era-Pax een Provincie in America. 268	<i>Vermaeckelijck</i> heyt van den Water-vulcanus by Guatimala. 238.
Schrickelijcke <i>Veraghting</i> e Godts werd schrickelijck gestraft. 238.	<i>Versuy</i> m der Mexicanen. 54.
Groote <i>Veranderinge</i> voor die geene die uyt America eerst weder in Europa komen. 433.	<i>V</i> erreck van Guadaloupa. 24.
<i>V</i> ederen tot klederen gebruyckt. 81.	<i>V</i> erreck des Autheurs van Carthago. 406.
<i>V</i> enezuela een Stadt in Carthagena. 140.	<i>V</i> erreck des Autheurs van Pannama. 416.
<i>V</i> erbitteringhe der Vrouwen van Chiapa omdatmen haer het drincken van de Chocolate in de Kercke verbood. 193.	<i>V</i> erreck der Vloote van Porto-Bello welke vremde Scheepen siet. 422.
<i>V</i> erckens- <i>vleesch</i> heeft een vremde eygenschap in het Eylant Cuba. 144.	<i>V</i> erreck der Vloote uyt de Havana. 428.
<i>V</i> erckens met de vrught Xocotte gemest. 229.	<i>V</i> icaris Generael, hoe die tot dat Ampt van den Generael van yder Ordre werdt verklaerd dat te zijn, sijn maght ende ampt. 3.
<i>V</i> erdeeling van de Stadt Mexico. 90.	<i>V</i> iceroy van Mexico sield sich tegens den Aerts-Bisschop. 109.
<i>V</i> erdeeling van de Merckt van Mexico. 80	De <i>V</i> iceroy van Mexico geeft last om den Aerts-Bisschop te vangen. 110.
<i>V</i> erdeeling van het Landt van Chiapa. 187.	<i>V</i> iceroy van Mexico wert door de voornaemste der Stadt verlaeten. 113.
<i>V</i> erdeeling van het Leger der Spaigniaerden voor Mexico. 59.	Hy plant den Koninghlijcken Standaard. 114.
<i>V</i> erdeeling van America. 118.	<i>ibid.</i> 114.
<i>V</i> erdeeling van het Mexicaensche America. <i>ibid.</i>	Dochte vergeefs. <i>ibid.</i>
<i>V</i> erdeeling van het Peruviaensche America. <i>ibid.</i>	
<i>V</i> erdeeling van de Vloote met dewelcke den Autheur nae de Indiën reyft. 14.	

R E G I S T E R

De <i>Viceroy</i> van Mexico vlucht in het Clooster der Franciscanen.	115.	<i>Voorbeelden</i> van de liefde ende mildaedigheyd der Mexicaenen aen de Kercken ende Kerckelijcke Perfoonen.	98.
Hy wert van den Koningh wegens sijne conduite bedanckt ende beloofd.	116.	<i>Voorbeeld</i> van de losheyd des grondste Mexico.	102.
<i>Vyvers</i> voor Vogelen.	68.	<i>Voorbeelden</i> van de groote gierigheyd van den Graeve van Gelves.	107.
<i>Villa-Rica</i> .	123.	Aenmerckelijck <i>Voorbeeld</i> van den haet der Criolen tegens de Spaigniaerden.	160.
Overvloedige <i>Visserye</i> te Tecoaatepeque.	193.	<i>Voorbeeld</i> hoe dat de Spaigniaerden de maght der Indiaensche Magistraet ontwasschen zijn.	202.
<i>Visschers</i> die gedwongen sijn voor het Clooster van Tlaxcallan te visschen.	46.	<i>Voorbeeld</i> van de onrechtvaerdigheyd van Juan Ramos.	290.
<i>Visschers</i> werden de Priesters in America tot laste van het Dorp verschaft.	268.	<i>Voorbeeld</i> dat erbarmens-waerdigh is van de onwetenheyd der Indianen in de verborgheden des Geloofs.	206.
<i>Vloed</i> ende Ebbe in een Meer dat geen gemeenschap met de Zee heeft.	133.	<i>Voorbeeld</i> van de ongefontheyd te Porto-Bello ten tijde des Autheurs.	421.
Swaere <i>Vloed</i> te Pannama.	419.	<i>Voordeel</i> van de Priesters uyt het onweder getrocken.	339.
Silvere <i>Vloed</i> der Spaensche door de Hollanders genomen.	146.	<i>Voordeel</i> dat de Priesters van de Wasch-keersen trecken.	405.
De <i>Vloote</i> Anckert voor het Eylandt Guadeloupe.	18.	<i>Voornaemste</i> van de Stadt van Mexico verlaeten den Viceroy.	113.
De Spaensche <i>Vloote</i> scheid van malkanderen.	26.	De <i>Voornaemste</i> van Mexico traghten den vrede tusschen den Viceroy ende de Gemeente van Mexico te maecken.	114.
De Spaensche <i>Vloote</i> komt te St. Juan d'Ulhua.	30.	Desperact <i>Voornemen</i> der Mexicanen.	75.
<i>Vloote</i> van Vera-Cruz raeckt by nacht onder de Gallioenen.	429.	<i>Voornemen</i> van den Autheur om geheel America te beschrijven.	117.
<i>Vlooten</i> van Vera-Cruz ende St. Juan d'Ulhua scheidyen van elkanderen.	431.	<i>Voornemen</i> der Spaigniaerden in America.	129.
Het <i>Volck</i> van Mexico bestormt het Paleys.	113.	<i>Voornemen</i> van den Autheur om de Chocolate ende Atolla te beschrijven.	201.
Hoe Godiloofer <i>Volck</i> , hoeliberaelder aen de Kercken.	99.	Verfcheyde <i>Voornemens</i> van enige Spaensche Soldaten.	324.
Het <i>Volck</i> van Mexico door den Viceroy mishandelt klaeght aen den Aerts-Bisschop.	108.	<i>Voornemen</i> des Autheurs omtrent de Indianen.	343.
Het <i>Volck</i> van Mexico begint te muytinieren.	112.	Loffelijck <i>Voornemen</i> van den Autheur in het door-reysen van een nieuw Land.	320.
<i>Volhardinge</i> der Indiaenen in haere onnosshedyd.	222.	<i>Voor-reghien</i> voor de Op-bouwers van het nieuwe Mexico.	60.
<i>Voorbeelden</i> van de Criolische frugaliteyt.	160.	<i>Voor-reghien</i> van die geene die Rio de Lempa passeren.	384.
<i>Voorbeelden</i> van de kloekmoedigheyd der Negers in Guatimala.	250.		
<i>Voorbeelden</i> van de uytfluyperye der Spaigniaerden omtrent de Indianen.	312.		
<i>Voorbeelden</i> van den gedwongen trouw der Indianen.	313.		

Op't A. B. C.

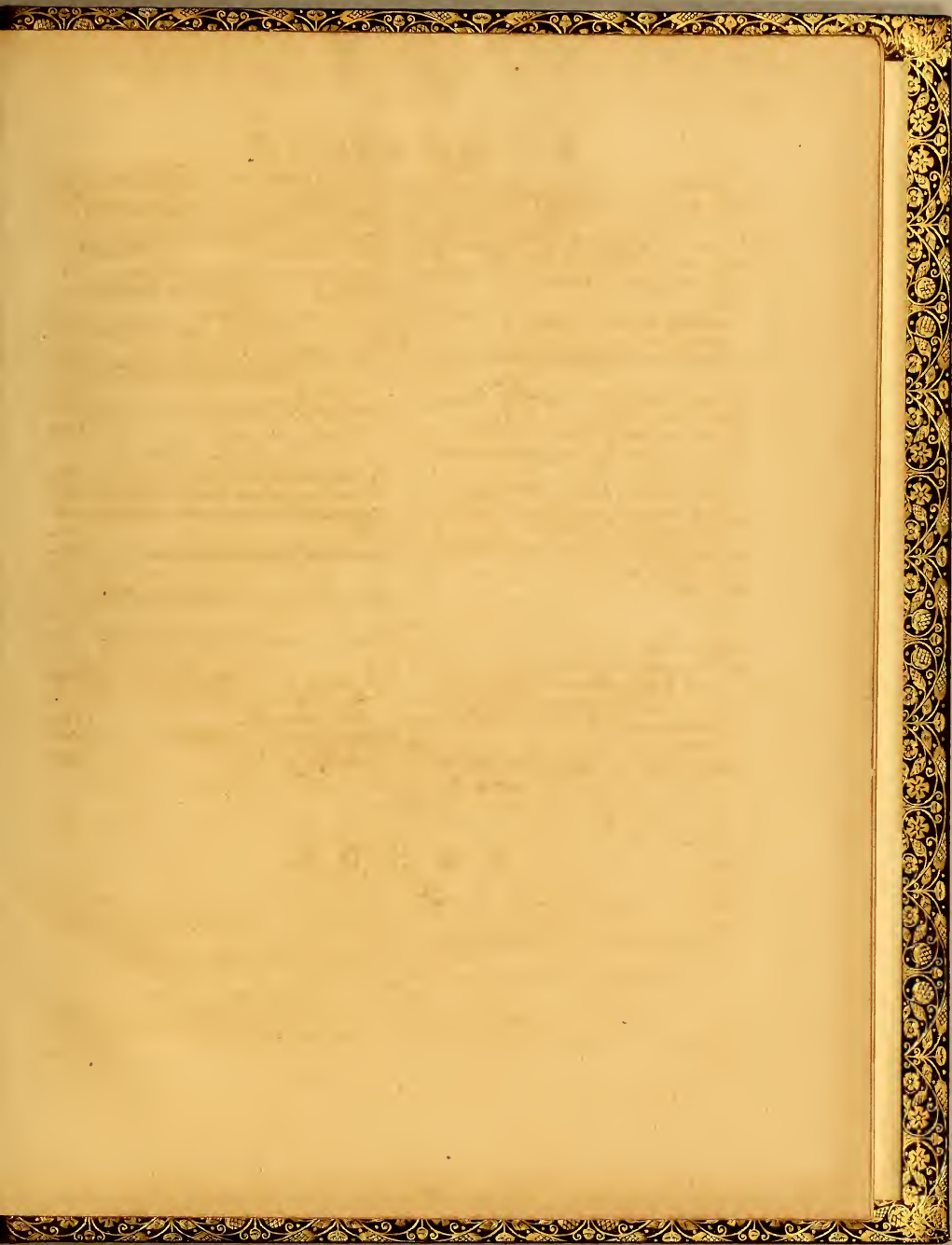
<i>Voorſchbigheyd</i> der Geestlijcken.	61.	Vleck St. Martin.	226.
<i>Voorſorge</i> van den Onder-koningh ende van Calvo tegens het vlughten des Autheurs ende ſijner Gefellen te vergeefs gefeldt.	154.	<i>Vrughbaerheyd</i> van de Landt-ftreecke omtrent Guatimala.	250.
<i>Aerdigh Voorval</i> tuffchen den Autheur en een Criool.	183.	<i>Uyſtrekkinge</i> van de jurisdictie van den Vice-roy van Mexico.	105.
<i>Vremt Voorval</i> den Autheur te Mixco overkomen.	294.	Gevaerlijcke <i>Uytwerckſelen</i> van den Noorden wind.	35.
<i>Voorwaarden</i> op dewelcke de Priesters op de Dorpen werden gefonden.	331.	Schaedelijcke <i>Uytwerckſelen</i> van den Indiaenſchen dranck Chica.	288.
<i>Vreeſe</i> der Spaigniaerden voor de Indiaenen van Capala.	129.	Gevaerlijcke <i>Uytwerckſelen</i> van het ongedierte Nigua.	341.
<i>Vreeſe</i> des Autheurs moетende des nachts in eene woestijne blijven.	165.	Gevaerlijcke <i>Uytwerckinge</i> van de Tabardillo, een Pestilentiale koortſe in America.	338.
<i>Swaere Vraght</i> den Autheur afgevordert op een Gallioen.	422.	<i>Univerſteyt</i> te Mexico.	95.
<i>Vreeſe</i> der Spaigniaerden in de Provincie van de Zoques.	199.	<i>Uytſteekkenheyd</i> en praght der Kerck-cieraeden in Mexico.	95.
<i>Vreeſe</i> der Spaigniaerden over het innemen van Truxillo door de Hollanders.	252.	Een <i>Vulcanus</i> die seer seer swaere steenen uytwerpt.	374.
<i>Vryheden</i> van die van Guacocingo.	52.	<i>Vulcanuſſen</i> ende abuys der Spaigniaerden daer omtrent.	237.
<i>Vryheden</i> der Vrouwen in het speelen te Mexico.	95.		W.
<i>Vryheyd</i> eeniger Indiaenſche Dorpen hoe die verkregen is.	300.	<i>Wapen</i> van Mexico.	73.
<i>Vrouwen</i> in het Paleys des Coninghs van Mexico.	67.	<i>Wapenen</i> van de gerevolteerde Negers in Guatimala.	253.
deselve werden opgeſloten.	68.	<i>Waranden</i> met Wild van den Coningh van Mexico.	71.
<i>Vrouwen</i> van Chiapa drincken Chocolate in de Kercke.	193.	<i>Waeren</i> aen de Golfo de Salinas vallende.	409.
Sy gaen in de Clooster-kercken, ende verlaeten die eyndelijck mede.	194.	<i>Waeren</i> die op de Merckt van Mexico verhandelt wierden.	80.
<i>Vrouwen</i> speelen sterck te Mexico.	95.	Ongefont <i>Waeter</i> .	219.
<i>Vrughbaerheyd</i> van de grond van het Landt van Tlaxcallan.	48.	Gewijd <i>Waeter</i> in de Mexicaenſche Tempelen.	88.
<i>Vrughten</i> die te Mexico vallen.	104.	Tweederhande <i>Waeter</i> in het Meer van Mexico.	64.
<i>Vrughbaerheyd</i> van Peru.	139.	<i>Waeter-Godt</i> te Tlaxcallan.	48.
<i>Vrughbaerheyd</i> van de Valey van Atlixco.	155.	<i>Waeterleydinge</i> tot den dranck hoe die gereynight ende onderhouden wert.	72.
<i>Vrughtbaerheyd</i> van het Eylandt Espagnola.	146.	<i>Waeterleydinge</i> van drie mijlen langh omtrent Mexico.	64.
<i>Vrught</i> van de Cacao is tweederley.	205.	<i>Waeter-molens</i> omtrent Xocotenango.	230.
<i>Vrughtbaerheyd</i> van de Zeldales.	200.	<i>Waeter-vulcanus</i> .	238.
<i>Vrughtbaerheyd</i> van het Landt omtrent het		Deerlijcke <i>Wanbope</i> der Indiaenen door het harde tractament dat haer de Spaigniaerden	

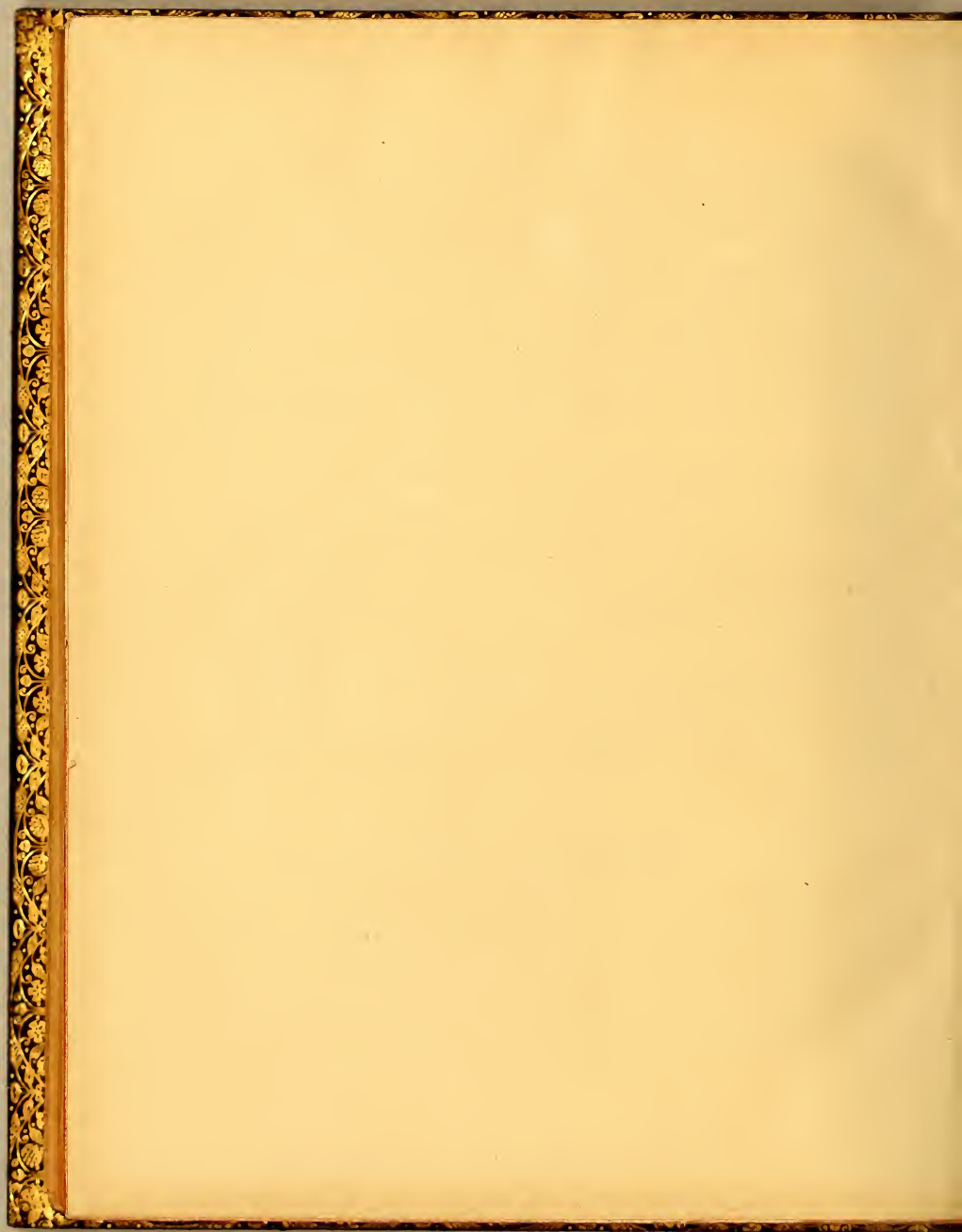
01911

R E G I S T E R

den aendoen'	275.	sters in America op des Dorpslasten on-	
<i>Wisch-keerssen</i> brengen de Priesters der In-		derwijfen.	297.
dianen groot voordeelen.	304.	<i>Winsten</i> van den Marquis de Seralvo.	106.
Aengenaeme <i>Wegh</i> by Guatimala.	267.	Aengenaeme <i>Woeftijne</i> by Mexico.	121.
<i>Wegh</i> van Guatimala nae Vera-Paz.	270.	Groote <i>Woeftijnen</i> .	163. en 395.
<i>Wegh</i> op den Bergh Rabinal is seer'gevaer-		<i>Woonplaatse</i> der Indianen in Mexico.	94.
lijck.	271.	<i>Wreedheyd</i> der Spaigniaerden doet haer een	
<i>Wege-laegen</i> aen den Autheur door een Spaign-		Goud-mijne verliefen.	255.
jaert geleght.	344.	Barbarische <i>Wreedheyd</i> van Juan Palomeque	
<i>Wegen</i> om tot de Stadt Guatimala te komen.		over sijne Slaven.	255.
	237.	Barbarische <i>Wreedheyd</i> van Dom Nunnio de	
<i>Wegen</i> om tot Mexico te komen.	102.	Guzman.	124.
Moeyelijke <i>Wegen</i> .	321.	<i>Wreedheyd</i> der Spaigniaerden over de India-	
Groote <i>Welspreekenheyd</i> der Indianen.	302.	nen.	120.
<i>Wetten</i> van die van den Lande van Nicara-		X.	
gua.	133.	<i>Xalappa</i> de Vera-Cruz.	38.
<i>Wijn</i> te persen in America verboden.	45.	<i>Xalisco</i> een Stadt in nieuw Galicien.	128.
<i>Wijn</i> die de Spaigniaerden aen de Indiaenen		<i>Xicosencall</i> Overfte van de Stadt Tlaxcal-	
verkopen wert vervalscht.	289.	lan.	46.
<i>Wijn</i> op de Dorpen aen de Indianen te verko-		<i>Xocotte</i> een vrucht van America.	229.
pen is verboden.	289.	Y.	
<i>Wijn-Gods</i> te Tlaxcallan.	48.	<i>Ydelheyd</i> van den Gardiaen van Xalappa de	
<i>Wijse</i> op de eelcke men de Tempelen in Me-		Vera-Cruz.	36.
xico maeckte.	84.	Onverftandigen <i>Yver</i> der Geestelijken.	22.
<i>Wijse</i> om de Mensch en op te offeren.	86.	Z.	
<i>Wijse</i> op dewelcke de Geestelijken nae Ooft		<i>Zalazar</i> een Priester doet veel quaeds in	
ende West-Indiën werden gesonden.	7.	den oloop van Mexico.	113.
<i>Wijse</i> op dewelcke de Steden ende Vlecken		Sijne Sententie.	115.
in Guatimala van vleesch voorzien wer-		<i>Zoiaba</i> een Vleck in America.	223.
den.	241.	<i>Zumpango</i> .	146.
Oude <i>Wijven</i> die de Backfers van de Prie-			

E Y N D E.

D682
G133m

